

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

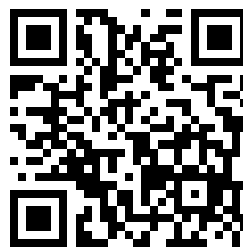
El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>

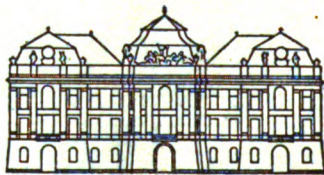

37. S. 3.
Noll

MENTEM ALIT ET EXCOLIT

K.K. HOFBIBLIOTHEK
ÖSTERR. NATIONALBIBLIOTHEK

---

37. S. 3
2 Vols.

ETHICA
CHRISTIANA
SEU
ORTHODOXA
JURIS NATURALIS & GENTIUM
PRUDENTIA.

OPUS SINGULARE

Cunctis tam Theologis & Juris utriusque Studiosis, quàm cæteris sive in foro versantibus, aut negotia publica tractantibus; sive privatim genuinam veritatem & morum honestatem indagantibus, longè utilissimum.

CONTRA

Heterodoxos Theologos & Philosophos modernos laboriose excubratum, & in duas Libros digestum

AB

Admodum Reverendo & Eximio Patre Magistro

ANTONIO HOCHKIRCHEN
AQUENSI

Ordinis FP. Eremitarum S. P. AUGUSTINI, S. Theologiæ Doctore, ejusdemque, nec non Juris Pontificii Professore absoluto, Provinciæ Colonienfis Definitor.

PARS PRIMA.

TRAJECTI AD M O S 1724.

Typis JACOBI LEHEND propè RR. PP. Prædicatores.

Cum Approbatione & Privilegio S. Cæsareæ Majestatis.

ABNEGANTES IMPIETATEM & SÆ-
CULARIA DESIDERIA, SOBRIE, & JUSTE,
& PIE VIVAMUS IN HOC SÆCULO.
Gentium Doctor *Epist. ad Titum cap. 2. v. 12.*

EPISTOLA DEDICATORIA.

EMINENTISSIMO

AC LONGÈ

REVERENDISSIMO DOMINO,

DOMINO

SILVIO VALENTI

GONZAGA

SACRÆ ROMANÆ ECCLESIAE PRESBYTERO
CARDINALI CAMERARIO, SS. mi DOMINI NOSTRI

BENEDICTI PAPÆ XIV.

STATÛS SECRETARIO &c. &c.

DOMINO Dno MEO GRATIOSISSIMO,

Aud multùm mihi deliberandum est EMINENTIS-
SIME PRÆSUL! cui hanc *Ethicam Christianam*, seu *Orthodoxam*
Juris Naturalis & Gentium Prudentiam dedicatum consecratùmque

†

eam.

EPISTOLA DEDICATORIA.

eam. Sicut enim perlæpe alias, ita in præfenti meditatione, EMINENTISSIMÆ DIGNITATIS TUÆ sese mihi præfentat Imago, in qua velut limpidissimo Paradigmate, *Juris* tum *Naturalis & Divini*; tum *Humani & Gentium*, encyclopædia eluceffit. Et quanquàm opellam meam, nequaquam istius momenti & valoris esse præfumat; ut eam dignum Sublimitate Tuâ munusculum esse censeam; hac tamen animor fiducia; ut sperem, conatum meum, non profus displiciturum EMINENTIÆ TUÆ; præfertim; quia heterodoxos, veteris modernique temporis, Moralistas, & *Juris Naturalis*, juxta ac *Divini positivi* corruptores, quin & Pontificiæ Authoritatis osores & obtrētatores, pro viribus meis refellere & expugnare; proinde Apostolicam S. Romanæ Ecclesiæ Doctrinam, in sua puritate, cunctis exhibere conatus sum.

Ad compilandum hocce Opus, EMINENTISSIME PRÆSUL! inde potissimùm impulsus fui, quòd in Academiis, seu Studiorum Universitatibus Germaniæ præfertim nostræ, quorsum Juventus undique confluere solet; in expositione *Juris Naturalis & Gentium*, vix citentur alia, quàm *Grotii*, *Seldeni*, *Puffendorffii*, *Gronovii*, *Bœcleri*, *Ziegleri*, *Mevii*, *Barbeyratii*, *Schilteri*, *Paffii*, *Wolffii*, *Hennigis*, *Thomastii*, *Titii*, *Herzii*, *Coccei*, *Gundlingii*, *Hobbesii*, *Velthufii*, *Hornii*, *Rechenbergii*, *Koebleri*, *Schierschmidii*, *Vitriariorum*, aliorumque A catholicorum profana nomina, ex quo (prò dolor!) effectum, ut non pauci nedum mediocris sortis, sed sublimioris etiam conditionis adolescentes, pessimis imbuti principiis, moribusque corrupti, ad proprios lares reversi, susque deque habitâ S. Romanæ Ecclesiæ & Divorum Patrum doctrinâ, priscam exuerint pietatem & probitatem, atque obedientiam supremo in terris Jesu Christi Vicario debitam excusserint, ac porrò Fidem adoptaverint *quodlibeticam* Suo Genio accommodatam; derideant verò ac subsannent eos, qui in dirimen-

dis

EPISTOLA DEDICATORIA.

dis Juris Naturæ & Gentium quæstionibus, provocant ad Divinam Decalogi legem, quâ testibus Divo *Patriarcha* AUGUSTINO *quest.* 140. *supra Exodum*; & Doctore *Angelico*, 2. 2. 9. 100. *art.* 3. Veluti in epitome, & perpetua Divini Numinis Sanctione, universum naturæ jus, toti humano Generi commune, summatim reperitur conclusum, imò multò plura, perfectiùs, locupletius & ordinatiùs continentur; quàm quæ maximorum Philosophorum, legislatorum, & Jurisconsultorum, de Divino cultu, de servanda inter homines pace, justitiæque administranda, infinitis comprehenduntur voluminibus.

Hæc (inquam) EMINENTISSIME PRÆSUL! ratio incentiva fuit; cur pro honore Dei, ad salutem proximi nostri, & ad propagandam S. Romano-Catholicæ Ecclesiæ doctrinam indefectibilem, hocce bipartitum Opus susceperim elucubrandum. Cæterùm; quia Naturalia Decalogi præcepta latissimè patent, & cuncta mortalium officia, tam Belli, quàm Pacis tempore, respiciunt; Idcirco, ne opus mancum evaderet; *Libro Secundo*, ex Divinis Decalogi Præceptis, & Æquitatis Naturalis Dictaminibus, demonstrare, & sigillatim indigitare allaboravi, quæ tam in Belli tempestate, quàm Pacis malaciâ, inter mortales observanda sint jura, ut nemini fiat injuria, Divinùmque non offendatur Numen.

Dum hanc opellam meam EMINENTISSIMÆ DIGNITATI TUÆ devotissimè consecro; in Laudum Tuarum encomia haud excurro; nec Panegyrim Tibi adornare præsumo; tum quia propriæ Gloriæ Tuæ fumum, Tua respuit humilitas & modestia singularis; tum verò vel maximè; quia Laudum Tuarum amplissima materies, impolitæ Rhetorices meæ superat artificium, ut proinde hanc Provinciam illis cedere debeam, qui facundiore pollent suadâ, Tuâque grandia merita, condignis elogiis celebrare nôrunt.

Suscipe

EPISTOLA DEDICATORIA.

Suscipe autem EMINENTISSIME PRÆSUL! Serenâ fronte, & Tuo Valentissimo patrocinio prosequi dignare hocce munusculum, quod in devotissimæ observantiæ & venerationis meæ tesseram, sublimitati Tuæ humillimè consecro devoveoque; devotissimè rogans; ut Sacrum Ordinem nostrum, sub Reverendissimo & Præstantissimo Capite, Patre Magistro AUGUSTINO GIOJA, benignitatis Tuæ favoribus complecti & fovere non desinas. Præveniat Te Deus in benedictionibus dulcedinis: Repleat in bonis desiderium Tuum, & renovetur, ut Aquilæ, Juventus Tua, ut diutissimè SS^{mo} D^{no} nostro PAPÆ Tuis assistas saluberrimis consiliis, totique profis Ecclesiæ Romano-Catholicæ. Ita oro, & cordicitus exopto

Trajecti ad Mosam, 18. Julii 1751.

EMINENTISSIMÆ AC LONGE
REVERENDISSIMÆ DIGNITATIS TUÆ

Humillimus & observantissimus famulus

F. Antonius Hochkirchen Augustinianus Aquensis.

PRIVILEGIUM CÆSAREUM.

NOS FRANCISCUS Divinâ favente clementiâ
Electus Romanorum Imperator semper Augustus,
ac Germaniæ, & Hierosolymarum Rex, Dux Lo-
tharingiæ, & Barri, Magnus Hetruriæ Dux, Prin-
ceps Carolopolis, Marchio Nomenei, Comes Falckensteinei,
&c. &c.

Agnosimus, & notum facimus tenore Præsentium universis: Cùm
Nobis Noster, Sacrique Romani Imperii Fidelis, Dilectus JACOBUS
LEKENS, Typographus *Trajecti ad Mosam*, humillimè exponi cu-
rârit: se, quodpiam Novum Opus à devoto nobis dilecto *P. Antonio
Hochkirchen, Ordinis FF. Eremitarum S. Augustini*, singulari Sudiò
elaboratum, cui Titulus est: *Ethica Christiana: seu Orthodoxa Juris
Naturalis & Gentium Prudentia*, in duos libros digesta &c. Suis curis
& sumptibus, cum Authoris consensu, in Quarto proximè editurum,
vereri autem, nè alii in suum ingens detrimentum, idem Opus quoque
modò vel formâ, prelo quoque mandare, imitarivè conentur, proinde
Nobis demississimè supplicârit, ut Cæsareò Nostro Privilegiò Impressorio
ipsum contra quascunque ejusmodi quæstui inhiantium æmulum
machinationes præmunire benignè dignaremur: Nos submissis pariter ac
æquis suis precibus clementer annuendum censentes, omnibus & singulis
Typographis, Bibliopolis, Bibliopegis ac aliis quibuscunque Librariam
negociationem exercentibus seriò inhibemus, nè quis prædictum Li-
brum per Decem annorum decursum ab hodierna die computandum,
in Sacro Romano Imperio, in simili vel alio typo, modo, aut forma,
sive in toto, sive in parte, mutatisve Titulis, recudere, vel aliò recu-
dendum dare, alibique Impressum apportare, vendere vel distrahere
clam vel palam citra prædicti Typographi, aut ejusdem hæredum vo-
luntatem scriptò firmatam præsumat; Si quis verò Interdictum hoc No-
strum Cæsareum violare aut transgredi ausus fuerit, eum non modò
ejusmodi Libris perperam quippe recusis & adductis, à memorato Ty-
pographo JACOBO LEKENS ejusque hæredibus ubicunque sive
propriâ autoritate, sive Magistratûs auxiliò vendicandis, de factò pri-
vandum, sed & multâ insuper decem marcarum auri puri Fisco seu
Ærario Nostro Cæsareo & parti læsæ, ex æquo pendenda irremissibili-
ter decernimus puniendum, dummodo tamen hujus Privilegii Nostri
Cæsarei, ritèque factæ Censuræ tenor pro publica notitia in fronte Li-

brorum impressus exhibeatur, & Quinque Exemplaria ad Arcanam Nostram Cancellariam Imperialem Aulicam, sumptibus impetrantis, quamprimùm transmittantur; Mandamus igitur omnibus & singulis Nostri, Sacrique Romani Imperii subditis & fidelibus Dilectis, cujuscunque statûs, gradûs, ordinis, conditionis, dignitatis, aut præminentiaë existant, tam Ecclesiasticis, quàm sæcularibus, præsertim verò in Magistratu Constitutis, aliisvè Jus & Justitiam administrantibus, nè Privilegium hoc Nostrum quemquam temerè & impunè transgredi patiantur, quin potius transgressores præscriptâ pœnâ plecti, aliisque modis idoneis coërceri curent, quâtenus & ipsi eandem multam evitare voluerint; Harum testimoniò Literarum, manu Nostrâ Subscriptarum & Sigilli Nostri Cæsarei appensione munitarum, quæ dabantur Viennæ, die vigesimâ quintâ Aprilis, Annò millesimò septingentesimò quinquagesimò, Regni Nostri quintò.

FRANCISCUS

mpp.

[L. S.]

Vt. Comes de COLLOREDO

mpp.

Ad Mandatum Sac. Cæs. Majestatis proprium.

Paulus Antonius Gundels

mpp.

FACULTAS

REVERENDISSIMI ac SAPIENTISSIMI PATRIS GENERALIS.

FR. AUGUSTINUS GIOJA à Juvenatio, Sacre Theologiæ Magister, totius Ordinis Fratrum Eremitarum S. P. AUGUSTINI Prior Generalis: promovendorum ad Episcopatus Examinator & Visitator Apostolicus.

Cùm Liber, qui inscribitur ETHICA CHRISTIANA, seu: ORTHODOXA JURIS NATURALIS & GENTIUM PRUDENTIA, à Rev. Patre Magistro Fr. Antonio Hochkirchen elaboratus, à Patribus Theologis Nostri Ordinis, quibus id commissimus, fuerit approbatus; Nos tenore præsentium, Facultatem concedimus, ut Typis mandetur, si ita iis, ad quos reliquum spectat, videbitur. In quorum fidem has Nostras Litteras Sigillo Ordinis Nostri munitas dedimus in Conventu Nostro S. P. Augustini de urbe die 22. Augusti 1750.

FR. AUGUSTINUS GIOJA Generalis & Visitator Apostolicus.

(L. S.)

MR. F. NICOLAUS ANG. JAVOLI Perusinus Ordinis Secretarius.

Registr. lib. 6.

APPROBATIO CENSORUM

*A Reverendissimo Patre Magistro AUGUSTINO GIOJA
totius Ordinis FF. Eremitarum S. P. Augustini
Priore Generali deputatorum.*

X commissione Reverendissimi Patris Generalis, non minori voluptate, quàm attentione perlegimus Librum primum Operis elaboratissimi, cui Titulus: ETHICA CHRISTIANA, SEU ORTHODOXA JURIS NATURALIS & GENTIUM PRUDENTIA. Refutatis Heterodoxorum Moralistarum principiis, Derivatis & Consectariis, *Authore Admodum Reverendo & Eximio P. Antonio Hochkirchen &c.* Quod materiarum affluentia copiosum, varietate amœnum, styli elegantia ornatissimum reperimus. Non satis suspicere potuimus indefatigabiles Eximii Authoris, in tot evolvendis Canonistarum, Theologorum, Casuistarum, Jurisconsultorum imò & Philosophorum ac Sapientum Ethnicorum voluminibus, elucubrationes, quarum scopus èd collimat, ut Jus Naturale omni creaturæ rationali insitum & congenitum methodicè explanet. Prima Juris hujus principia, sese sua claritate omnium oculis offerentia, iis qui ad ea non satis reflectunt, indicat, remotiora elucidat, eorum Consectaria deducit: vera à falsis, dubia à certis, genuina ab adulterinis secernit. Hinc Pseudo-Doctorum auribus prurientium fallacias indigitando, inde solidas morum regulas è Verbo Dei scripto & tradito hausas propinando, perniciosas Palponum novitates in Ethicam Christianam per *Probabilismum* invectas cavet & arcet. Heterodoxorum Præjudicia, à propria, quæ illos excæcavit malitia ortum duxisse, demonstrat, fallentes ipsorum tricas perspicuè dissolvit, argutias & sophismata nervosè refellit ac secundum æquitatis naturalis normam, hominis erga Deum, erga se ipsum & erga proximum officia discriminat & munia,

Ea propter Librum hunc fidei ac moribus tuendis apprimè idoneum, firmis Ethicæ Christianæ fundamentis suffultum, & utilitati publicæ maximè profuturum, prælo dignissimum censemus Leodii hac 20. Julii 1750.

Fr. LAMBERTUS DE HODEJGE Provincie Flandro-Belgicæ Ordinis Eremit. S. P. Augustini Exprovincialis.

Fr. NICOLAUS ROLIN S. Theolog. Licentiatus & Professor emeritus ac Provincie Flandro-Belgicæ Ordinis Eremit. S. P. Augustini Definitor.

PRÆFATIO

Ad Christianum & æquitatis naturalis
Amantem Lectorem.

*Raviter ballucinantur, qui consummati Jurisconsulti-
nomen & officium assumere ac jactitare præsumunt,
simulatque juris duntaxat Civilis atque Canonici vo-
lumina extremis quasi labiis degustârunt. Etsi enim
nec vile neque inutile istud sit studii genus; toto tamen
cælo aberrant, qui intra illius cancellos, exactam ju-
risprudentiam concludi arbitrantur: siquidem, cum
jurisprudentia, justitiæ unicè subserviat; oportet il-
lam justitiæ adæquari, neque oportet justitiam latius
patere, quàm jurisprudentiam. Quis enim juris encyclopædiam absolvisse
dicendus, aut viri consultissimi nomen sibi vindicet, si plurium, ad justiti-
am conducentium, ignarus sit? Jam verò, justitiæ virtus latissimè patet,
neque uni vel paucis populis propria est, sed toti terrarum orbi, univer-
sòque humano generi communis ac necessaria dignoscitur, proindeque lon-
gè diffusius excurrit justitia, quàm, ut ex solius Romani juris, tum ci-
vilis, tum canonici, libris, hauriri possit. Quot & quanta sunt actionum
atque negotiorum capita per juris regulas definienda, de quibus libri isti
nec tradant, neque argumentum porrigunt? Quid, si cum exteris, qui
extra Romani Imperii fines & dominatum existunt, quæstio de jure inter-
cedat? Profectò, ut ut alienigenæ, sive Christiani sive Pagani nobiscum
sentiant, in juris necessitate consistere controversiarum finem; equidem ex
legibus Romano-Cæsareis Pontificiisve, disceptationes decidi non ferent,
sed ad altioris, communiorisque juris regulas & dictata provocabunt.
Quamobrèm, sæpe compertum est, quòd J Cti, qui utriusque Romani ju-
ris sapientiâ conspicui, & domi suæ, ad respondendum de jure clarissimi
expeditissimisque habiti fuère; apud exteras nationes, ubi Regum, Princi-
pum aut Republicæ negotia tractanda susceperant, penè risui & ludibrio
expositi fuerint, eò quòd non nisi juxta Romani juris Theoriam & Sancita,
controversias dirimere, pacta inire, fœderâque pangere allaboraverint.
Tametsi igitur nemo sensatus inficiari queat, quòd Jurisprudentiæ Civilis
& Canonice studium perutile sit & magni faciendum; attamen juris istius
duntaxat prudentiam non sufficere, ad constituendum J Ctum plenè con-
sum-*

P R Æ F A T I O.

summatum, in propatulo est. Etenim, ut dictum, vera jurisprudentia, cunctis numeris absoluta, legibus Romanis, sive Cæsareis sive Pontificiis, longè latius patet, sive consideres mortales, sub utroque hemisphærio, utentes jure, sive perpendas infinitatem negotiorum, quæ ad justitiæ æquilibrium deducenda sunt. Ad supplendum defectum, qui in utroque tum Civilis, tum Canonici corpore, palpabilis est; nonnulli ex Logica, Ethica seu Philosophia Morali, prout in Scholis sat steriliter tractari solet, adminicula petivère, quædam etiam axiomata seu Brocardica vaga, ex Solone, Lycurgo, Platone, Aristotele, Cicerone, Seneca, Plinio, Socrate, Demostene, Tito Livio, Varrone, Valerio Maximo & hujusmodi Scriptoribus, tum Oratoribus tum Poëtis congestère, atque in defectu hujusmodi Apopthegmatum, rursus ad auctoritates & sententias nedum SS. Patrum, sed & profanorum Doctorum, convolârunt, Bartholum & Baldum & id genus nomina advocantes, de cætero destituti solidæ rationis subsidio. Verùm, si ad veram justitiam & æqui solidam notitiam toti humano generi peræquè communem, pertingere cogitamus; ad jus naturale; ab ipsomet auctore naturæ protoparentibus nostris, in statu innocentia, inditum & concreatum retrocedere, atque ex illo jure, universalis justitiæ Regulam haurire necessum habemus: quoniam, sicut genius rationalis toti humano generi communis est; ita ex recto dictamine, à Deo primis parentibus nostris, indito, quævis controversa mundi negotia, dubiaque decidi complanarique possunt & debent. Nolim autem exinde captiosè inferas; quòd tali pacto, leges tum Civiles tum Canonicae, inutiles forent ac superflua, & per consequens, cessare deberet omnis humana potestas legislativa; sed intelligas; quòd Placita, Sancita, Decreta, Statuta tum Sacra tum Profana, ab ipsomet sanæ rationis dictamine, id est, naturali jure, quadantenus animari, & sua veluti incunabula mutuari debeant. Non enim jura humana aliud sunt, aut saltem esse debent, quàm juris naturalis videlicet Præceptivi vel permissivi, in diversis materiis, subque formalitatibus diversis, ad usum & praxin applicatio: aded, ut leges, quacunque specie prodeant; ab illo jure, æquitatem, & ut ita loquar, animam nascisci debeant; ita, ut quantò magis ab illo recedunt, tantò minus justitiæ aut æquitatis contineant. Unde Justinianus, de corpore juris, sua auctoritate, emendato, digesto & divulgato dixit §. fin. Instit. de Just. & Jure. Collectum est enim (jus scil. privatum) ex naturalibus præceptis aut Gentium aut Civilibus. Quo indigitare voluit Imperator, jus naturale, in vera jurisprudentia, primas partes obtinere, huic deinde substrui jus gentium, & demum leges civiles utriusque juri accedere, & ita quidem, ut licet aliqua præter, nihil tamen directè contra jus illud primævum, qua-

tenus

P R Æ F A T I O.

tenus præceptivum vel prohibitivum est, importare possint. Quocirca, qui altius limatiùsque rem ponderarunt, & juris Romani tum Civilis tum Canonici defectum subodorati sunt; in ipsummet jus Naturale, illiùsque principia & dictata solertiùs inquirere, atque ex inde certas atque perpetuas regulas rectè & justè agendi discernendique eruere pertentârunt. His ferè præluxit Hugo Grotius olim apud Batavos vir ingenio præstans, qui expositus jus Naturæ & Gentium, tres edidit libros, quos De jure Belli & Pacis inscripsit. Verùm opus isthoc, ut ut multa præclara contineat; equidem plurima ad juris naturæ notionem spectantia valde obiter & mancè pertractat: in multis etiam ab Orthodoxis Doctoribus, Author ipse Calvinismo infectus, recessit, prout suis locis indicabo. Grotium secutus est Samuel Puffendorfius in opere sat vasto, sed variis erroribus consperso, quod de Jure Naturæ & Gentium primùm consarcinavit, deinde in compendium, sub titulo: De officio Hominis & Civis redegit, ac porrò per Joannem Barbeyratium Gallicè versum & notis locupletatum circumfertur, & apud A catholicos tanti fit, ac si ab Angelo lucis, obfuscata juris Naturalis integritas, novo lumine condecorata foret. Ast & hic author multò leviùs multòque mendosiùs Jurisprudentiã Naturalem pertractavit. Huic rei, nostro etiam Ævo, insudârunt Gronovius, uterque Vitriarius, Parens scilicet & filius, Mevius, Bœclerus, Schilterus & alii. Non pridem Abraham de Wicquefort edidit Tractatum, cui Titulus: l'Ambassadeur & ses fonctions, in quo satagit pertractare Jus Gentium quò ad Summorum Principum Legatos, sæpe provocans ad Jus Naturale, quod non ubivis ritè ponderavit. Summis etiam quasi labiis Paulus & Joannes Voet, parens scilicet & filius, Viri apud Batavos Clarissimi, Jus Naturæ & Gentium sparsim delibârunt: verum nec suo proposito, nec aliorum desiderio satisfecerunt, tum quia nec methodicè, nec adæquatè, neque solidè, istius juris elementa, dictata, consecrariùsque, quæ Deus per Moysen in duabus Decalogi Tabulis, Populo Hebræo primùm proposuit, & per Christum ac Apostolos latius exposuit, tradiderunt, aded, ut non nisi operis imperfecti Authores audire mereantur. Nobis itaque curæ erit, servatâ methodo Scholasticâ, Juris tum Naturæ, tum Gentium quidditatem, originem, principia, dictata, derivata & consecraria, per distincta capita, ad Majorem Dei gloriam Gentiumque omnium æternam salutem, perscrutari. Tametsi autem ominer, conatum meum aliquorum livori & obretractationi facile futurum obnoxium; Idcirco equidem manum operi subtrahere nolim, quin potiùs quemcunque alium devotissimè obtestor, ut, quod cœptis meis deesse conspexerit, exactiore & tersiore calamo supplere non gravetur. Porrò, bipartitum hoc Opus, infallibili Sacræ Romanæ Ecclesiæ judicio & correctioni demississimâ obedientiã a nimitus subjicio.

SUC-

SUCCINCTA TOTIUS OPERIS EXHIBITIO

*Loco Indicis Capitulorum & Rerum
Præcipuarum.*

IN PRÆFATIONE ostenditur, quàm utile, quin & necessarium sit, iis præsertim, qui apud Reges aut Supremas Potestates, Legationibus funguntur, negotiâve publica pertractanda susceperunt; studium juris Naturalis à *Novatoribus* depravati & opinionum licentiâ corrupti. *Paginé 1mâ & seq.*

Sequuntur Prolegomena. Ubi *n. 1.* indigitatur, quòd pauci rectè scripserint *de jure Naturæ*. Deliravit olim *Carneades*, errantque enormiter Pseudopolitici moderni, dum effutiunt: aut nullam reapse dari justitiam; aut belli tempore, cunctas filere leges etiam naturales. *n. 3. 4. 5. & 6. pag. 3. & 4.* Non minus hallucinantur, qui Christicolis, belligerari, interdictum esse clamant. *n. 7.* Deus omnis justitiæ fons. *n. 8.* primo homini indidit jus naturale. *n. 9. pag. 9.* cui non nisi unicam dedit legem cætera præcepta naturalia complectentem. *n. 10.* Deus ab intrinseco impeccabilis. *n. 11.* Adam per carnalem propagationem (solâ Deipara Virgine

††

ne

S U C C I N C T A

ne præservatâ) originali labe infecit totum genus humanum. n. 14. & seq. pag. 6. Tametsi autem *Eva* peccaverit lethaliter, non peccavit tamen originaliter. n. 17. Unde, si hæc sola peccasset; originale peccatum non fuisset in posteros transfusum. n. 18. Sicut nec transfusum fuisset, si *Adamo* non peccante, peccasset quis filiorum ejus, v. g. *Abel*, aut *Cain*. n. 19. pag. 7. Primi hominis peccatum, multa mala invexit in genus humanum, n. 22. & dein diu sinè lege positiva victitatum. n. 23. pag. 8. & seq. Major tamen in primi ævi hominibus viguit probitas, quàm in posteris. n. 24. & seq. pag. 9. & seq. Immersum peccatis genus humanum submersit Deus per Diluvii undas, servato *Noë* cum paucis familiaribus. n. 28. Multiplicato rursus post diluvium genere humano, multiplicata denuò fuit hominum malitia & eviluit *Noachicarum* legum observantia; aded, ut Deus per *Moysem* Decalogum promulgari jufferit. n. 29. Decalogi autem lex aded perfecta est, ut ad eam cætera naturæ præcepta reducantur. n. 30. & nedum obligaverit Hebræos, sed & mortales cunctos. n. 31. & 32. pag. 12. Quocirca Filius Dei incarnatus depravatam restauraturus naturam n. 35. Legem Decalogi nec mutavit nec correxit n. 36. pag. 14. Sed redarguendo Hebræorum errores, genuinum legis naturalis sensum exposuit. n. 37. abrogando Divortia, Polygamiam &c. n. 38. pag. 15. Proinde Christus multa quidem Præter, nihil tamen contra legem naturæ instituit aut docuit. n. 39. *ibid.* Etiam si omne jus naturale, Divinum quoque sit, non tamen omne jus Divinum, pariter est naturale. n. 40. & 41. Discrimen enim permagnum est inter jus divinum necessarium & voluntarium. n. 42. pag. 16. His speciebus accedit jus humanum, quod varium est. n. 43. & quidem vel civile n. 44. & seq. vel gentium, tacito populorum consensu introductum. n. 46. & seq. pag. 18.

CAPITE I. Libri 1mi. De Quidditate, Divisione & Objecto juris naturalis: ostenditur, jus naturale nec ab impiis negabile, n. 1. pag. 21. haud rectè describi à *Grotio*. n. 3. 4. & 5. ubi n. 6. pag. 22. exponitur Justinianææ juris naturalis definitio, ac demonstratur: non omne, quod naturale est, juris quoque naturalis esse, n. 7. Neque dari actionem injuriarum in bestias nocivas. n. 8. Sicut actus alius est *hominis*, alius *humanus*. n. 9. ita jus natura & jus naturale in rigore differunt. n. 10. pag. 24. Neque idem sunt: jus naturale & libertas naturalis. n. 11. Nec rursus cõincidunt: jus naturale & inveterata consuetudo. n. 12. Quinimò nec omne, quod naturæ conforme, est juris quoque naturalis præceptivi. n. 13. Licet jus naturale, non sit ipse pudor à natura proveniens. n. 14. & varix sint species pudoris n. 15. quidam tamen pudor, est juri affinis. n. 16. estq; justitiæ & pudoris, alia

fit

TOTIUS OPERIS EXHIBITIO.

sit causa & vis diversa. *n. 17. pag. 25.* Describitur pudor naturalis, & determinatur, quis pudor, sit iustus? *n. 18. pag. 26.* *Honestum* aliud est tale naturaliter, aliud *Civiliter.* *n. 19. ibid.* Principium juris naturalis, aliud *essendi*, aliud cognoscendi. *n. 20. pag. 27.* Aliter obligat conscientia *recta*, aliter *erronea.* *n. 21. & 22.* Conscientia recta, debet esse moraliter, non physice evidens *n. 27. & 28. pag. 29.* Quanquam conscientia invincibiliter errans excuset ab omni peccato & culpa, opus tamen ex tali errore procedens, si aliunde in se sit malum, non efficitur *moraliter bonum*, sed relinquitur *non malum moraliter.* *n. 39. & 31. pag. 31.* De moralitate tum specifica, tum accidentali actuum humanorum deinceps agitur à *n. 32.* usque ad *37. pag. 32. & seq.* Jus naturale differens à jure gentium, differt quoque à Synderesi & conscientia; nec non à jure positivo. *n. 38. & seq.* Unde probetur quid esse juris naturalis? *n. 41. pag. 35.* Decalogi præcepta sunt præcipua juris naturalis dictata. *n. 43.* non omnia tamen virtutum opera, sunt juris naturalis præceptivi. *n. 44. pag. 36.* Nedum connubium, sed & coelibatus descendit ex jure naturali permissivo. *n. 45.* Reprehenditur Hugo Grotius contendens, Polygamiam non fuisse olim jure divino prohibitam. *n. 46.* Verum tamen est, quòd non sit juri naturæ directè repugnans, *n. 47.* & quòd Deo dispensante in lege veteri, nedum Judæis sed & Gentilibus fuerit permilla. *n. 48. & 52. ac seq. pag. 37. & 39.* Nunc Polygamia per Christum cunctis prohibita. *n. 51.* & Monogamia juri naturali multò conformior est. *n. 54.* Patria potestas, quatenus sit juris naturalis? *n. 56.* Rerum divisio huic juri non refragatur. *n. 57. pag. 40.* Obligatio servandi fidem in pactis, descendit ex eodem hoc jure *n. 58.* Num actus jure naturæ prohibitus, sit eo ipsò invalidus? *n. 60. pag. 40. & seq.* Jure naturæ, ad Matrimonii valorem non requiritur quidem parentum consensus *n. 61.* Liberi tamen non consultis, aut invitis parentibus nuptias contrahentes nedum peccant, sed & exhæredari possunt. *n. 63. & seq. pag. 42.* Injustè cogentes ad Matrimonium, excommunicantur. *n. 66.* Consensus Matrimonialis in quæ necessariò ferri debeat? *n. 66. & seq. pag. 43. & seq.*

CAPITE II. De universalitate & immutabilitate juris naturalis. à *n. 1.* usque ad *n. 8. pag. 45. & seq.* ostenditur: quòd jus naturale sit quoque lex divina vetustissima cunctos obligans, & derogans omnibus legibus sibi adversantibus. Perpetuitas & immutabilitas ejus tanta est; ut nequidem ab ipso Deo alterari possit. *n. 9. & seq. pag. 50. & seq.* multò minùs Papa in illa queat dispensare. *n. 16. pag. 53.* Qua ratione olim Deus permiserit Polygamiam & Divortia? *n. 18. pag. 55.* Matrimonium *ratum*, quò pacto dissolubile per Professionem religiosam? *n. 19. & 20. pag. 56. & seq.* Conver-

S U C C I N C T A

sio ex infidelitate, qualiter rumpat matrimonium etiam consummatum? *n.* 21. & *seq. pag.* 57. & *seq.* Paganismus aut Judaismus superveniens, non facit rumpi vinculum Matrimonii contracti cum fideli. *n.* 25. *Epikèia* quatenus habeat locum in jure nat.? *n.* 27. *pag.* 58. Refutatur *David Mevius* contendens: Deum dispensando posse indulgere, quæ alias naturaliter sunt improba. *n.* 30. *pag.* 60. Mutari possunt ea, quæ libertatis naturalis sunt. *n.* 31. & 32. *pag.* 61. Una lex naturalis fortior vincit debiliorem, si utraque simul observari nequeat. *n.* 33. Nulla tamen hominum utilitas limitat jus naturale *n.* 34. multò minùs crebra transgressio illud mutat *n.* 35. *pag.* 62. In quo consistat finis juris nat.? *n.* 36. & *seq. pag.* 63. quòd habet duo tribunalia. *n.* 41. & cujus violatores Deus acerrimè punit. *n.* 42. *pag.* 63.

CAPITUM III. disquiritur: unde haurienda sit juris naturalis notitia: Quæ in re, in varias itum opiniones *n.* 1. *pag.* 69. Juris Civilis ignorantia interdum excusat, atq; inciticia juris nat. non præbet excusationem, saltem in iis, quæ per se primò nota sunt, aut ex primò notis facilè eruuntur. *n.* 2. 3. & 4. *pag.* 70. Quid sit juris naturalis? non potest præcisè desumi ex appetitu societatis, neque ex utilitate, in quam singuli feruntur. *n.* 5. Tametsi ex legibus & præceptis moralibus populo Hebræo primitus datis, postea ad omnes gentes extensis rectiùs argumentemur ad eruendum jus naturale. *n.* 6. *pag.* 71. & *seq.* equidem con-vel dis-convenientia cum ratione naturali, *primitiva* & certa est regula discernendi, quid jure naturali præceptum veritumve sit? *n.* 8. *pag.* 72. statuuntur quædam Theoremata ex quibus multæ conclusiones practicæ, prudenter deduci possunt. *n.* 9. *pag.* 73. & *seq.* Juris naturalis Prudentia, quænam habeat principia *constitutiva* tum *intrinseca* tum *extrinseca*? *n.* 10. Quomodo differat à Theologia morali & Ethicâ? item à Jurisprudentiâ *universali*? à Politica & ratione statûs? *n.* 11. & *seq. pag.* 75. Quænam officia erga Deum, seipsum & proximum pullulent ex jure naturali? *n.* 14. Statuitur primum & fundamentale principium totius juris naturalis. *n.* 15. Probabilismus non est principium extrinsecum seu adjuvans Jurisprudentiæ naturalis, sed est ars animas decipiendi & in Gehennam præcipitandi, imò pestifera origo corruptelæ morum & doctrinæ moralis, id quod à *n.* 16. usque ad *n.* 67. operosè demonstratur. Dein subsequenter traditur, quas regulas in operando, citra peccati periculum sequi debeamus à *n.* 68. usque ad *n.* 98. *pag.* 93. & *seq.* Regula de sequenda parte tutiore non est meri consilii, sed præcepti; estque universalis in omni dubio conscientiæ. *n.* 99. & *seq. pag.* 104. & *seq.* Neque dubium conscientiæ rectè resolvitur, allegando possessionem libertatis. *n.* 104. & *seq.* ubi *n.* 106. evertitur fundamentum oppositæ sententiæ & *n.* 107. referuntur corollaria præ-

TOTIUS OPERIS EXHIBITIO.

præcedentis doctrinæ. Ut conscientia probabilis possit esse sufficiens regula morum, debet importare certitudinem moralem *subjectivè* talem. *n.* 108. & *seq. pag.* 106. Porrò à *n.* 111 usque ad *n.* 114. diluuntur objectiones, & finaliter *n.* 115. ostenditur; quòd multi resipiscentes, probabilissimum rejecerint, quòdque Galliarum Episcopi eundem, veluti, moralis doctrinæ pestiferam corruptelam, abominati sint.

CAPITE IV. generatim agitur de divinis naturalibusque Decalogi Præceptis, ac demonstratur: quòd Deus cum Majestatis figura, populo Hebræo per Moysen, tradiderit Decalogum tanquam epitomen omnium legum moralium. *n.* 1. 2. 3. & 4. *pag.* 110. Notantur Hæretici & refutantur temerarii defensores *Paschasi Quesnelli*, effutientes: homini lapsor, mandata Dei fore servatu impossibilia. Ubi ostenditur, quòd per Bullam *Vnigenitus* cum reliquis propositionibus, meritò damnatæ fuerint *1ma, 4ta & 5ta. n.* 5. *pag.* 111. *Negativa* Decalogi Præcepta continent sub se alia *affirmativa*, & vice versâ. *n.* 6. Observatur discrimen inter præcepta negativa & affirmativa. *n.* 7. Decalogi Præcepta utpote naturalia, etiam ante *Moysen* omnes gentes obligabant. *n.* 8. *pag.* 113.

CAPITE V. expenditur primum Decalogi Præceptum. Exponitur sensus mysticus verborum *Exodi* 20. *Qui eduxi te &c. n.* 1. *pag.* 118. Religio trifariam capi potest. *n.* 2. Actus ejus alii sunt elicitii, alii imperati. *n.* 3. Sola creatura rationalis deprecari potest. *n.* 4. Oratio, quatenus effectum habeat infallibilem? *n.* 5. Qualiter & quando adultis necessaria? Pro quibus orare liceat? *n.* 7. *pag.* 119. & *seq.* Purgatorium non esse commentum Papæ aut Monachorum, evidenter probatur. *n.* 8. Religioni quædam per excessum, quædam per Defectum opponuntur vitia. *n.* 9. *pag.* 121. Quid & quotuplex sit Superstitio? Idololatria quid? Quotuplex sit Culus? Magia quotuplex? *n.* 10. & *seq. pag.* 121. & *seq.* De quibus criminibus Sagarum & Magi sint interrogandi? *n.* 14. Maleficium quid & quotuplex? *n.* 15. *pag.* 123. & *seq.* Quo pacto Maleficium tolli possit? *n.* 16. *pag.* 124. & *seq.* Divinatio quid & quotuplex? & utrùm Dæmon cognoscat futura libera? *n.* 17. & *seq. pag.* 125. & *seq.* Quantoperè Auguria & superstitiosæ Divinationes olim per leges etiam Imperatorum Ethnicorum fuerint vetitæ? *n.* 19. *pag.* 127. & *seq.* Divinatio per astra, an & quatenus licita? *n.* 22. Quid sentiant Theologi de Astrologia judiciaria? item, de Physiognomia? de Observantia somniorum? *n.* 23. & 24. *pag.* 130. Quid sit Sortilegium? *n.* 25. Quotuplices sint sortes, & quænam licitæ? *n.* 25. & *seq. pag.* 132. & *seq.* Vana observantia describitur ejusque species adducuntur. *n.* 29. Tentatio Dei quid & quotuplex? *n.* 30. *pag.* 135. Sacrilegium quid & quo-

S U C C I N C T A

quotuplex? *n.* 31. *pag.* 136. & *seq.* Quinam gaudeant Asyllo Ecclesiastico? *n.* 32. Sacrilegium reale variis gradibus & modis patrat. *n.* 33. *pag.* 138. Simonia quid & quotuplex, & quatenus illa committatur circa beneficia Ecclesiastica, Professionem religiosam? &c. *n.* 35. & *seq.* usque ad *n.* 82. *pag.* 139 & *seq.* De Obligatione restituendi simoniacè accepta agitur à *n.* 83 ulque ad *n.* 88 *pag.* 155. & *seq.* Quid operetur Papalis dispensatio circa Simoniam? *n.* 89 & *seq.* *pag.* 157 & *n.* 99 *pag.* 160 Annuatæ quid? *n.* 93 Jus exigendi Annatas, ubi, & quatenus Pontifici reservatum manserit in Germania, post pacificationem Monasterialem: *n.* 94 & *seq.* Annatarum exactio ab omni labe aliena est. *n.* 97 *pag.* 158 & *seq.* In Gallia non admittitur compositio super fructibus. *n.* 101 Causæ simoniacæ spectant ad forum Ecclesiasticum. *n.* 102 Quis ad accusandum in his causis admittatur? *n.* 103 Beneficia Simoniacorum tanquam vacantia, impetrari possunt. *n.* 104 *pag.* 161 Etsi primo Decalogi Præcepto solus Deus latrenticè coli jubeatur; non prohibetur tamen sanctis cultus dulciæ exhiberi. *n.* 105 & *seq.* Hæc Catholica veritas à calumniis & convitiis Hæreticorum vindicatur à *n.* 109 usq; ad *n.* 114 *pag.* 163 & *seq.* Utrùm Sanguis Christi, qui in Passione ejus defluxit: item: an Caro & Sanguis in Altaris Sacramento miraculosè apprens, *absolutè* adorari possit: *n.* 115. Quo cultu venerandæ sint reliquiæ Sanctorum: *n.* 116 *pag.* 171 & *seq.*

CARITÈ VI. trutinatur secundum Decalogi Præceptum. Quid nomine Dei veniat: & quot modis, nomen Dei licitè assumatur: *n.* 1 2 3 *pag.* 176 Præceptum hoc aliter obligat quàm *negativum*, aliter quàm *affirmativum*. *n.* 4 Juramentum est actus Religionis. *n.* 6 *pag.* 177 Divinum Numen tacitè vel expressè invocari potest. *n.* 7 Adferuntur juramenti divisiones. *n.* 8 *pag.* 178 & *seq.* Juramentum *calumniæ*, quando & à quibus præstari debeat: *n.* 9 Quid juramentum *Malitiæ* & *de veritate dicenda*: *n.* 10 *pag.* 179 & *seq.* Juramentum *judiciale* aliud *litis decisorium*, aliud *in litem*. *n.* 11 *pag.* 181. Contra Anabaptistas demonstratur: non solum licitum esse Christianis jurare, sed & ab altero exigere juramentum, *n.* 12 *pag.* 182. Requisita ex parte jurantis. *n.* 13 *pag.* 183. Juramentum, ut licitè præstetur, tres debet habere comites. *n.* 14 *pag.* 184. Quàm formam jurandum: *n.* 15 An Homagium, quod Vasallus facit Domino, importet juramentum: *ibid.* Per falsum Numen, an verè juretur: *n.* 16 & *seq.* Ethnicus per falsos Deos jurans, an & quatenus obligetur: *n.* 18. *pag.* 185. An liceat petere juramentum ab eo, qui creditur per falsos Deos juraturus? *n.* 19. Aliter obligat jurata promissio soli Deo facta; aliter facta homini. *n.* 20. Nedum prædoni, sed & hosti publico fides jurata servanda. Sed quid, si alter priùs fidem fregerit? *ibid.*

TOTIUS OPERIS EXHIBITIO.

ibid. n. 21. Inæqualitas juratò contrahentium non præstat exemptionem à juramenti observantia. n. 22. Juramenti interpretatio qualiter faciendâ: n. 23 & seq. Juramento promissorio, quæ tacitè insint conditiones: n. 26. & seq. Num juramentum de servandis Statutis, extendatur ad Statuta etiam futura: n. 28. Reus non tenetur fateri veritatem, nec jurare, nisi servato juris ordine interrogetur à judice. n. 29. Id quod & obtinet, si Reus dubitet, num legitimè Interrogetur: n. 30. Aut: si necdum plenè convictus, in causis criminalibus majoribus, spem habeat evadendi. n. 31. Interrogatus à judice ex præsumptione falsa, potest negare propositionem aliunde veram. n. 32. Quo sensu ab *Innocentio XI.* damnatæ sint amphibologiæ & restrictiones mentales: n. 33. Juramentum promissorium, quandonam inducat vinculum obligationis, & quandonam non: n. 34. Juramentum homini præstitum necessariò servandum, quoties absque detrimento animæ jurantis, servari potest. Id quod probatur *inductione.* n. 35. Res homini juratò promissa, non potest ipso invito, in opus etiam melius commutari. n. 36. quod secus est in promissione facta Deo. n. 37. Juramentum per Procuratorem præstari potest. n. 38. *ibid.* An valeat juramentum de non accursando uxorem super crimine: n. 39. An obliget, quod ex metu per injuriam incusso, factum: n. 40. Occursitur objectionibus. n. 41. Ex carcere injusto relaxatus sub juramento de redeundo, an & quatenus teneatur redire: n. 42. *ibid.* An teneat juramentum dolosè elicitum: n. 43. *ibid.* Metus & dolus non æquiparantur in omnibus. n. 44. Enormissima læsio non tollit juramenti vinculum. n. 45. Juramentum servandi Capitulationes quatenus obliget: n. 46. Solidè discutitur, an, & quatenus teneat juramentum contra juris civilis dispositionem: n. 47. Quandonam lex civilis obliget in foro poli: n. 48. Juramenti obligatio, quatenus sit ad hæredes transitoria: n. 49 & seq. Contractus de jure prohibitus, quandonam ex juramento vires capiat: n. 53. Solvitur objectio. n. 54. Multum refert, num contractus ex juramento confirmetur, an verò solius juramenti religio obligationem pariat: n. 55. *ibid.* Quid & quotuplex sit juramentum litis decisorium: n. 56 *ibid.* Discrimen inter juramentum *voluntarium, judiciale & necessarium.* n. 57. Juramentum etiam merè *conventionale* prodest ad causarum decisionem. n. 58. Effectus juramenti *Litis decisorii.* n. 59. *ibid.* Quid, si ejus detegatur falsitas: an tunc sententia retractari possit: n. 60 & seq. & infra n. 85. Juramentum litis decisorium, non habet locum, nisi in re dubia quæ alias dirimi nequeat. n. 66. Juramentum *conventionale* postulat, ea quæ requirit *transactio.* n. 67 *ibid.* Ad juramentum judiciale requisitur insuper approbatio judicis. n. 68 *ibid.* Requisita ad delationem juramenti necessarii. n.

69 *ibid.* An interdum expediat juramentum litis decisorium deferri sub forma *execratoria*: n. 70 *ibid.* Judex usque ad prolationem sententiæ, potest deferre juramentum, nec ipsi unquam concluditur in causa. n. 71. Juramentum necessarium, citato adversario præstari debet. n. 72. *ibid.* Actore non probante, Reus absolvendus. n. 73 *ibid.* Juramentum suppletorium, quibus in causis, deferri possit: n. 74 & *seq.* Regulariter Reo potiùs, quàm Actori deferendum. n. 76. Juramentum voluntarium & judiciale in omni causa deferri potest. n. 77 *ibid.* Spontè se ad jurandum offerens, evadit suspectus. n. 78 *ibid.* Juramentum suppletorium interdum debet à giudice deferri. n. 79. Statuuntur casus excepti. n. 80 & *seq.* Juramentum voluntarium nec necessariò præstandum, neque referendum. n. 82. Juramentum *judiciale* quatenus recusari possit: n. 83 *ibid.* *Necessarium* an recusari possit: n. 84. Actore nihil probante, an locus delationi juramenti: n. 86. Qui mavult probare, non tenetur jurare. n. 87 *ibid.* Violatio juramenti tum Assertorii tum Promissorii, an ponat culpam mortalem, non obstante levitate materiæ: n. 88. Jurato promissum, an præstandum non exigenti: n. 89. Juratæ promissioni num satisfiat compensando: n. 90 *ibid.* Juramentorum & votorum irritatio, quot modis & à quibus possit fieri n. 91 & *seq.* Non omnis, qui potest irritare vota vel juramenta, potest super iis dispensare. n. 97. Irritatio sine justa causa valet, non sic dispensatio. *ibid.* Recensentur legitimæ causæ dispensandi super juramentis. n. 98 *ibid.* *Adjuratio* quid & quotuplex: n. 99. Utrùm creaturæ irrationales queant adjurari: n. 100.

CAPITE VII. ponderatur tertium Decalogi Præceptum de sanctificando *Sabbatho*. Præceptum hoc partim Naturale, partim Divinum positivum ac cæremoniale est. n. 1. Quatenus cæremoniale, nunc lege novâ antiquatum n. 2 & 3 *ibid.* Præceptum hoc etiam *negativum* est, & qualiter obliget: n. 4 & 5. De præcepto audiendi Missam diebus Dominicis, plenè agitur n. 6 & *seq.* Non exstat specialis obligatio diebus Dominicis eliciendi actus fidei spei & charitatis. n. 13. Impeditus ab auditione Missæ tenetur aliter sanctificare diem Dominicum. n. 14 *ibid.* Quinimò spectato jure Naturali Divino, fideles ultra auditionem Missæ, obstringuntur ad alia pietatis officia. n. 15. & *seq.* *ibid.* An Missa solemnis, & quidem in Ecclesia Parochiali audiri debeat: n. 17. Exponuntur causæ ab auditione Missæ excusantes. n. 18. *ibid.* Qualiter quis teneatur non ponere impedimenta, quò minùs Missam audire possit: n. 19. Præceptum hoc qualiter differat ab aliis Decalogi præceptis: n. 20. Ab Ecclesiæ incunabulis, alia quoque festa noscuntur instituta. n. 21. Quid sit *feriari*: n. 22 *ibid.* Peccatum die Dominico patratum, ob circumstantiam diei Sacræ, non inducit *specie distinctam* malitiam.

TOTIUS OPERIS EXHIBITIO.

n. 23 & seq. Ubi solvuntur objectiones. pag. 236 Opera, alia sunt *servilia*, alia *liberalia*, alia *communis* n. 25 *ibid.* Non omnia opera olim Judæis vetita, peræquè nobis sunt prohibita. n. 26 Quænam opera Christianis sunt prohibita die Dominico vel Fæstivo? n. 27 & seq. Bellare, quatenus liceat die Fæsto? n. 30. Mercatus quis, & quatenus die sacro prohibitus. n. 31 *Placitum*, *Judicium criminale*, & *Sacramentum publicum*, prohibita sunt diebus sacris. n. 32 Opera *communis* servis & liberis, item *servilia* ad cultum Dei ordinata; die festo peragi possunt. n. 33 Necessitas vel charitas, item superioris dispensatio, vel etiam consuetudo legitima, licitum reddunt laborem *servilem* in die festo. n. 34 p. 240 Cur Deus initio tertii præcepti, dixerit: *Memento ut &c.* n. 35 *ibid.* Cur Judæis dies *septimus* fuerit sacer? n. 36 *ibid.* Cur Deus illo die jusserit etiam jumenta quiescere? n. 37 p. 242 Potestas laïca non potest *principaliter* festa instituire. n. 38 *ibid.* In Diocesi *Trevirensi*, & alibi, multa festa, ex dimidio diei solùm celebrantur. n. 39, *ibid.* Feriæ quotuplices? & quales, Princeps laïcus queat instituire? n. 40. Festorum violatores, etiam à potestate laïca, puniri possunt. n. 41 p. 244 Festorum celebritas, quando incipiat & finiatur? n. 42 *ibid.* Sententia judicialis, extra casus jure permisos *nulliter* fertur etiam in Feriis *profanis*. n. 43 *ibid.* Quibus feriis litigantes renuntiare possunt? n. 44 p. 245 Actus voluntariæ jurisdictionis, *feriis* etiam *sacris*, expediri possunt. n. 45 *ibid.* Nec *sacris*, nec *repentinis* feriis à litigantibus potest renuntiari n. 46 *ibid.* In casibus necessitatis vel pietatis, actus judiciales non prohibentur exerceri diebus sacris. n. 47 Quocunque die feriato, judici potest offerri libellus. n. 48 Citatio judicialis, an die feriato, vel: *ad diem feriatum* valide fiat? n. 49.

CAPITE VIII. Ruminatur quartum Decalogi præceptum de honorandis parentibus. Omnia Decalogi præcepta charitatem pro fine habent. n. 1 Tria *prioris Tabulæ* præcepta, ordinant hominem in Deum, septem verò *posterio- ris Tabulæ* dirigunt hominem in proximum. n. 2 Quartum hoc præceptum est virtualiter *negativum*. n. 3. Nomine parentum, quinam veniant? n. 4 & n. 37. & seq. Honorare quid sit? & cur parentes carnales præcipuè honorandi? n. 5 Qualiter liberi amare debeant parentes, & quanto- perè delinquant, si contra agant? n. 6 Filius in foro tum civili, tum criminali, regulariter nequit agere contra patrem. Quod tamen limitatur. n. 7 Liberi ex naturali obligatione obedire debent parentibus non iniqua præcipientibus. n. 8 Ex levitate materiæ, aut inadvertentia, transgressio mandati paterni potest evadere venialis. n. 9 Haud indiscriminatim parentibus obtemperandum. n. 10 Qualiter liberi teneantur parentibus succurrere in necessitatibus, tum spiritualibus tum corpora- libus:

†††

S U C C I N C T A

libus? *n. 11* Officia pietatis, parentibus *debita*, operibus *consilii* præferenda. *n. 12 & n. 16* Parentum nomine, hac in parte, veniunt & avi & præavi; non verò consanguinei *collaterales*. *n. 13 p. 257* An communis, aut futura parentum necessitas, filium præpediat ab ingressu Religionis? *n. 14 ibid.* Triplex parentum necessitas. *n. 15 p. 258* Religiosus valens in Monasterio cum Superiorum licentiâ succurrere parentum egestati, non potest exire. *n. 17 ibid.* Egressus autem, cessante parentum necessitate, regredi tenetur. *n. 18 ibid.* ubi *n. 19* solvitur *objectio*. In eligendo vitæ statu, summam Deus & natura liberis libertatem concessit. *n. 20 p. 259* Qualiter delinquant parentes, dum liberos ad statum Religiosum, vel Matrimoniale cogunt, vel ab eodem respectivè retrahunt? *n. 21 ibid.* Tametsi, invitis etiam rationabiliter parentibus *validè* contrahantur nuptiæ; peccant tamen graviter liberi, si regulariter ipsorum consilium non explorent, consentiuntque eorum haud expectent. *n. 22 p. 260* Quinimò per Principum Edicta, meritò exhæredari possunt liberi, qui spreto parentum consensu, nuptias contraxerunt: quod tamen insigniter limitatur. *n. 24 ibid. & pag. seq.* Parentes culpâ non vacant, si ex motivis insufficientibus, denegent aut diutiùs differant consensum in nuptias liberorum. *n. 25 p. 262* Omnis irreverentia injuriæ parentibus illata, cæteris paribus multò gravior, ac irrogata aliis. *n. 26 ibid.* Liberi etiam in materia *Adiaphora*, studere debent; ut parentum placito obsecundent. *n. 27 ibid.* Ex justa tamen & urgente causa, refragari possunt parentum desiderio. *n. 28 ibid.* Cur de obligatione parentum erga liberos, non meminerit Deus in quarto Decalogi præcepto? *n. 29* Parentes jure Divino Naturali, nedum corporaliter, sed & spiritualiter educare debent liberos. Quid, titulo utriusque educationis, comprehendatur? *n. 30* Exemplò magis, quàm verbò erudiendi sunt liberi, qui & delinquentes corripiendi. *n. 31* Liberos *illegitimerum* variæ sunt species. *n. 32* Proles illegitimæ, qualiter à parentibus alendæ? *n. 33 p. 267* Pater etiam Ecclesiasticus, nedum alimenta *spurio*, sed & filiarum *spuria* dotem congruam constituere debet. *n. 34 ibid.* Naturalis obligatio alendi spurios, transit in hæredes parentum. *n. 35* Confectaria hujus naturalis obligationis. *n. 36 p. 268* Quinam largiore significato, veniant nomine parentum? *n. 37 & seq. ibid.* Fratribus & Sororibus, aliisque collateralibus, quid debeamus? *n. 39* De officio, obligatione; Item: peccatis conjugum inter se, differitur usque in finem.

CAPITE IX. Expenditur quintum Decalogi præceptum. A *n. 1* usque ad *n. 15* de nomine, quidditate, qualitate, ac poenis Homicidii agitur. Mandans occidi, quatenus revocatò mandatò, immunis fit à poenis juris? *n. 16 p. 286* An mandans obnoxius sit poenis, si ipse mandatarius occidatur? *n. 17. ibid.*

TOTIUS OPERIS ÆXHIBITIO.

ibid. Mandans, non subsecutâ cæde, an immunis sit ab omni pœnâ? *n.* 18 *ibid.* Efficaciter consulens, ad instar mandantis, subjacet pœnis. *n.* 19. *ibid.* Discrimen inter Mandantem & Consulentem revocatô consiliô. *n.* 20. *ibid.* Paribus pœnis obnoxii sunt alii efficaciter & propinquè ad homicidium concurrentes. *n.* 21 *p.* 287 Quid, si plures consiliô, factôve ad idem homicidium concurrant? *n.* 22 & 23 *ibid.* Non impediens homicidium, dum potest, & ex *justitia* impedire tenetur, efficitur *irregularis*. *n.* 24 *p.* 288 Quid de ratihabente homicidium, se inscio, ab alio patratum? *n.* 25 *ibid.* Vulnerans, si de lethalitate vulneris constet, homicidii pœnas incurrit; licet vulneratus, ex intervallo moriatur. *n.* 26 *ibid.* In dubio de lethalitate vulneris, non habent locum pœnæ ordinariæ jure *Civili* statutæ; jure tamen *Pontificio*, sic vulnerans, pro irregulari habetur. *n.* 27 *p.* 289 Injustè alium mutians, qualiter puniendus, & ad quid teneatur mutilato? *n.* 28 & *seq.* *ibid.* Pœnæ homicidii *qualificati*, variant pro atrocitate criminis. *n.* 30 *p.* 290 Malefactores, auctoritate publica, licitè occidi possunt. *n.* 31 *ibid.* An, & quatenus Magistratus, vel Princeps supremus, malefactores *Banno* subjicere possit? Item: An *bannitus* à quovis privato occidi possit? *n.* 32 *p.* 291 Magistratum, haud facilè ad pœnam *Banni* procedere debere, rectè monent Theologi. *n.* 33. *ibid.* Quinam ratione homicidii vel mutilationis, ex *defectu perfectæ lenitatis* irregularitatem contrahant, nec ne? *n.* 34 & *seq.* Pro necessaria sui defensione, occidere licet *injustum*, imò *non justum* invasorem, puta: furiosum, amenum &c. *n.* 36 Ut quis injustum aggressorem licitè possit occidere, requiritur periculum *presens*; Licet primus ictus non sit necessariò expectandus. *n.* 37 & *seq.* Præventivè occidi potest, qui alteri membrum amputare intendit, si aliter repelli nequeat. *n.* 39 Servandum semper est moderamen *culpatae tutelæ*. *n.* 40 Quæ requirantur ad istud moderamen? *n.* 41 Etiam quis aggressor propinquorum, imò extraneorum, occidi potest. *n.* 42 Implectimur sententiam *S. P. Augustini* docentis: non licere virgini, occidere violentum stupratorem. *n.* 43 Tuta quoque & pia est sententia, censens: non esse licitum, occidere invasorem bonorum temporalium, ubi agatur mens *S. Augustini*. *n.* 45 & *seq.* Cur potius furem nocturnum, quam diurnum, occidere permissum? *n.* 46 Reprehenditur *Grotius*. Quem presentem licet occidere raptorem, illum & fugientem interimere licet. *n.* 47 sed quid, si fur, res ablatas domi suæ jam teneat? *n.* 49 Nunquam et viro nobili etiam militari, interimere aggressorem famæ aut honoris? *n.* 50 Diluuntur *objectiones*. *n.* 51 Detegitur *Puffendorfi* error. *n.* 52 Refellit quoque opinio *R. P. Ignatii Schwartzi*. *n.* 53 Nequidem viro honorato, et manu percusso, licet percutientem *vindictæ causâ* repercutere. *n.* 54

S U C C I N C T A

54 p. 310 Tenetur etiam vir nobilis, potius fugere, quàm occidere illum, à quo pugnīs aut verbis injuriōsis impetitur. n. 55 *ibid.* Utrum non fugiens, dum absque gravi incommodo potest, sed occidens injustum inuasorem, peccet non solum contra *charitatem*, sed etiam contra *justitiam*? n. 56 *ibid.* Erravit *Grotius*, putans: lege Evangelicā, Christiano interdictum esse, defensione *occisiva* tueri vitam propriam aut bona fortunæ. n. 57 p. 311 E. contra gravius hallucinatur *Puffendorffius*, qui de *jure naturæ*, ob levem etiam injuriam, dat læso facultatem, lædentem lædendi *in infinitum*. n. 58 *ibid.* *Thomasius*, *Kemmerichius* & *Fleischerus* perstringuntur. n. 59 *ibid.* Et si *jure Naturæ* permilla sit sui bonorumque suorum defensione *occisiva*; nemo tamen regulariter cogitur uti tali defensione. n. 60 Occurritur *Pseudo-Ethicorum* modernorum *paralogismis*. n. 61 Injussu Dei, nunquam licita est sui ipsius *directa occisio*. n. 62 Ampliatur hæc resolutio, & refelluntur *Thomasii* argutix. n. 63 Referuntur casus, quibus *indirecta Autochiria* extra culpam est. n. 64 Si justa verò desit causa, lethaliter delinquent, ad mortem propriam etiam *indirectè tantum* concurrentes. n. 65 Quæ poenæ in *suicidas* statutz? n. 66 p. 320 An Testamenta ipsorum ratihabenda? n. 67. *ibid.* Amentes & furiosi se interficientes, non subjacent poenis. n. 68 *ibid.* Quid, si dubitetur de amentia? n. 69 p. 321 Quid, si non constet, an quis seipsum occiderit, an ab alio sit occisus? n. 70 *ibid.* Quid, si *suicida*, ante expirationem repertus, dederit signa doloris? n. 71 *ibid.* A n. 72 usque ad 76 agitur de *Duello*, & ostenditur: quòd *Monomachia* regulariter, gravissimè vetita, certis casibus licitè suscipiatur. Numero 77 agitur de *Diffidatione* olim, moribus minimè laudandis, introducta, nunc prorsus legibus *Imperialibus* vetita. Occisor, vel mutilator injustus, cui, quid, & quantum restituere cogatur. n. 78 p. 329 Provocatus occidens provocantem, vel eundem mutilans vulneransque, nihil ei tenetur restituere. n. 79 *ibid.* Ante sententiam judicis, pro damno *naturali*, ex homicidio, mutilatione vel vulneratione, resultante; nihil est restituendum. n. 80 *ibid.* Injustus occisor vel mutilator resarcire debet omnia omnino damna *realia*, ex occisione vel mutilatione, orta. n. 81 Cui hæc restitutio facienda? An & facienda, si homicida ultimum sit passus supplicium? n. 82 Quid, si lethaliter vulneratus, ante mortem, alteri nedum *injuriam personalem*, sed etiam omne damnum *reale* remiserit? n. 83.

CAPITE X. Discutitur sextum Decalogi præceptum. Hoc præcepto autem nedum *Machia*, sed & omnis vetatur impudicitia. n. 1 Castitas quid & quotuplex? Virginitas quatenus differat à castitate? n. 3 p. 339 Virginitas quotuplex? n. 4 *ibid.* Fornicatio definitur. n. 5 *ibid.* Rejicitur opinio *Caramuelis* & *Durandi*, ac satisfat eorum objectionibus. n. 7 & 8. Hodie, *jure*
ca.

TOTIUS OPERIS EXHIBITIO.

Canonico corrigente, *jus Civile*, Fornicatio non est extra poenam etiam temporalem. n. 9 Quid sit concubinatus, & qualiter utroque jure prohibitus: n. 10 & 11 p. 341 Qualiter à judice, signanter Confessario examinandi sint *Fornicarii* aut *Fornicariae*? n. 12 *ibid.* *Meretrix*, qualiter differat à *Concubina*? n. 13 *ibid.* Adulterium quid & quotuplex: n. 14 15 & 16 p. 342 Adulterium, n. 17 *ibid.* Quae ratione, secundum Divum P. *Augustinum* adulterium viri, gravius sit adulterio mulieris: n. 18 *ibid.* Mulier etiam marito consentiente se alteri commiscens, committit Adulterium. n. 20 & *seq.* Coïtus cum sponsa aliena *de futuro* non ponit Adulterium. n. 22 Intellectus *l. si uxor.* 13 §. *Divi ff. Ad leg. Jul. De adulter.* n. 23 Quae poenae in Adulteros utroque jure statutae: n. 24 25 & 26 Et si canonum jure, concubitus conjugati cum scilicet verum sit Adulterium; mitius tamen punitur, quam Adulterium *duplicatum*, aut: quod solutus committit cum conjugata. n. 27 Canonum jure, Pater aut Maritus impunè non occidit filiam aut uxorem in flagranti Adulterio depresso. n. 28 Ad incurrendas Adulterii poenas, duo copulativè requiruntur, scilicet: *dulus & copula perfecta.* n. 29 p. 346 Quinam admittantur ad Adulterii accusationem: n. 30 *ibid.* Jure Pontificio, mulier virum Adulterum etiam *criminaliter* accusare potest, id quod & hodie obtinet de jure Civili, per Constitutionem criminalem *Caroli V.* n. 31 *ibid.* Qualis requiratur & sufficiat probatio ad condemnandum Reum Adulterii: n. 32 *ibid.* Super quibus examinandi sint *Adulteri*: n. 33 Quis sit iudex competens in causa Adulterii? n. 34 *ibid.* Maritus *leno*, qualiter puniendus? n. 35. A quo alenda sit proles adulterina, si duo, eadem die, cum eadem persona adulterium commiserint: n. 37 Conjux innocens, potest comparti adulteranti propriâ auctoritate denegare debitum conjugale. n. 38. p. 349 Separatio tamen *quod ad thorum*, tali casu, postulat sententiam judicis n. 39 *ibid.* Carnaliter cognoscens *compertem* quam scit adulteram; nequit ex capite praecedentis Adulterii, ipsi princeps denegare debitum conjugale. n. 40 *ibid.* Adulter facto divortio, tenetur redire ad innocentem id postulantem. n. 41 *ibid.* Si conjux ab ante innocens, obtentâ divortii sententiâ, pariter laboretur in Adulterium; poterit ab altera parte adultera ad revertendum compelli. n. 42 *ibid.* *Sodomia* aut *bestialitas* compartis, praebet ansam divortio faciendo. n. 43 *ibid.* De *Sodomia* plenius infra n. 70 & *seq.* Tactus aut oscula impudica, item: pollutio, ut copula imperfecta, non dat conjugi innocenti justam divortii causam, non obstante *l. consensu.* 8. §. 3. *Cod. de repudiis.* n. 44 & *seq.* Quid & quotuplex sit *stuprum*, & qualiter in utroque foro puniatur. n. 46 & *seq.* De incestu, poenis incestuosorum agitur à n. 57 usque ad n. 61. Consanguinitas & Affi-

S U C C I N C T A

Affinitas quid: *n. 62. p. 354* Gradus consanguinitatis in linea *recta* specie distinguuntur à gradibus lineæ *obliquæ. n. 63 ibid.* In eadem tamen linea, differentia graduum, non mutat speciem, *n. 64 ibid.* Consanguinitas specie differt ab affinitate *n. 65 ibid.* Quid sit sacrilegium & qualiter in hac materia committatur & puniatur: *n. 67 & seq. ibid.* Raptus definitio exponitur, *n. 73. p. 356* Quæ poenæ legibus tum Civilibus tum Canonicis, & novissimè per Concilium Tridentinum in Raptores foeminarum decretæ: *n. 73 & seq.* Quinam Raptus poenas incurrant vel non: *n. 77 & seq.* Quid in hac materia sit peccatum contra naturam: *n. 83 & seq.* Pollutio venerea, nullo casu licita. *n. 85* Bestialitas crimen pessimum: *n. 86* Prorsus abominabilis est concubitus cum Dæmone *insubo* vel *succubo. n. 88.*

CAPITE XI. Trutinatur septimum Decalogi præceptum. Furti ethymologia, definitio, gravitas & prohibitio exponitur *n. 1 & seq.* Voluntas & propositum maleficia distinguit. *n. 8. p. 365* Rem *nullius*, aut *pro derelicto* habitam accipiens, non furatur. *n. 9 ibid.* In re *incorporali* vel *immobili*, in sensu *juridico*, furtum non committitur. *n. 10 ibid.* Furti reus est dominus, qui rem suam alteri oppignoratam, accommodatam, vel depositam fraudulenter auferat. *n. 11 ibid.* Nedum ipse rem alienam auferens, sed & auferri mandans, aut consulens: item, furem cum re furtiva scienter recipiens, furti tenetur. *n. 12 ibid.* Idem est de eo, qui rem furtivam scienter emit, aut in solutum, vel donò accipit. *n. 13 ibid.* Sciens & occultans furem, incidit in crimen furti; non verò, qui solùm scit, & non indicat. *n. 14 & 15.* In quos detur *actio furti*: *n. 16 & seq.* & infra *n. 60.* Quid juris circa res inventas, quarum dominus post sufficientem inquisitionem non apparet: *n. 20.* An, & quæ necessitas, à furto excuset: *n. 24 & seq.* Extremè indigens, nedum licitè potest, sed & tenetur ex alieno accipere rem ad vitæ conservationem necessariam. *n. 30 p. 369* Quinimò, in casu extremæ necessitatis, potest quis dominum resistentem, vi repellere, & servato moderamine, occidere. *n. 31.* Solvitur *Objectio. n. 32 ibid.* Tametsi extrema necessitas facultatem præbeat alienum occupandi; dominus tamen non tenetur *ex justitia*, sed solùm *ex charitate* rem suam indigenti offerre. *n. 33 ibid.* Ac proinde dominus non tenetur ad restitutionem illius rei, quam extremè indigenti non obtulit. *n. 34 ibid.* Dominus tamen absque injuria, extremè indigenti subtrahere nequit rem, ab eo jam occupatam. *n. 35 ibid.* Vir locuples satisfacit officio charitatis, si extremè indigenti succurrat mutuam dando, sub pacto restituendi, *si ad meliorem pervenerit fortunam. n. 36* Non inito tali pacto, & *re* & *spe* extremè pauper, ita efficitur rei consumptibilis acceptæ dominus, ut eà consumptà, & cessante necessitate, nihil teneatur restituere *n. 37.* Quod secus est, si *re*,
ast

TOTIUS OPERIS EXHIBITIO.

est non spe; sed per accidens, hic & nunc, fuerit indigus. n. 38. Aut: si res ablata, cessante necessitate, in sua specie perseveret; aut ante ingruentem necessitatem, alteri ex justitia fuerit debita. n. 39 Furti gravitas unde metienda: n. 40 & seq. De furtis minutis, continuato, vel interrupto proposito, commissis agitur à n. 45 usque ad n. 49. Ablatorum restitutio (si domini non sint reperibiles) facienda pauperibus, aut causis piis. n. 50. Plures, communi consensu, ope vel consilio ad furtum concurrentes, aliis deficientibus, in solidum obligantur. n. 51 p. 374 Quid, si quis solò exemplò suò aliis præbuerit furandi ansam: n. 52 *ibid.* In furtis minutis, quæ quantitas continuat peccatum lethale: n. 53 & seq. *ibid.* Maritus bona *dotalia*, aut alia uxoris dissipans, tenetur ei ad restitutionem: n. 55. Idem vice versà est de uxore dilapidante bona mariti. n. 56. Adducuntur variæ furti divisiones. n. 57 & seq. p. 376 Cur furtum *manifestum* graviùs puniatur, quàm *non manifestum*. n. 61 *ibid.* Præter *pœnalem* furti actionem, datur *Rei vindictio*, & *condictio furtiva*. n. 62 *ibid.* Cui, contra quos, & in quid dentur hæ actiones: n. 63 *ibid.* Quæ pœnæ *criminales* furti: n. 64 & infra n. 68. Res furtivæ, fure apprehenso, dominis restituendæ. n. 65 Ante judicis sententiam, fur non nisi rem ablatam vel ejus æstimationem restituere tenetur. n. 66 p. 378 Episcopus potest sub pœna Excommunicationis præcipere furis, aut rei furtivæ denuntiationem. n. 67 *ibid.* Furtum *sacrilegum* qualiter committatur & puniendum sit: n. 69 *ibid.* Enumerantur & explicantur aliæ furti species, ut: *Plagium Abigeatus*, *Peculatus*, crimen *de residuis*, crimen *expilata hereditatis*: *sepulchri violatio*; *Amotio termini*. n. 70 & seq. An, & qua ratione, licita sit occulta compensatio? n. 78 & n. 79. Quinam præterea furibus & raptoribus accensendi sint: n. 81.

CAPITE XII. Delibatur octavum Decalogi præceptum. Ibi: Quid & quotuplex sit mendacium: n. 4 & seq. Solum mendacium perniciosum ex genere suo, mortale est n. 8 & 9. Mendacia perniciofa Professorum Theologiæ, Juris &c. Item: Prædicatorum Verbi Divini; maximè sunt lethifera. n. 10 Omne mendacium est jure naturæ prohibitum. n. 7. & 11 Occultatio veritatis per restrictiones *non purè mentales*, subinde nedum jure naturali permessa; sed & præcepta est. n. 12. Joci ex modo loquendi parentes, non sunt mendacia. Idem est de locutionibus hyperbolicis, figuratis, parabolicis, ironicis aut mysticis. n. 13. Usus scientiæ duplicis, quatenus differat à restrictione purè mentali. n. 14 Promiscuus æquivocationum usus, juri naturali adversatur; maximè in responsionibus ad interrogatoria legitimè proposita dandis. n. 15 Juridica & legitima potest esse interrogatio super crimine occulto inducente inhabilitatem consequendi officium publi-

S U C C I N C T A

publicum. *n.* 16 *p.* 395 Diluitur *obsectio*. *n.* 17 *ibid.* Ad declinanda gravissima tormenta, nemo potest fateri crimen sibi falsò impositum. *n.* 18 *ibid.* Neque absque gravi piaculo, sibi quis imponit alterius ctimen ad ipsum morte eximendum *n.* 19 *p.* 396 Judicium temerarium mendacio affine, juri naturali repugnat. *n.* 20 *ibid.* Judicium temerarium, quid? *n.* 21 *ibid.* Dubium & suspicio de malitia proximi, regulariter non excedunt limites peccati venialis. *n.* 22 & 23. Indicia, quandònam sint sufficientia ad judicandum absque temeritate? *n.* 24. Dubia, quatenus in meliorem partem interpretanda? *n.* 26. Dum de dammodo, à nobis vel aliis cautè avertendo, quæstio est; dubia *hypotheticè* in sequiorem partem accipere licet. *n.* 27 Quid sit *detractio*? Quid *fama*? Quid *honor*? Quid *laus* & *gloria*? *n.* 28 & *seq.* Inhonoratio alia *negativa*, alia *positiva*. *n.* 32. *Detractio* quot modis fieri possit? *n.* 33. Est ex genere suo peccatum lethale *n.* 33 Consilio, jussu, aliòve simili modo alium inducens ad detrahendum, tam contra justitiam, quàm charitatem impingit. *n.* 36. *p.* 401 Simpliciter tamen detractorem solum auscultans, læsæ duntaxat charitatis reus est. *n.* 37 *ibid.* Idem est de eo, qui detractorem non corripit, dum cum fructu & absque suo gravi incommodo id facere potest. *ibid.* Quidditas *contumeliæ* declaratur. *n.* 38 & *seq.* *Contumelia*, *Convitium* & *Improprium*, quatenus differant? *n.* 40. Calumnia, detractioe aut simplici contumeliâ peccatum gravius est. *n.* 41 *p.* 403 Quid sit contumelia *judicialis*? *n.* 42 *ibid.* Malitiosè *denuntians*, parum differt à Calumniatore. *n.* 43 *ibid.* Quæ poena calumniantium? *n.* 44 *p.* 404 Poena *Talionis* in foro *Civili* ab usu recessit, secus in foro *Canonico*. *n.* 45. *ibid.* Justa causa vel error *probabilis* excusat à calumnia. *n.* 46 *ibid.* Accusatores, nedum calumniando, sed & *prævaricando* & *tergiversando*, delinquere possunt. *n.* 47. Quis *prævaricator*? *n.* 48. Quid sit *tergiversari*, & quæ *tergiversationis* poena? *n.* 49. *Susurratio* quid, & quale peccatum? *n.* 50 *p.* 406 Quid *irrisio*? *n.* 51 *ibid.* *Maledictio* quid & quotuplex? *n.* 52 & *seq.* *ibid.* Quæ poena maledicti, tum in privatum, tum in summum Principem jactitati? *n.* 54. Quid, si in summum Pontificem jactitatum sit? *n.* 55. Judices sæculares rigorosè animadvertere debent in eos, qui Episcopis aut Sacerdotibus maledicunt. *n.* 56. & *seq.* Ubi agitur de poena Clericorum maledicta evomentium in superiores. *Blasphemia* in Deum vel Sanctos, graviter in utroque foro punienda *n.* 58. Interdum *Blasphemia*, ex ebrietate vel justo alioquin calore profecta, leniùs punitur. *n.* 59 *p.* 410 Quis sit *judex* competens in causa *Blasphemix*? *n.* 60 *ibid.* Revelans secretum proximi, in grave ejus detrimentum, graviter quoque contra *justitiam* delinquit, & restituendis damnis inde secutis obnoxius est. *n.* 61 *ibid.* Triplici tamen casu, potest quis inculpate proximi secretum revelare. *n.* 62, Qui captiosâ malitiâ alterius

TOTIUS OPERIS EXHIBITIO.

terius secreta explorat *contra justitiam* agit. *n. 63.* Parili modo delinquit, qui occultum defuncti crimen pro palat. *n. 64.* Notorium, quid potest esse tripliciter, scilicet: *Jure factò, & fama. n. 65 p. 412.* Quando nam quid sit *factò* notorium? *n. 66 ibid.* Crimen per sententiam judicis publicatum, ubi vis terrarum, absque injustitia divulgari potest. *n. 67 ibid.* Crimen tamen *solò factò*, in uno loco notorium, in locis remotioribus, sine piaculo non pro palatur. *n. 68 p. 413.* Diluuntur *Objectiones. n. 69 ibid.* De crimine *judicialiter* probato, sed per sententiam necdum publicato; haud aliter loqui fas est, quàm de crimine *factò* notorio. *n. 70 ibid.* Crimen, quod scitur alteri falsò impositum; absque injustitia nequit divulgari. *n. 71 p. 414.* Criminis quoque, temporis lapsu, oblitterati memoria, in alterius opprobrium refricari nequit. *n. 72 ibid.* Infamatus de uno crimine, non potest infamari, nec interrogari etiam *judicialiter* de alio crimine *disparato & occulto. n. 73 ibid.* An, & quando alterius crimen occultum patefacere, vel semetipsum diffamare liceat? *n. 74.* Injustè alium infamans, nedum *famam*, sed & *damna realia* inde orta resarcire tenetur. *n. 75.* An, & quatenus verum crimen sibi in judicio objectum negans, teneatur accusatori vel testibus ad restitutionem? *n. 76.* Juxta communem Theologorum sententiam, adferuntur quatuor causæ, à reparatione famæ excusantes. *n. 77.* Agitur quæstio; an, si fama (ob causam excusantem) restitui non debeat; pecuniaria sit facienda recompensatio? *n. 78.* Quis demum hoc præcepto, veniat *proximi* nomine? *n. 79.* Hoc præcepto, nedum falsum vetatur; sed & (si casus exegerit) verum præcipitur testimonium perhiberi. *n. 80.*

CAPITE XIII. Ponderantur duo postrema Decalogi præcepta. Juxta *Divum P. Augustinum*, *Nonum* Decalogi præceptum, aliud est à *Decimo. n. 1. p. 423.* In quo convenient, & respectivè discrepent hæc duo præcepta? *n. 2 ibid.* Hæc posteriora præcepta, *sexturnum & septimum* dilucidant. *n. 3 ibid.* Quæ ratione, Divina præcepta differant à legibus humanis? *n. 4 ibid.* Non omnis concupiscentia à Deo vetita. *n. 5.* Scopus horum postremorum præceptorum. *n. 6.* Quid *explicitè* prohibeatur *nono* Præcepto? *n. 7.* Affectus veneris, alius efficax, alius inefficax. *n. 8 p. 425.* Delectatio morosa *que*, & unde dicatur? *n. 9 ibid.* Cur speciatim Hebræis *nonum* Decalogi Præceptum sit datum? *n. 10 ibid.* Incommoda noxiæ cupiditatis recensentur. *n. 11 ibid.* Domus & Agri vocabulo, quid indigitetur in *decimo* Præcepto? *n. 12 ibid.* quid nomine *Bovis & Asini* inibi importetur? *n. 13 p. 426.* quid insinuetur vocabulis: *Servi & Ancillæ*? *n. 14 ibid.* Cur *proximi* fiat mentio? *n. 15 ibid.* Hoc Præcepto generatim prohibetur omnis injusta voluntas occupandi alienum. *n. 16 ibid.* Ex justo titulo, inculpatè concupiscitur res aliena. *n. 17 ibid.* Quinam præterea peccent contra *Decimum* Præceptum. *n. 18 ibid.*

++++

CA-

S U C C I N C T A

CAPITE XIV. Agitur de *triplici hominis officio*, quod summam expressit Doctor Gentium *Epist. ad Titum. cap. 2 v. 12* inquit: *Sobriè & justè & piè vivamus in hoc sæculo*. Puta *sobriè, quò ad nos; justè, quò ad proximum, & piè, quò ad Deum* ultimum nostrum finem. *n. 1. p. 429* In quo consistat finis hominis considerati in statu *merè naturali?* *n. 2. ibid.* Quodnam sit officium hominis *erga Deum?* *n. 3. & præcipuè infra à n. 55 & seq.* Religio *naturalis*, quædam suggerit præcepta *moralia. n. 4. ibid.* Naturalis verò Religio suggeritur ex dependentia hominis à Deo, atque ex cognitione quarundam Dei perfectionum. *n. 5 & seq. ibid.* Circa generaliora de Deo dictata, jus naturæ versatur *negativè*; circa specificas verò notiones *affirmativè. n. 8. ibid.* Religio naturalis importat etiam officia hominis *practica* pullulantia ex amore Dei. *n. 9. p. 431 & seq. Thomastus* ejusq; Affectæ & Commentatores, perperam contendunt, cultum Dei *externum* non esse jure naturali præceptum. *n. 11. ibid.* Error iste refellitur. *n. 12. ibid.* Professores *Protestantici* rejiciunt divisionem potestatis in *Sacram & Profanam. n. 13. p. 432* Gerrones isti, erronea sua principia hauserunt ex *Puffendorffio*, & hic ex *Martino Luthero. n. 14. ibid. & seq.* Quid, cujus formæ & potestatis sit Ecclesia Christi, juxta commenta *Puffendorffiana?* *n. 15* Latè referuntur & refutantur Hæreticorum in hoc passu deliria. *n. 16. Autonomica* Religionis libertas, est omni juri contraria. *n. 17* Ostenditur falsum esse; quòd Regia & Sacerdotalis potestas, in *lege gratiæ* conjungi debeant. *n. 18* Solidè & Canonicè respondetur ad Novatorum objectiones. *n. 19. p. 438* Quod supra naturam est, non potest à jure naturali profluere. *n. 20. ibid.* Exponitur sanus sensus, quo in una Republica, duplex statuenda potestas suprema. *n. 21. ibid. Puffendorffius* & alii ejusdem fæcis Declamatores, *Luthericè* contendunt, in *veteri lege*, Regibus competiisse jus *circa sacra. n. 22* Diluuntur objectiones depromptæ ex sacra Scriptura, in reprobum sensum contorta. *n. 23* Quâ ratione bonus Rex, sacra curare debeat? *n. 24* Quatenus *Josaphat* & *Salomon* sacris se immiscuerint? *n. 25* Reges *veteris Testamenti* æquiparari possunt Regibus novæ legis, sed non est idem de Sacerdotibus. *n. 26. p. 441* Quanquam viâ extraordinariâ, deus in veteri lege, interdum Sceptro Regio conjunxerit Sacerdotalem dignitatem; ordinariè tamen sæculare imperium à spirituali fuit sejunctum. *n. 27. ibid.* Ecclesiæ Christi elevata est in specialem Rempublicam sacram, à *Civili* prorsus distinctam. *n. 28. ibid.* Quid ex adverso blaterent *Protestantici* Scioli? & quid ex ipsorum argutiis Catholicè concludendum sit? *n. 29 & seq. Puffendorffii* nugamenta recensentur & exploduntur *n. 31.* Quorsum *paralogismi* ejus colliment? *n. 32* Iisdem opponitur Ecclesiæ Catholicæ dogma, quod &

TOTIUS OPERIS EXHIBITIO.

& probatur. n. 33 Spiritualis potestas jurisdictionis *externæ* à Civili imperio prorsus discreta est. n. 34 p. 444 Diluitur principalis *Puffendorffii* objectio; & evincitur; quòd Ecclesiæ Catholicæ regimen spirituale, sit *Monarchicum*. n. 35 *ibid.* Hæc veritas plenius deducitur *lib. 2 cap. 7 à n. 42* usque ad n. 103 Cur supremum Ecclesiæ Christianæ caput *visibile*, debeat esse *unum & infallibile* in materia morum & fidei? n. 36 Positò Monarchico Ecclesiæ regimine, non dantur in eadem Republica, duo summa imperia sibi opposita, prout perperam jactitant *Puffendorffiani* Discipuli. n. 37 Falsissimum est; quòd per separationem Ecclesiasticæ potestatis ab Imperio Civili, turbetur pax & tranquillitas publica. Quòd autem Protestantica Religio sanguinolentas seditiones excitaverit; exemplis demonstratur. n. 38. Quid de *Puffendorffii* libello: *De habitu Religionis Christianæ ad Vitam Civilem* sentiendum. n. 39 p. 447 Quænam officia *sibi ipsi* debeat homo; & unde illa profluant? n. 40 *ibid.* Quomodo homo justitiam erga semet exercere intelligatur? n. 41 *ibid.* Verum & fundamentale principium officiorum hominis *erga se*, est rationabilis amor sui ipsius. n. 42 *ibid.* Circa quæ *objecta*, hominis officia *erga se*, versari debeant? n. 43. p. 448 *Puffendorffii* Thesis in hac materia, falsitatis arguitur. n. 44 *ibid.* Absona quoque est *Thomasi* opinio. n. 45 *ibid.* Qualiter jure naturæ, præprimis homo teneatur animum excolere? n. 46 *ibid.* Qualiter corporis curam habere debeat? n. 47 *ibid.* Cur edere, bibere *usque ad satietatem*; vel, *solius voluptatis causâ*, sit leve saltèm piaculum? n. 48 *ibid.* Jure naturæ, ingluvies, ebrietas, item *Anthropagia* graviter prohibita. n. 49 Ratio damnationis quarundam in hac materia propositionum. n. 50 *Thomasi* & *Veltbusii* error detegitur. n. 51 & *seq.* Dogmata Christiana: *De Indulgentiis*; *De Exomologesi*; *De Purgatorio* &c. non adversantur juri naturali, prout calumniatur *Puffendorffius*. n. 53 De Officiis, quæ homo, proximo exhibere debet, *remissivè*. n. 54 Celebris & haud prætereunda proponitur & resolvitur quæstio: Num scilicet homo teneatur cunctas actiones suas de liberatas referre in Deum. n. 55 & *seq.*

LIBER SECUNDUS

Qui alteram hujus Operis partem facit, de JURE GENTIUM
Tractat, & Capite I. agitur, de Existentia, Quidditate, Divisione,
& Objecto Juris Gentium.

Socialitas naturæ humanæ, postulat jus quoddam commune, quod rectè *Jus Gentium* nuncupatur. n. 1. *Hobbesius*, *Puffendorfius*, *Thomasius*, & alii ejusdem facis Declamatores, malè confundunt jus Gentium cum jure naturali; proinde perperam & inofficiose carpunt magnum suum *Hugonem Grotium*; ed quodd is, Jus Gentium, aliud statuerit *necessarium*, aliud *voluntarium*. n. 2. Varium adfertur discrimen inter jus Naturæ & Gentium propriè dictum. n. 3. Recensentur & diluuntur adversariorum argumenta, quæ is *indentitatem* juris Naturæ & Gentium evincere nituntur. n. 4 & 5. Jus Gentium, licet differat à jure Naturali, cum eo tamen habet magnam affinitatem. n. 6. Qua ratione jus Gentium differat à jure Civili; & , quam ob causam, introductum sit? n. 7 & 8. *Grotiana* adfertur juris Gentium descriptio. n. 9. sed alii paulò aliter loquuntur. n. 11. *P. Ignatius Schwartz* immeritò, velut exoletam & infundatam rejicit divisionem juris Gentium in *primævum & secundarium*. Malè quoque censet, expungendam esse divisionem ejusdem Juris, in *universale & particulare*; quanquam rectè observet; rejiciendam esse divisionem hujus juris, in *scriptum & non scriptum*. n. 12 & seq. Ab omnibus recepta est divisio Juris Gentium, in *affirmativum, negativum & permissivum*. n. 15. Quiddam sit objectum juris Gentium? & undenam probetur; quodd aliquid sit juris Gentium? n. 16 & seq.

CAPITE II. Agitur de statu hominis *adventitio*, qui non reperitur extra societatem. n. 1 & 2. Pro varietate status, variant & jura atque officia. n. 3. Omnium societatum prima est *conjugalis*. n. 4. Quid sit hæc Societas, spectato jure Naturæ? n. 5. Status conjugalis à Deo institutus, quam maximè est licitus; non tamen *singulis* præceptus n. 6 & 7. Hic status, ab incunabulis suis, jure Divino *positivo*, sed, non *naturali & absoluto*; importavit vinculi perpetuitatem, seu indissolubilitatem; licet illa sit validè consona rationi naturali; & ideo apud Gentes moratioris fuerit usu recepta. à n. 8 usque ad n. 16. Multi nedum Catholici, sed & *Protestantes*, contendunt: *Polygamiam* fore, & fuisse semper *Jure Naturæ* vetitam. n. 18. Sed contrarium verosimilius esse, evincitur. n. 19. De *Polyandria* communiter convenit inter Doctores; quodd juri Naturæ profus adversetur; id quod ex solutione oppositorum argumentorum probatur. n. 20 & 21. Unde reprehendus hac in parte est *Sanchez*, qui opinatus fuit; Deo dispensante, *Polyandriam* posse esse licitam. n. 22. De *Polygamia* olim Patriarchis & populo Hebræo divinitus permessa, sed per Christum abrogata, plenè agitur. n. 17 & à n. 24 usque ad n. 28. An, & quousque, Consanguinitas, *Jure Naturæ*, nuptias dirimat? n. 29 & seq. Consanguinitas in *linea recta*, probabilius dirimit Matrimonium in *infinitum*. n. 34. Evertitur argumentum oppositum *P. Ignatii Schwartz*, & nostri *P. Basilii Ponti*. n. 35 & seq. In *linea obliqua*, ne primus quidem gradus, de *jure naturæ*, obest nuptiarum valori. n. 37 & seq. Impotentia coeundi *antecedens & perpetua*, non sinit nuptias validè contrahi. n. 41 & 42. ac infra n. 45. Impotentia coeundi superveniens Matrimonio etiam necdum consummato; non potest illud ullo modo rumpi facere per Papæ dispensationem. n. 43. Sterilitas sola, non obest nuptiarum valori. n. 46. Aliud dicendum: si sit *antecedens*, conjuncta cum *impotentia coeundi*. n. 47. De Eunuchis, Spadonibus & Hermaphroditis agitur. n. 48 & seq. An, & qualis error reddat Matrimonium de *jure Naturæ* *invalidum*? n. 50 usque ad n. 57. Et si *cultus disparis*

TOTIUS OPERIS EXHIBITIO.

ritas faciat illicitè nuptias contrahi; non tamen *jure naturæ* illas irritat. *n.* 58 usque ad *n.* 61. Matrimonium Catholici cum Hæretica alioquin ritè contractum, nedum *jure naturali & Divino*; sed & humano Ecclesiastico, *validum* quidem est; *regulariter* tamen illicitum & prohibitum. *n.* 62 & *seq.* Vis compulsiva, & metus etiam gravissimus, non quidem ipso factò dirimit *jure naturæ* Matrimonium (quod secus est de *jure Ecclesiastico*) *n.* 67 & *seq.* Facit tamen illud *rescindibile*. *n.* 69. Quinimò, in statu *merè naturali*, si deficeret superior; ipsemet qui ex gravi metu injustè incusso contraxit, Matrimonium rumpere posset. *n.* 70 & *seq.* Matrimonii inter fideles validè contracti vinculum, nec per Adulterium compartis; nec per malitiosam alterius desertionem: neque per ullum crimen dissolvi potest. *n.* 72 & *seq.* *Jure Naturæ*, viro competit quædam superioritas & potestas saltem *directiva* in uxorem. *n.* 74 & *seq.* Quinimò, post Evæ peccatum, mulier, *jure Divino*, subest marito, quò ad potestatem etiam *coactivam*, *n.* 76. Quæ tamen non sit *despotica*, sed *domestica & civilis*. *n.* 77. Etsi natura præcipuam potestatem in liberos & familiam regundam dederit Patri; *n.* 78. exercitium tamen hujus potestatis, ex speciali pacto, posset competere matri. *n.* 79. Alioquin enim præferendum est Patris imperium. *n.* 80. Unde *Hobbesius* ex cerebrinis motivis, immeritò & insulsè, Patri præcipuum, de *jure naturæ*, adscripsit potestatem in liberos. *n.* 81. Patria potestas, quid importer de *jure naturæ*? & quousque se extendat? *n.* 82 & 83. Patri non competit jus vitæ & necis in proles etiam gravissimè delinquentes, *n.* 84 & *seq.* Etsi filium alere non valens, alteri oppignorare, imò vendere possit. *n.* 86. Origo patriæ potestatis, *jure naturæ*, profluit ab obligatione liberos debitè educandi. *n.* 87. Patria potestas, qua ratione, sit juris Gentium, itidem Civilis? *n.* 89 & *seq.* Quid sit status herilis? *n.* 91. Servitus quotuplex? *n.* 92. Quæ ejus origo? *n.* 93. Quid herus possit vel non, in servos? *n.* 96.

CAPITE III. Agitur de Societate *composita*, seu civitate. Quæ sit *causa finalis, impulsiva; effectrix*; itidem, *materialis & formalis* civitatis? à *n.* 1 usque ad *n.* 11. Inter Catholicos & Protestantas disceptatur, in quo consistat beatitudo seu felicitas civilis? Qua in parte, impia *Machiavelli* opinio adoptata à *Puffendorfio*, resellitur. *n.* 12 & *seq.* Quatenus civitates sint propter Religionem? *n.* 15. Quis finis civitatis, considerato statu hominum merè naturali? Quis itidem finis Reipublicæ Christianæ? *n.* 16. enormiter errant *Protestantes*, dum Civitatis etiam Christianæ finem collocant infelicitate merè *externa*. *n.* 17. Quid sit Civitas, id est, Respublica? *n.* 11. Civitas priusordialiter coalescit ex pacto expresso vel tacito familiarum. *n.* 18. Civitates, aut sunt *Regulares* aut *Irregulares*. *n.* 19 & 20. Quid *Monarchia*? Quid *Aristocratia*? Quid *Democratia*? Quid porò *status mixtus*? *n.* 21 & *seq.* Imperium Romano-Germanicum, hodie est status *Monarchico-Aristocraticus*. *n.* 24. An, & quatenus in statu *mixto* reperitur Majestas? *n.* 28. *Monarchia simplex*, de se quidem est præstantissima Reipublicæ forma, *n.* 29 & 30. Hominum tamen genio magis accommodata est forma *Monarchico-Aristocratica*; quam ideo tandem Romano-Germanicum adoptavit Imperium. *n.* 31. Regnum aliud *Electivum*, aliud *Successivum*. *n.* 32. Regnum *Electivum* videtur præferendum *Successivo*. *n.* 33 & *seq.* An, & quatenus Civibus permixtum è Civitate discedere? *n.* 37. An Princeps sub gravi pœna, puta: *confiscationis bonorum* possit subditis prohibere emigrationem? *n.* 38. Quod Princeps potest in statu *Monarchico*; hoc Optimates possunt in statu *Aristocratico*; & populus potest in statu *Democratico*. *n.* 39. Mutatio aut interitus Regnorum non potest adscribi certo annorum decursui, nec Astrorum influentis; neque *Fortuna, Casus*, vel Gentilium *Fato*. *n.* 40 & *seq.* Quid Philosophis Christianis sit *Fortuna; Casus & Fatum*? Et, quid Gentiles per illa vocabula intellexerint? *n.* 42 & *seq.* Deo competere non potest causalitas *fortuita*, vel *causalis*; bene verò Angelis, tum bonis, tum malis. *n.* 51. Divinæ Providentiæ Regnorum vicissitudines adscribendæ sunt. *n.* 52. Civitas, quàm diu duret, & quando intereat? *n.* 53. Potest jus Civitatis amitti, remanentibus hominibus, qui cives fuerant. *n.* 54. Civitas manet eadem, quàm diu manet forma *essentialis* regiminis. *n.* 55. Si Regimen *Democraticum* migret in *Monarchicum*; num pristina populi debita extinguantur? *n.* 56. Quid, si populus per arma extranei Regis victus & subactus fuerit? *n.* 57. Civitas alteri unita, quatenus maneat eadem? & quid, si una Civitas distrahatur in plures? *n.* 58 & 59. An Imperium Roma-

S U C C I N C T A

Romanum usque modò remanserit apud populum Romanum? Ubi refertur non spernenda *Grotii* affirmans opinio, ab ejus Commentatoribus inofficiose explosa. n. 60. Saltem verosimilius est, quòd translato in personam *Caroli Magni* Imperio, necdum mox penitus extinctum fuerit jus populi Romani. n. 61. Rerumpublicarum Origo, est à Gemino principio, *Divino* scilicet & *humano*. n. 62. Unde Respublica sua soleant haurire incrementa? n. 63. *Territoriam* quid sit, & quale esse debeat? Item: quid jus *territoriale* habens, possit & debeat facere? n. 64. Quid sit *superioritas territorialis*? Quid illa contineri censeatur? Qua ratione competere possit? Quis illam in Imperio Romano-Germanico concedat? n. 65. Respublica, Civitas & Urbs quatenus differant? n. 66. Civis quis & quotupliciter dicatur? 67. *Analogia* inter Civitatem bene constitutam & vivum corpus humanum. n. 68. Quid sit *Pagus*? quid *Metropolis*? n. 69 & 70. Finem debitum, Reipublicæ moderator, præ oculis habere debet. n. 71. Mystice loquendo, juxta *Magnum Patrem Augustinum*, non sunt nisi duæ Civitates, *terrena* scilicet & *caelestis*; id est: cætus *bonorum & malorum*; sive: *predestinatorum & reproborum*.

CAPITE IV. Dissertitur de Dominio, & his quæ hominibus communiter competunt. A n. 1 usque ad n. 7. exponitur definitio & varia divisio Domini. Qualiter Deus mox ab orbis condito, generi humano contulerit jus in res sublunares? n. 8. Primævus status communio- nis bonorum, qua ratione diutius perdurare potuisset? Et quæ fuerit ratio inducæ proprietatis ac divisionis bonorum? n. 9. Non solâ animi cogitatione, sed pacto expresso vel tacito, res in proprietatem venerunt. n. 10. Deus etiam homini concessit usum rerum commoditati ac voluptati duntaxat inservientium. n. 11. Abusus tamen ejusmodi rerum, juri naturali adversatur. n. 12. Ansa disceptationis inter *Grotium & Seldenum* super dominio maris. n. 16. Requiritur ex parte rerum, ut possint cadere sub dominium proprietatis. n. 17. Vastus Oceanus, seu Archipelagus, *integraliter* à nullo Monarcha vel populo hætenus fuit privativè occupatus. n. 19. Minora *maria*, puta: lacus, stagna, vel freta; jure naturali *permissivo*, & Gentium *positivo*; in dominium certi populi venire possunt. n. 20. Idem dicendum de vasti maris partibus, quæ littoribus viciniora sunt. n. 21. Et si *moraliter loquendo*, Oceani totius vastitas ab uno populo non sit occupabilis; magnæ tamen ejus portiones occupari, & jure domini vindicari possunt. n. 22. Neque *Grotiana* argumenta plus probant, quàm quòd vastitas Oceani non cadat sub dominium unius Gentis; & quòd aliis inhiberi nequeat *innoxius* maris usus. n. 23. Oceanus, quatenus dici possit res *interminabilis*? Et quo sensu veteribus visus fuerit *inoccupabilis*? n. 24 & 25. Reverà, duplici modo, quòd ad certos tractus, occupari potest. n. 26. Populus, qui navigationis tuendæ aut juvandæ causâ, sumptus facti; à navigantibus vœdical exigere potest. n. 27 & infra n. 42. Potest Gens Genti per pacta se obstringere, ne ultra certam metam navigatum eat. n. 28. Celeberrima proponitur quæstio; num Gens una, alteri populo libero inhibere queat, ne ad exterarum nationum commercii gratiâ naviget? n. 29. Quid sit *commercium* & cur introductum? n. 30 & seq. Quænam commercii libertas, jure Gentium, eundem competat nationibus? n. 32. Gens una, alteri Genti liberæ *regulariter* inhibere nequit, ne in exterarum plagas pariter liberas, negotiationis causâ transfretet. Procul solidè probavit *Grotius*. n. 34 & seq. Transitus vel mercium transvectio non solùm armata, sed & inermis quandoq; à territorii dominis impediri potest. n. 36. Aliud dicendum de innoxia mercium in plagas libera transvectione. n. 37. *Moyse*, ob denegatum innoxium transitum, justum bellum intulit *Amorreis*. n. 38. Innoxius transitus, quatenus armis vindicari possit? n. 39. Metus ex multitudine transeuntium conceptus, An, & quando sufficiat ad negandum transitum? n. 40. An transitus censeri debeat innoxius, si transitum petens, non nisi lucrum ex mercatu intendat? n. 41. Mercatores alienigenæ, jura *Emporii*, *Stapula*, aut *Geranii* certis civitatibus competentia observare tenentur. n. 43. Quid sit jus *Emporii* & *Stapula*? Et quis illud concedat in Imperio Romano-Germanico? n. 44. *Stapula* vocabulum, unde derivatum? n. 45. Quid possint, qui jure *Stapula* gaudent? n. 46. Quid sint merces *Germ. Staffelbar-güter*? *Mess-güter*? n. 47. Quæ Civitates defacto jus *Stapula* habeant? & quid ea de re Constitutionibus Imperialibus dispositum? n. 48. A jure *Stapula*, quid differat jus *Geranii*? n. 49. *Geranium* quid? n. 50. An, & quo pacto, extraneis prætercunctibus tantisper morandi licentia sit concedenda? n. 51.

Num

TOTIUS OPERIS EXHIBITIO.

Num exteris receptum querentibus indulgenda sit perpetua habitatio? *n.* 52. Solum sterile, aut desertum, exteris commiseratione dignis facillè concedendum, non tamen ab iis proprio ausu occupandum. *n.* 53. In necessitate v. g. famis, extranei ex urbe expelli possunt. *n.* 54. Num exteri, ad sua, in ditione alterius Principis vendenda, liberam habeant facultatem? *n.* 55. An populus undique cinctus territorio alterius Principis, eò invito transire possit sineq. ejus, ad res suas tum alibi vendendas, tum alias emendas? *n.* 56. An alienigenis competat libertas Matrimonii contrahendi apud vicinas gentes? *n.* 57. An genti uni liceat cum alio populo monopolium contrahere? *n.* 58. Extranei in alieno territorio existentes impediri non possunt ab actibus, sine quibus vita commodè conservari nequit. *n.* 59. An, & quatenus certus populus extraneus excludi possit ab exercitio actuum, quos Respublica, aut Princeps aliis passim exercere concessit? *n.* 60.

CAPITE V. Adæquatè agitur de modis *originariis & naturalibus* acquirendi domini, jure Gentium probatis. En! prolixi hujus capituli Summarium. Aliter *Grotius* & ejus Epitomatores, aliter verò Romani Juris *Interpretes* dividunt acquirendi domini modos. *n.* 1. *Occupatio* quid & quotuplex? *n.* 4. Præscindendo à Principum reservationibus & prohibitionibus, quænam animalia, jure naturali, cedant primo occupanti? *n.* 5. An, & qua ratione, Princeps supremus, jus venandi subditis adimere & sibi appropriare potuerit? *n.* 6. An subditi saltèm feras nocivas in fundo proprio occidere vel capere possint? Et, ad quid teneatur Princeps prohibens subditis abigere feras, segetes depascentes? *n.* 7. Num subditus feram faciat suam, quam contra Principis prohibitionem cepit? *n.* 8. Vetus & verior sententia non obligat capientem feram, ut eam Principi restituat. *n.* 9. Neque verum est; furtum propriè dictum committi à *feripeta*, quamquam venationis prohibitio non careat omni effectu. *n.* 10 & 11. *Feripeta* non videtur supplicio mortis afficiendus, nisi aliunde graves circumstantiæ concurrant. *n.* 12 & *seq.* Verosimilius est, nec furtum committi ab eo, qui feram invito domino ceperit in fundo, cujus fructus in venatione consistunt. *n.* 14. Exceptio, & intellectus. *l.* 3. *§.* 14. *ff. De acquir. vel amitt. possess.* *n.* 15. Quid, si fera vel volucris certo signo domini, cujus custodiam evasit, notata, ab alio capta fuerit, vel occisa? *n.* 16. Ad consequendam feræ proprietatem, requiritur *corporalis* apprehensio. *n.* 17. Amplectimur sententiam Imperatoris in *§.* 13. *Instit. de ver. divis.* &c. circa feram ab uno vulneratam, & ab altero captam. *n.* 18. Pariter sequimur judicium Imperatoris, de apibus ab alio captis. *n.* 19. Idem de pavonibus & columbis. *n.* 20. Nec non de animalibus naturâ mansuetis. *n.* 21. Quænam animalia, naturâ suâ, sint *fera*, & quæ *domestica*? *n.* 22. Altera occupationis species, est *inventio*, quæ describitur. *n.* 23. Præscindendo à Principum interdicto, Gemmæ, Corallia & cætera in littore maris reperta, primò occupantis fiunt. *n.* 24. In locis, sive privatis sive publicis, inventa, pristino domino [si detegi possit] restituenda; eo verò non reperibili, probabilior & magis pia sententia vult; res hujusmodi, earumve pretium, in causas *pias* erogari debere, licet probabile etiam sit; quòd inventor, tales res, *titulo fortunæ* sibi retinere queat. *n.* 25. & 26. ubi occurritur *objectioni*. Res, quæ *nullius* est, solâ visione non acquiritur. *n.* 27. Cur thesaurus, jure naturali *permissivo*, cedat inventori? *n.* 28. Quid jure *Justiniano* dispositum sit circa thesauri inventionem? *n.* 29. Quid eodem jure obtineat circa thesaurum, in loco *sacro* vel *religioso*, repertum? *n.* 30. Hodie thesaurus in Coemeterio vel Ecclesia repertus, non cedit Fisco, sed Prælato loci. *n.* 31. Quid jus *commune* disponat de thesauro invento in loco *publico*. *n.* 32. Quid jure *Austriaco* peculiariter constitutum circa thesaurum alicubi quomodolibet repertum? *n.* 33. Cujus sit thesaurus in fundo *Feudali* vel *Emphyteutico* repertus? *n.* 34. Quid de creditore, in fundo sibi hypothecato, thesaurum inventiente? *n.* 35. Quod *pro derelicto* habitum, primò occupantis sit. *n.* 36. Unde constat, quid pro derelicto habitum? *n.* 37. Res, metu naufragii, in undas projectæ, nequaquam pro derelictis habendæ; proinde nec occupantibus cedunt. *n.* 38. Quid circa hujusmodi res obtineat jure *Belgico*? *n.* 39. Quid itidem jure *Gallicano*? *n.* 40. Res è Rheda currente decedentes, pristinis dominis probè inquirendis, absque *menytri* exactione, reddendæ. *n.* 41. Quandoenam *tacens* aut *nihil agens*, consensisse, vel quid fecisse censetur. *n.* 42. & *seq.* Rejctis aliorum opinionibus, firmatur: tacentem pro-

con-

S U C C I N C T A

Consentiente semper habendum, si legitima & rationabilis non detur in contrarium conjectura. n. 46. Duo requiruntur, ut silentium valeat ad præsumendam rei derelictionem. n. 47. Ex circumstantiis rei gestæ colligi potest, num quis silendo consenserit. n. 48. Quanti temporis lapsus fundet probabilem conjecturam derelictionis? n. 49. Quot annorum decursus faciat tempus immemorabile? n. 50. Cur ex actibus negativis, accedente temporis diuturnioris lapsu, præsumatur rei ab altero occupatæ derelictio? n. 51. Alter originarius acquirendi modus, est accessio. n. 52. Accessio naturalis, vel est continua, vel discreta. n. 53. Alluvio quid? & qua ratione, per illam acquiratur dominium? n. 54. Alluvio locum duntaxat habet in agris illimitatis. n. 55. Quinam agri dicantur illimitati? n. 56. Quo pacto, privatis, ratione agri, competere possit jus alluvionis? n. 57. Cujus sit notabilis pars terræ, impetu fluminis, alterius fundo adjecta? n. 58. An, & quatenus pro arbore in alterius fundum translata, & postmodum eruta, competat rei vindicatio? n. 59. Insule productio, est modus domini acquirendi, ratione prædii nostri fluvio vicini. n. 60. Insula & Peninsula quid? n. 61. Cui cedat insula in mari vel fluvio nata? n. 62. Quid de circumluvione & inundatione? n. 63. Intellectus l. pen. & fin. ff. De A. R. D. Cui hodie cedat insula in flumine nata. *ibid.* n. 64. Imperium summo minus, seu subordinatum habens, an eò ipso habeat jus circa fluvialia incrementa? n. 65. Titulo accessionis naturalis, cui acquiratur alveus à flumine derelictus? n. 66. An, & quatenus mutato fluminis cursu, quo alias Imperia, seu ditiones discriminabantur, mutetur quoque territorium? n. 67. Imperia, in dubio, ad medietatem limitanei fluminis vel alvei derelicti, se extendunt: quod tamen contrario usu vel pacto, aliter se habere potest. n. 68. Accessione naturali discreta, puta: animalium faturâ, & fructuum perceptione, dominium quoque acquiritur. n. 69. An jure naturali, partus ita ventrem sequatur; ut dominus pecudis parientis, efficiatur quoque dominus animalis geniti? n. 70. Fructuum nomine, quid veniat? Item: quotuplices sint fructus? n. 71. Quis bonæ, malæ fidei possessor dicatur? n. 72. Fructus adscititios, id est: merissimè industriales, quibus possessor suos facit. n. 73. & 74. Aliud dicendum de fructibus civilibus spontaneis. n. 75. Malæ fidei possessor (exceptis adscititiis) quoscunque fructus, sive perceptos, sive, absque peccato perceptibiles, in utroque foro, cum re principali, domino restituere tenetur. n. 76. An malæ fidei possessor, rei alienæ, quæ apud ipsum sine nova culpa perijt, æstimationem, domino, de jure naturali refundere teneatur? n. 77. Quatenus malæ fidei possessor fructus illicitè ex re aliena perceptos restituere obligetur? n. 78. Bonæ fidei possessor necdum fructus industriales, sed & naturales perceptos, suos facit. n. 79. & seq. ubi perimuntur objectiones. Quodd, si tamen hujusmodi fructus necdum præscripserit; à rei principalis domino postea recognito, repeti poterunt. n. 82. De jure civili, solus b. f. possessor, labores & expensas, in fructuum productione & perceptione factas, deducit: Verùm, de jure naturali, id etiam porrigitur ad m. f. possessorem. n. 83. Præscriptio triennalis, de jure civili, adscribit dominium irrevocabile fructuum b. f. possessori. n. 84. In foro tamen poli verius est, aut saltèm tutius, hujusmodi possessorem teneri domino, quatenus ex fructibus perceptis, factus est locupletior. n. 85. & 86. ac infra n. 95. B. f. possessor non facit suos fructus post litis contestationem perceptos vel consumptos. n. 87. Fructus necdum percepti, sed adhuc pendentis, à quocunque possessore, domino rem suam evincenti debent restitui. Quinimò domino non repetenti, res sua restituenda est. n. 88. & 89. Errat cum Grotio, Vitriarius censens: illum, qui ab initio, malâ etiam fide, possidere cœpit; non teneri suis impensis, rem domino restituere; sed duntaxat teneri, illam ipsi indicare. n. 90. B. f. possessor, ad nihil tenetur domino, qui v. g. à fure, consecutus est rei suæ æstimationem. n. 91. Præponens, quatenus teneatur ex facto Infortioris. n. 92. Uxor condictionem habet actionem in rem, ex pecunia sua marito donata, comparatam. n. 93. In pupillos, è re ipsis commodata locupletiores factos, datur utilis commodati actio. n. 94. An, & quatenus quis rem alienam bonâ fide emptam, possit venditori reddere ad recuperandum pretium. n. 96. Accessione industriali, quibus modis rei alterius dominium acquiri possit? n. 97. Quid sit Specificatio? n. 98. Ex aliena materia, malâ fide speciem faciens, non solum operam perdit, sed & pluribus actionibus materiæ domino obstringitur. n. 99. & n. 100. ubi respondetur ad oppositum argumentum. Ad specificationem non sufficit figuræ tantùm externæ mutatio. n. 101. Vinum ex alienis botris factum.

TOTIUS OPERIS EXHIBITIO.

fit specificantis. n. 102. Nova species, ad pristinum rudis materiæ statum reducibilis, cedit materiæ domino. n. 103. Cujus sit navis ex alienis tabulis facta? n. 104. Partim ex sua, partim ex aliena materia, novam speciem faciens; dominus ejus evadit. n. 105. *Adjunctione*, puta: *intexturâ, Sutura &c.* qualiter acquiratur rei alienæ dominium? n. 106. Quandonam aurum gemmis adjunctum, illis cedat, aut econtra? n. 107. Quænam actiones competant contra illum, qui bonâ vel malâ fide, rem alienam rei suæ junxit? n. 108. *& seq.* *Ædificatione* qualiter acquiratur dominium? n. 110. Ex aliena materia, in suo solo ædificans, an & quatenus fiat materiæ dominus? n. 111. Quid juris, si quis ex sua materia, in solo alieno ædificaverit? n. 112. *& seq.* Malâ fide ædificans, quid *stricto jure*, quidve *ex æquitate* possit, si ædificium ab alio vindicetur? n. 114. Moribus hodiernis, *actio de signo juncto*, quatenus est *in duplum*, ab usu recessit. n. 115. Impensæ quotuplices? n. 116. Aliud est *deducere*; aliud *tollere* impensas. n. 117. Impensas *necessarias*, quilibet, etiam malæ fidei possessor *deducit*. n. 118. Impensas *utiles*, bonæ fidei possessor *deducere*; possessor autem malæ fidei, solum *tollere* potest. n. 119. Possessor bonæ fidei, quatenus impensas *voluptuarias* deducere queat? n. 120. Notabile discrimen inter *bonæ & malæ fidei* possessorem. n. 121. Quid sit *confusio*, & quid juris circa eam? n. 122. *& 123.* *Commixtio* quid? & qualiter per eam acquiratur dominium? n. 124. *& seq.* Quid de *scriptura & pictura* in aliena charta vel tabula? n. 126. De accessions speciebus, & modis acquirendi domini; aliter legibus Romanorum statutum; aliter rationis naturalis ductu pronuntiandum. 127. *Traditione*, jure Gentium, acquiritur dominium. n. 128. Quotupliciter fieri possit *traditio*? n. 129. Jure naturali, etiam absque traditione, transferri potest dominium. n. 130.

CAPITE VI. Tractatur de modis *derivativis* acquirendi domini. Nascuntur autem hi modi vel, *ex hominum voluntate*, vel: *ex legum dispositione*. n. 1. Generalis & maximè naturalis modus *derivativus*, est *Traditio*. n. 2. Proponitur quæstio: num modi *derivativi* acquirendi domini, profuant à jure naturali? n. 3. Modi transferendi domini, à voluntate hominum dependentes, sunt juris naturalis *merè negativi*. n. 5. Remotè tamen & generatim, sunt juris Gentium. n. 6. Tametsi modi speciales, quæis hac vel illâ formâ transferatur dominium, adscribantur juri civili; obligatio equidem inde resultans, rectè refertur ad jus naturale *præceptivum*. n. 7. Regnorum alia sunt *Patrimonialia*, alia *legitima*. n. 8. An, & quatenus Rex super regno *Patrimoniali*, vel *legitimo* disponere queat? n. 9. In regno *Patrimoniali* potest *absolutè loquendo*, quis filium *Adoptivum* vel *Arrogatum*, hæredem instituire; neque in hujusmodi regno, *Primogenituræ jus* locum habet: cum Rex *secundò*, vel ulterius *genitum*, imò *extraneum* vocare possit ad successionem. n. 10. id, quod ab exemplis probatur. n. 11. Princeps non *ligius*, sed *supremus*; de rebus *allodialibus*, sive *inter vivos*, sive *mortis causâ*, liberè disponere potest. n. 12. In *Germania*, multi Principatus & Comitatus, pro *Allodiis* habentur. *ibid.* Quinimò quædam Feuda ob tenuitatem obligationis & nexûs feudalis, propiùs ad naturam rei *allodialis* accedunt. n. 13. Ab origine & structura Rerumpublicarum, efformari potest judicium de facultate Imperantibus competente. n. 14. Non omnes gentes, parem Imperantibus potestatem contulerunt. n. 15. Ex populi primævo consensu, Imperantis authoritas atque potestas metienda est. n. 16. Sæpe, ne *Martis* arbitrio decidi potuit dubium; sitne regnum alicubi *Patrimoniale*, an *legitimum*? n. 17. Quid verò rationabiliter hac de re censendum? *ibid.* Hac in parte errârunt diametraliter sibi oppositi *Ludovicus Molina*, & *Michael ab Aguirre*. n. 18. Indicium regni *Patrimonialis* adfertur. n. 19. Europæ Regna potiùs pro *legitimis*, quàm *Patrimonialibus* habenda sunt. n. 20. In Regnis *legitimis*, ordo succedendi, conformis esse debet *legibus fundamentalibus* inibi vigentibus. n. 21. In Regno *Patrimoniali*, Rex limites *juris* saltem *naturalis* transilire non debet. n. 22. Circa regni alienationem disponens, præprimis liberè consentire debet. n. 23. Ad validum consensum requiritur *præsuppositivè* actus intellectûs, & *formaliter* actus voluntatis, immunis à vi & coactione externa. n. 24. Sæpe intellectus per errorem, & voluntas per metum, coactionemve externam propelli potest in actum de jure *nullum*. n. 25. Plenus & liber testatoris consensus, iis, quorum interest, innoscere debet. n. 26. Per Principis testamentum, non potest alteri auferri jus quæsitum; nec quid statui, quod juri naturali, vel divino *positivo* adversum sit. n. 27. Quod Princeps in Regno etiam *Patrimoniali*, nihil in perniciem populi disponere possit;

++++

vc-

S U C C I N C T A

verius est. n. 28. Neque pro lubitu, jus populi, liberorum vel agnatorum lædere valet. n. 29. An filius, aut alius alioquin hæres Regni, exhæredari possit? n. 30. Princeps nequit testamento disponere de bonis, quibus per pacta familiarum, modus devolutionis præstitutus est. n. 31. Pacta *Confraternitatum* inter illustres Germanorum familias, unde trahant originem? n. 32. Quid hujusmodi pactis inductum fuerit? *ibid. Confraternitas*, prout importat jus mutuo succedendi, quatenus sit valida? n. 33. & seq. Quatenus Princeps Successor, antecessorum suorum pactis aut testamentis teneatur? n. 35. De testamento *Caroli II. Hispaniarum Regis*, REMISSIVÈ. Imperia alienari possunt ab iis, in quorum dominio sunt. n. 37. Si pars Regni sit alienanda, an regnicolarum istius regionis consensus requiratur? n. 38. Si Princeps pacis causâ, hosti validiori Provinciam vel civitatem cedat; an Provinciales, vel cives oblectari possint hosti possessionem capere volenti? n. 39. & seq. Majus jus habet pars ad se tuendum, quàm corpus ad tuendam partem. n. 41. & seq. Facilius alienari potest pars territorii, quàm pars populi. n. 44. Num Rex, sine consensu populi, possit regnum suum alteri offerre in *Fendum*? n. 45. Pars populi, aut portio imperii in populum, sine ejus consensu, nequit alteri in pignus dari. n. 46. Num Rex, sine consensu populi, possit aliis, jure hæreditario, concedere *Ducatus*, *Marchionatus* &c. n. 47. *Bona Domania*, Rex, sine consensu populi, alienare nequit. n. 48. Acquisitio *derivativa*, quæ fit per legem, aut fit per legem *Naturæ*, aut *Gentium*, aut *Civilem*. n. 49. Naturalis justitia *commutativa* petit, ut id, quod debetur; in specie præstetur, aut aliud tantidem valens. n. 50. Ubi judiciorum viget auctoritas, nemo ausu proprio, invito debitori, creditum vel debitum extorquere potest. n. 51. Quo casu, quis sibi occultâ compensatione consulere possit? n. 52. Adde dicta libro 1. cap. 9. n. 78. & seq.

Jure naturali, parentum hæreditas *ab intestato* primùm defertur in liberos, quibus iniquè exhæredatis datur *querela inofficiosa*. n. 53. & seq. Nisi pactis *dotalibus*, aut alio modo, aliter dispositum fuerit; liberi *ab intestato*, æqualiter succedunt in bona parentum. n. 56. Pactis conjugum statui potest, ut quidam liberorum non sint hæredes, sed certâ portione contenti esse debeant. Et ille est effectus Matrimonii, quod *Germani* vocant: Ad *morgengabiam*, seu: *Morgenaticam*. Tale Matrimonium moribus hodiernis, præsertim inter personas, quarum una est illustri, altera ignobilis, reputatur *validum* & *Licetum*. n. 75.

Liberorum hæreditas defertur parentibus, seu ascendentibus, in defectu descendantium. Ubi distinctio faciendâ videtur inter bona à Patre vel Matre profecta. Sed, de hoc accuratiùs infrâ n. 63 & seq. *Ratio*, cur parentes liberis *ab intestato* succedant? n. 59.

Parentibus non superstitis, defuncti *fratres Germani*, aut eorum liberi, *juro representationis*, ab intestato succedunt. n. 60. Quid, si solum superint defuncti fratres *duntaxat consanguinei* & *uterini*? An tunc bona paterna *consanguineis*, materna *uterinis* obveniant? n. 61. Plenius expenditur, qualiter de jure Civili, post descendentes & ascendentes, tertio ordine, ab intestato, ad successionem vocentur fratres tum *Germani*, tum *Consanguinei* aut *Uterini*, eorumve liberi concurrentes? n. 62. Limatiùs discutitur quæstio: num in concursu fratrum *consanguineorum* & *uterinorum*, obtineat Brocardicon: *Paterna paternis, Materna maternis*? n. 63. In bonis *feudalibus*, *consanguinei*, à fratribus *Germanis* non excluduntur. n. 64. Præmortuorum fratrum filii, ultimo avunculo succedunt *in capita*. Fratres germani, alteri germano succedentes, simpliciter & absque distinctione bonorum, excludunt fratres *tantum consanguineos*, vel *merè uterinos*. n. 66. Non extantibus verò fratribus germanis vel eorum liberis; in *Allodialibus*, succedunt fratres *consanguinei* & *uterini*, eorumve liberi pariter, absque distinctione bonorum. n. 67. Non solum Germanorum, sed & *consanguineorum*, vel *uterinorum* fratrum liberi (si soli fuerint) excludunt defuncti Patrum, Avunculum, Materteram, aut Amitam. n. 68. Fratres *legitimi per subsequens Matrimonium*, succedunt æqualiter cum aliis legitime natis. n. 69. Aliud dicendum de legitimis *per Rescriptum Principis*. n. 70. Quid de fratribus *Adoptivis* vel *Arrogatis*? n. 71. Quid de fratribus *naturalibus tantum*? n. 72. Statuitur norma succedendi pro remotioribus *collateralibus*. n. 73. Jus *representationis* in linea *collaterali*, non extenditur ultra fratrum liberos; nec *duplicitas vinculi* ulterius attenditur. n. 74. De successione conjugum *remissivè*. n. 75. Affinium, nulla inter se *ab intestato* successio. n. 76. *Fiscus*, quando succedat? n. 77. & seq. Quid jure *Albinagii* obtineat in *Gallia*? *ibid.*

Quæ

TOTIUS OPERIS EXHIBITIO.

Quæ de modo & ordine succedendi, *jure Civili* sancita sunt; non eam habent de *jure naturæ* necessitatem, quin pactis, legibus, aut moribus, variari possint. *n. 79.* Si defunctus voluntatem suam non expresserit; censetur id voluisse, quod lex aut mos populi habet. *n. 80.* In Regnorum Successione, distinctio faciendâ inter Regna *piano jure & modo possessa* ab his, quæ modum possessionis à populo acceperunt. *n. 81.* In Regno *indivisibili*, si aliter non sit dispositum, præteritur mas tœminæ, & natus maximus aliis postea genitis. *n. 82.* Quo casu tamen primogenitus, aliis tratribus, congruam portionem, quæ vulgò *Appanagium* dicitur, assignare debet. *n. 83.* Quid *nominis & rei* sit *Appanagium*, & qui dicantur *Appanagii*? *ibid.*, *Appanagium*, unde constituendum? *n. 84.* Quæ debeat esse quantitas *Appanagii*? *n. 85.* Principes *Appanagii*, an sint Status Imperii? *n. 86.* *Appanagium*, quatenus succedat in locum *legitima*? *n. 87.* An *Basfardis* etiam sit constituendum *Appanagium*? *n. 88.* Secundò genitus ex matre *illustri*, an sit præferendus primogenito ex matre *plebeja*? *n. 89.* In Successione Regnorum, populus censetur id voluisse, quod maximè expedit. *n. 90.* Quid expediat maximè? *ibid.* An ad successione admittendi sint *Adoptivi*? *n. 91.* Cur mares, in successione, foeminis præferantur? *n. 92.* Cur & natumaximus filiorum? *n. 93.* *Jus representationis*, quò ad successione regni, capiendum; salvâ *sexus* primùm, deinde *Ætatis* prærogativâ. *n. 94.* An Regnum sit pars hæreditatis paternæ? *n. 95.* An primogenitus acceptato Regno, reliquam hæreditatem, ob nimium æs alienum, repudiare possit? *n. 96.* An populus per Regem, nomine Reipublicæ, obligari possit? *n. 97.* Hujusmodi facultatem, quatenus ad imperium ritè gerendum necessaria est, quis Rex habere censetur. *n. 98.* Principum actiones, non sunt scrupulosè commensurandæ, Regulæ pro negotiis privatorum statutz. *n. 99.* Actus in perniciem Reipublicæ gestus, non tam revocari, quàm ab initio nullus fuisse, declarari potest. *n. 100.* An, & quatenus, Rex imperio se abdicare possit? *n. 101.* Utrùm abdicando regnum, primogenito, vel aliis nocere queat? *n. 102.* Quis super controversia de successione regni judicare queat? *n. 103.* Utrùm filius natus, priusquam pater erat Rex, præferendus sit fratri in regni fortuna nato? *n. 104.* & *seq.* An nepos ex filio priore, præferendus sit filio Regis posteriori? *n. 106.*

CAPITE VII. Agitur de *Majestate sum sacra tum profana*; ubi de *Romani Pontificis primatu & infallibili auctoritate desiniendi controversias fidem Christianam, aut naturalem morum bonitatem assinentes.*

Quid sit *Majestas*? *n. 1. & 2.* *Carolus Magnus* à *Leone III. Pontifice maximo*, fuit *Roma* coronatus. *n. 3.* An Romanorum Imperator potestatem suam *immediatè* habeat à Deo? *ibid.* Non solus Imperator hodie utitur titulo: *Dei gratia*. Perversissimè autem *Martinus Lutherus* sibi hanc prærogativam arrogavit. *ibid.* *Majestas alia sacra, alia profana.* *n. 5.* Variè subdividitur *Majestas profana.* *n. 6.* Prima & fundamentalis origo omnis *Majestatis*, est *Deus ter optimus maximus.* *n. 7. & 8.* *Majestas* relatè, quò ad *subjectum existentia*, spectata, verosimilius *immediatè* proficiscitur ab hominum voluntate. *n. 9.* Modus aliquis exercendæ summæ potestatis, à populo eligendus. *n. 10.* Forma *Democratica* propius accedit ad statum naturalem. *ibid.* Pseudopolitici contra fidem errant, dum contendunt; quemvis sæcularem Principem, quò ad motum acquirendi vel exercendi Imperii, potestatem suam à Deo consecutum fuisse. *n. 11. & seq.* Ubi respondetur ad opposita argumenta. An *Majestas* rectè dividatur in *realem & personalem*? *n. 17.* Ubi referuntur argumenta *negantium & exploditur Vitriarii* ratiocinatio. Exponitur status quæstionis *n. 18. & n. 20.* Resolvitur; quòd in sano sensu, probabilius præter *Majestatem personalem* summo Principi propriam, admittenda quoque sit *Majestas realis* penes populum *potentialiter* seu *radicaliter* manens. Argumenta *Grosiana* expenduntur, ex quorum solutione, firmatur nostra assertio. *n. 21 & seq.*

Quid per vocabula: *Tyrannus & populus* hic intelligatur. *n. 24.* Mensura summæ potestatis non est haurienda ex factis bonis vel pravis Magistratûs vel Principis. *n. 25.* Summa potestas non tam à facto & voluntate hominum, quàm ipsomet *jure naturali*, *immediatè* descendere videtur. *n. 26.* Si natura humana non foret corrupta; equidem dari deberet ordo imperandi & parendi. *n. 27.* Parùm firma est sententia *Vasquezii* contendentis Imperium esse *juris naturalis*, non *preceptivi*, sed *merè suavisivi*. Neque verum est, vim & tyrannidem peperisse imperia. *n. 28.* Quodnam sit objectum, seu materia circa quam versatur Summum Imperium? *n. 29.* Vocabula: *Rex, Princeps*; an sint Synonyma? *n. 30.* Num discrimen *Summi Imperii, & Imperii Summo minoris*, rectè desumatur à modo quo deferuntur? *n. 31.* An dari possit *Monarcha temporarius*? *n. 32.* Exempla quæ *Grosius* adfert, intentum non probant. *n. 33.* Quam potestatem olim habuerint *Diffores Romani*? *n. 34.* An *summitas Imperii* subsistere queat, sine *exercitii plenitudine*? *n. 35.* An Imperium desinat esse summum, si imperaturus, Deo, aut subditis aliqua promittat? *n. 36.* Dilucidatur proposita Thesis. *n. 37.* Trutinantur & corriguntur *Grosii* verba. *n. 38.* Haud indistinctè capienda sunt exempla à *Grosio* adducta. *n. 39. & seq.*

Transitur ad alteram hujus *Capitis* partem, & probatur, dari *Sacram, seu Ecclesiasticam Majestatem* super terram. *n. 43.* A *num.* verò 44. usque ad *n. 48.* refutantur Hæreticorum & Pseudopoliticorum argutz, & plenius Romano Pontifici asseritur *Majestatica* potestas circa regimen universalis Ecclesiæ. Qua ratione *Paulus Apostolus*, par & æqualis fuerit *Divo Petro*? *n. 49.* Demonstratur; *Divum Petrum, Roma*, Apostolicam stabilivisse *Cathedram*. *n. 50.* Resellitur *objectio.* *n. 15.* Duzè proponuntur & refutantur

S U C C I N C T A

tantur *Replica*; quas *Obstræt De locis Theologicis. Tom. 2. Dissert. 5.* pro præcipuo fundamento offerit; ad evincendum, quòd summus Pontifex, sit *inferior Concilio Generali*. Duplex in summo Pontifice, distinguenda est potestas. n. 53. An, & quatenus Papa possit dispensare in *Canonibus Apostolorum*? n. 54. Quandònam Summus Pontifex utatur *plenitudine potestatis*? n. 55. An Papa possit dispensare *contra universalem Ecclesiam statum*? n. 56. An, & quatenus Episcopus sit concessum, dispensare circa Sacros Canones, Constitutiones Apostolicas, aut Decreta Conciliorum Generalium? n. 57. Quid, si Papa vel alius inferior in casibus alioquin permisis, sine rationabili causa, dispenfet in lege purè humana? Num valeat dispensatio? n. 58. Ex *Magno Patre Augustino* probatur successionis ordo, in Cathedra Romana *Petri*. n. 59. Ostenditur; quòd summa potestas *circa sacra*, Papæ sit *immediatè à Deo concessa*. n. 60. Unde Romanus pontifex legitimè designatus non indiget ullius hominis confirmatione ad regendam universalem Ecclesiam. n. 68.

Hæretici passim negant; quòd *Constantinus Magnus*, Papæ donaverit *Civitatem Romanam* cum parte Italiæ, quam nunc possidet. n. 63. Verùm prolixè probatur, & refutatis advertantium argutiis, evincitur; quòd *Constantinus* illam donationem Sedi Apostolicæ *de jure* facere potuerit, & *reapse* fecerit. n. 64. 65. 66. 67. & 68.

Ex *Gersono*, & Declaratione tam Cleri *Galicani*, quàm Facultatis *Parisiensis*, ulterius ostenditur; quòd status Ecclesiæ sit *Monarchicus*; & quòd Papa circa spirituale Regimen universalis Ecclesiæ, sit verus *Monarcha*. n. 69. Equidem multi scriptores *Galli*, prætextu *libertatum suarum*, inextricabilibus sese implicant difficultatibus, à quibus nec se, nec alios, exemit *Petrus de Marca* Archiepiscopus *Parisiensis*, in suis *Dissertationibus de Concordia Sacerdotii & Imperii*, seu: *De libertatibus Ecclesiæ Gallicane*. Quidam *Enthusiastæ Galli* pulsi, vulgò *Jansenistæ* dicti, errores è *Paschasio Quésnello* haustos, in confœderati *Belgii* Provincias invaderunt, falsò se nominantes discipulos. SS. *Augustini*, *Thomæ & Bernardi*. n. 70. Quid sentiendum de quadam Decisione Concilii *Constantiensis & Basiliensis*? n. 71. Catholica veritas exponitur *de superioritate Pontificis supra Concilium*. n. 72 & 73. Concilium etiam *Generale* nequit condere Decreta, quæ Pontifex obstringatur. n. 74. Refertur erronea & summopere scandalosa opinio *Caroli Episcopi Antistodorensis* n. 75. quæ n. 77. 78. 79. & 80. fundamentaliter refutatur. Quòd *Quésneli* sectatores *Jansenistarum* nomine gloriantes, nec *S. Augustinum*, nec *S. Thomam Aquinatem* imitentur, *ibid.* usque ad n. 83. luculenter demonstratur. A quo tempore cœptum fuerit dubitari de Summi Pontificis intallibilitate in decidendis fidei & morum quæstionibus? n. 84. Ostenditur: quòd *Schismatica Quésnellistarum* opinio, nata fuerit tempore *Schismatis*, & communis sit omnibus *Hæreticis*. n. 85. Refellit principale argumentum *Caroli Episcopi Antistodorensis*, & insuper ostenditur: quòd olim summus etiam *Synagoga* Pontifex, in rebus ad fidem pertinentibus, fuerit intallibilis dum ex Cathedra locutus fuit. n. 86. & seq. Invectiva in *Appellantes à Papa*, ad futurum Concilium. n. 88. Ipsemet *Cornelius Jansenius Iprensis Episcopus* cohærenter cum Sanctis Patribus docuit: Papam in definiendis fidei & morum quæstionibus, esse *intallibilem*. n. 89.

An summi Pontificis *Monarchia* sese extendat ad temporalis mundi regna? n. 90. Verius est, quòd nec ipse *Christus, quæ homo*, fuerit *Rex temporalis*. n. 91. & seq. ubi respondetur ad contraria argumenta. Papa non arrogat sibi *directam* potestatem, aut jurisdictionem merè temporalem, in Reges aut Regna. n. 95. Ex *Publicistarum* sententia, Imperialis aut Regia potestas, non profuit *immediatè* à Summo Pontifice; sed: vel à *Deo*, vel *Republica*. n. 96. In causis *civilibus & merè temporalibus*, non licet *regulariter*, à Regibus provocare ad Papæ judicium. n. 97. & seq. An, & quatenus Papa possit deponere Reges? n. 99. An Papa, tempore *vacantis Imperii*, succedat in Jura Imperialia? n. 100. Qua ratione *Bonifacius VIII.* dixerit: Ecclesiam habere duplicem potestatem? & *Alexander VI.* neò detectam orbis partem, attribuerit Regibus *Hispania & Lusitania*? n. 101. Respondetur ad passus ex *Divo Thoma* desumptos. n. 102. An Imperatori nostro *Romano-Germanico* competat dominium totius orbis? n. 103. Discrimen inter Romani Pontificis, & Cæsaris, *Majestatem*. n. 104.

CAPUT VIII. De Bello adæquatè & prolixè tractans, ob sui prolixitatem, in duodecim sectiones divisum fuit. En totius capitis compendium!

Bellum, quid & quotuplex? n. 1. 2. 3. & 4. Quis censeatur summam habere potestatem, ut *solemnè* bellum gerere possit? n. 5. Bellum aliud *offensivum* aliud *defensivum*. n. 6. Etsi quidam *Sycophanta* negaverint; licitum esse bellum gerere, præsertim Christianis, probatur tamen, neque his ob legitimas causas, prohibuit esse belligerare, cum jus naturæ non improbet bella iusta. n. 7. & seq. Ut bellum sit legitimum & permissum, requiritur *primò auctoritas* summi Principis bellum indicentis. n. 13. Quia ratione unus Princeps alioquin supremus, fiat altero inferior? n. 14. Non solus Romanorum Imperator bellum indicit. n. 15. Principes Christiani bellum indicare possunt sine consensu summi Pontificis, qui tamen suum arbitrium ad pacem interponere potest. n. 16.

Ad bellum legitimum, *secundò* requiritur, ut *ex jura causa* suscipiatur. n. 17. Recensentur in specie, *jusæ* belligerandi causæ. n. 18. Quanta debeat esse injuria, quæ ad movendum bellum sufficiat? n. 19.

TOTIUS OPERIS EXHIBITIO.

An, & quatenus Princeps læsus teneatur desistere à bello, si ipsi fuerit oblata satisfactio? n. 20. & 21.

Ad legitimum & inculpabile bellum, *tertio* requiritur *recta intentio* ex parte belligerantium. n. 22. Discrimen inter tres memoratas condiciones ad bellum requisitas. n. 23. An privato ausu, in bello aliquo capto iusto, præstantes & prædantes, sint obnoxii restitutioni faciendæ iis, quibus damnum intulerunt. n. 24.

Quid sint *Repressalia*, & quandonam licitæ? n. 25. Quousque se extendant, & in quos usurpari possint? n. 26. & *seq.* Hodierno jure, facultas *Repressalium* exercendi, à Summo Principe, aut Magistratu ordinario peti solet. n. 30. Qualiter, jure Gentium & civili, rerum per *Repressalias* aut *Pignorationem* captarum, dominium acquiritur? n. 31. An, & quatenus quis ex delicto alieno teneatur? n. 32. Jure Gentium inductum est, ut pro debito *Civili*, civitatis, vel ejus Capitis, obligata censeantur bona civium vel incolarum. n. 33.

In *moralibus*, tanta non invenitur certitudo, ut in *Mathematicis*. n. 34. Quod in se justum est, ex parte operantis, injustè fieri potest. n. 35. Cur in *moralibus* animus sæpe in bivio hæreat? n. 36. Indocti peritiores debent consulere, & eorum consilia sequi. n. 37. Pars tutior semper eligenda. n. 38. Ad pacem potius in dubio, quam ad bellum flectenda sunt consilia. n. 39. Quot & quibus modis bellum averti possit? n. 40. & *seq.* An, & quatenus dari possit bellum ex *utraque parte* justum? n. 43. Adducitur exemplum belli utrimque *formaliter* justum. n. 44. Quid, si bellum, quod ab initio justum esse credebatur, postea injustum deprehendatur? Anne tali casu, damna innocentibus illata, aut res captæ restitui debent? n. 45. Non, ob quamvis injuriam, mox ad arma procedendum. n. 46. Princeps in puniendo vel vindicando, clemens esse debet. n. 47. & 48. Si rei gravitas & justitia bellum postulet; videndum etiam, an hoc sit consultum & salutare Reipublicæ? n. 49. & 50. Ut bellum prudenter suscipiatur; *propria*, nec non *adversarii* vires; Item: *tempus* & *opportunitas* consideranda sunt. n. 51. Bellum, non nisi ob urgentem, & publicam necessitatem, suscipiendum est. n. 52. Homo *secundum se*, & extra civile imperium consideratus; naturaliter, sui juris vindex est. Aliud est; si ut membrum Reipublicæ, & *ut Christianus* consideretur. n. 53.

Episcopis & Clericis, *regulariter* interdictum est belligerare. n. 54. & *seq.* Clericis, *regulariter* interdictum est belligerare. n. 54. & *seq.* Clerici in bello alioquin justo, ex parte sua illicitè pugnant; an teneantur restituere prædam, quam ab hostibus reportarunt? n. 56. Sacri Imperii *Romano-Germanici* Principes *Electores Ecclesiastici*, possunt absque irregularitatis incurrendæ periculo, constituere Duces exercitus, aut causas sanguinis aliis delegare. n. 57. Clerici etiam Sacerdotes, nedum in castris licitè ministrant spiritualia militantibus, sed & citra culpam, illos ad strenuè pugandum in bello (ut supponitur) justo, adhortantur. n. 58. Num Clerici cum licentia Papæ, aut alioquin urgente necessitate pugnant, sicut *irregulares*? n. 59. Irregularitas etiam *sine culpa Theologica* incurri potest. n. 60. Clericis non est prohibitum bellare *Jure Divino*. n. 61. & *seq.* Ubi diluuntur *objectiones*. Naturaliter, non solum unusquisque sui, sed & alieni juris defensor est, n. 64. An civis innocens ab hostibus ad internecionem postulat, deferi possit? n. 65. An ad evitandum civitatis excidium, civis innocens, in manus hostium tradi queat? n. 66. An is fe hosti offerre teneatur? *ibid.* Et: num se taliter hosti consecrare recusans, vi compelli possit? n. 67.

Socii & clientes, quatenus armis juvari & defendi debeant? n. 68. Amicis singulariter assistendum; n. 69. Homo hominem, & populus populum, qualiter, absque speciali fœdere, ab injuriis defendere teneatur? n. 70. Num pro alienis subditis, ut à tyrannide proprii Regis liberentur, licitè suscipi queat bellum? n. 71. Pessimè agunt, qui absque causæ discrimine, vel solius mercedis intuitu; alteri militant, aut copias mittunt auxiliares. n. 72. Res horrenda est bellum, & ideo absque summa necessitate haud suscipiendum. n. 73.

An, & quatenus Princeps *Catholicus*, possit *infideles* in auxilium vocare, vel ipsos adjuvare? n. 74. Christiani metu mortis adacti contra Christianos remigantes, vel præstantes; an, & quatenus peccent, & num sicut *irregulares*? n. 75. Aut excusandi sint ab excommunicatione? n. 76. *Infidelitas* quotuplex? n. 77. *Infideles propriè dicti*, non sunt armis vel tormentis compellendi ad fidem *Catholicam*. n. 78. & *seq.* Tyrannicè agunt infideles, dum causâ Religionis, torquent, aut trucidant Christianos. n. 81. & *seq.* Principes Christiani, armis compellere possunt *Paganos*, ne sæviant in Christianos, néve fidei annuntiationem impediant. n. 83. Hæretici & Apostatæ, ab Ecclesiâ compelli possunt, ad recipiendam & profitendam fidem orthodoxam, quam deseruerunt. n. 84. An, & quatenus infideles cogi possint ad audiendam *Evangelii prædicationem*. n. 85. & 86. Infidelium infantes, invitis parentibus, *validè* quidem baptizantur; n. 87. Non tamen *licitè*, n. 88. & *seq.* Exceptis quibusdam casibus. n. 90. & *seq.* Quo sensu, jus parentum in liberos, sit *naturale*? n. 92. P. *Carolus Renatus Billuart* refutat argumenta P. *Francisci Henno*, contententis: Parentes infideles nullum jus habere impediendi, quò minus baptizentur eorum infantes. n. 94.

An contra *Idololatrias*, aut *Paganos*, propter delicta *directè in Deum commissa*, bellum suscipi possit? n. 95. & *seq.* An *Idololatræ* indiscriminatim, morte puniri possint? n. 101. Princeps Christianus compellere

S U C C I N C T A

pellere potest Paganos sibi subditos, ut observent legem naturæ. n. 102. Judæorum & aliorum infidelium ritus, an & quatenus tolerandi inter Christianos? n. 103. An, & quibus in rebus, fideles possint communicare cum infidelibus? n. 104. & seq. Quorundam Ethnicorum libri, ob Sermonis elegantiam, usum habent, sed *Thalmudica* Judæorum commenta, perinde ac libri hæresin continentes, merito proscripta sunt. n. 107. Hæretici, an in ditionibus Catholicis, tolerandi? n. 108. An de jure puniendi? n. 110. & seq. Ubi reprehenditur *Grotius*. An populi extranei, bello possint impetiri, eò quòd in *jus natura* delinquant? n. 112 & seq. An, ad servandum (ut ajunt) *aquilibrium*, bellum suscipi possit? n. 114.

Ob probrosam & indignam *Legati* tractationem, suscipi potest bellum. n. 115. De quibus *Legatis* hoc procedat? n. 116. Quatenus immunitas seu inviolabilitas competat *Legatis*? n. 117. An legatorum immunitas extendatur ad comites, officiales & familiares, item: ad res ipsorum? n. 118. An jure *Talionis* arrestari, torqueri, aut interfici possit *Legatus*? n. 119.

Legitima belli gerendi causa, non debet esse duntaxat *suasoria*, sed *justifica*. n. 120. Ex quibus injuriis, nascuntur *actiones forenses* inter privatos, ex iisdem respectivè, resultant causæ belli *justifica* inter supremos Principes. 121. Qua ratione, ob injuriam non *factam*, sed quæ fieri timeatur; bellum suscipi possit? n. 122. Summoperè culpandi sunt, qui absque causa *justifica*, alienas ditiones armis invadunt. n. 123. An, ob negatum alibi connubium; vel recusatum domicilium, suscipi possit bellum? An item inventionis titulo, Gens una possit sibi vindicare illa, quæ ab alia Gente possidentur? n. 124. An populus in servitutem redactus, libertatis recuperandæ obtentu, possit bellum gerere? n. 125. An Romanorum Imperator jus habeat subjugandi sibi gentes extranas, & eorum terras occupandæ? n. 126. Num tale jus à Pontifice conferri possit Imperatori? n. 127.

Bellum *solemnè*, speciali titulo dicitur *justum*. n. 128. Hostis, quis propriè dicatur? n. 129. & seq. An, & quo jure, ad belli justitiam requiratur *prævia indictio*? n. 132. & seq. Belli denuntiatio, vel *purè vel conditionatè* fieri potest. n. 134. Quibus cæremoniis, veteres bellum indixerint? n. 135. An bellum uni Principi indictum, denuntiatum quoque censetur aliis, ipsi confederatis aut subditis? n. 136. Quando, & cur belli indictio faciendâ? n. 137. & seq. In bello *solemni* & justo, illa sunt licita, quæ boni communis necessitas fieri postulerit. n. 139. In bello *solemni*, aliquid licitum vel illicitum esse potest, vel ex *belligerantium conventionè*; vel *absolutè* ex Naturali aut Gentium jure. n. 140. Absque Divina revelatione, non licet *per se* & ex intentione *directa*, in bello quantumcunque justo, occidere innocentes. n. 141. Nomine Innocentium, quinam veniant? n. 142. Innocentes, qui sunt subditi Reipublicæ hostilis, quatenus bonis suis spoliari & in captivitatem abduci possint? n. 143. & seq. Peregrinos, advenas, aut hospites, qui in civitate hostili reperiuntur, spoliare non licet, nisi constet de ipsorum culpa. Idem est de locis *sacris* aut *piis*. n. 146. Quid de iis, qui hostes quidem non sunt; hostibus tamen res aliquas suppeditant? An res ipsorum prædæ subjaceant & intercipi possint? n. 147.

Pluribus modis, quid licitum esse, intelligi potest. n. 148. Quinam *impunè*, in bello *solemni* offendi vel occidi possint? n. 149. Gentes ferociore, occidendi licentiam, etiam in mulieres, infantes, & captivos prorogabant. n. 150. Gentium jure, hostes *dedisti*, & *sine conditione*, aut *venia promissione* recepti, non consequuntur jus in vitæ suæ conservationem; sed duntaxat *spem gratiæ consequenda*. n. 151. Rigor ille nimius, *coram mundo*, aliter excusari non potest, quàm quòd *impunitus maneat*. n. 152. Multa, Gentium jure permissa sunt, quæ *jure natura* sunt vetita: nonnulla quoque *illo jure* sunt vetita, quæ *hoc* sunt permissa. n. 153.

Est contra jus Gentium saltem *Europæarum*, arma veneno inficere. n. 154. Belli quoque jure, non licet flumina, rivus, aut fontes, unde homines communiter bibunt, veneno inficere. n. 155. An, & quatenus, immisso clam percussore, hostem inopinatò liceat trucidare? n. 156. Jure Gentium, in bello alioquin justo, nequaquam permissa sunt stupra in hostium fœminas. n. 157. Spectatâ justitiâ *internâ*, nemo etiam in bello justo, justè & inculpate occidi potest, nisi in pœnam delicti perpetrati, interfici mereatur; aut: nisi alioquin vitam & res nostras tueri non valeamus. n. 158. Quid victori, in foro poli, liceat in hostem victum & subactum? n. 159. Jure naturali, quibus specialiter parcendum sit inter hostes devictos? n. 160. Æquitas naturalis postulat, ut victis & captis militibus, vita relinquatur. n. 161. Nec prætextu *Talionis*; neque, ad incutiendum aliis timorem, trucidari possunt hostes exarmati & capti) nisi (ut dictum) personalia delicta, morte digna perpetraverint. n. 162. Equidem, si multitudo quid morte dignum, perpetraverit, mitius singuli puniendi erunt. & pauci ad pœnam trahendi. n. 163. *Obsides*, propter perfidiam, aut peccatum aliud Reipublicæ, occidi nequeunt. Neque moribus probari potest conventio, ut *Obsides* occidere liceat, si ex parte dantis *Obsides*, pacta non serventur. n. 164.

Antiquo, & inter Christianos abolitò Gentium jure, res hostiles ita victoribus cedebant; ut nequidem res sacræ aut Deo dicatæ fuerint exceptæ. n. 166. & seq. Ut jure naturæ, & absque reatu culpæ coram Deo, res alterius auferri vel destrui possit; requiritur, aut extrema necessitas, aut debitum, vel delictum alterius præcedens. n. 168. Arbore frugiferæ, in solo hostili, *regulariter* non excidendæ aut evellendæ, neque ædificia destruenda. *Excipit*: nisi atrocitas criminum, tantam exigeret pœnam. n.

n. 169.

TOTIUS OPERIS EXHIBITIO.

169. & n. 170. Sata & alimenta hostium, quandonam destruere liceat? n. 171. Naturali & divino jure, non violandæ res sacra; aut, *sacris usibus consecrata*. n. 172. Nedum locis sacris, sed & religiosis parandum. n. 173. Quinimò tam civilis, quàm naturalis postulat ratio, ut cum moderamine, res hostium tractentur. n. 174.

An, & quatenus, in bello, dolis uti liceat? n. 175. Dolus alius consistit in actu *negativo*; alius in actu *positivo*. Exactius ponderatâ mendacii naturâ n. 177. & 178. concluditur; nec pro salvanda vita innocentis, neque ad fallendum hostem, in *foro poli*, licitum esse mentiri, aliter quàm tradit *Grotius*, malè & corruptè citans *Divum Patrem Augustinum*. n. 179. Proponuntur *Grotiana* argumenta, ex quorum resolutione firmatur *Augustiniana* assertio, videlicet: quòd mendacia etiam *jocosa*, & *officiosa*, non vacant culpâ saltem veniali. n. 180. Cur *Magnus Pater Augustinus*, duos libros singulares scripserit, unum scilicet, *De Mendacio*; & alterum; *contra mendacium*? n. 181.

An, & quo pacto, in bello *solemni*, à populo pacato; seu, (ut dici solet) *neutrali*; annonâ, pecunia; & comعات, aut quid simile exigi possit à belligerantibus? n. 182. Quali er se gerere debeant cum utrimque belligerantibus, qui *neutarum partium* sunt? n. 183. Qui miles non est, non habet jus pugnandi cum hoste; imò nec culpâ vacat, si injussu Ducis pugnet. n. 184. Quinam speciali mandato pugnandi censeantur muniti? n. 185. In bello *solemni*, bona hostibus crepta, *indefinitè* censeantur *jure Gentium*, fieri capientium. n. 186. Quatenus & id procedat *jure naturali*? n. 187. Quandonam res hostilis plenè capta censeatur? n. 188. Ager captus, ut in hostis dominium cedat; debet ab illo firmiter possideri. n. 189. Non omnis res, quæ apud hostes reperitur, hostilis est. n. 190. Cuiam *determinatè*, in bello publico & *solemni*, acquirantur res ab hostibus captæ? n. 191. Quid hac in parte legibus *Hebraeorum* statutum fuerit? Quid & *Græcorum* moribus observatum? Quid deâ, *Romanorum* legibus sancitum? & quid porrò, modò inter *Christianos*, *usu* receptum? n. 192. & *seq.*

Si præda ab hostibus recuperata, rursus ipsi ab altero manipulo militum eripiat; præda spectabit ad secundum manipulum. n. 195. Cur milites in expeditione *publica* versantes, non sibi; sed *Reipublicæ* prædam acquirant? n. 196. Privati, propriis sumptibus, naves *bellicas* instruentes, quatenus prædam faciant *suam*? n. 197. Quid juris de mercibus amicorum, repertis, in navibus hostium & econtra? n. 198. An magis expediat, ut quisque quod cepit, habeat; an, ut inter commilitones fiat prædæ distributio? n. 199. Cui cedat navigium cum mercibus, quod quidem per hostes captum, sed rursus à nostratis recuperatum est? Quid eatenus ab *Hollandiæ Scasibus* resolutum fuerit? n. 200. Quid, si navis à *sertio* redempta fuerit? & quid porrò, modò inter *Christianos*, *usu* receptum? n. 202. Quinam bello capti, fiant capientium servi? n. 203. Quid veteri *Gentium* jure, domino licuerit in servum? n. 204. Ab injusto hoste capti, tutâ conscientia aufugere possunt. Id quod firmatur per solutionem *Objectionum*. n. 205. Victor, victos nedum singulos, sed & universos, suo arbitrario suo, sibi subjicere potest: vel: *merè civiliter*; vel *merè belliciter*; vel *mixtissimè*. n. 206. Inter *diditionem* & *violenam captivam*, non est discrimen faciendum, quantum attinet ad jus victoris. n. 207. Naturali jure, quid victor possit in res hostiles, item: in homines captos? n. 208. Servis à Domino beneficium præstari potest, & *peculium* relinqui. n. 209.

Postliminium quid nominis & rei? n. 210. In pace quatenus fit *Postliminium*? n. 211. An, & quatenus durante bello, *Postliminium* obtineat? n. 212. Statuuntur exceptiones à regula, quæ dicit: *quod Postliminiò rediens recuperet omnia jura sua*. n. 213. Servi & ancillæ ab hostibus reversi, pristino domino reddendi sunt. n. 214. Agri & solo cohærentia, *postliminiò* recuperantur; sed hoc in *mobilibus* bello amissis, *regulariter* non procedit. n. 215. & *seq.* Res in bello *injusso* captæ, in *foro poli* dominis reddendæ sunt. n. 217. Quinimò dantes aliis damna, illa resarcire debent. n. 218.

Hosti fides data servanda est. n. 19. & *seq.* ubi diluuntur *objectiones*. Promissâ in bello *solemni*, *paci causâ*, reputantur *jure Gentium* *valida*; etsi promissio per metum *injustè incussum* extorta sit. Aliud tamen suggerit jus naturale, quòd *Christiano* sequendum. n. 221. Quatenus sine perfidia, possit non præstari promissum.

CAPITE IX. Agitur de PACE, & his, quæ Pacem concomitantur ac subsequuntur.

Quid sit *Pax*, & qualiter differat à *Tregua*, item: à *foedere*? n. 1. 2. & 3. Quis propriè pacem pargere possit? n. 4. Rex *minoræ* civitatis, mente captus, aut *furiosus* pacem facere non potest. n. 5. An Rex captivus eâ gaudeat potestate? sub distinctione resolvitur. n. 6. In statu *Aristocratico* vel *Democratico*, quis, aut quinam, de *Pace* statuere queant? n. 7. *Belhidux*, injussu Regis aut populi, facultatem non habet faciendæ pacis. n. 8. Id quod verum, licet generali mandato instructus sit. n. 9. Super brevibus tamen induciis, cum hoste convenire potest. n. 10. *Pax* ad instar *transactionis* peragi solet. n. 11. *Pacificantium* conventiones, adæquatè, ad duo reducuntur capita. n. 12. *Amnestia* quid importet? n. 13. *Simplex* indulgentia non restituit bona aut actiones pristinas. n. 14. Num paci naturaliter insit *Postliminium*? n. 15. Quid, si *pax* cum *piratis* aut *rebellibus* inita fuerit? n. 16. Adversus rebelles, justum bellum geritur, & hi, ut amissas possessiones recuperent; speciali Principis gratiâ opus habent. n. 17.

Re-

SUCCINCTA TOTIUS OPERIS EXHIBITIO.

Restitutio, quæ post pacem faciendâ, non tam ex *jure Possiminii*, quàm ex pactis proficitur. *n.* 18. Quæ de rebus, ex pacto, utrimque restituendis, faciendâ interpretatio? *n.* 19. Restitutionis vocabulo, quid contineatur? *n.* 20. Quid, si res restituenda, fuerit condisrupta? *n.* 21. Quatenus causa pacis, sit *favorabilis*, & quousque favor iste prorogandus? *n.* 22. Quid, si pace dictum sit; ut restitutio fiat *plenissima*? *n.* 23. & *infra n.* 83. An, & quatenus, fructus cum re principali veniant restituendi? *n.* 24. Ubi distinctio faciendâ inter *mala & bona fidei possessorem*. *n.* 25. Jure naturæ, ea faciendâ est interpretatio, ut unusquisque, quantum fieri potest, indemnis reddatur. *n.* 26. Quid, si in tractatu pacis nihil cautum fuerit de faciendâ restitutione? *n.* 27. In pacificatione, facultis Reges & populi censentur sibi mutuò quid condonâsse aut remississe, quàm homines privati. *n.* 28. Nomina Regionum, ex usu præsentis temporis, in pacis instrumento, capiendâ sunt. *n.* 29. *Regulariter* contra eum faciendâ est interpretatio, qui conditiones posuit. *n.* 30. Proponitur quæstio; num scilicet, & quatenus Princeps pacem faciendâ, privatis præjudicare possit? *n.* 31. *Regulariter*, ne Principis quidem factò, quod nostrum est, nobis invitis adimi potest. *n.* 32. Causa pacis, ab hac Regula exceptionem facit. *n.* 33. Salus populi, suprema lex est, cui cedere debet utilitas privata. *n.* 34. Æquitas postulat, ut his, qui pro communi bono res suas amiserunt, detrimentum refarcatur. *n.* 35. Quod limitandum imò. si quid damnum passis privatim imputari possit. *add.* Si desint media, unde ipsis damnum refarciri queat. *n.* 36. & *seq.*

In Republica, prima cura est habendâ circa Religionem. *n.* 39. Quatenus pacis causâ, Hæresis tollerari possit? *n.* 40. & *seq.* Ubi respondetur ad objectiones. Nedum pace factâ, sed etiam bello durante, fides hosti data, servandâ est. *n.* 42. & *seq.* Frustra tamen quis fidem ab altero præstari postulat. qui ipse perfidus invenitur. *n.* 44. Subditi fidem Principis sui infringere nequeunt. *n.* 45. Cujus sit resolvere dubia, circa pacis articulos orta? *n.* 46. Pacta cum subditis rebellibus inita, religiosè sunt observandâ. *n.* 47.

An, & quatenus Rex, contractus à se initos irritare, aut semet à juramenti vinculo eximere queat? *n.* 48. Distinguendum inter actus à Rege gestos. *n.* 49. Actus à Rege gestus contra leges fundamentales regni; à populo irritari potest. *n.* 50. Refellit *Bodinus*, qui contendit; Regem, pro lubitu, posse rescindere pacta à se etiam jurata. *n.* 52. Rex subditis jus etiam quæsitum auferre potest, aut: *in partem*; aut: *ex vi domini eminentis*. *n.* 53. Qualiter in Regno *Patrimoniali*, item in *electivo* aut *legitimo*, successor teneatur pactis & conventionibus antecessorum? *n.* 55. Quid Rex, restrictam habens potestatem possit, vel non? *n.* 56. Refellit *Casobii* error. *n.* 58. & *seq.*

Conventiones aut *publicæ* sunt, aut *privatæ*. *n.* 59. Fœdere interdum concluditur quid, quod alioquin est juris naturalis *præceptivi*. *n.* 61. Fœdera, juri naturali quid adjicientia, aut *aqualia* sunt, aut *inæqualia*. *n.* 62. & *seq.* An, & qua ratione sit, aut fuerit aliquando in veteri lege prohibitum, inire fœdus cum exteris, à Religione alienis. *n.* 64. Quid nova lex, hac in parte nobis præcipiat? *n.* 65. In *thebæ*, & generatim, societas, sive *bellica* sive *civilis* cum Gentilibus vel Hæreticis, non continet *intrinsicam* pravitatem. *n.* 66. Si orthodoxa non attingatur Religio, etiam Christiani possunt opem ferre infidelibus à Principe Christiano, sine legitima causâ invasis & oppressis. *n.* 67. *Reinkingius*, quod nobis negat, ipse concedit. *n.* 68. Rejicitur *Boceri* distinctio. *n.* 69. Expenditur, & pro casuum diversitate exponitur, qua ratione *Doflor* Christianis interdixerit conversationem cum infidelibus. *n.* 70. & *seq.* Justitiâ etiam per homines improbos executioni potest mandari. *n.* 73. Qui duobus fœderatus est, cuinam debeat opitulari, si isti inter se bellum gerant? *n.* 74.

Qui summo gaudet imperio, ad nihil tenetur, si *Sponsor* absque ejus mandato quid promiserit. *n.* 75. *Sponsor* qui factum alienum promisit, ad quid teneatur *Stipulatori*? *n.* 76. Quatenus *Sponsor* *Stipulatori* teneatur ad id, quod *interest*, si factum alienum, quod promisit, non præstetur? *n.* 77. Num Principis scientis & silentis taciturnitas, ratam faciat *Sponsoris* promissionem? *n.* 78. Promissor non obligatur ultra intentionem suam. *n.* 79. Verba regulariter, in proprio & usuali sensu, accipiendâ sunt. *n.* 80. & *seq.* Quæ in pactum deducuntur, aut *favorabilia*, aut *odiosa*, aut *mixta* sunt. *n.* 82. Adferuntur regulæ in *odiosis* observandæ. *n.* 83. & *seq.* Nomine *sciorum*, an veniant focii *futuri*? *n.* 85. An pacta cum Rege vel populo inita, sint *realia*, vel *personalia*? *n.* 86. Quid, si status Reipublicæ, cum qua pactum fuit ininitum, mutetur? *n.* 87. Ex quibus indicis probetur, pactum esse *reale*? Quid, si fœdus sit ininitum cum Rege, qui regno sit pulsus? *n.* 89. Subditi, quatenus pro legitimo Rege suo arma sumere possint contra invadorem regni? *n.* 90. Quid, si populus in potestatem venerit alterius illegitimi Principis? *n.* 91.

Interpretatio alia sit per *ampliationem*, alia per *restrictionem*. *n.* 93. Mandatum, an impleri possit per æquipollens? *n.* 94. Interpretatio *coarctans*, unde petenda? *n.* 95. Verba, quando strictim sumenda? *n.* 96. Ex rationis cessatione, cessat dispositio. *n.* 97. Materia de qua agitur, attendenda ad faciendam verborum interpretationem. *n.* 98. Quæ faciendâ interpretatio, si in pactis aut aliis dispositionibus inveniantur aliqua apparens contrarietas? *n.* 99. An, ad contractus substantiam, requiratur scriptura? *n.* 100.

N. B. Menda Typographica quæ irrepperunt, & attentionem revisoris subterfugerunt, in calce Libri Secundi emendata reperientur. Ea interim candidus Lector excusata habeat.

PROLEGOMENA

IN BINOS LIBROS

DE JURE NATURÆ & GENTIUM

SIVE

DISSERTATIO PRÆAMBULA

DE

ORIGINE & PROGRESSU HUIUS JURIS.

SUMMARIUM.

No. 1.

*Auci rectè scripserunt
de Jure Naturæ.*

*2. Jus Naturæ undè
depravatum?*

*3. Pseudopolitici per-
stringuntur.*

4. Carneades negavit dari justitiam.

5. Error ipsius refutatur.

6. An & quæ leges fideant tempore belli?

7. Christianis non interdictum belligerari.

8. Deus est Fons omnis Juris & Justitiæ.

9. Deus primo homini indidit jus naturale.

*10. Protoparentibus nostris in paradiso
non nisi unica lex data, in qua ta-
men reliqua naturalia Præcepta
comprehenduntur.*

A. Hochkirchen Æthica Christ. Pars I.

*11. Omnis homo peccabilis & solus Deus est
impeccabilis.*

12. Quomodo peccatum sit nihil?

*13. Error Pelagii de peccato originali, ab
Anabaptistis resuscitatus.*

*14. Omnis ab Adamo per carnalem propa-
gationem descendens, peccato originali
inquinatur, solâ Deiparâ Virgine præ-
servatâ.*

*15. Anima inficitur peccato Originali, primo
instanti, quò unitur corpori.*

*16. Cur & qua ratione descendentes ab Ada-
mo contrahant originale peccatum?*

*17. Eva peccavit quidem lethalter, sed non
originaliter.*

*18. Si sola Eva peccasset, peccatum origina-
le*

- le non fuisset in posteros transfusum.
19. Si Adamo non peccante, peccasset quis filiorum ejus, v. g. Abel aut Cain, peccatum originale pariter non fuisset in alios propagatum.
  20. Concepti ex Damone incubo contrahunt peccatum originale.
  21. Quid de illo, qui prodigiôsè nasceretur è femore, v. g. viri aut mulieris?
  22. Quæ mala attulerit, & bona abstulerit peccatum originale?
  23. Post Adæ peccatum, diu sine lege positi-va vici-tatum.
  24. Cur major probitas vigerit in homini-bus primi Ævi?
  25. Occasio corruptionis in posteris.
  26. Altera perverfitatis ratio.
  27. Num ante dilu-vium extiterint aliæ leges præter jus Naturæ?
  28. Cur Deus in dilu-vio servaverit Noë cum paucis familiaribus.
  29. Multiplicato rur-sus post dilu-vium huma-no genere, multiplicata quoque fuit malitia, & evi-luit legum observantia, ac idèd Deus per Moysen, Decalo-gum promulgari fecit.
  30. Lex Decalogi perfectæ, & ad eum cætera Naturæ præcepta reducuntur.
  31. Lex Decalogi Populo Hebræo primitus data & cur?
  32. Lex Decalogi semper obligavit univer-sum Genus humanum.
  33. Cur lex Decalogi, lapideis tabulis consignata
  34. Varia incitamenta Divina, ad Legis observantiam.
  35. Deus misit filium suum, ut depravatam restauraret & erudiret naturam, per se & Apostolos.
  36. Utrum lex vetus etiam in moralibus à Christo mutata, correctæve fuerit?
  37. Duplicem Hebræorum errorem Christus redarguendo correxit, & genuinum legis Naturæ sensum exposuit.
  38. Qua ratione Christus divortia & Poly-gamiam abrogaverit?
  39. Christus multa præter, sed nihil contra legem Naturæ instituit aut docuit.
  40. Jus Naturale etiam Divinum est.
  41. Jus Divinum duplex.
  42. Discrimen inter jus Divinum necessa-rium & voluntarium.
  43. Præter Jus Divinum datur & jus hu-manum, quod varium est.
  44. Penes quos olim fuerit potestas legum condendarum?
  45. In Imperio Romano-Germanico, quis hodie leges condant universales?
  46. Jus Gentium quo pacto introductum?
  47. Qualiter differant jus naturale & gentium?
  48. Triplex universim juris species.

I. N Juris Romani sive Pontificii sive Cæsarei explanationem elucubrârunt innumeri, ast ad sistendum exponendûmque jus, illud quod toti humano generi, maribus & fœminis, parentibus & imperantibus, incolis & peregrinis, Christianis & Paganis, Catholicis & Sæctariis peræquè ad bene moraliter vivendum & aliis socialiter convivendum

commune esse debet ac præprimis condu-cit & ad salutem æternam porrò viam ster-nit, multi scriptitare pertentârunt, ast nemo methodicè, nemo pro rei gravitate sat accurratè & emendatè, ac ut verbo dicam, sat Christianè, nostris etiam scripsit temporibus. Laudari tamen meretur *Ex-imius P. Ignatius Schwartz S. J.* Sacerdos, qui Anno 1743. *Augustæ* evulgavit *Institu-tiones Juris Universalis Naturæ & Gentium.* Atque egregiè refutavit heterodoxos nostri temporis moralistas.

2. Sicuti

2. Sicuti antè Diluvium & *Moyſis* ætatem, omnis caro jam tum corruerat viam ſuam, & à juris primævi præceptis reſeſſum erat; ita morum corruptela, longiore temporis tractu, adè obſuſcavit, mentibus hominum ab authore Naturæ indita rectæ rationis dictamina, ut bene multi ne agnoſcant, minus opere præſtent, quòd inſinuat ſuggeritque concreati luminis diluculum.

3. Nihil hodie in Aulis Principum, à Pſeudopoliticis & maleſuaſis Conſiliariis frequentius jaçtari audias; quàm Regi aut Principi Imperium habenti nihil injuſtum eſſe, quòd duntaxat ſit utile, & in ſumma fortunæ, id æquius, quòd validius, quini- mò rempublicam ſine injuria geri non poſſe. Ex hoc putrido fonte, vulgò creditum, inter arma, ſilere leges, & inter bellorum ſtrepitus, non exaudiri juris dictata. Verùm, etſi ut plurimum experiamur non aberràſſe *Tertullianum*, dum *lib. adverſus Judeos cap. 9.* dixit: *Dolus, aſperitas, injuſtitia, propria ſunt negotia præliorum.* Graviffimè tamen aberraret, imò deſiperet, qui cum *Carneade* apud *Lactantium* relato, contenderet, homines jura cuncta, pro ſua duntaxat utilitate ſanxiſſe & conſtituiſſe varia, pro moribus & temporum viciffitudine; nullum verò exſtare jus *naturale*, ſed homines perindè ac cæteras animantes, ad ſuas utilitates, naturâ ducente ferri; proindè que aut nullam dari juſtitiam, aut ſi quæ eſſe putatur, ſummam fore ſtultitiam.

4. Priuſquam craſſiſſimum iſtum reſutem errorem, obſervandum eſt, quòd *Carneades* Cyrenæus patriâ, poſt *Platonem* & *Arceſilam*, fuerit novæ Academiæ conditor, & *Academicorum* nihil definiendum, ſed in utrâque partem, de quavis re diſceptantium more, probare contenderit, nullam prorfus reperiri juſtitiam.

5. Verùm argumentum *Carneadis*, à ſola utilitate petitum, per animantium ratione carentium indolem, reſutatur. Quis

enim nescit, ipſammet etiam bruta, proprias sæpe utilitates, alienis commodis poſtponere? Nónne videmus, quòd galli gallinacei, gallinas, & hæ pullos ſuos priùs exſaturent, quàm ipſi granum ſumant? Quid, quòd hæ animantes & pleræque etiam feræ, pro catulis & fœtibus ſuis ſeſe in periculum conjiciant? Quid, quòd canes venatici, prædâ abſtineant, ut illam domino aſſervent? Quid, quòd formicæ, Apes, Ciconiæ, in alienum commodum multa faciant? Audiamus egregiam hac de re *Philonis* parenèſin ſupra quintum Decalogi præceptum: „ imitatores (inquit) ſaltem mutorum animalium eſtote homines. Beneficio vicem rependere, illa edoçta nôrunt. Canes domûs defenſores ſunt, quin & pro heris moriuntur, ſi quòd ſubitò periculum eos contigerit. Dicuntur & canum illi, qui greges comitantur, præcedere pecora, depugnantes ad mortem uſque, ut paſtores illæſos præſtent. Nónne inter fœda fœdiſſimum eſt, in referenda gratia, vinci hominem à cane, miſiſſimum animal, à ferociſſimo? Quòd, ſi à terreſtribus non ſatis edocemur; tranſeamus ad naturam volucrum aëris viatricem, ut vel inde diſcamus, quòd oportet. Ciconiarum ſenes, in nidis manent volare invalidæ. Harum ſoboles per omnes, propè ſic dixerim, terras mariæque volitant, victum undique parentibus quærentes: illæ, pro ætatis merito, fruuntur quiete, rerum copiâ, deliciis etiam: hæ verò itineris moleſtias ſolantur pietatis conſcientiâ & expectatione obſequii olim paris, ubi ſenuerint, à ſua prole; atque ita legitimo tempore debitum perſolvunt neceſſarium, quòd accepère reddentes: neque enim ab aliis alimenta habere poſſunt, aut initio vitæ, parvæ cum ſunt, aut natu grandes, in vitæ exitu. Quapropter non alio, quàm naturæ magiſtro didicerunt educare yctulas, edu-

„ catæ & ipsæ, cùm teneræ essent. Nonne
 „ verò hæc ubi audiunt, habent, cur se
 „ præ pudore abscondant, qui parentum
 „ curam non habent, atque eos negligunt,
 „ quos aut solos, aut præ cæteris, suble-
 „ vare debuerant, præsertim, cum id fa-
 „ cientes, non tam daturi sint quidpiam,
 „ quàm id quòd debent, reddituri? Ni-
 „ hil enim est liberis proprium, quòd non
 „ parentum sit prius, qui aut de suo dede-
 „ runt, aut acquirendi præbuerunt causas.”

Ita *Philo loc. cit. juxta edit. Paris. pag. 760.*
 & seq. Si autem bruta animalia, quæ in-
 stinctu ipsis ab authore naturæ indito fe-
 runtur, non semper agunt, solâ utilitate
 trahente; qua fronte, id de homine ratio-
 nis & libertatis compote dici posset? Ho-
 mo quidem animal est, sed rationale; &
 creatura post Angelos, de factò præstan-
 tissima, atque imago Dei viventis, cui pro-
 prium est agere propter ultimum finem &
 media ad illum conducibilia, juxta ratio-
 nis dictamen eligere & exequi. Unde ho-
 mo agens *ut homo*, non movetur ad agen-
 dum solâ utilitate sensuali aut bono dele-
 tabili, sed vel maximè bono honesto, seu
 honestate in rebus vel actionibus repertâ
 vel saltem apprehensâ.

6. Falluntur etiam, qui vel in ipso bello,
 arbitrantur omnia jura cessare. Siquidem
 nec suscipi bellum debet, nisi ad juris con-
 secutionem, nec susceptum geri, nisi intra
 juris tramites & fidei modum. Licet enim
 bellum geratur in illos, qui pares se faciunt
 aut esse putant; ita, ut judiciis coerceri
 nequeant; equidem, ut justè suscipiatur;
 non minori religione gerendum, quàm ju-
 dicium inter privatos exercendum. Quo-
 circa, quòd dici solet: *inter arma silent*
leges. Accipiendum est de legibus merè ci-
 vilibus & judiciariis, aut iis, quæ paci sunt
 propriæ, non verò de legibus naturalibus,
 quæ sunt perpetuæ & omni temporì ac-
 commodatæ. Tam enim Belli, quàm pacis
 tempore, jus nobis à natura inditum, &

quòd ex illo propagatum est jus Gentium,
 observandum est, justitiæque perpetuò præ
 oculis habenda. Unde *Pompejus* Spartani
 cujusdam Regis effatum: *beatissimam* vide-
 licet *fore Rempublicam, cujus fines hastâ &*
gladio terminarentur; prudenter correxit
 dicens: *eam fore beatam, quæ iustitiam pro*
finibus haberet.

7. Sicut autem *Carneades* enormiter er-
 ravit cùm *Epicuro* & Epicureorum, ulti-
 mum finem in voluptatibus carnalibus po-
 nentium secta; ita multùm aberrant Chri-
 stiani quidam, nominetenùs etiàm Catho-
 lici, qui charitatis obtentu, bellum omne
 Christianis interdixerunt; siquidem, cum
 tam Belli, quàm pacis, sint jura; ea nempe,
 quæ æquitas naturalis dicitur; sequitur,
 tam justè bellum geri posse, quàm pace
 frui licere. Quia autem inter belligerantes
 nec respici, nec intendi solet justitia, ex
 observantia legum civilium resultans (qui-
 vis enim populus, quin & civitates penè
 singulæ, aliis atque aliis vivunt legibus ci-
 vilibus) ideò ad altiùs generaliusque jus re-
 currendum est, quòd utique non est aliud,
 quàm illud, quòd toti humano generi con-
 genitum, aut illud, quod exinde apud mo-
 ratiore populos, communi consensione
 enatum & introductum, ac ideò *jus gentium*
 nuncupatur. De hoc jure, scilicet *Naturali*
primævo, ac alia specie subalterna, quæ jus
 gentium audit, jam propiùs agendo:

8. Certissimum suppono, quòd fons pri-
 mus juris & justitiæ naturalis, non sit alibi,
 quàm in sólo Deo quærendus. Sicut enim
 Deus *essentialiter* & *substantialiter* justus,
 inter cætera omnia, naturam condidit ra-
 tionalem; ita eidem indidit perfectionem
 suæ speciei convenientem. Quò respicien-
 tes Philosophi *Pythagoras*, *Chryssippus* &
 alii, dixere; non posse inveniri principium
 aliud justitiæ quàm à *Jove* & communi na-
 tura. Quin & Poëtæ, eam ob causam,
 finxere, Justitiam ab *Ævo*, *Jovi* assidère
 ut reatricem omnium, quæ *Jupiter* vult,
 agit, decernit.

P R O L E G O M E N A.

9. Itaque, qui ad imaginem suam, id est, cum intellectu, memoria & voluntate, creavit Deus hominem, nedum voluit illum jure instructum, justitiæque deditum; sed, ut esse posset, effecit: ita enim è limo terræ producto corpori humano vitam seu animam rationalem inspiravit, eamque lumine vultus sui condecoratam, tot tantisque dotibus locupletavit; ut homo cunctis agendis suffecisset, nisi liberâ voluntate suâ, à justitia originali defecisset.

10. Quoniam igitur protoparentibus nostris in paradiso mens justa & recta erat indita, quæ ipsis esse poterat vivendi agendique cynosura; ideo ipsis non nisi unica legitur data fuisse lex, videlicet: de non comedendo de arbore scientiæ boni & mali. In hac equidem lege unica, quæ obedientiam spectabat creatori optimo debitam, reliqua naturalia præcepta per *Moysem* promulgata, virtualiter continebantur. Undè nihil non delicti perpetratum noscitur in esu pomi vetiti, prout egregiè adnotavit *Tertullianus* in *lib. adversus Judeos*. Ubi ait: "In principio mundi, ipsi *Adæ & Evæ* Deus legem dedit, ne de fructu arboris plantatæ in medio Paradisi ederent; quòd si contra fecissent, morerentur. Hæc lex ipsis suffecisset, si custodita fuisset. In hac enim lege, *Adæ* data, omnia præcepta condita cognoscimus, quæ postea pullulaverunt, data per *Moysem*. Id: diliges dominum Deum tuum, de toto corde tuo & ex tota anima tua & : diliges proximum tibi sicut te. Et: non occides. Non moechaberis. Non fraudaveris. Falsum testimonium non dices. Honora patrem & matrem &c. Alienum non concupisces. Primordialis lex est enim data *Adæ & Evæ* in Paradiso, quasi matrix omnium præceptorum Dei. Denique si dominum Deum suum dilexissent, contra præceptum ejus non fecissent. Si proximum dilexissent, id est semetipfos; persuasioni serpentis non credidissent, atque

ita in semetipfos homicidium non commisissent, excidendo de immortalitate, faciendo contra præceptum Dei. A furto quoque abstinuissent, nec à conspectu domini Dei nostri, sub arbore delitescere gestissent. Nec falsum asseveranti Diabolo participassent, credendo ei, quòd similes Deo essent futuri: atque ita nec Deum offendissent ut patrem, qui eos de limo terræ, quasi ex utero matris, figuraverat. Si alienum non concupivissent, de fructu illicito non gustassent. Igitur hac generali & primordiali Dei lege, quam in arboris fructu observari Deus sanxerat, omnia præcepta legis posterioris specialiter indita fuisse cognoscimus."

11. Cùm autem defacto *Adam* violando Divinam istam legem, peccaverit; apparet, quòd non ita conditus fuerit justus, ut injustus fieri non posset. Ille enim injustus fieri non potest, qui essentialiter ac substantialiter justus est, Deus duntaxat. Primus autem homo ex nihilo conditus, & justitiâ originali, beneficio creatoris, cumulatus, per usum libri arbitrii, in nihilum peccati cadere potuit.

12. Dixi: *in nihilum peccati*. Non enim, juxta Theologos, peccatum formaliter consistit in positivo, sed in privatione rectitudinis debitæ inesse actui: prout indigitat Divus P. *Augustinus* l. 7. *Confess. cap. 16.* inquit: *Quæsi quid esset iniquitas, & non inveni substantiam*. Id est, *ens positivum*. Unde idem S. Pater *Tract. 1. in Joan.* ait: *Peccatum nihil est, & nihil fiunt homines, cum peccant*. Atque ex indè concludit S. Doctor: sine ipso: Deo scilicet, factum esse nihil, id est, peccatum, cùm cætera omnia entia positiva per ipsum facta sint.

13. *Pelagii* & ejus Sectariorum, vetus error à Divo P. *Augustino* invictissimè expugnatus, ferebat; descendentes ex Adamo, necessitatem quidem moriendi pœnasque temporales contrahere ex peccato ipsius, non tamen ipsum peccatum. *Pelagius* enim ejusque

ejusque Aflectæ, verba illa *ad Rom. 5. In quo omnes peccaverunt*. Dicebant, intelligenda esse; *secundum imitationem*, non verò *secundum propagationem*. Sed quam insulsa hæc fuerit expositio, ex eo liquet, quòd plusquam dimidia pars hominum moriatur, priusquam sint peccati committendi capaces. Qua autem ratione, illi imitarentur Adam peccando? Hunc errorem diu sopitum suscitârunt *Armèni, Albigenses & nostri temporis Anabaptistæ*, quorum ultimi, ideò contendunt, infantes non esse baptizandos.

14. Veritas autem Christiana est, quòd quivis homo ab Adam per carnalem propagationem descendens, contrahat peccatum originale, à qua tamen lege meritò excipitur Deipara Virgo, quæ ex speciali privilegio, in suâ conceptione, a labe originali, præservata piè creditur, ut eam ob causam in Ecclesia Catholica celebretur festum *immaculatae ejus conceptionis*. Præmissa veritas manifestè colligitur ex S. Scriptura, *Ad Rom. cap. 5. Sicut per unum hominem peccatum in mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. Non quidem personaliter, sed originaliter. Unde Divus P. Augustinus in Psal. 50. ait: Quid est, quòd se dicit [nempe David] in iniquitatibus conceptum, nisi quia trahitur iniquitas ex Adam? Illud ergo Ezech. 18. Filius non portabit iniquitatem patris. Capiendum est de iniquitate personali, non originali, si velis ibi esse sermonem de primo Patre seu protoparente Adamo: si verò contendas, ibi esse sermonem de quocunque alio immediato patre, utique certum est, quòd filius non portet iniquitatem Patris sui. Sed quid? quòd Dominus dixerit ad Moysen: *Ego Dominus zelotes visitans peccata parentum in filios, usque in tertiam & quartam generationem?* Pro intellectu hujus textûs & solutione argumentorum, quæ opponi possent; Observandum,*

quòd duplex sit pœnarum genus, alterum quod in præsentî vita infertur; alterum quod post mortem infligitur. De priori propatulo est, quòd ad alios sæpe extendatur, sine præjudicio justitiæ Divinæ; quia illa, quæ vulgò appellantur mala, ut sunt: paupertas, servitus, morbus, exilium, mors; *adiaphora* sunt, hoc est, de se, nec bona nec mala, sed talia sunt, qualis est ille, qui ea patitur: & cùm prodesse hæc possint animarum salutî; nihil injustè agit Deus, dum ea innocentibus immittit, ac materiam & occasionem præbet virtutis exercendæ: & quamvis propriè non sint dicendæ pœnæ, quatenus ab innocentibus tolerantur, cùm omnis pœna, si justa est, peccati pœna sit; illorum tamen comparatione & intuitu, pœnæ sunt, ob quorum peccata infliguntur. Quare & rectè dixit Deus se visitaturum peccata parentum in filios, usque in tertiam & quartam generationem; quia ad tantum ferè tempus vivebant olim homines, ut quartam à se viderent progeniem; quâ adversa patiente, ipsi non poterant non cruciari. Neque mors filiorum aut subditorum, quæ nobis fortassè mala videtur, mala omnîno dicenda est, cùm justus semper bene moriatur. Dein; mala temporalia interdum habent rationem pœnæ, & sic nemo luit peccatum aut culpam personalem alterius: interdum rationem *medicinæ præservativæ*; & sic etiam ab innocentibus tolerantur, ut à peccatis cohibeantur. Ita docet *Doctor Angelicus 1. 2. q. 87. art. 1.* Cæterum, in altera vita, & quòd ad animam, nullus sine culpa punitur propria. Huc facit *Regula 23. jur. in 6. sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.* Ubi Nota tò: *nisi subsit causa.* Necessitas enim boni publici, potest esse justa causa, ut pœna innocentes comprehendat, quatenus in illis & delinquens condignè punitur & medicinæ ratio conservatur. Sic contingit interdum inter delinquentes & innocentes talem esse connexionem, ut hi cen-

conferantur velut pars & res delinquentium, ut in filiis respectu patris. *L. cum scimus. ibi: pars quodammodo. Cod. de Agricolis.* Subditis, respectu superioris; in quibus interdum veluti in partibus suis, Pater & Dominus delinquentes condignè puniuntur. *Argum. cap. si sententia. 16. De sent. excom.* Aliud est de pœna *spirituali*, qua nullus innocens pro delicto alterius puniri debet. Nam, cum hæc pœna animam afficiat; quò ad illam, innocens non potest considerari ut res & pars delinquentis, quin nec servaretur medicinæ ratio, sed offenderetur; dum pro remedio boni temporalis, fieret privatio in bono spirituali, quòd est dignius, prout de pœna excommunicationis probat *text. in can. Non imputatur 1. q. 4. & in can. 1. caus. XXIV. q. 3. & in cap. si sententia. De sent. excom. & tradit D. Thomas 2. 2. q. 108. art. fin. Covarruvias lib. 2. variar. cap. 8. num. 1.* Vide quæ scripsi *ad Reg. XXIII. jur. in 6.* Porro Apostolus *ad Roman. 5.* dicens: *Regnavit mors usque ad Moysen, etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ* interprete Divo P. *Augustino. Lib. 1. de peccat. merit. cap. 11.* intelligendus est hoc sensu: quòd illi, qui non peccaverunt *actualiter*, sive voluntate propriâ, sicut fecit *Adam* comedendo fructum vetitum, ad instar ejus, fuerint morti obnoxii, quia in illo utpote capite *morali*, peccârunt duntaxat *originaliter*.

15. Theologi de traduce peccati originalis agentes, plura deducunt consuetudina, quæ omnes Christianos scire attinet. Sic concludunt primò. Quòd omnes per feminalem maris & foeminae commixtionem concepti, in primo instanti, quo anima corpori unitur, peccatum illud contrahant. Confer *D. P. Augustinum lib. de nupt. & concupisc. cap. 5.* ubi ait: *Ideo illos (scil. homines universos) esse sub Diabolo quia de sexus utriusque commixtione nascuntur.* *Junge Concil. Trident. sess. 6. c. 3.*

16. CONCLUDUNT 2dò. Descendentes ex *Adamo*, non ideo nasci infectos peccato originali, quòd *Adam* sit principium & caput *Physicum* naturæ humanæ; alias non unum tantum, sed omnia ejus peccata contraherent, imò & cunctorum proavorum, ex quibus descenderent; sed, quia *Adam* erat caput *morale*, quocum Deus pactum saltem *virtuale* inierat, ut, si justitiam originalem, quam pro se & posteris suis acceperat, servaret; illam quoque viâ generationis naturalis, in cunctos posteros transfusus esset: si autem illam perderet, transgrediendo præceptum, de non comedendo fructu vetito, se, posteritatemque suam esset infecturus. CONCLUDUNT 3tio.

17. *Evam* inducendo *Adamum*, peccasse quidem *lethaliter*, ast non ideo contraxisse peccatum originale ex persona *Adami*, quia ex illo non prodiit per carnalem generationem.

18. Quinimò Theologi docent, quòd si *Eva* peccante, *Adam* non peccasset; posterius peccatum originale non contraxissent. Tametsi enim *Eve* etiam datum fuerit interdictionem de comedendo fructu vetito; datum tamen illi fuit *quà personæ privatae*, non verò *quà capiti morali* generis humani, qualiter datum fuit *Adamo*. Atque hoc sensu intelligere oportet Scripturam dicentem: nos omnes in *Adam* peccasse, & in *Adam* mori, non autem in *Eva*. Illud verò *Eccles. 25. à muliere initium factum est peccati.* Intelligendum est de occasione & suaione, non autem de principio transfusionis. Ex eadem ratione:

19. CONCLUDUNT 4to. Quòd si *Adamo* non peccante, peccasset quis filiorum ejus, *V. G. Abel* aut *Cain*; peccatum quidem personale, ast non originale fuisset perpetratum, nec proinde propagatum in posteros eorum. Siquidem nemo filiorum *Adæ* constitutus fuit *caput morale* posterorum quantum ad transfusionem justitiæ vel peccati originalis. Quòd si quis fuisset ab *Ada-*

mo

mo genitus, aut etiam conceptus tantum, priusquam peccasset; equidem non contraxisset peccatum originale, ex ratione: quod non fuisset in lumbis *Adami*, dum peccavit. Imò & probabilius est, quod neque ab huiusmodi *Adami* filio descendentes, originali peccato fuissent infecti. licet enim progeniti fuissent post illam culpam & virtute seminis ab *Adamo* participati, non tamen virtute seminis pro tunc infecti, sed decisi ab *Adamo* adhuc iusto.

20. CONCLUDUNT 5to. Conceptos ex *Dæmone incubo*, contrahere peccatum originale, eò quod nascantur ex femine virili aliunde advecto.

21. CONCLUDUNT 6to. Prodigiosè natum ex brachio, pede aut simili parte alicujus viri aut mulieris, ubi congressus carnalis aut seminum commixtio fieri non potest, non fore infectum peccato originali. Ut ut enim taliter editus descenderet ex *Adamo* secundum corpulentam substantiam, non tamen per carnalem generationem & rationem seminalem, quod requiritur ad contrahendum illud peccatum, prout definivit *Concil. Tridentinum sess. 5. c. 2.* Quocirca puer ille formatus ex femore viri prope *Dixmudam* in *Flandria*, Anno 1330. prout constat ex Registro Parochiæ, epitaphio Patris dicti infantis & traditione incolarum; ex Theologorum sententia non contraxit peccatum originale, licet alio titulo baptizari debuerit, videlicet ut per characterem baptismalem adoptaretur in familiam Christi, & fieret capax aliorum sacramentorum, quorum baptismus est janua, tum etiam, ut reciperet gratiam sanctificantem & habitus supernaturales. Nec OBEST, quod infans ille fuerit subjectus morbi doloribus, morti aliisque hujus vitæ miseriis, quæ supponunt & consequuntur peccatum originale. *Nam*, etsi miseriæ istæ abfuissent à natura *integra*, eò quod Deus illam singularibus beneficiis cumulasset; ista tamen beneficia non erant debi-

ta homini *secundum se*, seu (ut ajunt) in statu *naturæ puræ*. Defectus igitur illi & miseriæ, naturæ secundum se coherentes, eatenus dicuntur pœnæ peccati originalis, quatenus homo, si in iustitia originali persistisset, ab iis omnibus speciali Dei privilegio, præservatus fuisset.

22. Ne longius digrediar, limatius in speciâmus, quæ mala attulerit, quæque bona abstulerit naturæ humanæ, peccatum originale? Qua in re SUPPONO, quod Deus ob peccatum originale non abstulerit ab homine partem aliquam aut potentiam naturalem. Sicut enim in Angelo peccante: manserunt omnia substantialia, ita & in homine. Igitur homo tantum vitiatus est in quibusdam accidentalibus, per quæ in deterius mutatus est secundum animam, ut loquitur *Concil. Tridentinum sess. 5. can. 1.* Undè Theologi dicunt: *Adamum*, & in ipso posteros, spoliatos fuisse donis gratuitis, & in naturalibus fuisse vulneratos. *Dona gratuita*, quæ in *Adamo* peccante spoliati dignoscuntur Posteris; præter ipsammet Iustitiam originalem, seu gratiam habitualiter sanctificantem, sunt: fides, spes, charitas, dona Spiritûs sancti: gratiæ actuales; subjectio partis inferioris ad superiorem, optima humorum temperies; singularis Dei protectio & præservatio à noxiis tum corporis tum animæ & præparatio variorum remedium, quibus homo perpetuam incolumitatem consequi potuisset.

Vulnera naturæ humanæ per peccatum originale inflicta, præcipue numerantur quatuor: videlicet: ignorantia in intellectu, malitia in voluntate concupiscentia in appetitu concupiscibili, & infirmitas in irascibili. Confer *Franciscum Henno Tract. de peccat. Dip. 3. q. 4. concl. 3.*

Cæterum, pœnæ decedentium cum solo peccato originali, in altera vita, sunt: pœna *damni*, quæ est æterna privatio visionis beatificæ, quæ respondet aversioni à Deo, & pœna *sensûs*, si in rigore loquendum.

Pœna

Pœna autem sensûs est cruciatus ab igne infernali, qui respondet conversioni ad creaturam. *Ratio* hujus asserti est; quia infectus peccato originali, est in statu veri peccati mortalis, est inimicus Dei, naturâ filius iræ, tantumque abest, ut infantes cum solo originali decedentes, gaudeant beatitudine naturali, ut potius *S. P. Augustinus* id referat esse damnatum à Sede Apostolica 2. *de anim. cap. 12.* Satisque manifestè colligitur ex *Concil. Florentino sess. ult.* ubi definitur: *Animas, quæ cum actuali mortali, VEL SOLO ORIGINALI decedunt, mox in infernum descendere pœnis disparibus puniendas. Dixi etiam, de rigore, pœnam sensûs videri infligendam decedentibus cum solo originali. Quia originale peccatum est infinitum in ratione offensæ adeoque punibile, omni genere pœnæ possibilis. Interim, utrum defacto Deus pœnam sensûs infligat decedentibus cum solo originali, lis est inter SS. Patres & Theologos, ut videre est apud *Enimum S. Gircken Tract. 3. q. 3. dub. 4. & P. Henno loc. cit. quæst. 5. concl. 2.* Porro, apud omnes certum est, quòd parvuli cum solo originali decedentes, non patiantur pœnam *vermis*. *Ratio*: quia pœna *vermis* correspondet delectationi, quam quis peccando expertus est; jam autem parvuli nunquam experti sunt delectationem. Ergo.*

Ex illo igitur primi hominis lapsu, amissæ sunt dotes, quibus homo potuisset esse exactè bonus & immortalis. Et licet naturæ vires valde infirmatæ fuerint, mansit tamen ipsa natura superstes, mansitque homo animâ præditus rationali, per quam à cæteris differt animantibus: eò ipso autem, quo remansit anima rationalis, remansit quoque lumen rationis, licet aliquatenus obscuratum, quo mediante, homo naturaliter noscere potest, quid sit bonum, quidve malum moraliter? Quò respiciens Apostolus *ad Rom. cap. 1.* homines pronuntiat *inexcusabiles*, eò quòd ex rebus creatis,

A. Hochkirchen, Ethica Christ. Pars I.

Deum naturaliter cognoscentes, eum, sicut Deum non glorificaverunt. Quinimò Divinæ justitiæ congruebat, relinqui juris concreati notitiam sensumque in mente rationali, ut superesset, ex quo admoneretur de justis, convinceretur de injustis, conciperet mali pudorem, metueret Divinam vindictam & judicii extremi rigorem; adducereturque porrò ad desiderium emendationis & spem veniæ consequendæ.

23. Cæterum, ab initio orbis conditi, postque lapsum *Adami*, diu sine lege scripta aut positiva victitatum, neque alia extitit lex, quàm *naturalis* homini concreata, alius quoque non non extitit Rector, quàm Spiritus Dei. Accesserunt postea Patriarchæ & Patresfamilias, veluti Præceptores & Magistri, alios hortatu atque exemplo suo ad bonum stimulantibus, à malo retrahentes. Fabula igitur est, quòd de libro *Razielis*, Hebræi comminiscuntur. Mundus enim recens, & necdum penitus pravis moribus corruptus, potuit sine lege positiva, juxta rationis dictamen, se regere & honestè vivere, & sua cuique natura, ad bene vivendum duxerat: & sicut illi, qui in mundi infantia vivebant, minus in corruptelas deflexerant; ita & integrius egerunt.

24. Si autem causam primitivæ probitatis inquiras, aliàm non invenes, quàm *simplicitatem*: per hanc enim ignorata diu, aut non ruminata, quæ vitam moresque corrumpere nata erant. Siquidem illi, qui in mundi infantia vivebant, infantibus similes erant, in quibus & hodieum pravitas non adeò sese exerit, sed invalescit cum ætate. Aduit præterea primis temporibus continentia vinculum & veluti claustrum, ex educatione & domestica disciplina, quæ sub primo rerum statu, veluti cognata jurisdictione, per Patresfamilias majore vi & rigore potuit exerceri: atque ex inde discubatur leuius, corrigebatur facilius, & metuebatur gravius. Verum, ut à pristina simplicitate descivit genus humanum, protinus quoque

B

quoque exiit antiquam morum probitatem atque eò demum malitiæ pravitatisque deventum, ut quadantenus querulante Deo *Genes. 6. v. 5.* multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis fuerit intenta ad malum omni tempore; ita quidem, ut *voluntate signi* poenituerit ipsum creatorem quodammodo tactum dolore cordis intrinsecus, quòd hominem creasset, cogitaveritque, qua ratione deleturus esset genus humanum tantoperè perversum.

25. Quando autem & qua occasione, mortales in tantæ perversitatis profundum prolapsi sint, exponit *Genesios* author *Moyſes*, insinuans id evenisse, multiplicato hominum genere, cum quibus multiplicata vitia, corrupti mores, virtutes vilipensæ. Prima quidem exinde pullulavit corruptela, quòd filii Dei videntes filias hominum, quòd essent pulchræ, acceperint sibi uxores ex omnibus, quas elegerant. Ubi notantur desideria carnis, vagæ libidines, inordinatæ conjunctiones, inauspicata conubia; ex quibus familiæ corruptæ, domestica disciplina laxata, pernicioſa exempla inveſta & liberorum educatio depravata.

26. Altera corruptionis causa resultabat ex affectata quorundam potentia, de qua sic *Moyſes: Gigantes erant super terram in diebus illis. Isti sunt potentes à seculo, viri famosi.* Natura quidem homines fecerat pares, quòd autem unus pluribus dominaretur, subjugarétque alios, in vicem juris naturalis, unicuique suum relinquens & nemini nocere præcipientis, successit vis, imperium, tyrannis: atque exinde prodiit genus *Giganteum*, id est, violentum.

27. **Q U Æ S I T U M** fuit, num ante diluvium, præter jus naturæ, extiterint aliæ leges? Si sacram Scripturam evolvamus, nullum invenimus indicium vel argumentum demonstrativum aliarum legum. Si autem conjecturâ id, quod verosimile est, assequi velimus; non est improbabile, quòd ante diluvium aliæ extiterint leges huma-

næ. Constat enim populos inivisse societates, urbésque fuisse conditas, in quibus alii utique præerant & dominabantur; alii suberant & parère cogebantur, quæ certè sine legibus practicari non poterant. Non videntur tamen leges istæ, ab æquitatis naturalis fonte usquequaque fuisse profectæ, cùm displicuerint Authori naturæ, prout diluvii causæ testantur.

28. Quanquam autem Deus justissimè decrevisset perditâ primi hominis integritate, exindeque subsecutâ multò majore corruptione, per diluvii undas delere genus humanum, attamen misericordiâ superexaltante iudicium, ita exercere voluit præteritæ malitiæ ultionem, ut superesset in *Noë* iusto in generationibus suis, spes melioris vitæ in posteris instituendæ, veniæque ab aliis consequendæ. Nolim tamen, putes, Patriarcham *Noë*, sui meritò, cum suis conservatum: ait enim *Moyſes: Noë invenit gratiam coram Domino.* Vix enim integritatem magnus ille & Deo charus Patriarcha servavit, utpote vino deditus, quin & corrupta ejus posteritas *voluptatibus*, cui vinum præbuerat incitamentum: postmodum & *ambitione*, quam historia sacra per structuram Turris Babylonice designat. Diversæ insuper cupiditates, in studia diversa, animos distraxerunt. Deviârunt enim à rectæ sanæque rationis ductu, & jus sibi congenitum ac familiare, parvi aut nihili prorsus fecerunt. Obliterato, per inventatam corruptelam, isthoc venerando jure, promiscua libido, de qua Apostolus lamentatur, inveſta fuit, quin & pro viribus usurpata licentia, ut justum fuerit reputatum, quòd potentioribus placuit. De hujusmodi præpostera justitia capiendus est locus *Sap. cap. 2. v. 11. fit fortitudo nostra, lex justitiæ.* Et eò referri potest, illud *Luciani: Mensuræque juris, vis erat.* Et populare illud: *Stet pro ratione, voluntas.* Tametsi autem Sacer Codex non referat, quòd Deus post diluvium, humano generi dederit

dederit leges quasdam peculiare, sed repetat duntaxat mandatum illud, quod universi conditor, homini è limo terræ producto mox dederat, committendo ejus expositionem Noë viro justo, quem sine dubio, hunc in finem, spiritu suo plenius informaverat; vero tamen similius est, quod Deus mox à diluvio, Patriarchæ huic liberisque ejus in arca conservatis, ac per hos universo generi humano quasdam dictaverit leges. Id fanè nedum probat vetus Judæorum traditio, quam *Rabbini* in scriptis suis tuentur & sequuntur, quàmque prolixè discutit solertissimus Hebraicarum antiquitatum indagator *Seldenus* in *tractatu de Jure Naturali & Gentium, juxta Disciplinam Hebræorum lib. 7. cap. 11.* Sed & agmen Catholicorum scriptorum, tanquàm certum concludit & eruit ex illis verbis *Levit 18. facietis judicia mea, & præcepta mea servabitis, & ambulabitis in eis.* Ubi per *Judicia* intelligunt leges Noë ejusque progeniei datas, per *Præcepta* verò, leges per *Moysem* promulgatas. Idipsum deducunt Theologi ex historia *Jobi*, qui juxta *Eusebium de demonstratione Evangel. cap. 5,* & Genealogiam à *Moyse* descriptam, duobus sæculis ante *Moysem* adedque Decalogi promulgationem vixit. In hac enim Historia referuntur præcepta & mandata Dei, quæ utique Patriarchæ Noë inspirata fuere. Accedit, quod Prophetæ, Gentibus peccantibus, iram & vindictam Dei intimaverint, Gentilesque acriter reprehenderint: ex quo probatur, nedum Judæis per *Moysem*, sed & Gentibus datas fuisse leges. Quò respexisse videtur Christus, quando (ut est apud *Matth. cap. 6.*) exponens legem Divinam à cunctis observandam, non convertit sermonem ad solos Judæos, quibus Decalogus fuit datus, sed maximè ad Gentes, quibus prædicandum erat Evangelium, prout colligitur ex verbis: *veteribus scriptum est.* Quibus Christus se refert ad legem Decalogo antiquiorem &

cunctis, etiam Gentibus præscriptam. Huc etiam facit, quod Apostoli & SS. Patres, qui sub primordiis Ecclesiæ Christianæ floruerunt, sæpe mentionem fecerint legum, quibus obstrictæ erant Gentes, quæque per Evangelium non sunt sublatae. Licet autem præcisè determinari non possit, quando & per quem, leges istæ fuerint promulgatae; indubium tamen videtur, quin ipsi Patriarchæ Noë ejusque liberis inspiratae fuerint.

29. Quemadmodum autem ipsum rectæ rationis lumen, per hominum malitiam obfuscatum; ita & leges Patriarchæ Noë ejusque posteris Divinitus inspiratae, crescente rursus mortalium numero, crescentibus itidem sinè numero vitiis, eviluerunt atque evanuerunt, aded ut Divinum Numen oblitteratam in cordibus hominum, naturæ legem distinctè & expressè renovare atque promulgare necessum duxerit. Consilium illud atque beneficium Divinum expendens *D. P. Augustinus lib. 53. qq. quest. 14.* ait: „ Ubi naturalis lex evanuit, impresâ consuetudine peccandi, tunc oportuit legem manifestari.... Idololatriæ studebatur, timor Dei in terris non erat, sed fornicatio operabatur. Circa rem proximi avida erat concupiscentia. Danda igitur lex erat, ut & quæ scribebantur, auctoritatem haberent; & quæ latere cœperant, manifestarentur.”

30. Lex autem Divinitus data *Decalogo* circumscribitur, & in illo veluti in perpetua Divini Numinis sanctione, universum naturæ jus toti humano generi commune, conclusum reperitur. Unde, prout per decursum apparebit, omnia juris naturæ præcepta atque dictata ad Decalogum reducuntur seu, ut principia, seu, ut conclusiones, seu denique ut consecratoria. Quamobrem *Psaltes Regius*, illam tanquam perfectam celebrat, & meritò, quia lex illa denario numero conclusa, ultimæ perfectionis argumentum suppeditat. Nam, ut

observavit *Philo lib. de Decalogo. Decada*, seu *Decas* capit omnium numerorum genera, & rationum proportionumque Arithmeticarum, ac insuper harmoniarum symphoniarumque varietates: quin & numerus denarius in omni computatione postremus est, aut ultra illum si procedatur, tamen ad illum porrò reditur, neque numerus adeò augetur, quin semper denarium contineat. Sanè, si Decalogi præcepta limatiùs perscrutemur, inveniemus, quòd denario illo numero longè plura comprehendantur, quàm quæ innumeris magnorum Philosophorum, legislatorum & Jurisconsultorum continentur voluminibus: siquidem in istis nullum extat verbum de recta Rerumpublicarum constituendarum ratione, deque servanda inter homines pace, justitiàque administranda, quod non multò locupletius, perfectius & ordinatius, decem illis mandatis contineatur. Neque in Decalogi ullum extat præceptum, præterquàm *tertium*, quòd ad determinationem Sabbathi duntaxat, nisi quod à recta ratione, seu jure naturali profluit. Ut proinde legem in se & ex parte materiæ, seu objecti eandem, ex modo constitutionis, geminam facere possimus, *Naturalem* scilicet & *scriptam*. *Naturalem* cordibus impressam, *Scriptam*, in tabulis consignatam.

31. Deus igitur, qui mundum concupiscentiis corruptum, in sua perditionis massa relinquere poterat, eundem ex immensa misericordia sua servatum emendatumque ivit, initii gratiam faciendo populo Hebræo, è primitivis Patriarchis orto & è servitute Ægyptiaca educto. In hoc enim populo pariter vitiis immerso & dementato, naturale lumen obfuscatum & penè extinctum, iterum verbi sui manifestatione primum accendit & lucere voluit, atque adeò populo isthoc, veluti candelabro usus, unde fax veritatis in orbem luceret; sicut Propheta de eo vaticinatus: *Ex Sion prodibit lex & verbum Domini de Jerusalem.*

32. Equidem, ut dictum, lex illa Populo Hebræo duntaxat data, totum tamen genus humanum peræquè attinebat, quia nihil in illa reperitur, quod natura mentibus non indidisset & sana ratio pro jure non insinuasset. Promulgatio igitur in una gente facta, pro Pedagogo erat, quem gentes cæteræ ut Doctorem sequerentur. Quamobrem Deus per Prophetas cæteris gentibus declaravit, quòd legi per *Moysem* traditæ, omnes omnino obnoxix essent, si non ex promulgatione, quæ ipsis nondum facta fuerat, nisi per famam; attamen ex objecto, materia & ratione; ac quod proinde peccata omnium gentium juxta rigorem illius legis adjudicanda puniendaque veniant. Perspicuam ejusdem legis explicationem Christus & Apostoli, sub primordiis Novi Testamenti, toti mundo dederunt: & licet Tabulæ *Moyse* fuerint populo Hebræo datæ & manserint ipsis concreditæ, cæteræ tamen gentes ad ejusdem legis observantiam obstrictæ erant & juxta illam judicandæ dicuntur *ad Rom. 2. v. 12.* ubi inquit Apostolus: *Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt, & quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur. Non enim auditores legis, justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur. Cum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt; ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium illis reddente conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus.*

Celebritas promulgationis istius Divinæ legis factæ in monte *Synai*, multos percussit & induxit alienigenas ad ejusdem observantiam, prout indigitatur *Esther cap. 8. v. 17.* *Apud omnes populos, urbes atque provincias, quocunque Regis jussa veniebant, mira exultatio, epulæ atque convivium, & festus dies: in tantum, ut plures alterius gentis & sectæ, eorum religioni & ceremoniis jungerentur.*

sur. Cognitâ scilicet Dei erga suos providentiâ & Mosâicæ legis sanctitate.

33. Profectò, præter ea quæ in publicatione in monte *Sinai* peracta exhibuit Deus devoti cultûs admiranda incitamenta, ante omnia, legis suæ perpetuitatem, eique semper debitam observantiam, factâ in tabulis lapideis consignatione, demonstravit. Quò respiciens Verbum Divinum *Matth. 5. v. 18.* asseveravit: *Donec transeat cælum & terra, jota unum aut apex unus non præteribit à lege, donec omnia fiant.* Cæterum quia Divinæ istius & naturalis legis in duas Tabulas contractæ, quædam poterant videri dubia & ulterioris expositionis indiga; hinc æterni Numinis providentia per famulum suum *Moysem* uberiorem dedit legis suæ explanationem, eò tendentem, ut ostendatur, quòd Decalogus reapse sit Synopsis & compendium omnis juris à Creatore creaturis rationalibus inditi.

34. Ad excitandam porò in cunctis hominibus perennem legis suæ observantiam, adjecit Deus 1° amplissimam magnarum gratiarum multorùmque bonorum promissionem, écontra multiplicium miseriarum & calamitatum, imò gehennæ in negligentes comminationem. 2^{dò} Determinavit diem *Sabbathi*, quo quiescèntibus omnibus aliis operibus, in cœtu seu Synagoga celebraretur legis lectio & expositio, ut quisque sciret, quid sibi quovis per annum die faciendum foret. 3^{tiò} Districtè parentibus demandavit, ut liberi suis præcepta assidue inculcarent & ad eorundem observantiam illos stimulant. 4to Sacerdotes & Levitas velut præcones & catechistas ordinavit, quatenus verbis exemplisque populum exhortarentur ad legis implementum. 5to Regibus & Magistratibus præcepit Deus, ut veluti custodes legis, non tantum ipsum legis codicem assidue lectitarent, nec à facie sua deponerent; verùm etiam hortatu & exemplo suo cæteris præirent. Quando rursus hæc incitamenta in

animis hominum flaccida evaserunt, misit Deus extra ordinem Prophetas, qui legem prædicarent & ad ejus observantiam tum minis tum spe liberationis per Messiam faciendæ, populum exhortarentur. Tandem Divina ac humana providentia pro robore, autoritate & vigore juris naturalis seu moralis, quinque hæc ordinavit: *Rationem, Imperium, Religionem, Disciplinam & Judicium*; quæ adhuc hodie ejusdem manent frœna in societate civili, ad eum finem, per prudentiam Rectorum applicanda.

35. Ut ut autem Deus per Prophetas vehementer fuerit populum exhortatus; nihilominus penes ipsos Hebræos modica evasit legis cura: siquidem pravis interpretationibus & vanis traditionibus verum legis intellectum subverterunt & ad suum canalem sensum contorserunt. Gentiles quoque, cùm Hebræorum Reipublicæ ex iusta Dei ira, varias viderent inferri calamitates; nedum populum Hebræorum averfari, sed & legem ipsis divinitus datam vilipendere cœperunt, ac porò in Idololatriam vanasque observantias prolapsi sunt. Rursus autem Deus misertus miserorum, in depravatæ naturæ humanæ restaurationem, in mundum misit filium suum unigenitum, qui, quò ad in terris conversatus est, plurima testibus Evangelistis, in lucem revocavit, exposuit & declaravit, quæ juris erant naturalis, atque hæc ipsa post suam in cælum ascensionem, missis in mundum universum Apostolis, ubi vis terrarum divulgari fecit, ut nemo nescius esset tum juris secum connati, tum sui erga Deum hominésque officii. Munus istud, post Magistrum suum, quem in tertio cælo Præceptorem habuit, fervidissimè executus est Apostolus *Paulus* Gentium Doctor effectus, qui tum alibi, tum signanter in sua *ad Romanos* epistola verè omnis Religionis & Doctrinæ Christianæ compendio, juris naturalis existentiam, vim & regulas toti orbi communes elegantissimè exponens, limpi-

limpidissimè demonstravit, quòd non Hebræorum duntaxat, sed omnium omnino gentium jura sint, quæ Deus in Decalogo proposuit ac per Prophetas ipsumque filium suum unigenitum explicatiùs exposuit. Utinam non modò nostri temporis Theologi, ficcis, inutilibus, ne dicam, temerariis quæstionibus enodandis, sepe occupati, & Jcti corticibus legum civilium nimium subinde intenti, animum adjicerent ad istius juris evolutionem, sine quo nihil nec justum nec honestum, & à quo solo fundamentum & regula rectè agendorum hauriri debet.

36. Ex hoc, quòd doctrina à Christo tradita, in multis contrariari videatur iis, quæ secundùm legem *Moyſis* in veteri Testamento constituta leguntur; exorta fuit nedum inter Theologos, sed & Jctos acerrima disputatio, num videlicet lex vetus à Christo *etiam in moralibus*, seu iis, quæ juris naturæ sunt & in Decalogo præsertim continentur, mutata correctâve fuerit? Verius est, quòd non alia, sed eadem lex à Christo duntaxat renovata, exposita & ab erroribus Phariseorum, Scribarum & ita dictorum legisperitorum, repurgata fuerit. Evincitur hæc Assertio ex Concione, quam Salvator pro legis veteris expositione, habuit *Matth. 5.* ubi requirens abundantiorem justitiam, non sprevit illam, quæ ex lege *Moyſis* est, sed solummodo redarguit illam, quæ erat *Phariseorum*. Quid, quòd Christus ipse asseveraverit, se non venisse, ut legem, scilicet moralem, tolleret, sed adimpleret? Atque hoc ipsum ex doctrina Divini Magistri sui, tradit *Paulus ad Rom. 3. v. 31.* Inquiens: *Nun legem destruimus per fidem? Absit; sed legem stabilimus.* Lex naturæ seu æterna Dei, humanæ menti con-creata, non nisi memoriæ refricandæ gratiâ, tabulis lapideis consignata fuit. Quî igitur potuit ab eo, qui naturam non sustulit, sed ejus corrupta restauravit, fieri mutatio istius legis, quæ nondum promul-

gato Evangelio, per divina oracula, dicitur perfecta, irreprehensibilis? Sanè, si Divo *Anselmo* credimus *Homil. 4.* lex & Prophetæ, juxta spiritualem intellectum, nihil aliud sunt, quàm doctrina Evangelica. Quòd alludens Doctor gentium, suam ad Romanos Epistolam his verbis orditur: *Paulus Servus Jesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Evangelium, quod ante promiserat per Prophetas suos in scripturis sanctis, de filio suo.* Lex enim fuit via ad Christum & Evangelium: siquidem: *finis legis, Christus omni credenti.* *Ad Rom. 10. v. 4.* Ipsum igitur evangelium, est meta, scopus & terminus, in quem omnia veteris testamenti volumina & sacramenta tendebant, quoniam veteri legi, lex nova virtualiter inerat.

37. Cæterùm, duplicem errorem, qui eo tempore animos Hebræorum occupaverat, Christus correcturus venit. *Primus* erat, quòd legis obligatio, non nisi ad exteriora vitæ pertineret; *Alter*, quòd gratia Dei & æternitatis gloria, per obedientiam, quæ tunc à Phariseis præstatur, obtineri posset. Priori insanix Christus opposuit declarationem veri intellectûs legis, demonstrando; quàm longè plura, præsertim animus planè mundus ac à concupiscentiis & desideriis legi non congruis, alienus, ad salutem necessaria sint. Posteriolem errorem Assertor noster refutavit, ostendendo; quòd per nudam crudam obedientiam in meris factis exterioribus consistentem, nec gratia, nec salus æterna obtineri queat. Unde Christus perfectius quid requisivit, non in lege, quæ eadem perpetuò manet, sed in operibus, quæ apud Deum gratiam vel gloriam meritura essent. Itaque hac in quæstione, perpendenda est lex in se, & considerandum, quid homini coelum suis operibus merituro incumbat? Ipsimet legi Divinæ naturali cunctis numeris absolutæ nihil à Christo superadditum, sed expositum duntaxat, quòd justitia Phariseorum &

& exteriùs simulata observantia, minimè viam sterneret ad gratiam aut gloriam. Ex quo fluit, quòd isthæc Christi doctrina, nequaquam censenda sit immutatio aut ampliatio legis *extensiva*, ultra videlicet vel *contra* mentem legislatoris, sed genuini sensùs expositio, quæ *supplementum* dici potest, non aliquid extraneum apponendo, sed aliud, quàm perperàm intelligebatur, explicando.

In Politia Hebræa, exteriora legi congruere sufficiebat, & exinde popularis error irrepsit, nihil ultra ad salutem requiri. Hunc errorem, ut dixi, fovebant Pharisei, Scribæ, & legisperiti. Creditum præterea fuit, ad evitanda graviora mala, quædam contra legem, indulgenda fore; uti *Moses* ob duritiam cordis, Judæis dicitur permisisse divortia, uti & aliquam privatam vindictam. Verùm, quando Christus non ex lege, sed per gratiam, meritis suis partam, homines reddere voluit justos & beatos; præcipuè docuit nequaquam sufficere illam Phariseorum legis observantiam, sed exigi, ut juxta verum suum sensum, lex adimpleatur. Unde agebat: *veteribus dictum est, non occides: ego autem dico* &c. scilicet non aliud, sed expono; quis juxta legem occidere censendus? Pari modo aliis in locis, non faciendi novam legem, sed veteris sensum exponendo, loquitur.

38. Igitur, quæ *præter*, imò contra verum legis sensum permisso vel abusu irreperant, Christus genus humanum restaurando & ad meliorem vitam informando sustulit. E censu horum sunt: abrogatio divortiorum, prohibitio vindictæ privatæ, Polygamie interdicitio &c. Hinc Divus Chrysofostomus *lib. de Virginit. cap. 44.* ait: "Olim tanta nobis injuncta non erat virtutis mensura, sed vindictam sumere de injuriâ inferente, & convitianti reddere convitium, & pecuniis studere licebat; sed & citra falsimoniam jurare, & pro oculo, excutere oculum, & odio

, habere inimicum, quin & deliciis frui, nec irasci, nec uxorem aliam ejicere, recipere aliam, vetitum erat. Parum dixi: etiam duas eodem tempore uxores haberi lex sinebat; multaque & in his & in aliis, erat temporum illorum indulgentia." Egregie hæc omnia pro more suo complexus est Divus *P. Augustinus Ep. 118.* docens eandem in utroque testamento fore legem, scilicet *moralem*, sensum quoque perpetuè fore eundem, licet oblique fuerit intellectus à Scribis & Phariseis. Cæterum, "judiciales leges (inquit ibidem Doctorum Aquila) Christus in Evangelio non tulit sed ferendas reliquit illis, qui variis in locis Rempublicam gerentes, pro rerum, personarum & temporum diversitate, instituendas esse judicaverint. Morales leges, quæ perpetuæ sunt, easdem ferè habet lex & Evangelium: sed in hoc præstat Evangelium: legi, quòd quædam graviora, quæ à Judæis propter infirmitatem ipsorum, in lege non exigebantur, à Christianis in Evangelio exiguntur: ut patet in libello repudiî & Polygamia. Quædam etiam expressius leguntur in Evangelio, quæ obscurius habentur in lege."

39. Porrò, si accuratè & succinctè motam discutere volumus quæstionem; sciendum est; quòd Christus multa repetierit, quæ verbis *directis* legis continebantur; alia autem docuerit, quæ *Præter*, non tamen *contra* legem erant. Exemplo sit, quod de Polygamia statuit. Hanc enim nulla lex olim vetuit, quin communis hominum opinio & usus illam habuit licitam: ob incommoda tamen & concordie Christianæ obstacula ex mulierum pluralitate alienigenarum præsertim resultare nata; noluit Christus Polygamiam Sectatoribus suis fore liberam. Qua in re, id quod nulla lege vetitum & in arbitrio antea erat, ad modum reduxit Ecclesiæ suæ novæ convenientiorem, cessante præsertim ratione, quæ Polygamie li-

licentiam fecerat. Ratio enim indulta polygamiae erat multiplicatio populi Judaici, quem Deus auctissimum esse volebat. Jam verò, quia non carnali imposterum, sed spiritali generatione, Christus, etiam ex Gentibus, suam volebat auctam Ecclesiam, unam statuit sufficere conjugera, cum gemina vel multiplicata, Christianismo facile queat esse impedimento. Non ergo inficiandum, nonnulla in Evangelio *ultra* legem praecipere, quae licet non sint praecise juris naturalis, non tamen ei adversantur, sed duntaxat *praeter* ipsum sunt inducta, tanquam documenta. Unde *S. Chrysostomus. De virginit. cap. 94. major* (inquit) *nunc virtus ostendenda est, quia exuberat Christi gratia.* Quocirca utrique aberrant, & qui dicunt, nihil evangelio contineri, quod non sit *directè* juris naturalis, & qui contendunt: quaedam eo comprehendi, legi morali veteri diametraliter adversantia, aut aliter, quam huic conveniat, fore per Christum demandata. Siquidem, non nisi media per Christum accesserunt virtutis eminentioris documenta, legi naturali neutiquam opposita, sed nec ab illa *directè* pullulantia. Exemplo habe praecipuum Evangelicum de subeundo pro aliis nedum vitae discrimine, sed & subeunda morte. *1. Joan. 3. v. 16.* Id quod nec lex vetus praecipiebat, nec ratio naturalis dictabat, licet nec eidem adversetur: Adeoque communi humanitatis officio superadditum solum fuit perfectioris imò plenissimae dilectionis documentum. His praemisissis, obiter saltem hic loci, juris quiddam et partitionem ruminemus.

40. Jus (ut saepius insinuatim) hominum mentibus concreatum & idcirco *naturale*, ab auctore, conditore, confirmatore & doctore suo *Divinum* est, at non vice versa, omne jus *Divinum*, est *naturale*. Nam praeter illud, quod Deus homini primitus insevit, aliud voluntate sua constituit, ut liquet ex sacra Scriptura utriusque testamenti, ubi multa praeter naturae legem, pra-

scripta habentur; alia quidem in reparatione generis humani post cataclysmum universalem, alia in sublimiori restauratione, per Christum. Igitur

41. Jus Divinum bifariam dispesci potest; ita, ut unum vocetur *naturale* seu *necessarium*, quod videlicet homini concreatum & perpetuam exigit observantiam; alterum *voluntarium* seu *positivum*, quod postea ex libera Dei voluntate constitutum.

42. Quae ad primam juris speciem pertinent; ideo praecipua sunt, quia *in se* iusta, honesta & bona sunt: quae verò alterius sunt, quia à Deo praecipua: & hujusmodi, unum populum v. g. Hebraeorum obligare possunt, non alterum: item pro aliquo tempore, non pro omni. Atque haec distinctio etiam Jctis observanda saepe venit, ut discernere queant, qua ratione leges positivae sive Divinae sive humanae, certum populum tantum, pro certo itidem tempore & statu obligare possint, absque eo, quod in alios jus constituent. Ob hujus discriminis ignorantiam, aut inconsiderationem, multi etiam viri alioquin docti aberrasse reperiuntur.

43. Praeter jus Divinum naturale & voluntarium, aliud jus *socialis* inter gentes constitutum invenitur. Postquam enim homines ab universali illa societate & bonorum communione recesserunt, suisque privatis commodis, placitisque inhiare coeperunt; coeperuntque statuere leges, quibus pro arbitratu suo, omnia sibi iusta, permessa & secuta facerent: legum etiam condendam occasio saepe fuit, effraenae hominum malitia. Nam, ut observavit *Thrasea* apud *Tacitum lib. 15. Annal. usu probatum est, leges egregias, exempla honesta apud bonos, ex delictis aliorum gigni.* Adeo, ut mali mores, saepe sint mater bonarum legum, & cupiditates perverae, iustarum sint puerperae Sanctionum. Caeterum; quia gentes ingenio, indole, moribus, copia, inopiaverum, opportunitatibus, incommodis ac vitijs

vitiis variè differebant; idèò nequidem naturalia præcepta aut Divina instituta, multò minus hominum placita, ubivis eandem vim usúmque æqualem sortita sunt, sed diversimodè attemperata, reformata aut difformata interdum conspiciuntur. Quò respiciens *Ulpianus l. 6. ff. de just. Et jure dixit: Jus Civile est, quod neque in totum à jure naturali vel gentium recedit, nec per omnia ei servit. Itaque, cum aliquid addimus vel detrahimus juri communi, jus proprium, id est: civile efficitur.*

44. Primitus juris civilis condendi potestas, penes Reges duntaxat erat: ejectis autem Regibus, consentiente populo Romano, interdum Consules tulerunt leges, postque Consules, etiam *Dictatores*, prout colligitur *ex l. 2. §. 18. ff. de O. J.* Donec tandem *Decemviri* constituti, qui ex legibus Græcorum *Atheniensium* scilicet & *Lacedæmoniorum*, primò *decem*, postea *duodecim Tabulas* populo proposuerunt, & ex iis jus dixerunt teste *Livio l. 3. cap. 33.* Confer *Mæstert. de Justitia ll. Roman. lib. 1. dub. 12.* Sublatà rursùm *Decemvirorum* potestate, cum ad *Tribunos plebis* & *Consules* iterum summa rerum *A. U. C. 306.* rediisset, & in *ll. XII. Tabb.* non omnes easus determinati essent; aliæ subinde à *Css* in Comitiiis adjectæ fuère leges. Præterea, legibus *XII. Tabularum* nimia brevitate laborantibus accesserunt imò *Interpretationes* & *Responsa prudentium*, eorum scilicet, quibus concessum erat de jure respondere. *l. 2. §. 5. ff. de O. J.* 2dò *Legis Actiones*, seu formulæ. *d. l. 2. §. 6. Et 7.* quas in unum collegerat *Appius Claudius*, scriba verò ejus seu Amanuensis *Cn. Flavius* surripuerat & populo communicaverat. Unde postea liber harum Actionum, *Juris Civilis Flaviani* nomen sortitus est. *d. l. 2. §. 7.* 3tìò *Leges singulares*, ad quas referuntur *Plebscita.* *d. l. 2. §. 8. Senatûs Consulta.* *d. l. 2. §. 9. Prætorum Edicta.* *d. l. 2. §. 10.* Præter isthæc jura enarrata, *A. Hochkirchen, Ethica Christi. Pars I.*

Constitutiones ab Imperatoribus subinde promulgabantur, quæ quamvis ab initiariores fuerint, ne scil. Populo Romano odiosum redderetur regimen Imperatorum, pedetentim tamen in immensum numerum excreverunt, adèò, ut tandem tres illarum Codices extiterint, scilicet *Gregorianus*, *Hermogenianus* & *Theodosianus*, quorum hodie post Codicem *Justinianæum repetitælectionis* promulgatum Anno Christi 534. (vide Constitutionem: *Cordi nobis. De emend. Cod.*) non quidem superest usus ad causarum decisionem *Constit. summa Reipub. §. 2. de Justin. Cod. confirm.* bene tamen ad nonnullarum legum expositionem. Cæterùm; posterioribus temporibus, potestas legislativa & aliis tributa Principibus, aut ab iis usurpata; quinimò, in uno sæpe Regno, quot reperiantur Provinciarum, urbes, pagi, collegia aut Tribus; tot quoque diversa reperiantur jura seu statuta: ut verum sit quod *Maximus Tyrius Dissert. 1.* scribit: *leges Et jura pro cujusque placito, in partes ita distrahuntur dilaceranturque, ut non modò gens cum gente, sed nec urbs cum urbe, nec familia cum familia, nec homo cum homine, imò nec unus aliquis interdum secum ipse consentiat.*

45. In Imperio Romano-Germanico, quis hodie leges universales condere aut interpretari possit, variè à Doctoribus disputatum: aliis hanc potestatem soli Imperatori adscribentibus, quod *Wesenbergius* facit *ad tit ff. de ll. num. 3*, aliis, eam facultatem solis *statibus*, attribuentibus, in quo peccat *Hippolytus à Lapide pag. 82.* Saniori judicio *Sleidanus in comment. lib. 1. pag. 28.* Imperatori & statibus simul attribuit: hocque jus *statibus* confirmatum, in *Instrumento pacis Monasteriensis art. 8. vers. gaudeant.* Confer *Capitulationem Leopold. art. 2. Et Recess. Imp. de anno 1654.* Unde certum est, quòd hodie neque solus Imperator, nec Imperator cum solis Electoribus, legem universalem condere aut mutare possit,

fit, sed ad hoc concurrere debeat consensus omnium statuum. Vide *Baehlerum Diss. pol. de jurib. Majest. pag. 343*; Junge *Vitriar. l. 3. tit. 3. de jur. comm. Imper. & Statib. n. 4.*

46. ut ut autem supradicto modo, singuli populi peculiaria sibi constituerint jura; attamen experientia docuit, non inde cuivis etiam populo satis prospectum fuisse, cum sæpe populus unus alteri nocuerit aut saltem prodesse noluerit: cui incommodo, eum aliter, quam per commune aliquod jus, occurri non posset; ad id tandem introducendum servandumque necessitas adduxit. Itum igitur est in aliquam pro eo obligationem, non quidem expresso pacto, quod egebat Gentium omnium conventionem, quæ nunquam facta aut fieri potuit, sed tacito consensu, quem exegit communis calamitas, conciliavit ratio, produxit usus, inque juris vinculum, transtulit mos. Tacitum hoc foedus vocatur *jus Gentium*, quia, si non omnes, pleræque tamen gentes moratiores atque humanitati magis deditæ, illud receperunt, suumque non modo, sed & sibi cum aliis commune voluerunt. Unde duplex jus gentium redditum; alterum, de quo supra dictum; alterum: quod pro usu & necessitate vitæ humanæ, tacito populorum consensu introductum. Hujus juris quædam retulit *Hermogenianus in l. 5. ff. de justit. & jur. Ex hoc jure* [inquiens] *introducenda bella, discretæ gentes, Regna condita, dominia distincta, agris termini positi, ædificia collocata, commercium, emptiones venditiones, locationes, conductiones obligationes institutæ, exceptis quibusdam, quæ à jure civili introductæ sunt.*

Alii utramque speciem alio vocabulo expriment. Priorem vocant *Jus Gentium necessarium*, utpote sine hominum voluntate, ex Dei providentia, Originem & vim legis habens. Posteriorem nuncupant *jus Gentium voluntarium*, utpote ex tacita earum conventionem, vinculum obligationis habens.

47. Non autem, ut jus naturale ex se omnes indistinctè stringit, sic & jus gen-

tium *voluntarium* communem omnibus obligationem injicit; sed ex tacito pacto, illos duntaxat ligat, qui consensu & usu, illud receperunt. Atque ex eo profectum, quod aliqua, in una parte orbis terrarum, seu inter aliquos populos, sint Gentium juris; quæ alibi non ita censentur. Quo circa gentium jus, aliud alio latius arctiusve; aliud omnibus, aliud quibusdam gentibus commune. Præmissa de juris origine, progressu & speciebus, scitè & compendiosè complexus est Cicero *lib. 2. de invent.* "Initium juris", (inquit) à natura ductum: videntur quædam autem ex utilitatis ratione aut per spicua nobis aut obscura, in consuetudinem venisse, postea autem approbata, quædam & legibus firmata esse... ejus initium est à natura profectum; deinde quædam in consuetudinem, ex utilitatis ratione, venerunt; postea res & ab natura profectas & ab consuetudine probatas legum metus & religio sanxit "

48. Triplex hinc meritò assignatur juris species, scilicet *Naturalis, Gentium & Civilis*. Alii has redigunt ad duas; quia constat, omnes gentes duplici jure uti, *communi*. scilicet & *proprio* Nam, ut ait Cicero *lib. 3. offic. jure gentium & legibus populorum, in singulis civitatibus, Respublica continetur... Majores, aliud Gentium jus, aliud jus civile, esse voluerunt.* Quo respiciens, *Cajus in l. 9. ff. de justit. & jure.* Sic scripsit: *Omnes populi, qui legibus & moribus reguntur, partim suo proprio, partim communi omnium hominum jure utuntur. Nam, quod quisque populus, ipsi sibi jus constituit; id ipsius proprium civitatis: quod verò naturalis ratio inter homines constituit, & apud omnes per æquè custoditur; vocatur jus gentium, quasi, quo jure, omnes gentes utuntur.* De jure Gentium communi tum *Naturali & necessario*, seu, ut moderni authores loquuntur, *Primævo*; tum *voluntario*, seu, ut ajunt, *secundario*, ad majorem Dei gloriam & omnium Gentium salutem æternam, deinceps succinctè & distinctè agemus. L. I.

LIBER PRIMUS

DE

JURE NATURALI

SEU

GENTIUM PRIMÆVO CAPUT PRIMUM

DE

Quidditate, Divisione & Objecto juris naturalis.

SUMMARIUM.

- No. 1. *Us naturale primævum nec ab impiis negari potest.*
2. *Definitur jus naturale: & Grotii descriptio refutatur.*
3. 4. & 5. *Salvantur objectiones.*
6. *Exponitur Justinianæa descriptio juris naturalis.*
7. *Non omne quod naturale, juris quoque naturalis est.*
8. *Non datur actio injuriarum in bestias nocivas.*
9. *Actus alius est hominis, alius humanus.*
10. *Jus naturæ & jus naturale in rigore differunt.*
11. *Discrepant etiam jus naturale & libertas naturalis.*
12. *Jus naturale & inveterata consuetudo, non sunt idem.*
13. *Non omne, quod naturæ conforme, est juris naturalis præceptivi.*
14. *Discrimen inter jus & pudorem naturalem.*
15. *Varia pudoris species.*
16. *Qualis pudor, sit juri affinis?*
17. *Justitiæ & pudoris causa & vis diversa.*
18. *Pudoris descriptio, & quis pudor justus?*

19. *Honestum aliud naturaliter, aliud civiliter tale.*
20. *Principium Juris Naturalis aliud essendi aliud cognoscendi.*
21. *Aliter obligat conscientia recta, aliter erronea.*
22. *Contrariis occurritur instantiis.*
23. *Quale sit peccatum agere contra conscientiam?*
24. *Deus permittere nequit, ut agatur contra conscientiam.*
25. *Quid, si quis erroneè quid vetitum putaret à superiore, quod inferior faciendum præciperet?*
26. *Conscientia recta quid?*
27. *Debet esse moraliter, non Physicè certa & evidens.*
28. *Enucleantur objectiones.*
29. *Conscientia invincibiliter errans excusat ab omni peccato & culpa.*
30. *Opus ex se malum ex ignorantia invincibili factum, non est moraliter bonum, sed solum non malum.*
31. *Actus conformis rationi erranti non est relictus.*
32. *Unde moralitas tum specifica tum accidentalis desumatur.*
33. *Bonitas operis directè intendi debet, malitiam sufficit intendere indirectè & interpretativè.*
34. *Finis & Circumstantiæ, qualiter concurrant ad moralitatem?*
35. *A fine non desumitur, nisi moralitas accidentalis.*
36. *Quandònam actus ex objecto bonus, simpliciter vitietur?*
37. *Quandònam finis vitiet actum simpliciter?*
38. *Jus naturale pro vario respectu, variè accipitur.*
39. *Qualiter Jus Nat. distet à Jure Gentium?*
40. *Differentia inter jus naturale, Synderesin & conscientiam.*
41. *Unde probetur, quid esse juris naturalis?*
42. *Discrimen inter jus naturale & positivum.*
43. *Decalogi præcepta, sunt præcipua juris naturalis dictata.*
44. *Non omnia virtutum opera, sunt juris naturalis præceptivi.*
45. *Nedum connubium, sed & cælibatus descendit ex jure naturali permissivo.*
46. *Grotius malè docet Polygamiam non fuisse jure divino vetitam.*
47. *Polygamia non est directè contra jus naturæ*
48. *Fuit in lege veteri, Deo dispensante, permissa.*
49. *Unde colligatur hæc dispensatio?*
50. *Polyviratus est directè contra jus naturæ.*
51. *Polygamia per Christum omnibus prohibita*
52. *& 53. Nedum Judæis, sed & Gentilibus olim permissa.*
54. *Monogamia juri nat. multò conformior.*
55. *Quædam impedimenta, jure nat. Matrimonium dirimant.*
56. *Cujus juris sit Patria potestas?*
57. *Rerum divisio convenit juri naturali.*
58. *Obligatio servandi fidem in pactis, descendit ex jure nat.*
59. *Inde quoque derivatur ultimæ voluntatis dispositio.*
60. *Num actus jure naturæ prohibitus, eo ipso sit invalidus?*
61. *Num jure nat. ad Matrimonii valorem, requiratur consensus parentum?*
62. *Diluuntur Objectiones.*
63. *Liberi, qualiter teneantur petere & expectare consensum parentum ad nuptias.*
64. *Filius, an invitus teneatur obedire parentibus ipsi nuptias cum certa persona præcipientibus?*
65. *Leges civiles non sunt injustæ? dum parentibus dant facultatem exheredandi liberos, contra ipsorum voluntatem nuptias contrahentes.*
66. *Injustè cogentes ad Matrimonium, excommunicantur.*
67. *Consensus Matrimonialis, in quæ necessariò ferri debeat?*
68. *An & in copulam carnalem?*
69. *Satisfit objectionibus.*

1. **N**US naturale primævum, ideo nuncupatur, quia à primo ævo, seu cum ortu orbis cœpit. Nempè concreatum primò, deinde conatum, non ab hominibus inventum. Unde & primigenium rectè dicitur. Tametsi ex hoc jure, omni de justitia disputationi, finis imponi deberet; ipsummet tamen in varias disputationes incidit, & quod planè abominandum, disputatum etiam fuit, num existat, seu detur jus naturale? Nolim meminisse Archelai & Austipii, aut aliorum, qui sapientiam professi, eò usque delirârunt, ut juris naturalis existentiam aut negaverint, aut saltem in dubium vocaverint. Solummodò dolendum, quòd in aulis Principum, hodieum etiam reperiantur Pseudopolitici, opinantes justa & injusta, honesta & turpia, non naturâ ita esse, sed ex consuetudine aut legibus, idque demum æquum esse, quòd è re, seu commodo Principis fuerit. Eandem supra diximus fuisse sententiam Carneadis, quamquam is fortassè magis pro ingenii sui & eloquentiæ ostentatione, quàm ex animo, ita Academicorum more, peroraverit. Non enim meretur humanum nomen, qui, quod humanitatis præcipuum, non modò non sentit, sed etiam abnegat. Neque se, nec hominem novit, qui jus naturæ inficiatur. Profecto si quis in sua regressus fuerit præcordia, sensum mentis excutiens; non poterit non deprehendere, quòd honesti atque turpis, principia specièsque sibi spontè suggerat natura, adeoque ea non aliunde advehi, sed ex animo suo pullulare intelligat. Testantur id ipsum Divini Numinis reve-

rentia, honesti amor, turpium averfatio, securitas conscientiæ in probis, tormenta & laniatus animorum in improbis. Adeò nemo juris naturalis stimulum excutere potest, ut quis etiam in alios injurius, juris prætextu se exculpare studeat, & inter scelera, opinionem bonitatis affectet. *Nec quisquam* (inquit Seneca 4. de Benefic. cap. 17.) *tantum à naturali lege descivit, & hominem exuit, ut animi causâ, malus sit. Neminem reperies, qui non nequitie præmiis, sine nequitia, frui malit. Maximum hoc habemus naturæ meritum, quòd virtus in omnium animos lumen suum præmittit: etiam, qui non sequuntur illam, vident.* Videas etiam inter latrones & piratas, ut ut humanæ societatis pestes, juris ipsis insiti agnitionem. Nemo quippe eorum est, qui cum raptu vivant, non tamen malit honestiori titulo acquirere aut rapinas velare. Quid autem hoc aliud est, quàm fateri, quòd non omnia, naturâ sint adiaphora, sed quædam sint honesta & proba, quædam improba & inhonesta. Non leve insuper argumentum juris naturalis, infantes produnt. Eminent in iis ante disciplinam, ab incunabulis, quædam propensio ad æquitatem & velut impulsus aliquis ad justa. Deplorant injurias, condolent tristitia passis, amant spontè parentes, reverentur seniores, beneficiis gaudent, malefactorum pœnam metuunt, ad obsequium proni, reciproçæ humanitatis officia, à cœtaneis possulant.

2. Suppositâ juris naturalis existentia, **QUÆRITUR** quid rei sit jus naturale? *Grotius lib. 1. de Jure Belli & Pacis, cap. 1. §. 10.* describit jus naturale; quòd sit *dictatum rectæ rationis, indicans, alicui actui, ex ejus convenientia aut disconvenientia cum ipsa natura rationali ac sociali; inesse moralem turpitudinem aut necessitatem moralem, ac consequenter ab auctore naturæ*

Deo,

Deo, talem actum aut vetari aut præcipi: verùm nos cum Schola Augustiniana, jus naturale definimus, quod sit: Ordinatio Divinæ Sapientiæ, aut (quod in idem recidit) lex æterna Dei, nobis per dictamina rationis, veluti promulgatores manifestata: præcipiens ea, quæ rectæ rationi sunt consentanea & prohibens contraria. Unde ipsa dictamina, non sunt, ut Grotius putat, jus naturale formaliter, sed duntaxat signa offensiva illius. Ita refragantibus non paucis Thomistarum, reaple *D. Thomas 1. 2. q. 91. art. 2.* inquires: *lex naturalis nihil aliud est, quàm participatio legis æternæ in rationali creatura.* RATIO est; quia lex omnis est jussio aut prohibitio. Jam verò nec dictamen rationis, nec ipsa natura rationalis, nec facultas discernendi, sunt formaliter jussio aut prohibitio. Ergo.

3. Nec difficultatem faceffit, quòd *Justinianus & Ulpianus princip. Instit. de jure nat. gent. & civ. & l. 1. §. 3. ff. de just. & jure.* Jus naturale describant: *Quod natura, omnia animalia docuit.* Siquidem, ut bene observat *Schambogen ad tit. Inst. cit. Brutis, tantùm convenit jus naturale materialiter, seu quò ad opera & actus, à natura provenientes, non etiam formaliter, prout jus est lex aut regula faciendorum.* Cui argumento est, quòd ipsimet *Justinianus & Ulpianus, princ. Inst. & l. 1. §. 3. ff. Si quædrup. pauper. negent, bruta cuiquam injuriam irrogare posse, quòd tamen inficiari haud posuissent, si bruta juris capacia somniassent; cùm injuria nihil aliud sit, quàm non jure, seu contra jus fit. Ratio hujus est: quia creaturæ irrationales nequeunt dirigi veræ rationis ductu, sed ex necessitate naturæ, ad unum quasi objectum affixæ & determinatæ sunt, neque tam agunt ex libera electione, quàm agantur ex impressa motione, ad finem à natura intentum.*

4. Neque obstat, quòd *Genes. 9. v. 5. Levit. 20. v. 15. & Exodi 21. v. 28. & seq.* de puniendis brutis agatur, ut videri pos-

sint culpæ capacia. Nam, bruta non puniuntur, ratione præcedentis culpæ propriæ, sed interdum, in detestationem criminis, & ad memoriam abolendam nefarii facinoris, quòd quis cum bestia perpetravit: aut ad tollendam peccati occasionem, vel etiam in pœnam negligentis custodis, ne ultra noceat fera. Confer. *Francisc. Schmier lib. 1. tract. 1. cap. 2. sect. 1. §. 5.* Contra positam definitionem juris naturæ.

5. OGGERI potest 1mò. Jus, seu legem naturæ cognoscimus; sed non cognoscimus ordinationem Divinæ sapientiæ, aut legem æternam Dei. *Quia, quæ Dei sunt, nemo cognoscit, nisi Spiritus Dei 1. Corinth. 2. v. 2. Distinguendo minorem.* Non cognoscimus legem æternam, in quantum est actus Dei præcisè, *Transseat.* Et ideo; quia, etsi non cognoscamus *comprehensivè*, sicut Deus se & actus suos intimè cognoscit; nec *intuitivè*, sicut beati; cognoscimus tamen *abstractivè*. Non cognoscimus legem æternam ex parte termini, seu eorum, quæ præcipiuntur aut prohibentur. *Nego.* Verùm nec alio modo cognoscimus legem naturalem.

OGGERI potest 2dò. Lex æterna semper fuit, sed jus naturale non fuit semper, cùm cœperit in tempore cum homine condito. Ergo. *v. Dist. min.* Jus naturale non fuit semper, ex parte *authoris naturæ* seu legislatoris *Neg.* Ex parte *naturæ creatæ* & actualis obligationis. *Conc.*

OGGERI potest 3tiò. Lex naturalis dicitur bonum faciendum, malum fugiendum: sed hoc præstat dictamen rationis; ergo in ipso consistit. *v. Dist. mi.* Hoc præstat dictamen rationis, *præcipiendo vel prohibendo Neg. legem manifestando. Conc.*

6. Ad pleniùs intelligendam descriptionem, quam *Justinianus & Ulpianus* locis supra citatis, faciunt de jure naturali, dicentes: *jus illud non humani generis proprium esse, sed omnium animalium, quæ in terra, quæ in cœlo, quæ in mari nascuntur.* Obser-

fer-

servandum est: quòd in brutis reperiantur inclinationes & facta multa, quæ eadem reperiuntur in hominibus; ast, cum hoc discrimine: quòd bruta in actus naturæ propellantur, instinctu naturali, homines verò exercent illos, prælucente ratione. Unde actus brutorum, actus *animales* audiunt: actus humani verò dicuntur *rationales*. Ratio autem, non instinctus, jus facit: neque jus sine ratione esse potest. Proinde, sicut inclinatio naturæ, à regimine rationis distat; sic, quæ in brutis & homine eadem videntur; discrepat.

7. Ex quo resultat, quòd non omne, quod naturale est, juris quoque sit naturalis. Exemplo sit: quod Jcti de conjunctione maris & feminæ tradunt. Hæc quippe quæ talis, naturalis quidem est, ast non juris naturalis. Naturalis est, quatenus ad eam feruntur omnia animantia: juris vero naturalis est, quatenus ad eam, rationis dictatu dirigitur homo, ut ad rem justam, & honestam, ex qua nascatur obligatio mutua inter conjuges, secundum præcepta juris coeuntes. Adeoque tunc jus consurgit, dum communis omnibus animantibus materia, cum ratione ponderatur & formatur ut justa atque honesta.

8. Cum itaque omne jus sive *activè* sive *passivè* spectatum, vinculum obligationis importet; nulla autem esse queat obligatio, ubi deficit ratio; hinc nec homini injuriarum datur in bestias actio, nec è contra, bestiarum habent jus in homines. Ut bene scripserit *Ulpianus l. 1. §. 1. ff. Si quadrupes pauper. Non potest animal injuriam fecisse, quod sensu caret.* Damnum exinde, quod bruta intulerunt, non vocitur ea voce, sed *pauperies* dicitur. Quando igitur *Plutarchus* aliique *Gentiles Philosophi* dixere: hominibus adversus bruta, jus esse, admodum improprie locuti sunt, & indigere solum voluerunt, quòd homini incumbat, moderatè in usu non solum rerum inanimatarum, sed etiam animatarum ver-

fari; non quòd his debeatur aliquod officium [nulla enim ex natura, cum iis societas aut obligatio est, qua sine, jus non existit] sed, quòd in his creaturis, moderamen & temperantiam usûs demonstrare, homini conveniat. Similiter, cum homini in cætera animantia plenum dominium Divinitus datum sit lege creationis, ea vicissim jus non habent hominibus resistendi. Igitur hoc sensu, quòd ad officium hominis spectet, non abuti pecudibus, neque ultra necessitatem vitæ, in creaturas Dei esse prodigum, intelligendum est sapientissimi Regis Proverbium *cap. 12. v. 10.* *Justum erga pecudem suam, affici misericordiam.* Porro, discrimen inter hominem & pecudem, eleganter expressit *Cicero 1. de Offic.* inquit: *inter hominem & belluam hoc maxime interest, quòd hæc tantum quantum sensu movetur, ad illud solum, quòd adest, quòdque præsens est, se accommodat, paululum admodum sentiens præteritum aut futurum. Homo autem, qui rationis est particeps, consequentia cernit, principia & causas rerum videt, earumque progressus, & quasi antecessiones non ignorat, similitudines comparat, & rebus præsentibus adjungit, atque adnectit futuras.*

9. Theologi in ipso homine duplicis generis actus distinguunt, *Homini* scilicet & *Humanos*, id est: actus *animales* & *rationales*. Actum *humanum* ajunt esse illum, qui est à voluntate *formaliter* propter finem. Id est, qui procedit cum & ex cognitione finis, cognitâ scilicet ejus bonitate, & proportionem mediorum, conferendo ea inter se, in ordine ad finem. Sic enim agere, est proprium homini, *ut homo est*, & animal rationale; cum collatio illa mediorum inter se, in ordine ad finem, sit discursus practicus, qui potentiae sensitivæ, simpliciter & de plano objectum cognoscenti, competere non potest. Actum *hominis* dicunt esse illum, qui procedit ab homine, *ut animal est*, seu, qui non procedit cum & ex cog-

nitione finis. Quocirca, colligunt Theologi: actus intellectus *primò primos*, & voluntatis indeliberatos, non esse actus propriè humanos; quia non sunt *formaliter* propter finem. Actus verò, qui fiunt ab homine, ut animal est, ut: ambulare, edere bibere &c. in tantum esse humanos, in quantum fiunt à voluntate, cum & ex cognitione finis. Idem est de actibus Physicè propriis homini, quales sunt: risus, fletus &c. Nam, si fiant sine cognitione, non sunt humani. Confer *Exim. P. Magistrum Gircken Tract. 1. Theolog. moral. q. 1. dub. 1.*

10. Si accuratiùs loqui velimus, statuenda quoque differentia est inter *jus naturæ*, & *jus naturæ*; licet boni authores his vocibus promiscue utantur. Jus naturæ in rigore nihil aliud est, quàm facultas naturalis, quæ cuique rei inest. Sic rebus etiam inanimatis, pro jure tribuitur, quòd ipsis ex genuina conditione inest: qualiter authores loquuntur de legibus astrorum, maris & elementorum. Pari sensu, animalibus ratione carentibus, juris vox accommodatur, quatenus indicat, quid ipsis naturale sit? Verùm jus naturale, proprio significato, importat vinculum mentis ex ratione profectum, ad observandum honesta & congrua, vitandum turpia ac iniqua.

11. Discrepant etiam naturale jus & *libertas naturalis*, quæ & Jcti non rarò confundunt. Jus naturale supra hominem est, utpote lex æterna Dei, libertas verò naturalis, in hominis potestate est: Illud necessitatem servandi, hæc voluntatem agendi importat. Nam ex illo est, ne quid alterum liceat, ex hac: ut alterutrum, vel neutrum fieri possit. Quia homo liber est, ut Ethici loquuntur, libertate nedum *contrarietatis*, seu quòd *ad speciem*, sed etiam *libertate contradictionis*, seu quòd *ad exercitium*.

12. Non oportet insuper negligere differentiam, quæ est inter *jus connatum*, & illud, quod ex inveteratis moribus profectum, in similitudinem naturalis juris tran-

siit. Consuetudo, longævo usu, subit quidem imaginem naturæ; at, nisi in principiis naturæ fundetur; non efficit jus naturale. Hinc intelliges, quo sensu *Paulus* dixerit: *turpe esse naturæ viro, comam alere*: Non enim id jure naturali vetitum erat, sed prisco *Corinthiorum* more usitatum. Neque recta ratio dictabat, fœdum aut turpe esse viro, comam alere; cum pluribus aliis gentibus id usitatum & laudabile fuerit visum. Simili sensu *Pomponius l. 16. §. 4. ff. de contrab. empt.* scripsit: *naturaliter licere contrabentibus, se circumvenire*. Non quia naturâ sic comparatum; sed, quia ita moris communis, ex quo, velut naturale, id in emptionibus & venditionibus toleratum. Pari intellectu, idem scribit *l. 7. ff. de Reg. jur. Testati & intestati, naturaliter inter se pugnam esse*. Cum tamen ea regula, è moribus Romanorum profecta, aliis populis, communis non sit, nec apud ipsos Romanos exactè in omnibus observata.

13. Non sunt etiam Synonyma: *esse naturæ conforme*, & *esse naturæ præceptum*. Actus enim quam plures sunt naturæ non diffformes & rationi naturali proximè convenientes, qui tamen non oriuntur ex lege naturali, nec vim præcepti important. Hæc sæpe in *Justiniano* & Jctis confundi reperimus. Sæpe enim juri naturali attribui videmus, quæ naturæ conveniunt, aut rationi naturali complacent, quæ tamen non profluunt ex juris naturæ præcepto importante necessitatem faciendi vel omittendi.

14. Tandem non obiter observandum est discrimen juris & *pudoris naturalis*. Ex transgressione juris, resultat quidem pudor, cum illud sine turpitudine non violetur, quæ pudorem causat; at, non quivis pudor ex juris violatione nascitur, sed & alias causas habet. Siquidem pudor provenire potest ex quavis imperfectione, quam in se sentit homo; non modò circa moralia, sed etiam in merè naturalibus & quidem talibus, in quibus nihil officii, virtutis, aut vitii

vitiū quæritur aut spectatur. Latius ergo, jure, patet pudor.

15. Neque pudoris una solūm est species. Alius quippe est *necessarius*, dum nascitur ex iis, quæ naturaliter turpia & ideo improba sunt: & huic opponitur *impudentia*. Alius est *probabilis*, & *decorus*, at non *necessarius*; quique dum adest, laudatur, aut dum abest, non invehit culpam, aut vituperium. Porro, alius vocatur pudor *rufficus* seu *stupidus*, qualis reperitur in iis, qui non solūm, non improba, sed & honesta, agere verentur. Unde pudor hujusmodi, potius *timor*, vel *stupor* dici meretur. Discrimen istud perpendit *Aristoteles lib. 2. Ethic. cap. 7.* inquit: *Qui omni ex re, pudore afficitur, pavidus dicitur: terrorus, qui à modo deficit: qui ex nulla re omnino, pudore afficitur; impudens, qui autem modum adhibet, is pudens & verecundus dicitur.*

16. Recensitarum trium pudoris specierum, posterior vituperabilis est & ad tractatum de jure, minimè pertinet. Prior, ut ad virtutem omnem, ita & ad justitiam, multūm attinet. Siquidem eam violatam; ceu umbra, sequi solet, & delicti commissi argumentum est. Secunda species, non ita ex vetito & improbo factō, sed duntaxat ex imperfectionis consideratione, nascitur; adeoque pudor ille omissus, non ultra vituperat, quàm necessè sit tegere imperfectionem, unde nasci potuisset. Et si itaque omnia injusta, pudorem incutiant; non tamen omnia pudibunda, sunt injusta, aut naturaliter illicita. Quamobrè in bonis authoribus, jus & pudor, meritò discriminantur, aliaque de jure, alia ex pudore, omittenda dicuntur: & sæpe, quod non vetat lex, hoc vetat fieri pudor. Quod spectat illud Justiniani *princip. Inst. de Fideicom. hered. Fideicomissa appellata sunt, quia nullo vinculo juris, sed tantum pudore eorum, qui rogabantur, continentur.* Sicque non rarò, quæ ex stricto jure, debita non

sunt, pudori acceptò feruntur, & ob illum præstanda veniunt. Interdum etiam utriusque ratio habetur. *In contrabendis [enim] Matrimonii* (inquit *Paulus l. 14. §. 2. ff. de rit. nupt.*) *naturale jus & pudor inspiciendus est.*

17. Ex his facilè eruitur, quòd sicut justitiæ & pudoris non est eadem causa (justitia enim proximè oritur ex dictamine conscientiæ; pudor verò ex agnitione imperfectionis & metu contemptus) ita dissimilis sit utriusque vis. *Illa* obligat & debitum observantiæ importat: *hic* excitat tantūm & sensum poenitentiae indigitat. Ex *illa* alteri, jus petendi aut prohibendi; ex *hoc* verò non nisi incitamentum decora faciendi, aut indecora obtegendi. Quare, quæ jus naturale fecit licita; pariunt actionem vel exceptionem; ex solo autem pudore servanda vel omittenda, præter vituperium, non valent, exactionemque non præbent, nisi quatenus ex lege aut consuetudine majorem præstandi necessitatem acceperunt, prout sæpe à legislatoribus illa, quæ pudorem duntaxat lædunt, etsi naturaliter non obligent, in jus redacta sunt; ita, ut ex constitutione aut consuetudine tantūm, non verò *ex se*, obligationem inducant, ut patet in eo, quod de fidei commissis sancitum. Proinde non est universaliter concludendum, quod omnia indiscriminatum, legi æternæ Dei aut conscientiae nostræ adversentur, quæ pudori non conveniunt, seu quæ pudorem incutiant: sunt enim plura ad pudorem efficacia, quæ directò culpà aut vitio carent, ut quæ innatae sunt imbecillitatis vel ex mera naturæ infirmitate, in corpore, non in animo consistunt, aut quæ mores certi populi saltem receperunt & verecundiam citere solent. Quamquam negandum non sit, quòd pudor multūm conferat ad integritatem humanæ societatis & virtutum cultum, atque legum observantiam. Teste *Seneca Etenim Epist. 84. Plures pudore*

A. Heibkirchen, Ethica Cbrist. Pars I.

D.

pec.

peccandi, quàm bonâ voluntate prohibiti, abstinere. & Cicero de Orator. inquit: Custos virtutum omnium, dedecus fugiens, & laudem maximam consequens, verecundia est. . . . Verecundia parens est omnis honesti consilii, Tutela solemnium officiorum, Magistra innocentiae, chara proximis, accepta alienis, omni loco, omni tempore, favorabilem praeseferens vultum. Unde pudori adscribitur vis singularis ad virtutis studium & fugam vitiorum. Saepè enim (inquit Tullius 2. Tusculan. quaest.) videmus fractos pudore, qui nulla ratione vincuntur. Quin & multum, sine lege, movet pudor, dicente Ovidio 1. Fastor.

Proque metu populum sine vi, pudor ipse regebat: nullus erat, justis reddere jura, labor.

18. Caeterum; pudor naturalis nihil aliud est, quàm internus animi motus, ortus ex imperfectionibus, quas quia quis longissimè à se remotas esse aut non observari cupit, ideo invisas habet. Nascitur enim pudor, cum quis vel possidet manifestas imperfectiones, vel illas, quæ laborat, ita prodit, ut exinde in conspectu hominum, se minoris fieri putet. Pudor justus est, dum quis ex detectis imperfectionibus, meritiò contemptum metuit. Quidquid enim immeritiò & sine ratione metuitur; justum non efficit pudorem. Tria igitur ad justum pudorem concurrere debent. Videlicet: infirmitas seu imperfectio: ut *causa excitans*: de hac hominum iudicium, ut *causa impellens*, deinde metus vituperii, ut *causa efficiens*. Infirmitas autem non omnis, sinistrum meretur iudicium, sed saltem, quæ ex se facit hominem contemptibilem; veluti; ubi ex imbecillitate non resistitur affectibus ad deteriora labentibus; veluti: cum quis palàm detegeret genitalia membra, quæ Deus & natura voluit tegi coram vel omnibus vel quibusdam.

19. Sicut autem vulgus multifariam errare confuevit; ita non ex qualicumque ejus iudicio vel opinione, justus pudor pro-

dit, sed tum demum, si id quod censet, rationabile est. Veluti: si aut factum ex aliquo jure probrosum est, vel si licitum ex se, facienti tamen indecorum habetur, puta; quia infra ejus dignitatem sit, minuatque ejus auctoritatem; vel si offendit seu scandalizat videntem & audientem. Sicut autem pudor vel ex naturalibus vel civilibus principibus oritur; ita & duplex honestas ab Authoribus asseritur. *Naturaliter honestum* dicitur, quod naturâ ductu, necessariò decorum. *Civiliter honestum* habetur, cui in civitate, ex moribus & opinionibus, decus tribuitur. Illud ubique vim habet & pudorem movet; hoc verdò duntaxat iis in locis, ubi ex moribus ortum duxit. Multa enim per se non turpia sed indifferentia, pudorem incutiunt, quia vulgò habentur vilia & sordida, ut vultus difformitas, nativitas in loco abjecta. Verùm, sicut mores & hominum opiniones multum variant; inde est, quòd alicubi pudenda, alibi non videantur probrosa. Hinc Cornelius Nepos. *in Praefat. plurima* (inquit) *apud alias gentes turpia, apud alias, decora putantur.* & Quintilianus *Instit. lib. 5. cap. 10. Non ubique idem aut licet, aut decorum est:* ac Cicero *lib. 3. de Offic. Multa, quæ naturâ videntur honesta esse, Temporibus fiunt non honesta.* Ita nuditas membrorum, quæ communiter teguntur, vitium & dedecus praesefert, non quidem ex natura, qua nudos nos producens, ex se nihil pudendi adjicit, sed ex statu corrupto & rationabili iudicio. Attamen nec omni tempore foeda est, nec omnibus, veluti infantibus & conjugibus inter se; quinimò ex causa non solum licet, sed & necessaria est.

20. Principia rerum juxta Philosophos alia sunt *essendi*, alia *cognoscendi*. Philosophicè itaque loquendo, principium *essendi* juris naturalis summum & verum, est Deus; qui, ut naturæ; ita & inditi eidem juris, Author. De hoc utpote notissimo, non est,

CUR

cur pluribus differamus. Videri tamen possunt, quæ supra in *Prolegomnis* n. 8. & 9. posuimus. Principium cognoscendi pariter unicum statuimus, scilicet conformitatem actuum, vel respectivè difformitatem cum lege æterna Dei & dictamine conscientiæ. Sicut enim duplex, ut Theologi discunt, tantum est species moralitatis, scilicet *bonitas & malitia*; sicut inquam omnis actus bonus vel malus *naturaliter*, id est, *moraliter*, talis præcisè ex eo est, quod sit con-vel difformis legi æternæ Dei & dictamini conscientiæ nostræ; sic principium cognoscendi juris naturalis, seu discernendi, quid jure illo præceptum vetitumve sit? est conformitas actuum vel respectivè difformitas cum lege æterna Dei, & dictamine conscientiæ nostræ. In idem recidit, si cum scholasticis, dixeris, legem æternam Dei esse *primam & universalem Regulam morum*; conscientiam verò unicujusque, esse *Regulam particularem & proximam*. Nam ratio & conscientia uniuscujusque, essentialiter subordinatur & dependet in regulando à lege æterna veluti prima & universali regula; ab hac enim docente *Magno Augustino. lib. 3. confess. cap. 7. & 9. item Q. 6. super Exod. & lib. 1. de liber. Arbit. cap. 6.* derivatur: *quidquid justum atque legitimum est in hac temporali vita, ei que omnes piæ mentes in operando se conformare nituntur.* Conscientia verò confert objecta particularia cum regula universali, judicando: an consonet vel dissonet? ipsaque proximè & immediatè dirigit & influit in actum, ita, ut actus sit moraliter bonus, aut malus; prout ipsa fuerit recta vel erronea. Nec OBEST, quòd dentur opera *Consilii* moraliter bona, quæ non videntur bonitatem suam haurire à lege æterna: Nam; quamvis opera *Consilii* non hauriant bonitatem suam à lege æterna *præcipiente*, hauriunt tamen illam à lege æterna, ut *consulente & approbante*. Neque DICAS: ex hoc sequi; quòd

Deum ejusque legem ignorantem, aut saltem de eo non cogitantes, non peccent *formaliter*. *Negatur enim suppositum*; quòd quis invincibiliter Deum, ejusque legem ignoret, aut de eo in operando non cogitet. Esto enim quis de Deo ejusque lege non cogitet *signatè*; cogitat tamen *exercitè & practicè*; quatenus divinæ legis radius relucet in objecto per se bono aut malo, quem radium quivis mentis compos facile cognoscere potest. Vide infra cap. 3. n. 4. Ex dictis.

21. COLLIGUNT Theologi imò. Conscientiam *rectam* obligare, ut operemur juxta illam; *erroneam* verò *existimatè rectam*, ne operemur contra illam. *Ratio* est, quia conscientia [quæ est judicium practicum de moralitate specifica operis faciendi vel omittendi:] intimat, aliquid in vim legis æternæ, & ex ejus præscripto esse faciendum vel omittendum; adeoque conscientia nos obligat, sicut ipsa lex æterna, cujus virtute intimat & præcipit seu obligationem promulgat, perinde, ut verba præconis obligant, non quia præconis, sed quia *Edicti Prætoris* sunt promulgatio. Jam verò, quando voluntas ageret contra dictamen rationis sibi intimantis, aliquid esse ex præcepto legis æternæ faciendum aut omittendum; sperneret & contemneret auctoritatem legis & præcepti sibi intimati, adeoque peccaret. Igitur, ut quisque obligatur obedire legi; ita tenetur conscientiam sequi. Unde bene dixit Pontifex in *cap. litteras. De restit. spoliat. Quidquid fit contra conscientiam, edificat ad Gehennam.* Atque hoc ipsum liquidò colligitur ex illo ad *Rom. 14. v. 14. & 23.* Cæterùm, eo modo obligat conscientia, quo talis est, adeoque conscientia *erronea*, sicut tantum est *existimatè recta*, sic tantum existimatè est conscientia, tantumque obligat *existimatè*, ita videlicet, ut teneamur ei non contravenire, spernendo legem existimatam, quod est eidem obedire *negativè*, non verò *positivè*, quod fit; dum

eam sequimur & juxta illam operamur.

22. DICES 1mo. Conscientia erronea non subordinatur legi æternæ, quomodo igitur ab illa hauriet vim obligandi? R. Non subordinari quidem *verè & reapse*; subordinari tamen *existimatè*. Lex autem ut ut falsò existimata, saltem obligat, ut non spernatur in sensu composito istius existimationis.

DICES 2do. Lex inferior non obligat, si contrarietur superiori: jam autem conscientia est lex inferior, & dum est erronea, contrariatur legi superiori. Ergo. R. Si contrarietur, & hoc cognoscatur, utique non obligare ad aliud, quàm ut deponatur; obligare tamen, si contrarietur & putetur concordare. Facit enim falsa existimatio conformitatis, ut teneamur verà lege non spernendi auctoritatem legislatoris.

DICES 3tid. Si conscientia erronea obliget, ergo poterit quis necessitari ad peccandum. Ponamus enim, quòd quis judicet, sibi esse mentiendum ad conservandam vitam: si mentiatur, peccabit contra legem veracitatis, si non mentiatur; peccabit contra conscientiam dictantem sibi esse mentiendum. R. ex D. Thoma 1. 2. *Quest. 19. art. 6. ad 3.* Possè quem necessitari ad peccandum ex *supposito*, quod non deponat errorem vincibilem, non verò *absolutè*.

23. COLLIGUNT Theologi 2do. Agere contra conscientiam, esse tale peccatum, quale apprehenditur seu judicatur à conscientia erronea. Unde (inquiunt) si conscientia dictet, sub graviore peccato & obligatione, esse aliquid faciendum, quàm lex ipsa jubeat; erit quoque gravius peccatum agere contra conscientiam, quàm contra legem, è contra verò, si lex obliget sub mortali, & quis putet se obligatum sub veniali; erit minus peccatum agere contra conscientiam, quàm contra legem.

24. COLLIGUNT 3tid. Nequidem. Deum possè dispensare, ne quis teneatur sequi conscientiam erroneam; quia hoc esset per-

mittere tanquam licitum, ut spernatur lex, quod est intrinsecè malum.

25. Quid, si superior subalternus quid imperet, quod à supremo, erroneè judicarem esse vetitum? R. Præsumptionem in dubio stare pro præcipiente immediato, de cujus voluntate certò constat, adeoque conscientiam erroneam fore deponendam, si verò æquè certò constaret de voluntate superioris majoris, huic potiùs fore obtemperandum.

26. COLLIGUNT 4to. Conscientiam *rectam*, esse conclusionem Syllogismi practici & prudentialis: utitur enim ratio (ut ait S. Thomas, in agendis, quodam discursu, cujus majorem universalem suppeditat *Synteresis*, v. g. hanc: *bonum est faciendum: cui scientia moralis, seu Ethica, sub directione virtutis prudentiæ, adjungit minorem particularem v. g. Hic actus est bonus.* Unde sequitur conclusio: *Ergò est faciendus.* Sub *directione* inquam *virtutis prudentiæ*: siquidem scientia moralis, sine prudentia, est navis sine gubernatore. Scientia considerat objecta secundum se, prudentia verò circumstantias ponderat, ac proinde non est idem, scienter ac prudenter agere, multa enim in scholis scienter docentur, quæ in aliis circumstantiis planè imprudenter in praxim redegeris.

27. COLLIGUNT 5to. Conscientiam *rectam* nec semper esse, nec esse debere, quinimò nec interdum posse esse *physicè* certam & evidentem. Profectò Job conscientiam rectam dicebat *cap. 9. Verebar omnia opera mea.* & Paulus 1. *Corinth. 4.* tamen si nihil sibi conscius esset, tamen non audebat se judicare justificatum. Ratio D. Thomæ est; quia, (ut inquit *quest. 17. de verit. art. 2.*) *Conscientia nihil aliud est, quàm applicatio scientiæ ad specialem actum, in qua quidem applicatione contingit errare dupliciter; uno modo, quia id quod applicatur, in se errorem habet, alio modo; quia non bene applicatur.* Jam autem applicatio in-

in qua contingit errari, illius rectitudo non est physicè certa nec evidens. Ergo. Cæterum; conscientia recta debet esse moraliter certa de bonitate & honestate actionis, & hæc moralis certitudo sufficit, ut docet D. Thomas 1. 2. q. 96. art. 1. ad 3. ubi ait: *Non est eadem certitudo querenda in omnibus, ut 1. Ethic. dicitur. Unde in rebus contingentibus, sicut sunt naturalia & res humanæ, sufficit talis certitudo, ut aliquid sit verum in pluribus, licet deficiat in paucioribus. Ratio est; quia, si non sufficeret certitudo moralis, seu illa, quæ communiter in rebus humanis habetur; obligaretur homo ad aliquid, quod est supra hominem, adeoque ad moraliter impossibile.*

28. DICES. Innocentius XI. Pontifex Maximus inter 65. propositiones, damnavit hanc ordine primam: *licet sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore.* Sed opinio moraliter certa, est opinio tantum probabilis, cum non sit evidens, nec infallibiliter vera. Ergo non licebit sequi opinionem etiam moraliter certam, saltem, ubi agitur de valore Sacramenti. R. Opinionem moraliter certam esse opinionem probabilem quod ad substantiam, non quod ad statum. Nomine enim opinionis tantum probabilis, intelligitur opinio cum formidine positiva & accidentali. Itaque certitudo moralis excludere debet formidinem positivam practicè errandi. Practicè, inquam, errandi. Siquidem cum practica certitudine de actus honestate, consistere potest positiva intellectus speculativi formido & fluctuatio, prout egregiè ostendit Eximius P. Gircken. Tom. 2. tract. 2. q. 3. dub. 3.

REPLICABIS. Operari cum formidine mali, non est rectè operari: conscientia autem tantum moraliter certa, operatur cum formidine mali: adeoque non est recta. R. Dist. maj. Operari cum formidine positiva, non est operari rectè C. cum formidine solum negativa N. maj. & distincta min. consequ.

URGEBIS. Qui operatur cum formidine negativa habet hunc actum: *fortè quod ago, displicet Deo*: sed qui agit cum hoc actu, peccat. Ergo qui operatur cum formidine negativa, peccat. R. Neg. maj. Operans enim cum formidine negativa, hunc actum habet: *Omnibus pensatis nihil occurrit, cur hic actus sit illicitus, & ex multis, apparet licitus & honestus: ergo illum operor, quam non sit impossibile, ut aliter sit, & in aliis fortè circumstantiis, aliter fuerit.* & tale iudicium habuit Apostolus, cum dixit: *Nil mihi conscius sum.* Quasi dixisset: *consideratis considerandis, arbitror, me esse sine peccato, quamvis non sit impossibile, quod aliter sit; hancque solam non impossibilitatem compatitur certitudo moralis & per eam à scientia distinguitur.*

29. COLLIGUNT 6to. Conscientiam invincibiliter errantem excusare ab omni peccato & culpa. Patet ex Joann. 15. *Si non venissem & locutus eis fuissem, peccatum non haberent.* Sed non ex alio capite, nisi quia habuissent ignorantiam invincibilem, eo quod audire non potuissent. Ergo. Unde hæc propositio: *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ, operantem ex ea, non excusat à peccato formali*: post alias consimiles propositiones, à Pio V. & Gregorio XIII. proscriptas, meritò fuit damnata ab Alexandro VIII. 7ma. Decembris 1690. Sensus enim contradictorius omnino verus est, scilicet: *si detur ignorantia invincibilis juris naturæ (de quo infra ex professo agitur) excusat operantem à peccato formali.* Ratio autem hujus est 1mo. Quia ignorantia invincibilis est illa, quam humanâ industriâ tollere nequimus, talis autem ignorantia ab omni peccato & culpa theologica excusare debet, quia facit, ut malitia sit penitus involuntaria, cum faciat, ut nequidem sit cognita, nec potuerit cognosci, proinde nec appeti. 2do. Quia nemo laude vel vituperio dignus est, nisi cum indiffe-

differentia contradictionis, liberè hoc vel illud faciat: sed qui operatur ex ignorantia invincibili, non agit cum indifferentia contradictionis; quia, ut posset non facere; deberet posse vincere ignorantiam. 3to. Quia secundum Divum P. Augustinum, si Angeli & Protoparentes nostri caruissent auxilio dante ipsis posse, sine culpa sua cecidissent. Ergo & qui caret potentiâ superandi ignorantiam, qua laborat, sine culpa cadit. 4to. Quia alioquin infantes, amentes, & rationis impotes, in omnibus actibus indeliberatis circa, objecta de se turpia, possent dici damnabiliter peccare, id quod adeò falsum est, ut, dicente S. Augustino, nulla Doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat. 5to Quia si justus laborans ignorantia invincibili alicujus præcepti divini, nihilominus peccaret; Ergo *Aliquod præceptum homini justo volenti & conanti, secundum presentes, quas habet vires, est impossibile: deest quoque gratia, qua possibile fiat.* Quæ propositio prima inter quinque illas famosas, damnata fuit ab Urbano VIII. 1641. & Alexandro VII. 1658. Idib. Novemb.

Possent quis sic in contrarium arguere: cui malitia est voluntaria in causa, non excusatur à culpa; sed operanti ex ignorantia invincibili, malitia est voluntaria in causa, peccato scilicet originali. Ergo. sed *re. Dist. maj.* cui malitia est voluntaria in causa *voluntareitate persone*, non excusatur &c. C. *Voluntareitate capitis tantum N. & distinctâ min. conseq.* Responso patet ex propositione ab Alexandro VIII. 7. Decemb. 1690. confixa, quæ sic sonat: *In statu nature lapsæ, ad peccatum mortale & demeritum, sufficit illa libertas, qua voluntarium & liberum fuit in causa sua, peccato scilicet originali, & voluntate Adami peccantis.* Sanè, morbi, mors, aliæque pœnalitates hujus vitæ, sunt nobis voluntariæ voluntate capitis, nec tamen nobis in culpam imputari possunt. Quando igitur Di-

vus Augustinus de *Gestis Pelagii. cap. 13.* contra *Cœlestium*, ignorantiam vocat *peccatum*, nihil aliud intendit, quàm quòd ignorantia, puta *invincibilis*, sit pœna peccati originalis: & hoc docebat Magnus Doctor contra Pelagianos, qui ut existentiam peccati originalis negarent; ignorantiam & concupiscentiam ajebant esse naturalem.

30. Sed quid; si opus ex se malum, fiat ex ignorantia invincibili? *Resp.* Tale opus non posse esse aut fieri moraliter bonum & honestum, sed tantum fore *non malum moraliter*. Invincibilis enim ignorantia, nequit operi in se & essentialiter malo, tribuere, quod ipsi repugnat: bonitas autem moralis repugnat operi in se & essentialiter malo: tanta siquidem necessitate, opus in se malum, menti divinæ dissonum est, quanta necessitate, Deus est moraliter rectus: Adeoque opus in se malum, si fiat ex ignorantia invincibili, non efficitur moraliter bonum & honestum. Sanè, si error invincibilis, quo creditur opus intrinsecè malum, esse bonum, efficeret, ut esset reverà moraliter bonum; pari ratione, error, quo crederetur, bonum; esse malum; faceret illud esse moraliter malum; quinimò error invincibilis, quo crederetur aliquid esse bonum & malum simul, faceret illud reipsa ita esse, quod utique Theologis chymæricum videri debet. Ignorantia igitur invincibilis nequit efficere, ut opus ex se malum, sit moraliter bonum & honestum. *Ratio à priori* est, quòd actus juxta Philosophos, specificetur ab objecto, adeoque nequeat dari actus moraliter bonus, ubi objectum est in se malum. sicut enim nequit dari veritas (ut ajunt) *formalis* ubi adest falsitas *objectiva*; ita non potest dari bonitas *formalis*, ubi repugnat *objectiva*. Hoc ergò solum admittendum & statuendum est, quòd actus in objectum per se malum tendens, propter ignorantie invincibilitatem, à culpa Theologica excusetur

tur & fit duntaxat *non malus* (prout hanc quæstionem resolvit ex professo Doctor Angelicus 1. 2. q. 19 in 9 & ad 1.) non verò *formaliter* bonus & honestus. Si igitur

31. DICAS. Quodd talis actus sit conformis appetitui recto, adeoque cenferi debeat *Eshicè* bonus. *R.* Nequaquam vocari posse appetitum rectum, qui est conformis rationi erranti; planè, sicut repugnat, lineam esse rectam, quæ est conformis regulæ curvæ. Jam autem ratio, licet invincibiliter erret, nihilominus errat; esto ex fine operantis extrinseco, possit habere quandam rectitudinem; verùm, sub tali respectu, actus non procedit ex ignorantia invincibili. V. G. Jacob intendebat affectu maritali accedere ad suam, sed ex ignorantia, ut supponitur, invincibili, accessit ad aliam. En! accessus hic, quatenus erat appetitus accedendi ad *suam*, bonus erat & honestus ex fine, verùm; quatenus procedebat ex errore ad *non suam*, erat tantùm *non malus formaliter*, non verò bonus *moraliter*.

INQUIES. Objecti malitia non cognita, actum non inficit: malitia autem invincibiliter ignorata non est cognita. Ergo non inficit actum, proinde erit moraliter honestus. *R.* Malitiam ignoratam non inficere quidem actum, ast non ideo actum evadere moraliter honestum. Aliud enim est actum carere culpâ *formali* ob defectum deliberationis & cognitionis; aliud est, esse honestum. Actus stultorum carent culpâ, ast non ideo sunt boni moraliter.

REPLICABIS. Accedens ex errore invincibili ad *non suam*, est eodem planè modo dispositus in intellectu & voluntate, sicut accedens *ad suam*: sed hic operatur honestè. Ergò & ille. *R.* *Neg. maj.* in unius enim intellectu est error, non in alterius.

OBSISTES. Accessus ille est prudens. Ergo honestus. *R.* Est prudens ex fine *Transfert.* Ex Objecto *Nego Ant. & conseq.*

URGEBIS. Actus conformis suæ regulæ

proximæ optimo modo possibili constitutæ, est moraliter bonus: sed actus conformis conscientia erranti invincibiliter, est conformis suæ regulæ proximæ optimo modo possibili constitutæ. Ergo est moraliter bonus. *R.* *Neg. maj.* Quod enim non potest esse rectum, non ideo est rectum: sicut claudus non ideo rectè incedit, quia graditur meliori modo quo potest.

Neque *inferas* tali casu defecturam esse Divinam Providentiam. Quia homini lapsò præsertim, non debetur immunitas ab omni errore & ignorantia invincibili.

32. De Principio cognoscendi Juris Naturalis, seu actuum moralium, satis actum, sed cum hoc principium sit actibus extrinsecum, meritò adhuc inquiritur, unde nam actus desumant intrinsecam suam moralitatem? Theologi, quibus incumbit hac de re tractare, unanimiter concludunt, bonitatem & malitiam *specificam* & *essentialem* desumi ab *Objecto*, seu potius ex modo tendendi in illud: à *sine* verò *extrinseco operantis*, hauriri bonitatem & malitiam *accidentalem*. Idem statuunt de circumstantiis, quæ majorem vel minorem de-vel indecentiam moralem inducunt. *Ratio imæ. partis* est; quia sicut habitus *physici* specificantur ab actibus, & actus ab objecto physicè & in *esse naturæ* spectato; ita habitus & actus *morales*, ab *Objecto in esse moris*; id est, ut subjecto regulis morum, quibus est con-vel difforme. Nam bonitas & malitia sunt relationes, quæ immediatè respiciunt Objectum vel proximum suum terminum: relatio autem specificatur à suo termino; ergo & actus moralis specificatur à suo *Objecto*, non quidem *secundum se* & *in esse entis*, sed *in esse Objecti*, & prout subsistat huic modo tendendi. Sic idem Deus v. g. in se summè bonus, est Objectum actus boni v. g. amoris, & actus mali v. g. odii ipsius: discrimen autem provenit ex solo modo tendendi diverso in Deum; adeoque ex eo solo

de.

sumitur bonitas vel malitia moralis. Eò tendit dictum magni Patris Augustini lib. 12. de Civit. Dei. cap. 8. *Deficitur non ad mala, sed malè, id est, non ad malas naturas, sed ideo malè, quia contra ordinem naturarum ab eo, quod summè est, ad id quod minus est.* & cap. 22. *Omnis creatura cum bona sit, & bene potest amari & malè. Bene, scilicet, ordine custodito, malè autem, ordine perturbato.* Quando autem, S. Doctor 4. contra Julian. cap. 3. inquit: *Non officiis (id est Objectis) sed sinibus discernendas esse virtutes;* solum vult, non ab Objecto secundum se desumi virtutum differentiam, sed ab Objecto formaliter spectato, seu, prout est finis intrinsecus operis & substat modo tendendi, regulis morum convel difformi.

33. Cæterum; bonitas debet intendi formaliter & directè, malitiam verò sufficit intendi indirectè. *Ratio prioris est, quia bonitas Objecti non influit in actum, nisi ut apprehensa & volita directè, nisi enim directè sit intenta; habet se, sicut bonitas, quæ negligitur & non curatur: bonitas autem, quæ negligitur & non curatur, non influit in actum. Ergo bonitas ut influat, debet esse directè intenta & volita. Sic, abstinens à cibo, ex hoc præcisè, quòd abstineat, non est laude dignus, nisi directè intendat honestatem temperantiæ. Ratio posterioris est; quia operans est culpabilis, cum potest & debet advertere malitiam & non advertit; non obstante autem istà inadvertentià, eligit objectum; hoc ipsò enim spernit legislatorem, ejusque autoritatem contemnit, adeoque operans, malitiam indirectè & interpretativè intendit. Neque est paritas de bonitate; quia bonum ex integra causa, malum ex quolibet defectu, & plus requiritur, ut actus sit positivè bonus, quàm ut sit malus.*

34. *Ratio 2da. partis est; quia finis influit suam moralitatem in actum, quatenus actus ab illo dependet: à fine autem ex-*

trinscco operantis non dependet actus per se & essentialiter, cum sine illo possit fieri; sed accidentaliter tantum velut ab extrinsecoco, quod abesse vel adesse potest, adeoque finis extrinsecus operantis influit bonitatem & malitiam tantum accidentalem. Idem est de circumstantiis, quæ utpote accidentia, qualificant quidem actum, sed ipsi speciem principaliter non tribuunt. De his vide Magistrum Gircken loc. cit. q. 3. dub. 3. §. 3.

35. DICES. *Juxta D. Thomam, bonitas finis est bonitas formalis, bonitas autem formalis non est accidentalis. Ergo bonitas finis est principalis. &c. Finem operis esse principalem bonitatis formam, non verò finem operantis, qui tamen vocari potest forma accidentalis*

INQUIES. *Mendacium ex sola diversitate finis extrinseci, habet diversas specie malitias. V. G. prolatum fine relaxationis, est jocosum, sine serviendi proximo, est officiosum &c. Ergo specifica malitia desumitur à fine extrinsecoco. &c. Diff. Ant. Mendacium ex sola diversitate finis operis habet diversas specie malitias Nego. Idem est enim omnis mendacii finis intrinsecus, scil. intentio fallendi. Ex diversitate operantis. Subdistinguo. Habet diversas accidentaliter seu specie accidentali distinctas malitias C. specie essentiali distinctas N. Hic sedulo.*

36. *Observandum, quòd Objectum quantumcunque bonum, vitiet simpliciter actum, si ametur ut medium, ad finem malum; écontra, si Objectum bonum non ametur, ut purum medium ad finem malum, sed tantum per accidens & secundariò concomitetur finis aliquis aut excessus venialis, tunc non vitiet actum simpliciter, sed secundum quid tantum. Ratio prioris est; quia tunc Objectum in esse Objecti, definit esse bonum, & prout substat tali modo tendendi, inest ei malitia, quæ influit & actum simpliciter inficit: nec mirum; quia pal-*

palpabilis & gravis est inordinatio, & veluti quoddam Sacrilegii genus, objectum ex se bonum, amplecti, propter finem perversum. *Ratio posterioris* est; quia si quilibet excessus venialiter malus, destrueret omnem actus bonitatem; ferè omnium virtutum actus forent impossibiles; siquidem ita attingere virtutis medium, ut nulla terrenæ sordis labecula, vel justæ discretionis excessus aut defectus adhærescat, supra hominem & non nisi paucissimorum ac sanctissimorum est; quia, ut veridicè scripsit Doctorum Aquila de hominibus in communione viventibus: *Vix queritur Jesus propter Jesum. Tract. 27. in Epist. Joan.* Id est: sine ullo sequioris motivi illicio. Id quod exemplo suo ingenuè declarat *lib. 10. Confess. cap. 3. Hoc me [inquit] docuisti, ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam, & cum salus, sit causa edendi & bibendi; adjungit se tanquam pedissequa, periculosa jucunditas, & plerumque præire conatur, ut ejus causâ fiat, quod salutis causâ me facere, vel dico vel volo.* Igitur levis excessus vel defectus, aut vanitas interdum vix perceptibilis, non reddit opera nostra aliunde bona, penitus sterilia, aut ex asse mala, neque omnem aufert mercedem. *Nec CONTRA* facit, quòd bonitas & malitia sint differentiæ specificæ actuum moralium, ut proinde idem actus nequeat habere differentiam utramque, sicut idem animal nequit esse rationale & irrationale. *Nam* differentiæ quæ à fine operantis desumuntur, sunt accidentales; illæ verò, quæ desumuntur ab *Objecto formali*, sunt *essentiales*. Unde idem actus simpliciter ex *Objecto* bonus, potest per accidens, respectu finis mali, esse extrinsecè malus.

37. *DICES.* Qui dat eleemosynam propter vanam gloriam, nihil meretur, sed tantum peccat. Ergo malitia finis, sim-
A. *Hochkirchen, Ethica Christ. Pars I.*

pliciter vitiat totum actum. *Æ.* Hic considerari debere, num vana gloria sit primario & principaliter intenta, bonitas verò eleemosynæ ametur, ut purum medium ad vanam gloriam; num verò bonitas eleemosynæ ametur *per se* & per modum *Objecti*, quam bonitatem per accidens, comitetur quædam vanæ gloriæ titillatio, quæ non sit principale motivum volendi, & sine qua equidem daretur eleemosyna; si primum; actus erit simpliciter & adæquatè malus; si secundum; actus erit quidem bonus, sed imperfectus accidentaliter.

REPLICABIS. Actus per se malus ob bonum finem factus, non potest esse secundum quid bonus. Ergo nec écontra. *Æ.* Licet talis actus nequeat esse *positivè* bonus, quatenus malitia *Objecti* impedit, ne bonitas intentionis possit influere, erit tamen minus malus propter intentionem bonam.

URGEB. Bonum ex integra causa & malum ex quolibet defectu: sed, ubi intenditur finis malus etiam per accidens, non est integra causa, sed aliquis defectus. Ergo. *Æ.* Bonum omnimodum fore ex integra causa, non verò, id quod ex majori & substantiali tantum parte bonum est. Sicut autem in artificialibus V. G. picturâ, structurâ domûs &c. *Leviuscus* defectus non officit, nec facit opus dici malum, licet adferat quandam imperfectionem; ita in moralibus, venialis aliquis defectus non inficit opus principale, licet meritum ejus diminuat.

38. De Quidditate Juris Naturalis, atque iis omnibus, quæ ad definitionem tum *nominis* tum *rei* spectant, sat, ut arbitror, prolixè actum. Dispicimus nunc, quot modis accipi possit Jus Naturale? Jus Naturale (sumendo Jus Naturale pro eo quod naturaliter justum est) in se indivisum, ob varios respectus, variè dis-

E

pesci

pesce potest. *Primo enim per ordinem ad intellectum cognoscentem, dividitur in per se notum omnibus: In per se notum ferè omnibus; & in ignotam pluribus. Ad primum spectant prima & universalissima dictata hæc: Bonum est faciendum, malum vitandum. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Ad quæ reduci possunt quædam Decalogi præcepta, ut: quoddam Deus sit colendus, parentes honorandi. Illa enim ita sunt perspicua, ut omni habenti usum rationis, confestim pateant; & ideo à nemine ignorari possunt. Ad secundum spectant: Non esse mentiendum, non occidendum, non Mœchandum. Illa quippe deducuntur ex primis illis dictatis sine ullo labore, & absque ullo ferè discursu, proinde ab omnibus ferè cognoscuntur, nec perpetuò (nisi affectatè) ignorari queunt. Ad tertium pertinent: Non esse aliquid accipiendum ultra sortem, præcisè vi mutui. Spirituale non commutandum cum re-temporali &c. Quæ, cum difficulter ex primis dictatis eruantur, à multis ignorari possunt. Per ordinem ad personas circa quas versatur, dividitur 2dò. in illud quod respicit Deum. Cujus juris sunt præcepta Decalogi *primæ tabulæ*. In illud, quod respicit proximum, ejus juris sunt præcepta *secundæ tabulæ*: & in illud, quod respicit nosmetipsos. Sic juris naturæ est, quod vita propria sit conservanda. Totum hoc succinctè complexus est Apostolus *ad Tit. 2. v. 12.* inquit: *Sobriè, justè & piè vivamus in hoc sæculo. Sobriè quò ad nos, justè quò ad proximum, & piè quò ad Deum.* Licet autem pietas quoque respiciat parentes & patriam; equidem, cum Deus sit natura *naturans* [ut loquuntur Theologi] & per consequens Pater noster principalis; ideo ipsum primariò respicit. 3tò. Dividitur Jus Naturæ in illud, quod respicit naturam, secundum suum statum

merè naturalem, consideratam: & in illud, quod eandem respicit, prout elevatam ad statum supernaturalem & fidei lumine illustratam, Sic supposità naturæ rationalis elevatione & Sacramentorum institutione, Jus Naturæ dictat, Sacramenta non esse irreverenter tractanda. 4tò Dividitur in præceptivum & permissivum. De qua Divisione pluribus infra. Si

39. ROGES. Num Jus Naturæ distinguatur à jure Gentium? Adnotandum præviè est, quoddam, ut sæpe diximus, jus Gentium aliud sit *primævum, primarium* seu *antiquum ac necessarium*, aliud verò *secundarium* seu *voluntarium*. Quidquid ratio *simplex* absque ullo, vel non ita difficili discursu judicat, & cui quis absque hæsitacione assentitur, illud est juris Gentium *primævi*: ut cultus Dei, & reverentia Parentum. Quodcunque verò ratio *composita*, sive ratiocinatio & discursus introduxit ex causa aliqua externa, necessitate scilicet, vel utilitate humana, illud est juris Gentium *secundarii*. Ex quibus fuit *Responsio*, videlicet: quoddam jus Naturale & jus Gentium *primævum* non distinguantur; discrepent tamen jus Naturale & Gentium *secundarium*, non quidem velut duæ species *oppositæ* sed *subordinate*. Confer *Hoppium & Schambogen ad Tit. Instit. de J. N. G. & Civ. Ex dictis*

40. DEDUCITUR imò. Discrimen esse inter legem æternam seu jus Naturæ, Synderesin & conscientiam. *Lex enim æterna* seu *naturalis*, est ipsa Divinæ voluntatis ordinatio, nobis per dictamen rationis veluti promulgata. *Synderesis* est habitus primorum principiorum moralium, seu ipsummet dictamen rationis, ordinationem illam universaliter & absque discursu manifestans. *Conscientia* verò est dictamen ex synderesi deductum, respiciens particulare hîc & nunc faciendum vel omittendum.

41. DEDUCITUR zdd. An aliquid sit juris naturalis, probari posse tum à priori, tum à posteriori, quarum probationum illa subtilior, hæc popularior est. A priori fit probatio, si ostendatur rei alicujus convenientia aut disconvenientia necessaria cum natura rationali ac sociali. Veluti: cum ostenditur, injustum fore, occidere innoxium hominem, eò quòd natura appetat conservationem sui & omnium, qui sunt ejusdem societatis. A posteriori verò, si non certissima fide, certè probabiliter admodum, juris naturalis esse colligitur id, quod apud omnes gentes, aut saltem moratiores, tale esse creditur. Nam universalis effectus, universalem requirit causam: talis autem existimationis causa, vix alia videtur esse, præter sensum hominum communem, id est, rationem naturalem. Unde bene dixit Cicero 1. *Tusc. cap. 13. in re consensio omnium gentium, jus naturæ putanda est.* & Seneca *Epist. 117. Argumentum veritatis est, aliquid omnibus videri.* Dixi: *Gentes moratiores.* Nam quædam nationes efferatæ sunt & factæ inhumanæ, quales Florus depinxit Thraces; qui planè matrum conjugis usi, quique decrepitos parentes, ne alerent, occiderunt, imò cadaveribus suorum, pro cibo usi. Ab hujusmodi autem hominibus, non debet argumentum duci, neque humanæ naturæ convitium inferri. *Naturà enim (ait Plutarchus in vita Pompeii) nullus hominum aut est aut fuit ferum atque insociabile animal, sed efferatur, ubi extra naturæ modum peccare assuescit, rursumque alià consuetudine, vitæque & locorum mutatione, redit ad mansuetudinem.* Hinc *Aristoteles* descripturus hominem, ad id attendit, quod ipsi proprium est, dicens: *homo animal est suapte naturà mansuetum.* *Top. 5. 2. & 1. polit.* dixit: *Quid naturale sit, spectandum in his, quæ bene secun-*

dum naturam se habent, non in depravatis.

42. De Objecto seu materia circa quam juris naturalis, acturi, primò & præcisè considerandum est, quid jubeat, quidve vetet, seu quid lumen naturæ ostendat, esse necessariò faciendum vel omittendum seclusa qualibet cujuslibet legislatoris ordinatione positiva? Hac in re, inter omnes convenit, jus naturale id omne prohibere, quod *ex se*, naturæ rationali disconvenit; id omne verò præcipere, quod eidem *ex natura rei* necessariò convenit. Quamobrè supra diximus, præcipuum discrimen inter jus positivum & naturale in eo consistere, quòd illud tantum sit de necessariis *ex voluntate legislatoris*; hoc autem ex necessariis de se ad honestatem & finem creaturæ rationalis. Disceptatur autem, quid in particulari jubeat aut vetet jus naturale.

43. Theologi RESOLVUNT imò Omnia quæ in Decalogi præceptis continentur [si tertium quò ad determinationem temporis excipias] fore materiam juris naturalis. *Ratio* est: Quia hæc omnia, seclusa quacunque lege positivâ; necessariò conveniunt aut disconveniunt naturæ rationali, ut patet eunti per singula; & sigillatius per distincta capita examinabimus. Quis enim mentis compos non sentiat, creaturam rationalem non debere Deum Creatorem suum colere, parentes honorare, abstinere à perjurio, blasphemia, furto, homicidio, adulterio &c. ? Unde, quando *l. bona fides ff. Depositi.* dicitur: quòd multa quæ pertinent ad præcepta Decalogi, sint materia juris gentium; sermo est de jure gentium *primævo*; quod cum jure naturæ planè coincidit; ut ostensum supra *Num. 39.* Dixi: *Si tertium &c.* Tametsi enim jus naturale præscribat præcipiatque, Deum tanquam principium rerum omnium fore colendum, non tamen dicitur; id potius

die *Sabbathi*, quàm quovis alio die esse faciendum. Proinde, quantum ad determinationem *Sabbathi*, est juris Divini positivum, quod abrogata lege veteri, antiquatum est per legem Evangelicam, in qua Ecclesia transfudit obligationem illam à die *Sabbathi* in *Dominicam* conferre. c. 7. n. 2.

44. RESOLVUNT 2dò. Multa, non tamen omnia virtutum opera, esse materiam juris naturalis *præceptivi*. *Ratio 1. partis* est: Quia jus naturæ præcipit, suo scilicet tempore debito, actus charitatis, justitiæ, religionis, temperantiæ, pietatis &c. Ex solo quippe lumine naturali cognoscimus, proximo extremè indigenti subveniendum; cuique, quod suum est, tribuendum; Deo & parentibus honorem exhibendum; temperatè vivendum &c. *Ratio 2. partis* est. Quia multa virtutum opera non sunt de *præcepto*, sed duntaxat de *consilio*. Lex enim naturæ non præcipit virginitatem colere, nudis pedibus incedere, nunquam carnes comedere &c. Quæ tamen esse virtutum opera, nemo ibit inficias. Cæterùm; licet hæc opera secundùm se, non sint materia juris naturalis *præceptivi*, sunt tamen juris naturalis *permissivi*, quia hæc opera non reprobant; quinimò modus, quo fieri debent, resultat ex præcepto juris naturalis. Esto enim opera consilii non debeant *absolutè* fieri, *suppositò* tamen quòd optato consilio fiant, fieri debent juxta rectæ rationis dictamen.

45. Sigillatim loquendo, asserendum quoque est, tam Matrimonium in ratione scilicet *contractus*, quàm cœlibatum (humano genere jam satis propagato) ex jure naturæ descendere. *Ratio prioris* est, quia; sicut homo naturaliter inclinatur ad conservationem sui ipsius, ita etiam & multò magis ad conservationem propriæ speciei; Matrimonium autem est medium

necessarium ad conservationem speciei in esse *rationali*. Nam licet per fornicationem & vagum concubitum possit species multiplicari & conservari in esse *naturali*, non tamen in esse *rationali*, eò quòd ex fornicatione & vaga libidine, regulariter & ut plurimum sequatur derelictio aut mala prolis educatio. Quod verò cœlibatus sub spontanea libertate & absque coactione, jure naturæ permissus sit, inde vincitur; quia cœlibatus est bonum longè excellentius bono conjugii; tum quia præter mentis singularem tranquillitatem, expeditiorem cœlestium rerum contemplationem affert; tum etiam, quia majorem similitudinem mortalibus cum Deo, qui totus est spiritus, adsciscit. Quando igitur nonnulli carne magis, quàm spiritu animanti contendunt, Matrimonium esse sub præcepto institutum, utpote sine quo genus humanum crescere & multiplicari haud potuisset: Respondendum est; præceptum illud fore *affirmativum, indefinitum & indeterminatum*, non obligans singulos & quovis tempore, videlicet, quo genus humanum sat multiplicatum existit. Porro præceptum hoc reducitur ad præceptum dilectionis proximi, quatenus conservatio & multiplicatio speciei, pertinet ad bonum proximi. Alii volunt illud reduci ad præceptum *de non occidendo*, quatenus, qui nollet in necessitate Matrimonium contrahere, censeretur quasi occidere genus humanum.

46. QUÆRI hîc posset, an *Polygamia* sit contra jus naturæ? *Vitriarius in Instit. jur. nat. cap. 5. n. 16.* & ex eo *Schmier l. 1. Tract. 1. cap. 2. sect. 2. §. 4. n. 120.* cum variis Theologis id indistinctè affirmat, tam de polygamia *virili* quàm *femina*. Econtra *Grotius l. 2. cap. 5. §. 9. n. 3.* putat nequidem polygamiam fuisse in veteri lege, jure Divino prohibitam. Et si enim (inquit) ex prima illa conditione, qua

uni

uni mari foeminam non nisi unam, Deus attribuit; satis appareat, quid optimum sit & Deo gratissimum, atque hinc sequatur semper id fuisse egregium & laudabile, non tamen lex ulla, ea de re extabat aut data fuit. Unde (pergit Grotius) cum Deus sive per *Adamum* sive per *Moysem* dixit, tantum esse foedus Matrimonii, ut vir parentis familiam relinquere debeat, quod novam cum uxore familiam constituat, idem ferme dixit, quod Pharaonis filiae dicitur. *Psal. 45. v. 11. Obliviscere populi tui, & domus patris tui.* Tametsi autem ex hac tam arctae amicitiae institutione satis appareat, Deo gratissimum esse, ut perpetua sit ea conjunctio, non tamen eo evincitur, à Deo jam tum imperatum, ne qua de causa foedus illud solveretur. At *Christus*, quod Deus institutione conjunxerat, id ab homine separari vetuit, ex eo, quod optimum, Deoque acceptissimum est, dignissimam lege nova desumens materiam. Ita Grotius *loc. cit.* Pro resolutione autem hujus quaestionis.

Observandum est cum *D. Thoma 3. p. q. 65. art. 1. in corp.* Duplicem esse Matrimonii finem; unum *principalem*, scilicet proles procreationem & educationem, qui quidem finis convenit homini, ut animal est, proinde caeteris animantibus communis: alterum *secundarium*, qui consistit in mutuo obsequio, inque communicatione bonorum & operum inter conjuges, & hic solis hominibus proprius est.

47. Hoc observatò, absque haesitatione asseri potest, quod polygamia seu pluralitas uxorum sub uno viro, non sit *directè* contra jus naturae, licet fini secundario Matrimonii aliquatenus adversetur. Ita docet *Doctor Angelicus loc. cit. in corp.* his verbis: *pluralitas uxorum neque totaliter tollit, neque aequaliter impedit pri-*

um finem, cum unus vir sufficiat pluribus uxoribus foecundandis & educandis filiis indonatis: sed secundarium finem, etsi non totaliter tollat, multum tamen impedit, ad quod non facile potest esse pax in familia ubi uni viro plures uxores junguntur. Cum zelotypia laboret fragilis foeminarum sexus, & fieri nequeat, quin viri affectus magis feratur in unam quam alteram. Tum etiam; quia finis secundarius Matrimonii (post peccatum *Adami*) est remedium contra concupiscentiam, quo non semper ad votum uti potest uxor, cujus vir plures habet thori socias.

48. Concludimus autem cum tota tum *Thomistarum* tum *Schotistarum* schola, Polygamiam omni tempore fuisse jure divino prohibitam, & proinde, non nisi Deo dispensante, permissam fuisse in veteri lege. *RATIO primi* est. Quia Deus verè præceptum dedit, dum dixit *Genes. 2. v. 24. Relinquet homo patrem suum & matrem & adhaerebit uxori suae, & erunt duo in carne una.* Neque hoc præceptum unquam Deus sustulit. *RATIO secundi* est; quia viri sancti, ut *Abraham, Isaac, Jacob, David* &c. plures habuerunt uxores, nec eam ob causam, ullibi reprehenduntur in *S. Scriptura.* Ergo dicendum, quod Deo dispensante id fecerint. Atque ita expressè docet *Innocentius III. in cap. gaudemus. De divortiiis.* Dispensatio autem supponit legem in suo vigore permanere, licet sopiatur ejus obligatio pro tempore dispensationis, respectu illorum, cum quibus dispensatur. Nec

OBEST imò. Quod nullibi legatur dispensatum esse à Deo. Ne enim cum *D. Thoma 3. p. q. 65. art. 2.* dispensationem illam factam esse *per internam inspirationem principalioribus ex populo Israelitico, & per ipsos alios;* cum non sit credibile, tot viros in sacra historia laudatos, totà vità in adulterio vixisse. Quamquam au-

tem

tem posteriores, post primam uxorem, in S. Scriptura interdum vocentur concubinæ, inde tamen non sequitur, quod non fuerint veræ uxores. Dicebantur enim concubinæ; quia tantum ad prolium generationem, non verò ad domus gubernationem assumebantur. Gubernium enim domus uni solitum erat committi: præterquam, quod hæc nomina sæpe confundantur, ut patet *Judic. 19. & 10.* ubi uxor *Levitæ*, vocatur ejus concubina. Nec

OBEST 2dò Quòd *Salomon 3. Reg. cap. 11.* de multitudine uxorum reprehendatur. Non enim reprehenditur de multitudine præcisè, sed de nimia multitudine contra præceptum factum Regibus. *Deuteron. 17. & 17.* non assumendi uxores sinè numero; tum, ne amor foeminarum ipsos retraheret à debito Regni regimine; tum, ne nimium diffusæ libidini incumberent, tum denique, ut aliis quoque occasionem relinquerent consequendi uxores.

50. Loquendo de *Polyviratu* seu *pluralitate virorum* sub una muliere, certum est hujusmodi Polygamiam directè repugnare juri naturæ, cum sit contra utrumque Matrimonii finem. Contra *primarium* quidem; quia diversorum virorum heterogenea seminum mixtio vel prorsus impedit generationem prolis, vel tandem incertam reddit ex parte patris, cui potissima educandæ prolis cura incumbere debet. Contra *secundarium* verò, qui est pacifica familiæ gubernatio, communicatio bonorum & operum inter conjuges, mutuam obsequium, remedium incontinentiæ &c. Quia pax & tranquillitas familiæ sub gubernantium pluralitate servari nequit: neque plures viri bona, tum inter se, tum cum uxore una, & liberis, volent esse communia. Mutuum quoque reddi non poterit obsequium, nec pluribus viris intuitu unius fæminæ,

promptum præstabitur incontinentiæ remedium, ut patet. Unde licet dispensaverit Deus antiquitus in polygamia, non tamen in polyviratu.

51. Quanquam autem Polygamia, Deo dispensante, partibus veteris Testamenti permessa fuerit; equidem in lege Evangelica, jure Divinò, omnino prohibita est, ita ut dispensatio aliquando facta, nullatenus perseveret, etiam respectu infidelium. Atque ita docent omnes Orthodoxi contra spurcissimos *Mahumetanos*. Concilium *Trident. sess. 24. can. 2.* loquitur quidem de solis Christianis, dum ait: *Si quis dixerit: licere Christianis plures simul habere uxores, & hoc nulla lege Divinè esse prohibitum, Anathema sit*: Ast Concilium ita definivit, non quod crediderit Polygamiam licitam esse jam infidelibus, cum Christus dicens *Matth. 19. erunt duo in carne una*. Sustulerit omnem dispensationem, reduceritque Matrimonium ad eum statum in quo erat ab initio, cum Deus dixit *Genes. 2. & 24. Relinquet homo &c.* Sed quia agebat contra hæreticos, qui id etiam permittebant Christianis. In consequentiam hujus Doctrinæ Christianæ, Ecclesia infidelem Polygamum cum omnibus uxoribus conversum, permittit manere cum sola prima, datâ cæteris facultate nubendi quibuslibet; adeoque supponit non valuisse conjugium cum posterioribus. Ex dictis

52. COLLIGITUR imò. Probabiliùs permissam fuisse Polygamiam populo Judaico, *immediatè* quidem iis, quibuscum ordinariè loquebatur Deus, ut *Abrahamo, Isaac, Jacob, Davidi &c. mediatè* verò reliquis, in quantum Patriarchæ illi & populi Principes divinam dispensationem aliis verbo, exemplo, aut consuetudine intimabant. *Ratio* est; Quia eadem videtur fuisse ratio dispensationis pro inferiori populo, ac pro aliis, videlicet prolium mul-

multiplicatio, quatenus augetur numerus fidelium & Dei cultorum in populo Judaico fatis modico.

53. Disputatur autem, an Polygamia solis Judæis fuerit permiffa, num etiam Gentilibus? Quidam hoc posterius negant, eò quòd respectu illorum cessaverit ratio, ob quam concessa fuit Judæis, nempe veri Dei cultorum multiplicatio. Alii id ipsum affirmant, freti autoritate Divi P. Augustini, qui lib. 22. contra Faustum cap. 44. docet, in locis, in quibus Jacob quatuor assumpsit uxores, licitam fuisse Polygamiam: ibi autem viguisse gentilitatem, patet exemplo Laban idola colentis. Eò facit, quòd Esther Regina Sanctissima, nupta fuerit Assuero Gentili jam plures uxores habenti. Præterea, ex historiis liquet; plerâsq; gentes olim, ut divortiorum libertate (licitum enim erat conjugibus solvere Matrimonii vinculum) ita plurium fœminarum conjugio usas; quanquam solos Germanos singulis uxoribus contentos suo tempore fuisse Tacitus memoret. De morib. Germ. cap. 18. & apud Ægyptios, soli Sacerdotes unius fœminæ concubio usi dicantur. Quod & apud Græcos Cecrops primùm, teste Athenæo constituit, licet id ne Athenis quidem diu observatum fuerit, prout tum aliorum, tum exemplo docemur Socratis, qui duas simultaneè uxores habuit Xantippen & Myrtonem Aristidis filiam. Ut tradit Diogenes Laërt. lib. 11. §. 26. Ierigo populi, qui continentius egerunt, ut Romani, qui uxorum pluralitate, divortii item, diu (usque ad annum scilicet urbis conditæ 522. quo primus Sp. Carvilius Ruga uxori sterili nuntium remisit, teste Gellio lib. 4. c. 3. & lib. 17. c. 21.) abstinnerunt, laudandi utique sunt, quia ad id quod perfectius, accesserunt. Semper enim in Polygamia & divortii aliqua relaxit imperfectio. Unde

54. COLLIGITUR 2dò Monogamiam juri seu rationi naturali multò esse conformiorem. Sana enim ratio exigere videtur, ut sicut mulier totum corpus suum tradit viro uni; ita vir totum corpus suum tradat uni mulieri, ut servetur in contractu nuptiali æqualitas. Unde D. Thomas 3. p. 2. q. 65. art. 2. in corpore ait: *Lex autem de unitate uxoris non humanitus, sed divinitus instituta, nec unquam verbis aut litteris tradita [nempe expressè & explicitè] sed cordi impressa, sicut & alia, quæ ad legem naturæ qualitercunque pertinent.*

55. Perquirendo ulterius Materiam juris naturalis; fatendum quoque est, quòd error, vis, impotentia & alia quæcunque impedimenta Matrimonii, quæ defectum substantialem sive ex parte corporis, sive ex parte animi, puta: ratione voluntatis aut intellectûs inducunt, ex jure naturali descendant. Mens enim rationalis ratiificare non potest nuptias, quibus substantialia defunt.

56. Sed quid de origine Patriæ potestatis? R. Quatenus hæc importat jus regendi, educandi, corrigendique liberos, meritò juri naturali adscribitur. Quid enim prodesset liberos procreasse, nisi adesset jus atque obligatio illos alendi, & ritè imbuendi, castigandique pro merito. Quod, si jus naturale *permiffivum* consideremus; idem jus Matri, perinde ac Patri competit, ob æqualem, si non majorem illius, quam hujus in liberos amorem & laborem: quanquam, si convenire non possint; viro utique potiùs & præstantius imperium, quam fœminæ concessum videatur. Rectius dixeris; jus matris esse æquale patriæ potestati comparatè ad liberos; infirmius verò & inferius, si tam ad patrem, quam ad liberos comparetur. Nam, ut bene notat Hoppius ad Tit. Instit. de patria potest. Jure naturæ, potestas Matris, potestati Patris est

est

est subordinata, ob maritale imperium, quod viro competit in uxorem. Quòd verò jure Romano, Pater nactus fuerit potestatem in liberos, non Mater, ideo est; quia maluit hoc jus respicere ad caput, quàm ad costam, & ideo peculiare effectus & vim majorem attribuere Patri, quàm Matri. Quamobrèm & jus Patriæ potestatis peculiare, inventum est juris civilis. *Hop. loc. cit.*

57. Rerum divisio, suppositâ humani generis multitudine & multiplicatione, juri naturali natales suos debet. Tametsi enim prima mundi ætate, res aliquamdiu communes fuerint; nihilo tamen minùs ista communio non erat juris naturalis: *Præceptivi*, sed *permissivi* & *conditionati*, eò usque videlicet restricta, donec pax & tranquillitas humanæ societatis, recessum à communione ac divisionem proprietatémque rerum exigeret.

58. Non minùs etiam obligatio servandi fidem in pactionibus & contractibus mutuò datam, ex jure naturæ pullulat. Esto enim liberum & arbitrium cuivis sit, velintne pacisci & contrahere; attamen contractus & pacta sincerè & sanctè inita eludere aut contemnere, sine injuria & offensa boni publici, ac absque transgressione legis naturalis, non licet; alioquin quis alteri juratam etiam fidem interponenti fideret aut crederet? Certè nemo. Adeoque necessum foret interciderere commercia, dissolvi societates, perire Respublicas, fide, utpote unico commerciorum, societatum & Rerumpublicarum vinculo, deficiente. Confer *Schmier. loc. cit. § 4.* Qua ratione & ipse Princeps tenetur servare contractus & pacta cum suis etiam subditis inita, quia grave nimis fidem fallere *l. Quod Principi 1. De consuet. Principum.* Quæ etiam hosti servanda. *Can. Noli. 3. caus. 23. q. 1.* Quinò nec Princeps revocare potest privi-

legium subditis concessum ex causa *onerosa* vel in *remunerationem*, aut per absolutam donationem, per quam transeat in dominium subditorum. *Zoësius ad ff. de LL. Scitis &c. n. 37. & seq.* Vide quæ scripsi ad Regul. Juris in 6. *Decet concessum &c.*

59. Porrò, Testamenti factio, prout est postrema mentis testatio præcisè, non verò prout solemnitatibus Juris Civilis fulciri debet, ex præjactis naturalium legum regulis, quàm optimè probatur. Quid enim æquius est, quàm ut quæ quisque labore & sudore vivus sibi parturiit bona, tum inter vivos, tum etiam incasum secururæ mortis, in alios erogare, officia demereri, & beneficia compensare queat.

60. Huc spectat examinare, num jus naturale actus, quos prohibet, eo ipsò etiam irritet? circa quod sit.

RESOLUTIO 1ma. Quando actus naturali jure prohibitus est ob defectum potestatis vel materiæ incapacitatem, simul etiam est irritus. *Ratio* in apico est. Quia tunc deest aliquod principium & requisitum substantiale, quo sine, actus nec licere nec valere potest. Quamobrèm, quia vis, dolus & error *circa substantiam*, tollunt aliquod principium essentialè, videlicet consensum; ideo reddunt Matrimonium & quemcunque contractum, invalidum. Hoc pacto etiam impotentia perpetua, quia inducit incapacitatem in materia, corpore scil. conjugis; Matrimonii licitatem & valorem sufflaminat. Et tandem, quia re unâ, uni venditâ & traditâ, amittitur dominium ex parte venditoris; ideo etiam amittitur potestas rem illam alteri vendendi & tradendi, adeoque secunda venditio & traditio nulla est.

RESOLUTIO 2da. Quando actus est prohibitus ob indecentiam in materia reperi-

tam,

tam, eaque causam habet perpetuam, non tantum illicitus, sed & invalidus est. *Covarruvias in 4. Decretal. p. 2. c. 6. n. 7.* ubi & alios citat. *Ratio* est; quia quando actus prohibetur ob indecentiam & turpitudinem in materia inventam, eaque causam habet perpetuam; tunc actus valor juri naturæ inimicus est, & quidem in perpetuum. Quocirca, Matrimonium in primo consanguinitatis gradu *linea recte*, æquè invalidum ac illicitum jure naturæ reputatur. Turpitudinem enim, quæ tale commercium Patris v. g. cum filia constituit illicitum, causam habet perpetuam.

RESOLUTIO 3tia. Quando actus jure naturæ prohibitus est ex alio motivo; tunc solum illicitè non verò invalidè ponitur. *Ratio*: Quia supposita potestate agentis & capacitate materiæ, remotà aliunde turpitudine & indecentiâ; concurrunt omnia requisita ad substantiam actus, ex alio licet capite prohibiti; adeoque talis actus, ut ut prohibitus & ideo illicitus, non tamen illico est invalidus. Hinc Matrimonium validè contrahitur cum voto castitatis simplici: hoc enim non aufert potestatem in corpus proprium, potestque in Matrimonio post votum contracto, honestus esse usus, reddendo, non petendo, debitum. Ob eandem rationem, secunda venditio, post primam, sine traditione, factam, unâ cum traditione interposita valet; quia penes venditorem, ante traditionem mansit dominium, adeoque absoluta potestas iterum vendendi & transferendi. *Text. in cap. 1. de Spons. duor. & in l. 15. Cod. De rei vind.* Unde non omnia, quæ juri naturæ repugnant, eò ipsò, jure naturæ quoque irrita sunt, ut exemplo prodigæ donationis apparet: sed ea demum, in quibus deest principium dans validitatem actui, aut in quibus vitium perpetuò du-
A. Hochkirchen, Ethica Christi. Pars I.

rat in effectu, ita ut in singulis actibus peccatum iteretur. Principium autem hic & in aliis actibus humanis unde jus oritur, nihil aliud est, quàm facultas moralis simul cum facultate sufficiente ad jus producendum.

61. Occasione hujus facultatis moralis, oritur quæstio de voluntate seu consensu parentum, quem ad validitatem conjugii, quasi naturaliter quidam requirunt. Ast Theologorum & Canonistarum sententia, quam assecutus est *Grotius lib. 2. de J. B. & P. cap. 2. §. 10.* fert, jure naturæ ad valorem Matrimonii non requiri parentum consensum. Unde Concilium *Tridentinum sess. 24. cap. 1.* damnat eos qui *falsò affirmant, Matrimonia à filiis-familias sine consensu parentum contracta, irrita esse.* Veritas hujus sententiæ colligitur ex S. Scriptura, quæ varia refert Matrimonia sine parentum consensu contracta, absque hoc, quòd illa reprehendat, quin potius laudet. ut Matrimonium *Tobie junioris. Tob. 7.* Matrimonium *Jacob cum Lia. Genes. 28.* *Ratio* est; quia filius legitimæ ætatis & sufficientis rationis, habet dominium plenum & integrum in corpus proprium, quòd ad usum à Deo & natura concessum, neque quòd ad hoc à parentibus dependet. Ergo sine illorum consensu, potest Matrimonium contrahere & novam familiam ordiri. Nec

62. **OBEST 1.** Quod *Evaristus Papa can. aliter 30. q. 5.* hujusmodi Matrimonium vocet adulterium, stuprum, aut fornicationem. *Nam* sic etiam vocat Matrimonia *clandestina*, quæ tamen *Tridentinum* docet fuisse rata & vera. Unde, sicut in uno, ita altero casu, *exaggerativè* loquitur Pontifex, insinuando, rem esse regulariter illicitam. Nec

OBEST 2dò. *Lex 2. ff. de ritu nupt.* ubi, sicut & alibi passim, in jure civili,

F

re-

requiritur consensus parentum ad valorem Matrimonii, sine quo, defacto in Gallia, Matrimonia filiorum ante certam ætatem contracta, irrita censentur. *Nam* vel jus civile correctum est per jus Canonicum. *Can. sufficiat. 27. q. 2. cap. virum. de Regularib.* aut aliud non vult, quàm quòd filius spreto consensu parentum contrahens nuptias, peccet, & ideo puniri possit. Ad hæc; esto in foro fori seu civili. (sicut in Gallia) hujusmodi Matrimonia, irrita reputentur; nemo tamen dixerit; illa perinde *nulla* fore in foro conscientiæ, aut jure naturæ. Præterquàm, quòd nec Jure Romano, mater, cui tamen naturaliter liberi reverentiam debent; suo dissensu Matrimonium irritum faciat; quinimò ne pater quidem, respectu filii emancipati. *L. 25. ff. de rit. nupt.* In Sacris Litteris reperimus quidem pios viros multoque magis mulieres (quarum verecundiæ maximè convenit, hæc in re alieno arbitrio stare, ut insinuat Divus Paulus ad *Corinth. cap. 7. v. 36.* loquens de elocanda virgine) in contrahendis nuptiis secutos auctoritatem parentum: nihilominus magis irritum pronuntiatur conjugium *Esau*, nec liberi ejus declarantur illegitimi, eò quòd sine tali auctoritate nuptias contraxerit.

DICES. Possunt parentes irritare vota filiorum: ergo & illorum Matrimonia. *Dist. Ant.* Possunt irritare vota filiorum ante pubertatem emissa *C.* Post pubertatem. *Subdistinguo.* Vota *realia. Transseat.* & ideo inquam *Transseat.* Quia de bonis *Castrensibus* aut *quasi Castrensibus*, non sunt irritabilia. Vota *personalia*, saltem illa, quæ respiciunt vocationem & statum vitæ perpetuum. *N.* Unde, sicut possunt sine consensu parentum validè Religionem profiteri; ita & validè nuptias contrahere.

63. Quanquam autem jure naturali,

abique parentum consensu, validè contrahantur nuptiæ; equidem ordinariè filii debent parentes consulere & sub gravi peccato illorum consensum postulare: ac obtinere, nisi sint irrationabiliter invitati. *Ratio* est; quia honor & reverentia parentibus debita postulat; ut rem tam arduam, tantumque onus non subeant liberi, nisi ipsis consultis & consentientibus.

DIXI: *Nisi sint irrationabiliter invitati.* Veluti: si nimium differant, si aut nullam, aut futilem allegent rationem: si ideo impediunt, ne cogantur dotem aut dationem propter nuptias, dare, ne liberorum operis, sine quibus vivere possunt, carere cogantur. Erunt tamen *rationabiliter invitati*, si ex hujusmodi Matrimonio justè apprehendantur discordiæ graves, scandala, odia, domus ruina, ignominia, dedecus. Ex his

64. DEDUCITUR imò. Filium invitatum non teneri obedire parentibus præcipientibus nuptias cum tali præcisè persona aliunde honesta & statui suo proportionata. Quia in eligendo tanto onere; debet potissimum amor & propensio propria, stimulum addere. Nihilominus

65. DEDUCITUR 2dò. Non esse injustas leges civiles permittentes parentibus exhæredare liberos contra eorum voluntatem nuptias contrahentes. Supponunt enim leges, justum & rationabilem esse parentum dissensum. Hujusmodi autem leges refrœnant stultas, imprudentes & præcoces atque præcipitatas adolescentum cupiditates, ex quibus cum magno reipublicæ detrimento, tot infelicia, scandalosa, imò & cruenta persèpè sequuntur connubia. Neque attendi meretur, quòd istiusmodi leges videantur nocere libertati: nocent enim libertati effrœnatæ & profunt libertati honestæ & per prudentiæ dictamina moderatæ. Quòd si enim probaretur injustus parentum dissensus,

talisque à jndice declararetur, nulla foret exhereditatio, quia non censentur leges tali casu illam permisisse.

66. DEDUCITUR 3tio. Ob Matrimonii libertatem, meritò statutum esse à Concilio Tridentino *sess. 24. cap. 9. de reformis.* ut Magistratus & domini temporales *injustè* ad Matrimonium cogentes, incurrant ipsò factò excommunicationem. *Dictum. Injustè cogentes.* Si enim coactio sit *justa*, qualis potest esse respectu defloratoris virginis; non incurritur illa poena, cum tunc nulla supponatur culpa. Quàmò illam non incurrunt, injustè Matrimonium impediètes, aut prohibentes; cum aliud sit Matrimonium impedière, aliud ad id cogere, verba autem præsertim poenam infligentia non sint ultra proprietatem extendenda, nisi aliud constet. Tametsi etiam Parentes peccent, dum liberos ad Matrimonia cogunt, Excommunicationem tamen non incurrunt, quia Concilium solum loquitur de Magistratibus & dominis temporalibus, cujuscuque gradus & dignitatis, ut legenti evidenter patebit. Si ob materiæ connexionem.

QUÆRAS: Quòdnam debeat esse objectum consensùs Matrimonialis? **R.** Consensus Matrimonialis necessariò ferri debet in tria. Scilicet 1. In traditionem irrevocabilem potestatis mutuae in corpus. 2. In obligationem debiti reddendi, ubi compar ratioabiliter id postulaverit. 3. In vinculum Matrimonii perpetuum. *Ratio est, Quia illa omnia vel pertinent ad substantiam Matrimonii, vel eam necessariò concomitantur aut subsequuntur. Ut patet consideranti. Neque de hoc est difficultas, disputatur tamen inter Theologos: num consensus ille necessariò ferri debeat in commercium carnale seu copulam? Quidam id absolutè requirunt, aliis negantibus. Aliqui saltem im-*

PLICITUM consensum de necessitate postulant.

68. Probabilior sententia est, non requiri ad valorem Matrimonii ullum consensum in copulam carnalem. Nam inter Deiparam Virginem & S. Josephum, fuit verum Matrimonium, absque hoc quòd Sacratissima Virgo consenserit aut consentire potuerit in copulam carnalem, ob votum Virginitatis. Veritas istius Matrimonii probatur tum ex S. Scriptura quæ sexies *Mariam* vocat conjugem, & *Joseph* virum ejus. Tum ex *Divo P. Augustino lib. 23. Contra Faustum cap. 8.* ubi docet, fuisse inter ipsos verum conjugium *non concubitu, sed affectu, non commixtione corporum, sed copulatione (quòd charius est) animorum.* Tum ex *Doctore Angelico, 3. p. q. 29. art. 2.* ubi ait: *Omniò verum fuisse Matrimonium Virginis Matris Dei & Joseph.* His adjungi potest *Doctor subtilis in 4. Dist. 30. q. 2.* ubi id prolixè probat, ac quomodo id fieri potuerit sine præjudicio Virginitatis, tribus exemplis declarat *ibid. n. 6.*

69. Quando autem S. *Hieronymus, Basiliius* & alii Patres insinuant S. Josephum fuisse quidem Sponsum Mariæ, sed non Virum. Nihil aliud juxta S. Scripturæ tenorem intendunt, quàm quòd inter Divam Virginem & S. Josephum non fuerit Matrimonium *consummatum*, sed duntaxat *ratum*; unde meritò vocantur Sponsi, quod & moribus hodiernis receptum, ut scil. nubentes, ante Matrimonii consummationem vocentur *Sponsi.*

Ratio autem supraposita sententia est: Quia aliud est jus in copulam, & aliud usus copulæ, & potest quis tradere primum, non intendendo secundum. Proinde, sicut potest quis vendere dominium agri directum, seu quò ad proprietatem, retento dominio utili; ita & tradere possunt conjuges dominiam in mutua corpo-

ra, non tradito dominio utili, seu usu in actum carnalem, dum usus est ipsis prohibitus ob promissionem Deo factam.

DICES. Transferens dominium equi, ejus quoque usum transferre censetur. Ergo qui transfert dominium corporis ad usum conjugii, censetur utique consentire in copulam. *¶ Dist. conseq.* Ergo qui transfert &c. censetur consentire *ordinariè loquenda.* C. Si pactum contrarium intervenerit. N. Disparitas autem inter unam & alteram translationem domini est: Quod translatio domini in equum abque ejus usu, foret omnino inutilis, nugatoria, imò accipienti onerosa & nociva, quod secus est in translatione domini in corpus, sine actuali ejus usu; habet enim hujusmodi translatio alios effectus aliásque utilitates. Siquidem taliter juncti non possunt vivente comparte, alias nuptias contrahere; & si carnaliter commiscerentur inter se, non essent rei fornicationis, sed tantum sacrilegii, ob violatum (ut supponitur) continentiae votum. Adhæc; taliter juncti, mutuo se juvare deberent in regimine familiaræ, & servata individua vitæ societate, invicem sibi auxilio & solatio esse deberent in adversis.

REPLICABIS. Potestas seu jus in usum corporis cum obligatione non utendi, non est vera potestas. Ergo. *¶ Dist. Ant.* Non est vera potestas proxima & expedita C. radicalis & remota, quæ ad Matrimonium sufficit, *Nego.*

URGEBIS. Matrimonium ex natura sua ordinatur ad generationem: sed qui non intendit copulam carnalem, non intendit generationem. Ergo nec intendit Matrimonium. *¶ Dist. maj.* Ordinatur ad generationem tantum N. Alioquin non subsisteret conjugium in senibus: prout argumentatur *S. P. Augustinus lib. de bono conjug. c. 1.* Ordinatur ad generationem

vel individuum vitæ societatem, vel ad utrumque simul. C. Nolim autem inde inferas; posse tali pacto duos masculos Matrimonio conjungi: siquidem, licet possent conjungi societate & animo, non tamen cum jure radicali ad copulam carnalem, sine qua non consistit Matrimonium.

OBSISTES. Juxta *D. Thomam in 4. dist. 3. q. 2. art. 2. Quæstionc. 2. ad 3.* requiritur consensus saltem implicitus in copulam. Ait enim: *Dicendum: quod copula carnalis cecidit implicitè sub consensum B. Virginis. ¶* Requiritur consensum implicitum ex parte contractus, non autem ex parte contrahentium. Certè, qui vult contractum, qui ex natura sua ordinatur ad potestatem in copulam, utique ex vi contractus vult, seu intendit copulam in potentia, seu copulam ut possibilem, non verò necessariò ex parte alterius intendit copulam ut perficiendam. Quando igitur *S. Thomas* asserit, Deiparam Virginem implicitè consensisse in copulam, nil aliud indigitare vult, quàm quòd consenserit in contractum ordinatum ad copulam conjugalem ut possibilem.

INSURGES adhuc. Traditio potestatis in copulam sine obligatione ad illam, obest bono prolis. Ergo. *¶ Dist. Ant.* Obest positive N. Obest negative seu nihil confert ad bonum prolis. C. Verùm ad hoc nihil tenentur conferre nubentes. Si enim contracto Matrimonio, ex mutuo consensu, possint continentiam servare, prout fecit *S. Elzearius* cum *B. Deborahina*, quidni idem possint nubentes promittere Deo, salvo Matrimonio? Igitur potuit *Diva Virgo* non obstante voto castitatis, licitè Matrimonium contrahere cum *B. Josepho*, vel quia convenerant de mutuo continentia, vel quia Deo revelante noverat, virginitatem suam nullatenus à Sponso suo violandam.

CAPUT II

DE

Universalitate & immutabilitate Juris Naturalis.

SUMMARIUM.

- 1 **I**us Naturale, divinum quoque est omnes obligans.
- 2 Verusissima & primordialis lex est.
- 3 Jus naturale nec Regni causâ violandum.
- 4 Naturæ lex derogat cunctis legibus posterioribus sibi adversantibus, & omnis dispositio debet esse conformis juri naturali.
- 5 Jus naturale latius patet legibus civitatum.
- 6 Solum jus naturale sufficit ad honestè vivendum.
- 7 Lex naturæ universalis est, summos infimosque peræquè obligans.
- 8 Nec dispar hominum conditio nec locorum intercapedo mutat jus naturale.
- 9 Jus naturale penitus immutabile, & quare?
- 10 Plenius exponitur status quæstionis.
- 11 Lex dupliciter mutari potest.
- 12 Lex nat. impropriè mutari potest.
- 13 At propriè, etiam à Deo mutari nequit.
- 14 Dissolvuntur objectiones, & signanter refutatur sententia Patris Henno.
- 15 Quid sit Epikeia, interpretatio, abrogatio, derogatio & dispensatio?
- 16 Papa nequit dispensare in jure naturæ.
- 17 Imò ne Deus quidem.
- 18 Qua ratione olim Deus permiserit Polygamiam & divortia?
- 19 Matrimonium ratum, quo pacto dissolubile?
- 20 Professio religiosa, quatenus dirimat Matrimonium?
- 21 Conversio ex infidelitate, qualiter rumpat Matrimonium?
- 22 Manens infidelis, non potest ante conversum, ad alias nuptias transvolare.
- 23 Infidelis porro conversus, non potest ad compartem jam novo Matrimonia junctam, reverti.
- 24 Fidelis non potest conjugem infidelem volentem pacificè cohabitare, repellere etiam quò ad thorum.
- 25 Paganismus superveniens, non facit rumpi Matrimonium cum fidei contractum.

26 An

- 26 *An conversus non monitè comparte longissime distante, possit ad alias nuptias transire?*
- 27 *Epikeia quatenus habeat locum in jure nat.?*
- 28 *Cur non equè in jus nat. quàm positivum cadat?*
- 29 *Lex nat. obligat etiam Angelos & beatos.*
- 30 *Refutatur David Mevius.*
- 31 *Mutari possunt quæ libertatis naturalis sunt.*
- 32 *Jus Nat. aliud absolutum aliud hypotheticum.*
- 33 *Una lex nat. fortior vincit debiliorem.*
- 34 *Jus nat. non limitatur per utilitatem hominum.*
- 35 *Transgressio juris nat. illud non mutat.*
36. 37. 38. & 39. *in quo consistat finis juris nat.?*
- 40 *Jus nat. non consequitur vim suam à legibus civilibus.*
- 41 *Jus naturale duo habet tribunalia.*
- 42 *Deus acerrimè punit juris naturalis violatores.*

1. *Aturæ rationem, seu jus naturale, legem esse Divinam, agnovit Cicero de Offic. 3. Est enim jus illud à Deo insculptum mentibus hominum, quod parem vim & auctoritatem habet ac illud, quod Deus libera voluntate sanxit & verbo suo publicavit. Non enim quod Deus per naturam injunxit, minus lex est, quàm quod verbo revelavit. Unde Gentès, quæ nullam S. Scripturæ notitiam habebant, non leviùs in Deum peccârunt, teste Divo Paulo; ad Rom. cap. 1. & 2. quàm Judæi aut cæteri, qui promulgatas à Deo leges violârunt.*

2. *Jus naturale antiquissima lex est, quia eum ipso homine cœpit; & quascumque alias leges antecessit; ita, ut teste Tertuliano. De interdicto arboris scientiæ boni & mali. Adversus Judæos. cap. 2. rectè vocetur lex primordialis & quasi matrix omnium præceptorum. Ante legem. Mose scriptam (inquit Textull. ibid.) in tabulis lapideis, legem fuisse contendo non scriptam, quæ naturaliter intelligebatur & à patribus custodiebatur. Nam, unde Noë justus inventus, si non illum naturalis legis justitia*

precedebat? Unde Abraham amicus Dei deputatus, si non de equitate & justitia legis naturalis? Similiter vim ejus omni lege antiquiorem, ostendit Divus Hieronymus in Epist. ad Galat. cap. 3. inquit: Per hanc naturalem legem & Cain cognovit peccatum suum dicens: major est causa mea, quàm ut dimittar! & Adam & Eva agnoverunt peccatum suum & propterea absconditi sunt sub ligno vitæ. Pharaeo quoque, antequàm lex daretur per Mosen, stimulat- us lege naturæ, sua crimina confitetur & dicit: Dominus justus est, ego autem & populus meus impii. Et ad illud Isaïa: Quia transgressi sunt legem, mutaverunt jus, dissipaverunt fœdus sempiternum. Audiant [inquit S. Hieronymus] Judæi, qui se solos legem accepisse Domini, gloriantur; quod universæ primùm gentes, totusque orbis, Naturalem acciperit legem, ac idcirco postea lex data sit per Mosen, quia prima lex dissipata est. Ex ista naturali lege tanquàm fonte & scaturigine, profluxit, quidquid in aliis legibus justum est, quia hæ omnes ad instar fluminum ex isto mari fluunt & in illud refluunt: &, ut una quæque res naturalis; ad sua principia reducitur: sic & ad primam humanitatis regulam, cuncta.

Et, quæ ad justitiam pertinent, eò rediguntur.

3. Sicut autem lex naturalis, prima & summa est, ita ad illam, ab omnibus provocatur, cum aut accusant vel excusant facta. Summam quidem legem, Cicero dixit, esse salutem populi; at, sicut populi omnes, naturæ subditi sunt; ita salus populi, cedere debet legi naturali. Proinde, sicut in illam, nulla populi potestas dispensandi; ita nec populi causâ, negligenda, nedum violanda. Impiè enim consultitur Reipublicæ, ubi læditur pietas & honestas. Quod igitur à Cæsare dictum refertur: *Si jus violandum, Regni causâ violari debere*; si ad naturale jus referas; impiè & turpiter dictum erit. Illius siquidem necessitas, præquæ summis incumbit potestatibus, neque credendum est aliquid Reipublicæ salutare, nisi quod pietati & justitiæ consonum.

4. Inter leges mundi voluntarias posterior derogat priori, quia in potestate constituentium est, leges, quas voluerint, sancire; At naturæ lex antiquior, cunctis posterioribus eidem adversantibus vim demit, dum, quod jubet vetatve, in contrarios mores deduci non finit. Cum enim omnem potestatem superet; ei in definitè obtemperandum. Quocirca; ubi naturæ & Civitatum leges colliduntur, aut *hæc* ita accipiendæ & interpretandæ, ne quid *illis* contrarium fiat; aut, si id tenor non admittit; pro nullis & invalidis habendæ erunt. Ex eadem vi juris naturalis oritur, quòd cætera jura & imperia limitata sint, & nihil permittere queant, nisi quatenus per illud licet. Sicut etiam in aliis, pro impossibilibus habemus ea, quæ rerum naturæ repugnant; ita & eo loco censemus ea, quæ juri naturali adversantur. Unde profluxit Jctorum distinctio: quòd alia sint *naturâ*, alia *jure* impossibilia. Quò spectat *Papiniani* præ-

clara sententia l. 15. ff. de condit. Instit. *Quæ facta lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, & , ut generaliter dixerim; contra bonos mores sunt; ea nec facere nos posse credendum est.* Sicut ergo omni legi, jussui, dispositioni aut conventioni; tacita inest conditio: *si sit possibile*; ita & hæc subintelligitur; *si juri naturali non sit adversum.* Nam naturâ prohibitum, pro impossibili habetur. Unde, quia nullus vir bonus præsumitur voluisse, quod naturâ reprobatum; ideo, quæ disposuit vel tractavit, juxta juris naturalis tramitem fecisse censetur. Quinimò, ex eodem jure, omnium non modò legum, sed & actuum dubitatio, veluti clavi regiâ, referenda est. Ab isto quippe minimum descivisse creduntur, dum non debuerunt, adedque quidquid dictum; scriptum, actumve; ea mente profectum videtur, sicut rationi seu juri naturali convenit. Et cum inter eos, qui eundem non agnoscunt superiorem, ex alio jure, nulla sit obligatio; hinc ipsorum fœdera; cautiones, pacta, dicta, facta, quoties in discèptationem veniunt, ex jure naturali & sociali, interpretationem & definitionem accipere debent, nempe; ut honestas, pietas & justitia non lædantur.

5. Naturæ jus, omni alio jure, latius pleniùsque est. Quæ Civitatum Gentiumque jure constituta sunt, ultra constitutionis casum, certam regulam aut argumentum infallibile non efficiunt. Imò non omnia, quæ non jubentur, ideo statim injusta, nec quæ non vetantur, justa sunt. In legibus enim humanis, argumentum *negativum*, non procedit. Quinimò, legibus civitatum, cunctos complecti casus, tam est impossibile, quàm comprehendere cuncta, cogitatione, quæ circa humana in infinitum accidunt. Oportuit igitur, quæ constitutionem non habent, aliam habere regulam, illam nempe, quam
natura;

natura, quæ omnibus inest, dedit. Dum itaque deficit civitatum constitutio, spectatur naturæ ductus, qui latioribus terminis res humanas regit. *Quàm angusta* [ait Seneca lib. 2. de ira. cap. 27.] *innocentia est, ad legem bonum esse? Quansò latius officiorum patet, quàm juris regula? quàm multa pietas, humanitas, liberalitas, justitia, fides exigunt? Quæ omnia extra publicas tabulas sunt.* Idem lib. 5. de Benefic. cap. 21. *Multa (inquit) legem non habent nec actionem, ad quæ consuetudo vitæ humane, omni lege valentior, dat aditum. Nulla lex jubet amicorum secreta non eloqui, nulla lex, fidem etiam inimico præstare... querar tamen sum eo, qui arcanum sermonem non continuerit, & fidem datam, nec servatam, indignabor.* E' contra & evenit, plura ex his, quæ lege permittuntur, humanitatis jure improba censerì: quod observavit olim Cicero lib. 3. de Offic. sic perorans. *Plurima, etsi propter depravationem consuetudinis, neque more, turpia habeantur, neque aut lege sanciantur aut jure civili, nature tamen lege, sancita sunt.* Rectè igitur Jus naturale, cujuscunque alterius juris, supplementum dicitur; quia, ubi alia non suppetit agendi vivendique regula; ex illo norma deduci debet, ut non ineptè asseratur, vim & perfectionem juris voluntarii, à naturali, esse; & in civitate, leges naturales juri civili succenturiari; licet etiam juri naturali, leges civiles, sive imperantium autoritas, necessitatem parendi adjungant; ipsam tamen æquitatem, conciliat ratio naturalis. Cæterum; sicut rivulus, per multas ambages & circuitus, aliquando longiùs à fonte excurrans, ex illo tamen multa trahit & retinet; ita jura civilia, per causarum, negotiorum & circumstantiarum anfractus, sæpe ab origine sua recedunt, diversisque modis distenduntur in civitates diversas; robur tamen vim & actionem

obtinent, ducuntque potissimum ex naturali jure, veluti suo primævo fonte, à quo approbantur, defenduntur, explicantur & sustinentur.

6. Non absque fundamento à veteribus creditum, jus naturale esse normam sufficientem ad bene vivendum moraliter. Dixit enim Cicero lib. 1. de Offic. *Naturam ducem si sequimur, nunquam aberrabimus.* Quin & Gentium Doctor ad Rom. cap. 2. damnans gentes peccantes contra legem cordibus inscriptam sine ulla alia lege, docet, illam plenam atque sufficientem continere vivendi normam. Idque demonstratum faciunt vetustissimi mortaliùm, qui sine aliis legibus, istà naturali scilicet duce & luce, sanctiùs honestiùsque vixerunt, quàm alii, posterioribus sæculis, sub constitutionum farragine. Certè legum cumulus, corrupti statùs argumentum est. Nam, ut Tacitus ait lib. 3. *Annal. Corruptissimà Republicà, plurimæ leges. Nisi enim pessimis effusissimisque moribus viveretur.* (Inquit Macrobius 3. Saturnal. cap. 17.) *profectò opus serundis legibus non fuisset. Vetus verbum est: leges bonæ ex malis moribus procreantur.* Igitur, quod ultra jus naturæ, plures sint latæ leges, profectum, ob hominum vitia, qui nudà ratione se refrenari non patiebantur, quòsque potentiore metu contineri oportuit.

7. Lex naturalis hominum animis indita, universalis est, omnes sub sole populos obligans. Unde Justinianus §. 2. *Inst. de Jure nat. Gent. & Civ.* illam dicit esse, *jus humano generi commune.* Quivis enim ratione præditus, juxta rationem vivere debet, illamque naturalem legem ab auctore suo Divinam, agnoscere cogitur; ita, ut ab illa non magis discedere possit, quàm exuere humanitatem. Neque ex eo, quòd ea, quæ naturalis juris sunt, à multis non serventur, inferendum est; jus naturale

naturale non esse universale, neque omnes peræquè stringere. Sicut enim in cæteris legibus pro universa civitate conditis, inter constitutionem vimque obligandi, ac observantiã seu praxin & usum, multum interest; licet inquam lex non servetur ab omnibus, ideo tamen non minus universalis est; sic & lex naturalis nihil de sua universalitate amittit, quod non custodiat ab omnibus. Siquidem, teste *Senecã Epist. 86. Æquum jus est, non quo omnes usi sunt, sed quod omnibus latum est.* Nihil ergo de lege naturali mutat transgressio populorum, quin & in transgressores, ipsi vis sua, quam conscientia sæpe exequitur. Ab hoc jure, neminem humana potestas eximere valet, quia omnis humana potentia infra naturam est. Sicut igitur sub Deo, omnis etiam summa orbis autoritas, posita; ita naturali juri, velut divinæ cordibus inscriptæ legi, omnes, summi infimique substrati sunt. Ut impia non minus, quàm stolidi sit ipsorum persuasio, qui potentiam, ab omni jure absolvunt, jactitantes: *in summa fortuna, id æquius, quod validius: Regni causã, jus violandum: Imperii gratiã, injuriam, in jus migrare, Decalogum, legem privatorum esse; latiore licentiã datam potentibus.* Hæc fastuosa potentie imaginatio non omnino recens est, siquidem prima mundi ætate, statim eminuit, ubi homines viribus & potestate dispares esse cœperunt. Quinimò Sacer Codex inter diluvii causas *Genes. 6. v. 4.* refert tyrannorum ortum & extuberantem atque giganteum ipsorum fastum. Gravissimè ergo aberrant, qui leges ad hoc inventas credunt, ut saltem ii, qui in parendi conditione existunt, coërceantur, collocatis verò in summa fortuna, jus omne ex voluntate, voluntatem verò ex utilitate metiendam esse. Profectò hoc sentire & docere, est homines, *Diabolos* A. Hochkirchen, *Ethica Christ. Pars I.*

efficere, atque illos supra Deum evectos velle. Cùm certum sit, naturæ leges, à Deo omni humanæ creaturæ inditas esse, quâ fronte se præsumunt ab iis eximere, qui se homines agnoscunt? & cùm non omne, sed *justum* imperium, à Deo sit, ipsique placeat; quî summam justitiæ regulam naturæ divinitus inclusam spernere non verentur? Dei de hoc voluntas & jussus, inter sacra dogmata, multifariã apparet, tum ex mandatis ad Reges, de custodienda & observanda lege sua, tum in comminationibus, ipsis factis, si neglexerint; tum ex severissimis judiciis, quæ per bella & calamitates, Deus olim variè in Reges exercuit. Quod summæ etiam potestates naturæ legibus subjectæ sint, vel inde probatur, quod maximi Reges, earum vincula, obligationem & existimationem revereri cogantur. Siquidem his, inviti vincuntur, qui vincunt viribus, nec evitare possunt, quin manifesta ipsorum facinora, consentiente bonorum judicio condemnentur, & sui ipsorum animi sententiã, immunes non habeantur. Certè ipse ordo superioritatis, quem in cœlo suspiciunt, terræ (ut ut supremi domini sint) monet & devincit rerum potentes, quod in naturæ leges non plus ipsis liceat, quàm plebi adversus decreta Magistratum, Decurionibus contra Præsidium Edicta, Præsidibus, in Regum sanctiones: adeò, ut hac in re, nullum inter imperantem & parentem, Regem & rusticum, sit discrimen. Etsi ergo, qui potestate pollent in servos, eorumque bona; magnam jure Romanorum, habeant facultatem; equidem pietas & naturalis ratio, limitat & temperat imperium quoque herile; & quæ licere videntur, *velut in servos*, moderanda sunt, *velut in homines* vitæ communis participes & æternæ gloriæ futuros cohæredes.

8. Sicut dispar hominum conditio istius

G

uni-

universalis legis indolem non mutat; ita idem jus illud, per locorum distantiam non alteratur. Siquidem ex eo in externos obligatio, & ab iis, naturalium debitorum exactio proficiscitur: & naturalis ratio, pro communi salute generis humani, evexit jus illud supra privatas utilitates, ut fœdum sit communi sensatorum iudicio, ob privata commoda, in hominem quantumvis peregrinum, esse injurium, Quamquam etiam patriæ aut communitatis emolumenta, in omnibus actibus præprimis considerare deceat; ob illa tamen nihil turpe aut inhonestum perpetrari debet. Non immeritò igitur illi culpandi sunt, qui arbitrantur, jura sua finibus civitatum aut imperii, circumscribi: ideòque fat esse, in cives justitiam exercere, in cæteros verò id licere, quod utile, placitumve fuerit. Hunc *Lacedæmoniorum* quondam errorem, refert *Plutarchus* in *Agefilao*: *Lacedæmonii* (inquit) *primam honesti partem ponentes in patriæ suæ utilitate, jus aliud nec norunt, nec discunt, quàm, unde spartam putent posse augeri.* Minimè ob eandem rationem, juri naturali conveniebat mos quorundam veterum, qui pro hostibus habebant, quicumque concives non essent, inque eos censèbant licere prædam, captivitates, cædem aliisque hostilia.

9. Quod ex natura profectum jus, perinde ac natura ipsa, est immutabile, constans & perpetuum, ac proinde perpetuam invehens obligationem, id quod egregiè expressit *Justinianus* §. pen. *Inst. de jur. nat. Gent. & Civ.* inquit: *Naturalia quidem jura, quæ apud omnes gentes per æquè observantur, divinâ quadam providentiâ constituta semper firma atque immutabilia permanent: ea verò quæ ipsa sibi quæque civitas constituit, sæpe mutari solent, vel tacito consensu populi, vel aliâ postea lege latâ.* Duplici autem ex causa,

hujus juris oritur immobilis constantia, videlicet ex immobili autoritate & voluntate constituentis, & ex immutabili fundamento constituti. Siquidem author ejus est Deus, cujus sapientissima nescit mutari voluntas. Quæ verò jure isto præcepta vel prohibita sunt, suapte indole, bona sunt aut mala. Ut autem figillatiùs dispiciamus, num & quatenus in jus naturæ cadere possit quoddam mutationis simulachrum, Hinc

10. Præprimis observandum, cardinem præsentis quæstionis, non verti in eo, an jus naturale *permisivum*, aliquam possit recipere mutationem? hoc enim fieri posse, indubium est, & multis exemplis infra demonstrabitur. Nam jus naturæ in hoc sensu, nihil aliud est, quàm *libertas naturalis* agendi hoc vel oppositum, absque hoc, quòd honestas lædatur, adeòque nihil præcipit aut determinat absolute, sed *conditionatè* se habet, donec à potestate publica & legislativa, aliter disponatur. Atque inde provenit, quòd jure humano, potuerit introduci servitus, minui, augeri, vel planè adimi *legitima*; determinari successio ab intestato &c. hujusmodi enim sancita, non sunt materia juris naturalis *præceptivi*, sed *permisivi* & *negativi*. Quæstionis ergo summa, circa jus naturæ præceptivum versatur. Ante resolutionem

11. Observandum adhuc, quòd lex dupliciter mutari possit, videlicet propriè & impropriè. *Propriè* mutatur, quando lex definit obligare, quæ ante obligabat. *Impropriè* verò mutatur, quando ei aliquid additur de novo, seu quando extenditur ad aliud lege non expressum. Hoc observatò, sit

12. RESOLUTIO IMA. Lex naturalis *impropriè* mutari potest. *Ratio*: Quia, cum præcepta naturalia, sæpe sint generalia, jure nedum divino, sed & humana

potestate, multæ leges, legi naturali sunt superadditæ, quæ certis temporibus & personis sunt accommodatæ. Sic præceptum naturale, *de Deo colendo*, quò ad modum, in lege veteri determinabatur per Sacrificia *Mosaïca*, in lege nova verò, per Sacrificium incruentum, præcipuè determinatum est.

13. RESOLUTIO 2da. Lex naturalis propriè mutari nequit: adeoque ejus obligatio tolli non potest vel *ab intrinseco* (quod contingeret, si lex per se ipsam deficeret, veluti: si ex utili & honesta, redderetur inutilis & turpis (vel *ab extrinseco*) puta: per abrogationem, aut dispensationem ipsius legislatoris. Ita *Augustiniani* & *Thomistæ* omnes, contra quosdam *Scotistarum*, qui cum *P. Francisco Henno. Tract. de conscientia Disp. 1. q. 5. art. 2. concl. 1.* sustinent, posse Deum propriè dispensare in omnibus præceptis secundæ tabulæ, si excipiatur præceptum prohibens falsum testimonium. Stabilitur autem Resolutio nostra his rationibus conglobatis: 1. Lex naturalis nihil aliud est, quàm lex æterna, illucescens nobis per dictamina rectæ rationis, verlatúrque circa principia aut per se nota, aut circa conclusiones, quæ ex illis necessaria connexionè consequuntur: atqui illa principia mutari non possunt, sicut nec conclusiones istæ; nam quidquid sequitur ex principiis necessariis & immutabilibus, hoc ipsum quoque necessarium est & immutabile. 2. Obligatio legis naturæ oritur ex ipsa rerum natura: hæc autem est immutabilis, ex supposito quòd Deus velit creaturas racionales existere. Ergo & illa. 3. Rectæ rationis dictamen est immutabile. Ergo & lex naturalis, quæ per illam quadantenus promulgatur. 4. *Fidelis est Deus, seipsum negare non potest.* 2. *ad Timoth. 2. v. 13.* Atqui, si Deus formaliter & propriè immutaret le-

gem naturæ, seipsum negaret; negaret enim sibi deberi cultum, amorem, venerationem, obsequium, quin & affirmaret, se odio, aversione & injuria dignum esse hoc ipsò, quòd præcepta primæ tabulæ Decalogi, utpote primordialia naturæ dictata, tolleret, sicut ergo ignis hîc & apud Antipodes pariter urit; ita lex naturæ nunc & semper, immutabilis est. Confer *Zoësum ad ff. lib. 1. tit. 1. n. 50. & seq.*

14. Habe jam Objectiones conglomeratas. 1. *Non occides.* Est præceptum legis naturæ, sed hoc fuit immutatum, dum præcepit Deus *Abrahamo*, ut occideret filium suum unigenitum. Ergo. 2. Lex naturæ præcipit, ut furtum aut fornicationem non committamus; hæc autem lex fuit immutata, dum Deus filiis Israël præcepit, ut auferrent mutuata *Ægyptiorum* vasa, & dum *Oseæ* præcepit, ut acciperet uxorem fornicariam. 3. Lex naturæ præcipit aliena restituere, sed hæc immutatur per legem humanam, qua statutum, ut qui certo tempore rem alienam bonâ fide possedit; titulo præscriptionis tutus sit etiam in conscientia. 4. Matrimonium clandestinum jure naturæ erat validum, quod tamen mutatum est per Concilium *Tridentinum* decernens, illud esse *nullum*. 5. Jure naturæ, omnes homines sunt liberi, & tamen jure Gentium, servitus est introducta.

Ad 1. & deo in facto Abrahamæ, legem naturæ nequaquam fuisse mutatam. Nam illa tantum prohibet occisionem alterius, autoritate *privatâ* faciendam. *Abraham* verò, autoritate Dei, vitæ necisque potestatem habentis, filium suum immolare volebat in salutaris obedientiæ meritum. Igitur variata circumstantiâ *authoritatis privatæ*, desit esse materia hujus præcepti: *non occides.* *Ad 2. &* Nec in facto *Israëliitarum* rapientium vasa *Ægyptiorum*,

rum, neque in factō *Osee*, legem naturæ fuisse immutatam; siquidem lex naturalis tantum prohibet, rem alienam auferri *invito domino*; Israëlitarum verò acceperunt res Ægyptiorum, Deo, rerum omnium absoluto Domino volente, proinde ablata circumstantiâ *inviti Domini*; ablatio illa desit esse materia hujus legis: *Non furtum facies*. Idem cum proportione dicendum ad factum *Osee*. Lex quippe naturalis prohibet duntaxat, accedere *ad non suam*, jam verò Deus, mulierem alioquin fornicariam, mandato suo, fecit uxorem propriam *Osee*: adeoque sublatâ circumstantiâ *non suæ*, desit fornicaria illa esse objectum fornicationis, & per consequens esse materia hujus legis: *Non mœchaberis*. Si *REPONAS* cum *P. Henno*, quòd tali modo, fuisset contractus Matrimonialis sine consensu, quod implicat, eò quòd consensus sit de substantia illius contractus. *æ. Distinguendo*. Fuisset contractus Matrimonialis sine omni consensu *N.* sine consensu ipsius *Osee Transseat*. Dico: *Transseat*. Quia valde probabile est, quòd *Oseas* voluntatem Dei intelligens, subitò consenserit in conjugium. Nec *OBEST*, quòd Deus Prophetæ dixerit *Ose. 1. fac tibi filios fornicationum*, quod verum non fuisset, si ex legitima conjugē liberos procreâisset. Nam, ut bene observat *D. Thomas 2. 2. q. 154. art. 2. ad 2.* Actus *Osee* vocatur fornicatio, *considerato cursu communi*, quo scilicet sine mandato Dei, talis concubitus, censeretur fornicarius. Ad hæc; mirum est, quòd *Pater Henno* ad sustinendum, quòd Deus dispensare possit in jure naturæ, neget, potuisse subsistere conjugium *Osee* cum muliere illa fornicaria, sine consensu *Osee*, licet Deus ipsi mandaverit accessum ad illam. Mirum inquam id videri debet, cum in *Tractatu de Matrimonio disp. 3. q. 1. concl. 2.* Verosimilius esse conten-

dat, quòd Deus possit inducere vinculum matrimoniale inter virum & fœminam, absque illorum consensu. idque ex ratione, quia, cum Deus majus habeat dominium in corpora conjugum, quàm ipsimet conjuges, quidni posset Deus independenter à conjugum voluntate, tradere viro potestatem in corpus mulieris & écontra. Licet autem vinculum Matrimoniale, à dissentientibus aut non consentientibus contractum, natum sit habere infelices exitus, non tamen quando inducitur à Deo, qui potest eos, quos sine consensu copulavit carnaliter, amore sincero, copulare cordialiter. Si *DICAS*: Non posse Deum facere, ut quis sit Pater sine generatione, ergo nec, ut quis sit maritus sine Matrimonio, quod non efficitur absque consensu. *æ. Dist. consequ.* Ergo nec, ut quis sit maritus sine Matrimonio *formali* aut *æquivalenti C.* Sine formali tantum *N.* Quia facit Deus per suam jussionem, quod facerent conjuges per suam mutuam traditionem. Porro, supra data nostra responsio valde illustratur per verba *S. Thomæ*, quæ loco cit. habet & si sonant: "Fornicatio dicitur peccatum, in quantum est contra rationem rectam. Ratio autem hominis recta est, secundum quod regulatur voluntate divinâ, quæ est prima & summa regula, & ideo quod homo facit ex voluntate Dei, ejus præcepto obediens, non est contra rationem rectam, quamvis videatur esse contra communem ordinem rationis. . . & ideo sicut *Abraham* non peccavit, filium innocentem volendo occidere propter hoc, quod obedivit Deo; quamvis hoc secundum se consideratum, sit communiter contra rectitudinem rationis humanæ: ita etiam *Osee* non peccavit fornicando ex præcepto divino. Male autem ex hoc textu colligeres cum *Pa-*

tra.

re Henno, quòd Deus dispensando, sustulerit malitiam à fornicatione, & quasi fornicatio quà talis, ex mandato Dei, deserit esse mala. Si enim fornicatio de se & intrinsecè mala est; quà talis, nunquam & nulla ratione potest reddi non mala & permessa. Rectius igitur dicimus cum Divo P. Augustino lib. 22. contra Faustum. cap. 80. inter Oream & mulierem istam, verum fuisse conjugium. Id quod & docuit S. Thomas 1. 2. q. 100. art. 8. dicens: quid Osce accesserit ad suam, intellige vel formaliter vel æquivalenter talem.

Ad 3tiam. Objectionem supra positam ꝛ. In præscriptionibus, legem naturalem minimè variari, cum lex naturalis tantùm præcipiat, suum cuique restitui, quamdiu manet suum. Jam verò lex positiva, justis de causis, facit ex non suo, suum. Proinde sublatà circumstantiâ sinitatis, definit esse materia restitutionis & legis naturalis. Vide quæ alias scripsi ad Regul. 48. juris. in 6. Locupletari non debet &c. n. 5. & 6.

Ad 4. ꝛ. Jus naturæ præceptivum esse immutabile, non etiam jus naturæ permissivum, quorum spectat valor Matrimonii Clandestini; quia videlicet lex naturalis illi non contradicit, nec prohibet illud. Quamobrèm & omnes contractus mutuo consensu initi, esto jure naturali permissivo, sint validi, equidem jus positivum, ob justas causas v. g. ob defectum solemnitatis requisitæ, valuit aliquos invalidare. Ad 5. patet ꝛ. ex dictis supra n. 10. Ex his

RESULTAT: quòd si materia-juris naturalis, talis sit, ut in omni circumstantia suam retineat difformitatem & turpitudinem; quòd tunc [inquam] jus naturale, omnem quoque individuum casum comprehendat. Qua ratione odium Dei, blasphemia, mendacium & hujusmodi

actus, in nulla prorsus hypothefi, licere possunt.

15. Consequenter hic indagatur, utrum Dispensatio vel Epikeia cadere possit in jus naturale? Qua in re, ne de terminorum intellectu, disputatio sit; Suppono, aliud esse Epikeiam (seu ut alii aiunt Epikiam) interpretationem, abrogationem, derogationem & dispensationem. Epikeia siquidem est declaratio, quòd lex superioris universaliter lata, non obliget in aliquo casu particulari, quatenus prudenter præsumitur, quòd legislator, si præstò esset, tali casu legem non ferret, aut diceret; talem casum non esse lege comprehensum. Interpretatio est alicujus verbi aut sententiæ obscuræ circa legem, per aliud manifestatio; ita, ut interpretatio verba, Epikeia verò mentem legislatoris respiciat. Abrogatio est totius legis abolitio. Derogatio tantùm alicujus partis: Dispensatio autem, est relaxatio obligationis legis in particulari casu aut persona, permanente eadem materiâ & iisdem circumstantiis objectivis, cum quibus seclusâ illa relaxatione, lex subditos ad unum omnes obligaret. De dispensatione taliter accepta, prima hinc procedit quæstio: nam, si circumstantiæ mutentur; non est propriè dispensatio, ut liquet ex dictis.

16. Papam non posse dispensare in iis, quæ sunt juris naturæ, in confesso est apud omnes, & ratio peremptoria est: quia inferior non potest dispensare in lege superioris, nisi id sit ei specialiter concessum; nullibi autem legitur, nec concludenter probari potest, Papæ hanc a Deo concessam esse facultatem. Ergo. Nec

Contra facit; quòd Matth. 16. v. 19. Apostolorum Vertici dictum fuerit: Quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis. Nam, sicut inde non evincitur, posse Divi Petri successores, dil-

dispensare in mendacio, perjurio, blasphemia &c. tametsi sacramentaliter ab hujusmodi delictis absolvere queant; ita nec consequenter inde rectè intuleris, dispensare posse in jure naturæ.

Nunquid (*Ars*) summus Pontifex quotidie dispensat in votis, residentia Episcoporum, Matrimonio rato &c. quæ omnia jure naturæ obligant? Ut missis ambagibus solidè procedamus:

OBSERVANDUM: Duplicia esse præcepta legis naturæ; aliqua scilicet, quæ suam habent originem ab humana voluntate, quorum proinde obligatio supponit humanum consensum; & hujusmodi sunt, quæ versantur circa pacta, conventiones, contractus; item circa vota, juramenta: & hæc, cum pro materia proxima, imò, & pro forma, sub diverso respectu, habeant consensum humanum; utique hoc sublatò, desinunt esse materia juris naturæ. Omnis enim obligatio orta ex pacto vel contractu, habet annexam hanc tacitam conditionem; nisi is, in cujus favorem inducta est obligatio, eandem remittat: hac siquidem remissâ, illico evanescit omne debitum inde exortum, esto etiam promissio foret juramento firmata. sicut enim is, in cujus favorem promissio facta, illam potest condonare, cedendo juri suo, ita quoque ejus superior, cui ille vel pleno jure subest, velut Religiosus suo Prælato; vel saltem, cui materia promissa subjacet.

Unde facilè colligitur, quomodo à summo Pontifice tollatur obligatio juramenti & voti. Quemadmodum enim Christus Dominus tanquam Caput morale omnium mortalium, potest talem obligationem condonare, ita quoque ejus Vicarius Generalis super terram, dum nimirum justa subest causa. Sine hac enim relaxandi facultate, in hoc procelloso mari, Ecclesiæ navem congruè moderari non posset.

Alia verò sunt præcepta juris naturæ, quæ immediatè obligant in suis materiis, independentè ab omni consensu humano, cujusmodi sunt: *Deus est colendus*, *Parentes honorandi* &c. ubi vides, quòd licet in utraque specie præceptorum eadem sit immutabilitas secundùm se, non tamen semper sit eadem ex parte materiæ, ut dictum.

Cæterum, in Matrimonio *rato*, dispensarunt aliquando Pontifices, quia secuti sunt probabiliorem illorum sententiam, qui sustinent Deum propter bonum Ecclesiæ, concessisse Vicario suo potestatem in eo dispensandi, maxime, quia indissolubilitas Matrimonii *rati*, in lege nova, vel non est nisi juris *Ecclesiastici*, ut volunt aliqui, vel, si sit juris *Divini positivi*, ut est probabiliùs; equidem, quia casus emergere possunt, in quibus Pontifex sponsis dissolutionem petentibus consulere debeat; non videtur ipsi deneganda esse hæc potestas dispensandi. Ex quo tamen nihil sequitur contra assertionem nostram, quia Matrimonium *ratum*, non est indissolubile *jure naturæ*. Spectato enim jure naturæ, non videtur magis indissolubilis contractus Matrimonii *rati*, quàm contractus alii, qui mutuo dissensu dissolvi possunt. Aliud est de Matrimonio *consummato*, quod jure naturæ est indissolubile, & in quo arctissimum intercedit vinculum nedum animorum sed & corporum: præterquàm, quòd solutio Matrimonii consummati plurima post se traheret mala, scilicet derelictionem prolium, vagam libidinem, confusionem familiarum &c. unde in Matrimonio consummato nunquam dispensavit Pontifex, neque ulla potestas humana illud dissolvere potest.

Porro, licet Pontifex cum Episcopis circa residentiam, dispenset; non tamen dispensat, quando hæc absolutè necessaria est

est jure divino naturali, propter instructionem, Sacramentorum administrationem, peccatorum correctionem &c. sed tantum, quando ad residendum obligantur, jure tantum Ecclesiastico, & dum, illis per aliquod tempus absentibus; æquò utiliter potest per alios, ovis provideri. Vide circa hoc Concilium Tridentinum *sess. 23. cap. 1. de Reform.* ubi, licet Pastoribus inculcet; quòd jure divino naturali, teneantur *personaliter* residere, non tamen dicit, quòd sic teneantur, omni tempore & casu.

DICES: Per votum & juramentum, homo obligatur Deo. Ergo Pontifex non potest Deo auferre jus quæsitum. *R. Dist. Ant.* Homo obligatur Deo *absolutè* & in omni circumstantia *N. respectivè* & dependenter à suo consensu sublimiori potestati subdito. *C.* Itaque, cum difficultates circa votorum adimpletionem sint valde frequentes, & homines ad votandum sint proni, utique pacificum Ecclesiæ regimen, in Pontifice exigit potestatem irritandi vota & relaxandi ipsorum obligationem.

17. Tanta autem est firmitas & immutabilitas juris naturalis, ut nequidem Deus in illo queat dispensare. Ita resolvimus contra *Scotistas* è quorum numero est *P. Franciscus Henno*, qui in *Tract. de legib. disp. 1. q. 5. art. 2. concl. 1.* contendit; Deum posse propriè dispensare in omnibus præceptis secundæ tabulæ. *Ratio* asserti nostri est; quòd dispensare, nil aliud sit, quàm concedere alicui, ut agat contra legem vigentem & obligantem, seu in illis circumstantiis, in quibus lex obligat: jam verò Deus nequit alicui concedere, ut agat contra legem naturæ, permanentibus iisdem circumstantiis, quibus illa obligat; tum quia quidquid sit contra legem naturæ quatenus talem, est intrinsecè malum, quod proinde nullo casu,

potest esse licitum. Tum, quia lex naturalis, est ipsa lex æterna Dei per lumen rationis propalata. Tum denique, quia præcepta *negativa* obligant semper, vel *simpliciter* & in cunctis circumstantiis, ut: *non mentiri, non pejerare* &c. vel saltem in certis circumstantiis. Ut: *non occides.* Præcepta etiam *affirmativa*, licet non obligent *pro semper*, obligant tamen *semper*; ergo pro illo tempore & in istis circumstantiis, quibus obligant, obligant ad id, quod est intrinsecè malum & disconveniens regulis morum, vel quod est intrinsecè bonum & concordans principiis moralitatis: proinde hæc præcepta nullam patiuntur dispensationem, nisi contendas Deum & naturam deficere posse.

18. Nec OBEST: quòd Deus cum Patriarchis dispensaverit in Polygamia. Negatur enim *suppositum*, quòd polygamia, perinde ac polyviratus, rigorosè sit contra jus naturæ. Licet enim, ut dictum supra, pluralitas virorum sub una muliere directè repugnet fini primario Matrimonii, non tamen pluralitas mulierum sub uno viro.

DICES: Lex naturæ prohibet viro dimittere uxorem & aliam ducere, in qua lege Deus dispensavit, concedendo Judæis facultatem repudiandi uxores. Hic variè Respondent Doctores, ut videre est apud nostrum *Augustinum Gibbon* & *P. Gonet. in Tract. de Matrimonio*: sed expeditiùs dico: Deum non dispensasse cum Judæis, quòd ad reatum culpæ, sed permisisse Divortia, ad majus malum evitandum, prout expressè docet *D. Thomas 3. p. 2. q. 67. art. 3.* ubi enumeratis tribus modis, quibus aliquid permitti dicitur; subdit: *Quartus est per privationem punitionis; & sic libellus repudii in lege permissus fuit, non quidem propter aliquod majus bonum consequendum, sed propter majus malum cobibendum, scilicet uxoricidium &c.* Atque

que hæc sententia magis conformis est Evangelio *Matth.* enim 19. expressè Christus dicit, permissum fuisse Judæis libellum repudii: *propter duritiam cordis eorum, ab initio autem sic non fuisse, duntaxat in lege naturæ.* Quòd si autem *contendas*: repudiantibus uxores, dimissam fuisse culpam, quòd etiam asserit idem S. Doctor *in cap. 19. Matth.* inquit: *Licet repudium inordinatum quid esset, noluit tamen Deus, quòd Judæis imputaretur ad culpam.* & *cit. q. 67. art. 3. ad 4. Quamvis duritia cordis non excusaret à peccato, tamen permissio ex duritie facta excusabat. Quedam enim prohibentur infirmis corporaliter, nec tamen infirmi peccant permissione sibi facta utentes.* Ideo Aliud esse, quòd reatus culpæ Judæis ex causa repudii jam facti, condonatus fuerit [quòd probabiliter docet S. Thomas; aliud verò, quòd repudium ipsum, non fuerit culpòsum pænæque dignum.

Nónne [AIS] Deo aut Christo dispensante dissolvitur Matrimonium etiam consummatum, si unus conjugum infidelium convertatur ad fidem, altero nolente converti nec habitare cum converso, nisi cum injuria Creatoris & contumelia Salvatoris, vel scandalo Christianorum? Quòd manifestè colligitur ex 1. *ad Corinth. 7. v. 15.* & *ex cap. Quanto.* & *ex cap. Gaudemus. De divortiiis. & deo.* Hoc privilegium per Christum recens ex infidelitate converso datum quidem esse in favorem fidei, non tamen dissolvi Matrimonium infidelium, nisi conversus reapse & de facto transferat ad secundas nuptias, altero nolente converti aut pacificè cohabitare. Sed quid inde sequitur? *Sequitur* (inquit) relaxari vinculum naturale conjugii, ac à Christo dispensatum fuisse in jure naturæ. & deo. Nequaquam id sequi. Siquidem Christus per Apostolum *loc. cit.* solùm declaravit, concurrentibus duobus naturæ

præceptis, quorum alterum in concursu servari nequeat, illud præponderare, quòd est fortius, & pro tunc non obligare, sed evanescere aliud minùs forte; Atqui supposità fide in Gentili aut Hebræo converso, Juris naturalis est, Christum non esse contumeliis aut convitiis afficiendum, Sacramenta non aspernanda, nec se se oportere conjicere in novum perversionis periculum; Neque hoc præceptum fortius & potentiùs obligans, servari potest, stante conjugio & obligatione cohabitandi conjugii infideli Salvatorem blasphemanti &c. Cessat ergo sua sponte, lex conjugii prioris, si conversus ad novas nuptias transferit.

19. Porrò, de Matrimonio *rato*, convenit inter Catholicos, quòd illius vinculum rumpatur per solemnem professionem in Religione approbata; ut constat *ex cap. Ex parte tua. De convers. conjug.* ubi legitur: *Ex Sacri Eloquii interpretatione, & divina revelatione in Ecclesia Christi, semper fuit custoditum, ut ratum Matrimonium per professionem solemnem rumpetur.* Id quòd disertè definivit *Concilium Tridentinum sess. 24. can. 6. ibi: Si quis dixerit Matrimonia rata, non consummata, per solemnem Religionis professionem alterius conjugum, non dirimi, Anathema sit.* Non habetur quidem textus in S. Scriptura vim illam concedens professioni solemni: verùm; sicut multa alia habemus ex traditione, etiam de Sacramentis, quæ non habentur explicite in S. Scriptura; ita & hoc de dissolutione Matrimonii *rati.* Nunquam enim ait *Scotus in 4. Dist. 31. quæst. unic. n. 7. Ecclesia attentasset post Matrimonium ratum, unum licentiarè ad Religionem, altero manente in sæculo, nisi Christus hoc instituisset, aut Deus revelasset.* Unde Matrimonii *rati* dissolutio, non contingit tali casu, ex potestate purè Ecclesiastica, sed Divinà potiùs auctori-

thoritate. Quinimò non erraverit, qui dixerit dissolutionem illam proficisci ex natura rei, non quidem ideo præcisè, quòd Religio sit status perfectior Matrimonio; alias etiam dissolveretur per susceptionem Ordinis Sacri, aut dignitatis Episcopalis, cujus tamen oppositum resolvitur in *Extrav. Antiquæ concertationi. De Voto & Vot. redempt.* Imò, si ratio ista valeret; etiam per Religiosam professionem rumpetur Matrimonium consummatum, cum & illo sit perfectior. Sed ideo, quia Professio Religiosa est *mors civilis* [qualis non inducitur per Ordinis Sacri vel Episcopatus susceptionem] quo contractus civilis, cujusmodi est Matrimonium *ratum*, dissolvitur. Non rumpit tamen Matrimonium *consummatum*; quia, cum hoc non sit tantum contractus civilis, sed civilis simul & carnalis, etiam ad ejus dissolutionem, requiritur mors civilis & carnalis simul.

Dictum supra: per Professionem. Siquidem per solum ingressum, non dissolvitur Matrimonium *ratum*; adeò, ut conjunx manens in sæculo, non possit durante novitiatu suæ compartis, ad alias nuptias transvolare, sed exspectare debeat, ejus actualem Professionem, qua non secutâ, redire deberet ad egredientem.

Dictum quoque: Per solemnem. Siquidem neque dissolvitur per vota *simplicia* in societate Jesu post biennium emissa, sicut nec per vota *oblatorum*, quæ non nisi simplicia censentur.

20 Cæterum; Professio solemnis semper dissolvit Matrimonium *ratum*, quia, jure sive novo, sive antiquo, nullum tempus est determinatum, & ideo, si post 20. annos à contractu, Matrimonium necdum esset consummatum; adhuc esset per Professionem solemnem dissolubile. Posset tamen compar Religionem meditans, post bimestre à contracto Matrimonio

compelli ad consummationem; quia jure Canonico, *cap. ex publico. De convers. conjug.* sponsis non conceditur, nisi bimestre ad deliberandum; ita, ut per illud solum tempus, uterque liberè reddere aut denegare possit debitum; adeò, ut si mulier intra illud bimestre opprimeretur à conjuge; posset ipsò invitò, Religionem profiteri, & opprimens manere deberet inuuptus, usque ad mortem Professæ, quia Matrimonium (licet, per vim) consummatum, per Professionem non dissolvitur, ut constat ex *can. Si quis conjugatus. 27. q. 2.* quod & obtinet, si uterque ex mutuo consensu, Professionem emisisset. Ex dictis

21. INFERUNT Theologi imò. Nullatenus dissolvi posse Matrimonium, si uterque conjunx ab infidelitate convertatur; quia privilegium illud concessum est à Christo in favorem fidei, quinimò, si manens infidelis, ob aliam causam, v. g. ob adulterium conversi, ante, aut post Baptismum, patratum, nolit habitare cum converso; non verò præcisè in odium fidei; non poterit quoque rumpi Matrimonium. Certum enim est, quòd si conjunx nolens converti, velit pacificè habitare cum converso sine injuria Creatoris, aut scandalo, vel perversionis periculo; non rumpi prius Matrimonium, prout evidenter insinuatur, in cit. *cap. Gaudemus.* Quòd si conversus nolit manere cum infideli volente pacificè cohabitare, neuter poterit ad alias nuptias transvolare.

22. INFERUNT 2dò. Non dissolvi Matrimonium per hoc, quòd infidelis transeat ad alias nuptias; quia, cum hoc privilegium concessum sit fideli, non infideli; hujus *nullæ* sunt secundæ nuptiæ. Cæterum; si fidelis ad alias nuptias transierit; poterit similiter infidelis ad alias validè transire, quia ruptum est vinculum prioris Matrimonii, & Matrimonium ex

uno solum latere, subsistere nequit. Dicitur *si fidelis transierit*. Quia, licet ob negationem conversionis & pacificæ cohabitationis in comparte, Matrimonium sit dissolubile; non tamen ipso factò dissolvitur, nisi fidelis actu contraxerit secundas nuptias; quia secundæ nuptiæ, sunt *concomitanter* dissolutio priorum.

23. INFERUNT 3^{ti}ò. Si infidelis convertatur, postquam fidelis alteri nupsit; non posse ad fidelem reverti etiam defunctâ secunda ejus comparte, nisi de novo contrahant, ex ratione; quòd prius Matrimonium fuerit omnino dissolutum.

24. INFERUNT 4to. Convertum non posse conjugem nolentem converti, sed volentem pacificè cohabitare, dimittere, nequidem quòd ad thorum. Siquidem Apostolus 1. *ad Corinth.* 7. inquit: *Si quis uxorem habet infidelem & hæc consentit habitare cum illo* (scilicet pacificè & sine contumelia creatoris & sine subversionis periculo) *non dimittat illam.*

25. Sed quid, si unus conjugum fidelium deflectat ad *Paganismum* aut *Judaismum*? reddeturne per infidelitatem supervenientem, Matrimonium dissolubile? *æ. Negativè.* Quia Matrimonium fidelium, utpote Sacramentum, magis est firmum, ob significationem indissolubilis conjunctionis Christi cum Ecclesia. Unde malè ab aliquibus resolvebatur: potuisse uxorem Comitissæ *de Bonneval*, qui ad *Turcismum* deflexit; & se circumcidi curavit; alteri nubere.

26. Quid dicendum de iis, qui in his Regionibus, è *Paganismo* vel *Judaismo* convertuntur, & uxores habent in locis remotissimis? *Noster Basilius Pontius. lib. 9. cap. 4. de Matrim.* resolvit, convertum posse ad aliud conjugium transire, si compar infidelis monita [semper enim, dum fieri potest, moneri debet, ut sciatur, an infidelis nolit converti vel saltem pacificè

cohabitare] intra tempus in monitione præfixum non respondeat. Imò id etiam posse, si ob loci distantiam, non possit compartis voluntatem explorare & ita teste *Pontio*, declaravit GREGORIUS XIII. quia ordinariè præsumitur; quòd infidelis nolit converti, nec cohabitare velit, sine contumelia creatoris. Requiritur tamen illo casu, dispensatio Papalis, ut insinuat ipsemet GREGORIUS: sed hoc ad *licitè*, non ad *validè* contrahendum, quia in tali Matrimonio, nihil [quòd ad valorem] potest autoritas Papalis.

27. Restat, ut dispiciamus, an *Epikèia* habeat locum in jure naturæ? Tametsi supra declinare voluerimus disputationem de significato istius nominis; in illam tamen inviti trahimur; quidam enim, ut *D. Neesen tract. 17. de Legib. dub. 5. Suarez de LL. lib. 2. cap. 16. n. 6.* & alii, *Epikèiam* dicunt esse correctionem legis in casu aliquo particulari, in quo lex, ob suam generalem expressionem, deficit à recto. Nos verò *Epikèiam* accipimus, pro nuda legis declaratione, & mentis legislatoris expositione. Et in hoc significato non est dubium, quin admittenda sit in jure naturæ; Tum, quia naturalia præcepta quandoque discursu indigent, ut ritè percipiantur & applicentur. Tum, quia non omnia obligant semper absolute, sed non rarè conditionatè, positis nempe certis circumstantiis. Tum denique; quia præcepta v. g. de non occidendo, de voto exsolvendo, deposito reddendo, &c. suam recipiunt limitationem: si homicidium publicâ autoritate vel in necessariam & inculpatam sui defensionem fiat; si votum servatu non sit possibile: si depositum à furioso repetur. *Covarruv. in 4. Decretal. p. 2. cap. 6. §. 9.* & Doctores communiter. Quod si verò *Epikèiam* capiamus pro emendatione legis; ex benigna interpretatione, ex-

excipiendo casum lege comprehensum; veriùs est, hanc jus naturæ non admittere, quidquid dicant *Felinus. in cap. Quæ in Ecclesiarum. De Constit. n. 26. Cajetanus, Soto & alii. Ratio*: Quia jus naturæ, cum in recta ratione fundatum, atque à lege Dei æterna distinctum non sit; non potest in ullo casu particulari deficere; adeoque nec in ullo casu per *Epikëiam* emendari. Quòd facit; quòd Deus & natura non deficiant in sua providentia, proinde nec jus naturæ deficere possit. utpote ex Dei, naturæ *naturantis* infallibili providentia constitutum. Dein; jus naturæ præcipit & prohibet, quæ intrinsicam & connatam habent decentiam vel indecentiam: atqui, fieri nequit; ut, quæ ex connata indole, sunt decentia, evadant indecentia, aut vicissim. Ergo nec fieri potest, ut jus naturæ, in aliquo casu, deficiat, aut per *Epikëiam* queat emendari.

28. Non apparet (Ais) cur lex naturalis perinde non possit recipere *Epikëiam*, ac lex positiva humana? Sicut enim in hac occurrere possunt circumstantiæ, in quibus prudenter præsumi potest, legislatorem hunc in individuo, vel in hoc casu specifico, non voluisse obligare; ita quoque in lege naturali, similes emergere queunt circumstantiæ. Sic mutilatio proprii corporis, non censetur cadere sub prohibitionem legis naturalis, in illa circumstantia, qua supponitur esse necessaria ad conservationem totius individui. *æ deo. Negando Assumpt.* Nam jus naturæ, cum unum & idem atque universale sit in omnibus ad unum hominibus, unam eandemque perpetuò obligationem parit, non ex nudo beneplacito legislatoris, sed quasi ex necessitate naturæ & exigentia materiæ; adeoque in nullo casu, prudenter præsumi potest, quòd non obliget. Jam verò lex positiva humana, ex sola

voluntate legislatoris vim & energiam suam nanciscitur, & cum homo omnes omnino casus, circumstantiàsque prævidere nequeat; quid mirum est, quòd deficiente legislatoris intentione, lex vigorem suum amittat? Porro, in exemplo allato, *suppositum* est falsum; siquidem mutilatio membrorum, solùm jure naturæ prohibita est, dum proprio nocet corpori, quod non contingit, dum ad individui incolumitatem ordinatur, quin potius recta ratio dicitur, fatius esse pedem, quàm vitam amittere. Si

29. PETAS: Quòsnam obliget lex naturalis? Quòd quivis homo viator rationis usum habens, teneatur legi naturali obsecundare, Bruta verò eidem non obstringantur; patet ex affatim dictis supra *cap. 1. n. 3. & 8. Insuper æ. 1mò.* Deum non obligari lege naturali, ex ratione; quòd lex tantum respiciat illos, qui possunt à recto tramite ad ultimum finem tendente, deflectere, quod de Deo essentialiter bono & indefectibili, dici nequit. *æ. 2dò.* Angelos [idem est de hominibus beatis] subditos esse legi naturali. *Ratio* est; quia licet *moraliter* loquendo, non possint peccare, propter specialem assistentiam gratiæ consummatæ & claram visionem summi boni; possunt tamen *physicè* loquendo, cum sint *ex nihilo*, adeoque ab intrinseco, & ex natura sua peccabiles, utpote habentes eandem naturam jam beati, quam habebant, dum erant viatores. Unde *Rupertus lib. 5. in cap. 5. Joan. 5. 19.* loquens de Angelis, ait: *Hoc in remunerationem acceperunt, ut deinceps malum facere non possint; quia; cum possent facere, noluerunt; verum hoc non est per ipsorum naturæ potentiam, sed per divinæ voluntatis remunerantem gratiam.*

30. Ex præmissa doctrina RESULTAT, falsum esse quod tradit *David Mevius* in suo nucleo *Juris Naturalis & Gentium.*

Inspectione 2. §. 38. n. 5. Scilicet; Deum dispensando posse indulgere, quæ alias naturaliter sunt improba; inò & talia injungere. Si homo (inquit Author ille *acatholicus*) ex se faceret, mala, cùm Deus voluit, bona sunt: quia hic semper bonus, ille, nisi ùt hic voluit, bonus esse nequit. Quod quis malè ageret contra Dei voluntatem & legem, bene facere potest ex illius voluntate, quia legis gratiam facere potest, lege salvâ. Rectius sensit hac in parte *Grotius lib. 1. de J. B. & P. cap. 1. §. 10. n. 5.* ubi nobiscum fatetur, quòd jus naturale aded sit immutabile, ut ne à Deo quidem mutari possit. Etsi enim [inquit] immensa est Dei potentia, dici tamen quædam possunt, ad quæ illa se non extendit. Sic Deus non potest *præternatürlichè* concipere chymæram, aut efficere, ut contradictoria simul sint vera, sicut ergo, ut bis duo; non sint quatuor, ne à Deo quidem potest effici; ita nec hoc, ut quod intrinseca ratione malum est, malum non sit. Etsi igitur Deus in legibus suis merè positivis & merè voluntariis, dispensare possit, nequaquam tamen id potest, intuitu legum naturalium, ùt liquet ex dictis. Fit quidem interdum, ut in his actibus, de quibus jus naturæ aliquid constituit, imago quædam mutationis fallat incautos; cùm reverà non jus naturæ mutetur, quod immutabile est, sed res, de qua jus naturæ quid constituit, quæque mutationem recipit. V. G. si creditor, quod ei debeo, acceptum ferat, id est; se accepisse scribat, aut testatum faciat; (quod in jure Romano, vocatur *Acceptilatio*) jam solvere non tencor; non, quia jus naturæ desierit præcipere solvendum, quod debeo; sed, quia, quod debebam, deberi desuit. Ita, si Deus quempiam occidi præcipiat, si res alicujus auferri mandet; nequaquam licitum erit homicidium aut furtum, quæ voces

vitium involvunt; sed non erit homicidium aut furtum, quod vitæ & rerum Supremo Domino auctore sit, non magis; quàm, si Deus morbo, naufragio, aut alio casu, homini vitam aut bona auferat.

Ex iisdem principiis, *Petrus Gregorius Tholosanus. lib. 10. cap. 1. §. 8.* mutabilitatem juris naturalis incautè adstruens, meritò reprehensus fuit à *Seldeno. de J. N. & G. 1. 8. pag. 105. Edit. Londin.* Summatim ergo dicimus; quòd à legibus naturæ ac Præceptis Decalogi, nemo possit eximi, vel ab ipso Deo licentiam contrahendi impetrare queat; quia, ne Deus ipse, istis in legibus dispensare potest. Hoc est; manente eodem objecto, & iisdem circumstantiis, non potest fieri, nec autoritate divinâ concedi, ut id ab homine, citra crimen, aliter, vel contra tractetur, quàm lex naturæ exigit. Cæterum; sicut objectum & circumstantias Deus mutare potest; ita actio poterit esse non contraria legi naturali, quæ alioquin contraria foret. Sic rem alienam invito Domino, nemo potest auferre; nec, ut auferat, cuiquam à Deo vel præcipi vel permitti potest, quamdiu manet aliena. Hinc quando Israëlitis præcepit auferre Ægyptiorum aurea & argentea vasa, auctoritate suâ supremâ, Israëlitis hæc ipsa, in mercedem laborum, quos urbes Ægyptiis ædificando, exantlaverant, adjudicavit, atque aded, ut quæ prius aliena, jam propria essent, effecit. Proinde Israëlità ex Ægypto, res non alienas, sed suas asportârunt. Confer *Nostrum Eximium P. Aurelium Piette. in Elucidatione Difficiliorum Theologiae Questionum. part. 3. cap. 1. quæst. 1. per tot.*

31. Ut nihil, quod ad plenum hujus materiæ intellectum conferre potest, officitanter prætereamus; observandum est; quòd ad hoc thema minimè pertineant illa, quæ naturaliter permissa sunt, & ex sola

fola naturali libertate proficiuntur; non enim in illis, lex naturæ, quæ obsequendi necessitatem importat, sed arbitrium naturale, primas tenet. Quocirca, postquam libertas submissa societati & imperio civili; Magistratibus concessa est potestas mandandi aut prohibendi, quæ alias in libero consistebant singulorum arbitrio. Et quanquam lex civilis nihil præcipere possit, quod naturæ jus prohibet; aut prohibere; quod præcipit; circumscribere tamen, limitare, imò tollere potest, quod libertatis est, quodque nec præcepto nec interdicto naturali continetur. Quinimò singulis, (si civilis non refragetur constitutio) licet pacto factove renuntiare, & derogare libertati suæ. Atque hæc observatio, uno ictu, dirimit omnes JCtorum. altercationes, de ventionibus, aucupis, occupatione maris, littoribus, rerumque nullius inventione, & hujusmodi. Porro cum jus Romanorum civile, multa ex his reliquerit in primævo statu (indeque juris naturalis, vulgò dicantur) aliæ interim gentes, aliud constituisent; dubitari coepit, num id fieri potuisset; eò quòd jus naturale sit immutabile. Verùm dubitatio exinde suborta; quia non penetrabatur, quàm *abusivè* & *improprie*, juris vox, naturali libertati, tribuatur; & quòd ista, jure naturali aut gentium, non aliter, nec diutiùs libera sint; ac, quamdiu lex civilis aut voluntas eorum, quibus suæ libertati renuntiare licet, non intercedit. Alia ratio est juris naturalis *proprie* dicti, quod necessitatem observantiæ importans, non est in hominum arbitrio positum.

32. Huc quoque facit distinctio juris naturalis; quòd scilicet aliud sit *simplex* & *absolutum*; aliud pro certo tantum rerum statu, & velut *Hypotheticum*. Multum enim refert, an juris naturalis quid sit *simpliciter*; an pro certo tantum re-

rum statu? hoc enim mutato, & jus alteratur; quia tantum certo modo vel sine, jus fuit. Sic, ut *Grotianis* exemplis *loc. cit.* utar; ante introducta dominia, jus naturale fuit communionis, sed ab hac discedere nefas non fuit. Eâ itaque sublata, & dominiis distinctis, alia effecta est juris naturalis ratio. Et sicut olim sine furto, communia eripi non poterant; ita nunc propria, absque eodem crimine non invaduntur. Similiter ante judiciorum seu tribunalium constitutionem, quisque per potentiam, & factò suò, jus suum quærebat & tuebatur; postea verò id vetitum & juris consecutio, judiciis addita fuit. Plurimis aliis in casibus, fit mutatio quædam juris non *absoluti*, sed *hypothetici* duntaxat, quòd videlicet ab initio certis limitibus & circumstantiis adstrictum dignoscitur; quibus circumstantiis desinentibus, non potuit non naturaliter desinere.

33. Ad hæc; circa quæstionem de mutatione juris naturalis, plurimum refert observasse, legum naturalium subordinationem. Non enim omnes ejusdem sunt potentiæ, seu non ita pares, ut nulla cedat alteri; sed, sicut ipsamet natura, multa diversa fecit in homine & circa humana, in quibus jus illud versatur, eaque invicem certo modo subordinavit; ut alterum alteri, auxilio vel obsequio esset; ita etiam jura inde nata, certo ordine constituta sunt, & sibi invicem subalternata. Unde legibus naturalibus non minus, quàm aliis, proprium est, ut major cedat minori, & quod in iis præstantius, superet id, quod minoris est momenti. Sanè, multa contingunt, in quibus duæ leges naturæ colliduntur, alterumque alteri cedere necesse est, quia utrumque simul servari aut fieri nequit. Hoc cum fit; dubium incidit, an hoc sit juris naturalis, quod in *Thesi* est immutabile? Verùm, nulla tunc contingit juris naturalis

ralis mutatio, sed tantum legis inferioris *sepositio*, quatenus superiori necessario obtemperandum est. Nam & ab ipsa natura, legi *inferiori*, tacita inest exceptio *superioris*. Id quod ad doctrinam de gradibus obligationum & comparatione officiorum, pertinet. Sic exstat lex naturæ, de amore parentum erga liberos, & liberorum erga parentes obsequio: at lex superior est, quæ jubet Deum colere. Si ergo accidat, ut Deum aut prolem negligere, Deo aut parenti obsequi necesse sit; Numinis multo sanctior est reverentia: Dum autem id, quod potentioris legis est, præfertur; lex inferior non mutatur; sed, quia ob superiorem & validiorem servari nequit, *seponitur* tantum, manetque de cætero fixum, quod de officiis parentum & liberorum, naturaliter est sancitum. Non absimili modo, jus naturale nedum facultatem dat semetipsum conservandi, sed & necessitatem injungit; Equidem naturæ lex de honestè vivendo, & nemine lædendo; multo superior & fortior est. Proinde, si homo ad eum statum redigeretur, ut necesse foret, vel perire, vel turpiâ facere; similiter vel gravia damna inferre vel pati; potior erit ratio honestatis, & satius erit mori, quàm illam violare; & vitæ turpi, honesta mors anteferenda erit. Porro, lex naturæ jubet fidem alteri datam servare, ast & hæc lex inferior est, intuitu divini Numinis, aut habitâ ratione turpitudinis, vel injuriæ in alterum alioquin committendæ. Quocirca, si promissa præstari non possunt, sine divini Numinis offensione, turpitudinis admissione, vel proximi læsione; videtur quidem aliquid mutari de lege ista; ast reverà nihil mutatur, sed propter legem superiorem, incidit in illum casum, in quo observari nequit; ita, ut promissum pro impossibili habeatur.

34. Gravissimè autem aberrant, qui

exceptionem aut limitationem juris naturalis metiri volunt ab utilitate, tum societatis humanæ, tum sui ipsius privatâ, & eatenus jus naturale, utilitati submitunt, atque ejus vim authoritatèque inde constituunt. Cùm enim jus naturale versetur circa honesta faciendâ, & turpia evitandâ; clarum est, utilitatem, nec esse ejus objectum, neque finem *per se* intentum. Quinimò non constarent diu, sed dudum interiissent naturæ præcepta, si ab utilitate dependerent, cùm enim huic renuntiare possit; integrum quoque foret, tollere naturalia præcepta, quod cogitare nefandum, & asserere absurdissimum. Illud quoque falsum est *suppositum*, quòd ideo proditum sit jus naturale, ut illo, in societate utamur; siquidem, jus illud quoque obtinet extra societatem, & multa dicitur, etiam in solitudine, observanda.

35. Huc quoque spectat, observare discrimen inter legem & effectum legis. Lex sæpe vivit & valet; sed, ut effectum fortiatur, sæpe impeditur; ex quo tamen non magis sit juris naturalis mutatio, quàm verum foret: legem civilem ideo tolli, quòd illa, vi majore exerceri non possit. Virtus legis duplex est; una & præcipua, in necessitate obsequii; altera in hujus neglecti poena consistit. Interdum ex æqua aut probabili ratione, in foro *fori*, lex naturalis, obligationis vim non fortitur, licet in foro *conscientiæ*, obligationis vinculum importet. Sic ex Juris-prudentia Romana scimus; legem illam naturalem, de promissis fideliter servandis, in foro *fori*, eatenus visua non potiri; siquidem ex nudo pacto, agere non licet. Et quanquàm promissum honestè præstetur, & *exceptione*, acceptum servetur; Petitor tamen de jure civili, actionem non habet. Sic & obligatio ex gratitudine, sine dubio naturalis est. Equidem hujusmodi debitum, in foro, actione non

non petitur; non, quod inane & inefficax sit; sed, quia non censetur materia litibus congrua, prout pluribus demonstratum à Seneca. in libris. de beneficiis. Porro, contingit pluribus ex causis, alterum legis effectum deficere; dum nempe, non servatæ legis impunitas conceditur. In hanc rem, apud quasdam nationes, furta, stupra & alia delicta, manserunt impunita. Ex quo tamen nemo intulerit; facta ista fuisse honesta, aut sublata fuisse jus naturale, illa prohibens.

36. Huic proximum est, discernere inter juris naturalis transgressionem & mutationem. Sanè, si transgressio legum variaret, aut desinere faceret leges; nulla amplius in mundo daretur. Non solum singuli hominum, sed & gentes & populi, sæpe perruperunt legum naturalium repagula, & ad pessimos mores deflexerunt; atque quasi naturam exuti, secundum sensum viventes, ferarum indolem induerunt. Sic quibusdam Græciæ populis, fas visum, exponere & deserere liberos: Persis licitum videbatur, Matrimonium parentes inter & liberos; & ex historia scimus, quasdam gentes, humanas vorasse carnes. Unde Orpheus antiquus ille Philosophus, dicitur feras, amœnitate cantus demulnisse & congregasse; id est: barbaros homines, in unam Rempublicam, doctrinæ suæ suavitate, vocasse; prout de illo cecinit Horatius lib. de arte Poët. paulò ante finem.

Sylvestres homines sacer interpretisque Deorum, Cædibus & victu fædo, deterruit Orpheus: dictus ob hoc, lenire tigros, rapidisque Leones. Cæterum; hominibus istis efferatis non defuit naturæ lex, neque hi peccantes in jus naturale, illud obliterarunt. *Natura enim, ut ait Cicero lib. 1. de legib. est perpetua; corruptela autem est, à mala consuetudine.* Et Plutarchus in vita Pompeii asserit: *Naturâ ue-*

minem aut esse aut fuisse ferum, sed efferari, ubi extra naturæ modum, peccare assuescit, rursusque aliâ consuetudine, redire in mansuetudinem. Idipsum pulchro simili exposuit *Andronicus Rhodius* in Aristotelis *Ethic. Ad Nicomach. lib. 5. c. 7.* inquires: *Apud homines, recta sanâque mente præditos, immutabile est jus illud NATURÆ, quod dicitur. Quod, si his, qui morbido distortoque sunt animo, aliter videtur; nihil id ad rem pertinet. Nam nec mentitur, qui mel dulce esse dicit, ideo, quod ægrotis aliter videatur.*

37. De fine juris naturalis acturi, sciendum est; quòd quidam illum posuerint in usu humanæ societatis; sed perperam. Quanquam enim Divina Providentia, humano generi inseverit societatis appetitum, & multa, ad illam excolendam, naturaliter ordinata sint: equidem; quia jus naturale, primo homini congenitum fuit, ante omnem societatem, & multa repertiuntur juris naturalis præcepta, quæ ab homine, etiam extra societatem, observari debent; ut illa, quæ cultum Dei, vitæ sobrietatem, amorem erga parentes, attinent; utique multò latius, honestatis debita se extendunt, quàm socialia officia. Ut proinde ineptè & male, in cultu ac usu societatis, constituatur finis juris naturalis. Sequeretur enim alioquin, extra societatem, jus non fore. An Adam jure caruit, cum alii hominum nondum existebant? An homines à societate remoti, ut Eremitæ, vel, qui in solitudine degunt, nullo jure adstringuntur? aliter sensit *Aristoteles 1. Rhetoric. cap. 13.* inquires: *Est quoddam, quod augurantur omnes. Naturâ commune; JUSTUM ET INJUSTUM, ETIAMSI NULLA SOCIETAS INVICEM SIT, NULLAQUE PACTIO.*

38. Multò magis devia est opinio illorum, qui jus naturale ordinant ad solam hominum utilitatem, prout *Epicurèi* faci-

cic-

ciebant. Etsi enim ex cultu sincero & serio naturalium præceptorum, magna in vitam atque conversationem hominum, commoda redundant; haud tamen eum duntaxat in finem, jus naturale proditum, ut homines suis fruere utilitatibus. Solius enim probitatis & honestatis gratiâ, jus valet & placet. Nam, ut scripsit Cicero lib. 2. de finib. *Honestum intelligimus, quod tale est, ut detractâ omni utilitate, sine ullis præmiis fructibusque, per se ipsum laudari possit.* Et *Honestum*, ut Seneca ait: *De benefic. cap. 70. propter se expetitur.*

39. Igitur, rectitudo animi & actionum nostrarum honestas, est proprius & proximus finis juris naturalis, quem Deus intendit, dum hominem, ad imaginem sui condidit. Huc spectat, quod Divus Ambrosius scripsit in *Epistolam ad Rom. cap. 5.* "Lex naturalis [inquit] tres habet partes, cujus prima hæc est; ut
 ,, agnitus honoretur creator, nec ejus
 ,, claritas & majestas, alicui de creaturis,
 ,, deputetur. Secunda autem pars est moralis; hoc est: ut bene vivatur modestiâ gubernante. Congruit enim homini habenti notitiam creatoris, vitam suam lege frœnare, ne frustretur agnitio. Tertia pars est docibilis, ut notitia creatoris Dei, & exemplum morum, cæteris tradatur; ut discant, quemadmodum apud creatorem, meritum collocetur. Si ad utilitatem voluptatêque suam, reverentiam ejus destinat; jam à vero fine descivit, imò & à natura, ut primùm integrè bona, fuit condita." Unde, qui stolidum arbitrantur: pro fine juris naturalis, statuere ipsam honestatem actionum nostrarum; illi suam stultitiam simul cum crassa ignorantia divinæ voluntatis & humanæ integritatis, produnt; & quid inter primam integritatem, & ex lapsu ortam

in mentibus pravitatem, interfit; non penetrant. Id, quod ductu naturæ, intellexerunt Philosophi multi & Gentiles scriptores, qui virtutem, *sui mercedem* statuerunt.

40. Jus naturale, ex se, vim potestatiemque insignem habet, neque illam à legibus civilibus mutuari, necessum habet. Divina enim lex est, & tantò arctiorem importat obsequii necessitatem, quo altior est legislator, & quò sanctior ejus constitutio. Quantum potestatis illi Deus indiderit, tradit Doctor Gentium ad *Rom. cap. 1. & 2. Quin & Epictetus lib. 2.* Naturam, in omnibus, agnoscit efficacissimam; adeò, ut ad sua decreta, etiam nolentem & suspirantem trahat. *ô nimium potens* (ait *Theseus* apud *Senecam*) *quando parentes, sanguinis vinculo, tenes natura! quàm te colimus in viti quoque?* Crassus igitur & perniciosus error est, asserere; quòd jus naturæ simplex & primævum, Vi coercitionis careat, & illam demum, ex civitatum constitutione, atque imperio humano, acceperit. *Rabbini Judæorum*, eam putant fuisse altercationis materiam inter *Cain & Abel* ita enim legunt in sua *PENTATEUCHI Constantinopolitana* editione, ante sæculum facta: "Et dixit *Cain*, *Abeli* fratri suo: Neque judicium est neque judex, neque sæculum alterum, neque præmium bonum justis, neque vindicta seu pœna impiis. Respondit autem *Abel* & dixit *Caino* fratri suo: etiam est judicium & judex, atque sæculum alterum. Est insuper præmium bonum justis atque vindicta seu pœna impiis. Atque evenit, ut dum erant simul in agro, involaret *Cain* in *Abelem* fratrem suum & occideret eum." Tametsi vulgatæ nostræ Catholicorum editioni, nihil additum velimus, non desunt tamen viri docti, qui eo loco quendam suspicantur

tur textûs defectum, quem colligunt ex verbis *Genes. cap. 4. §. 8.* ubi post verba: *Et locutus est Abel ad Fratrem suum.* Non exprimitur: quid dixerit. Neque cohærent sequentia: *Egrediamur foras.* Quod non potest commodè intelligi de iis, qui jam in campo erant. Quidquid sit; si ea fuerit *Caino* mens; saltem post fratricidium, per conscientiam suam & metum aliorum hominum convictus fuit, jus naturale non carere vi & potestate sua.

41. Atque ex hoc loco & facto *Caini*, colligitur; quòd Author naturæ, duo constituerit tribunalia ad excitandam juris connati observantiam, & castigandam ejus violationem. Unum & præcipuum constituit *in homine*, quod est conscientia cuiusvis propria; alterum *extra hominem*, quod est existimatio seu iudicium aliorum. A neutro, potentissimis aut felicissimis mortalium, datur exemptio: damnantur enim omnes, qui naturalia percurrunt jura, consentiente bonorum iudicio, nec sui ipsius animi sententiâ absolvuntur. Patent ea iudicia omnibus, etiam quæ alia præcluduntur: vim habent contra omnes; eos etiam, qui aliud tribunal non reverentur. Naturalem ipsorum ortum, existentiam & vim spectare licet in primis humani generis parentibus, post peccatum, à facie Dei fugientibus, metuentibus, se tegentibus & occultantibus. Numen, quod non videbant, & homines, qui nondum erant, reformidabant. Simile ingeni utriusque iudicii exemplum *Cain* edidit. Præprimis itaque conscientia cuiusque, occultâ & admirandâ vi, ante peccatum, *freni*, post noxam, *flagri* instar est. Unde ab *Origine* appellatur *Corrector affectuum & animæ Pædagogus.* *Magna* (inquit *Cicero pro Milone*) *vis ejus est in utramque partem, ut neque timeant ii, qui nihil admiserunt, & pœnam semper ante oculos versari putent, qui peccaverunt.*

A. Hochkirchen, Ethica Christ. Pars I.

Est ea cordibus insita & sic infixâ; ut nec ejurari nec ejici queat. *Conscientiam enim* (inquit *Cicero pro Cluentio*) *à Diis immortalibus accepimus, quæ divelli à nobis non potest.* Addi meretur, præclara, de conscientia iudicio, *Senecæ* sententia *Epist. 97. Prima* (inquit) *& maxima peccantium pœna est, PECCASSE: nec ullum scelus, licet illud fortuna exornet muneribus suis, impunitum est; quoniam sceleris, in scelere, supplicium est... Multos, fortuna, liberat pœnâ; metu neminem. Quare? quia infixâ nobis ejus rei aversatio est, quam natura damnavit.*

Non leve quoque est, ex hominum existimatione, de actibus mortalium, adversus omnes iudicium. cùm enim bonæ famæ, inæstimabile sit pretium; malæ famæ, magna debet esse formidò; aded, ut dicente *Plinio. lib. 3. Epist. multi famam, pauci conscientiam vereantur.* Nam, quò eminentius exurgit potestas, eò plus, ex fama sperare aut metuere quisque solet. Unde *Tacitus. lib. 4. Annal. Ceteris mortalium* (inquit) *in eo stare consilia, quid sibi conducere arbitrentur; Principum diversam esse sortem; quibus præcipua rerum, ad famam dirigenda.* Postea subjungit. *Cetera Principibus statim adesse: unum insatiabiliter parandum, prosperatam sui memoriam. Nam contemptu famæ, contemni virtutes. Quin & [inquit ibid Seneca] Socordiam eorum irridere libet, qui præsentis potentiâ freti, credunt; extingui posse etiam sequentis Ævi memoriam.*

42. Duobus istis tribunalibus à natura constitutis, non deest vis *executiva.* Vindex enim & ultor supremus est Deus, qui maleficiorum ultionem exercet, pravis successum negando & juxta criminum mensuram, supplicium inferendo. Et si verò non secus, ut sementem tardè fructus sequitur, & inter istam & hunc, multa accidunt, alia, ac quæ sperantur

I

aut

aut metuuntur; sic peccatores, criminum tuorum pœnam mox non sentiant; sed sæpius etiam post & per scelera, felices atque impunes videantur; reverà tamen nec sunt, nec manent. Inconstans enim flagitiorum prosperitas, velut radicibus destituta, tandem inopinatò collabitur, quin & plerumque natura ipsa armatur adversus naturæ violatores. Quàm tarda verò & occulta est divina animadversio,

tam illa est inevitabilis & rigorosa. Sæpe videmus, & ego ipse expertus sum, quòd sub iniquo arbitro vel iudice sæpe triumphet scelus, calumnia & infamia infonti irrogetur, Patrià exulare cogantur, qui Patriæ & communi bono utilissimi sunt. Sed quid dicam, nisi illud Sacrosanctum Gentilis Poëtæ:

*Victrix causa Diis placuit,
sed victa Catoni.*

CAPUT III.

Unde haurienda sit Juris Naturalis Notitia?

Ubi, à Num. 16. prolixè & fundamentaliter refutatur & reprobat **PROBALISMUS**, *utpote pestifera Origo Corruptelæ morum & Doctrinæ moralis.*

SUMMARIUM.

- 1 *Ultimùm diligentia adhibendum, ut vera noscantur principia Juris Naturalis, qua in re, in varias itum opiniones.*
- 2 *Juris Civilis ignorantia interdum excusat, ast inscitia juris naturalis, non præbet excusationem.*
- 3 *Saltem in iis, quæ per se primò nota sunt, aut ex primò notis facileruuntur.*
- 4 *In aliis sublimiore & operosiore discursu addiscendis, in quibusdam hominibus, admitti posse ignorantiam invincibilem, passim docent Theologi & Ju-*

- risperiti; Noster tamen Egregius P. Piette cum Lovaniensium Schola Augustiniano-Thomistica, nullatenus admittit, in homine rationis compote, ignorantiam practicè invincibilem circa remotiora etiam juris naturæ derivata.*
- 5 *Quid sit juris naturalis? non potest præcisè desumi ex appetitu societatis, neque ex utilitate, in quam feruntur singuli.*
- 6 *Ex legibus & præceptis moralibus populo Hebræo primitus datis, postea ad omnes Gentes extensis, rectius argumentamur ad eruendum jus naturale.*

- 7 Non omnia tamen præcepta Divina, juris sunt naturalis.
- 8 Con- vel dis-convenientia cum ratione naturali; primitiva & certa est regula discernendi, quid jure naturali præceptum vetitumve sit.
- 9 Statuuntur quedam Theoremata seu Axiomata, ex quibus multæ conclusiones practicæ prudenter deduci possunt.
- 10 Juris naturalis prudentia, quænam habeat principia constitutiva, tum intrinseca, tum extrinseca?
- 11 Quomodo juris naturalis prudentia discrepet à Theologia morali & Ethica?
- 12 Quomodò itidem differat à juris-prudentia universali, à Politica & Ratione statûs.
- 13 Quid intelligatur per Rationem statûs?
- 14 Quenam officia erga Deum, seipsum & proximum, pullulent ex jure naturali?
- 15 Statuitur primum & fundamentale principium totius juris naturalis.
- 16 Probabilismus, ars est animas decipiendi & in Gehennam præcipitandi.
- 17 Quid sit Opinio?
- 18 Quid dicatur probabile?
- 19 Quotupliciter quid sit, & dicatur probabile?
- 20 Aliud est probabile in foro tantum fori, aliud in foro poli seu conscientix.
- 21 Probabilismi fabricatores & defensores, torquent ingenia sua, in adveniendâ definitione opinionis PRACTICÆ & in foro POLI probabilis.
- 22 Joannes Ferrier Theologus Tholosanus, S. J. præcipuus Probabilismi Apologista, exoticam & definito minime convenientem, adducit descriptionem Opinionis probabilis.
- 23 Priusquam anathomicè examinetur & refellatur Authoris citati descriptio opinionis probabilis, præmittitur notabile, bene observandum.
- 24 Opinionum probabilitas oritur ex humane mentis imbecillitate, & ignorantia veritatis.
- 25 Interdum sententia, quæ uni apparet certa, alteri videtur solum probabilis; tertio verò magis illuminato, falsa habetur.
- 26 Quævis opinio probabilis, oppositam habet aliam etiam probabilem.
- 27 Opinionum probabilium semissis, falsis nititur rationibus.
- 28 Quod Author est versutior & callidior, eò Sophismata ejus sunt captu & resolutu difficiliora, ut patet in Hæresiar-chis Luthero & Calvino, quorum primus consuluit Dæmonem; alter operam dedit corruptissimæ eruditionis Professoribus.
- 29 Media opinionum probalium pars, falsa est in se, adeoque non nisi Sophismatis nititur.
- 30 Obviatur Replicæ.
- 31 Refutatur articulatim descriptio opinionis probabilis, quam conslavit supra citatus Ferrier; & ostenditur; falsum esse, quod opinio probabilis importare debeat firmum fixumque judicium.
- 32 In opinione merè probabili, non invenitur rationis soliditas.
- 33 Quis juxta Adversarios, vir doctus audiat?
- 34 Refellitur postrema conditio, quam Ferrier requirit ad opinionem probabilem.
- 35 Opinio falsa, quatenus evidenter repugnet S. Scripturæ testimonio?
- 36 Quod in se falsum est, uni potest videri evidenter repugnare S. Scripturæ; alteri verò non ita.
- 37 Evidentia veritatis vel falsitatis, alia est absoluta, alia relata. Graviter reprehensibiles sunt Sanchez, Diana, Escobar & alii Probabilistæ.
- 38 Proponitur Thesis Probabilistarum.

- 39 *Refutatur Thesis ista.*
 40 *Plenè evertitur Adversariorum exceptio.*
 41 *Quando liceat, relicta propria opinione, sequi sententiam alterius?*
 42 *Num Confessarius, contra propriam opinionem, possit absolvere Pœnitentem?*
 43 & 44 *Iterum refellitur Theologus Tholosanus.*
 45 *Escobarii, Tamburini & Caramucelis Assertiones, quàm sint erroneæ & scandalosæ?*
 46 *Protestatio Authoris.*
 47 *Confessoria quædam, ex dictis, adducuntur.*
 48 49 & 50 *Abominabiles Probabilistarum sententiæ referuntur & enervantur.*
 51 *Postremum Probabilistarum effugium expugnatur.*
 52 *Adducitur propositio damnata ab Alexandro VII.*
 53 *Ratio condemnationis redditur.*
 54 *Judex stante opinionum probabilium æquilibrio, debet sequi, quod tutius est.*
 55 *Cur Reo in opinionum probabilium conflictu, potiùs, quàm Actori favendum?*
 56 *Occurritur instantiæ.*
 57 & 58 *Quandònam Assertio procedat vel non?*
 59 *Incidenter agitur de INTERDICTIS retinendæ possessionis.*
 60 *Alia propositio, de Probabilismo, damnata ab Innocentio XI. ubi redditur ratio Censuræ.*
 61 & 62 *Expenditur Censura aliarum propositionum in hac materia proscrip-tarum.*
 63 & 64 *In casu necessitatis, quatenus licitum sit, uti opinione probabili de valore Sacramenti Baptismi vel Pœnitentiæ?*
 65 66 & 67 *Justificatur censura reliquarum propositionum in hac materia damnatarum.*
- 68 *Cur hic subsequenter agatur de regulis observandis, in actionibus moralibus?*
 69 *Lex æterna Dei, est prima & universalis Regula morum.*
 70 *Propria hominis conscientia, est Regula particularis & proxima.*
 71 *Conscientia, unde sit recta?*
 72 *Conscientia potiùs dicitur vera aut falsa, quàm bona vel mala.*
 73 *Qualiter Conscientia differat à Synderesi?*
 74 *Synderesis, est Regula infallibilis, conscientia verò fallibilis.*
 75 *An teneamur sequi conscientiam?*
 76 *Ad rectitudinem conscientiæ, sufficit certitudo moralis?*
 77 *Quale iudicium importet scientia, & quale opinio?*
 78 *Probatur; quòd ad honestatem actionis, sufficiat moralis certitudo de bonitate illius.*
 79 & 80 *Solvuntur objectiones.*
 81 & 82 *Resolvitur quæstio proposita supra. n. 75.*
 83 84 & 85 *Diluuntur contrariæ instantiæ.*
 86 *Conscientia invincibiliter errans, excusat ab omni peccato.*
 87 & 88 *Occurritur Objectionibus.*
 89 *Solvitur principale argumentum oppositum.*
 90 *An & quatenus teneamur sequi conscientiam etiam vincibiliter errantem?*
 91 *Satisfit objectioni.*
 92 *Conscientia dubia, quid?*
 93 *Quotuplex fit dubium?*
 94 *Nequaquam licet operari cum conscientia practicè dubia.*
 95 *Respondetur ad Replicam.*
 96 *Qualiter peccet operans ex conscientia practicè dubia?*
 97 *In dubio positivo peccati, quid agendum?*
 98 *Quomodo tutius sequendum?*
 99 *Regula de sequendo tutiore, non est meriti consilii, sed præcepti.*

- 100 Regula ista est universalis in omni dubio conscientiae.
- 101 102 & 103 Probatür hoc ab inductione.
- 104 Andubium conscientiae, rectè resolvatur, allegando possessionem libertatis.
- 105 Probatür resolutio negans.
- 106 Evertitur fundamentum oppositæ sententiæ.
- 107 Corollaria ex præcedenti doctrina.
- 108 Utrum, & quenam conscientia probabilis, possit esse sufficiens Regula morum.
- 109 Certitudo conscientiae, debet esse subjeçtiva, ut possit dici Regula.
- 110 Quid, si cum sententia probabili moraliter certa, concurrat alia probabilior?
- 111 112 113 & 114 Enervantur oppositæ rationes.
- 115 Multi respicientes, Probabilissimum tandem rejecerunt; Gallie verò Episcopi, velut moralis doctrinae corruptelam, avertati sunt.

I Uoniam maximoperè interest scire, quid verè sit juris naturalis; ideo Deus ad id perscrutandum, exhortatus est olim populum suum: *Jerem. cap. 6. v. 16. State super vias & videte & interrogate de semitis antiquis, quæ via sit bona?* Multò felicius olim Patres juris naturalis veritates assecuti sunt, quia illas, in simplicitate cordis & spiritûs humilitate quæsierunt, quàm multi hoc etiam tempore, qui vanâ scientiâ tumidi, disputationis pruritu, certa, quæ sunt, conantur reddere dubia; & falsa pro veris venditant. Hujus rei testes, sunt varia opuscula, quæ hoc ævo, de jure naturali, in Academiis à catholicorum fabricata, multos in gravissimos errores abduxerunt. Reperi sanè, non absque stupore, à quibusdam pro principiis istius juris, vaga quædam & à rectæ rationis fonte longissimè distantia axiomata protrudi, ex quo aliud evenire non potuit, quàm fluctuans, de certissimis alioquin veritatibus, judicium & morum corruptela. Facilem naturalis juris cognitionem, exinde multi sibi persuadent; quia natura omnibus communis, & omnibus ratio in-

data. Verùm; si, ut ratio mortalibus communis, tam & rationis dexter usus, omnibus inesset; non posset id jus, quod in dictamine rectæ rationis consistit, non unicuique esse perspectum: sunt autem & hoc tempore, prò dolor! nimis multi, qui sensu tantùm vivunt, & suis cupiditatibus jus naturale attemperare conantur, & ideo enormiter aberrant. Quinimò; cum ratio corrupta sit in pluribus; & pauciores sint, qui ductum conscientiae suæ sequantur & in veritatis studium incumbant; hinc plurimi hominum, sanâ ratione non utuntur, & plerique abutuntur. Atque exinde effectum, ut non rarò, in aulis præsertim, vitia pro virtutibus, virtutes verò pro vitiis habeantur. Nam, ut ait *Juvenalis. sat. 14. Fallit enim vitium, specie virtutis ad umbrâ.* Idem ille fons, protrudit ingentem, de jure, opinionum diversitatem, & ipsius justiciæ incertitudinem, ut merito *Paulus J.C. in l. 91. §. 3. ff. de V. O. observaverit: in questione, de bono & æquo, plerumque sub auctoritate juris scientiæ, periculosè errari.*

2. Cæterum; quia, quid naturalis juris sit? homo explorando scire potest & investigare tenetur; ideo ejus ignorantia, in crimine est; & apud J.Cos. æquè ac

Theo-

Theologos, receptum; quòd justam prætexere nequeat excusationem, nec culpâ vacet, qui jus naturale ignoraverit. Cum enim quæritur; an in delictis excuset vel exculpet juris ignorantia; vulgò distinguï solet, inter *naturalis* & *civilis juris* ignorantiam. Multi, ut: impuberes, milites, rustici, mulieres & alii, in quos non cadit juris civilis peritia; ejus ignorantia sublevantur, & in damnis amittendæ rei suæ, non nocet, in pænalibus, etiam à dolo purgat. Confer, quæ scripti ad *Reg. 13. jur. in 6. Ignorantia facti, non juris excusat. Ibid. n. 6. 7. & 8.* Ast ignorantia juris naturalis, vix aliquam meretur excusationem. Quò spectat illud *Gordiani Imperatoris in l. 2. C. de in jus vocand. Jus certissimum est, nec in ea re, rusticitati, venia præbetur, cum naturali ratione, honor hujusmodi personis debetur.* Huc facit distinctio, quam circa incestum adhibet *Papinianus in l. 38 §. 2. ff. ad Leg. Jul. de Adulter. Mulier* (inquit) *tunc demum eam penam, quam mares, sustinebit, cum incestum, jure gentium [id est jure naturæ] prohibuit, admiserit: nam, si sola juris nostri [id est civilis] observatio interveniet; mulier ab incesti crimine, erit excusata.*

3. Equidem accipienda hæc sunt, de primis principiis generalibus omni homini exploratis, qualia sunt: *bonestè vivendum, Deum colendum, parentes amandos, neminem lædendum esse &c.* nec non de iis, quæ his proxima sunt, & simul ad eò manifesta, ut omni homini, ex solo rationis lumine, statim sint obvia, & nemini dubia esse queant. qualia sunt: *Superioribus obtemperandum, suum nemini eripiendum, promissa servanda.* Fieri siquidem non potest, ut vel leviter attentos hæc lateant, utpote obvia & manifesta. Unde *S. Chrysostomus homil. 54. in Genes. Nihil* [inquit] *prætexit, quòd ignorans,*

virtutem negligat; vel, quòd non habeat aliquem vitæ ducem & demonstratorem: sufficientem enim Magistrum habemus, CONSCIENTIAM, & fieri non potest, ut quis illo adjumento privetur. Nam simul cum formatione hominis, implantata est scientia faciendorum & non faciendorum.

4. Illa verò, quæ non nisi ratiocinationis dexteritate, ex primis principiis difficulter colliguntur, & studium non vulgare desiderant, à multis [*speculativè* saltem,] inculpabiliter & invincibiliter ignorari possunt. Et ideo, sicut talium incitiam, non nisi eruditio indecòra, sic nec aliis inexcusabilis. Cæteris enim ob simplicitatem, rusticitatem, pravam educationem, aut instructionis defectum, non satis penetrantibus, quæ doctiores explorata habent, non ad eò probrosa est ignorantia, nec magis vitio vertenda, quàm causa, ex qua oritur. Sicut igitur incitiam, tales excusat, in iis, quæ juris civilis sunt; ita non minus ad excusationem proficere debet, circa incognita juris naturalis, dummodò istius sint generis, quæ non nisi diligenti & attentâ ratiocinatione, detegi possunt. Confer egregium nostrum *Patrem Piette part. 2. Elucidationis difficiliorum Theologiæ Quæstionum. Quæst. 5. §. 2. pag. mibi 137. ubi* piè & nervosè contendit: in jure naturæ non dari ignorantiam *practicè* invincibilem.

5. Quantò gravioris autoritatis est, quidquid natura præcipit aut vetat, quantoque gravius est crimen, quod contra illam patrat; tantò magis decet, summa cum sollicitudine curare; ut de naturalibus præceptis, certi simus, & veritatem genuinam, è tenebris, quibus post depravationem, mens humana circumdata est, eruamus. Huic rei multi insudârunt, qui moralem Philosophiam tradiderunt, sed non omnes pari felicitate. Multi temerè, à natura jussis aut vetitis,

an-

annumerant ea, quæ reverà talia non sunt; & sic variè exorbitant. Pro explorandis juris naturæ præceptis, plurimi decurrunt ad humanam societatem, dicentes: illa omnia & sola, esse juris naturæ, quæ humanæ societati propria sunt aut necessaria. Verùm, etsi homo, naturâ sit animal societatis amans, ejusque curæ & custodiæ deditum; ac proinde jus naturale multa dictet, quæ huic conciliandæ, sustinendæ atque conservandæ idonea sunt; at, quòd ea sola, sint istius juris, nec præter ea, sint alia; falsum esse, supra *cap. 2, n. 37.* & alibi ostendimus. Societate enim, jus naturale antiquius est, & latius extenditur. Licet ergo societas humana, ex jure naturali, incitamentum & normam capiat; non tamen viceversâ, jus naturale, societate, mensurari debet.

Non minus aberrant, qui ex utilitate singulorum, vel totius generis humani, juris naturalis characterem, indiciùmque infallibile desumunt; hi enim, utilitati, jus submittunt, quod utique præposterum, & à sana ratione alienum, prout supra *n. 38.* insinuat.

6. Proprius ad veritatem accedunt, qui regulam judicandi de jure naturali, hauriunt ex legibus & præceptis Genti Hebrææ publicatis, postea, ad omnes gentes, Evangelicâ prædicatione, translatis. Exinde & veteres Philosophos meliora hausisse sapientiæ principia, creditum à pluribus. Audi *Tertullianum*. *Quis* (inquit *Apologet. cap. 47.*) *Poëiarum, quis Sophistarum; qui non omnino de Prophetarum fonte potaverit? Inde Philosophi sitim ingenii sui irrigarunt.* Quinimò *Clemens Alexandrinus. In Stromat. 1. 5. & 6.* Græcorum Philosophos, Fures compellat, eò quòd à *Moyse* & Prophetis, præcipua sua dogmata, satis ingrati & beneficii immemores, acceperant. Et *Megasthenes* Scriptor vetustissimus, apud *S. Eusebium. Præ-*

parat. Evangel. lib. 9. cap. 6. dixisse refertur: "Quidquid ab antiquis, de natura, dictum est, etiam docetur ab eis, qui extra Græciam philosophantur, velut apud *Indos, à Brachmannis, atque in Syria, à Judæis.* Quia autem Judæis primùm revelata Dei lex; inde in ejus velut proprietatis possessionem pervernerunt, ipsis ut propriam; & inde simul præ cæteris, Philosophiæ gloriam tribuerunt veteres, sicut eos faciunt Philosophorum primos." Recenset etiam *ibidem Eusebius* quoddam *Apollinis Oraculum*, quo habetur: *Solos Chaldaeos atque Ebræos, sapientiam sortitos esse, æternum numen venerantes.* Reperimus porro, in veterum scriptis, non pauca vestigia, haustæ per præstantissimos Philosophorum, ab Hebræis sapientiæ. De *Pythagora, Flavius Josephus, contra Apion. lib. 1.* scribit: *Planè non solum novit disciplinam nostram, sed & ejusdem cupidè multa est amplexus, multa eorum quæ Judæis recepta sunt, in suam transfudit Philosophiam.* Quin & *Numenius* Pythagoricus perstrinxit *Platonem*, quòd ea, quæ de Deo & mundo tradidit; ex *Moyse* libris, velut *Plagio* surripuerit. *Quid* (inquit) *aliud est Plato, quàm Moyse Atticâ linguâ loquens?* Unde divus *Am-brosius in Psal. 118.* scribit: *Platonem* eruditionis gratiâ, in *Ægyptum* fuisse profectum, ut *Moyse* gesta, legis oracula & Prophetarum dicta, cognosceret. & *Theodoretus lib. 2. & 6.* *Platonem* ex Hebræicis fluentis, pleraque hausisse asserit, quæpiè de Deo ejusque cultu dixit. Similia de *Aristotele* *Peripatheticæ Philosophiæ* authore, legimus. De *Seneca* quoque refertur, quòd, cum *Apostolo Paulo* conversatus fuerit, & ex eo multa Divinitus revelata, didicerit. *Epistolæ tamen Senecæ ad D. Paulum* scriptæ, pro *Apocryphis* habentur. Quidquid sit, certum sal-

tem

tem est, quòd Divus P. *Augustinus* mag-
ni fecerit *Platonem*, quem Philosophum
dixit *propè divinum*. & *Otto Frisingensis*
dixit: *L. Senecam*, non tam Philosophum,
quàm Christianum fuisse. Accedens sacris
eloquiis, sapientùm etiam Gentilium con-
sensus, non parum corroborat opinionem:
nihil, naturali jure, istis esse convenien-
tius, & nullibi propiùs & tutiùs ejus ju-
ris intellectum peti posse.

7. Etsi verò non sit negandum, quòd
præcepta divina, juri naturali cordibus
humanis inscripto, non adversentur; col-
lectio tamen generalis, haud rectè fit, di-
cendo; *Quidquid sacro Verbo præcipitur
aut vetatur, juris esse naturalis*. Conclu-
sio quippe ex tenore sacrorum Eloquio-
rum, ad jus naturale, nec *universalis* nec
necessaria. Constat enim, multa, jure
divino contineri, quæ ex naturæ necessi-
tate non descendunt, sed ex Dei libera
voluntate protecta sunt. Sunt præterea,
in Sacris Libris, multa, quæ non uni-
verso humano generi, sed soli populo *He-
bræo*, præscripta, vel ad Reipublicæ istius
statum & regimen politicum, vel ad for-
mandas Sacrorum cæremonias, vel ad fo-
rensium negotiorum ordinem spectabant.
Unde, non adeò in proclivi est, discernere
& definire; quid in jure isto divinitus
condito, sit *legis naturalis*, quid *volun-
tariæ* post conditam naturam, *constitutio-
nis*? Ut non inutile fuerit vetus monitum,
quod inter constituta Apostolica *lib. 1.
cap. 6.* refertur de veteris fœderis lectio-
ne: *Sit tibi ante oculos positum, ut cognos-
cas, quid sit lex naturalis, & quid Deute-
rosi*? quo vocabulo significantur, quæ
Hebræis fuerunt in *chorò* & *foro* singula-
ria, aliis populis haud communia. Ast,
cùm Sacer Codex nullibi exprimat, quid
sit præcisè juris naturalis, quid positivi?
neque ostendat manifestum aliquod dis-
crimen, nec ad discernendum unum ab
alte-

altero, regulam tradat; utique ex solo
Sacro codice, norma id dijudicandi, de-
fumi nequit. Remittunt nos multi ad tem-
pora *antediluviana*, dicentes: omnia tem-
poribus istis, homini imperata aut intet-
dicta, juris esse naturalis; sed quàm in-
fundatè id asferatur, vel ex eo patet;
quòd pro certo non constet de alia lege,
ante diluvium, quàm illa; quæ primo
homini in paradiso fuit data, *de non com-
edendo ex arbore scientiæ boni & mali*,
quàm naturalem, nemo dixerit; licet sub
ea, *implicitè* multa naturalia præcepta con-
tineantur, ut supra in *Prolegomenis n. 10.*
adnotavimus. Hoc certius est: quòd
Deus Rempublicam Hæbræorum, legi-
bus formare & fundare meditatus, præ-
cipuè & severè populo isti cultum & ob-
servantiam juris naturalis mandaverit: &
ne ignoraret; naturalia præcepta *Decalo-
gò* expressèrit, ita, ut Decalogus meritò
dici possit & verè sit, totius juris natura-
lis *synopsis* & *compendium*. Unde, cùm ex
illo certò arguere & colligere possimus,
quid sit juris naturalis; ideo illius expla-
nationem ex professo suscipiemus, & sin-
gula mandata Dei, illorùmque *confettaria*,
plenè ad populorum omnium instructionem,
rubinabimur.

8. Cæterùm, summatim observandum,
quòd jus naturale, ex *con-vel dis-conve-
nientia* cum ratione naturali, velut ex primo
fonte hauriendum sit, adeoque con-
vel dis-convenientia ista, primus & solus
index, ac certa regula sit, discernendi:
quid sit, vel non sit juris naturalis? Etsi
enim bene distinguant Theologi Præcep-
ta veteris legis, in *merè judicialia* seu *fo-
rensia*, *cæremonialia* & *moralia*, & postre-
mi generis leges, dicant esse *naturales*,
perpetuam observantiam postulantes. Etsi,
inquam, verum sit; quòd illa præcepta,
quæ non soli populo *Hebræo* data, sed ad
omnes gentes porrigebantur; ex jure pul-
lulent

hulent naturali; dici tamen nequit, quòd hujusmodi præcepta, sint proxima principia istius juris; reducuntur enim omnia, & probantur per con-vel dis-convenientiam cum recta ratione Unde S. Hieronymus. ad Demetriad.: *Est in animis nostris, naturalis quedam (ut ita dixerim) Sanctitas, quæ velut in arce animi præfidentis, exercet boni malique iudicium. Non enim, etiam post peccatum protoparentis (inquit Divus P. Augustinus. lib. 22. de Civit. Dei cap. 24.) est in homine penitus extincta scintilla rationis, in qua factus est ad Imaginem Dei.* Cæterum

Sicut in scientiis Philosophicis, præter prima principia, statuuntur certæ conclusiones, quæ veluti regulæ immotæ, observandæ sunt ad bene iudicandum de particularibus quæstionibus; ita & in scientia *Morali*, seu *Ethica nostra*, non inutiliter statuuntur quædam *Axiomata*; quæ planam veritatem continentia, viam sternant ad singularia quæsitæ solidè resolvenda.

9. *Primum* juris naturalis *Axioma* hoc statui potest: *Prout unumquodque natura condidit & mundo concessit; ita habeatur & servetur.* Deus enim naturam & quidquid ejus est, creavit summâ & incomprehensibili sapientiâ, fecitque naturam, firmam, immotam & constantem; ex qua cuncta in orbe, essentiam & stabilitatem haberent. Inest quoque singulis rebus creatis, juxta conditionem ipsarum, Spiritus Dei, quem Philosophi gentiles, *mundi animam* dixere & ideo ipsum mundum crediderunt *animatum*. Tametsi autem in hoc erraverint; certè tamen in hoc non errârunt; quòd cum Stoicis crediderint: in rebus omnibus naturalibus, multum latere divinæ rationis; non quidem, quòd ipsæ præter hominem, sint rationales, & suimet intelligentes, sed quòd ratione supernâ consent, regantur

A. Hochkirchen, Ethica Christi. Pars I.

& valeant. Sicut ergo cuncta, quæ Deus fecit, valde bona sunt; sic nemini in res creatas, arbitrium esse debet, & naturalis ordo sequendus. Hinc Cicero in *Cato-ne*. *In hoc [inquit] sumus sapientes; quòd naturam, optimam ducem, tanquam Deum sequimur, etque paremus.* & S. P. Augustinus. lib. 2. de *Civit. Dei*. cap. 22. *Divina (inquit) Providentia nos admonet, non res insipienter vituperare, sed utilitatem rerum diligenter inquirere, & ubi nostrum ingenium vel infirmitas deficit, ibi credere occulta: sicut alia, quæ vix potuimus invenire. Atque hæc ipsa, aut humilitatis exercitatio est, aut elationis attritio.* Igitur *naturaliter justum* dicas, quidquid secundum naturam, necessarium perspexeris, *injustum* verò, quidquid naturâ invitâ & reluctante fieri deprehenderis. Sic conjunctio maris & foeminæ, quam Matrimonium vocamus, juxta aptitudinem, quam natura hominibus indidit, naturalis juris est, ei verò contrarius coitus, planè & naturaliter, abominabilis est; veluti commixtio maris cum mare, foeminæ cum foemina, hominis cum bestia.

Secundum juris naturalis *Axioma* esse potest: *Quod natura cuique, ut suum & proprium dedit, relinquendum est integrum & inviolatum.* Item: *Suum cuique relinquendum aut reddendum.* Hinc jus naturale violat, qui alteri naturalem facultatem cohibet; sua alteri, clam vel vi, aufert: alterum cogit, ad distrahendam rem suam. Adeoque naturaliter injusta sunt: furta, rapinæ, extorsiones, violentiæ, concussiones &c. Ex ista radice profluunt illa summa juris præcepta: *Suum cuique tribuere, neminem ledere.* Quorum *illud* vult: ut unicuique, quòd debetur, cedat. *Hoc*: ut nihil ei decedat. *Illud* jubet: iusta unicuique attribui & relinquere. *Hoc* injuriam & damnum non fieri. In quo utroque, ferè absolvitur totius

K

opc-

operatio justitiæ, cujus duplicem speciem facit *Aristoteles*, scilicet *Distributivam* & *commutativam*, seu, ut alii cum *Grotio* loquuntur: *Attributricem* & *Explettricem*.

Tertium Axioma est: *Quæ natura humano generi communia fecit, vel communiter concessit, illorum usus non est impediendus*. Sic usus elementorum, quatenus ad vitam conservandam necessaria sunt, nemini est præcludendus.

Quartum Axioma sit: *Naturalibus utendum, juxta conditionem naturæ*. Quò spectat inter Sacras Leges, vetita heterogeniorum commixtio, velut naturæ ordinem subvertens. *Levit. 19. 29.* de qua sic *Philo. in lib. de Creation. Quæ sub eandem cadunt speciem, in consociationem nata sunt, nec commixtione conjuncta; quæ, si quis conjunctione nefariâ commisceat; is sanè naturæ jus, contra justitiam (quantum in se est) è medio tollit.*

Huic Axiomati proximum est, quòd custodiendus & observandus sit ordo naturalis, quem Author naturæ, in rebus conditis sapientissimè constituit. Non enim Deus usum rerum instituit promiscuum & arbitrarium; sed cuncta, in numero, pondere & ordine, providissimè disposuit, & ad certos fines adaptavit. Quidquid autem naturæ conditor, pro certo usu ac fine, præordinavit; id utique habere debet rationem legis naturalis.

Quintum Axioma esto: *Non abutendum iis, quæ natura ad usum concessit*. Unde naturali jure; luxus, prodigalitas, crapula, luxuria, ebrietas & similia, improbantur. Ut bene dixerit & christianè locutus fuerit paganus *Cicero. lib. 2. de Offic. Nihil est tam inhumanum, quàm à natura, ad salutem hominum data, ad bonorum pestem perniciemque convertere.*

Axioma sextum. Quæ natura condidit & dedit, conservanda sunt. Audiamus iterum *Tullium. lib. 1. de Offic. Principio*

(inquit) *generi animantium omni, hoc à natura tributum est, ut se, vitam, corpusque tueatur, declinetque ea, quæ nocitura videantur, omniaque, quæcunque ad vivendum sint necessaria, inquirat & pareret; ut: pastum, ut latibula, & alia ejusdem generis*. Sicut hanc indolem animantibus natura indidit, sic jus concessit ad tuenda & conservanda illa omnia, sine quibus, ipsa animantia subsistere & perdurare non possent. Ex hoc Axiomate profluit damni & injuriæ prohibitio, utpote contraria conservacioni ejus, quod quis à natura consecutus est. Profluit & licentia propulsandi mala, quibus naturaliter concessa, perdi aut destri contingeret. Proinde naturaliter justum; vim vi; fraudem fraude; convitiaretorcione, repellere. Atque ex eo, naturale jus habent omnia securitatis remedia & munimenta, quibus nos adversus pericula, tutos reddimus; écontra in crimen naturæ contrarium incidunt; suū aut alterius cædes; membrorum amputationes & corruptiones; sanguinis humani nimis vilis æstimatio; in homines, imò & pecudes sævitia crudelis; creaturarum sine necessitate pessumdatio, temeraria periculi susceptio &c.

Postremum & naturæ integritati maximè correspondens *Axioma* sit: *Congenito pudori actiones nostræ convenient*. Quemadmodum enim ad honestatem & decus quoddam rationi congruum, omnia à Deo ordinata & composita sunt, ita veluti pro cynosura actionum nostrarum, indidit nobis Author naturæ, pudorem naturalem, quo à turpibus deterreamur & ad honesta instigemur Hujus idcirco commendatio, in scriptis *JC torum*. non modò; sed & *Civilibus Canonisque Legibus*, frequens legitur; ut intelligeremus: quòd in actionibus nostris benemoraliter instituendis, præcipuè animum

in-

intendere debeamus in pudorem nobis congenitum. Hanc ob causam JCu. primum summumque juris præceptum statuerunt: *Honestè vivere*. Et pro regula receptum illud effusæ libertatis repagulum: *Non omne, quod licet, honestum est*. Cui consonat illud Senecæ dictum: *Quod non vetat lex, vetat pudor*. Tametsi itaque per naturam, multa sint libera; equidem, juxta hoc Axioma, sic attemperanda sunt, & in usum deducenda; si videlicet *honestè, & salvo pudore, fieri possint*. Est libertas Matrimoniorum, ast, cum ex connato pudore, natura abhorreat à denudatione proximè consanguineorum; hinc concubitus cum hujusmodi personis, naturaliter prohibitus censetur.

10. Egimus supra cap. 1. n. 20. de principiis *effendi & cognoscendi* juris naturalis; hinc superaddendum: quòd ipsa juris naturalis prudentia, sua quoque habeat principia constitutiva & distinctiva. Principia *constitutiva* & quidem *intrinseca & propriè talia*, sunt illa præcognita & dictata, quæ dirigunt hominem non solum ad se ipsum & proximum, seu societatem humanam; sed vel maximè ad Deum, ut Authorem naturæ, in ordine ad felicitatem vitæ rationali propriam & completam. Principia *extrinseca* seu *adjumenta* juris-prudentiæ naturalis, sunt: quæ licet eandem immediatè quidem non constituent, mediatè tamen multum conferunt ad hauriendam faciliorem & perfectiorem notitiam juris naturæ: qualia sunt: *jus positivum & Theologia moralis* quæ de virtutibus & vitiis tractat. Certum enim est, quòd pleraque legibus tum Divinis tum humanis definita, fundentur in recta ratione seu æquitate naturali; & quòd Theologia moralis exponat illa, quæ legi æternæ Dei & conscientiæ rectæ dictamini consentanea sunt. Adeoque jus positivum & Theologia moralis, non pa-

rum conferunt ad genuinam juris naturalis prudentiam assequendam.

11. Differt autem Juris-prudentia naturalis imò, à *Theologia morali*; quòd illa versetur circa actiones humanas tanquam bonas vel malas *moraliter*, easque dirigat *ut pias*. zdd. ab *Ethica*; quòd illa actiones humanas consideret *ut honestas*. Juris-prudentia verò circa illas versetur, *ut justas*. Sicut enim justitia *in genere* differt à virtutibus cæteris per hoc, quòd agat ex motivo juris, quod alteri, cui aliquid tribuit, competit; ita ex eadem ratione, Disciplina juris naturæ, differt à Theologia & Ethica. Itaque, licet juris naturalis prudentia versetur circa actiones seu officia hominis erga Deum, seipsum & proximum, quæ legi Dei æternæ, & conscientiæ dictamini sunt conformia; at tamen juris-prudentia isthæc non sinit in nuda ista conformitate seu bonitate moralis officiorum hujusmodi; sed considerat conformitatem illam, ut fundatam in debito naturæ necessario, & obligatione indispensabili, sub reatu poenæ, explenda. Verbo: Jurisprudentia nostra non versatur circa isthæc officia, præcisè *ut bona, pia vel honesta*; sed, ut *formaliter justa & exerceri debita*.

12. Juris naturalis prudentia, differt à juris-prudentia *publica & universali*: quòd *hæc* sit habitus perse dirigens actiones publicas omnium vel saltem plurium civitatum, ad justitiam & salutem publicam, in suo genere, consummatam; *illa* verò sit habitus moralis dirigens actiones seu officia hominis erga Deum, seipsum & proximum, in ordine ad felicitatem creaturæ rationali propriam & completam.

Differt quoque juris naturalis prudentia à *Politica*; tum, quia juris-prudentia nostra procedit *demonstrativè* ex principiis necessariis, Politica verò solum probabiliter, ex dictaminibus experientiæ & sa-

gacitatis humanæ. Tum quia *illa* dirigit leges ferendas; *hec* autem leges latas exponit & interpretatur. Tum denique; quia *illa* considerat, quid utile & proficuum sit civitati; *hec* verò; quid quivis mortalium, *ex justitia*, debeat Deo, sibi & proximo.

Differt porrò juris naturalis prudentia à *Ratione statûs*, quæ est pars politicæ, & in seligendis mediis, ad conservationem & utilitatem Reipublicæ destinatis, sæpe est singularis, arcana ac mutabilis, atque diversa pro diversitate Nationum, formarum regiminis, & discrimine Religionis, proinde à dictamine rectæ conscientiæ seu regulis justî, sæpe deviat. Si

13. PETAS: Quid per *Rationem statûs* propriè intelligamus? *Resp.* Nos per *rationem statûs*, non intelligere *Rationem*, effrœni hominum cupiditati quomodolibet subnixam, & omni justitiâ & æquitate naturali destitutam (quæ *Pseudo politica*, sæpe in aulis, nimium prò dolor! usitata est) sed *Cynosuram consiliorum & actionum*, ad præsentem Reipublicæ statum administrandum; ut certius & feliciter Reipublicæ salus obtineatur & conservetur, sine injuria alterius. Ita ut *Ratio statûs*, sit: studiosa & æqua via, boni publici procurandi & conservandi, ac mali avertendi, cum derogatione quidem juris civilis; aut non juris naturalis, quod perpetuum & immutabile est. Ex dictis n. 11.

14. DEDUCES. Officia qualiacunque erga Deum, seipsum & proximum, in mera virtute fundata; esse extra spheram juris naturalis; ea verò sola & omnia, quæ fundantur in necessario naturæ debito atque obligatione indispensabili; propriè spectare ad juris naturalis prudentiam. Quia *illa* participant *rationem justitiæ* & objecti *formalis*, hujus disciplinæ. Quænam autem officia fundentur in necessario naturæ debito; desumendum est ex fine,

seu felicitate, naturæ rationali præfixa & propria. Quæ enim officia, adeò necessario exiguntur à natura; ut iis prætermisissis, detrimentum pateretur ejus felicitas; illa sunt absolutè debita.

15. Igitur, primum & fundamentale principium totius juris naturalis, est hoc: *Fac vel omitte omnia, quæ ex justitia, DEO, TIBI & PROXIMO, necessario debita, facienda vel omittenda sunt.*

16. *Supra n. 10.* DIXI: principium *extrinsecum* & singulare adjumentum Juris-prudentiæ naturalis, fore *Theologiam moralem*; sed intellige *illam*, quæ Sacræ Scripturæ incorruptis textibus, Conciliorum legitimorum sancitis & decretis, ac sanctorum Patrum concordantibus testimoniis subnixam est; non verò *istam*, quæ prò dolor! infinitis laxitatibus, & periculosis erroribus, jam à centum & quinquaginta annis, nedom ab apertis Romano-Catholicæ Ecclesiæ hostibus, verum etiam ab aliis Catholico nomine gloriantibus, adeò depravata deprehenditur; ut potius ars animas decipiendi, & in Gehennam præcipitandi; quàm Sacra, rerum ad mores pertinentium & ad æternam salutem conducentium, scientia, dici mereatur. Tantæ depravationis origo, est *probabilismus*, seu effrœnis licentia vivendi & actiones suas exercendi, juxta opinionem probabilem libertati faventem, relictâ opinione probabiliore, tutâ vel tutiore in contrarium militante. Pestiferum istud Neotericorum inventum, tantas invexit in moralem Theologiam, luxuriantium ingeniorum novitates; ut, nisi Apostolicæ Sedis infallibili judicio, penitus è Schola Catholicorum proscribatur; metuendum sit; ne sub larva opinionum probabilium, subque prætextu licentiæ sequendi opinionum probabilium apparentiam; omnis è dicasteriis & Tribunalibus eliminetur justitiæ norma, omnique

nisque ex animis mortalium proscribatur moralitatis regula. Ut hac in re, methodicè agamus; & quivis capiat, quanta pestis, in Doctrina *moralis*, sit *Probabilismus*, & quanta mala inde in orbem univèrsum derivari nata sint; ideo.

17. PRÆMITTENDUM 1°. Quòd opinio generatim & secundum se, sit: *assensio unius partis cum formidine alterius*, ubi per *ly* *ASSENSIO*, excluditur *dubium*: per *tò* *FORMIDINE*. Removetur *scientia* & *fides divina*. Scientia enim nititur motivo evidenti, fides autem divina, nititur autoritate infallibili *Dei revelantis*, quæ omnem formidinem expellit ab assensu.

18. PRÆMITTENDUM 2°. *Probabile* ex etymo nominis, idem esse: quod *aprobabile*. Verùm; cùm quid tam à voluntate, quàm intellectu approbari queat; aliud vocitatur *probabile intellectus*, aliud *voluntatis*. Primum, idem est: quod *affirmabile* seu *verisimile*, siquidem intellectus *approbatio*, est assensus *affirmativus*. Secundum est id, quod voluntas consentienti, ceu rectum & bonum approbat, ratumve habet.

19. PRÆMITTENDUM 3°. *Probabile intellectus*, aliud à Theologis dici *speculativum*, aliud *practicum*, & primum quidem vocari *simpliciter speculativum*; si videlicet sit de re merè speculabili; si verò sit de re in praxin redigibili [etsi præscindat à quibusdam, vel cunctis circumstantiis] nuncupari *speculativo: practicum*; si porrò sit de re individualiter, cum suis circumstantiis, hic & nunc ponenda; appellari *simpliciter practicum*, seu, ut dici in scholis amat; *practicè practicum* Ubi

20. Ex Egregio P. Nicolao Gircken. quondam Magistro meo, tract. 2. quæst. 6. dub. 1. observasse juvabit; quòd utrumque probabile, speculativum scilicet & practicum, subdividatur in id, quod est *fori tantum exterioris & scholasticè defen-*

fibile; ac in id; quod est *fori interioris*, seu applicabile ad dirigendam conscientiam. Probabile in foro *fori*, seu scholasticè defensibile, est; quod vel *positivè* in Academiis & Cathedris, à legitimo superiore doceri & defendi permittitur, vel *negativè*; hoc est: absque speciali prohibitione, doceri toleratur. Quò pertinent omnes opiniones, quæ reperiuntur in libris, sive doctorum calculo approbatis, sive aliis non reprobatis; quæque in Catholicorum scholis, scientibus & non contradicentibus superioribus, palàm docentur & exponuntur. Profectò, haud aliam probabilitatem, ordinarii librorum Censores, Doctorumve approbationes, Authoris conclusionibus, dictis & deductis, impertiri possunt, donec videlicet à summo Pontifice vel Deputatis ab eo Censoribus, aliter judicatum fuerit.

21. Ad exponendum seu veriùs implicandum, quid in foro *poli* seu *conscientiæ*, reapse sit probabile; mirum, quantum cervices suas torserunt tum laxiores Casuistæ, tum *Probabilismi* fabricatores, Apologistæ & Academici declamatores. *Caramuel* describit *Probabile* isthoc *conscientiæ*; quod fit id; quod *gravi fulcitur motivo*. Tantundem vult *Honoratus Fabri*, qui pro *tò*: *gravi*, ponit *ly*: *rationali*. Idipsum vult *Rhodes*, qui pro *tò*: *gravi* substituit: *ly*: *bono*. Eiusdem habitus sunt *Esparza* & *Platelius*. PRIMUS vult id esse *probabile conscientiæ*; quod nititur motivo *magni momenti*; ALTER, quod pro se habet motivum *prudenti estimatione dignum*. Verùm, definitiones istæ; licet non sint falsæ, impingunt tamen in regulam *Dialecticorum*, cò quòd non sint clariores *definito*. Non enim est notius, quid sit *grave*, *rationalis*, *magni momenti* &c. quam, quid sit *probabile*. Dimittunt quoque descriptiones istæ, rem in medio inexplicatam; quia non exponunt;

an

an motivum istud debeat esse *in se*, simpliciter & reipsa, grave, rationale, & magni momenti; an verò sufficiat: ut sit tale *apparenter tantum* & *existimatè*, item: an sufficiat, motivum appareat *grave* ipsi opinanti operaturo; an verò sufficiat, motivum videatur aliis viris doctrinâ famosis, *grave*, id quod aliqui, ut infra videbimus, insanissimè contendunt.

22. Cæterum, cum *Probabilismi* ebucinatores, novam doctrinam suam, multis probis & doctis viris minimè probatam cernerent; in id maximè incubuerunt, ut illius virus fucò oblitum, simpliciorum oculis subtraherent, & pestilentissimæ corruptelæ, formam asfingerent superficialiter honestam. Id se plenè & tutò confecisse rati sunt; dum varias condiciones requisiverunt ad hoc, ut opinio habeatur *probabilis*. Frustra (aiunt) circa probabilitatis doctrinam, tot clamores & tragœdiæ excitantur, & immeritò innocentissima opinio, quasi omnium corruptelarum fons, apud indoctos exagitur, cum nihil tale ex eafequi possit; quale, tam invidiosè jactatur. *Non enim* (inquit *Joannes Ferrier Theologus Tholosanus S. J. pag. 31.*) *opinio probabilis est, quæ Sophismatis tantum nititur; alioquin omnia Hæreticorum commenta, PROBABILIA, dicenda forent. Quid ergo opinio probabilis ex Casuistarum mente? Nimirum, FIRMUM FIXUMQUE JUDICIUM, ex gravibus rationibus ortum, quod nec evidenti rationi, nec verbis Scripturæ Sanctæ, nec Conciliorum scitis, nec summorum Pontificum Decretis, nec unanimi Patrum consensui adversatur.* Itaque, ex Casuistis, nulla opinio tanquam probabilis, in Theologiam Moralem admittenda est, nisi duas illas habeat dotes annexas: *prima*; ut gravibus innixa sit rationibus, id est: tam propè ad veritatem accedentibus; ut, licet non cogant, tamen animo sapientis

& intelligentis viri satisfaciant, & ita solidæ sint; ut *apertè* falsæ demonstrari nequeant. *Alterà* dos est: ne vel rationi evidenti, vel Catholicis dogmatibus in Scriptura revelatis, vel Conciliorum, summorumque Pontificum Decretis, vel unanimi Patrum, Doctorumque consensui, sit opposita; cum fieri non possit, ut cuiquam probabilis ea videatur opinio, quàm certò falsam esse cognovit; falsam autem eam videri necesse sit; quæ cum evidenti ratione, vel Catholica veritate pugnare perspicitur. Ita *Tholosanus* ille *Hercules*, nedum contra duos, sed sexcentos alios pugnans, imò semetipsum proprio mucrone jugulans.

23. Ad rhumbum! *Anathomicè* exenterata ponderemus Authoris istius viscera, totius corporis contagionem indigitantia. Opinio (inquit) *probabilis* non est ea, quæ *Sophismatis tantum* nititur, alioquin omnia Hæreticorum commenta, *probabilia*, dicenda forent.

Ignosce mihi Lector Catholice! quòd hîc id te moneam, quod te præmonitum volebam, & calamum præterivit.

Noveris (inquam) quamlibet de moribus sententiam, aut generatim, seu *per se*, & *absolutè*, spectari posse; aut intuitu intellectûs nostri sæpe vacillantis, & genuinam veritatem *Objecti* reperire non valentis. Confer Præclarissimum nostrum *P. Aurelium Piette in Elucidatione difficultiorum Theol. quest. part. 2. de Aëtib. humanis. quest. 8. §. 1. pag. mihi 190.*

Id profectò in *Theâ* extra aleam disceptationis, & perpetuæ veritatis est, quòd sententiæ morales *in se* & *absolutè* spectatæ, vel *veræ* sint vel *falsæ*, nulla verò sit *probabilis*. Nam *falsum* non est probabile, sed improbabile, *verum* autem plusquàm probabile est, utpote *certum*. Sic Deo, qui res, quales *in se* sunt: videt; nihil probabile est, quemadmodum

dùm soli nihil est tenebrosum. At, si eadem sententiæ cum intellectu nostro comparentur; tunc addendum est prorsus apud genus, *probabilium* scilicet *sententiarum*: cujusmodi, si quis ullas esse, inficiatus fuerit: nedum arrogantius sentiet; sed planè desipiet. Siquidem, ut quædam sententiæ sunt, quarum certa veritas cognoscitur, quædam; quarum certa percipitur falsitas; sic aliæ sunt: quarum nec veritas nec falsitas, certò à quibusdam detegi potest, & hæc ideo ipsi videntur *dubiæ* aut *probabiles*.

24. Proinde, cum illæ sententiæ, quarum veritas vel falsitas certò hinc & nunc non cognoscitur, reapse tamen & coram Deo, veræ sint vel falsæ; hinc patet, probabilitatem opinionum, ex humanæ mentis tenebris, ortum ducere. Hinc enim fit, ut quædam opiniones *falsæ*, videantur probabiles, & écontra; ut quædam opiniones *veræ*, & ideo *per se* certissimæ; dubiæ nobis & incertæ videantur. Verùm, sive mens humana *falso* probabilitatem tribuat, sive perspicuitatem *veritati* detrahat; utrobique probat, se inficitia & imbecillitate laborare. Non enim aliam ob causam, mens arbitratur probabile, quod falsum est; nisi, quia nescit, *an falsum sit?* nec rursus ob aliud quod verum est, censet probabile; nisi, quia *num verum sit?* ignorat. Unde rectè dixit *Tertullianus*, lib. 2. de *Nat. Varietas opinionum, venit ex ignorantia veritatis*. Adeoque, quò major fuerit ignorantia mentis, eò plura ipsi videbuntur probabilia; & écontra; quò mens fuerit purgator; eò pauciora judicabit probabilia. Ex quo fit; ut, quæ probabilia uni; alteri, certa & explorata videantur. Equidem & hæc etiam in contrarium militare possunt. Multi enim præ inficitia, fallacibus rationibus dementati, certum aliquando putant, quod falsum est. Atque hinc

est; quòd perspicacibus, bonis, timoratis, doctis & sanctis, multa videantur incerta, quæ tardis, indoctis, præsumptuosis & impiis, certa apparent. Verbò: id verum manet: *Probabile* scilicet temper ideo quid judicari; *quia veritas ignoratur*.

25. Adverte igitur, quàm enormiter quidem hallucinentur *Casuistæ*, qui, si quam reperiant sententiam, viris aliquot non indoctis placuisse; continuo illam ipsis fuisse probabilem, talémque cunctis videri debere, decernunt. Nam illi ipsimet authores, qui primi aliquam sententiam invexere, sæpe illi tam firmo & tenaci assensu adhæserunt, ut non ipsam duntaxat probabilem, sed planè certam existimaverint, & quàm talem aliis venditaverint. Sed esto; etiam sententia ipsis solum visa fuerit probabilis; annee ideo cæteris lex posita sit, ut probabile reputare debeant, quidquid tale, hujusmodi authoribus visum fuerit? Id certè nemo prudens dixerit. Quia nihil pervulgatius, quàm errare homines, & errantium nævos, ab aliis, in ea parte doctioribus, emendari; vel ab aliquo evidenter percipi, quod ab alio obscurè dubitantérque perceptum est. *Alius judicat diem inter diem* [inquit *Apostolus*] *alius judicat omnem diem*. Id est *Interprete S. Gregorio Magno*; Alius alio est scientiæ veritatis instructior. Adeoque, sicut dantur varii scientiæ gradus; ita & ignorantiæ; ut proinde nil insipidius sit, quàm ex unius *Scriptoris* ignorantia, ex qua factum est, ut de aliqua sententia dubitaverit; reliquos omnes ejusdem ignorantia damnare, quasi jam istius sententiæ certam scientiam firmumque judicium assequi nequeant; quod non modo in homines injurium, sed etiam contumeliosum est in ipsum Deum, qui lumen illud, quo bona malaque secernuntur; uni, quàm alteri, ple-

plenius uberiorque, pro summa sua potestate, liberè largitur.

26. Adverte etiam, quòd in moralibus, multæ reperiantur opiniones *relatè* probabiles, id est *infirmo assensu*, à paucis vel multis probatæ, nullæ verò sint, respectu bene vel malè sentientium ingeniorum, *absolutè & universim*; quia nullæ sunt Theses, de quibus omnes æquè debile ac infirmum ferant iudicium. Quinimò, cùm opinio probabilis, suapte indole, importet *infirmum*, & haud procul à dubitatione distans & fluctuans arbitrium, consequens est; ex permultorum Casuistarum sententia, nullam esse opinionem probabilem, cujus opposita non sit pariter probabilis. Nam, cui de oppositæ opinionis veritate aut falsitate, liquidò constat; is eo ipso, certum ac firmum de altera contradictoria iudicium ferre potest. Sic: si certum mihi est, v. g. veram esse sententiam, quæ negat, licitum esse: pro consequendo beneficio Ecclesiastico, pecuniam dare; eo ipso, mihi certum est, falsam esse sententiam, quæ id licitum esse affirmat. Probabiles igitur opiniones, nunquam *singulares* sunt, sed semper *gemine ac bijugæ*, quarum una alteri contradictoriè opponitur. Jam verò unam contradictoriarum semper veram, alteram falsam esse, constat ex *Dialectica*. Proindè consequens est, *mediam* probabilium opinionum *partem*, falsam esse, totidémque præcisè & accuratè loquendo, *falsas* esse, quot *veras*.

27. Cùm autem ea sit falsi conditio, ut nonnisi fucatis rationibus colorata, verisimilitudinis umbram inducere possit; nil populariter notiùs esse potest, quàm, quòd opinio probabilium *semissis*, reapse falsis motivis niti debeat. Quid autem motiva *in se* falsa, à *Sophismatis* discrepent? id exponat, qui novam in *peripato*, ambulatoriam fabricaverit Diale-

cticam. Ego cum tota schola *Thomistico-Scotico-Augustiniana*, Sophisticum voco argumentum, quod vel *formâ* vel *materia* vitiosum est, proin nec solidam veritatis vim, sed duntaxat fallacem ejus præferebat imaginem.

28. Quò autem æquivocatio est mysteriorior, materia à sensibus remotior, luxuriantium ingeniorum calliditas est impenetrabilior; eò Sophismata à versutis hominibus, aut vanam gloriam, aut summum in orbe christiano imperium animarum, quæritantibus composita, cocta & recocta, captu & resolutu sunt difficiliora. Si de Hæresiarchis, tum in *Germania*, tum in *Gallia*, sub infausto sidere natis, hîc verbum interjicere licet; quis nescit *Martinum Lutherum*, anno 1517. cum Diabolo disputasse, & eo præceptore atque magistro usum fuisse, sicut ipse (ô Ecclesiasten!) fatetur: *Tom. III. impresso Jenæ fol. 155. & tom. VI. fol. 86.* Ubi per Nefarii Spiritûs argutias devictus, suos discipulos & sequaces ita imbuit: *Wir seynd des Teuffels gefangene / als unseres Furstens und Gottes / das wir thun müssen / was er wilt / und uns ingibt.* Id est: omnes sumus captivi, seu mancipia Diaboli, tanquam Principis & Dei nostri, ut facere debeamus, quidquid ille vult & nobis suggerit. Gallicè: *Nous sommes des Prisonniers du Diable, comme de nôtre Souverain & Dieu; de sorte, que nous devons faire, ce qu'il veut & nous suggere.*

Quid *Joannes Calvinus* factitaverit, quibus Professoribus operam dederit; qualiter ex *O Ecolampadio*, *Philippo Melanthon*, aliisque *Sectariis* conflaverit suos, ita nuncupatos, *quatuor Institutionum Christianæ Religionis, libros*; exactè describit *R. P. Franciscus van Ransst*, Ordinis FF. Prædicatorum, in libro singulari, cui *Lux fidei*. Titulus est, pag. *mibi* 426.

Isti & cæteri omnes Hæresiarchæ, elaboratissimis technis, fallaciis seu Sophismatis usi sunt, ut opiniones suas *in se falsissimas*, probabiles redderent, & incautus imponerent. His præmissis

29. Sub incudem revocemus supra citati Theologi *Tholosani* descriptionem opinionis probabilis. *Opinio inquit probabilis, non est ea, quæ sophismatis tantum nititur; alioquin omnia hæreticorum commenta, PROBABILIA, dicenda forent.* En! jam supra n. 26. demonstravi, mediam opinionum probabilitum partem, falsam esse, adeoque, non nisi fucatis rationibus adstrui posse. Hoc autem demonstratō, quis negare poterit, opinionem probabilem, quæ de classe falsarum est, tantum niti sophismatis? Verum quidem est, quod opinio non sit illi probabilis, qui illam sophismatis, id est falsis rationibus innixam deprehendit. Ast, quid, si quis sophismata & falsitatem rationum non agnoscat, non detegat, non advertat? En! tali casu, cum Theologo illo *Tholosano*, cæteri, ejusdem commatis, Moralistæ, fatentur; opinionem ejusmodi, ipsi esse probabilem, & sic sæpe accidere, ajunt; ut quæ opiniones, non intellecto rationum, quibus nitebantur, vitio, à multis scriptoribus probabiles habitæ sunt; postea, detectâ fallaciâ, tanquam improbables rejectæ sint & prorsus repudiatæ.

30. Si REPNAS: rudes crassæque fallacias, à nemine rationabiliter probabiles judicari; adeoque non sufficere ad conciliandam opinionibus probabilitatem. *Resp.* Neminem ita rudem crassique cerebri fore, ut asserat: fallaciam, aut falsum, *cognitum quâ tale*, pro probabili habendum, sed hoc quæritur; an in sensu adversariorum, opinio non sit pro probabili habenda, quæ sophismatis *baud detestis* superstructa est? Id quod ipsi ul-
A Hochkirchen, Ethica Christi. Pars I.

tro fatentur, docent & deprædicant. Nobis utique Judæorum, infidelium, aut Hæreticorum argumenta & ratiocinia, probabilia non sunt; quia eorum falsitatem agnoscimus & reprobamus; ast, quin ipsis Judæis, Paganis & Hæreticis, probabilia sint; ipsemet Theologus *Tholosanus*, si suæ sortis Casuistas imitari vult, inficiari nequibit.

31. Quid ergo (prosequitur Theologus iste) *opinio probabilis ex Casuistarum mente? NIMIRUM FIRMUM FIXUMQUE JUDICIUM ex gravibus rationibus ortum.* Belle! egregie! *Opinio juxta omnes, est assensio unius partis cum formidine alterius.* Ita Doctor *Seraphicus* in 3. *Dist.* 24. *art.* 2. *q.* 2. Probabile vero ex *Aristotele* & *D. Thoma*, est: *quod plerumque contingit, nec apparet, cur ita modò non contingat.* Adeoque opinio probabilis est illa; quæ nititur motivo *verisimili*, intrinseco scilicet vel extrinseco, quod tale appareat opinanti, citra præventionem, post sufficiens veritatis examen. Ubi vides: quod opinio probabilis, tam ex generico, quàm specifico seu differentiali significato, importet assensum *formidolosum*. Qua fronte igitur *Tholosanus* iste, ad extenuandam sententiæ suæ absurditatem, alienam ab omni schola, effingere, & doctis æquè, ac indoctis, obtrudere audet hujusmodi opinionis probabilis definitionem. Quis inquam Philosophorum, de *scientia, opinione, fide, scrupulo &c.* differentium, dixit unquam, quod opinio probabilis importare debeat *firmum fixumque judicium?* & cum utraque *opinabilium* propositionum *contradictoriarum*, probabilis sit; quo pacto opinans, *firmum fixumque judicium*, de una contradictoriarum, quam pro lubitu elegerit & amplecti voluerit, ferre poterit? Igitur, in probabiliter opinante, nullum aliud excogitari potest *firmum fixumque judicium*,

L

cium,

cium, quàm illud, quo firmiter judicatur, quid esse probabile, id est: *incertum*, seu: quod aliter, à parte rei, se habere possit. Confer nostrum *Gircken tract. 2. q. 4. dub. 1. pag. mibi 129* Adde Prælaudatum P. *Aurelium Piette* loc. cit. Itaque *Tholosani* minus sani, *judicii firmitas*, mera est infirmitas; quin imò, non nisi certa & firma ignorantia, certa & firma *judicii inconstantia*, certa & firma *animi formidolosi trepidatio*. Qui enim scit certò, sibi quidpiam esse probabile; hoc ipsò, certò novit; illud esse illiquidum & incertum, adeoque patentem ejus veritatem sibi ignotam esse.

32. *Ex gravibus* [inquit *Tholosanus*] *rationibus ortum debet esse judicium*. Per graves rationes, *vir gravis* primo obtutu, intelligere potest, *veram & solidam rationem*; At Antagonistæ, non nisi *apparentem tantum verisimilitudinem* intelligunt. Et qua quæso ratione, in illo probabilium opinionum *semisse*, quem falsum esse diximus; quæpiam rationum soliditas inveniri poterit? Profectò, quem admodum iis tantum, *falsum in se*, RELATÈ potest videri verisimile, qui veritatem ignorant, sic itidem solidum videri nequit, nisi quibus argumenti inanitas, fallacia & captiositas, explorata non sit. Atque inde est, quòd ejusmodi imaginaria soliditas, *relatè*, etiam in enormissimis erroribus reperiatur. Ut ut enim sanè & orthodoxè sentientibus, Heterodoxorum commenta execranda videantur; ipsis tamen errantibus, solida, & solidis rationibus fulta, apparent. Sic *Mahumetanis* insulsissima & spurcissima *Alcorani* sui deliria; sic *Gentilibus* suæ fabulæ; sic *Ægyptiis* sua superstitionum portenta; sic porrò cunctis Hæresiarchis & Sectariis (de quibus à primo sæculo *Æræ Christianæ*, ad hæc usque tempora, videri meretur Prælaudatus *Pater*

Franciscus van Ranst) sui *Enthusiastici*, veri, solidi, imò in sacra pagina fundati, visi sunt; ut proin nil adeò sit absurdum, ineptum & insipidum, quod *cerebrinam* illam respuat soliditatem, quæ, non illustratæ rationis librâ, ponderatur; sed obcæcatæ & sæpe depravatæ mentis bilance, libratur.

33. Hem! INQUIES: Ut opinio sit probabilis, oportet, ut à viro docto, profecta sit; vir autem doctus est, *cui nunquam sub probabilitatis specie, error obrepat, aut dubia pro veris approbentur*. Audisti viri docti descriptionem, quæ in eodem *Peripato* fabricata, & ejusdem furfuris est, cujus illa, probabilis opinionis, definitio, de qua supra. Cedò! ubinam Gentium, est ille vir, cui nunquam, sub probabilitatis specie, error obrepat? qui nunquam erret? Hunc sub utroque *Hemisphærio* non invenies. Qua fronte igitur in viro docto, eam requiris mentis perspicacitatem & perfectionem, quæ in nullo mortalium reperta fuit unquam, nec reperiatur usque ad finem sæculi? Adhæc; si fingas etiam hujusmodi naturæ prodigium, talem inquam probabilitatis judicem; nōne, dum quidpiam probabile tantum judicat, eò ipsò vincitur, quòd certò non sciat, verumne sit illud *in se*, nec ne? Quòd, si autem in aliqua re indoctum esse, nihil aliud est, quàm ejus rei veritatem certò & scientificè non tenere; Vir ille, *per te doctus*, in ea materia, de qua tantum probabilem opinionem habet, certissimè indoctus est, quacunque tandem aharum rerum peritiâ sit præditus. Quare, dum *Tholosanus* ille Theologus pag. 32. negat, in virum doctum cadere posse; ut *falsis*, tanquam *probabilibus* assentiatur; non solum nimium tribuit eruditis, sed illam in viro docto exigit qualitatem, quæ nec in *S. P. Augustino*, aut alio illuminatissimo

Ec-

Ecclesiæ Doctore, reperta fuit unquam. An verò hanc prærogativam repererit in *Lessio, Vasquezio, Suarezio, Molina, Reginaldo, Filiucio, Badello, Escobario*, vel quopiam alio probabilium opinionum Patrono? doctis & prudentibus judicandum relinquo.

34. Postrema conditio, quam, ad probabilitatem opinionum, requirit sæpe dictus *Tholosanus*, hæc est; *ut nec evidenti rationi, nec verbis Scripturæ Sanctæ, nec Conciliorum Scitis, nec summorum Pontificum Decretis, nec unanimi Patrum consensui adversentur.*

Ad refutandum hoc speciosum effugium, recolare oportet imò. Quòd, ut supra dictum; *verum* vel *veritas* spectari possit, vel *absolutè & secundum se*, vel *relatè* ad hominum mentes. 2dò. Quòd, cum omnis probabilitas *relatè* tantum dicatur; tam *falso*, quam *vero* adaptari possit. 3tò. Quòd, licet omnis veritas *per se & absolutè* spectata, sit evidens; non tamen semper *relatè* ad hominum mentes. Infirma enim animorum acies, in multarum rerum licet per se verissimarum cognitione, ita cæcutit, ut vel in contrarium nonnunquam errorem abeat: vel certè ex superficiali veritatis intuitu, non firmam persuasionem, sed formidolosam & fluctuantem opinionem hauriat. Atque id, in omni quidem veritate, locum habet, sed omnium maximè, in morum præceptis, ex quibus vita nostra in æternam salutem dirigenda est. Sanè, si hæc seorsim, qualia in se sunt, spectes; nihil illis evidentiùs; cum nihil aliud sint, quam summa illa & æterna lex, summa & æterna veritas & justitia, juxta quam, hominum actiones componendæ sunt. In hac lege æterna, quæ nobis *naturalis* audit; tenebras fingere; nihil aliud est; quam in *sole* caliginem excogitare. Hinc Regius Propheta exclamat: *Præceptum*

*Domini lucidum esse, illuminans oculos. & S. Joannes: erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Cæterum; tametsi lex illa per se sit evidens; non tamen semper talis hominibus apparet; adeoque nullum ferè illius caput est, quod non modò à multis, in dubium revocatum; sed à totis sæpe gentibus, contrarii erroris approbatione, rejectum non sit. Ecquod enim tam dirum nefas, quod non alicubi gentium, innoxium justumque sit habitum? Has tenebras utique removet S. Scriptura & Evangelii lumen, quibus lex illa naturalis tota continetur & exponitur; attamen non ita clarè & perspicuè, ut nullam hinc etiam caliginem fingere, aut mentis infirmitas aut cordis pravitas, possit. Constat enim ex omnium temporum Hæresibus, vix ullum in Sacris Litteris proditum esse præceptum, quod quorundam temeritas labefactare non attentarit. Ut ut igitur lex æterna, & ejusdem legis interpres, S. Scriptura, *in se* lucidissima sit; non tamen omnibus æquè pervia; sed, quò quis magis illuminatos habuerit oculos mentis, eò plura ipsi in Sacris Scripturis & naturali lege perspicua sunt. Profectò; duo hæc præcepta, quibus Deum super omnia & *plusquam nos*, proximum verò *tanquam nos*, diligere jubemur; totam legem naturalem ita complectuntur; ut, si quis illa, quam latè patent in suo ambitu, penitus divino lumine penetraret; nihil illi, in doctrina morali, dubium esset. *Quid enim verius* (inquit Magnus Pater Augustinus) *lib. de Spiritu & lit. cap. ult. quam his impletis, impleri omnem justitiam?* Verùm; quia lucet aliis, quam aliis lux plenior, nulli tamen plena atque perfecta, in hac vita, conceditur; hinc fit, ut propter superflites tenebras, semper aliqua, piis etiam & doctis viris in lege naturali & morum præceptis, ob-*

scura & incerta videantur, adeoque cum timore & tremore ambulent, nescientes, an amore vel odio digni sint?

35. Si igitur SCISCITERIS; num quælibet opinio reapse *falsa*; sit evidenter rationi, lacrisque paginis contraria? Ex duplicis evidentiae supra explicatae distinctione, quid respondendum sit? facile capies. Nam, si *absolutam* evidentiam spectes; prorsus omne falsum in moribus, cum veritate, evidenti ratione, & cum perspicuo *per se* S. Scripturae testimonio, pugnat: adeoque, cui illa ratio, vel ille S. Scripturae locus, eâ qua *in se* splendens veritatis luce, innotuerit; nullum amplius suboriatur dubium de oppositi asserti falsitate. At verò, si ad *relativam*, merèque cerebrinam illam evidentiam *Paganis* & cunctis Hæreticis communem, retrogrediamur; jam non omne falsum, S. Scripturae, hominumque in suo sensu abundantium luxurianti rationi, evidenter repugnat; sed eorum tantum purgationi menti, quibus genuinam veritatem manifestè cognoscere datum est.

36. Si limatiùs rem ponderemus; vix ullum occurret falsum, quod ad variè affectos, & in vario, respectivè lucis aut tenebrarum gradu, positos animos, relatum, evidenter simul & non evidenter, S. Scripturae & rationi adversum dici nequeat. Siquidem, quibus evidenter veritas, de qua agitur, explorata est; his utique contraria falsitas exosa erit; quibus autem veritas non innotuerit; iis falsitas nec S. Scripturae, nec rationi evidenter oblectari videbitur.

37. RESULTAT quoque: quo pretio habenda sit, isthæc magno cum strepitu jactitata probabilium opinionum [si diis placet] justificatoria conditio: *ne scilicet evidenti rationi, Sacrae Scripturae, vel traditionis auctoritati, manifestè adversentur*. Si enim Probabilismi conditores, de

illa, quam supra exposuimus *absoluta* loquantur evidentiâ; nulla prorsus erit in moralibus, opinio probabilis, *falsa*, cum omne falsum evidenti *per se* rationi repugnet, & à Sacra Scriptura reipsâ diffideat. Si autem de *relativa* evidentiâ discurrant; in aprico est; quod hæc, pro vario hominum lumine, variet; cum eadem res, his sit evidens, aliis obscura. Quod igitur ad speciem, quasi scrupulosius, ad opinionum probabilitatem, *Laxistæ* requirunt; alium habere non potest sensum; quàm, quòd his demum opinio aliqua sit probabilis, quibus illa manifestè à Sacra Scriptura vel ratione, diffidere non videatur. Quis enim (clamat *Tholosanus*) pro probabili habeat, quod certò falsum esse cognoscit? aut quis Christianus certò falsum non esse existimet, quod evidenter à S. Scriptura diffidere perspiciat? En juxta *Tholosanum*, confederatorum suorum consonante linguâ, dissonantem; ad opinionis probabilitatem, haud requiritur; ut *in se*, & *reipsa*, S. Scripturae vel rationi non repugnet; sed solum requiritur; ut, cui opinio aliqua probabilis est; is eam, a S. Scriptura *evidenter* diffidere non putet. Quasi verò, non omnibus ferè Hæreticis persuasum fuerit; errores suos, nec à ratione, nec à S. Scriptura alienos fore? licet reverà & sanæ rationi & sacris litteris, quàm maximè repugnarent. Cunctos ergo Hæreticorum errores, *Tholosanus*, catalogo opinionum probabilium, inserere debet. *Tholosano* insaniore sunt quidam alii Casuistæ, qui asserere non crubuerunt; illum, qui universæ Scripturae vel Evangelii auctoritatem non admittit; ranquam probabilem tenere & sequi posse opinionem, etiam *apertè* S. Scripturae vel Evangelio repugnantem. Ex hoc perverso principio, *Thomas Sanchez*, *Diana* & alii affirmant apud *Escobarium*, *Theol. Moral. tom. 1. p. 39. infidelem*,

desem, cui proponitur nostra fides, ut magis credibilis; si ejus *Setta*, probabiliter adhuc credibilis, ipsi appareat; non teneri ad recipiendam nostram fidem extra mortis articulum. Fallor! si quid in schola moralitatis, impudentius & imprudentius proferri unquam possit. Sequeretur enim ex illo asserto; omnium infidelium & Sectariorum errores etiam absurdissimos, iis adhuc velut probabiliter credibiles esse, & ita credibiles, ut Catholicam non teneantur amplecti fidem; non modò, dum ea non proponitur, sed etiam cum proponitur: nec solùm, si tanquam minus probabilis proponatur; sed etiam, si tanquam magis probabilis propofita sit. Si hæc doctrina vera est, quis *Turcas*, *Alcorani* sequaces; quis damnatos ab Ecclesia Hæreticos accusare vel erroris arguere audebit? cum ipsis opiniones suæ, saltem probabiliter credibiles videantur, ut ut Sacræ Scripturæ & sanæ rationi adversentur.

38. Casuistæ istius farinæ, ut subtili calliditate, *Probabilismi* praxin propagarent, & homines, alienâ sapientiâ, doctos & in operando securos redderent; dixerunt: quemque posse sequi aliorum doctorum sensum & opinionem. Quinimò *Tholosanus* ille Declamator, vult: unius etiam Scriptoris autoritatem sufficere ad conciliandam opinioni probabilitatem. Sed

39. CONTRA est imò. Quia sic quis fieret alienâ prudentiâ *formaliter* prudens, contra quàm docet *Divus P. Augustinus* lib. 2. de libero arbit. cap. 19. *Neque prudentiâ cujusquam fit prudens alius, aut fortis fortitudine, aut temperans temperantiâ, aut justus justitiâ hominis alterius, quisquam efficitur; sed coaptando animum illis incommutabilibus regulis luminibusque virtutum, que incorruptibiliter vivunt in ipsa veritate sapientiâque communi.* CONTRA est 2dò. Quia tali pacto, si quis se refle-

cteret supra diverforum scriptorum classiorum opposita docentium, sententias; posset judicare alterutrum contradictoriorum, licere pro libitu. Quinimò, si singulæ contradictionis partes sint licitæ, poterit quis reflectendo se simul & semel super utriusque partis probabilitatem *extrinsecam* ab autoritate virorum Doctorum petitam; prudenter judicare, utramque contradictionis partem esse licitam & illicitam quod non minus absurdum in *moralibus*, quàm falsum in *Logicis* est; eundem *realiter* actum, posse simul & semel, esse verum & falsum. CONTRA est 3tid. Quia, si beneficio reflexionis, quis certam tutamque honestè operandi cynosuram sibi præfigere possit; supervacaneum, imò noxium erit, de *directa* opinionum, quæ jam saltem *extrinsecè* probabiles evaserunt, veritate disputare in scholis; si quidem, jam *certè* essent licitæ, easque oppugnare, erit impugnare veritatem *moralem*, eas verò impugnando improbabiles reddere; erit viam cœli coarctare, & hominum conscientias innumeris anxietatibus torquere. Si

40. REGERAS: Volentem uti beneficio reflexionum, debere excludere & suspendere judicium de *directa* objecti inonestate.

CONTRA est imò. Quia hoc esset seipsum excæcare & dicere: *Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* 2dò. Quia hoc esset habere *duo corda*, ut ratiocinatur Magnus Pater *Augustinus* tract. 7. in *Joan.* UNUM, quo videt veritatem; AL-
TERUM; quo concipit mendacium. Id quod ex professo idem extaticus Ecclesiæ Doctor oppugnat in *Psalm. 35. post init.* 3tid. Quia ista exclusio & judicii suspensio, est ignorantia voluntaria & affectata. 4tid. Quia judicium *directum* suspendere, non est *oculo simplici & corde non fitto*, sed potiùs doloso, veritatem indagare; imò,
cum

cum proposito non inveniendi veritatem, temerè operari; id, quod prudens conscientiae dictamen, synderesive parumper illuminatae mentis, non permittit. *scd.* Demum; quia populari etiam hominum sensu, imprudens habetur, qui contra *directum* iudicium de actionis suae bonitate, reflectendo se duntaxat ad alios aliter arbitantes, agit. Nonne imprudenter ageret miles, qui non attentam suam directam imbecillitate & dimicandi imperitiâ, reflectendo se ad alios viribus & arte valentiores, certamini se committeret? Nonne imprudens foret mercator, qui merces suas exponeret periculo à se *directè* cognito, licet alii dicerent, periculum abesse?

41. REPLICABIS fortè. Prudenter sequor prudentes, & irreprehensibiliter iudico, mihi licere, quod tot viri docti, licitum esse, plenis buccis deprædicant. Jam verò plurimi viri docti ajunt: licitum esse, alterutram, opinionum probabilium oppositarum, partem, sequi. Ergo. *Resp.* Propositionem *majorem* admitti posse, si opinionis objectum, eundem habeat statum in intellectu meo, qualem habuit in mente istorum virorum doctorum, qui pensatis pensandis, prudenter judicârunt, unam contradictionis partem esse *unicè* veram; absolute verò rejiciendam esse eandem propositionem; si opinio ejusve objectum, non habeat eundem statum in intellectu meo. Verbò: si autoritas docentium & suadentium; licitum esse sequi hanc partem, sit tanta, ut *directè* vel *indirectè* elidat & prorsus enervet probabilitatem & verisimilitudinem, quam prius animo, de opposita parte conceperam: Veluti: si Cardinales S. Concilii Tridentini Interpretes, aut Hæreticæ pravitatis Inquisitores, *Romæ* opinionem meam, velut improbabilem & in praxi haud tutam, judicaverint, licitè & in-

culpate amplector oppositam partem, quæ nedum probabilis, sed & moraliter certa mihi apparere, quin & accedente Summi Pontificis è Cathedra definitivè autoritate, fidei firmitate mihi ingenerare debet. Si cum quibusdam Casuistis

42. URGEAS dicâsque: Confessarium debere Pœnitentem ritè dispositum absolvere, contra opinionem propriam; proinde licitum esse, operari ex virorum doctorum arbitrio. *Resp.* 1^{mò}. Pœnitentem haud ritè dispositum esse, nisi se submittere velit iudici, quem in Sacro Tribunali elegit. *Resp.* 2^{dò}. Planè præposterum videri debere; quòd Confessarius Dei vices gerens, deberet se submittere & quidem contra propriam conscientiam, iudicio *Rei* se accusantis. Profectò, ut ut Confessarius possit absolvere pœnitentem, contra propriam opinionem *purè puta speculativam*, quam fortè in scholis (abstractendo à particularibus, in quibus Pœnitens constitutus reperitur; circumstantiis) didicit docuisse; nemo tamen, sanæ rationis synderesi donatus, dixerit; Confessarium sic agere posse contra opinionem propriam *præcticam*, nisi velit; Confessarium posse aut debere agere, absque omni conscientia propria. Confer Præclarissimum Patrem Gircken *loc. cit. dub. 3. pag. mihi 137. & seq.* Junge P. Piette *loc. cit. part. 2. q. 8. §. 4. pag. 241.*

43. Jam ad te, mi *Tholosane* regredior, Quid. Tu ex *Arcopago* novarum moralitatis legum adfers, tum ad declinandam invidiam, tum ad assecurandas mortalium conscientias? Non sufficit [*inquis*] unius vel multorum Doctorum autoritas, ad conciliandam sententiis probabilitatem, si videlicet sententiæ hujusmodi, à Traditione & Scriptura dissident. Siquidem *quascunque rationes afferat Doctor* (*ais pag. 17.*) *tamen numquam suam opinionem probabilem efficiet, si locis Sacrae Scripturae ac*

Sum-

Summorum Pontificum Conciliorumque Decretis adversentur.

44. Si quis ita differentem audiat magni nominis Theologum, quis non putet, primo impetu, hanc saluberrimam esse doctrinam moralem? Verum, quid perly adversari vel: non adversari S. Scripturæ, intelligant itius classis Casuistæ, jam supra expositum n. 37. Si autem Tholosano fides adhibenda; hanc adoptare oportebit prudentiæ regulam; non esse scilicet credendum, probatum Scriptorem aliquid in vulgus editurum, aut doctum Casuistam aliquid responsurum, quod à S. Scriptura diffideat; quia (en verba ipsius) *doctus homo nunquam sic fallitur, ut falsum ipsi quasi probabile obrepat.*

45. Sed quid, si vir, quem doctum jactitas, mihi videatur deceptus, & manifestè à S. Scripturæ sensu discessisse? Nunquid tunc saltem ejus opinionem velut prorsus improbabilem rejicere poterò? *Ne sic quidem (aiunt) quia debes tibi persuadere, quod tu solvere non potes, ab alio solvi posse.* Nil fingo, nil individiosè propono. Vulgatissima hæc est Casuistarum, istius classis, doctrina, à *Thoma Sanctio in Decalog. lib. 1. c. 9. n. 6.* à *Sayro, in Clavi.* Ab *Escobario, in præloquio Theologiæ Moralis*, his formalibus tradita. "Accidere assolet, ut tibi probabiliter opinanti, ratio aliqua in contrarium vincens videatur; sed non inde opinio probabilitatem amittit; quia, licet tu illam non valeas solvere rationem, alius solvere quibit; idque tibi debes persuadere; cum tibi sæpe multæ rationes insolubiles exponantur, quæ ab aliis, facili negotio, solventur. Quare, imprudenter te geres; si ob hanc causam, aliorum opiniones, quæ ut probabiles circumferuntur, improbabiles adjudicares." *Escobario* consonat *Tamburinus*, qui *lib. 1. cap. 3. §. 4.*

sic scribit: "Si rationes circa jus, probent æqualiter pro colligantibus civiliter, judex non potest, *ut ego certum puto*, rem, cui maluerit, adjudicare; sed debet rem dividere. Dixi (*inquit*) *ut ego certum puto*: nam propter extrinsecam bonorum Doctorum auctoritatem, asserentium: in hoc casu, posse judicem *pro suo amico*, si maluerit, sententiam pronuntiare;" POTEST ID, UT PROBABILE, SI VELIT, AMPLI. Ubi vides *Tamburinum* de veritate unius partis certum, oppositam partem, equidem ut probabilem ac proinde *tuto* sequendam, aliis proponere Prodeat hinc in scenam, *Caramuel* Probabilistarum primipilus "Quid est (*inquit loc. cit. pag. 138.*) demonstrare, rem esse illicitam? demonstrare eam non esse probabilem. Sic; qui rem dicit esse illicitam, ad multa tenetur. Primò debet ostendere: rationes, quæ malitiam probant, esse demonstrativas; nempe; quibus dari responsio probabilis non possit. Secundò: debet ostendere, rationes, quæ bonitatem probant, nequidem esse probabiles. Ostendet; si omnibus, ad unam, dederit solutionem, quæ evidenter sit vera." Quid, si quis hæc omnia præstiterit, an sic porro opinionem illam probabilitate spoliabit? Nequaquam. "Tertiò enim (*inquit Caramuel*) debet ostendere, partem illam, quæ bonitatem adstruit, non habere sufficientes auctoritates, ut dicatur probabilis. Hæc omnia simul ostendere debet, casurus causâ, etsi duo ex illis ostendat, modò unum non ostendat." Si hoc ita sit; quo pacto, sententia quantumlibet rationi, Scripturæ, Ecclesiæque definitionibus opposita, modò quosdam habeat è Casuistarum schola Patronos, tanquam improbabiles, à peritioribus & sanioribus Theologis rejici poterit?

rit? Scimus, quòd *Dicastrillus* docuerit: iniusti accusatoris auctoritatem, sine crimine, per calumniam elidi posse. Notum est, *Caramuelem* cum aliis suæ farinae, tradidisse; à Religioso interfici posse Ordinis sui obtrectantes, si aliter refelli nequeant. Constat etiam *Tannerum* & alios censuisse; posse cum iudice interfici testes capitalem accusationem molientes, ut nil dicam de concilio procurandi abortus à puella prægnante, quod consilium refert *Diana, part. 6. tract. 8. resolut. 17.* Hæc omnia & sexcenta similia, saniorum iudicio, Sacræ Scripturæ, & concordantibus Sanctorum etiam Doctorum sententiis manifestè adversantur. Sed quid profuerit insolubiles, adversus illa flagitia, rationes protulisse, si ex nova moralitatis regula, *quisque sibi persuadere debet, has rationes, quas ipse insolubiles existimet, ab alio solvi posse*, ita ut nec ob illas (ut loquitur *Escobarius*) aliorum opiniones tanquam *improbabiles* rejicere fas sit. Audiamus iterum *Caramuelem*. qui effronter contendit: non posse, absque temeritate, opinionem à viris doctis assertam, tanquam improbabilem rejici. Nam *propositio probabilis* inquit in sua (si Diis placet) *Theolog. Fundamentali, pag. 393. illa est, quæ ab aliquibus magnis viris asserta. Et ibid.* " Qui opinioni à multis viris doctis
 ,, assertæ neget probabilitatem, negat
 ,, hinc lineæ longitudinem, superficiem la-
 ,, titudinem, definitionem definito com-
 ,, petere " Quod superius, pag. 89. isthoc confirmat ratiocinio: *Finge* (inquit) quem-
 ,, cunque casum, præter definitionem Ec-
 ,, clesiæ: congregentur universi Euro-
 ,, pæi, docti, indocti, magni, parvi, non
 ,, tamen poterunt facere, aut verè defi-
 ,, nire, viginti non esse viginti, ac proin-
 ,, de eam sententiam improbabilem face-
 ,, re, cui viginti auctores subscribant. " Ubi vides, quòd simul atque sententia

quæpiam, Casuistarum pro se habet auctoritatem; quocunque tandem rationum adversantiumque Doctorum pro veritate respondentium pondere revincatur (dummodò desit *Concilium OEcumenicum* & ei accedens Romani Pontificis, in decernendis fidei & morum articulis, infallibilitas) sua semper illi probabilitas maneat; quia nihilominus verum [aiunt] manet; illam, à Casuistis fuisse traditam, quod [ô temeritatem! sufficit ad probabilitatem.

46. Rogo te, quisque hæc legeris, ne scandalizeris. Ethica enim, quam pro modulo meo, concinno, non Philologica, non Ethnica, non Academica, non in utramque partem, Oratorum more. declamatoria, sed Christiano-Catholica est. Atque ita, dum hæc scribo, comparatus sum, ut diurnos labores meos, potiùs Vulcano tradere vellem; quàm unum verbum scribere, quod orthodoxæ fidei nostræ, morum integritati, œcumenicorumve Conciliorum sancitis, quomodo libet refragari posset.

47. Sed quid bone & candide Lector, ex his, quæ retuli, colligis? *Colliges* abs dubio, imò. nil in se, absolute & coram Deo probabile esse, sed vel verum vel falsum, adeoque probabile quid dici, solum relate; ex eo nempe; quòd sic alicui probatum appareat. Hæc collectio vera est. *Colliges* 2dò. E principiis adversariorum, resultare; quamvis sententiam, illi probabilem esse, qui eam adoptaverit; adeoque *Hebræis* modernis, *Talmudiana* deliria, *Mahometanis*, *Alcorani* commenta; *Paganis*, sensa sua utcunque exorbitantia, *probabilia* esse. *Colliges* 3tò. ex decreto *Probabilistarum*, apud Catholicos Theologos, non æquè late patere æternæ salutis viam, quàm apud eos, qui S. Scripturæ, Patrumque traditioni non credunt. Quia posterioribus concessa opinandi licentia, prioribus indulta non est; utpote, qui-

quibus nihil probabile videri potest, quod certò putent Sacrae Scripturae vel Patrum Traditioni adversum esse. Næ sint isti orthodoxi moralistæ?

48. Sed, ne istis acquiescunt; latiùs enim progrediuntur, decernentes: nedum probabile esse, quod vir doctus probaverit, sed idipsum etiam aliis tale videri debere, licet de ejus opinionis falsitate certi sint, & rationes, ut loquitur *Escobarius*: *convincentes habere videantur*. ô insignes conscientiarum moderatores! Fallor autem, si quis populari sensu præditus, insipidiùs quid proferre possit! Vide supra dictâ n. 38. & seq.

49. Tametsi Thesis ista lascivientibus ingeniis, ad omnem morum corruptelam, habenas laxet; pestem tamen magis exitialem in Ethicam Christianam invexerunt, qui docuerunt 1. omnem opinionem probabilem, etiam falsam, & naturali æternæque legi reipsâ adversantem, nihilominus in praxi tutò & securè sequendam esse; ita, ut qui ex ea vitam suam dirigat, non modò securus sit, sed etiam felicitatem æternam possit promereri, *reliquæ* dicente *Escobario*: tendat ad superos. 2. In opinionum delectu, non modò minus tutam, tutiori; minus probabilem, probabiliori; sed etiam minus probabilem, simul & minus tutam, posse & tutiori & probabiliori, præferri. Quæ asserta nedum erronea & scandalosissima, sed & omnium errorum Hæresimque fecundissima ac pestilentissima femina sunt.

50. Vix (*inquies*) est, ut credam; quempiam Theologorum Catholicorum in tantam insaniam prolapsum; ut adeò abominabiles sententias vulgò tradiderit. Si de facti veritate dubites; en sitto tibi inter alios *Tamburinum Sicularum*, cujus opus anno 1700. Lugduni denuò typis evulgatum. En! Author ille, apud Probabilistas magni nominis Classicus, lib. 1. *A Hochkirchen, Ethica Christ. Pars I.*

cap. 3. §. 3. à definitione opinionis probabilis, exordium faciens, sic eam decreto-riè depingit: est *assensus intellectus de aliqua re, qui nitatur ratione vel autoritate alicujus momenti, modò ex altera parte, nihil appareat convincens*. Ubi velim OBSERVES IMÒ. Quàm cautè requirat; ut *alternativè*, seu *divisim*, intellectus assensum præbere possit, videlicet aut ob rationem, vel ob autoritatem. Non enim juxta Probabilistarum decreta, tanta in actionibus moralibus, requiritur scrupulositas, ut utrumque expendi debeat, ad hoc, ut opinio, ceu probabilis, in praxi sequenda sit. Alterutrum enim per ipsos, sufficit. Unde *Tamburinus* mox subjungit: " Quando ejusmodi assensus innititur ratione, dicitur probabilitas *intrinsicæ*; *extrinsicæ*, quando autoritate. " 2dò. Quòd Author ille in suo definitionis decreto, non dicat: *modò nihil convincens SIT*; sed: *modò nihil appareat*. Novit enim, probabile quid dici, duntaxat *relativè*; nil *absolutè*. Quantam autem securitatem, hominum conscientia, ex opinionum probabilium sequela practica, haurire queat; idem Author disertè exponit dicens: *Qui aliquid operatur motus ex opinione probabilis, BENE operatur, & SINE PECCATO*. Ne verò quis anxie arbitretur, opinionem *probabiliorè* esse amplectendam; en! subjicit: *Etiam opinione probabiliorè relictâ, etiam omisâ tutiorè, etiam communi*. Imò, ne quis ullo scrupulo angatur; ita concludit. " Dum probabilitate *sive intrinsicæ, sive extrinsicæ quantumvis tenui*, confisi, aliquid agimus; semper *prudenter* agimus. " Id est: tutè atque securè. Porro, ne quis aliorum Doctorum opiniones velut improbables rejiciat; proprio judicio, propriæque conscientia renuntiandum esse, cum aliis supra citatis, monet. Ut ejusmodi Casuistarum & conscientiarum moderatorum, linguam

compendiosè percipias; perpende; quid *Tamburinus* in fronte sui libri, lectorem moneat. " Unum [inquit] quod te motum velim, amice lector! hîc, brevibus perlege. Cùm sententiam aliquam probabilem, seu: *quod idem est*, non improbabilem, appello; illud dico: eam te, *sine peccati scrupulo*, amplecti, atque *in praxi*, sequi posse. " Quid ultra requiris? clavem jam habes regni cœlorum, nec jam ullus saltem Hæreticorum Baptismi fonte rebaptizatorum, ob hæresin quam probabilem putârît, ab illo arcebitur.

Eò usque processit Probabilistarum temeritas, ut in *Axioma* Moralis suæ *Oeconomix* deduxerint: omnem opinionem etiam falsam & legi divinæ contrariam, à peccato excusare. Nolim hîc congregare sanctorum Patrum infinita argumenta; quibus istius Axiomatis periculosissima falsitas evincatur; solummodò brevitatis causâ, ex Doctore *Angelico* & Magno Patre *Augustino*, in hanc rem, delibabo pauca verba: En primus *Quodlibeto* 3. art. 10. sic concludit: *Respondeo dicendum, quòd diversæ opiniones Doctorum Sacre Scripturæ, siquidem non pertineant ad fidem & bonos mores, absque periculo, auditores utramque opinionem sequi possunt. Tunc enim habet locum, quod Apostolus dicit: ad Rom. 14. unusquisque in suo sensu abundet. In his verò, quæ pertinent ad fidem & bonos mores, nullus excusatur; si sequatur erroneam opinionem alicujus Magistri, in talibus enim ignorantia non excusat. Idipsum docet S. Doctor. Quodlib. 8. art. 13. & Quodl. 9. art. 15. Alter verò protestatur, nihil valere securitatem à se datam, si à lege divina dissentiat. Sic enim Moralizat *Homil. 12.* " Ecce do tibi securitatem Procurator! Quid tibi prodest, si Pater-familias non acceptet? Procurator sum: servus sum. Vis dicam tibi: vive quomodo vis, Dominus te*

non perdet? Securitatem tibi Procurator dedit. Nihil valet securitas Procuratoris. Utinam Dominus tibi securitatem daret, & ego te folicitum facerem? Domini enim securitas valet, etiam si nolim; mea verò nihil valet, si ille noluerit. Quæ est autem securitas Fratres! vel mea vel vestra, nisi ut Domini jussu, intentè diligentèrque audiamus & promissa fideliter expectemus? " Unde idem Christianæ Ethices Professor incomparabilis, *Serm. 34. de diversis*. Illos meritò compellat *Dispensatores Serpentis, quicumque promittunt, quod non promissit Deus*. Quo nomine profectò digni sunt, qui falsarum opinionum sectatoribus, falsam pollicentur securitatem, quam nequaquam promissit Deus, justus Judex & malorum Vindex. Dic mihi, undenam homo justus evadat? An fortassis ex sua vel etiam aliorum probabili opinione legi etiam naturali & æternæ reapse repugnante? Audi rursus Magnum Ecclesiæ Lumen, Magnum (inquam) *Augustinum*. *Fit. [inquit] lib. 2. de liber. arbitrio. cap. 19*] *Homo justus, fortis, prudens, coaptando animum illis incommutabilibus regulis, luminibusque virtutum. & in Psal. 61. Cùm sis injustus, esse non potes justus, nisi convertendo te ad quandam justitiam (id est Deum) à qua se recedis, injustus es; ad quam, si accedis, justus es. & serm. 44. de divers. cap. 6. Justitia præsid est justè viventi: secundum ejus regulam videt, quemadmodum justè vivat; & sicut justus, bene vivendo eam vident; ita injusti, malè vivendo, eam non vident Nam & ille justè vivit, cùm eam videt, ut secundum eam, actus suos dirigat. Quia, nisi secundum justitiæ regulam direxerit actus suos, in errorem iniquitatis impingitur. Prodeant nunc Probabilissimi authores vel fautores, & edicant: num opinionem probabilem, legi*

æternæ reapse adversantem sequens, videat seu cognoscat æternam illam justitiam, & juxta ejus cynosuram actus suos dirigat? Hoc certò, nisi cum *Tholosano* supra refutato, prorsus insaniant; asserere erubescunt. Adeoque, si rescipiscere velint, erroris sui enormitatem meritò damnabilem, ex illustribus illis *Augustini* colligent verbis: *Nisi secundum justitiæ regulam direxerit actus suos, in errorem iniquitatis impingitur.* Ex quo Doctor *Angelicus* 1. 2. q. 19. art. 4. cunctis orthodoxis Theologis communem, deduxit conclusionem: quòd videlicet bonitas voluntatis, cunctarúmque moralium actionum nostrarum, pendeat ex lege æterna.

51. Nec est, cur quis prætextu ignorantiae *invincibilis*, sectatores probabilium opinionum, exculpare contendat. Præterquam enim, quòd in jure naturæ (ut aiunt) *primario*, seu primogeniis jurisnaturæ præceptis, nulla admittenda sit in homine rationis compote, *invincibilis* ignorantia, teste D. Patre *Augustino*, *Epist.* 154. (Vide dicta *lib. 1. cap. 3. n. 4.*) Inanissimè etiam hîc confugitur ad *invincibilis* ignorantiae præsidium: siquidem, qui quid, quod reverà non liceat, licere tantùm probabiliter putat; is etiam probabile censet, id ipsum non licere; adeoque ex hac opinionum diversitate, meticolosus & anceps redditur, utrum id, quod probabile putat; certò liceat? Hoc autem suppositò; quo pacto, dici poterit agere ex ignorantia *invincibili*? Quid ergo (*inquis*) aget, in conflictu opinionum, hæsitans? *Resp.* Is, ut se expediat, ad præfinitas à Deo inveniendæ veritatis vias, maximè ad humiles preces, confugere debet. Id, si eâ, quâ decet pietate & fiduciâ fecerit; procul dubio, quod quærit, inveniet: sin autem facere neglexerit; jam potiùs vincibiliter & culpabiliter, quàm *invincibiliter* veritatem ignorare convincitur.

52. Ex hæcenus dictis colligitur; quàm salubriter ad obviandum præsentissimis animarum periculis, & eradicanda Zizania, quæ inimicus homo, salutiferæ doctrinæ Christianæ fegeti superfeminaverat, summi & pervigiles Ecclesiæ Pastores, varias in hac materia propositiones damnaverint.

Alexander VII. die 24. Septemb. 1666. hanc proscripsit: *Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.*

53. *Ratio condemnationis* est: quòd suppositâ æqualitate *subjectivâ* probabilitatis opinionum in mente judicis; judex sit *formaliter dubius*, adeoque nequeat sibi arrogare libertatem pro libitu judicandi; sed debeat sequi, si non tutius, saltem tutum. Unde, cum positâ hac æqualitate, non habeat conscientiam *moraliter certam* de honestate actionis; hinc in favorem unius præ alio, sententiam ferendo, peccabit. Et sanè, si nec in causâ justa, judici dare vel accipere pecuniam licitum est; quantò minus in causâ utrimque tantùm æqualiter probabili. *Ratio rationis* est; quia munera solent dementare sapientes. *Exod. 23.* possétque tali medio, facile effici, ut minus falsa opinio, ex peculiari præventionem appareret æquè probabilis, ac consequenter justa & recta.

54. Quid ergo, stante opinionum probabilium æquilibrio, faciet judex? *Resp.* Debet sequi tutius. Unde, si actio est merè personalis, puta: *ex stipulatu* vel *contractu*; Pro Reo pronuntiari debet. Huc facit *Regula 11. juris in 6. Cum partium jura sunt obscura, Reo favendum potiùs, quàm Actori.* & l. 125. ff. de R. J. Ibi: *Favorabiliores REI potiùs, quàm ACTORES habentur.* Cui consonat textus in *cap. inter dilectos. 6. de fide instrument.* Obscura autem sunt partium jura, quando ex con-

flictu probationum vel privilegiorum, non videt iudex pro quo judicare determinatè debeat, nihilque occurrit, quod persuadeat, pro quo sententiam ferre debeat. In tali inquam incertitudine, tam Pontifex, quàm Imperator vult, *Reo* potius, quàm *Actori* favendum. Sed cur? Nunquid à favore, iudicem alienum esse oportet? & nunquid *in judiciis, non est acceptio personarum habenda?* ut habet *Regula 12. juris in 6. Resp.* Quòd *Reo*, in dubio, faveant jura; non ex persona *Rei* fit, sed ex natura *defensionis*; quæ, si æqualis & par sit probationi agentis; merito prævalet: qui verò personam duntaxat considerat, nullam habet defensionis rationem, sed solum ejus, qui litigat, personam respicit, etiam si sit *Actor*. Sic autem præruptis æquitatis præceptis, acceptionem personarum habere, *Lex Divina & naturalis*, adeoque & tam *Civilia*, quàm *Canonica* jura vetant.

55. Adhæc; in opinionum æquè probabilium aut probationum hinc inde æqualium conflictu, ideo favendum potius *Reo*, quàm *Actori*; Tum *quia* in potestate *Actoris* est, quando & coram quo iudice, rebus secum perpenfis, *Reum* conveniat & ideo, sicut miles alium provocans, paratus ad arenam judicii procedit; è contra verò *Reus*, ad Tribunal, in opinus imparatusque trahitur; cui proinde potius, quàm *Actori* succurrendum, qui ultrò, se in necessitatem conjecit. Tum *quia* deterior est, qui injustè aliquem aggreditur, quàm qui pari culpâ se defendit. Unde & in re *turpi*, melior censetur conditio retinens. *l. 2. ff. de condiçt. ob turp. caus.* Tum demum, *quia* in dubio, humanior interpretatio sequenda, & melius est nocentem absolvere, quàm innocentem condemnare, tutiusque esse existimatur; si erroris periculum subire oporteat; de iniqua misericordia, quàm de in-

justa crudelitate, Deo rationem reddere *Can. Pendente. Dist. 50.* Adde: quòd pro cujusque libertate, immunitate ac inculpabilitate, in dubio præsumatur.

56. Neque movet exemplum *Salomonis*, qui ortâ quæstione de partu inter duas mulieres; in obscuro; non adjudicavit *Reæ* partum, sed eum divelli in partes iussit. *Text. in cap. Afferte. de præsumptionib.* QUIA id non tam judicando, quàm veritatis explorandæ causâ, fecit. Cui argumentò est: quòd *Salomon* non permiserit infantem dividi, sed summâ prudentiâ, illi adjudicaverit integrum; quæ maternâ pietate, dividi nolebat, & consequenter se veram matrem comprobabat.

57. Sed neque premit, quòd interdum iudex neutri litigantium faveat, sed utriusque partem rei controversæ attribuat, ut in *l. 4. ff. Communi dividundo.* Id enim fit, non quòd utriusque partis jura obscura sint; sed, ut ea, quæ alioquin certa sunt, certo modo explicentur & dirimantur. Assertio autem nostra, regulis juris subnixa, de casu agit, ubi ob conflictum opinionum æquè probabilium, partium jura obscura sunt, quo casu regulariter, *Reus* absolvitur, si *Actor* in probatione defecerit, nisi pro hoc, *Actore*, scilicet, præsumptio militaret. *Sane, si Actor* (inquit Pontifex in *cap. fin. §. fin. de jurejur.*) *Omnino in probatione defecerit, REUS debet, (etsi nihil præstiterit)* obtinere; *præsumptione verò faciente pro illo; REO* deferri potest, *ad ostendendam suam innocentiam, juramentum, nisi iudex inspectis personarum & cause circumstantiis illud ACTORI videat deferendum.* Exceptio quoque facienda, si de re favorabili, controversia foret; qua specie, *Actori* magis favetur; puta: si agatur pro *libertate* opposita servituti; si pro *Testamenti* aut *Matrimonii* valore &c.

58. Quòd, si de causa *reali* agatur, inspiciend

spiciendum est, quis possideat, An Actor vel Reus, vel an uterque. Si Actor possidet, & agat *INTERDICTO retinendæ possessionis*; ut videlicet possessionem, quam habet, retineat; potior erit, si litis contestatæ tempore, sine vitio possideat. §. *retinendæ. Insit. de Interdictis*. Sed hoc ut, procedat; oportet *1mo*. Ut is, qui agit; dicat: se possidere. *2do*. Ut possessionem non sit nactus ab adversario, *Vi, clam*, vel *precarid.* *3tio*. Ut doceat; se à Reo, seu adversario, turbari in possessione; ita, ut pro arbitrio suo, re possessâ uti non possit. *l. Vim facit. 11. ff. de vi & vi armata.*

§9. De jure civili, *INTERDICTA retinendæ possessionis*, ab initialibus verbis appellata, duo sunt: unum: *UTI POSSIDENTIS*. Idque vel *directum* pro rebus immobilibus corporalibus competens; vel *utile*: competens pro juribus, seu rebus incorporalibus, puta: *Servitutibus, Decimis, Venatione &c.* Alterum *UTROBI*; competens pro rebus mobilibus. Utrumque aliud est *momentaneum, summarium*; vel; ut alii aiunt; *summariissimum*; quod sibi locum vindicat, quoties subest metus armorum vel scandali: aliud *ordinarium*, tum intentandum, quando hujusmodi metus non subest. In *hoc* plenæ probationes requiruntur; in *illo* leviores sufficiunt. In hoc autem possessorio, antiquior adeoque *apparenter* justior possessor, est manutendus. Ubi tamen exceptio facienda: *1mo*. Nisi antiquior, sit *instrumentalis tantum*, junior verò *realis*, cum reali fructuum perceptione. *2do*. Si jus, antiquiori possessori resistat, juniore verò assistat. *3tio*. Denique; si pro juniore possessione, stent clara jura *petitorii*, hoc enim absorbet *possessorium* ex claro textu *cap. 6. de caus. possess. & proprietat.* Ex quo habes: qualiter judex respectivè, pro possessore judicare possit & debeat. Si de *INTER-*

DICTIS adipiscendæ & recuperandæ possessionis, prolixius informari cupis; adi *Zoesium redivivum*, studio Clarissimi Domini *Leonardi Carlier*, utriusque juris Doctoris & Professoris publici, denuò, *Herbipoli anno 1742.* luci redditum & additionibus illustratum. *Tit. de Interdictis.*

60. Jam ad propositiones damnatas, circa Probabilismum, regredientes; occurrit illa, quam *Innocentius XI. Anno 1679. 6tâ Martii*, è Schola Orthodoxa eliminavit, hæc scilicet: *Probabiliter existimo, judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem. Ratio censura est*; quia, qui judicat juxta opinionem minus probabilem *subjectivè* scilicet; non habet consilium stabile. Non habet (inquam) conscientiam *moraliter certam*, nec judicium prudens; adeoque illicitè agit. Scio quosdam ad extenuandam, vel potiùs eludendam dictæ propositionis condemnationem, effutire; quòd judex teneatur judicare juxta opinionem probabiliorem, non, quòd probabilem sequi non possit; sed præcisè: ex conventionè inita cum Republica, vigore cujus, ad tantam exactitudinem, se obstrinxerit. Verùm, cum tenor hujusmodi conventionis nullibi reperitur, sed sana æquitatis ratio, eam præscribat judicandi normam; cum etiam dentur judices supremi, suam immediatè à Deo potestatem dependere asseverantes; quinimò, si quibusdam Publicistis creditur, ne valentes, quidem (jure summæ Majestatis obstante) cum subditis contrahere; quis non intelligat; homines ita cavillantes esse de classe luxuriantium ingeniorum, per quæ, ut lamentatur *Alexander VII.* in præfatione Decreti sui, *in rebus ad conscientiam pertinentibus, modus opinandi irrepsit alienus omnino ab Evangelica simplicitate, Sanctorumque Patrum doctrina, & quem, sè pro recta regula, fideles in praxi sequentur*.

tur, ingens irruptura esset Christianæ vitæ corruptela.

61. Idem immortalis gloriæ Pontifex maximus, qui eradicandis noxiis novitatibus, & reformandæ Theologiæ morali, primam adhibuit manum, hanc ordine 27mam damnavit propositionem: *Si liber sit alicujus junioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constat rejectam esse à Sede Apostolica, tanquam improbabilem. Ratio condemnationis est; quia per hoc, quòd liber sit alicujus junioris & moderni, vel quòd opinio non sit rejecta velut improbabilis à Sede Apostolica; non tribuitur opinioni, ea probabilitas, quæ ad prudens conscientiæ dictamen sufficiat. Ratio rationis est; Tum, quia constat juniorum nasutulorum, & modernorum sciorum temeritatem magis indies excrescere, & non rarè in eorum libris, quasdam defendi Theses, magis ad ingenii ostentationem; quàm, quòd ipsi eas habeant, aut haberi velint, pro tutis & licitè practicandis. Tum, quia scimus, permulta, tolerari à Sede Apostolica; quæ, si in iudicium deducerentur, merito improbarentur. Et sanè; si ex sola non rejectione Pontificis, toti alicui libro & cunctis in eo contentis propositionibus, accederet probabilitas & securitas conscientiæ; aut nullius junioris liber, sine speciali Pontificis approbatione, evulgari deberet; aut rejiciendis, ubivis locorum, copiosè prodeuntibus libris, continuo intentum esse oporteret summum universalis Ecclesiæ Pastorem, millenis aliunde curis distractum.*

62. Innocentius XI. Sanctissimis Alexandri Vestigiis insistens, Anno 1679. die 2. Martii, sexaginta quinque propositiones in eadem materia morali, velut consecraria ex illo effrœni opinandi modo, proscripsit. Harum prima, sic sonat: *Non est illicitum, in Sacramentis conferendis se-*

qui opinionem probabilem de valore Sacramenti, relictâ tutiore, nisi id vetet lex, conventio aut periculum gravis damni inferendi. Hinc sententiâ probabili tantum, utendum non est, in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis aut Episcopalis. Ratio condemnationis semper est eadem: quia utens materia probabili, relictâ tutiore; tenet incertum & dimittit certum, adeoque exponit se periculo peccandi; Sacramentum, periculo nullitatis; & proximum, periculo non percipiendi effectum Sacramenti. Non enim Sacramentorum valor, à nostrarum opinionum probabilitate; sed, à sola Christi instituentis voluntate dependet: adeoque in eorum administratione, non ad id, quod nos quomodolibet probabiliter dicimus; sed, quod Christum voluisse, moraliter certum est, attendere oportet. Confer P. Aurel. Piette part. 2. q. 8. §. 2.

63. Nec OBSTAT, quòd in casu necessitatis, liceat uti materia probabili, relictâ tutiore; veluti: si v. g. infans moribundus baptizandus est, & non adfit, nisi materia *dubia* v. g. aqua rosacea, vel alia artificialis; vel baptizans non sciat, nisi formam *dubiam*. Tali enim casu, præstat adhibere matetiam vel formam *dubiam*, quàm *nullam*. Resp. Nil inde sequi contra nostram veram sententiam; siquidem, tunc non relinquitur tutior, ubi scilicet in casu necessitatis, materia vel formatior haberi non potest. Dic ergo, quòd sæpe *necessitas*, quæ legem non habet, *faciat licitum, quod non est licitum in lege. cap. Quod non est. 4. de R. J.*

64. Cæterùm, in casu necessitatis, ubi materia vel forma tutior haberi non potest, licitum esse, uti opinione probabili, de valore Sacramenti Baptismi & Pœnitentiæ; cum universa Thomistarum & Scotistarum schola, unanimiter docemus, ex ratione; quòd ex duobus malis, minus sit

fit eligendum. *can. non solum. caus. 22. q. 4.* minus autem sit malum, Sacramentum Baptismi & Pœnitentiæ, in casu necessitatis exponere periculo nullitatis, quàm finire, certò perire animam, pro cuius salute, instituta sunt isthæc Sacramenta, necdum renatis, aut post Baptismum relapsis, respectivè necessaria. Ergo

65. Prælaudatus *Innocentius XI.* hanc ordine *tertiam* damnavit quoque propositionem: *Generatim, dum probabilitate sive intrinsecâ sive extrinsecâ quantumvis tenui, modo à probabilitatis finibus non exeat, confisi, aliquid agimus; semper prudenter agimus:* Ratio, *condemnatoriæ censuræ* evidens est. Quia prudenter agere, est agere cum certitudine morali honestatis: jam verò *generatim*, dum probabilitate *quantumvis tenui*, confisi agimus; non agimus cum certitudine morali honestatis; quia cum ista tenui probabilitate, stare potest, & frequenter stat formido *positiva* de actionis honestate. Igitur, *generatim*, dum probabilitate quantumvis tenui, confisi, aliquid agimus: non semper prudenter agimus. Vide omnino nostrum Egregium Patrem *Aurelium Piette. part. 2. q. 8. §. 3. pag. 200. & seqq.*

66. A fortiori, idemmet Pontifex hanc ordine *4tam* proscripsit propositionem: *Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili.* Ratio *proscriptionis* est: quia non obstante, quòd infidelis habeat opinionem minus probabilem, contra fidem veram, potest tamen ea ipsi videri probabilior, imò moraliter certa: sed, qui non credit id, quòd probabilius, imò moraliter certò judicat esse credendum, peccat saltem contra conscientiam, & non excusatur. Ergo.

67. Propter oppositum excessum, *Alexander VIII.* Anno 1690 die 8. Decembris inter alias, hanc ordine *tertiam*,

confixit propositionem: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam, quæ propositio ideo falsa est; quia opinio probabilissima, potest esse moraliter certa; adeoque licet sequi aliquam opinionem probabilissimam.* Sicut ergo nimix laxitatis est; omne probabile probare, ut practicè licitum; ita nimii rigoris est; omnem prorsus reprobare probabilitatem, eamque penitus relegare à vita humana, in qua (nisi fidei subsit infallibilitas) vix quidquam aliter accidit, quàm, quòd possit secus esse. Cæterum; tametsi non repugnet, nec impossibile sit, opinionem probabilissimam, etiamsi ad moralem certitudinem assurgat, reipsa falsam & erroneam esse; ea tamen non repugnantia, conscientiam, humanitus loquendo, rectam non coinquinabit. Confer *Aurel. Piette loc. cit. §. 4. pag. 221.*

68. Dum heri, alicui viro æque illustri ac piè docto, superiùs scripta, dabam legenda; is lectione finitâ, me rogabat; ut ad assequendum *Ethices* hujus *Christiane* scopum; facili & obvio stylo, ex Theologorum in orbe Catholico receptorum concordante sententia, exponerem; quam viam, quàmque doctrinam quisque Christianus, ne in errorem inducatur; sequi debeat, in actionum suarum moralium exercitio. Ut amici desiderio obsecundem, & Lector, qui fortè non nisi obiter Theologiæ studuit, fundamentaliter instruat; ab ovo quasi incipiendum & ex alibi dictis

69. RECOLENDUM imò. quòd lex æterna Dei, sit prima & universalis regula morum. Quia docente Divo *P. Augustino, lib. 3. confess. cap. 7. & 9.* Item *lib. 1. de libero arbitr. cap. 6.* ab ea, *formantur mores Regionum, & ei omnes piæ mentes, in operando, se conformare nituntur,* atque ab ea derivatur, *quidquid justum atque legitimum est in hac temporali vita.*

idem

idem docet *D. Thomas* 1. 2. *Q.* 19. *art.* 4. Confer nostrum Eximium *P. Aurelium Piette. part. 2. quæst. 7. per tot.*

70. RECOLENDUM 2dò. Quòd *conscientia*, sit particularis & proxima morum Regula. *Ratio*: quia regula universalis, per propriam uniuscujusque conscientiam, conferentem objectum particulare cum lege æterna Dei, judicando; an ei consonet, vel dissonet; applicatur objecto particulari, tanquam mensurato: Propria quoque uniuscujusque conscientia, proxime & immediatè dirigit & influit in actum; ita, ut actus sit moraliter bonus vel malus, *prout ipsa est recta vel erronea.*

Dictum 1mò. *Conscientia*, scilicet *Theologicè* sumpta, quæ definitur: "Judicium,, practicum de moralitate specifica operis,, faciendi vel omittendi." *Dictum* 2dò. *Prout ipsa est recta vel erronea.* Adæquatè enim dividitur conscientia in *rectam*, seu *practicè veram*: & *erroneam*, seu *practicè falsam*. Quodlibet enim est vel non est, adeoque conscientia, quæ est iudicium & dictamen ultimum morale, vel est conformis primæ & universali regulæ, scilicet legi æternæ Dei, vel non: si est; est *recta*; si non est; est *erronea*. Quia non datur medium. Solent quidem Ascetæ conscientiam dividere. 1. In *bonam* & *malam*. 2. In *Cauteriatam*, id est obcæcatam; & *perturbatam*, seu *desperatam*. 3. In *laxam*; quæ tantum mortalia curat, & *Pharisaicam*; quæ excolat culicem & glutit camelum &c. Verum, ut vides, ea non sunt membra dividentiæ conscientie *Theologicè* sumptæ, sed variæ dispositionis hominum.

71. RECOLENDUM 3tid. Conscientiam esse formaliter rectam, ex eo, quòd sit conformis appetitui recto; appetitum autem esse formaliter rectum, ex eo; quòd sit de objecto conformi regulis morum.

Ratio: quia conscientia est conclusio practica, cujus rectitudo formalis, est bonitas moralis, jam autem bonitas moralis conclusionis practicæ, seu iudicii practici, utpote actus intellectus; desumi debet à rectitudine appetitus seu voluntatis, cui tantum, competit bonitas moralis; voluntas verò demum est recta, quando prosequitur objectum conforme regulis morum. Si *OGGERAS* 1mò. Conscientia invincibiliter errans, est recta; sed illa non est conformis appetitui recto: ergo 2dò. Conscientia de prosequendo objecto de se *adiaphoro*, est recta; sed non ab appetitu recto. Ergo. *Resp.* Ad 1mum *Neg. maj.* Etsi enim conscientia in quantum est invincibiliter errans, sit inculpabilis, non tamen potest dici *recta*. Ad 2dum. *Resp. Neg. min.* Esto enim objectum de se & secundum speciem, sit adiaphorum seu indifferens; in individuo tamen, prout iudicatur esse prosequendum, vestitur aliquà circumstantiâ, quæ illud regulis morum con-vel difforme reddit.

72. RECOLENDUM 4tò. Conscientiam cum sit actus intellectus *practici*, dictantis licita esse vel illicita, quæ hîc & nunc agenda sunt vel omittenda; in rigore loquendo, dici veram, vel *formaliter falsam*; bonam verò vel malam, non dici propriè *formaliter*, sed duntaxat *regulativè*, in quantum dirigit voluntatem bene vel malè agentem

73. RECOLENDUM 5tò. Conscientiam differre à *Synderesi*. 1mò. Quòd hæc, non sit actus, sicut conscientia; sed habitus; quanquam etiam sumi possit, pro actu, à tali habitu procedente. 2do. Quòd *Synderesis* versetur quidem circa principia practica, sed universalialia & indeterminata, ut: quòd virtus sit amplectenda, vitium fugiendum, Deus colendus, parentes honorandi, nemo lædendus; jus suum unicuique tribuendum &c. ita, ut *Synde-*

resis

reſis non poſſit proximè & immediatè, actus noſtros regulare: *Conſcientia* verò applicet illa principia, ad materiam determinatam, mediante hoc vel ſimili diſcurſu: virtus eſt amplectenda; ſed caſtitas eſt virtus: ergo eſt amplectenda. Vitium eſt fugiendum; luxuria eſt vitium: Ergo luxuria eſt fugienda. Ubi *majorem* univerſalem ſuppeditat *Syndereſis*, ſcientia verò *moralis* ſub directione virtutis *prudentiæ*, adjungit *minorem* particularem; cui porrò *conſcientia* adjungit concluſionem. imò. *Conſcientia*, eſt ipſa concluſio. *Dixi: ſub directione virtutis prudentiæ*. Nam, ut bene obſervat *Eximius* noſter *Gircken tract. 2. q. 3. dub. 1. in fine*. *Scientia* moralis, ſine prudentia, eſt navis ſine gubernatore. *Scientia* quippe conſiderat objecta ſecundùm ſe, prudentia verò circumſtantias ponderat, ut proinde non ſit idem *ſcienter* ac *prudenter* agere. Multa profectò in ſcholis ſcienter docentur, quæ in aliis circumſtantiis, planè imprudenter in praxin redegeris. Unde miſerandi ſunt, qui ideo calus pervolvunt; ut, ſi ipſis occurrat, in una alterâ circumſtantia, calus ſimilis, juxta ejus reſolutionem operentur; non perpenſis aliis circumſtantiis, aliud judicium perſæpe poſtulantibus.

74. Hic cum *Scoto* in 2. *Diſt.* 39. §. *Ad quæſtiones* OBSERVA: *Syndereſin* eſſe regulam *infallibilem*, quia nempe verſatur circa univerſaliſſima principia agendorum, quæ ſunt per ſe nota; *conſcientiam* verò eſſe regulam *fallibilem*, ut patet in eo, qui credit, ſibi licitum eſſe *mentiri* ad ſalvandam vitam proximi. *Ratio* eſt: quòd potentia ratiocinans & *conſcientia* per erroneam informationem deluſa, aut ratiunculis verifimilitudinem quandam præferentibus, præventa; malè applicent principia univerſalia. Ex quo factum, quòd *Pagani* quidam, referente Divo Patre *A Hochkirchen, Ethica Chriſt. Pars 1.*

Auguſtino, de Civitate Dei. lib. 7. 8. 9. & 10. eò dementia devenerint, ur etiam *Jovem* adulterum, *Bacchum* ebriofum, & *venerem* impudicam, pro Diis coluerint. Cujusmodi nefandi errores, non ex *Syndereſi*, cujus principia ſunt per ſe nota; ſed ex *conſcientia*, rationibus ſpecioſis carnalia opera foventibus, pullularunt. Jam

75. INDAGABIS *Imo*. Num ſemper teneamur ſequi *conſcientiam*, ſive veram & rectam; ſive falſam & erroneam? Ante *Reſponſionem*, SUPPONO: *Conſcientiam* etiam *rectam* nec neceſſariò eſſe, nec eſſe debere, imò nec ſæpe eſſe poſſe, omnino certam & evidentem. Id quòd *Paulus 1. ad Corinth. 4.* ſat indicavit, *dum nihil ſibi conſcius*, non audebat ſe *juſtificatum* dicere. Quò etiam reſpexit *Job cap. 9.* *conſcientiâ rectâ* dicens: *Verrebar omnia opera mea.* *Ratio* Divi *Thomæ, quæſt. 17. de verit. art. 2.* eſt: quia *Conſcientia nihil aliud eſt, quàm applicatio ſcientiæ ad aliquem ſpecialem actum, in qua quidem applicatione, contingit errare dupliciter: uno modo, quia id quod applicatur, in ſe errorem habet; alio modo; quia non bene applicatur.* Jam verò applicatio, in qua contingit errare, illius rectitudo non eſt evidens; niſi quis plena luce cæcutire velit, ſed potiùs ab intrinſeco & ex natura ſua fallibilis, ex duplici capite, ab *Angelico Doctore* aſſignato; propter quæ, opus eſt virtute prudentiæ, cujus officium eſt, gnaviter circumſpicere, ne ex alterutro capite, contingat error & fallatur operaturus. Confer latius prælaudatum *Magiſtrum Gircken loc. cit. dub. 2. pag. 96. & ſeqq.*

76. Tametſi autem ad rectitudinem *conſcientiæ* non requiratur *Phyſica*, aut *Metaphyſica* evidentia vel certitudo; omnino tamen requiritur certitudo *moralis*. Vide textum in *cap. Quoniam. de Præ-*

scriptionibus Ratio est: quia, ut sit recta & inculpabilis, debet absoluto iudicio dictare, operationem hinc & nunc esse honestam, ex motivis tam firmis, ut excludatur omnis formido *positiva rationalis*; adeoque, ut conscientia sit recta; debet esse *moraliter* certa de honestate actionis. Quod, ut clarius percipias

77. Non obiter OBSERVABIS imò. Scientiam *actualement* consistere in iudicio certo & evidente, quo res ita iudicetur esse, ut non possit, vel non esse, vel aliter esse. 2dò. De essentia quidem opinionis esse *formidinem negativam*, quæ est iudicium absolutum, quod res ita sit, quamvis possit esse aliter, non verò *formidinem positivam*, quæ est positiva intellectus fluctuatio, propter motiva fortiter ipsum impellentia, quod fortè de facto res aliter se habeat. Hæc enim *positiva* formido, facit conscientiam *dubium practicè*, de qua paulò infra. 3tò. Opinionem tantis niti posse motivis, ut exclusâ omni formidine positivâ [quamvis adsit *negativa* opinioni essentialis] ascendat ad *moralem* certitudinem, quæ est infra evidentiam & certitudinem *physicam* aut *metaphysicam* quidem; supremum tamen gradum constituit opinionis: atque ad hunc gradum, eniti debere conscientiam opinativam, ut sit recta & inculpabilis; est nostra, *Augustiniano-Thomistica*; item *Scotistica*, nedum in Italia & Gallia, sed & ubivis terrarum, celebratissima & prudentissima sententia. Vide rursus Magistrum Gircken *loc. cit. dub. 3. pag. 100. & seqq.*

78. Porrò, quidd sufficiat ad honestatem actionis, conscientiam esse *moraliter* certam de bonitate illius; luculenter docet Doctor *Angelicus*. 1. 2. *quæst. 96. art. 1. ad 3. ibi: Non est* (inquit) *eadem certitudo quærenda in omnibus, ut 1. Ethic. dicitur. Unde in rebus contingentibus, sicut*

sunt naturalia & res humane, "sufficit talis certitudo, ut aliquid sit verum in pluribus, licet deficiat in paucioribus." Quæ autem certitudo illa, alia est; quam *moralis*; quam scilicet quisque sollicitè & prudenter assequi potest? Quod respiciens *Alexander VIII.* hanc, supra quoque n. 67. refutatam, damnavit sententiam: *Non licet sequi opinionem probabilem, vel inter probabiles probabilissimam.* Ut proinde ejus contradictoria: *licet sequi opinionem probabilem, vel inter probabiles probabilissimam*, ideo tutò sustinenda sit; non, quod opinio probabilis transcendere debeat certitudinem *moralem* [alioquin enim non maneret opinio, sed fieret *scientia*.] sed quia humanitus, alia non exigitur certitudo, quam *moralis*. Hanc enim, qui habet, prudenter agit, tum, *quia* certitudo *formalis* conscientiæ, exigi non potest major, quam sit *objectiva*; honestas autem operis *contingenter recti*, non est certa *physicè*, sed fallibiliter tantum, tum, *quia*, si non sufficeret certitudo, quæ communiter in rebus humanis habetur; obligaretur homo ad aliquid, quod est supra hominem; adeoque, ad *moraliter impossibile*. Ergo. Huc facit; quod, nisi assertio nostra, vera esset; nemo posset alioquin hunc numero virum honorare, ut patrem suum naturalem; prout ratiocinatur Magnus P. *Augustinus cap. 12. de verit. cred* inquit: *Si, quod nescitur; credendum non est, quomodo servient parentibus filii?* Cùm nemo certò sciat, hunc individualiter hominem, esse genitorem suum. Si

79. OPPONAS imò. Conscientiam *moraliter* tantum certam, non esse *ex fide*; adeoque *moralem* certitudinem, non sufficere ad honestatem actionis. *Resp. Neg. anteced.* & certè, si conscientia esset pluraquam *moraliter certa*; non esset *ex fide*, sed *ex scientia*. Si

80. **OPPONAS 2dò.** Moraliter tantum certum, de honestate operationum, non implere præcepta *ex toto corde*, quod præcipitur *Deuter. 26. Resp. Neg. Assumptum.* Quia is implet præcepta ex toto corde, qui implet tali certitudine, quæ hîc & nunc humanitushaberi potest, etsi non sit supra hominem.

Jam ad supra propositam quæstionem: an semper teneamur sequi conscientiam sive veram, sive erroneam?

81. **RESPONDEO 1mo** Semper teneamur sequi conscientiam *veram seu rectam*, quando aliquid fieri præcipit aut prohibet.

Ratio est: Quia tenetur voluntas operans sequi suam regulam: atqui conscientia rectè præcipiens aut prohibens, est regula proxima voluntatis operantis, & moventis alias potentias ad executionem operis. Ergo. *Ratio rationis est*, quia Conscientia est dictamen rationis intimans, aliquid in vim legis æternæ, & ex ejus præscripto, quid esse faciendum vel omitendum; sed hoc dictamen nos obligat, sicut ipsa lex æterna, quam quadantenus instar præconis intimat & promulgat. Ergo. *Confirmatur* Quando voluntas agit contra dictamen rationis sibi intimantis aliquid esse ex præscripto legis æternæ faciendum aut omitendum; eò ipsò spernit & contemnit autoritatem legis & præcepti sibi intimati: sed absque piaculo, nemo potest spernere autoritatem legis. Ergo. Unde conformiter verbis Apostoli, *ad Rom 14. v. 14.* dixit Pontifex in *cap. Litteras. de restit. spoliat.* *Quidquid fit contra conscientiam, ædificat ad Gehennam.*

82. **RESPONDEO 2do.** Tenemur etiam sequi Conscientiam *invincibiliter* errantem, quando dictat hîc & nunc, aliquid esse, de præcepto, faciendum vel omitendum. *Ratio est:* quia tenemur sequi semper conscientiam *veram*, adeoque &

eam, quam ob errorem invincibilem, nullatenus possumus distinguere à *vera*. Id quod indigitare voluit Doctor *Angelicus*, dum *1. 2. q. 91. art. 3. ad 3.* inquit: *Non oportet, quod omnis mensura sit omnino infallibilis & certa, sed secundum quod est possibile in genere suo.* Adeoque, si conscientia præsertim invincibiliter erret; non definit esse actionum nostrarum regula.

83. **DICES 1.** Conscientia erronea non subordinatur legi æternæ; ergo nullam habet in se derivatam ab ea vim obligandi. *Resp. Dist. Ant.* Non subordinatur verè legi æternæ *C. existimatè N.* Lex enim falsò existimata *tanquam vera*, in tantum obligat, ut sperni non debeat, in *sensu composito* istius existimationis.

84. **DICES 2do.** Lex inferior non obligat, si contrarietur superiori: sed conscientia est lex inferior, & dum est erronea, contrariatur legi superiori. Ergo. *Resp. Dist. Maj.* Non obligat, si contrarietur superiori, & hoc cognoscatur *C.* Si contrarietur & putetur concordare *N. M. & dist. min. conseq.* Facit enim falsa conformitatis existimatio, ut tenear verà lege non spernendi autoritatem superioris.

85. **REPLICABIS.** Si conscientia erronea obliget ad sui sequelam; ergo poterit quis esse necessitatus ad peccandum. *Pone:* quod quis judicet, sibi esse mentiendum, ad conservandam vitam; En! si mentiatur, peccabit contra legem *veracitatis*; si non mentiatur, peccabit contra *conscientiam* dictantem sibi esse mentiendum: sed nemo debet posse necessitari ad peccandum: ergo conscientia erronea non obligat. *Resp. 1.* cum *D. Thoma 1. 2. q. 19. art. 6. ad 3.* Posse quem necessitari ad peccandum *ex supposito*, quod non deponat errorem, non verò *simpliciter & absolutè.* *Resp. 2. Dist. sequel. maj.* Ergo poterit quis necessitari ad peccandum

dum *materialiter C. formaliter N.* Formaliter enim ut quis peccet, requiritur; ut agat contra præceptum cognitum ut tale, vel saltem non invincibiliter ignoratum. Si

86. ROGES: Num conscientia invincibiliter errans, excuset solùm à tanto, vel à toto, seu totali peccato? *Resp.* Excusare à toto totalique peccato scilicet *formali*. Id quod manifestè ex illo *Joan. 15. Si non venissem & locutus eis fuisset, peccatum non haberent*: colligitur, utique non ex alio capite, nisi, quia habuissent ignorantiam *invincibilem*, eò quòd legem audire non potuissent. Quòd facit condemnatio hujus propositionis, facta ab *Alexandro VIII. Tametsi detur ignorantia invincibilis juris nature*, hæc in *statu nature lapsæ, operantem ex ea, non excusat à peccato formali*. Ut à sensu contradictorio, si detur ignorantia invincibilis; excuset operantem à peccato formali, adeoque à toto, quia tantillum peccati, est peccatum. *Ratio peremptoria est*: Quia ignorantia invincibilis est illa, quam tollere non est in nostra potestate: jam autem talis ignorantia, cum faciat, ut malitia sit totaliter involuntaria, utpote nec cognita nec cognoscibilis, nec proinde appetibilis; excusare debet à toto. Ergo. Quòd, si quis contrarium assereret; eodem jure dicere posset: quòd infantes, amentes, imò & rationis prorsus impotes, in actibus suis indeliberatis ex objecto malis, damnabiliter peccarent, quod ita absurdum & falsum est, ut dicente Magno P. Augustino, *nulla Doctorum paucitas, nulla Indoctorum turba dissentiat. Nec Dixeris imò. Operanti ex ignorantia invincibili, malitiam esse voluntariam in causa, peccato scilicet originali*. Nam, sic malitia non fit voluntaria voluntaritate personæ, sed capitis tantùm, quod nequaquam sufficere docet Pontifex *Alexander*

VIII. hanc Anno 1695. 7. Decemb. dam-
nando propositionem: *In statu nature lapsæ, ad peccatum mortale & demeritum, sufficit illa libertas, quæ voluntarium & liberum fuit in causa sua, peccato scilicet originali & voluntate Adami peccantis*. Esto igitur morbi, mors, aliæque hujus vitæ miseræ, sint nobis voluntariæ voluntate capitis, sicut tamen ista imputari non possunt in culpam personalem; ita nec ignorantia invincibilis nec ejus effectus. Neque DIXERIS 2dò. ex Divo P. Augustino. *de Gestis Pelagii, cap. 13. esse de fide contra Cælestium, quòd ignorantia sit peccatum. Nam hoc nec Divus P. Augustinus nec alii Patres aut Concilia intellexerunt de ignorantia invincibili, quasi hæc esset personale peccatum, sed nomine peccati, contra Pelagianos sustinebant, ignorantiam esse pœnam peccati originalis, cujus existentiam negabant Pelagiani dicentes: ignorantiam & concupiscentiam homini esse connaturalem. Contra hos inquam Hæreticos, SS. Patres docuerunt; ignorantiam esse peccatum, id est ortum ex peccato originali præexistente, adeoque denominativè; non formaliter & Theologicè.*

87. Detur (INQUIES) homo obcæcatus, privatus omni gratiâ sufficiente ad sciendum ea, quæ tenetur scire; hic laborabit ignorantia invincibili; atqui hic ignorando ea, quæ tenetur scire, peccat. Ergo ignorans invincibiliter peccat. *Resp. Gratis admissio casu, disting. 2dam partem majoris. Hic laborat ignorantia invincibili sibi voluntaria in causa à se posita C. sibi simpliciter involuntaria N. cum enim obcæcatio sit voluntaria, etiam ignorantia inde secuta, talis est. Quo sensu capiendus est D. P. Augustinus, dum lib. de nat. & gratia. cap. 66. dixit: Multum erras, qui nullam putas esse necessitatem peccandi, scilicet consequentem. Nisi malis*
di-

dictum S. Patris intelligere de necessitate *moralis* & magna difficultate vitandi omnia peccata, propter quam quotidie oramus *Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo.*

88. Quid! (ROGABIS) an ergo opus ex se malum, si fiat ex ignorantia invincibili, reddetur moraliter bonum? *Resp.* Non reddi quidem moraliter bonum & honestum, sed tantum *non malum moraliter*. *Ratio* est: Quia invincibilitas ignorantiae, nequit operi in se & essentialiter malo, tribuere, quod ipsi repugnat: bonitas autem moralis repugnat operi in se & essentialiter malo: siquidem tanta necessitate, opus hoc in se malum & divinae aeternaeque legi dissonum est; quantà necessitate, Deus est moraliter rectus imò rectitudo ipsa. Proinde opus in se malum, si fiat ex ignorantia invincibili, non redditur moraliter bonum, sed solummodò actus, ex ignorantia invincibili, tendens in objectum per se malum, excusatur & efficitur *non malus*, non verò *formaliter* honestus. Confer D. Thomam 1. 2. Q. 19. in corpore. *Et ad. 1.* Ubi hanc quaestionem ex professò sic resolvit.

89. OPPONES: Accedens ex errore invincibili ad uxorem non *suam*, est eodem planè modo dispositus in intellectu & voluntate, sicut accedens ad *suam*: sed *bic* operatur honestè; ergo & *ilie*. *Resp. Neg. min.* In unius enim intellectu est error, non in alterius.

INSTABIS. Accessus ille est prudens: ergo honestus. *Resp.* Est prudens ex fine *Transseat* ex objecto. *Neg.* sed est *non imprudens* formaliter.

OBSISTES: Objecti malitia non cognita, actum non inficit: atqui malitia invincibiliter ignorata, non est cognita: ergo non inficit actum, adeoque erit moraliter honestus. *Resp. Neg. ultimum illatum.* Aliud enim est, actum carere culpà

formali, ob defectum deliberationis & cognitionis; aliud est, esse honestum. Actus stultorum carent culpà, sed non ideo sunt boni moraliter.

REPLICABIS. Actus conformis suae regulae proximae optimo modo possibili constitutae, est moraliter bonus: sed actus conformis conscientiae invincibiliter erranti, est conformis suae regulae proximae optimo modo possibili constitutae. Ergo *Et c.* *Resp. Neg. maj.* Quod enim non potest esse rectum, non ideo est rectum; sicut claudus non ideo rectè incedit, quia graditur meliori modo, quo potest.

URGEBIS. Si ita est; ergo in tali casu, deficit Providentia Divina. *Resp. Neg. illatum.* Non enim debetur homini praesertim lapsò immunitas ab omni errore & ignorantia invincibili,

90. Ad supra motam quaestionem RESPONDEO 3^{ti}o. Tenemur etiam sequi conscientiam *vincibiliter errantem*, quamdiu error, quem deponere debemus, non deponitur. Ita communis Theologorum schola. Veritas hujus assertionis colligitur ex illo *Ad Rom. 14.* *Omne, quod non est ex fide*, id est ex credulitate, quòd sit licitum (ut interpretantur SS. Patres) *peccatum est*. sed qui non sequitur conscientiam (licet erroneè) aliquid praecipientem vel prohibentem, non habet fidem seu fiduciam, quòd actio vel omisso sit licita, quin potius stante errore, habet fidem, quòd sit illicita. Ergo. Itaque mens Apostoli ibidem est, ostendere, neò conversos Judaeos contra propriae conscientiae dictamen peccaturos, si ederent de cibis Gentilium, putantes esse illicitos, *quia* immundos, etsi reverà forent liciti & mundi. *Ratio* in idem recidens, sed paulò clarior est; quòd *non agere* secundum conscientiam aliquid praecipientem vel prohibentem, sit agere

contra, cùm non detur medium; nullo autem casu, sit licitum agere contra conscientiam licet errantem, eò quòd taliter operans, velit interpretativè malum, cùm vel id ponat, quod credit prohibitum, vel id omittat, quod credit præceptum, & sic utrolibet eventu, semper malè agat. siquidem tunc non minus afficitur voluntas circa malitiam; quàm, si defacto mala esset actio aut omissio à parte rei, quia malitia, non ut in se est, sed prout subest intellectui, voluntatem afficit.

91. OPPONES. Ex posita assertione resultat; quòd, ut ut teneamur sequi conscientiam vincibiliter errantem; equidem illam sequendo peccemus. Hoc autem videtur valde durum imò absurdum. Ergo. *Resp.* Nos non peccaturos, tam, quia præcisè dictamen conscientia sequimur; quàm, quia aliunde actio; quam ponimus, mala est, neque ejus malitia abstergitur per errorem voluntarium. Quocirca vincibiliter errans, quadantenus obligatur ad peccandum, non tam ex absoluta quadam necessitate, quàm ex voluntatis suæ perversitate, eò quòd errorem, quem vincere potest & deponere debet; non vincat, nec deponat.

Sed quid (AIS) si in perplexitate & operandi necessitate, non suppetat tempus peritiores consulendi, vel rem limatiùs examinandi? *Resp.* Tali casu facilè fieri posse, ut ex errore vincibili, *pro tunc* fiat invincibilis; si quis videlicet ita sit comparatus, ut, si tempus suppeteret; rem omnimodè esset discussurus. De conscientia erronea, quantum propositi mei, & hujus libri ratio postulat, satis me dixisse putem. Jam subit agere de conscientia *dubia*, ut pedetendum ad conscientiam (ut ajunt *probabilem*) concludendo, descendamus.

92. Sicut conscientia dicitur *vera* à

veritate, *erronea*, ab errore; ita dicitur *dubia*, à dubio. *Dubia* autem conscientia, est hæsitatio seu suspensio intellectus inter utramque contradictionis partem, ita; ut neutri detur assensus, aut dissensus. Ut proinde taliter fluctuans animus, non importet propriè, *con-*aut *secum-*scientiam, quæ essentialiter importare debet actum *resolutivum*. Id, quod ex duplici capite, oriri potest, videlicet: aut, quia ex neutra parte, apparent rationes convincentes aut rationabiliter probabiles, [quo casu dicitur conscientia *dubia negativè*.] Aut, quia utrimque apparent rationes, consideratis considerandis, æquales, quo casu, dicitur conscientia *dubia positivè*.

93. Theologi dubium dividunt imò. In speculativum & practicum. *Speculativum est*; quod vel non respicit actionem humanam, & dicitur *purè speculativum*, vel si eam respicit; non tamen, ut hîc & nunc ponendam; & vocatur *speculativo-practicum*. Exemplum *primi* est, si dubitetur, utrum Angeli moveant cælos. *Secundi*, An liceat baptizare cum aqua rosacea, celebrare Missam, ante solis orrum &c. *Practicum*, quod vocari solet *practicè-practicum*, est, quod respicit actionem hîc & nunc individualiter ponendam. Veluti: si quis dubitet, num hodie possit comedere carnes, operari serviliter, &c. 2dò. Dividunt dubium in *negativum* & *positivum*. Primum est, quando pro utraque parte aut nullæ, aut admodum leves sunt auctoritates vel rationes, quamvis, ut rectè observat *Gonzales* in suo *Traclatu: de recto usu opinionum probabilium*. Potiùs *nescientia* vel *ignorantia*, hujus modi dubium dici mereatur. *Ego enim* (inquit Author ille) *non dubito, an astra sint paria? nec; an Turca dormiat? quia pro neutra parte occurrit ratio, sed penitus nescio, & ignoro; ac interroganti,*

an astra sint paria? respondere debeo; nescio. Et ineptè responderem: dubito. Quia, si ita responderem; posset aliquis interrogare; quam habes rationem dubitandi? cui interrogationi nihil possem respondere. Ita ille. Dubium positivum est; dum occurrunt intellectui rationes vel autoritates æquales aut ferè æquales, pro utraque parte, quæ seorsim sufficerent ad inclinandum intellectum in unam partem. Dixi: aut ferè æquales. Sufficit enim ad verè dubium, æqualitas moralis motivorum, ita nempe; ut motiva unius partis, non excedant tam notabiliter motiva alterius partis; ut ea directè vel indirectè elidant & annullent. 3tio. Dispendunt dubium ratione materie, in dubium juris & facti. Primum respicit jus, legem aut præceptum. Quando videlicet ambigitur: an existat lex nec ne? & supposito, quòd existat; an sit debitè promulgata? vel etiam; an promulgata, comprehendat hanc personam, vel hunc casum specialem? Secundum est; dum quis certus de existentia legis, dubitat, an fecerit, aut facere debeat hîc & nunc aliquem actum, ad quem obligat lex. V. G. novit pœnitens, adimplendam esse pœnitentiam sacramentalem, & dubitat, an eam impleverit, & an iterum implere teneatur? Ubi vides, hoc dubium posse esse, vel facti præteriti. v. g. An pauperi data fuerit elemosyna? vel præsentis. v. g. An nunc Missa sit audienda? vel futuri. v. g. An votum sit implendum prima opportunità; an prohibitu voventis? Cæterum, dubium juris est merè mentale; quia oritur ex conflictu rationum & motivorum: Dubium facti verò præsertim præteriti, est quasi corporale, & oritur ex conflictu probationum externarum. Utriusque tamen dubii idem est effectus, scilicet mentis fluctuatio. Porrò Divus Thomas 2. 2. q. 60. art. 4. ad 2. dubium

dividit in dubium de rebus, & de personis. Primum solvitur inventione veritatis; secundum, præsumptione bonitatis. Omnis enim persona, ex hoc quod sit rationalis & libera; habet jus ad bonam famam; ita, ut citra injuriam ipsius, aliter de ea judicari non debeat, nec dici aut credi possit mala & culpabilis; nisi convicta. Jam

94. INDAGABIS 2do. An liceat operari cum conscientia practicè dubia? Resp. Nequaquam, sed operans cum conscientia practicè dubia, semper certò peccat. Ratio est imò. Quia qui amat periculum, peribit in illo: sed qui agit practicè dubitans, an actio sua (idem est de omissione) sit licita nec ne; exponit se manifesto peccandi periculo, cum fortè sit licita, fortè illicita Ergo. 2do. Quia taliter operans, censetur interpretativè velle malum, cum velit absolutè ponere opus, sive bonum, sive malum, cum de utroque dubitet. 3tio. Lex amicitiae postulat, ut caveatur id, quo rationabiliter creditur amicus posse offendi aut graviter lædi: Ergo, qui amicus Dei esse vult, non debet agere id, de quo dubitat, an per illud Deus offendatur. Quòd facit; quòd ad licitè operandum, requiratur iudicium moraliter certum de honestate seu bonitate actionis, dubitans autem, nequidem habeat iudicium probabile.

95. DICES: Dubitans, an actio sua sit bona vel mala, non bene agit, licet fortè actio in se bona sit: ergo nec agit malè, licet fortè in se sit mala. Resp. Neg. conseq. Disparitas est, quòd ad rectè operandum; debeat repræsentari objectum ex omni parte bonum, quia bonum ex integra causa: dubius autem consideret objectum fortè bonum, fortè malum; ad malè verò operandum, sufficiat, objecto, ut intellectui repræsentato, inesse aliquam malitiam aut ejusdem periculum, quia malum ex quolibet defectu. Ex dictis

96. RESULTAT 1mo. Operantem ex conscientia practicè dubia, peccare mortaliter, si dubitet, an id quod facit vel omittit, sit *mortale*, venialiter autem, si dubitet, an sit *veniale*. Ratio est; quia in tantum peccat, in quantum, peccatum, cujus periculo se exponit, grave est vel leve. 2dò. Operantem cum conscientia practicè dubia, committere peccatum illius speciei in confessione explicandum, de cujus malitia dubitat.

97. Quid ergo [inquis] agendum in dubio *positivo* peccati? *Resp* in tali dubio, semper pars tutior est eligenda. Atque hæc regula infallibilis actionum humanarum, traditur in jure canonico *cap. ad audientiam. & cap. Significasti. de Homicidio. cap. Juvenis. de Sponsalib. &c.* ac alibi pluries. Hanc normam olim servavit & docuit Magnus Patriarcha noster *Augustinus, lib. 1. de Baptis. cap. 3. ibi: In causa salutis, hoc ipso quis peccat, quod certis incerta præponat. & contra Donatistas, cap. 5. Efficere id, quod incertum est, an sit peccatum? certum peccatum est.* Adeoque in dubio, eligendum est tutius, id est: vel abstinendum est ab amplexu utriusque partis, vel eligenda est pars illa, quæ certò remota est à periculo peccandi. Vide omnino Nostrum Patrem *Piette loc. cit. part. 2. quæst. 8. §. 3. & 4. per tot.* Hic autem

98. Observandum sedulo, quòd *ly* tutus hic non capiatur *comparativè*, ascendendo à *positivè tuto*, ad tutius, sed *adversativè*, pro omni eo, quod est tutum & remotum à positivo periculo peccandi. Quod, si utraque pars dubii foret tuta; cessaret quæstio. Idem est; si dubium, tantum foret *negativum*.

99. Falleris autem; si putes, præmissam Regulam continere duntaxat consilium, non verò inducere necessitatem præcepti. *Falleris* inquam, siquidem eà

necessitate eligendum est tutius, qua vitandum est positivum peccandi periculum, & ipsomet formale peccatum: hoc autem vitandum est, non tantum ex consilio, sed de necessitate præcepti. Ergo.

100. Non minus deciperis, si existimes, Regulam istam non esse *universalem* pro omni dubio conscientiæ; sed tantum pro particularibus illis casibus, quibus applicatur à jure scripto. Non minus (inquam) *deciperis*; quia in omni dubio, circa actiones morales, generatim vitandum est peccati periculum; adeoque tutius eligendum. Et sanè, jus scriptum, applicando hanc regulam casibus particularibus, non sustulit ipsi suam universalitatem & indefinitam veritatem; quin potius monstravit; quomodo ea passim in dubiis applicanda & observanda sit; maxime; cum omnes aliæ regulæ & theoremata juris, de particularibus dubiis ritè resolvendis, in hac, veluti universali principio fundentur, & ab illa æquitatem suam participant. Id quod exemplis demonstro.

101. En! 1mò. In dubio *personæ*, particularis Regula sic habet: *In dubio favendum est Reo*. Id quod non alia de causa, est verum; nisi; quia favere *Reo*, est tutius; & favor ille vacat periculo peccandi; cum écontra condemnatio *Rei* in dubio, sit intrinsecè mala, & aliquando damnum irreparabile inferat. Quòd facit; quòd Deus *Genes. 18.* maluerit multos tolerare nocentes, quàm paucos innocentes cum ipsis, perdere. Ratio itaque hujus particularis regulæ est; quòd favor, *Reum* non absolvat, aut immunem reddat; sed velit, tolerandum esse *Reum* conventum, donec ejus delictum, vel ejus iniquitas liquidò probetur. Uti que autem minus malum, æquius adeoque & tutius est, condemnationem *Rei* non convicti differre, quàm illum, in du-

dubio, condemnare. Ergo hæc regula particularis ideo est vera, quia derivatur ex illa univerfali: *in dubiis, tutius est eligendum*. Iterum

102. HÆC, de *dubio rei*, vera ideo est particularis regula: *melior est conditio possidentis*; quia, id tutius. Cùm enim possessione acquiratur rei dominium; iudex, in dubio, rationabiliter & absque peccandi vel errandi periculo, tam diu manenet possidentem; donec alter, jus *petitorii*, clarè probaverit, confer supra dicta n. 59.

103. Rurfus illud commune Theologorum & Ascetarum effatum: *Dubia in meliorem partem sunt interpretanda*. Ideo obtinet; quia id tutius. Si enim interpretatio fiat in sequiorem partem, & persona iudicetur nocens; periculum est, ne violetur iustitia & lædatur jus, quod alter habet ad suam bonam famam. Siverò dubii interpretatio fiat in meliorem partem; abest periculum *formaliter* peccandi, & solum subest periculum errandi *materialiter*, si is, de quo bene iudicamus, reapse sit nocens, facinerosus &c. Neque sic, in dubio, iudicando, ulli facimus injuriam, ut meritò *Doctor Angelicus* dixerit 2. 2. q. 6. art. 4. ad 1. *Melius esse, ut quis frequenter fallatur, habens bonam opinionem, de aliquo malo homine; quàm, ut rarius fallatur, habens malam opinionem, de aliquo bono homine.*

104. INDAGABIS 3^{ti}o. An dubium *conscientiæ*, rectè resolvatur; allegando possessionem libertatis? Satis inter Theologos & Jurisperitos convenit, possessionem in materia *iustitiæ*, esse titulum sufficientem; ut *speculativè* dubitans, an res aliqua, sit sua vel aliena? possit formare conscientiam moraliter certam: quòd possit illam retinere. Verùm; non ita expeditum est, an in materia aliarum virtutum, in dubio, sub prætextu libertatis, quis se
A. Hochkirchen, Ethica Christi. Pars I.

moraliter certum reddere possit, quòd hîc & nunc non teneatur ad legis dubiæ observantiam. Qui hoc ultimum sustinent, ajunt; possessionem stare pro libertate, cùm dubitatur de eo, per quod *intrat legis obligatio*: è contra, possessionem stare pro lege, adversus libertatem; quando dubitatur de eo, per quod *tollitur legis obligatio*. Sicque volunt; dubitantem, an lex aliqua sit promulgata? ad illam legem non teneri, quia promulgatio est id, per quod intrat legis obligatio: dubitantem verò, an lex sit abrogata, modificata, restricta; teneri ad ejus observantiam; quia dubitat de eo, per quod tollitur legis obligatio. Licet hæc distinctio aliquid sub recessu habere videatur; nihilominus, si res limatiùs perpendatur; evidenter apparebit, extra materiam iustitiæ, possessionem prætensæ libertatis non esse titulum sufficientem ad formandum prudens conscientiæ dictamen, imò merè cerebrinam esse illam libertatis possessionem. Id quod

105. PROBATUR 1mo. Quia dubius de existentia aut vigore legis, dubius est de legis obligatione: sed dubius de legis obligatione, dubius quoque est de suæ libertatis possessione, cùm per legis obligationem adimatur illa possessio, seu libertas & licentia ad agendum vel non agendum id, quod lex jubet. Ergo. *Probat Major*. Dubius de existentia alicujus rei, dubius quoque est de ejus proprietate. Sic videns moveri aliquid, si dubitet, an sit animal rationale, consequenter quoque dubitare debet, an sit *risibile*, quia proprietates, *rei* inseparabiliter cohæret. Obligatio autem est proprietas legis adeò ab ea inseparabilis; ut lex non sit, sed consilium, si non obliget. Ergo dubius de existentia legis, dubius est de ejus obligatione, ac consequenter de prætensæ libertatis possessione. 2do. Quia in dubio
O nul-

nulla est possessio libertatis agendi, quodlibet; sed determinatè agendi, quod tutius. Esto igitur melior sit conditio possidentis, quando præter rationes æquales pro jure proprietatis, possessio est certa; non tamen, quando æquè dubitatur de possessione ipsâ, ac de jure proprietatis. Jam verò, cum dubitatur, an lex prohibens vel præcipiens existat? & an consequenter aliquid liceat nec ne? dubitatur de possessione libertatis. Ergo ex dubia ista possessione libertatis, non potest dubium certò resolvi. En! licet, antequam erat lex præcipiens *Pragæ celebrari in choro & foro, festum S. Joannis Nepomuceni*, incola istius Metropolis, habuerit libertatem laborandi vel non laborandi serviliter; audiendi itidem Missam vel non audiendi; eo ipso tamen, quo dubitat, an talis lex etiam obliget in *nova v. g. urbe Pragensi*, quæ est trans *Moldavam*; etiam dubitare debet de suo jure, adeoque de suæ libertatis possessione. Aliud est in materia justitiæ, ubi dubium non est de possessione, cum, ut supponitur, sit certa; sed de rei possessæ proprietate & dominio.

106. DICES: si dubius de existentia legis non retineat possessionem certam libertatis; perinde ipse tenebitur observare legem, ac si certus esset de illa, quod non videtur rationabiliter asserendum. *Resp.* Perinde illum teneri, non vi legis dubiæ præcisè, sed vi legis *naturæ*, non solum præcipientis, ut obediamus justis Superiorum legibus, sed etiam, ut non exponamus nos evidenti periculo illas transgrediendi, cui periculo se exponit dubius, si illam non servet. De quæstione hac videri meretur Noster sæpe laudatus *P. Piette loc. cit. §. 6.* Ex his

107. INFERUNTUR plura ad praxin spectantia, videlicet 1. dubitantem, an inchoaverit annum vigesimum secundum? non posse suscipere sacros ordines. 2. An

comederit post mediam noctem? non posse subsequenti die, extra mortis periculum, Sacram Communionem fumere. 3. An sonuerit duodecima noctis; non posse comedere carnes, si dies præcedens aut subsequens, sit dies abstinentiæ. 4. An legerit horas canonicas? teneri recitare. 5. Dubium de censura, debere se gerere, ut censuratum. 6. Dubium de voto aut ejus impletionem; ad id teneri. 7. Dubium de impedimento dirimente Matrimonii; illicitè illud contrahere. 8. Dubium de valore Matrimonii; debitum petere non posse, etsi *non dubitanti* possit reddere; ne ob dubium, lædatur jus certum alterius. 9. Peccata *dubia*, necessariò esse confitenda. 10. Subditum in dubio teneri obedire superiori mandanti; militem itidem de justitia belli dubitantem, debere militare &c. De quibus fusiùs passim *Moralistæ*. Ratio istorum omnium est eadem, quia id est tutius.

108. INDAGABIS 4to. An, & quæ conscientia *probabilis*, sit sufficiens regula morum? *Resp.* Conscientia *subjectivè probabilis*, si sit *moraliter certa* de honestate actionis, est sufficiens regula morum. Sive: quod idem est: ut quis licitè & prudenter agat; debet habere conscientiam practicè certam, non quidem *metaphysicè*, sed *moraliter*, ita ut operando, nullum rationabiliter timeat peccatum. *Ratio* est; quia omnis regula ad agendum proposita, debet esse infallibilis saltem moraliter; alias, si fallibilis esset; non proponeretur tanquam regula imitanda. Jam autem ex dictis *supran. 70* conscientia est regula proximæ agendorum. Ergo &c.

109. DIXI: *Subjectivè probabilis*. Dicit enim Apostolus 2. *ad Corinth. 2.* *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ*; non alienæ. Quantumcumque enim aliis videatur, non modò probabilis, sed & certa & evidens honestas actionis; nisi & mihi talis sit; non operor: ex

fide; sed, si ego iudicem aut dubitem de operationis honestate, semper ago contra conscientiam, quod est intrinsecè malum, quidquid aliis visum fuerit, adeoque oportet conscientiam esse *subjectivè* probabilem & insimul *moraliter certam*.

110. Sed quid (INQUIES) si sententia probabilis concurrat cum probabiliore, quæ stet pro lege? Licebitne tali casu, relicta probabiliore, sequi probabilem?

Resp. Aut probabilioritas illa impedit & absorbet moralem certitudinem conscientiae probabilis de honestate actionis, aut non? Si primum; non licet sequi probabilem, non quia probabilis est, sed, quia non est, vel definit esse moraliter certa. Si secundum; licet eam sequi etiam in concursu probabilioris stantis pro lege, quia est moraliter certa, & non tenemur sequi tutius *comparativè*, sed *adversativè* prout *supra* annotavimus N. 98. Quò facit; quòd stante *probabilis* certitudine morali; alterius opinionis probabilioritas, sit tantum *objectiva*, *scholastica* & operaturo *extrinseca*; ita, ut illius concursus nihil tribuere possit ad conscientiam operantis. Cæterum, si probabilioritas sit *subjectiva* & invehat moralem certitudinem; non est dubium, quin teneamur sequi partem probabiliorem militantem pro lege; tum quia *inspicimus in obscuris, quod verisimilius est, vel quod plerumque fieri consuevit*. *Reg. jur. 45. in 6.* Tum quia, tunc *sola probabilior*, est tuta & immunis à peccandi periculo.

III. OPPONES contra principalem resolutionem n. 108. datam. Infiniti Doctores [ducentos citat TERILLUS, mille SARASA] cum S. *Augustino*, relato in *can. Ego solis Dist. 9.* sustinent, licere sequi opiniones probabiles, sive minùs, sive æquè, sive magis probabiles sint. Ergo id licet. *Resp. imò.* Doctrinam de *Probabilismo*, primis sexdecim sæculis, Patribus & Doctoribus fuisse prorsus in-

cognitam. Nam, ut observat P. *Franciscus Henno*, in sua *Theologia Dogmatica. Tract. de conscientia. disp. 3. quæst. 3. art.*

2. Si exceperis *Academicos*, sæculo quinto, florentes & probabilissimum defendentes; aut potius *nihil certum esse*, contententes; ne unum quidem reperies authorem, qui ante finem sæculi decimi sexti, Probabilissimi novitatem tenuerit vel palàm docuerit. Academicorum autem, quos aliquanto tempore secutus fuerat & quorum postea expugnavit errores *Augustinus*; ut patet ex libris, quos contra *Academicos* scripsit. In rem nostram *lib. 3. contra Academicos cap. 16.* refutans illud Academicorum Axioma: *Cum quisque agit, quod ei probabile videtur, non peccat, nec errat.* Sic arguit: *Illud est capitale, illud formidolosum, illud optimo cuique metuendum, quod nefas omne, si hæc ratio probabilis erat, cum probabile cuicumque visum fuerit esse faciendum... non solum sine sceleris, sed etiam sine erroris vituperatione committatur* *Resp. 2do.* Junioris *Æræ* Doctores (nisi alioquin turpiter hallucinentur) id sustinere; sensu à nobis explicato, videlicet; si opinio minus, æquè aut magis probabilis, in scholis, sit operaturo *subjectivè* moraliter certa, non alias. Addo: quòd liceat sequi quasvis opiniones (v. g. in expositione S. Scripturæ) *probabiles speculativè*, præsertim, si proditæ sint ab aliquo Sancto Patre vel Asceta bonæ famæ, & exinde nil inferri possit fidei aut moribus adversum. Non dico autem; quòd huiusmodi *speculativè* probabiles interpretationes, cujuscunque sint etiam *Sancti* Ecclesiæ Doctoris, liceat sequi in praxi; nisi aut nominatim sint ab Ecclesia approbatæ, aut aliunde moralem nobis ingerant recte agendi securitatem. Aliud enim est opinionem aliquam esse *plausibilem, ingeniosè deductam* &c. aliud; illam esse *conformem regulis morum.* O 2 112.

112. INSTABIS. Iſtæ opinionones non deſinunt eſſe probabiles etiam in concurſu. Ergo ſunt approbabiles ab intellectu & voluntate. *Reſp. Diſt. Ant.* Non deſinunt eſſe probabiles *ſcholæſtiæ & objectivè*. Tranſeat. *Practicè & ſubjectivè*. Neg. vel *Diſting. Conſeq.* ſunt approbabiles, quæ tales, ab intellectu errante & voluntate peccante. C. ab intellectu veritatem dignoſcente, & voluntate honeſtè operante. *Neg.*

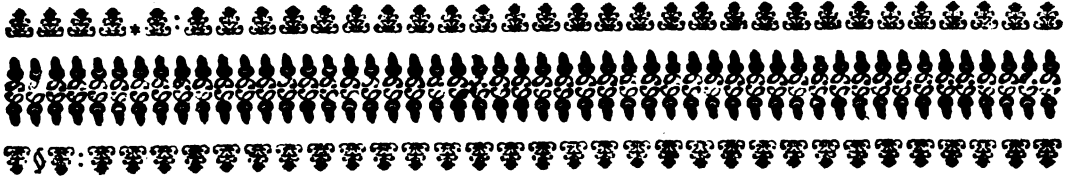
113. REPLICABIS: Opinio benignior & ſuavior præferri debet, prout Jcti. paſſim loquuntur; atqui opinio minus tantùm probabilis, aut probabilior, ſine morali certitudine, eſt benignior & ſuavior. Ergo præferenda. *Reſp. 1.* Si deberet præferri; ergo peccaretur planè, cum non ſequendo. *Reſp. 2.* Opinionem benigniorem & ſuaviorem *intra lineam honeſti*, præferri poſſe; non verò, ſi honeſtas ſit dubia & incerta, præterquam, quòd Juris-peritorum *Brocardicon*, tantùm procedat in criminalibus, in quibus quiſque tam parum nocens præſumi debet, quàm poſſit.

114. OBSISTES: Nulla exiſtit lex, quæ jubeat ſemper agere cum certitudine morali. Ergo *Reſp. Neg. Ant.* Hoc enim jubet lex *naturæ*, præcipiens, ut evitemus peccati periculum. Hoc item jubet lex *Divina*, mandans; ut operemur *ex fide*, ſeu conſcientia recta.

115. Hæc cum ita ſint; non eſt mirum, quòd, ut refert P. Henno, *loc. cit. art. 4. Pallavicinus*, re maturiùs examinata, ab oppoſita ſententia receſſerit, & declaraverit: *ſibi fixum eſſe, relinquere poſt ſe ſcripturam, in qua retractaret ea, quæ ſcripſerat in libro de actibus humanis; nempe poſſe quempiam practicè ſequi opinionem minus probabilem & minus tutam, relictà probabiliori.* Id quod teſtibus P. Nicolao *Alaria*, S. J. olim in Collegio Romano, ſtudioſorum Præſecto Generali, & P. Gon-

zales ejuſdem ſocietatis Præpoſito generali; *Pallavicinus* reapſe etiam fecit, per varias epiſtolas. Non etiam mirum, quòd Emus Cardinalis de *Aguirre*, poſtquam in Prologo ad *Tomos Conciliorum Hiſpaniæ*, faſſus fuerat, ſe in ſua Theologia, *Salamantica*, Anno 1667. impreſſa, adhæſiſſe *Probabilismo*, ita porro ſcripſerit: *Cœpi itaque rem maturiùs examinare, ab anno circiter 1671. uſque modò... deprehendi verò ingens periculum ſalutis, in ſeſtando aut conſulendo aliis Probabilismo, ſive uſu cujuſlibet opinionis minus probabilis, faventis libertati, in concurſu alterius probabilioris, adhærentis præcepto. Idem mihi inſedit, ubi utraque apparet probabilis æquè aut circiter. Manet enim adhuc res verè dubia, & incertum omnino, an actio vel omiſſio ſit contraria legi æternæ, nec ne?* Mirum porro non eſt, quòd Parocho Pariſienſes, pietate & eruditione præſtantes, in admonitione ſua egregia ad Epiſcopos, quam ſecundæ ſuæ collectioni *propoſitionum condemnabilium* præfixerunt; tanto conatu *Probabilismo*, velut fontem infinitorum malorum extirpare allaboraverint, id quod reipſa in ſuis reſpectivè cenſuris effecerunt Zelotiſſimi & Doctiſſimi Galliæ Epiſcopi; videlicet *Aurelianenſis, Tullenſis, Senonenſis, Aletenſis, Apamienſis, Convenenſis, Vaſatenſis, Conſeranenſis, Nivernenſis, Bellovacenſis, Andegavenſis, Ebroïcenſis, Rhotomagenſis, Lexiovenſis, Bituricenſis, Codurenſis, Catalaunenſis, Venciſis, Sueſſonenſis, Diniſis* & alii, qui omnes uno ſpiritu, eadem gravitate, multiplici doctrinâ & eloquentiâ, *Probabilismo*, velut moraliſ doctrinæ peſtem & corruptelam pernitiſſimam, notant & abominantur. Horum Religioſiſſimorum & eruditiffimorum Epiſcoporum judicio acceſſit infalliſſibilis Apoſtolicæ Sedis authoritas, de qua vide ſupradiſta. n. 60. & ſeq.

CA-

CAPUT IV.

DE

Divinis Naturalibusque Decalogi Præceptis, generatim.

SUMMARIUM.

- 1 *Decalogi Ethymologia.*
 2 *Decalogus est epitome omnium legum moralium.*
 3 *Prima & secunda tabula, quænam contineat præcepta?*
 4 *Deus Decalogi Author. Quanta cum Majestate legem suam olim Israëlitis tradiderit?*
 5 *Notantur Heretici, & refutantur temerarii defensores Pafchafii Quæfnelli contendentes; bomini lapsò, mandata Dei, esse servatu impossibilia. Ubi offenditur, quòd per Bullam Unigenitus, cum reliquis propositionibus, meritò damnata fuerint: 1ma. 4ta. & 5ta.*
 6 *Negativa Decalogi præcepta, alia affirmativa sub se continent, & econtra.*
 7 *Observatur discrimen, quòd Theologi statuunt inter præcepta negativa & affirmativa.*
 8 *Decalogi præcepta, utpote naturalia: etiam ante Moysen, omnes gentes obligabant.*

De-

Decalogus Vox Græca, latine, idem est, ac *decuplex verbum*, vel *sermo*; eò quòd decem completatur præcepta Divina, mentibus quidem hominum naturaliter indita, ast pravis moribus & diuturnâ perverſitate, adeò obſcurata; ut Author naturæ, illa, miniſterio *Moyſis* innovare, & populo primùm Iſraëlitico tradere, ac deinceps toti humano generi patefacere neceſſum duxerit. Hac de re fit mentio *Deuteron. 4. Locutus eſt Dominus ad vos de medio ignis, ut oſtendat vobis pactum, quod præcepit, ut faceretis, & Decem verba, quæ deſcripſit in tabulis lapideis &c.*

2. Decalogum, legum omnium moralium *ſummam* & epitomen eſſe; Divus Pater *Auguſtinus, queſt. 140. ſupra Exod. demonſtratum fecit; & ex eo D. Thomas 2. 2. queſt. 100. art. 3. ac Doctôr ſubtilis in 3. Diſt. 37. queſt. unic. à num. 5. probavêre, quòd omnia præcepta moralia homini ad ſalutem neceſſaria, actu vel virtute, in Decalogo contineantur. Sicut autem multa, quæ locutus eſt Dominus, duabus lapideis tabulis *Moyſi* porrectis, comprehenduntur; ita rurfus decem illa præcepta, ad duo primordialia mandata, dilectionis, ſcilicet: *Dei & proximi*, ex quibus tota lex pendet & Prophetæ, reducuntur.*

3. Decem Dei mandata, ſecundùm Divum Patrem *Auguſtinum, queſt. 71. in Exod. & receptam in Eccleſia doctrinam, ita in duas tabulas redacta intelliguntur; ut Præcepta prima tabulæ, paſſim & meritò aſſignentur, priora tria hominem ad Deum, in ſanctitate ordinantia, videlicet: Non habebis &c. Non aſſumes &c.*

Memento &c. Secundâ verò tabulâ exprimentur reliqua ſeptem, hominem dirigentia ad juſtitiam ac æquitatem proximo exhibendam. Videlicet: Honora patrem &c.

4. Inter cætera, quæ animos hominum ad Decalogi obſervantiam impellere debent, illud maximam vim habet; quòd Deus ſit legis iſtius Author. Quamvis enim per Angelos data eſſe dicatur; nemo tamen dubitare poteſt, ipſum orbis & totius naturæ Conditorum, ejus eſſe Authorem. Unde ei non ideo parendum, quòd per *Moyſen* promulgata ſit; ſed, quia omnium animis ingenita, & per filium Dei incarnatum, confirmata atque expoſita fuit. In hujus rei argumentum, Deus, cùm per Prophetas jubebat legem ſuam obſervari, diſertè dicebat; ſe eſſe ejus Authorem. Siquidem *Exod. 20. in Decalogi exordio dicebat: Ego ſum Dominus Deus tuus &c.* Et, ut totus retrò mundus ſciret, quanta cum veneratione, lex illa ſuſcipienda & explenda foret; ideo *Exodi 19* Dei juſſu dictum eſt omnibus; ut triduo ante legis iſtius promulgationem, veſtimenta lavarent, uxores non attingerent; quòd ſanctiores & paratiores eſſent, ad accipiendam, tertio die, legem. Quinimò, cùm jam populus ad montem *Synai* eſſet adductus, unde Dominus legem *Moyſi* erat conſignaturus; ſoli *Moyſi* dictum eſt, ut in montem aſcenderet: quòd Deus cum ſumma Majeſtate venit, & locum tonitruis, fulgoribus, igne, denſiſque nebulis circumfudit; & loqui cum *Moyſe* dignatus eſt; id quòd divinâ ſapientiâ, nullam aliam ob cauſam, factum eſt, niſi, ut nos mone-ret, caſto, humilique animo, legem Domini accipiendam eſſe; & ſi præcepta transgredieremur; paratas nobis à Divina juſtitia, imminere pœnas. 5.

De Divinis, Naturalibusque Decalogi Præceptis generatim. III

5. Fuere hæretici & nunc sub larva Catholicorum, dantur præsertim in confœderatis Hollandiæ Provinciis *tenebriones* & *hypocritæ* pessimi, qui Decalogi mandata, aiunt esse servatu impossibilia. Hos sacra *Tridentina Synodus, sess. 6. de justificat. cap. 11. & can. 18. 19. & 20.* damnavit, & etiamnum cum *Clemente XI. Pontifice Maximo*, in bulla, *unigenitus* (à verbo initiali, sic nuncupatâ) universalis anathematizat Ecclesia.

DICET fortè *Quesnelli* magis, quàm *Cornelii Jansenii* sectator: Nullus nostrum docet mandata Dei, homini lapsò & peccatori esse servatu impossibilia. Hoc nobis affingitur convitium, sed asserti veritas, nullibi probata fuit.

Examinemus, si lubet, è centum & una propositionibus, vel ipsam ordine *primam*, ex damnatis, in memorata Bulla. En genuina verba: *Que reste-il à une ame, qui a perdu Dieu & sa grace, si non le peché & ses suites, une orgueilleuse pauvreté & une indigence paresseuse, c'est à dire; une impuissance generale au travail, à la priere, & à tout bien?* Id est: *Quid aliud remanet animæ, quæ Deum atque ipsius gratiam amisit, nisi peccatum & peccati consecutiones, superba paupertas & segnis indigentia, hoc est; generalis impotentia ad laborem, ad orationem & ad omne opus bonum.*

Adjungamus huic primæ propositioni inibi proscriptæ, *quartam* & *quintam*. *Quarta* sic sonat: *Ouy Seigneur! tout est possible à celui, à qui vous rendez tout possible, en le faisant en lui.* Id est: *Ita Domine! omnia possible sunt ei, cui omnia possible facis, eadem operando in illo.* *Quinta* sic habet: *Quand Dieu n'amollit pas le cœur, par l'onction interieure de sa grace; les exhortations & les graces exterieures ne serrent, qu'à l'endurcir d'avantage.* Id est: *Quando Deus non emollit cor*

per interiorum unctiorem gratiæ suæ; exhortationes & gratiæ exteriores non serviant, nisi ad illud magis obdurandum.

Author *Exaplorum* nititur defendere primam propositionem damnatam, per præsentem conformitatem cum verbis *S. Gregorii*, quem in hæc verba locutum asserit: *lib. 1. Homil. 9. in cap. 2. Ezechielis, n. 2. Nihil habemus ex nobis, nisi malum; Deus est, qui in nobis ponit bonum, illud nobis inspirando.* Cum genuinus textus ibid. sic sonet: *Mala, solummodò nostra sunt: bona autem nostra, & omnipotentis Dei sunt, & nostra; quia ipse aspirando nos prævenit, ut velimus, qui adjuvando subsequitur, ne inaniter velimus.* Ubi vides *S. Gregorium* docuisse quidem; malum non nisi à nobis procedere, aut falsò ipsi tribui, quòd senserit: *Nos non habere ex nobis, nisi malum.* Sane, multum inter se discrepant hæc duo: *Nos soli operamur malum, dum illud operamur. Nos ex nobis ipsis, nihil nisi malum operamur.* Primum est verum, secundum verò falsum, & adæquatè coincidit cum propositione *35ta.* in *Bajo* proscripta, quæ hujus est tenoris: *Omne quod agit peccator vel servus peccati, peccatum est.* Porrò *S. Gregorius, loc. cit.* nihil aliud docere intendit; quàm, quòd bona & à Deo omnipotente, & à nobis profuant: *omnipotentis Dei sunt (ait) & nostra*, ut ostendat, liberum arbitrium, gratiæ divinæ cooperari. Cæterum, falsa est illa propositio *Quesnelliana*; quia vult, quòd peccator omni careat potestate revertendi ad Deum, etiam per orationem, & opè illius, obtinendi auxilia ad recuperandam gratiam necessaria, quod erroneum esse liquet, ex illo *Luce 18.* ubi *Publicanus* per suam orationem: *Deus propitius esto mihi peccatori.* impetravit; ut justificatus descenderet. Frustra alioquin etiam *Deus Joëlis cap. 1.* hortatus fuisset

fuiſſet peccatores: *Convertimini ad me in toto corde veſtro, in jejunio, in fletu & in planctu, & ſcindite corda veſtra & non veſtimenta noſtra. Convertimini ad Dominum Deum veſtrum, quia benignus & miſericors eſt, patiens & multæ miſericordiæ & præſtabilis ſuper malitia.* Unde D. P. Auguſtinus, homil. 43. c. 6. inquit: *Nolite deſperare peccatores... Orate... incumbite orationibus peccatores: conſitemini peccata veſtra: orate, ut depellantur, orate, ut minuantur: orate, ut nobis proficientibus, ipſa deſciant.* Quæ prorfus inutiles eſſent exhortationes, ſi, ut *Queſnellus* & ejus ſectatores blaterant; in peccatore nihil remaneret, præter generalem impotentiam ad omne opus bonum & conſequenter ad implenda mandata Dei. Tametſi enim *peccatum mortale tollat gratiam gratum facientem* (inquit D. Thomas 2. 2. q. 10. art. 4. in Corpore) *non tamen totaliter corrumpit bonum naturæ.* Unde *infideles... bona opera* (ſcilicet *moraliter talia*) *ad quæ ſufficit bonum naturæ, aliquantulum operari poſſunt.* Quinimò *Deus* [inquit S. Doctör, 3. p. q. 89. art. 2. ad 3.] *recordatur bonorum, quæ quis facit in ſtatu peccati, non ut remuneret in vita æterna, quæ debetur vivis operibus, id eſt: ex charitate factis, ſed remuneret ea, temporali remuneratione.*

In eundem errorem labitur ſupra relata propoſitio quarta; quæ latentur vult, quòd mandatorum omnium obſervatio, ſit impoſſibilis, niſi Deus per gratiam *efficacem*, obſervantiam illam in nobis operetur. Quæ doctrina Deo benigniſſimo injurioſa eſt; & Deus injuſtitiæ argui poſſet, ſi puniret præceptorum ſuorum tranſgreſſores, licet illa, defectu auxilii, implere nequiviſſent. Firmiter itaque cum Eccleſia Catholica tenendum eſt; non ſolùm ei, in quo Deus mandatorum obſervantiam, per efficaciam gratiæ ſuæ,

operatur; ſed cuicumque etiam rebeli, poſſibilem eſſe eorundem mandatorum expletionem.

Quintam ſupra poſitam propoſitionem damnatam, ut defenderet Author *Exaplorum*, pag. 152. adducit textum S. Pauli ad Galat. 3. v. 19. quem ſic gallicè falſificavit: *La loi a-été établie, pour faire des prevaricateurs, juſqu'à l'avenement de ce fils, que la promeſſe regardoit.* Quæ verba latinè ſic ſonant: *Lex poſita eſt ad faciendos prævaricatores, uſque ad adventum iſtius filii, quem promiſſio reſpiciebat.* Cùm S. Paulus non dixerit; legem poſitam fuiſſe *ad faciendos prævaricatores*; ſed, quòd *lex propter tranſgreſſiones poſita eſt.* Ubi nota prurimum & temeritatem profugorum è Gallia Gallorum, nunc in Hollandiæ Provinciis, Sedi Apoſtolicæ oblatrantium. Ut enim errorem ſuum ſcandaloliſſimè defendant; in ipſos etiam Sacræ Scripturæ, multò frequentiùs verò, Sanctorum Patrum textus, ſacrilegas manus protendunt. Cæterùm; ideo meritò propoſitio ſupra relata, proſcripta fuit; tum, quia obdurationis calumniam impingit gratiis omnibus exterioribus, ſi videlicet interior gratiæ unctio, id eſt, gratia *efficax, victrix & prædominans*, ſociata non fuerit. Tum, quia; licet ſolæ gratiæ exteriores, peccatoris converſionem operari non valeant; ad aliud tamen, *quàm ad cor magis obdurandum*, inſerviunt; juvant enim ad præjudiciorum falſorum diſpulfionem, officii commonent; conſcientiæ ſtimulos acuunt, ac prohibent; ne peccator vitiis obdormiſcat. Tantum igitur abeſt, ut gratiæ externæ, peccatorem de ſe obdurent; ut potiùs in illo pudoris & miſeriæ ſenſum excitent, eundemque ad eluctandum, cum divini gratiæ auxilio, diſponant ſaltem tanquam *removens prohibens*, ut ſcholæ loquuntur. His incidenter dictis; redeamus ad propoſitum. 6.

6. Decalogi præcepta, tametsi juxta litteralem verborum sonum, omnia ferè proponantur, ut præcepta *negativa*, seu, ut prohibentia, sub negationibus: *Non habebis Deos alienos. Non assumes. Non occides.* &c. præter *tertium* & *quartum*; quæ, ut *affirmativa* & præcipientia proponuntur: *Memento, ut diem Sabbathi sanctifices. Honora Patrem &c.* reipsâ tamen *affirmativa* & *negativa* sunt; ita, ut quodvis *affirmativum*, involvat *negativum*, in eadem materia oppositum; & similiter, quodvis *negativum*, includat *affirmativum*. Sic primum præceptum negativum: *Non habebis Deos alienos coram me.* Includit hoc affirmativum. *Me solum habebis verum Deum, meque solum, ut Deum, adorabis.* Sic pariter secundum negativum: *Non assumes nomen Domini Dei tui invanum:* importat hoc affirmativum: *Assumes nomen Domini Dei tui in reverentia, justitia & veritate.* Idem cum proportione de alijs. Econtra tertium præceptum affirmativè expressum: *Memento: ut diem Sabbathi sanctifices.* Includit hoc negativum: *Ne diem Sabbathi profanè violes.* & sic de alijs.

7. Juxta communem Theologorum doctrinam, Præceptorum *affirmativorum* seu præcipientium, ea indoles & conditio est, quòd obligent quidem *semper*, quia nunquam obligare cessabunt, sed non *pro semper*, sive omni temporis differentia. Idque ex ratione; quia ea Præcepta jubent agere bonum, non autem quodvis bonum, quovis tempore fieri debet aut potest, sed solum statuto aut cer-

to tempore, vel datâ occasione. Non enim omni tempore ab operibus cessandum servilibus, ut Deus colatur, sed tempore statuto. Non semper seu continuo, sed data occasione, parentes honorandi. &c. Præcepta verò *Negativa* obligant & *semper* seu in perpetuum, & *pro semper*, seu pro omni temporis differentia. Siquidem ea præcepta prohibent fieri malum, quod nullo tempore facere licet, & à quo, quovis momento abstinere possumus & debemus. Porro; peccata, contra Præcepta affirmativa, vocantur peccata *Omissionis*: contra præcepta verò negativa; dicuntur peccata *commissiois*.

8. Ex dictis facilè intelligitur, quòd Decalogus omnium ætatum homines, seu omnes sub sole mortales obliget. Quamvis enim hæc lex Judæis in monte, à Domino fuerit data, tamen ejus vis ad omnes peræquè se extendit, sicuti natura rationalis omnibus communis est. Unde impiè errant; qui nostris etiam temporibus dicere non verentur; quòd lex sive facilis sive difficilis sit, ad salutem tamen non sit necessaria. Horum nefaria sententia refellitur per *Apostolum* dicentem 1. *Corinth.* 7. non præputium, non circumcissionem, *quidquam* esse; sed observationem mandatorum Dei. Tametsi etiam justificari possit homo & ex impio fieri pius, antequàm singula legis præcepta externis actionibus impleverit; tamen fieri non potest, ut, qui per ætatem, rationis usu pollet, ex impio fiat justus, nisi animum habeat paratum; ad servanda omnia mandata Dei.

CAPUT V.

D E

Primo Decalogi Præcepto.

Quod bis verbis exprimitur Exodi cap. 20.

Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de Terra Egypti & de domo servitutis; non habebis Deos alienos coram me, non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem &c. Non adorabis ea; neque coles.

S U M M A R I U M.

1 <i>Xponitur sensus Mysticus verborum: qui eduxi te &c.</i> 2 <i>Religio trisariam capi potest.</i> 3 <i>Actus Religionis, alii elicit, alii imperati.</i> 4 <i>Sola creatura rationalis deprecari potest.</i> 5 <i>Oratio, quatenus effectum habeat infallibilem?</i> 6 <i>Oratio qualiter & quando adultis necessaria?</i> 7 <i>Pro quibus orare liceat?</i> 8 <i>Purgatorium non esse commentum Papæ aut Monachorum, ad hominem probatur.</i>	9 <i>Religioni, quædam per excessum, quædam per defectum, opponuntur vitia.</i> 10 <i>Quid & quotuplex sit Superstitio?</i> 11 <i>Idololatria quid?</i> 12 <i>Quotuplex sit cultus?</i> 13 <i>Magia quotuplex?</i> 14 <i>De quibus criminibus Sagaræ & Magi sint interrogandi?</i> 15 <i>Maleficium quid, & quotuplex?</i> 16 <i>Quo pacto, Maleficium licitè tolli possit?</i> 17 <i>Divinatio quid? Quatenus Dæmon cognoscat futura libera?</i> 18 <i>Varie enumerantur species Divinationis.</i> 19 <i>Quantoperè Auguria & superstitiose</i>

- stitiosæ Divinationes, olim legibus etiam Imperatorum Ethnicorum, fuerint vetitæ?
- 20 Divinationis per pactum implicitum cum Dæmone, variæ recensentur species.
- 21 Sortilegium describitur.
- 22 Divinatio per Astra, An & quatenus licita?
- 23 Quid sentiant Theologi de Astrologia Judiciaria? item de Physiognomia?
- 24 Quid de observantia Somniorum?
- 25 Quotuplices sint Sortes?
- 26 Sortes divisoriæ, quibus casibus sint licitæ?
- 27 Sortes consultatoriæ quid, & quando nam permissæ?
- 28 Sortes divinatoriæ quid, & cur prohibita?
- 29 Vana observantia describitur, ejusque species adducuntur.
- 30 Tentatio Dei quid, & quotuplex?
- 31 Sacrilegium quid, & quotuplex?
- 32 Quinam non gaudeant Asylo Ecclesiastico?
- 33 Sacrilegium reale variis gradibus & modis patrat.
- 34 Jure Canonum, Sacrilegium locale committitur, si res etiam non sacra auferatur à loco sacro.
- 35 Simonia, Simone Mago antiquior, ab illo tamen nomen retinuit.
- 36 Quid intelligatur per munus à manu?
- 37 Intuitu Consanguinitatis, alteri conferens Beneficium Ecclesiasticum, non committit ideo præcisè Simoniam.
- 38 Quid ad committendam Simoniam requiratur?
- 39 Exponitur sensus propositionis, in hac materia, damnatæ.
- 40 Quid veniat nomine muneris ab Obsequio?
- 41 Quid importet munus à Lingua?
- 42 Collator precibus inductus, An Simonia labem contrahat?
- 43 Uti potentis viri interventu, ad consequendum Beneficium, num sapiat Simoniam?
- 44 Simonia, ex genere suo, peccatum mortale est, non admittens materiae parvitatem.
- 45 Simonia, alia prohibita, quia mala; alia mala, quia prohibita.
- 46 Solvitur Objectio.
- 47 Simonia Mentalis, Conventionalis & realis describitur & ostenditur confidentialem non constituere speciem distinctam.
- 48 Quatenus transigi possit super Beneficio litigioso?
- 49 Episcopus potest ex causa transactionis, constituere pensionem solvendam ab eo, penes quem Beneficium manet.
- 50 Id tamen prævid partium conventionem, fieri prohibitum.
- 51 Qua ratione, licitum sit ad redimendam vexam, dare temporale, pro consecutione rei spiritualis?
- 52 Vexatio injustè mota super nuda possessione Beneficii, aut fructuum perceptione, absque Simonia vitio, potest redimi.
- 53 Simoniaca est Præsentatio, facta

- sub hac conditione: ut Præsentatus suis sumptibus probet, jus præsentandi pertinere ad Præsentantem.
- 54 Non minus Simoniaca est Resignatio Beneficii magnis sumptibus obtenti, ut Resignatarius hujusmodi impendia refundat.
- 55 Idem esto de permutatione, sub ea conditione, peractâ, ut alter solus ferat expensas pro expeditione Bullarum.
- 56 Resignatio Beneficii sub annua pensione, aliter facta, quàm coram S. Pontifice, non vacat labe. Quo casu, hujusmodi Resignatio fieri possit coram Episcopo? ibid.
- 57 Resignatio in favorem tertii, an sit licita, & quatenus expediri possit coram Episcopo?
- 58 Resignationes reciprocae, in favorem aliorum, haud rectè peraguntur coram Ordinario.
- 59 Quorum Beneficiorum permutationes, coram Ordinario fieri possint?
- 60 Pensionis legitimè constitutæ venditio aut redemptio, an vacet labe Simoniacâ?
- 61 Quid de pensionibus, quæ Laïcis vel Clericis, absque titulo Beneficii, ex alia causa, constitutæ sunt.
- 62 Absque Simoniæ vitio, Pensio gratis remitti potest.
- 63 Pensiones, intuitu functionum spiritualium peragendarum, concessæ, non possunt redimi absque vitio.
- 64 Pensio, cum Beneficio permutari nequit.
- 65 Papa, quatenus possit Resignanti aliunde locupleti, assignare pensionem?
- 66 In Beneficiorum, quò ad reditus, inæqualium, permutatione; non potest inæqualitas, pretio temporali compensari.
- 67 Simonia purè Mentalis non subjacet pœnis Ecclesiasticis fori externi.
- 68 Verius etiam est, Simoniam purè Conventionalem non plecti pœnis juris positivi.
- 69 Idem dicendum videtur, si conventio fuerit ex parte solius ementis seu dantis pretium, completa: diversum verò, si ex parte solius vendentis, completa fuerit, nondum etiam accepto pretio.
- 70 Nedum Simonia jure divino, sed etiam quæ jure duntaxat Ecclesiastico inducta est, subjacet pœnis Canonicis.
- 71 Quin & ante omnem judicii sententiam, dimittendum est Beneficium simoniacè obtentum, idque cum fructibus tam exstantibus, quàm malâ fide consumptis.
- 72 Non tamen restituenda sunt stipendia Missarum aut laborum personalium, quibus accenseri non possunt distributiones quotidianæ utpote fructus Beneficiales.
- 73 Pœnæ in Simoniacos decretæ, obtinent etiam in Simonia occulta.

- 74 *Quod aded verum, ut bujufmo-
di pœnæ teneant etiam illos Be-
neficiatos, quibus ignorantibus,
Simonia per alium fuit commif-
fa. Quod tamen limitatur in
casu, quo per alterum malitio-
sè fuerit commiffa, aut: quo
Beneficiatus de Simoniâ per al-
terum commiffâ certificatus,
mox reclamaverit.*
- 75 *Approbans ex post Simoniom ab
alio commiffam, non privatur
ipfo jure, fed folùm per senten-
tiam, privandus est Beneficio.*
- 76 *Alioquin Simonia spontaneè com-
miffa, ipfo jure inducit priva-
tionem Beneficii.*
- 77 *Qui per triennium bonâ fide pos-
sedit Beneficium, in quo alter
Simoniam commiffit, Regulâ de
Triennali, tutus est etiam in
conscientia.*
- 78 *Occurritur Objectioni.*
- 79 *Provisionis irritatio, in pœnam
Simoniæ invecâ, ad quæ Be-
neficia sese extendat?*
- 80 *Sola Beneficia simoniacè obtenta,
non autem alia sacra restituenda
aut dimittenda sunt: ubi fol-
vitur Instantia.*
- 81 *Professio Religiofa, quam inficit
Simonia, non est ipfo jure nul-
la: & Monasterium retinere
potest simoniacè accepta pro in-
gressu.*
- 82 *Quenam gèfta simoniacè provifi
fint, ipfo jure irrita?*
- 83 *An & cui restituendum fit pre-
tium simoniacè acceptum?*
- 84 *Obligatio restituendi simoniacè
accepta, unde oriatur?*
- 85 *Rejicitur fententia Suarezii &
Zoëfii:*
- 86 *Jure naturali, pretium simoniacè
acceptum, danti restituendum.*
- 87 *Idem est de pretio per injuftam
vexationem extorto.*
- 88 *Item: de pretio per Simoniâ
purè Mentalem obtento.*
- 89 *Quid operetur Papalis dispensa-
tio circa Simoniâ?*
- 90 *Noster Christianus Lupus pro-
bat Beneficiorum nundinatio-
nem, ante conditos Canones fuif-
se vetitam.*
- 91 *S. Pontifex dispensare potest in
Simonia juris purè Ecclesiastici.*
- 92 *Ufus Annatarum antiquus.*
- 93 *Annatæ quid fint?*
- 94 *Jus exigendi Annatas, ubi &
quatenus Pontifici reservatum
manferit in Germania post pa-
cem Monasteriensem?*
- 95 *Annatæ qualiter præftentur in
Germania. 96. Annatarum
exactio ab omni labe aliena est.
97. Quatenus confuetudine queat
bonèftari exactio temporalis pro
fpirituali. 98. Satisfit Obje-
ctionibus. 99. Super reftitutio-
ne pretii simoniacè accepti. An
& quatenus Pontifex dispensare
queat? 100. Quis difpenfet fu-
per pœnis Simoniæ, & qualiter
in praxi, petenda fit dispensatio?*
- 101 *In Gallia non admittitur com-
positio super fructibus.*
- 102 *Causæ Simoniacæ fpectant ad
forum Ecclesiasticum. 103*

- 103 *Quis ad accusandum in his causis admittatur?*
- 104 *Beneficia Simoniacorum tanquam Vacantia impetrari possunt.*
- 105 *Primo Decalogi Præcepto solus Deus latreuticè coli jubetur.*
- 106 *Non prohibetur tamen cultus dulciæ Sanctis exhiberi.*
- 107 *Adorationis nomen bisariam capitur in Sacris Litteris.*
- 108 *Adoratio largè sumpta pluribus modis exercetur.*
- 109 *Qualis cultus prohibeatur exhiberi creaturæ? Ubi N. 110. prolixè refutantur Hereticorum objectiones & Catholica veritas stabilitur.*
- 111 *Sanctorum invocatio à calum-*

- niis Hæreticorum vindicatur.*
- 112 *Definitio Conc. Trid. contra Iconomachos modernos.*
- 114 *Imago quarum rerum & quam ob causam, effigiari soleat? Item: qua ratione, quove respectu, à Catholicis colantur Imagines Sanctorum?*
- 114 *Refutatur præcipua Hæreticorum objectio.*
- 115 *Utrum Sanguis Christi, qui in ejus passione defluxit: Item: an Sanguis aut Caro, quæ in Sacramento Altaris miraculosè apparuit, absolute adorari possit?*
- 116 *Quo cultu venerandæ sint Sanctorum Reliquiæ?*

I

Onditor totius naturæ, ut nobis legum suarum reverentiam & observantiam ingereret, sic præfatus est: *Ego sum Dominus Deus tuus* Licet autem sequentia verba: *Qui eduxi te de Terra Ægypti, de domo servitutis* Videantur tantùm convenire Judæis, Ægyptiorum dominatu libertatis, equidem, si interiorem salutis universæ rationem spectemus, multò magis ad Christianos pertinent, qui non è servitute Ægyptiaca, sed è peccati regione & potestate tenebrarum, à Deo erepti, atque in filios & hæredes Regni Cœlestis adoptati sunt. Quò respiciens *Jeremias cap. 16.* sic vaticinatus est: *Ecce dies venient, dicit Dominus, & non dicetur ultra, Vivit Do-*

minus, qui eduxit filios Israël de Terra Ægypti; sed, Vivit Dominus, qui eduxit filios Israël de Terra Aquilonis & de universis Terris, ad quas ejeci eos, & reducam eos in Terram suam, quam dedi Patribus eorum. Ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos &c.

2. Primo hoc Decalogi præcepto, cum æquivalenter sit *affirmativum & negativum*, commendatur verus Dei cultus, & prohibetur falsus & falsorum Deorum; proinde pro illius expositione, primò tractabimus de *Religione* & actibus ejus; deinde perscrutabimur illa vitia, quæ veræ Religioni opponuntur. Tripliciter quidem accipi potest Religio, videlicet *1. mō.* pro professione Cultûs Divini omnibus communi, per quam homo, quantum requirit salutis necessitas, Dei servitio

tio mancipatur, ut nunc Religio Christiana, & olim Judaica. 2dò. Capitur pro statu hominum, Deo specialiter per tria vota solemnia: *Paupertatis, Obedientie, & Castitatis*, consecratorum; ut Religio *Augustiniana, Franciscana &c.* 3tò. Pro virtute *moralis*, inclinante hominem ad reddendum cultum Deo debitum, propter supremam ejus Excellentiam. Propter Excellentiam *inquam* ejus supremam. Nam cultus Sanctis exhibitus, propter excellentiam inferiorem & creatam; non est actus Religionis, sed *Dulia*; nisi cultus exhiberetur Sanctis, propter ipsam Dei excellentiam, in ipsis, tanquam in templis ejus, relucentem. Similiter; si Deo exhibetur cultus ex alio capite & motivo, non est actus Religionis, sed vel pietatis, vel gratitudinis, proportionatè ad motivum. De Religione, tertio hoc modo sumpta, hinc nobis agendum.

3. Actus ejus, alii sunt *eliciti*, ut: volitiones colendi Deum; alii *imperati*, ut adoratio, votum, juramentum &c. Rursus alii sunt *interni*; ut devotio, oratio mentalis: alii *externi*; ut genuflexio, capitis inclinatio, sacrificium, oblatio &c.

4. Per *devotionem* intelligitur fervor & promptitudo voluntatis ad colendum Deum. *Oratio* verò propriè, est mentis in Deum elevatio, seu actus Religionis, quo creatura intellectualis, decentia à Deo postulat. Ubi Nota tò: *creatura intellectualis*: Quia, sicut illi soli competit ex cognitione suæ subjectionis & supremæ Dei excellentiæ, aliquid boni, sibi, aut alteri expectare; ita & orare. Unde orant Angeli, Beati, Viatores, animæ purgatorii, imò & Christus, *ut homo*: juxta illud: *Joan. 14. Ego rogabo patrem &c.* licet ad vitandum scandalum, non soleamus dicere: *Ora pro nobis Christe.* Non tamen orat, *ut Deus*; quia, quæ ta-

lis, nullum agnoscit superiorem; & ideo, quando ad *Rom. 3.* dicitur Spiritus S. orare pro nobis; intelligitur in sensu *causali*, quatenus facit, ut postulemus. Porro, damnati, licent possint petere; non tamen orare, defectu pii affectûs in Deum, quem semper oderunt.

DICES: Nónne Orationes nostras etiam dirigimus ad Divam Virginem aut Sanctos? R. ad illos dirigi Orationes *transitive* duntaxat, *terminative* & *ultimate* verò dirigi in Deum.

5. Oratio facta humiliter, devotè, instanter, & de rebus nobis salutaribus, efficaciam habet infallibilem, ut patet ex promissione Christi *Matth. 7. & Luc. 11. Ego dico vobis, petite & dabitur vobis, & Marc. 11. Dico vobis; omnia quæcumque orantes petitis, credite, quia accipietis.* Unde, quòd quidam precantes non exaudiantur, ex eo proficiscitur, quòd vel malè petant, juxta illud *Jacobi 4. Petititis & non accipitis, ed quòd malè petatis*, vel, quòd petant noxia saluti. *Novit enim Medicus* (ait *S. P. Augustinus tract. 73. in Joan.*) *quid pro sua, quid contra suam salutem poscat egrotus, & ideo contraria poscentis non facit voluntatem, ut faciat sanitatem.*

6. Oratio adultis necessaria est ad salutem, idque necessitate præcepti tum *positivi*, tum *naturalis*; imò & sæpe, necessitate *medii*. Necessitatem præcepti, Sacra Scriptura variis locis insinuat. Ut *Luce 18. Oportet semper orare. Ad Coloss. 4. Orationi instate. 1. ad Theff. cap. ult. Sine intermissione orate Ad Ephes. 6. Orantes omni tempore.* Ubi tamen observa: quòd Sacra Scriptura, interprete *S. P. Augustino. Hæresi 57. perly: SEMPER, SINE INTERMISSIONE, & OMNI TEMPORE*, in textibus allegatis, indigitare velit: *frequenter* esse orandum; nisi malis, orationem impropriè accipere, pro quo-

quolibet bono opere, ita; ut sensus sit: oportere *semper* bene facere, seu, *nunquam* malè agere. Quo sensu dixit *D. Bonaventura*, in 4. *Dist. 32. dub. 5. Non cessat orare, qui non cessat bene facere.* Cæterùm, *Neessitate præcepti naturalis* orandum esse, inde evincitur; quia jus naturæ postulat, ut Deum quandoque per actus Religionis honoremus: inter illos autem actus, frequentissimus debet esse oratio, quâ variis necessitatibus pressi, aut bona à Deo petimus, aut mala deprecamur. Quod & sæpe, *neessitate mediis*, orandum sit, Probatur ex eo, quod licet divinæ gratiæ *sufficientis* auxilia, ad vincendas tentationes & servanda Dei præcepta, necessaria, quandoque dentur aut offerantur non petentibus; ordinariè tamen non tribuantur, nisi petentibus. Quò collimat illud *Jacobi 4. Non habetis? propter quod non postulatis? Orationis obligationem & necessitatem, à simili, ostendit S. Chrysostom. lib. 2. de orando Deum. Si te ipsum (inquit) destitueris precatione, perinde feceris, ac si piscem ex aqua extraxeris: ut enim pisci, vita, est aqua; ita tibi deprecatio.*

Licet autem nullum sit tempus determinatum, quo præceptum orationis per se obliget; non infundatè tamen *Wiggers* & alii sentiunt; eum, vi hujus præcepti, graviter peccaturum; qui octiduum transigeret absque ulla prorsus oratione mentali aut vocali. Præterquàm enim, quod Sabbathina, nunc Dominica dies sit per actum Religionis sanctificanda; nostra tamen à Deo dependentia, & divina excellentia postulant, ut Divinam Majestatem, saltem semel in hebdomade, adoremus præcipuè, cùm S. Scriptura adeò vehementer nobis orationem inculcet.

Præterea, per accidens, obligamur ad orationem, quoties imminet grave periculum mortis, aut necessitas premit re-

cuprandi gratiam amissam, aut obligatio nos tenet, proximum precibus adjuvandi vel tentationem, præsertim gravem, superandi.

7. Porrò, preces nostras effundere possumus pro omnibus, qui necdum sunt *in termino*, adeoque non tantùm pro nobis, ut salvemur; sed etiam pro aliis, sive bonis & justis, ut in justitia proficiant & perseverent; sive peccatoribus & sceleratis, puta: *Paganis, Turcis, Schismaticis, Hæreticis, Excommunicatis,* & generaliter pro omnibus etiam pessimis, ut convertantur & ad sanio rem mentem, melioremque vitæ frugem revocentur. Si enim tenemur proximo indigenti, impertiri eleëmofynam, & erranti impendere correctionis fraternæ beneficium, quidni & orationis suffragium?

dictum: *Qui necdum sunt in termino.* Siquidem, non est orandum pro *Sanctis*, cùm sint in Cælo. Unde dixit *D. P. Augustinus; Injuriam facere Martyri, qui orat pro Martyre.* Neque precandum pro *damnatis*, cùm sint in inferno, ubi nulla redemptio. Unde fabulis accensetur, quod de *Trajano*, precibus *S. Gregorii*, ex inferno, liberato, narratur. Orandum tamen est pro animabus *purgatorii*; quia, licet sint in termino propriis actibus merendi vel demerendi; non tamen in termino *mansionis*, & participandi precum nostrarum suffragia.

8. Novatores hæretici, blaterantes *Papam & Papistas* effinxisse purgatorium, ut Christi fideles, ad elargiendas in solatium animarum eleëmofynas, propellerent, & Monachos præcipuè augerent, laicos verò emungerent; rejecerunt è catalogo Sacrorum Librorum, illos, qui historiam complectuntur *Machabeorum*; quia *lib. 2. cap. 12. Machab.* disertè commendatur oratio pro animabus defunctorum, ut à peccatis, scil. *venialibus* &

pæ-

pæna, pro culpis mortalibus remissis, adhuc debita, liberentur. Quàm impiè autem & falsò, hanc calumniam *Papæ* & *Papistis* affricent, vel inde patet; quòd tota Judæorum antiquitas, in hunc usque diem, credat, exstare *Purgatorium*, & preces Deo offerat in refrigerium animarum corporibus solutarum. Quo argumento aliquando insigniter *Lipsiæ* confundi & refutavi, quendam juris-peritum, *Berman* nuncupatum. Dum enim mihi objiciebat, quòd *Papa* in gratiam mendicantium Monachorum præcipuè, suscitasset purgatorii commentum; accersendam Judæorum quendam *Rabbinum*; quò asseverante, Judæos semper credidisse purgatorii existentiam; jam vade! regerebam, & impugna Judæorum antiquitatem; desine verò, cum *Luthero* ac *Calvino*, debacchari in Summi Pontificis Sanctitatem, & ex voto paupertatis voluntariæ, Monachorum mendicantium humilitatem. Hoc levi, ad hominem, argumento, ita attonitum reddidi memoratum Juris-peritum, ut ne verbum, in contrarium eructare potuerit, sed errorem suum, hac in parte, agnoscere debuerit.

9. Religioni, utpote virtuti morali, adeoque in medio consistenti, quædam vitia opponuntur *per defectum*, ut: *Irreligiositas* cum suis speciebus; quædam *per excessum*, ut: *Superstitio* cum suis. Dicitur autem Superstitio *per excessum* opposita Religioni; non quia excessivum Deo cultum exhibet; sed, quia cultum *latreuticum* exhibet; vel ei, cui non debetur; vel: si ei, cui debetur; alio tamen modo, quàm debeat. De Superstitutione, ejusque speciebus, quæ sunt: *Idololatria*, *Divinatio*, *Vana Observantia*, *Magia* & *Maleficium*; per ordinem, paucis, prout instituti nostri ratio postulat, agemus.

A Hoshkirchen, Ethica Christi. Pars 1.

10. *Superstitio* sic dicta: quasi aliquid super, seu ultra convenientem Deo cultum statuens, describitur: quòd sit: falsa Religio, seu cultus vitiosus, quo vel creatura colitur tanquam creator, vel creator ipse, modo indebito. *S. Thomas 2. 2. q. 92. art. 1.* Ex hac descriptione colligitur, quòd Superstitio sit duplex, una *rei cultæ*, quæ est *Idololatria*, de qua postea; altera *cultus indebiti*; quæ est cultus vitiosus, vero Numini exhibitus. Hic cultus, alius est *falsus*; alius *superfluus*; alius *indecens*. Primus ex genere suo est peccatum mortale, propter gravem irreverentiam Deo illatam. Secundus & tertius, aliquando pro rei gravitate aut levitate, mortale, vel veniale peccatum important.

Falsi cultus reus est; qui falsas Reliquias hominum venerationi exponit; qui falsa miracula prædicat; qui prætextu miraculi falsi, aut beneficii, per intercessionem alicujus Sancti, à Deo accepti, Anathemata, tabellas aut donaria, imagini alicujus Sancti, appendit; item; qui Judaicis aut Mahumetanis cæremoniis, verum Deum colit; quia talis, factò suò, declarat, sectas illas, esse veras, cùm tamen sint falsæ. *Superfluum* exhibet: qui in divinis officiis, præsertim Missæ Sacrificio, certas preces aut cæremonias, præter Ecclesiæ consuetudinem, ex indiscreta & cerebrina devotione; intermiscet; aut præcisè, tanti ponderis, tantique numeri, candelas, vult accendi; aut exotico corporis situ, preces vult fundi. Qua in re Episcopi & Parochi, vigiles esse debent, ne cum scandalo & irrisione Hæreticorum, novi ritus & extravagantes gestulationes, in processionibus aut supplicationibus introducantur vel observentur. Porro, ad cultum indecentem pertinet; lascivas in Ecclesia cantilenas; aut pias quidem, sed tono lascivo, decantare.

Q

11.

11. *Idololatria* dicitur à cultu *Idoli*. Idolum autem generali significato, importat simulacrum repræsentativum cujusbet rei, sive existentis, sive fictæ. Ubi tamen receptum, ut ad solam effigiem falsi Numinis coarctetur. Quamobrem, Imagines Dei, Divæ Virginis, Sanctorum & Angelorum; non vocantur Idola.

Idololatria latius sumpta, capi potest, pro quolibet lethali peccato, quo quis creaturam intensius amat, quam creatorem; & ita; creatori creaturam anteponebat, & quadantenus Idoli loco habet. Id quod non raro accidit in parentibus intuitu liberorum; juvenibus, prospectu puellarum; maritis, respectu conjugum. Verum, nobis hîc sermo, de Idololatria strictius sumpta; qualis primâ mundi ætate, ob recentem creatoris mundi memoriam & veri Dei cognitionem, inventa non fuit, sed alterâ ætate, infelicitæ cœpta dignoscitur à NEMROTH, qui, ut fertur; omnes ignem adorare cogebat; vel certè à NINO; qui Patris sui effigiem adorari jussit. Unde hoc impiissimum scelus, nedum inter Gentiles, & Judæos olim; sed & etiamnum, inter Barbaras nationes invaluit.

Idololatria rigidè sumpta, est Superstitio, quâ cultus *Latriæ*, tribuitur creaturæ; seu: est cultus vel servitus, quæ Deo debita, creaturæ tribuitur.

12. DICITUR *imò*. Cultus *Latriæ*. Cultus enim generatim, in tres dividitur species, scilicet: *Latriam*, *Duliam* & cultum *politicum*. *Latria*, est cultus; qui non nisi supremæ & increatæ Divinæ excellentiæ reddi potest & debet. *Dulia*, est cultus Beatis debitus, ob excellentiam creatam supernaturalem, Divinâ quidem infinitè minorem, humanâ tamen naturali, majorem. Itaque Cultus *Dulie*, est, quo coluntur Sancti, ob eorum or-

dinariam excellentiam supernaturalem gratiæ & gloriæ; & hic à Theologis vocatur *Dulia simplex*, ad distinctionem *Hyperduliæ*, quæ est cultus, quo specialiter colitur Creatura Sancta, ob extraordinariam quandam excellentiam supernaturalem. Et hic cultus defacto, non nisi superbenedictæ Virgini *Mariæ* exhibetur, ob duplicem prærogativam supernaturalem, videlicet: gratiæ & gloriæ singularis super omnes Angelos & Sanctos; item: Maternitatis Dei, & proximæ consanguinitatis cum Christo Dei filio. Eodem cultu *Hyperduliæ*, coli posset Christi humanitas, seorsim considerata à VERBO, ut habet communis sententia Doctorum cum *D. Thoma*, 3. p. 9. 25. art. 1. & *Scoto*, in 2. *Dist.* 25. adeo, ut Christo duplex exhiberi possit cultus; *Latriæ*, tanquam Deo, ob excellentiam Divinitatis; & *Hyperduliæ*, ut homini, ob excellentiam supernaturalem maximam, supremæ nempe gratiæ *Unionis Hypostaticæ* cum VERBO, & gloriæ supereminentis. Attamen ob periculum hæresis, duas in Christo personas effingentis; practicè & absolutè, solum adoratur cultu *Latriæ*. Porro Cultus *politicus*, est, qui exhibetur homini, ob excellentiam purè naturalem, consistentem in humanis virtutibus, dignitatibus, potestatibus &c. & talis cultus exhibetur Regibus, superioribus, majoribus & viris eruditione conspicuis.

DICTUM *add.* *Tribuitur creaturæ*. Sive *animate*, ut sunt: Dæmones, animæ separatæ, homines mortales, bruta; sive *inanimate*, ut sunt: Sol, Luna. &c. Debet autem coli creatura tanquam Deus, quia, si Cultus Divinus exhibetur creaturæ, ut *creature*; gravissimè quidem peccaretur; Idololatria tamen in rigore non patraretur.

Idololatriam ex genere suo, esse peccatissimum, constat ex S. Scriptura: *Exod.*

Exod. 20. non adorabis ea, scilicet *exteriorius*: Neque coles, scilicet *interius*, prout exponit ibid *Glossa*. Et *Ratio* est; quia, sicut in Republica, gravissimè delinquit, qui honorem Regium, ipsamque Regis Majestatem, alteri attribuit; ita a fortiori, enormissime peccat, qui honorem soli Deo debitum, ipsamque Divinam Majestatem, quantum in se est; creaturæ defert, & se reum, læsæ Majestatis divinæ, facit.

13. *Magia* Religioni opposita, non est illa, quæ *Naturalis* dicitur, quaque nullo interveniente pacto cum Dæmone, per vires rerum naturalium occultas, miras quædam producuntur, sed ea; quæ est superstitiosa; quâ videlicet Magus exoticam quædam, ope Dæmonis, & ex pacto cum ipso inito, operatur. Ex pacto inquam; sive expresso, sive tacito & implicito. *Ex pacto expresso*, mira producit; qui invocato Dæmone, & eodem respondente, ac rem petitam præstare spondente, agit & opus aggreditur. *Ex pacto implicito* agere censetur, qui tentat aliquid producere, mediantibus iis, quæ virtute naturali, talem effectum operari nequeunt. Veluti: si quis certis verbis aut characteribus utatur, ad sanitatem recuperandam. Hæc *Magia* toties committitur; quoties quis occultorum notitiam, vel alium effectum consequi nititur, per signa vel media omnino imperinentia & vana, quæ scilicet neque ex natura sua, neque ex institutione Dei vel Ecclesiæ, habent aliquam peculiarem vim vel virtutem ad causandum talem effectum: sive deinde illa signa vel media, aliquando, defacto, à Diabolo inventa vel determinata fuerint, nec ne. Etiam si ergo ejusmodi signis vel mediis utens, explicitè non sciat vel agnoscat, ea esse instituta à Dæmone, aut Dæmonem per illa operari; dummodò intelligat, signa vel media hu-

jusmodi neque ex natura sua, neque ex Institutione Divina, neque ex ordinatione Ecclesiæ, habere ullam virtutem aut vim, ad talem effectum causandum; eò ipsò, quo ea adhibet, convincitur, implicitè invocare Dæmonem, ejusque opem implorare. Neque obstabit vel excusabit protestatio, quòd nullum omnino pactum, cum Dæmone, intendat; neque illius ope, quidquam efficere vel consequi velit; quia protestatio factò contraria, frivola & inefficax est.

14. *Sagæ & Magi*, gravissima insuper scelera patrare solent, adeoque de his, nedum in sacro, sed & profano tribunali, interrogandi sunt. Veluti *1mò*. An Dæmonem, loco Dei, habuerint, eique Sacrificia aut preces obtulerint, ac per consequens, *Idololatriam* commiserint? *2dò*. *De Heresi*; an videlicet, crediderint, Dæmonem non esse damnatum, eique adhærentes, non esse damnandos? *3tid*. *De Apostasia*. Num Deo, Divæ Virgini, Sanctis, Fidei, & Sacramentis renuntiaverint? *4to*. *De Blasphemia* in Deum, Christi humanitatem, Deiparam Virginem & Sanctos. *5to*. *De Sacrilegio*. An Sacra; præsertim Eucharistiam, profanaverint? aut iis indignè usi sint? *6to*. *De Injustitia*. Num segetibus, hominibus, animalibus & præsertim infantibus, nocuerint per maleficia, incantationes &c.? *7mo*. *De Luxuria*. An cum Dæmone succubo vel incubo, aut in forma bestię, apparenti, carnaliter se commiscuerint?

15. *Maleficium*, à *malè & facio* deductum, generali significatione, comprehenditur omne crimen; specialius tamen hinc accipitur, pro arte seu potestate nocendi proximo, ope Dæmonis. Differt à *Magia*, quod per hanc, Magus quærat sui præsertim ostentationem; per illud autem maleficus intendat proximo, sive in persona, sive in bonis, nocere. Ma-

Maleficium duplex vulgò statuitur. Unum *Veneficum*, alterum *Amatorium*. Primum committitur, dum Malefici reddunt homines infirmos, foeminas steriles, proles languidas, pecora morbida; arbores ficas, &c. Alterum perpetratur; dum in certis personis, mutuus excitatur amor venereus, per *philtro*, seu pocula amatoria, aliàsve res, v. g. *Cantharides*, *Gallicè*; *Mouches veneneuses*. Simile crimen committitur, dum capitalia odia & inimicitiae, praesertim inter conjuges, per philtro aut signa posita, suscitantur. Atque hoc crimen nedum continet malitiam superstitionis, primo Decalogi praeecepto vetitam. sed etiam injustitiae, ex qua oritur obligatio reparandi integrum damnum proximo illatum. Tametsi enim Dæmon illud causaverit *physicè*; Maleficus tamen, illud causavit *moraliter*; ad id movendo & instigando Dæmonem. Circa Maleficium *amatorium* Notandum; quòd etsi quidam lapides, item herbae ac radices, dicantur, *naturaliter* amoris & concupiscentiae flammam accendere; id tamen efficere non possint, circa aut erga determinatam personam; proinde id necessariò fieri debeat à Diabolo, phantasma & imaginationem immutante, ac species objecti amati, pulciores & venustiores exhibente.

16. Qua ratione, Maleficium tolli possit; hic non inutiliter indagari potest? Suppono autem tanquam certum, quòd ad dissolvendum Maleficium, non sit licitum, uti operà malefici, *ut malefici*. Siquidem hoc nihil aliud esset, quàm dissolutionem maleficii, per novum Maleficium, petere aut efficere; quod, quia sine novo ad Dæmonem recurso, fieri nequit; utique intrinsecè malum est, & nunquam committendum. Idque verum est, licet maleficus sese offerat non rogatus, ad maleficium, maleficiò tollendum;

quia saltem hac ratione, consentiendo; concurreret ad actum intrinsecè malum. Confer *Sylvium*, in 2. 2. *D. Thomæ, quaest. 96. art. 4. concl. 2. pag. mibi 666.*

DIXI: *Malefici, ut malefici*. Nam, si maleficus absque maleficio, per artem sibi cognitam, tollere possit maleficium; licitè poterit ab eo peti maleficii dissolutio; quia, licet fortè artem illam à Dæmone didicerit, & ideo tunc peccaverit; usus tamen illius scientiae, non est ipsi illicitus. Et sanè; si hoc illicitum foret, non liceret etiam, v. g. herbarum aut medicamentorum bonorum notitiam, vel etiam scientias alias addiscere ab eo, qui has à Dæmone didicisset, quod nemo dixerit. Nec OBEST, quòd maleficus, valens maleficium, sine maleficio tollere, possit ad hunc effectum, abhibere, novum maleficium. Sicut enim possum ex justa causa, mutuum petere ab eo, qui non tantum praesumitur, sed scitur non daturus sine usura; ita potest quis in nostro casu, à fortiori, petere maleficii dissolutionem, si gravis ingruat necessitas avertendi à se, vel proximo, maleficium.

Pari modo; certò licitum est, tollere, vel *Sagam* cogere ad tollendum signa, figuras, ligaturas, characteres, philtro &c., ex quibus maleficia, ex Dæmonis pacto vel operatione, dependent aut continuantur. Semper enim destrui possunt opera Dæmonis, dum id sine peccato & nova Dæmonis ope, fieri potest. Confer *Franc. Sylvium loc. cit. conclus. 3.* Ubi contrariam opinionem velut probabilem nititur defendere, ex hac ratione: quòd signum magicum tollens, v. g. ad recuperandam sanitatem, videatur effectum expectare à Dæmone. Sed hæc ratio non subsistit, quia tollens signum, utitur jure suo, & se defendit contra maleficium, ac duntaxat nititur à se amoliri malum, in quo nihil mali, per se relucet.

sed

Sed crîtne licitum, ponere signum, quod ex pacto Diaboli cum *Saga* inito, sit contrarium maleficio? v. g. Vulgè dici solet, quòd Diabolus sub tali vel simili conditione, paciscatur cum Mago vel *Saga*: inciam; quem incantaveris, insufflaveris, tetigeris, percufferis &c. nisi ille mox se cruce signet, aquâ lavet, vel te repercutiat, &c. Quæritur: num liceatposito tali signo, ex conditionato pacto Dæmonis, contrario, obviare maleficio, aut illud tollere? Affirmant *Martinus Delrio. Disquis. magic. lib. 6. cap. 2. sect. 1. q. 2. Sanchez lib. 2. moral. c. 41. n. 5. Lessius, lib. 2. de justit. & jure c. 44. dub. 6. n. 45. cum agmine Doctorum apud Suarez, lib. 2. de Superstit. cap. 17. n. 16.* Dummodo illud signum sit de se licitum aut indifferens. *Ratio* est: quia & talis intentio, bona est; & medium seu signum, nihil mali involvit; aliunde etiam, Dæmon talia signa non instituit, ut *operativa*, sed veluti conditiones statuit, quibus positus, non esset nociturus, aut maleficium operaturus. Hac ratione, judices, *Reos* torquendos, ne per maleficium, ad tormenta insensibiles sint, aut planè muti, nihil fateri possint; curant exui, lavari, tonderi &c. non solùm, ut detegant signum magicum, fortassè sub vestibus vel capillis latens; sed etiam; quia potuit *Reus*, tale forsitan cum Diabolo inivisse pactum, ut ad nudationem vel lotionem corporis, aut abrasionem capillorum, cessaret effectus ille magicus. Confer *Tamburinum, lib. 2. in Decalog. c. 6. §. 2. n. 13. Ubi n. 17.* hunc lepidum refert casum. Quidam Senecio, thesaurum, noctu, terræ infodiens, hanc cum Dæmone conventionem fecit, ut nemini permetteret, illum auferre, præterquam illi; qui stans supra locum, bona pulte se refecerit, & largiter biberit. Rusticus non procul inde decumbens, inauduit con-

ventionem istam, & manè, statim cum pulte & vino, in loco thesauri reconditi apparens, sumpto hoc jentaculo, nemine impediente, thesaurum sustulit. Resolvit ibidem *Tamburinus*; potuisse id facere rusticum, citra peccatum Superstitionis (sed utrum & sine injustitia? alia est quæstio) quia hoc solùm erat, ponere signum contrarium de se non turpe, maleficio; quò positò, Dæmon promiserat, non amplius thesaurum custodire. Hâc porrò ratione, explicari & excusari possunt pleraque signa & ritus, quibus milites, vel alii, solvunt maleficia hostium magicè induratorum & invulnerabilium.

CASUS. *Titius* arte magicâ, citra damnum vel nocumentum tertii, divitias acquisivit, potèstne illas, pœnitens factus, retinere? *R.* *Affirmativè.* Licet enim peccaverit, artem magicam addiscendo, vel exercendo; acquirendo tamen divitias, nemini fecit injuriam vel injustitiam. ut supponitur. Hinc & Divinator vel Magus, operam suam locans alteri, pactâ mercede; etsi peccet paciscendo, & opus superstitiosum exequendo; non peccat tamen retinendo mercedem datam, nec ullo jure (ad instar meretricum) restituere tenetur, etiamsi effectus non fuerit secutus, dummodò artem sciverit & diligentiam adhibuerit. si enim artem nescit, vel diligentiam non adhibuit; utique restituere teneretur, quemadmodùm de medico responderi solet.

Jam de *Divinatione.* Hæc fieri potest, per *Dæmonia*, per *Astra*, per *Somnia*, per *Sortilegia*, & alia signa.

17. *Divinatio* secundum se, est superstitiosa inquisitio, vel prædictio alicujus occulti, per invocationem aut disciplinam Dæmonis. Ubi *OBSERVA*; quòd, licet Dæmon non possit per se occulta, ut cordis cogitationes, futura libera, quæ

sci-

scilicet pendent ex libero hominis arbitrio certitudinaliter cognoscere; possit tamen plurima conjicere: tum, propter veterem in multis casibus experientiam; tum, propter mentis perspicacitatem, quâ vel ex effectibus in causarum virtute contentis & sæpissimè subsecutis; vel ex astrorum influentiis, hominum complexionibus, dispositionibus, propensionibus &c.: vel, ex omnibus simul; sæpe colligit; quid homo molitur in corde, aut: quid in tali vel tali circumstantia, facturus sit?

Rigidius sumpta *Divinatio*, est: quasi divina notio & quadantenus Divinitatis æmulatio, quatenus homo, illa pervestigare & nosse cupit, quæ solus Deus novit, juxta illud: *Isaie 41. Annuntiate, quæ ventura sunt in futurum, & sciemus; quia Dii estis vos.* Et hoc sensu definitur *Divinatio à S. Thoma, 2. 2. q. 95. art. 3. Prædictio inordinata eorum, quæ ad solum Deum spectant, ope Dæmonis.* Verùm; quia etiam prædictio & notitia eorum, quæ non spectant ad solum Deum, sed quæ Dæmon naturaliter scit, ope ipsius perquiri possunt, & hujusmodi indagatio verè superstitiosa est; ideo superstitionem generatim dicimus esse, inquisitionem vel prædictionem rerum per se homini occultarum, sive præteritarum, sive præsentium, aut futurarum, ex pacto cum Dæmone sive *Explicito* & expressa Dæmonis invocatione, sive *implicito* seu tacito, adhibendo media scilicet inutilia & impernentia, quæ nec ex natura sua, vim habent ad manifestationem rerum occultarum, nec à Deo ad id instituta sunt. Nam, quicumque res occultas, & hominum naturali cognitioni impervias, scire aut prodicere, seclusâ Dei revelatione, aut absque mediis à Deo ad id ordinatis, pertentat; ope Dæmonis, humani generis hoste, tacitè vel expressè, uti censetur,

setur, contra illud Apostoli 1. *ad Corinth. 10. Nolo vos fieri socios Dæmoniorum.* Uti prolixè & accuratè docet *D. P. Augustinus, lib. 2. de Doctrin. Christ. cap. 23.*

18. *Divinationis* ergo superstitiosæ, duæ sunt species generales; una, quæ fit per pactum *expressum*; altera; quæ fit per pactum *implicitum* cum Dæmone. *Divinationis* cum pacto expresso, variæ enumerantur species *materiales*, juxta diversos modos, quibus solet Dæmon respondere & revelare occulta. Sic *Præstigium* dicitur, cum Dæmon divinatoriè responsurus, apparet; sub variis larvis aut figuris corporum aliunde asportatorum vel compactorum ex aère, vel solùm deludendo sensus vel phantasiam, fictis imaginibus, de quibus *Delrio* passim in suis magicis disquisitionibus. *Necromantia* specialis dicitur, cum adhibitis certis ceremoniis vel carminibus, mortuus videtur resuscitari, per quem Dæmon, occultapandat.

DIXI: Necromantia specialis. Quia omnis *Divinatio* per Dæmonia, generatim vocatur *Necromantia*. *Pytonismus* dicitur, cum Diabolus, ex pacto, docet per homines arreptitios, sive a Dæmone obsessos. Et, qui instar Prophetarum, futura & occulta prædicunt; *Pythones*, seu *Pythonici*, ac *Pythonissæ*, vocantur. *Geomantia* dicitur; cum Dæmon docet per certa signa apparentia in corporibus terrestribus, ut: in biviis, lignis, lapidibus, plumbo fuso &c. *Hydromantia* nominatur; cum Dæmon docet per signa apparentia in aqua. *Aëromantia* vocatur; cum docet per signa apparentia in aère. *Pyromantia*; cum per signa apparentia in igne. *Aruspicium* porro, cum per signa apparentia in arteriis, seu intestinis animalium sacrificatorum, responsa dat. Atque huc spectant reliquæ species, de quibus infra, quando scilicet intercedit pactum expressum cum Dæmone.

19. Noverant vel ipsi Gentiles & Idolorum cultores, quid ex Auguriis & Divinationibus expectari posset incommodi, si de Reipublicæ statu aut Principis persona, occulta panderentur. Quamobrem, tametsi ipsi Romani Gentiles, Dæmonia & Idola colerent, multaque superstitione permitterent & probarent; severissimè tamen in eos animadvertent, qui de statu Reipublicæ aut salute Principis Aruspices, Ariolos seu Divinatores confluissent; testaturque Paulus JCrus. lib. 5. sent. tit. 21. poenâ capitali punitos, qui de salute Principis aut summa Reipublicæ, respondissent. Imperatores verò Christiani expendent, quòd talia nedum Reipublicæ forent periculosa, sed etiam Religioni Christianæ adversa, & perniciofa; universum hæc omnia, unâ cum Gentilitate & Idololatriâ, abolere & funditus extirpare studuerunt. Quare extat imprimis in l. 5. Cod. de Maleficis & Mathematicis. Constitutio Constantii Imp. de anno 357. Contra Sortilegos & Divinatores in hæc verba: *Nemo Auruspicem consulat aut Mathematicum, nemo Ariolum. Augurum & Vatum prava confessio conticescat. Chaldæi & Magi ac ceteri, quos maleficos, ob facinorum magnitudinem, vulgus appellat, nec ad partem aliquid moliantur. Sileat omnis perpetuò Divinandi curiositas. Etenim supplicio capitis ferietur, gladio ultore prostratus, quicumque jussis nostris obsequium denegaverit.* Ubi

Nota: *Auruspicem*, sive *Auspicem*, cujus in lege citatâ & alibi passim, fit mentio; dictum fuisse, qui hostiis; & extis, sive visceribus pecudum (quas Gentilitas Idolis immolabat) inspectis, futura prædicebat, ut exinde ars sive professio, ex simili inspectione prædicendi futura, *Aruspina* dicta sit, de qua vide *can. 1. caus. 26. q. 3.* item *can. 14. ead. causâ.*

Mathematicus hic accipitur pro *Astrologo*. Astrologi autem dicti; eò quòd ex Astrorum inspectione, augurentur. De his agit *Gratianus* in *can. 1. caus. 26. q. 3.* quem quidem Canonem sub nomine Divi Patris *Augustini* exhibet; sed, ut notant correctores Romani, pleraque non extant apud S. Patrem, "sed sunt in libello *Rabani*, de *Magorum præstigiis*, quem ipse *Rabanus*, ex variis *S. Patris* & *Isidori* locis, collegit, & *Gratianus* sæpe citat, sub nomine *S. Augustini*." Cæterum verba à *Gratiano* citatâ, quò ad substantiam reperiuntur apud *S. P. Augustinum* lib. 2. de *Doctr. Christ.* cap. 21. Ubi latè agit de his, qui Genethliaci, propter natalium dierum considerationes, nunc autem vulgò Mathematici vocantur, quorum Superstitionem perniciosam & fallacem ibidem ostendit & refutat. Eisdem quoque idem *S. Pater* lib. 4. *Confess. cap. 3.* appellat, *Planetarios*; referturque locus à *Gratiano* *Can. 8. caus. 26. q. 2.*

Augures sunt (ait Canon 1. supra cit.) *qui volatus avium & voces intendunt, aliisque signa rerum, & observationes improvisas, hominibus occurrentes, ferunt. Iidem sunt & Auspices Nam auspicia sunt, quæ iter facientes observant. Dicta autem sunt Auspicia, quasi avium Spicia & Auguria, quasi avium Garria, id est avium voces & linguæ. Item Augurium; quasi Avigerium, quod aves gerunt.*

Vatum nomine hic veniunt homines illi, qui quasi Spiritu Prophetico afflati, & tanquam Deo pleni, de futuris vaticinantur, quique & *Fanatici* dicti, item *Divini*: quia interiori vi Numinis, se agitari fingeant, & se Divinitate plenos simulabant, astutiâ quadam fraudulentâ, futura conjectantes. Ut dicitur dict. *can. 1.*

Hos itaque universim, sub capitali

pœ-

pœna, consulere, vetat lex *Constantii* citata, cui & alia accessit ejsdem *Constantii* Constitutio in l. 6. *Cod. de Maleficis*. His verbis: *Multi magicis artibus usi* [*Gothofredus legit, ausi*] *elementa turbare, vitam insontium labefactare non dubitant* & *Manibus accitis, audent ventilare, ut quisque suos conficiat, malis artibus, inimicos: hos, quoniam nature peregrini sunt, ferale pestis absumat*. Ubi, per *feralem pestem*, *Gothofredus* intelligit *Vivicomburium*. Cæterum, per artes magicas, elementa turbari posse; passim notum est, vocanturque ob tempestates per elementorum turbationem excitatas, *Tempestarii*, de quibus meminit *S. Agobardus Archiepiscopus Lugdunensis*, in lib. 4. *Cod. de Maleficis*. Legitur sub nomine *Constantini magni*. *Eorum est scientia punianda, & severissimis merito legibus vindicanda, qui magicis accincti artibus, aut contra hominum moliti salutem, aut pudicos, ad libidinem deflexisse animos, deteguntur*. Horum incitamentorum ad impudicos amores, per artes magicas, meminit *S. P. Augustinus*, lib. 10. *de Civit. Dei* cap. 11. & plura in hanc rem refert *Gothofredus*, ad l. 3. *Codicis Theodosiani. De Maleficis*. Item *Gregorius Tholosanus*. In *Syntagmate juris universi*. lib. 34. cap. 12. ostendit, quomodo res etiam *Sacratissimæ*, ad hujusmodi maleficia adhibeantur. Idem hic *Author loc. cit. cap. 18*. Imò ipsemet *Leo Imperator*, *sapiens vulgò dictus*, *Constitutione sua 65. de Incantatorum pœna, expressè asserit; Constantinum* in l. 4. *cit. probasse incantationes illas, Si fructus & segetes curent, alidque bona suppeditent; adeo, ut ipse Leo legem istam, quasi è fundo, tollendam putaverit, ex ratione subjæta: Nos istiusmodi incantationes perniciosas esse persuasum habemus: & ut boni quidpiam inde manare credamus, induci non possumus. Ac sanè*

etiamsi boni quidpiam producere illas, apparet (quomoddò quidem approbanti ipsas, legi videtur) non id bonum esse, sed illecebram atque nassam, quæ illectos in malorum omnium extremum, ubi à summo bono excidunt, absorbeat, compertum habemus. Et nonnullis interpositis concludit: Sanè verò, si quis aliquo modo incantamentis usus esse deprehensus fuerit, sive id restituendæ conservandæve valetudinis, sive avertendæ, à rebus frugiferis calamitatis causâ, fecerit; is Apostatarum pœnam subiens, supremum supplicium sustinet.

Quidquid sit; & licet alii sustineant, *Leonem* non satis penetrâsse legem *Constantini M.* hoc certum est; jam pridem & *Sacris Canonibus* & *Imperatorum Sanctionibus*, *Patrùmque scriptis*; damnatas fuisse generatim incantationes & artes magicas, etiam ad salutem procurandam adhibitas. Unde *Pastores* & *animarum Curatores* præcipuè invigilare debent observantiis, è quibus non tantum populus sperat conservationem & recuperationem rerum temporalium, sed insuper emolumentum aliquod in *Ecclesiasticos* aut eorum *Ecclesias*, redundare potest. *Incredibile enim est, quàm facillè hujusmodi observantiæ etiam evidentè superstitiosæ, invalescant, & cùm invaluerint; quàm difficulter aboleri queant.*

20. *Divinationis per pactum implicitum cum Dæmone*, duæ quoque sunt species subalternæ; *Augurium* videlicet & *Sortilegium*. *Augurium* latius sumptum, pro cognitione occultorum vanè quæsitâ, ex consideratione dispositionis rei jam existentis, continet sub se imò. *Astrologiam judicariam*; cùm cognitio occultorum quæritur ex situ & motu siderum, cujus pars est *Genethliaca*. 2dò. *Augurium propriè dictum*; cùm ex garritu avium, 3tio. *Auspicium*, cùm ex avium volatu, sicut supra dictum. 4to. *Omen*, cùm ex ho-

hominis vocibus præter intentionem prolatis. 5to. *Phyfiognomiam*, cùm ex totius humani corporis figura, lineamentis & signis. 6to. *Metopofcopiam*, cùm ex fronte. 7mo. *Chiromantiam*, cùm ex manuum lineis. 8vo. *Spatulamantiam*, cùm ex spatulæ signis, occulta, de ftatu hominis præfenti vel futuro, divinantur. (Spatha vel Spatula, eft instrumentum Apothecariorum & Chirurgorum) 9no. *Onyrocriticam*; cùm ex fomniis habitis, occulta divinantur.

21. *Sortilegium*, eft Divinatio fuperftitiofa, quâ occulta perveftigantur ex difpofitione rerum ab hominibus ad hunc finem electarum vel difpofitarum, puta: projectione alcarum, apertione fortuita libri; electione unius ex pluribus; ob figna refultantia in plombo liquefacto & in aquam projecto.

Ex enumeratis fuperftitionis fpeciebus, quarum aliquas carptim tetigimus, præcipuas figillatiùs adhuc rubinabimur.

22. Primò, meritò utpote frequentior, perpendi meretur *Divinatio per Aftra, feu Afrologia*. Hæc duplex eft, fcilicet: *Naturalis & Judiciaria*. *Afrologia naturalis* eft; quæ ex motu, curfu, fitu, conjunctione aut oppofitione Syderum vel Planetarum, eorundemque virtutibus & influentiis naturalibus, divinat effectus tum neceffariò eventuros, ut: Eclipses; vel contingenter futuros, per alias tamen caufas etiam naturales, facilè impedibiles; quales funt: auræ mutationes, venti, pluvix, tempeftates, ferenitates, ficcitates, fertilitates; tale vel tale temperamentum hominis, fub tali vel tali conftellatione concepti vel nati. Atque hæc Afrologia & per fe licita, & humano generi perutilis eft; maximè, quò ad medicinam, agriculturam & navigationem. Quanquam negandum non fit, hanc fcientiam, quò ad effectus contin-

A Hochkirchen, Ethica Chrift. Pars I.

gener futuros, fore valdè incertam & ideo vix mereri fcientiæ nomen. Siquidem, non à folis Aftris, fed aliis quoque caufis, facilè variabilibus & impedibilibus, dependent eventus hujusmodi. Maximè verò incerta eft, quò ad conjecturam temperamenti & propenfionis hominum, ex contemplatione Aftrorum in puncto nativitatis; tum quia indoles & inclinatio prolis, haud pendet ex fole Aftrorum influxu, fed multò magis ex materia conceptionis & nutritionis in utero materno. Tum quia punctum illud nativitatis (quod Mathematici exactiffime obfervandum ajunt) vix deprehendi potest, ob rapidiffimum Cœli motum & alias caufas, ut egregiè obfervavit *D. P. Auguftinus, lib. 2. de Doctrin Chrift. cap. 22.* Tum denique; quia Aftrorum vis, etiam in foetum utero inclufum, influit, adeoque non folum punctum nativitatis, fed & conceptionis & animationis foetus, Mathematicis vix cognofcibile, obfervandum foret. Interim, fi Afrologi ejusmodi effectus contingentes, veluti tempeftates, pueri propenfiones, fortunam &c. more folito, majori certitudine præfagiant, quàm ex Aftrorum afpectu colligi poffit; non continud committunt peccatum fuperftitiofæ Divinationis contra virtutem Religionis, & primum Decalogi præceptum; fed fæpius peccatum temeritatis & mendacii. Et quamvis ex Aftrorum influentiis & hominum complexione, talia leviter conjecturari poffint, prohibuit tamen *Sixtus V. in fua Bulla: Cœli & Terra Creator. 17. apud Cberubin. tom. 2.* prædicere hujusmodi conjecturas, faciendo judicia & hominum nativitates, quibus de futuris contingentibus, cafibus fortuitis, actionibus liberis &c. aliquid eventurum affirmatur, licet conjecturaliter tantum. *Ratio*: quia hic modus prædicendi futura, eft Reipubli-

publicæ valde perniciosus & scandalosus, propter mendacia & fraudes Divinatorum, & peccata multa, inde oriri solita, adeoque non tantum pro foro externo, sed & interno, prohibitus est à Sixto V. & Urbano VIII. qui Sixtinam Bullam confirmavit & approbavit, per Bullam incipientem: *Inscrutabilis*. 114. apud Cberub. tom. 4.

Astrologia Judiciaria, quam S. P. Augustinus, lib. 2. de Doctrin. Christ. cap. 2. Superstitionem perniciosam, appellat; est, quæ ex eodem aspectu, motu, situque Astrorum, prædicuntur eventus omnino fortuiti, & liberi ab hominum arbitrio pendentes. Martinus Delrio. lib. 4. *Disquisit. Magic. cap. 3. q. 1.* hujus Divinationis per Astra, tres ponit species. Primam vocat *Astrologiam revolutionum*; quæ prædicuntur totius anni, belli pacisque vicissitudines, annonæ abundantia vel penuria; morborum qualitates, mortes Magnatum &c. Secundam vocat *Astrologiam nativitatis*, id est, *Genethliacam*, quæ ex siderum contemplatione, in puncto nativitatis, sigillatim homini prædicuntur per totam vitam futura. v. g. Illum ad talem dignitatem promotum iri; tali Principi gratum fore; uxorem ducturum nobilem, divitem; ignobilem; pauperem, sterilem, &c. felicem aut infelicem futurum; tali mortis genere, tali loco, tali tempore, anno & die periturum. Tertiam appellat *Astrologiam electionum*; quæ ex astrorum intuitu, docet, quid in singulis rebus & occasionibus agendum vel omittendum? quando domo egrediendum? quando manendum? quo loco & tempore quæque agenda, ut feliciter succedant? Qua in re;

23. Theologi, communi consensu, statuunt: Astrologiam judicariam, ex siderum aspectu, certò prognosticantem effectus à libero arbitrio pendentes, vel

casus omnino fortuitos; fore superstitiosam & involvere pactum saltem implicitum cum Dæmone, adeoque ipsius usum, fore ex genere suo, mortalem, omnique jure, nedum CANONICO *Can. igitur. Caus. 26. q. 3. & can. licet. q. 5. ibid.* & CIVILI. tot. tit. *Cod. de Maleficis & Mathematicis*. Sed & DIVINO, *Deuteron. 4. Isaiæ 47. & Jerem. 10.* prohibitum. Idque ex ratione generali: quia ejusmodi effectus liberi & fortuiti, si possent prævideri ex aspectu Astrorum; vel hoc inde proveniret; quod Astra essent causa naturalis ejusmodi effectuum, aut saltem signa naturalia eorundem; vel quòd essent signa à Deo instituta ad indicandos tales effectus. Primum autem dici nullo modo potest; quia effectus liberi, positus etiam omnibus ad agendum requisitis, possunt fieri vel non fieri, adeoque non possunt determinatè prævideri, ut futuri, in Astris tanquam causis vel signis naturalibus. Effectus quoque fortuiti, non dependent à solis Astris, vel una causa; sed à plurium causarum concursu, quarum causarum sæpe ignotarum, vim & indolem, Astrologus nec ex Astris, nec aliunde detegere potest. Neque secundum dici potest; quia Astra non sunt signa ad hoc à Deo vel bonis Angelis instituta, quin potius in Sacra Scriptura, prohibita legitur eorum observatio. Restat igitur; quòd deberent esse signa adinventà à Dæmone, cum quo pactum expressum vel tacitum initum fuerit. Proinde Divinatio futurorum effectuum liberorum aut fortuitarum, aut etiam cognitio præsentium occultorum, v. g. Theauri, Furis, Virginitatis, cogitationum cordis &c. Ex Astris; superstitiosa est, tacitamque saltem importat Dæmonis invocationem, si nimirum talia, ut certa & infallibilia dicantur & credantur. Confer *Franc. Sylvium in 2. 2. D. Thome. quest. 95. art. 1. pag. mihi 656. & art. 2. per tot.* Pa-

Parili ratione, discurrendum est de *Physiognomia*, quæ alia est *naturalis & philosophica*, alia *divinatoria & superstitiosa*. *ima*. est, per quam ex corporis & membrorum habitudine, incessu &c. Vultûs, frontis, manuum, aliarumque partium lineamentis; de corporis valetudine, temperamento, & consequenter etiam de genio, affectionibus & inclinationibus animi, aliqua probabiliter conjecturari possunt. Eaque per se licita est. *Delrio. loc. cit. lib. 4. q. 4. Altera* est, quæ ex iisdem signis corporis, prædicit proferos aut adversos hominis casus, longam aut brevem vitam; divitias, paupertatem; præsentem animi statum. An quis sit fur, leno, meretrix? nec ne? & cum talia, utpote merè contingenter eventura, aliter cognosci non possint [seclusâ Dei revelatione] quàm per commercium cum Dæmone; utique *Physiognomia* isthæc, omni jure prohibita est. Confer hac de re Divum P. *Augustinum, lib. 2. de Doctr. Christian. cap. 21. & lib. 2. de Genesi. ad litteram. cap. 17. & Enchirid. cap. 79. Item lib. 5. de Civit. Dei. cap. 1. & seq. Ac porro lib. de Hæresib. Hæresi 70. Unde meritò ex præscripto Concilii Tridentini, in indice librorum prohibitorum, præscribitur Regula 9. ut Episcopi diligenter provideant, ne Astrologiæ judiciaræ libri, tractatus, indices legantur vel habeantur, qui de futuris contingentibus, successibus fortuitisque casibus, aut iis, actionibus, quæ ab humana voluntate pendent, certò aliquid affirmare audent. Adde Constitutionem *Sixti V. in Bulla, de Anno Domini 1585. quam citat Sylvius loc. cit. art. 4.**

24. Huc refertur *Divinatio per somnia*. Somnium autem duplex est, naturale aut præternaturale. *Naturale* est, quod ex naturalibus oritur causis, utpote vel ex præcedentibus cogitationibus & occupa-

tionibus mentis in vigilia, prout teste experientiâ notissimum; vel ex nativa corporis constitutione, temperamento & motu humorum. Sic sanguinei, læta; cholericæ & qui flavâ bile abundant; sæva, litè, jurgia, cædes &c. somniare solent: Melancholici, qui atrâ abundant bile; tristitia, mortes, infirmitates, oppressiones &c. Plegmatici; aquas, mersiones, lassitudines &c. somniare consuevère. Ex hujusmodi somniis, licitè conjiciuntur illa, quæ ex somniorum naturalibus causis erui possunt. Sic somnia, ex prædominante humore, naturaliter orta, licitè observantur, ad dignoscendam naturalem corporis complexionem. Proinde Medici, non sunt Superstitionis arguendi, si somnia infirmorum percunctentur. sic: si quis, ut Physici tradunt; somniet de occupationibus igneis, signum est cholerae prædominantis; Si de aëreis, sanguinis abundantis; si de aqueis; multi flegmatis; si de terreis, melancholiæ; & ideo ex hujusmodi somniis, poterit medicus rationabile efformare judicium, & medicamenta præscribere ægrotis proportionata.

Somnium *præternaturale* dicitur: quod non oritur in dormiente, ex prædictis causis naturalibus; sed, vel est immissum ab ipso Deo, quale fuit somnium *Gedeonis, Jacob, Joseph, Danielis, S. Josephi Sponsi Divæ Virginis, Magorum &c.* Aut est immissum seu excitatum à Diabolo, hominis phantasiam, per species suggestas, immutante; prout Magorum & Sagarum ac aliorum cerebrum turbare solet; ad quod discernendum prudentis & discreti viri, opus est judicio. Non enim ex objecto aut fine bono vel malo, discrimen subito detegi potest; quia Sathanas sæpe se transfiguratur in Angelum lucis, & sub eminenti specie, seducit facile credulos. Satiùs igitur ex somniantis & expergefacti dispositione efformari poterit

terit iudicium. Etenim, si excitatus è tali extraordinario somnio, sentiat in se insolitam illustrationem, consolationem, mentis tranquillitatem, devotionem promptitudinem ad bonum &c. non obscure colligi potest; quòd tale somnium fuerit à Deo immissum: écontra verò, si quis è tali somnio, se sentiat animo perturbatum, perplexum, protervum, ad virtutis viam tepidum, ad divina servitia tardiozem redditum; certò argui poterit; tale somnium à Diabolo fuisse immissum. Quòd, si dubium sit, num à Deo vel Diabolo, vel etiam causa naturali, proveniret somnium; nulla ipsi fides habenda, nec præsumendum; esse à Deo. Deus enim, cùm immittit somnia, simul etiam reddit hominem certum, quòd à se fuerint immissa, juxta illud *Eccles. 34. Nisi ab Altissimo fuerit emissa visitatio, ne dederis in illis cor tuum, multos enim errare fecerunt somnia.* Confer *Sylvium loc. cit. art. 6.* & hinc est, quòd somniorum observatio regulariter prohibeatur in Sacris litteris. *Levit. 19. Deuteron. 18* & in jure Canonico. *can. non observetis. caus. 26. q. 7.* Confer *Martin. Delrio, lib. 4. c. 1. q. 3.* Ratio est; Quia somnia nullam omnino habent vim naturalem aliud significandi, quàm causas suas, unde orta sunt; proinde nullatenus prælagire possunt eventus liberos vel casuales; & ad summum excitare possunt levissimam conjecturam. Quocircà, qui somniis certam fidem habet, inde divinat, aut juxta ea, actiones suas dirigit; regulariter peccat lethaliter; Dico *regulariter.* Potest enim à mortali excusari, vel per ignorantiam non omnino crassam & affectatam; vel quòd solùm suspicetur, posse sic evenire, sicut somniatum. Et ideo docent *Cajetanus. Verb. Somniorum observatio. Navarrus in Manual. cap. 11. n. 13. Suarez. lib. 2. de Superstit. cap. 13. n. 25.* Illum, qui hac

nocte somniavit, se submersum in aquis, & ideo nolit hodie navigare; non peccare mortaliter.

25. Anne prohibitum, per fortes indagare occulta? Ante resolutionem *SCIAS. 1mo.* Sortem nihil aliud hinc esse, quàm actionem, quà aliquid fit, ut exinde dignoscatur & detegatur occultum præsens vel futurum. *SCIAS 2do.* Triplices esse sortes; nempe: *Divisorias, Consultatorias & Divinatorias.* Vide *D. Thom. 2. 2. q. 95. art. 8.* & in *Opusc. de sortib. cap. 3.*

26. Sortes *divisorie* sunt; quibus deciditur ex conventionem illorum, quorum interest; quid in dubio, alteri tribuendum vel dandum sit? Hæ sortes extra casum electionis Ecclesiasticæ (de quo in *cap. fin. de Election.*) per se licitæ sunt. Ratio est: Quia ejusmodi sortilegium, nihil aliud est, quàm conventio plurium jus ad aliquam rem habentium, ut ea inter ipsos dividatur, prout fors tulerit vel demonstraverit. Et hic contractus de se nihil superstitionis aut mali involvit, cùm non ordinetur ad detegendum occultum, sed dirimendam controversiam vel cavillationem; quòd ideo licere debet, quia quisque rei suæ est moderator & arbiter. Unde hujusmodi sortes, pro licitis habentur, & passim practicantur *1mo.* In Civilibus Electionibus, ad officia sæcularia. Confer *S. Thomam 2. 2. q. 97. art. 8.* Neque id, ullo jure, prohibetur; dummodò personæ, inter quas sortes mittuntur, omnes sint idoneæ ad hujusmodi munus vel officium. *2do.* Ad dirimendas controversias inter hæredes, legatarios aut alios quoscunque. *1. Si ambo ff. de judiciis.* Quinimò inter Ecclesiasticos, de causis spiritualibus; dummodò non agatur de Electionibus ad beneficia aut dignitates. Quòd facit illud *Proverb. 18. Contradictiones comprimit fors, & inter potentes quoque dijudicat.* Quòd tamen ita capiendum,

& litigantes jus æquale habeant & in sortitionem consentiant. 3to. Tempore pestis vel persecutionis, rectè mittuntur fortes inter Parochos vel Sacerdotes, quoniam permanere debeat in loco, pesti vel persecutioni obnoxio, ad serviendum omnibus: qua de re agit *D. P. Augustinus. Epist. 180. & Divus Thomas. loc. cit.* Simili sortilegio, Apostoli perhibentur usi ad dividendum orbem terrarum, pro Evangelii divulgatione. Pari modo sæpe in bello, sortes mittunt milites ad determinandum, quinam in extremis stationibus, agere debeant vigiliis, quinam primò hostem aggredi, muros conscendere, &c. debeant. 4to. Dum plures sunt rei mortis, nec expedit omnes puniri, sive ex gratia, sive aliam ob causam, licitè mittuntur sortes, quoniam aut quinam, mori debeant? Cæterùm; si dubium sit, quoniam est pluribus delictum pataverit; nullatenus licet id sortibus explorare. Esset enim Divinatio superstitiosa, cum periculo puniendi innocentem; quia Diabolus infontibus maximè infestus, efficere posset, ut fors caderet in innocentem. 5to. In certo periculo communis naufragii, nisi pro allevianda navi, aliqui emittantur in aquas; communi consensu fortes mitti possunt, quinam ejiciendi? Neque hoc est seipsum occidere, sed mortis evadendæ, incertum remedium quærere. Quòd si quis è vectoribus, consentire nolle; loco ejus, alii sortes mittere & exequi poterant; quinimò, si positivè invitus, sortes impedire conaretur; ipse ab aliis in undas ejici poterit; quia hac ratione resistens, aliis injustam vim inferret, contra quam, hi sese defendere possent. 6to. Denique in omni licito & honesto ludo, licitæ quoque sunt & honestæ, sortes *divisoriae*, quinimò pleaque ludi, non sunt, nisi sortes, cum dexteritate moderandæ. Consonat *Sylvius loc. cit. art. 8. conclus. 1. & 2.*

27. *Sortes consultivæ seu consultatoriae*, sunt, quibus occultæ veritatis manifestatio, aut consilii alicujus directio, aut denique voluntatis divinæ indicium inquiritur, ut sciatur; quid in aliquo negotio agendum cavendumve sit? Consultatio hæc dupliciter fieri potest. 1mo. Quidem, ut quis intendat expressè vel tacitè petere à Deo signum aliquod extraordinarium; quo rem petitam manifestet. Ut hoc liceat, non sufficit necessitas; sed requiritur, vel jussio vel ordinatio Dei, vel instinctus ejus specialis & extraordinarius; qua ratione sortes *consultivæ*, factæ leguntur in Sacris Litteris, videlicet in detectione furis *Aban. Josue 7.* in Electione *Saul. 1. Reg. cap. 10* In Electione *Mattibie præ Joseph* justo. *Act. 2.* cujus electionem visibili signo, à Deo manifestatam fuisse, testatur *D. Dionys. lib. de Cælesti Hierarch. cap. 5.* Vel 2do. ut solùm oretur Deus, quatenus per specialem providentiam, dirigat sortes. Juxta illud *Proverb. 16. Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur.* Hæc sortitio, ut licitè fiat, non quidem requiritur, jussio aut specialis instinctus Dei; exigitur tamen urgens necessitas, vel admodum magna utilitas spiritualis vel temporalis, in casu dubio, alias commodè non resolvendo, accedente debitâ in Deum reverentiâ & servato modo proportionato: Alioquin sortes hujusmodi important peccatum non quidem superstitutionis, sed *temptationis Dei.* Consonat iterum *Sylvius loc. cit. conclus. 3.*

28. *Sortes divinatoriæ* sunt; quibus per media vana & impertinentia ad Deum minimè relata, prædicatur aut inquiritur aliquid occultum aut futurum. Et hæc sortes superstitiosæ sunt, semperque illicitæ, adeoque graviter prohibitæ in jure Canonico. *Can. Si quis Episcopus. & Can. Sortes. caus. 26. q. 5.* Huc spectat versio

cri-

cribri, quo quidam impii homines tentant divinare fures, homicidas, sagas &c. Hæ sortes aliquando in speculationem meram assumuntur, scilicet ad solam cognitionem alicujus rei occultæ capessendam. Et tunc non egrediuntur malitiam superstitionis: aliquando verò ad praxin adhibentur, v. g. adprehendendum vel puniendum occultum furem; & tunc præter peccatum superstitionis, etiam continent peccatum mortale injustitiæ; puta: injustæ diffamationis vel punitionis, delicto debite non probato. Quò pertinet damnatissima praxis, quâ milites aliæ præsertim nobiles, causæ suæ justitiam, duellò decidere solent, quasi ille, pro nocente, seu injustam causam fovente, habendus esset; qui in privato certamine occubuisset De sortibus divinatoriis, vide *Sylvium, loc. cit. art. 8. concl. 4.*

29. Descriptis superstitionibus, affinis est *vana observantia*, quâ quis utitur mediis, nec à natura, nec à Deo, nec ab Ecclesia, ordinatis, ad consequendum aliquod bonum, aut vitandum vel avertendum aliquod malum, vel inferendum alteri aliquod damnum. Circa hæc tria enim omnis versatur nedum vana observantia, sed & Magia. *Vana* dicitur hæc observantia; vel, quia non consequitur effectum intentum; vel: si consequitur; semper plus nocet, quàm profit, & licet interdum corpori prodesse videatur, certò tamen animæ nocet, ob offensam Divini Numinis. Hic recolenda sunt ea, quæ supra, de pacto im-vel explicito cum Dæmone, dicta sunt.

Vana observantia inde discriminatur à Divinatione, quòd hæc primariò & per se ordinetur ad speculativam rei occultæ vel eventûs futuri cognitionem; licet, ut supra memoratum; quidam exinde moderentur suas actiones, & speculationem ad praxin convertant. *Illà* verò præ-

cipue, imò totaliter, tendat in cognitionem practicam, quidpiam agendo vel omittendo.

Varias sub se habet species, Vana Observantia; quæ tamen sub his tribus coarctari possunt; videlicet *Arte notoria*, *Observantia eventuum*, & *Observantia sanitatum*.

Per *Artem notoriam*, intelligitur Superstitio, quâ quis, sine studio & per media inordinata & improporcionata, expectat scientiæ infusionem aut acquisitionem. Audivi: quòd *Francofurti ad Mœnum*, ante annos aliquot, in Nundinis, quidam Necromanticus vendiderit schedulas pro eloquendis variis linguis, quando nempe schedula ab emptore masticata & comesta erat. Et notum est: hac arte, uti solitos *Anabaptistas*, qui profanæ Cœnæ suæ sumpto poculo, subitò variis scientiis imbuti apparuerunt; ita, ut scripturas alioquin ignotas legere, & verba memoriter recitare potuerint, Dæmone hæc omnia in ipsis operante. Unde sæpe evenit, quòd Catholici, per exorcismos, cum magna confusione, ipsis hujusmodi scientias ademerint, & quòd conversi ad fidem orthodoxam, in pristinam incitiam relapsi sint.

Observantia eventuum est: quando quis ex cujusdam rei impertinentis occurru, bona vel mala sibi aut aliis eventura ominatur, & inde actiones suas dirigit, observando facta, verba, loca, dies, occursum hominis, leporis, vel alterius bestię, cadaveris, aviculæ cantantis &c. Atque hæc observantia semper est lethaler peccaminosa, nisi excuset simplicitas, bona fides, inadvertentia, indeliberatio, jocus aut simulatio, absente tamen scandalo. Unde *D. P. Augustinus serm. 241. de temp.* inquit: *Auguria observare nolite, nec in itinere positi, aliquas aviculas cantantes attendite.... nullus ex vobis observet,*

servet, qua die de domo exeat, qua die iterum revertatur... ridiculas sternutationes considerare & observare nolite. Et subiungit: quòd similia contemnentes, de societate Dæmonis discedant, adeoque supponit: quòd prædicta observantes, tacitam vel expressam societatem cum Dæmone habeant, proinde graviter delinquant. Ex quo

RESULTAT: Asservantem ova exclusa die *Parasceves*, ad extinguendum incendium; ferentem lignum patibulare, ad lucrandum in lusu; jejunantem & communicantem in die *S. Stephani*, ut impetitus etiam multis ictibus, non moriatur; retrocedentem ob occursum vetulæ, animalis, cadaveris &c. per se loquendo, mortaliter peccare.

Observantia sanitatum, est Superstitio, quâ media inutilia adhibentur ad sanitatem hominum aut brutorum conservandam vel recuperandam. Hoc vitio se commaculant, qui characteres, scripturas, involucra, nomina ignota, aut alia huiusmodi inutilia, deferunt aut applicant, ad curam morborum, ad vulnerum sanationem, ad dolores mitigandos, ad sistendum sanguinem, ad se vel alios reddendos immunes ab hostium læsionibus, casibus fortuitis &c. ut sint duri seu impenetrabiles telis, ensibus, globis. Quinimò & illi, qui preces certas aut Psalmorum versus recitant, vel etiam res sacras gestant, v. g. Reliquias Sanctorum, Agnus Dei, Panem *S. Nicolai*, Evangelium *S. Joannis*, infallibilem NB. effectum inde expectantes, non procul absunt à superstitione; siquidem præter Sacramenta & Sacramentalia, nihil est, quod ex Sacris etiam rebus, effectum operetur infallibilem. Absit tamen, ut usum eiusmodi Sacrarum rerum vilipendamus, e contra ad excitandam fiduciam in Sanctorum Patrocinium, vel maximè recom-

mendamus, non tanquam media infallibilia, sed talia, quibus divinam misericordiam inflecti posse [si effectus intentus animarum saluti expediat] sperandum est. Cæterum, ad dignoscendum, an observantia quæpiam sit superstitiosa? considerare oportet, an certus & infallibilis expectetur effectus à quacunque re, quem res illa nec ex se, nec ex institutione divina, neque ex ordinatione vel approbatione Ecclesiæ, producere potest: Profectò, quando omnis efficacia ponitur verborum quantumlibet Sacrorum, in aliqua circumstantia vana & impertinente; veluti; si credatur, oportere ad sanandum infirmum, recitare ter *Pater & Ave*, ante solis ortum; superstitionis inde argumentum desumere possumus. De cunctis Divinationis & Vanæ Observantiæ speciebus, vide *Franc. Sylvium* in 2. 2. *Divi Thomæ. quest. 95. art. 3. 4. 5. 6. 7. 8.* Item *quest. seq. per tot.*

Religioni, per defectum, præcipuè opponuntur *Dei tentatio*, *Sacrilegium*, *Simonia*, *Perjurium* & *Blasphemia*. De tribus prioribus, paucula hîc libabimus; de aliis acturi capite sequenti.

30. *Dei tentatio*, est actus irreligiositatis, quo quis sine justa causa, aliquid facit aut dicit, ad explorandam aliquam Dei perfectionem. Id quod duplici modo fieri potest. 1mo. Ad videndum, an defacto Deus illam habeat? 2do. Non dubitando quidem de aliqua ejus perfectione, sed ad cognoscendum, an illam sit patefacturus in tali casu? Primum importat peccatum contra fidem, 2^{dum}. Involvit peccatum *presumptionis* contra spem, per excessum. Vide *S. Thomam* 2. 2. q. 97. art. 3.

Duplex est *Dei tentatio*, una *formalis & expressa*, altera *tacita & interpretativa*. 1ma est, vel cum quis dubitans de aliqua Dei perfectione, v. g. an sit summè verax, omnipotens? &c. petit id sibi per-

miraculum manifestari: vel cùm non dubitans de aliqua Dei perfectione, vult tamen in se, vel in alio, illius experimentum videre. ut: si quis solus existens in sylva, nolit quærere cibaria, ut experietur, an Deus sit erga se providentiam suam ostensurus? Primo modò tentaverunt Deum Israëlitæ, *Exod.* 17. dicentes: *Esne Deus in nobis. an non? & Psal.* 77. *Tentaverunt Deum in cordibus suis &c. Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto?* Secundo modo, tentaret Deum, qui credens ipsum esse omnipotentem, sese è turri præcipitaret, ut experietur, an Deus ipsum sit conservaturus incolumem? *2da. seu tacita*, est: quando quis nec dubitans de aliqua Dei perfectione, nec quærens illius experimentum, id tamen agit aut petit, quod suapte naturâ, ad Dei tentationem refertur. Veluti: cùm quis prætermisissis remediis ordinariis, à natura vel Deo ordinatis, effectum à solo Deo exspectaret: puta: absque medicina commodè parabili, per miraculum, à morbo periculoso sanari vellet; vel: absque prævio studio, Theologiam docere, aut concionari præsumeret, temerè sperans; se à Deo scientiam necessariam consecuturum. Huc referendi sunt: qui more Paganorum viventes, Christiano tamen more, piè mori & salvari sperant; aut: qui irreverenter tepidè orantes, equidem impetrare sperant, quæ Deus suppliciter & fervidè deprecantibus elargiri solet. Huc denique spectant, omnes innocentiz probationes, quæ per miraculum fieri deberent; veluti: per tactum ferri candentis, vel immissionem in aquam ebullientem, absque combustione vel læsione; quales probationes prohibentur in jure Canonico. *Can. consulisti. caus.* 2. 9. 4. & *cap. ex duarum de Purgat. Canonica.* & *cap. fin. de purgat. Vulgari.* Exempla Sanctorum in contrarium, non imitanda omnibus sunt, sed potius admiran-

da; quia non absque instinctu Dei, parata sunt. Confer *Delrio. lib.* 4. *Disquis. Magic. cap.* 4. 9. 4. Ubi ostendit, quòd Deus interdum quidem perejusmodi purgationes, aliquorum innocentiam manifestaverit; sed id contigerit, vel ob simplicitatem innocentium; vel; quia ad tales purgationes compellebantur. Porro, quòd ipse Deus *Numerorum cap.* 5. jussit, ut fœmina de adulterio suspecta, innocentiam suam, aquis probaret; in tentationem non potest cadere, sed lex Dei fuit vetus, jam abolita.

Præmissis non obstantibus, si quis nullatenus dubitans de aliqua Dei perfectione, in extrema necessitate, præsertim publica, invocaret fervidè Deum, ut auxilium extraordinarium ferret, vel miraculum faceret, non foret Dei tentator. Qua ratione inculpabiles fuere Sancti, qui, ut veritates Catholicas adstruerent, se in ignem projecerunt, venenum hauserunt, &c confidentes: Deum sibi auxilio futurum. Quanquam seclusà revelatione divinâ, aut absque instinctu spiritûs S. tale quid non sit temerè practicandum, ne fides nostra infidelium ludibrio exponatur. Non enim Deus continud, ad hominis etiam justî petitionem, facit miracula; maxime, si nec per illa, prævisa sit conversio incredulorum. Sic quippe ipsemet Christus negavit signum petentibus Judæis, Dæmoni in deserto tentanti; item *Herodi* speranti signum videre.

31. *Sacrilegium rigidè*, est Rei Sacræ aut cultui Divino dedicatæ, indigna tractatio. *Rigidè* inquam, latiore enim significato, sonat quamlibet irreverentiam Deo factam.

Sacrilegium, est ex genere suo, peccatum mortale, tantò gravius, quòd res violata est magis Sacra Proinde gravius delinquit indignè tractans personam Sacram, quam

quàm locum Sacrum, & sic de rebus cum proportionem. Hac de re agit *D. Thomas* 2. 2. q. 99. art. 1.

Res Sacra, hîc dicitur omnis illa; quæ publicâ autoritate & ritu Ecclesiastico, ad cultum Dei vel usum Sacrum, deputata est; non enim quisque privatus, proposito votoque suo, rem sacram efficere potest. Ejusmodi autem rerum sacrarum ad cultum Dei, publicâ autoritate, consecratarum, triplex est genus, scil. *personæ, loci & res* ab his distinctæ: indè que triplex confurgit Sacrilegium, *personale* scilicet, *locale* & *reale*. Vide *can. quisquis*. 17. *quæst.* 4. & *Divum Thomam* 2. 2. *quæst.* 99. art. 3.

Sacrilegium *personale*, est violatio seu læsio reverentiæ aut immunitatis, Clerico aut Religioso sive Professo sive Novitio, debitæ. Tale crimen committunt, qui in Clericos aut Religiosos (quo nomine etiam veniunt Moniales) manus violentas injiciunt, occidendo, lædendo, percutiendo; aut aliâ gravi injuriâ afficiendo; contra *Canonem*. *Si quis suadente, caus.* 17. q. 4. Item: qui eosdem ad tribunalia laica pertrahunt, aut eis injustè vectigalia imponunt; sicut & illi, qui in personam Deo sacratam, actum luxuriæ exercent.

Sacrilegium *locale*, est violatio loci Sacri, seu ad usum pium publicè destinati. Nomine loci sacri, intelligitur Ecclesia, Sacellum, Cœmeterium, Monasterium aut Xenodochium, dummodò, Episcopi autoritate, erecta, licet nec consecrata vel benedicta sint. Nam solâ sæculari autoritate erecta, sine Episcopi consensu, non censentur Sacra vel Religiosa. Unde Eremitoria & Oratoria privata, licet in eis Missæ celebratio, ab Episcopo permessa sit; non sunt loca sacra.

Locus Sacer violari potest, tribus modis imò. Per actionem, ipsum polluen-

tem, puta: per injuriosam sanguinis effusionem, quæ pertingat ad peccatum mortale, & per homicidium, etiam sine sanguinis effusione, patratum. Ubi *Observa*: quod, licet ad loci sacri pollutionem, non sufficiat inflicção vulneris extra locum sacrum, etsi fiat effusio sanguinis intra; sufficiat tamen inflicção vulneris intra, quanquam effusio fiat extra. Sic & per homicidium, locus sacer polluitur, dummodò intra Ecclesiam factum, sive deinde ab existente intra, sive extra Ecclesiam. Uterius pollutio loci sacri fit, per illicitam & voluntariam humani seminis effusionem, intra Ecclesiam. *Can. ult. De consecrat. Eccles.* Copula tamen carnalis, incontinentiæ vitandæ causâ, habita à conjugibus, officii vel refugii causâ, diutius intra Ecclesiam manere coactis, non pollueret locum sacrum. Denique, locus sacer polluitur, per sepulturam infidelis non baptizati, qui non fuerit Catechumenus [talis enim præsumitur mortuus cum baptismo *flaminis*] quòd, si proles in utero matris, cum ipsa matre defuncta, sepeliretur, non pollueretur etiam locus sepulturæ, quia proles non nata, censetur pars matris. Cæterùm, per sepulturam excommunicati nominatim *nec tolerati*, pollui locum Religiosum, habemus, *ex can. Consulisti. eod.*

add. Violatur Ecclesia, per actum profanum specialiter ibi prohibitum, qualis est actus judicialis, maximè, criminalis. *cap. unic. De immunit. Eccles. in 6.* Pro actione pariter sacrilega habetur, mercatura, negotiatio, emptio, venditio solemnibus. *cap. decet. eod.* & ideo Christus *Matth.* 21. & *Joan.* 2. vendentes & ementes, e templo ejecit, dicens: *Auferte illa hinc &c.* Pari ratione, prohibita sunt in Ecclesia, clamores profani & tripudia. *cap. cum decorem. De vita & honest. Cleric.* Item commensationes. *can. non oportet. Dist.*

42. ibi: *Non oportet in Basilicis seu Ecclesiis, Agapen facere, & intus manducare; videlicet sine necessitate.*

31^{id}. Violatur locus sacer, per illius effractionem aut spoliationem. Quinimò spolians & effringens simul, excommunicatur *ipso facto*. Sæpe etiam violari contingit locum sacrum (sub quo hîc comprehenditur Monasterium, Xenodochium saltem Episcopi autoritate erectum, sicut & loca intra ambitum Ecclesiæ contenta, puta: sacristia, campanile, &c. (per extractionem violentam aut fraudulentam personæ asylo gaudentis. Pro quo sciendum, quod per Constitutionem *Gregorii XIV. incip. Cum alias non nulli*. quidam immunitatis seu Asyli privilegio priventur.

32. Et 1mo. quidem Rei læsæ Majestatis, modò tamen & ipsemet Princeps lædatur, & à proprio subdito. 2do. Hæretici, ipsîsque auxilium aut refugium præbentes; qui tamen extra causam hæresis, immunitate gaudent, in criminibus non exceptis. 3to. Homicidæ proditorii, id est, qui nullâ præhabitâ rixâ aut inimiciâ, vel certè jam sopitâ & depositâ, hominem inopinatò intrinunt. Et si autem inimicum à tergo aut dormientem occidens, sit homicida; non est tamen homicida *proditorius*, in sensu Constitutionis *Gregorianæ*, & proinde adhuc gauderet immunitate. 4to. Qui de die vel nocte agros alienos depopulantur, segetes aut vineas vastando. 5to. Larrones publici, id est; qui in viis publicis, prædantur. 6. Assassini, id est; qui ex pacto, hominem incautum, seu inopinatò occidunt, vice & mandato alterius, qui & ipse privatur immunitate. 7. Mutilantes vel occidentes in Ecclesia aut Coemeterio, licet vulneratus extra moriatur. Idem est; si existentes extra locum sacrum, in loco sacro, aliquem occidant vel mutilent.

Confer R. P. Pauwels. *Traçt. Theolog. de casibus reservatis. cap. 27. §. 1.*

33. Sacrilegium reale variè committitur pro varietate rerum sacrarum, ut distinctarum à personis & locis sacris, quarum quatuor gradus assignat *D. Thomas 2. 2. q. 99. art. 3.* inquit: *Primum & summum locum, inter res sacras obtinent Sacramenta, quibus homo sanctificatur, quorum præcipuum est Eucharistiæ Sacramentum, quod Christum ipsum continet, & ideo Sacrilegium, quod contra hoc Sacramentum committitur. gravissimum est inter omnia* Secundum locum post Sacramenta, tenent vasa consecrata ad ministerium sacrum, item: Altaria, Crux, Imagines Christi & Sanctorum, ac eorum reliquiæ; quippe, quæ reputantur, ut instrumenta divini cultûs. Hæc etiam spectant, Sacri liquores: Chryisma, Oleum Sacrum, aqua & alia benedicta. Tertium locum tenent omnia, quæ pertinent ad ornatum altarium & ministrorum, atque destinata sunt ad divinum cultum, ut: paramenta; quæ privatâ autoritate, ad profanos usus convertere non licet, juxta *can. ligna. De consecrat. dist. 1. Dixi: privatâ autoritate*. Nam autoritate Superioris Ecclesiastici, in publica necessitate, famis, belli, &c. teste *Divo Ambrosio*, etiam vasa sacra frangere, conflare & vendere licet, ob majus præceptum charitatis. In Sacrilegii crimen etiam cadunt, qui Sacram Scripturam scienter pervertunt, ejûsve sententiis abutuntur, ad irrisiones, jocos, mendacia; & maxime ad lasciviam; sicut fecit impius *Beza*, teste *Suarez lib. 3. traçt. 3. cap. 6.* Quartum locum cæteris remotiorem, obtinent omnia bona mobilia ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ, fabricam Ædis Sacræ, pauperum alimentationem, aliósq; pios usus, Ecclesiæ relicta. Quamdiu tamen Ecclesia, hujusmodi bona for-

tè per testamentum aliámve donationem relicta, necdum possidet; injustitiam quidem committit illa retinens vel auferens; non tamen Sacrilegium; quia ante possessionem, non reputantur res sacræ. Pari ratione, non solvens Decimas, propriè Sacrilegium non committit, licet ultrà injustitiam, quampiam committat irreligiositatem seu irreverentiam in Deum in cuius Supremi Domini recognitionem, Decimæ sunt solvendæ.

34. Hic porro observandum; quòd juxta *canonem: quisquis. 17. q. 4.* furtum *sacrilegum* committatur, si auferatur de loco sacro, res sacra, vel sacra de loco non sacro; vel non sacra, de loco sacro; ut hac in parte, audiendi non sint legistæ; qui ad Sacrilegium, utrumque conjunctim requirunt; scilicet; ut res sit sacra, & auferatur è loco sacro. Sententia Canonistarum ideo tenenda est, quia fundatur in S. Scriptura. Siquidem 2. *Machab. cap. 5. Heliodorus* horribiliter ab Angelo flagellatus legitur, quòd voluerit spoliare ærarium templi, in quo res viduarum & pupillorum depositæ erant. De aliis rebus, in custodiam, fidem & immunitatem Ecclesiæ, non receptis; sed per accidens ibi existentibus, quæstio esse potest; an videlicet Sacrilegium committat, qui v. g. alteri crumenam abscindit in Ecclesia, pecuniam, aliámve rem aufert? & verior est affirmantium opinio, quam tenent: *Angelus, Sylvester, Armilla. Verb. Sacrilegium.* Ex ratione reverentiæ Ecclesiis debitæ. *cap. quisquis. De immunit. Eccles.* Si enim mercatus in Ecclesia sit prohibitus, quia in illo fraudes committi solent, sanctitatem loci indecentes; quantò magis, ipsa furta decet specialiter esse prohibita, in Ecclesia?

35. Jam pauca habe de *Simonia*, lato, & pro dolor! nimis frequentato vitio, quod quidem nomen traxit à *Simone Ma-*

go, licet primus illius Author non fuerit, cum plurimi in veteri lege, illà peste fuerint infecti. Ab illo tamen nomen hoc desumptum & retentum fuit; quia ille primus, in nova lege, *Act. 8.* dona Spiritûs S. imò ipsum Spiritum S. emere voluit, ut venderet, quæstúmque inde faceret. *Simonia* itaque à Theologis, cum *D. Thoma*, definitur; Sacrilegium consistens in studiosa voluntate emendi aut vendendi rem spiritualem aut spirituali annexam, pro re temporali, tanquam pretio. *Pretio* inquam; si enim alio titulo, quid detur aut etiam petatur, v. g. per modum eleëmofynæ, stipendii aut sustentationis ministri spiritualia peragentis; non est *Simonia*.

Pretium, intuitu *Simoniæ*, passim triplex assignatur, scilicet: *munus à manu, munus ab obsequio, & munus à lingua.*

36. *Munus à manu*, est pecunia sive data sive promissa, & quælibet res temporalis pretio æstimabilis, sive mobilis, sive immobilis; sicut & solutionis dilatio aut debiti remissio.

Quid, si quis pro consequendo Beneficio, promiserit pecuniam, quam vel non habet, vel dare non intendit? R. Talem equidem *Simoniam* committere, quia verum est, quòd intuitu pecuniæ, Beneficium comparaverit, & pecunia in pactum fuerit deducta.

37. Quòd, si quis intuitu consanguinitatis aut affinitatis, alteri conferat Beneficium; ideo hanc labem non contrahit. Tum, quia ibi nullum intervenit pactum; tum, quia aliunde, parentela, non est pretio æstimabilis. Peccare tamen posset contra justitiam *distributivam*, si alicui consanguineo minus digno conferret, præteritis aliis dignioribus.

38. Ut in rigore, *Simonia* committatur; debet ex pacto *oneroso & obligatorio*, temporale dari vel promitti, *tanquam*

pretium, æquiparatum rei spirituali, seu sacræ, ut talis est. Unde non est Simonia, dare rem spiritualem pro spirituali, v. g. Reliquias pro Reliquis, Calicem pro Ciborio, unum Beneficium cum altero commutare, legitimâ tamen auctoritate, de quo postea. Item: dare rem temporalem pro spirituali, *materialiter* tantum considerata; ut pecuniam pro ealice, quanti valet argentum & artificium. Item: dare rem temporalem, pro spirituali functione, v. g. Missæ celebratione, Sacramentorum administratione &c non in pretium æquiparatum ipsi rei sacræ; sed solum in stipendium sustentationis ministrorum. *Dignus enim est operarius mercede sub. Matth. 10. & quis militat suis stipendiis unquam? Si vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si carnalia vestra metamus?* inquit. Apostolus 1. ad Corinth. 9.

Dixi supra: ad Simoniam committendam, debere intercedere pactum onerosum, ex-vel implicitum, scilicet: de danda re temporali pro spirituali. Secluso enim tali pacto, non erit Simoniacum, accipere vel dare rem temporalem pro spirituali, vel e-contra, puta: per modum gratitudinis. Unde Innocentius XI. ex hypothese, quod intervenerit pactum saltem implicitum, damnavit hanc propositionem, ordine 45tam: Dare temporale pro spirituali, non est Simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed duntaxat tanquam motivum conferendi, vel etiam, quando temporale, solum sit gratuita compensatio pro spirituali aut e-contra. Prædicta tamen ita intelligenda sunt, si videlicet gratitudinis, amicitia: aut charitatis causâ quidpiam pro re spirituali dans, ita sit dispositus, ut etiam si beneficium non expectaret, illud equidem tuisset daturus. Unde post damnatam hanc propositionem, probabilis & inen-

ti SS. Patrum, conformius est, quod, quando quis ita dat alteri temporale, ut illud non esset daturus, nisi speraret ab illo recipere spirituale; verè sit Simoniacus, licet nulla intervenerit conventio vel animus alterum obligandi. Quò facit, quòd Pontifex cap. 34. *De Simonia*. asserat; *eum*, qui cesserat Ecclesiæ bona sua, ut in Canonicum reciperetur, & *eos*, qui ipsum eam ob causam, in Canonicum receperant, fore apud districtum iudicem, culpabiles, *Si ille non fuisset bona daturus, nisi Canonicatum sperasset, hi verò non fuissent eum admissuri, nisi commoda temporalia percepissent.* Ratio peremptoria est; quia, qui dando temporale, principaliter intendit Beneficium; virtualiter intendit, ut temporale, sit pretium Beneficii, ad quod aspirat: in hoc autem consistit formaliter malitia Simonia. Ergo. *Confirmatur.* Nam eadem est ratio Simonia ac usura; atqui mutuo dans, pecuniam illam non daturus, nisi aliquid ultra fortem speraret; committit usuram. Ergo à pari. *Minor probatur, ex cap. 10. De Usuris.* Ubi habetur; quòd *in iudicio animarum, quasi Usurarius debeat iudicari, qui non alias mutuo traditurus, eo proposito mutuum pecuniam credit, ut: (licet omni conventionione cessante) plus tamen sorte recipiat.* Ad hæc; in eo consistit Simonia deformitas, quòd res sacra, contra reverentiam ipsi debitam, ordinetur ad lucrum & quæstum temporalem: jam autem, qui dat spirituale, illud non daturus, nisi temporale expectaret, & e-contra; defacto rem sacram ordinat ad lucrum temporale. Ergo &c. Porro; non est verosimile, famulos in Sacra Scriptura Simoniacos; *Balaam, Giezi, & Simonem Magum*, aliter temporale obtulisse aut recepisse, quam ex sola intentione recipiendi aut offerendi spirituale; siquidem in sacra pagina, nulla sit mentio cuiusdam

usdam pacti aut pretii. & sanè; alioquin soli homines plumbi, Simoniam committerent, cum nihil sit facilius, quàm abstinendo ab omni conventionè, munus alteri offerre, ex motivo & fine consequendi Beneficium Quocircà, cum *D. Thomas* dixit; ad Simoniam requiri emptionem aut venditionem; intelligendus est, de emptione & venditione *largè sumptâ*, prout includit donationem alicujus rei temporalis, factam, ex motivo & fine principali, obtinendi spirituale & écontra; sive interim pactum intercesserit sive non. Unde in 4. *Dist. 25. q. 3. art. 3.* simpliciter dixit: *Quicumque pro aliquo temporali commodo, dat aliquod spirituale, vel annexum, Simoniam committit.* Quinimò, *Quodlibeto 8vo. art. 15.* discretè definit: *Canonicum euntem ad Ecclesiam, ut distributiones recipiat, Simoniam committere, si videlicet ob hunc finem principaliter Ecclesiam frequentet.* Jam verò liquet; quòd in isto exemplo, nec pactum, nec pretium strictè sumptum, interveniat. *Dico: pretium strictè sumptum.* Nam cessante omni conventionè & rei æstimatione; pretium *largè* dici potest, quidquid etiam modicum, datum vel acceptum fuerit, ex intentione consequendi vel dandi spirituale.

40. *Munus ab Obsequio*, est, quodlibet servitium in alterius commodum seu utilitatem præstitum vel præstandum, ut: v. g. *Scribæ, Procuratoris, Advocati, Sacellani &c.* Sic Simonia reus esset Episcopus, qui Vicario, Visitatori, Actuário, Sacellano, loco salarii annuatim debiti, promitteret vel conferret Beneficium Ecclesiasticum:

41. Per *munus à lingua*, intelliguntur preces, supplicationes, laudes, adulationes, recommendationes. Sic Simonia reus esset Collator Beneficii, pacifcens aut saltem principaliter intendens, ut Be-

neficiatus ipsum, vel alium, recomendet apud Principem, ejus nobilitatem, scientiam &c. deprædicet. Licet autem hujusmodi munera à *lingua*, videantur coincidere cum muneribus *ab obsequio*; propriè tamen ab his distinguuntur, per hoc; quòd munera à *lingua* intelligantur illa, quæ vendi non solent, nec præstari per modum servilis obsequii, aut ministerii; qualiter præstari solent munera *ab obsequio*. Si igitur

42. QUÆRAS: An sit simoniacum dare Beneficium propter preces? R. Non esse simoniacum, postulare à Prælato Beneficium, aut obtinere illud, per preces etiam importunas, supplicationes, laudes &c. Nam hujusmodi preces, nihil per se mali involvunt, seclusâ omnî promissione extrinseci boni pertinentis ad munus à *manu* vel *obsequio*; cum nihil interveniat temporale; ut preces istæ non possint habere rationem pretii, & Prælati earum intuitu motus, nequeat dici Simoniacus, si Beneficium petenti conferat. Neque ea res, concernit vitium aliquod repugnans juri divino; cum dare propter preces, non sit vendere, nec Prælati conferens, recedat à gratuita donatione; Proinde, per preces, sibi vel alteri, obtinens Beneficium; non potest dici illud emisse, quia non obtinuit mediante re, pretio æstimabili. Neque id repugnat juri humano; quia id nullibi invenitur prohibitum, sed potiùs in jure canonico, varia exstant exempla, quibus probatur; quòd Pontifex ad preces & supplicationes, contulerit Beneficia & Præbendas. Confer *can. latorem. 121. & c. filium. 122. caus. 1. q. 1. cap. tua nosi 34. De Simon.* Igitur, tunc preces, laudes, recommendationes, labem continent simoniacam; si collator intendat obligare Beneficiatum, ut ipse vel alius nomine ipsius, pro se Collatore, alibi præ-

ces interponat; vel; si Beneficiatus alteri, pro interpositis precibus, rem temporalem, tanquam pretium, præstiterit. Nec *Obest*, quodd in secundo hoc casu, Collator liberè conferat; quia is quidem ratione ignorantiae excusatur, non excusatur tamen *Conciliator*, qui preces vendit, virtute quarum, quantum in se est, vendit Beneficium. Nisi id, quod datur, detur nomine molestiarum Vide *Zoëf. ad tit. de Simonia. n. 60. & 80. Si*

43. *PETAS*: An licitum sit, uti viro potente aut familiari summo Pontifici, Episcopo aut alteri Collatori, ad consequendum, ejus precibus, Beneficium? *Æ*. Si precibus inducatur, ut suas interponat preces, aut familiaritatis ratione commendet, & ita impetret Beneficium, nihil magis vitii ea res videtur involvere, quàm, si quis suis precibus, immediatè, Beneficium impetraret, cum preces illæ duplicatæ, non ponant pretium temporale; & timorati homines, adhibere soleant conciliatores apud Collatores, ut facilius desiderii sui reddantur compotes. Quodd, si pro suffragio aut precibus, detur aut promittatur quid temporale; non careret res vitio, eò quodd videatur quis pretio consequi Beneficium, saltem *in causa morali*.

44. Simoniam, ex genere suo, esse peccatum mortale valde grave, colligitur, ex *Act. 8*. Ubi *Petrus Simoni Mago*, pro donis Spiritus S. pecuniam offerenti dixit: *Pecunia tua tecum sit in perditionem*. Et in jure Canonico, ac Constitutionibus Apostolicis, Simonia passim vocatur *Flagitium execrabile*. Ratio est: tum, quia res sacra valdè vilipenditur, dum rebus caducis & vilibus æquiparatur, per emptionem aut venditionem: tum, quia magnum Ecclesiæ causatur detrimentum, dum propter avaritiam, Beneficia conferentium & ambitionem

postulantium, assumuntur ministri saepe indigni. Quinimò Theologi, in hoc crimine, non admittunt materiæ parvitatem: Nam, vel levitas materiæ, peteretur ex parte pretii; & tunc, quò vilius est pretium, eò magis vilipenditur res spiritualis: vel peteretur ex parte rei sacræ, verùm, quantumlibet sit modica; nihilominus verè spiritualis est, fortiturque totam rationem rei sacræ, & ideo, cum sit altioris ordinis; non potest sine grandi piaculo, humano commercio, subijci. Proinde graviter delinquunt, qui Agnos Dei, cereos, scapularia, panem & hujusmodi benedicta, carius vendunt propter benedictionem.

45. Celebris est Simoniae divisio in eam, quæ est juris *divini naturalis*, & in eam, quæ est juris *humani*, seu *Ecclesiastici tantum*. *Prima*; quæ prohibita, quia mala, committitur in emptione aut venditione rerum sacrarum aut sacris annexarum, ut dictum. Et contra illam nihil valet, aut operatur contraria consuetudo, aut summi Pontificis dispensatio. *Secunda*, quæ mala est, quia prohibita; incurritur in emptione aut venditione certorum officiorum, quæ nihil spirituale aut spirituali annexum important, sed tantum, ad temporalem Ecclesiæ administrationem spectant; ut sunt: Officia Sacristæ, Thesaurarii, Oeconomorum rerum Episcopi, Advocati Ecclesiæ, specialiter & ex officio, ad hoc deputati; quorum officiorum venditio, ut Simoniaci prohibetur in Concilio *Calced.* & *can. 8. caus. 1. q. 3*. Simoniaci quoque reputatur privatâ autoritate, facta Beneficiorum inter se permutatio: Tametsi enim talis permutatio non sit ex se mala; cum non detur spirituale pro temporali, aut e contra; justissimè tamen ab Ecclesia prohibetur, propter abusum & imaginem humani commercii.

46. DICES: Sicut Ecclesia prohibet vendi officium Sacristæ, Thesaurarii, &c. ita prohibet vendi bona Ecclesiæ temporalia, puta: agros, domos, &c. atqui horum venditio non est simoniaca. Ergo neque illa. R. Sub diversis moti vis, venditionem utrâmq; esse prohibitam. *Prima* enim ex motivo Religionis, in reverentiam rerum ad loca sacra pertinentium, & iis quasi affinium, vetita est. *Alterâ* verò, ex motivo specialis providentiæ, ne bona Ecclesiæ diminuantur, deteriorentur, &c. interdîcta: & ideo ex diverso, puta: Religionis, motivo, *prima* tanquàm Simoniaca, Sacris Canonibus prohibita, non *secunda*.

47. Theologi & Canonistæ passim, ulterius Simoniam, tam jure Ecclesiastico, quam Divino, prohibitam, dividunt, in *mentalem*, *conventionalem* & *realem*.

Mentalis dupliciter accipi potest; semel pro nuda voluntate committendi Simoniam, v. g. emendi Beneficium absque eo, quòd exterius quid fiat; planè, sicut desiderium fornicandi, dicitur fornicatio mentalis, secundò verò sumi potest pro actione externa, facta ex intentione simoniaca, licet ex se aut ex circumstantiis, Simonix imaginem non præferat. Veluti; si quis equum Episcopo offerat, exterius quidem ex amicitia, interius autem ex intentione obtinendi pro se vel pro alio Beneficium. Aut: si Prælati exterius simulet, se gratis alteri conferre Beneficium; interius autem intendat Beneficiatum obligare ad munus *ab obsequio*, v. g. ut agat Secretarium Sacellanum &c.

Conventionalis, mentali superaddit conventionem externam, tacitam vel expressam dandi temporale pro spirituali, aut viceversâ, absque tamen executione saltem utrimque facta. Proinde, hæc Simonix species committitur non tantum,

quando collato Beneficio, necdum est solum pretium, aut quando oblato pretio, nondum est collatum Beneficium; sed etiam, quando neutrum datum est, dummodò de dando, pactum præcesserit.

Realis ultra mentalem & conventionalem, importat executionem utrimque factam. Sufficit tamen ad constituendam hanc Simonix speciem, si utrimque aliquid sit traditum, licet non totum. Quidam prædictis speciebus addunt Simoniam *Confidentialem*, dictam à confidentia, quâ quis alteri confert Beneficium, ut illud postea, sibi aut alteri, resignet; aut saltem partem fructuum retribuat. Verùm; si conferens Beneficium, solummodo intendit alterum obligare, est Simoniam *Mentalem*, si verò onus illud in pactum deducit; est Simoniam *Conventionalem*; aut, si pactum illud utrimque compleatur; est *Realis*, adeoque *Confidentialis* non constituit speciem distinctam.

Non est nostri propositi, infinitos discutere casus, quibus Simoniam committi solet; nobiliores tamen quæstiunculas, ex quibus de aliis, prudens efformari poterit iudicium, hic resolvemus.

48. *Quæstiuncula* 1. An absque Simonix vitio transigi possit super Beneficio litigioso? R. Gratuitam & amicabilem compositionem super lite in Beneficialibus, esse probatam, non verò eam, in qua quid temporale alteri desistenti dandum, id quod in transactione propriè dicta, contingere debet, juxta *cap. 7. De Transact.* Nam res spiritualis, pretio temporali, æstimaretur, quod vetitum *cap. fin. De pactis.* & hoc procedit, si etiam spirituale pro spirituali litigioso, detur alteri ut desistat: Jura enim simpliciter damnant transactionem propriè dictam in spiritualibus, præcipue beneficialibus, nisi cohonestetur autoritate Episcopi. *cap. Constitutus. De Transaction.* Quòd, si
duo

duo super pluribus Beneficiis litigent, propriâ authoritate transigere nequibunt, ut unus unum, alter alterum Beneficium accipiat, nam, si, ut supponitur, utriusque jus sit dubium; non potest per transigentium voluntatem quid juris in alterum transferri, qui fortasse nihil juris habet. Quòd, si uterque proprium Beneficium possideat, & alter alteri litem moverit; etsi sine vitio, convenire possint, ut uterque à lite recedat, retento Beneficio proprio; sine authoritate Prælati; quia ea res tantum continet solam cessationem ab impugnatione juris alieni, & sapit compositionem non tam super Beneficio, quàm super lite nullo pretio interveniente: equidem, nec illo casu, licitè transigetur, ita, ut unus alterius Beneficium habeat, quia id esset Beneficia permutare. quòd absque Prælati authoritate fieri non potest, ut absit Simonia jure Ecclesiastico inducta. Confer *Suarez. de Simonia. cap. 51. n. 11.* Ubi fusè hanc tractat quæstionem.

49. *Quæstiuncula 2da.* An possit Prælati ex causa transactionis, constituere alteri, qui cedit, pensionem persolvendam ab eo, penes quem Beneficium manet? *Ratio dubitandi* est; quòd ea res videatur continere compensationem juris spiritualis, pro onere temporali, quod improbatum *cap. 2. De Arbitris. & cap. fin. De rerum permut. B.* Tamen, posse Prælatum, in quem compromissum est, ex mero arbitrio, rem controversam taliter componere, ut uni Beneficium assignet, eumque gravet pensione alteri præstandâ. & ita expressè decisum *in cap. nisi. De Præbend. & firmat Suarez loc. cit. cap. 51. n. 17.* Cæterùm, pensio sic authoritate Episcopi constituta, non durabit tantum ad vitam ejus, qui eam solvere iustus est, sed Beneficio ipsi adhærebit, durabitque ad vitam ejus, cui persolvenda. & ita do-

Caput V.

cet *Gigas. de Pensionib. quæst. 6. n. 3. & 4.* cum aliis, quos citat. Nec obstat *dist. cap. Nisi.* Quia ibi est sermo de pensione absque Episcopi authoritate, privatorum arbitrio constituta. Dissentit *P. Henno tract. in Decal. disp. 1. §. 5. concl. 4.*

50. *Subqueri* potest; an idem sit statuendum, si partes de constituenda pensione antecederent convenerint, & conventionem suam Episcopo proposuerint, ut is eam approbaret? *Ratio dubitandi* defumi potest, à permutatione, quæ præviâ partium conventionem, approbari potest ab Episcopo. Sed contra rescriptum *in cap. 4. & cap. 9. & 10. de Transact.* Ubi ea conventio simoniaca judicatur, si partes concordaverint, ut sopiendæ litis causâ, pensio solvatur ei, qui à lite discesserit. Nec OBEST argumentum deductum à permutatione; quia in illa, agitur de permutandis rebus spiritualibus inter se *principaliter*; licet *accessoriè* veniant res temporales; hîc autem agitur de dando temporale illi, qui litem deserit, quod sapit labem, si partium conventio præcedat, ut tantum nudo arbitrio iudicis id sit concedendum, pacis causâ. *cap. nisi. cit. & eò facit cap. cum quidem. 3. De Pactis.*

51. *Quæstiuncula 3tia.* An sit Simonicum, ad *redimendam vexam*, pro consequendo pacifico Beneficio, alteri dare rem temporalem? *æ.* In casu Beneficii justè acquisiti & obtenti, non est Simonicum, redimere vexationem, quæ iniquè infertur, vel inferri probabiliter timetur. Prout plerique tenent cum *Gloss. 1. in cap. Dilectus. 28. De Simonia. Azor p. 3. cap. 11. quæst. 4. Suarez loc. cit. cap. 50. n. 2. & seq. Navar. in Summa. cap. 28. n. 102. §. 8.* Fundamentum nostræ resolutionis, defumitur ex *cit. cap. 28.* in quo cogitur quidem restituere is, qui accepit, ut desisteret ab injusta læsione;

non

non reprehenditur tamen is, qui dedit. Et eò facit *can. quæsitum. caus. 1. q. 3.* Ubi Religiosi, vexationes ejusmodi redimentes, quas patiebantur in Ecclesiis à se possessis, nihil peccasse supponuntur: ejus ratio est, quod dans ex tali causa pretium, non det illud, pro re spiritali, sed pro vitanda injuria, neque per illud quid spirituale acquirat, quia illud jam habere supponitur. Confer *Zoësum ad tit. De Simonia.* ubi respondet ad *cap. Mattheus. 23. eod.*

Ad hoc igitur, ut redemptio vexæ sit immunis à simoniaca pravitate, requiritur *1mo.* Ut jus jam sit plene acquisitum; quia necdum acquisito jure, non licet pretio redimere vexationem. Nam, si jus necdum habetur, licet redimendo vexam, non detur immediatè pro re spiritali; mediatè tamen censeretur acquiri pecunià jus tale, si videlicet is, cui pretium datur, talis sit, ut prodesse possit suo suffragio, tunc enim videtur ejus suffragium pecunià emi. *add.* Ut vexatio sit injusta: nam si vexatio justa fuerit, & lis justè intentata; non potest non videri redimi spirituale, quod & dicendum, si causa sit dubia, quia tunc redemptio litis, afficeret rem spiritualem. *3tio.* Ut res quæ datur pro illicita vexatione tollenda, sit temporalis; nam, si daretur spiritalis; utique committeretur Simonia, quia daretur pro temporali, scilicet pro injusta vexa, quæ temporalis est. Confer Eximium P. nostrum *Piette. Elucidationis difficiliorum Theol. quæst. part. 5. cap. 8. quæst. 7. pag. 175.* Ex quo

Sequitur quod accipiens quid temporale, ut ab injusta vexatione desistat, teneatur quidem acceptum reddere, non tamen committat Simoniam; quia, ut dictum, vexatio ista, licet sit injusta, non tamen ponit quid spirituale, sed est quid merè temporale, ut proinde absque

A Hochkirchen, Ethica Christi. Pars I.

Simonia, pro cessatione ab illa, quid accipi possit.

52. Huc spectans *quæstio* moveri posset: an absque Simonia, possit dari pecunia, ad redimendam injustam vexam, super denegata possessione, etiam post acquisitum plenum jus in beneficio, quod ad proprietatem scilicet? Probabiliùs *resur affirmativè*, ex ratione; quod possessio secundum se spectata, non tam sit jus spirituale, quàm factum quoddam corporale, & eatenus tantum sit annexarei spiritali, quatenus ex ejus titulo dependet. Habito autem titulo spiritali, istud factum corporale, est immediatè debitum, & per se peti potest, adeoque redimendo vexam, circa factum possessionis, non emitur quid spirituale. Quod tamen procedit tantum in casu, quo jus circa proprietatem, est certum; nam, si circa illam dubium foret, ideoque negaretur possessio, tunc non redimeretur sola per se possessio, sed ut annexa juri, & sic quoque jus ipsum. *Navarrus, in summa. cap. 23. n. 102. §. 8. Zoëf. ad tit. de Simonia n. 66.* Idem dicendum, si possidenti beneficium denegentur fructus, qui citra ullam labem redimi poterunt. *Zoëf. ibid.* Porro, ut prædicta redemptio sit licita, volumus aliqui, ut sine magno incommodo aut mora, non possit adiri superior, qui vexationem auferat. Verum, etsi isthæc limitatio observanda sit pro foro externo, ad evitandam præsumptionem Simonix; positâ tamen reverà vexatione, in foro conscientix, redemptio procedet.

53. Quæstionculla 3tia. An licitum sit præsentare aliquem ad beneficium litigiosum, sub onere, ut suis expensis litigando, probet, jus præsentandi, pertinere ad præsentantem? *re.* Pactum tale non videri immune à labe simoniaca, eò quod quasi loco pretii præsentationis, talis obligatio talèque onus exigatur. Confer *Na-*

T *varrum,*

varrum, Consil. 12. n. 1. ad tit. De Simonia.

54. *Quæst. 4ta.* An quis resignare possit beneficium multis expensis obtentum, sub conditione, ut Resignatarius hujusmodi expensas refundat? *Ratio dubitandi* est, quod Resignans non videatur aliud petere, quàm indemnitatem, cum de cætero, gratis alteri cedat beneficium. *ætur.* tamen subesse labem, quia onus solvendi tales expensas, est quid extrinsecum & temporale, cujus intuitu, beneficium datur, quod alias non daretur. Dein, expensæ illæ non concernunt utilitatem ejus, cui fit Resignatio, sed ejus, qui resignat, ut non rectè exigantur. Confer *Flaminium. De Resignat. Benef. lib. 14. q. 7. Binsfeld. ad cap. cum essent. 12. De Simon. q. 6. concl. 8.*

55. Similis est *quæstio*, an in beneficiorum permutatione, licitum sit pactum, ut alter solus expensas ferat pro expeditione Bullarum? *æ. Negative.* Cum enim res ista utrumque respiciat, non citra labem, alteri tantum, onus imponitur, quod onus est pretio æstimabile, & suscipi censetur in recompensationem Beneficii.

56. *Quæst. 5ta.* An Resignatio Beneficii Ecclesiastici, sub pensione, sit licita? *æ.* Nequaquam: sed est simoniaca & jure nedum humano, sed & divino prohibita. Quia ejusmodi Resignatio expressam continet commutationem rei spiritualis pro temporali, pensione scilicet pecuniaria. Ac proinde, sicut numeratio pecuniæ pro beneficio poneret Simoniam, contra jus divinum; ita & hæc ponet, cum reservatio pensionis æquivalet numerationi pecuniæ, & utraque ex æquo contineat commodum merè temporale. Vitium igitur hoc aliter vitari non potest, quàm, si talis Resignatio fiat in manibus summi Pontificis, qui de plenitudine potestatis suæ, circa omnia bona Ecclesiastica,

potest fructus separare à beneficio, atque ita illos pretio æstimare & gravare, prout tenent Canonistæ communiter. Cæterum, & ipse Papa non potest indiscriminatim & pro lubitu, admittere Resignationes beneficiorum sub pensione, sed id facere debet, ex causa à Resignatione distinctâ. Cum enim Resignatio debeat fieri gratis; utique Pontifex tanquam fidelis bonorum Ecclesiasticorum dispensator, justam debet habere causam, cur ad talem pensionem obliget Resignatarium. Erit autem causa sufficiens, necessitas resignantis, vel etiam consideratio laborum, quos alter, cui pensio assignatur, in servitium Ecclesiæ suscipit: concionando, Sacramenta administrando, Theologiam docendo, Hæreses confutando &c. Ad hæc; tanta non debet esse pensio, ut Beneficiatus ipse non possit vivere, unde excedere non debet tertiam partem, aut saltem medietatem fructuum: qua de re pro praxi, videndus est *Pirrhus Corradus.*

Igitur pensio non potest creari propriâ autoritate partium, imò nec Episcopi, quia jure Canonum hæc facultas soli Papæ reservata est, & consequenter negata Episcopis, nisi consuetudo legitima in particulari casu, aliud permittat, sicuti receptum: ut Episcopus Parocho ob senium vel infirmitatem Parochiam dimittenti, pensionem, id est, jus percipiendi partem fructuum, pro sustentatione constituat & reservet; quæ tamen pensio cum morte pensionarii exspirabit. Confer *Prælaudatum P. Piette loc. cit. pag. 175.* & infra latius *quæst. 9. pag. 196. & seqq.*

57. *Quæst. 6ta.* An Resignatio in favorem tertii, sit simoniaca? Certum est Resignationem purè & absolutè factam, sine designatione personæ, cui consultum velit resignans, nec per se malam esse nec prohibitam, eò quòd neutiquam de-

tur temporale pro spiritali. Unde licet fieri poterit in manibus inferiorum Prælatorum, imò & collatorum, ubi consuetudo hoc introduxit, exceptis majoribus, ut in renuntiationibus Episcopatum & similibus, quæ non fiunt, nisi in manibus summi Pontificis, propter præjudicium Ecclesiarum. Certum etiam est, non esse contrariam juri divino Simoniam, resignare beneficium in favorem tertii, cui bene voluerit resignans, ut tradit Covarruvias. lib. 1. variar. resolut. cap. 5. n. 3. Cum non detur hac ratione, temporale pro spiritali, sed gratis dimittatur, in favorem tantum tertie personæ, qui respectus non facit, quin gratuita sit Resignatio, quæ ideo dici non debet simoniaca, jure divino. An autem sit prohibita, & jure Ecclesiastico, habeatur pro Simoniacâ? quæri posset. Communis sententia sic distinguit: aut Resignatio in favorem tertii, continet vim rigorosæ & suspensivæ conditionis, per clausulam non alias, nec aliter &c. & tunc, si accedat pactum cum Episcopo, & is promittat se collaturum beneficium illi, in cujus favorem facta est Resignatio, jure saltem Ecclesiastico, prohibita & simoniaca censetur Resignatio, maxime post Bullam Pii V. incip. Quanta Ecclesiæ. Unde tales Resignationes hodie aliter non fiunt, quam coram Romano Pontifice, qui dispensando, vitium purgat, seu prohibitionem relaxat. Vide Zoëf. loc. cit. n. 73. Aut Resignatio in favorem tertii, non continet conditionem suspensivam, sed tantum modum aliquem resignationi absolute factæ adjectum; & tunc non est illicita, & coram Episcopo, rectè fit, & ab eo acceptari potest sine culpa, neque sic renuntians peccat, nisi habeat intentionem, omnino ad hoc obligandi Episcopum. Alias id desiderare tantum, non est ullo jure prohibitum, neque tale defi-

derium inficiet actum, casu quo Episcopus motu proprio & liberè, tali tertio conferat beneficium. Ut tradit Navarrus & Binsfeld apud Zoëf. loc. cit. n. 71.

Unde ulterius resolvunt Doctores; posse Episcopum, cui resignatio sic absolute, licet sub modo adjecto, facta est, liberè, rejecto vel non attento modo, conferre alteri beneficium resignatum, cum nullo jure obligatus sit conferre personæ denominatæ. Id tamen non poterit Episcopus, si adjecta fuerit conditio suspensiva: non alias, nec aliter, quidquid dicat Covarruvias, 1. var. c. 5. n. 5. & 6. Quia conditio illa, nec de se est turpis, nec impossibilis, ut pro de se adjecta haberi debeat. Quinimò verius est, quod nec ipse summus Pontifex possit acceptatâ tali Resignatione, alteri conferre beneficium quam illi, in cujus favorem facta; Ratio: Quia renuntiantem invitum privaret suo beneficio, sine justa causa, quam non ponit talis renuntiatio, cum coram Pontifice fiat sine peccato, & fieri soleat teste Flaminio. lib. 13. q. 3. & praxi quotidiana. Ex hæcenus dictis de Simonia.

58. INFERTUR 2mo. Resignationes seu cessiones reciprocas non rectè fieri coram Ordinariis, sub colore seu titulo permutationis: v. g. Resigno meum beneficium in favorem tui nepotis, ut tu resignes tuum, in favorem mei nepotis. Resignationes enim tales, licet videantur esse permutatio, non tamen sunt pura, sed mixta, cum resignatione in favorem, quales Episcopus approbare non potest, cum illi solum sit concessa potestas approbandi permutationes puras. Confer Lessium. lib. 2. c. 34. n. 87. & seq. Ubi

59. OBSERVA: quod beneficia, quorum, coram Episcopo, pura fieri potest permutatio, debeant esse vera, solida & de facto pacificè possessa; & ideo expectativa, litigiosa, ficta, aut invalidè ob-

tenta, aut, in quibus tantum habetur jus *ad rem*, non possunt autoritate etiam Superioris, nisi forte *Pape*, permutari, juxta *cap. unic. De rerum permutat. in 6.*

60. INFERTUR 2dò. Ante Bullam *Pii V.* quâ injungitur pensionariis recitatio Officii parvi *B. M. Virginis*, vel etiam in locis, ubi Bulla ista non est usu recepta, non videri Simoniacum, redimere aut vendere pensionem semel legitime & absque vitio constitutam. Quia est quid mere temporale, quod, ut vendi, ita & redimi potest. Post Bullam tamen *Pii V.* videtur esse illicita hujusmodi redemptio propriâ autoritate, propter onus spirituale pensionario impositum, sine quo Pontifex non vult, ipsum habere pensionis fructum, qui datur ratione officii, à cujus obligatione non potest Pensionarius propriâ autoritate se eximere, uti in hoc casu faceret, recepto toto pensionis commodo. Quòd, si per redemptionem non tollatur obligatio imposita per Pontificem, sed ei obnoxius maneat, is cui fit redemptio; non videtur ea illicita; cum sit quasi locatio fructuum & anticipata eorum venditio, quod non invenitur prohibitum. *Navarrus. Consil. 62. n. 2. ad tit. De Simon. Junge Suarez. loc. cit. n. 17. Zoëf. loc. cit. n. 48.*

61. INFERTUR 3tò. Pensiones collatas laïcis pro ministerio temporali, aut alia justa de causa, aut etiam Clericis, non ut talibus, sed propter causam temporalem, v. g. pulsandas campanas, fanandos aut curandos infirmos; absque Simonie vitio, posse vendi, cum sint quid mere temporale, ex beneficio quidem decerptum & procedens, non tamen annexam titulo spirituali; quia est portio separata à beneficio, quantum ad illum, cui collata est. Quòd si pensiones datæ sint Clericis, ut talibus; vel concessæ sunt illis simpliciter, ad eorum duntaxat

sustentationem, sine respectu ad beneficium vel ministerium spirituale; aut cum speciali respectu & titulo; Priori modo, tametsi Clericatus requiratur tanquam conditio *sine qua non*, vel dispositio ex parte subjecti; non tamen ideo potest dici concessa ob titulum spiritualem, cum præcisè sit data in sustentationem, ut non possit dici pensio ista annexa rei spirituali ac proinde, præscindendo à Bulla *Pii V.* hujusmodi pensiones etiam absque vitio, alienari aut redimi poterunt. Dico: *præscindendo à Bulla Pii V.* Nam, cum ille Pontifex præceperit Clericis pensionariis, recitare Officium *B. Virginis*; adeoque pensio hodie detur Clericis, cum obligatione alicujus muneris Clericalis, postuletque ministerium aliquod spirituale; non posset transferri sine Simonia, ut ante dictum. Porro, si pensio detur in titulum beneficii, idem juris erit in ea, quod in beneficio.

62. INFERTUR 4tò. Absque culpa, aut Simonie vitio, gratis remitti posse pensionem. Nam distat remissio pensionis à redemptione, quòd in hac retineatur commodum, rejecto onere. Igitur Pontifex, cum non alias voluerit obligare Pensionarium ad onus recitandi Officium *B. Virginis*, quàm quatenus sentiret commodum; per se resultat, quòd remisso commodo (cui pro se introducto, quisvis renuntiare potest) cesset ex consequenti obligatio oneris. Confer *Navarr. dist. Consil. 63. n. 7.*

63. INFERTUR 5tò. Pensiones quæ dantur propter spiritualem functionem v. g. Vicario Episcopi, Concionatori aut simili, non posse redimi; eò quòd fundentur in Officio Ecclesiastico, propter quod dantur & eorum redemptio faceret cessare officium, cum detrimento Ecclesie. Aliud, ut supra insinuatum, est de iis pensionibus, quæ dantur Clericis.

cis.

eis causâ Senii aut sustentationis, non verò in titulum beneficii, hæ enim videntur redimi posse, cum non tam contineant emptionem rei spiritualis aut ei annexæ, quam potius extinctionem oneris mere temporalis, solvendi scilicet quotannis certam summam, non habitâ ratione Clericatus. Porro, hætenus dicta de redemptione pensionis, intelligenda sunt in casu, quo constitutâ jam legitime pensione, de ea redimenda agitur. Siquidem, si tempore resignationis beneficii, super hujusmodi redemptione facienda, conventum fuerit, ut sit pars contractus, pactum illud certò erit simoniacum, propter onus pretio æstimabile injectum. *Toletus lib. 5. summa. Cas. 92. Zoëf loc. cit. n. 49.*

64. INFERTUR 5to. Non esse licitum permutare pensionem, quam quis ex alieno beneficio percipit, cum aliquo beneficio. Cum enim pensio illa sit quid mere temporale, non potest citra Simoniam juris divini, cum beneficio, quod est quid spirituale, commutari.

65. INFERTUR 6to. Papam non posse resignanti beneficium assignare pensionem, si aliunde habeat sufficientia media vivendi, nisi resignans tempore habitû beneficii, egregie pro Ecclesia laboraverit. Quò facit, quòd vel ille, cui fit resignatio beneficii, possit subtractâ pensione, ex illo vivere vel non? Si primum, sit injuria Ecclesiæ aut pauperibus, quibus debetur residuum: si secundum, sit ipsi beneficiato injuria, cum ratione sui beneficii, habeat jus ad integram sustentationem. Nec *Obeff*: quòd Beneficarii divites, possint beneficiorum suorum proventus recipere & lucrari. Disparitas enim est; quòd *primi* præstent officium, cui annexuit Ecclesia certos proventus, non sic *secundi*. Neque in contrarium facit, quòd Pensionarii ex Constitutione *Pii. 8.* teneantur recitare Officium *Dive*

Virginis; Nam, ut ingenuè observat *P. Franciscus Henno, tract. in Decalog. disp. 6. §. 7.* Illa obligatio utpote posterior jure ad pensionem, non est titulus seu radix illius juris, sicut Officium in Beneficiariis. Siquidem *Pius V.* obligationem illam imposuit habentibus jam pensionem, ita, ut sit verum dicere, quòd Officium *Dive Virginis* sit propter pensionem, non pensio propter Officium.

66. INFERTUR 7mo. Quando beneficia sunt inæqualia quò ad redditus seu emolumenta, non posse absque Simonia, in eorum permutatione, inæqualitatem istam pecuniâ aut pensione aliquâ compensari. Vel enim pecunia aut pensio datur pro re spirituali pinguioris emolumenti, vel pro excessu ipsorum fructuum unius beneficii, supra fructus alterius? Si *primum*, patula est Simonia. Si *secundum*, certò in contractum deducitur res temporalis spirituali annexa, quòd non minus Simoniam sapit. Posslet tamen Papa, ut supra dictum, separando partem fructuum à beneficio pinguiori, illam temporalitatem concedere resignanti beneficium majoris emolumentis, modò id fiat ex justa causa, de qua supra. Quo casu habens partem fructuum, poterit illam alteri vendere, nisi id inveniatur prohibitum jure humano Ecclesiastico, qualem prohibitionem supponit, sed non probat *P. Henno loc. cit.*

Cum homines soleant magis poenarum metu, quàm Dei timore & amore, avocari & arceri à peccandi voluntate, hinc Ecclesia varias in Simoniacos constituit poenas, ut: *Excommunicationis, Suspensionis, Privationis, inhabilitatis, Interdicti, Nullitatis collationis seu provisionis, & alias*, de quibus in *Extravaganti. Cum detestabilis. De Simon. De his poenis solidè per ordinem agit Zoësius ad tit. De Simonia. à n. 90.* Nos pro instituti nostri ratione, pauca libabimus.

67. Quodd Simoniam purè mentalem atinet; cùm ex illa nullum opus externum sit subsecutum, certum est, illam non comprehendi sub pœnis Ecclesiasticis, cùm Ecclesiæ jurisdicctio, saltem directè non extendatur ad actus merè internos. Quodd, si proruperit in aliquem actum externum, dato vel recepto aliquo, ex intentione Simoniacæ; etsi probabile sit, posse Ecclesiam, tale factum punire; defacto tamen non punit; ut patet ex *cap. fin. De Simonia*, ubi deciditur; sufficere tali casu, Deum placari pœnitentiâ, ut, qui solus sit offensus.

68. De Simonia *Conventionali*, fortiùs dubitari possèt, cùm sit actus externus, continens contractum perfectum: perficitur enim emptio-venditio, solo consensu in rem & pretium: ut proinde per talem consensum, videatur poni indigna tractatio rei spiritualis. Unde *Gomezius*, ad *Regul. De triennali possess. q. 12. §. quid dicendum*. Sustinet, beneficium esse dimittendum, si acceptum ex sola promissione rei temporalis, sine ullo complemento: Verius tamen est, Simoniam purè conventionalem, id est à neutra parte completam, non subiacere pœnis juris positivi, ipsò factò, latis in Simoniacos; atque ita per eam non incurri censuras, inhabilitates & privationes, si quæ *ipso jure* latae. Ratio est; quod talis conventio non importet nisi conatum, qui absque effectu, non debet nocere, nec reputari potest sufficiens ad inducendam pœnam. *Argumentò cap. Non prestat. De R. 7. in 6.* Quodd facit, quodd jura loquentia de pœnis Simoniacorum, utantur verbis denotantibus tantùm dationes & receptiones; sive notantibus eos, qui dando vel recipiendo, simoniacè ordinati, electi, postulati, confirmati, vel beneficium consecuti sunt. *Extrvag. 1. & 2. De Simonia. Can. Presbyter & passim.*

Caus. 1. q. 2. & q. 3. cap. Non satis 8. cap. Insinuatum 13. De Simon. Quibus locis tantùm actiones simoniacæ puniuntur, ut ad conventiones nudas, non sint extendendæ; cùm pœna per legem imposita, non censetur incurfa, nisi actio eo modo, quo per legem expressa punitur, committatur & compleatur. Et licet diffidendum non sit, quodd per Simoniam conventionalem, ponatur grave peccatum etiam exteriùs manifestatum, & ideo ab Ecclesia puniri possèt; equidem ex ratione data, defacto non punitur per pœnas in jure taxatas.

69. Quid, si conventio fuerit impleta ex parte ementis tantùm, per dationem pretii? *R.* Nec tali eventu poni causam sufficientem incurrendi pœnas *ipso facto*, quippe, quæ non solcant incurri, nisi delicto perfectò, quodd dicto casu inchoatum quidem, non tamen consummatum, cùm tantùm ex parte ementis, interverit pretium, spirituali re nondum traditâ, ut proinde irreverentia contrarem spiritualem non possit dici completa, in qua tamen ponitur ratio Simonicæ. Consequenter secundùm regulam, quodd pœnæ potiùs sint molliendæ, quàm exasperandæ; pœnæ in nostro casu, quo delictum non est consummatum, non sunt dicendæ incurfæ. Id quodd à simili probatur. Nam *Commissio* rei alienari prohibetæ, non incurritur, per solam venditionem, accedente etiam numeratione pretii, si non sequatur traditio. Ergo à pari. Confer *Navarr. loc. cit. cap. 23. n. 104.* Cui consonat *Zoëf. loc. cit. n. 92. qui n. 93.* adhuc probabile censet, si ex parte vendentis, impleta fuerit conventio, collatis scil. Ordinibus, aut beneficio promissò quidem, sed nondum dato pretio, necdum obtinere pœnas; quasi maleficium tunc etiam non sit satis peractum. Ast probabiliùs est, sufficere ad incurrendum pœnas, quodd spirituale

rituale fuerit exhibitum, siue sit Ordo, siue beneficium, siue ingressus Religionis, ut ut pretium non sit solutum, sed tantum promissum. Id quod non obscure colligitur ex *Can. 5. caus. 1. q. 3.* ubi sic habetur: *Quidquid ergo vel in Sacris Ordinibus vel in Ecclesiasticis rebus, vel datâ vel promissâ pecuniâ acquisitum est, nos irritum esse & nullas unquam vires habere censemus.* Quod facit, quod in *Extrav. 1. De Simon.* Pontifex loquens de suspensis, ob Simoniam, ab Ordinibus; etiam comprehendat illum, *qui sub promissione pecuniæ, Ordines receperit: & in cap. 2. De Confessis.* Spolietur Canonicus Beneficio, eò quod Electionem, pecuniâ promissâ non traditâ, vendiderat. Præterea; talem esse stylum Curie Romanæ; asserit *Toletus & probat Garzias* ex variis *Rotæ decisibus.*

70. Aberrant etiam, qui censent, Simoniam juris humani non plecti, vel non subiacere pœnis Canonicis in Simoniacos constitutis: v. g. ab his pœnis immunes esse, permutantes beneficia, propriâ auctoritate, vendentes Officia Sacristæ, Thesaurarii, Oeconomii &c. Nam contrarium evincunt tum stylus Curie Romanæ, tum juris declarationes, tum communis Theologorum sententia.

71. Communi quoque tam Canonistarum, quàm Theologorum calculo, receptum est, quod Beneficium simoniacè obtentum ante omnem iudicis sententiam dimitti debeat, & omnes fructus inde percepti, sint restituendî, tam exstantes quàm consumpti. Prout decisum *cap. 26. De Simonia. & Extravag. 2. eod. tit.* Ubi talis collatio decernitur *nulla & irrita, & fructus inde percepti, malè dicuntur acquisiti, ut proinde sint restituendî, nisi fortè bonâ fide, fuerint consumpti* (inquit *D. Thomas 2. 2. q. 100. art. 6. ad 3.* puta: si Simonie commissæ ab alio, non fuerit conscius, de quo postea

DIXI: *Ante omnem iudicis sententiam.* Siquidem obligatio restituendi rem nullò titulo comparatam, non tam pœna est, quàm vinculum naturale, ad instar obligationis restituendi rem alienam cognitam ut talem. Confer *P. Piette loc. cit. q. 9.* Ubi indagat, cui sit facienda restitutio pretii simoniacè accepti?

DIXI etiam: *fructus perceptos* esse restituendos, id quod meritò etiam extenditur ad fructus non perceptos culpâ Beneficiati, quos nempe percipere potuisset, secundum ea, quæ traduntur de restitutionibus fructuum in *§. Si quis à non Domino. Instit. De rerum divisione. & in ff. & Codice, De rei vindicatio.*

72. Quod tamen duntaxat intelligendum, de fructibus ratione tituli, qui nullus sit, perceptis aut perceptibilibus. Nam, quantum ad stipendia, ratione Missarum, aut alia oblata intuitu suffragiorum; ea non sunt restituenda, quia non concernunt fructus beneficii, sed stipendia sunt laborum personalium, ut tradit *Navarrus, Consil. 90. ad tit. De Simonia.* De Distributionibus quotidianis, illis fieri solitis, qui Choro & Divinis intersunt; non videtur idem dicendum; eò quod non respondeant labori personali utcumque, sed, ut fundato in titulo beneficii, & passim inter illius fructus computentur. Prout ex *Suarez, bene observat Zoëf. loc. cit. n. 104.*

73. Pœna hæc, circa beneficia, habet locum, non tantum in Simonia publica, sed & occulta; cum de jure non fiat distinctio, prout liquet in *cap. Matthæus 23. De Simonia.* Quod loquitur de Simonia occulta. & idipsum clariùs exprimitur in *d. Extravag. 2.* Confer *Covarruv. ad Regul. Peccatum. p. 2. §. 8. n. 7. f. Apud veteres.*

74. Præmissa assertio aded verà est, ut etiam obtineat in casu, quo per ter-

tium interventorem, vel parentes aut propinquos Beneficiati, ipso Beneficiato ignorante, commissa est Simonia. Cui argumentô est, quòd ipse ignorans, detecto vitio collationis, teneatur continuò in conscientia, beneficium relinquere nulla expectatâ sententiâ, vel à superiore remedium petere, juxta *cap. ex infirmatione. 26. De Simon.* Idem evincitur ex *cap. 33. eod.* Ubi parvuli, quibus ignorantibus, simoniacè à parentibus quæ sita beneficia, ea debent dimittere, non ex alia ratione, quàm quòd possideant *non sua.* Vide *can. 3. caus. 1. q. 5. ubi Urbanus II.* hac super re *Metensi* Episcopo rescriptit. Junge *cap. 27. De Simon.* Ubi *Cælestinus III.* hanc limitationem subjungit: *Nisi constaret, illos, qui promissum tale fecerunt, per fraudem, in dispendium illius, qui eligendus erat, id malitiosè egisse.* Ex qua Decretali, unanimi consensu, concludunt Canonistæ, quòd electio (idem est de alia provisione) facta per Simoniam, penitus sit nulla, etiamsi, ignorante electo, intervenerit, nisi malitiosè & in fraudem, non ad promovendam electionem, sed potiùs ad eam corrumpendam, sive vitiandam quæ futura prævidebatur, commissa fuerit. Ecclesia enim non finit innocentem injustè pati, ne detur occasio pessimis hominibus injurias inferendi innocuis & dignis, atque impediendi promotiones alioquin ritè faciendas. *Dist. cap. 27. §. 33. Confer Reiffenstuel ad tit. De Simon. §. 11. à n. 274. Adde P. Piette. loc. cit. q. 9.*

Quòd, si Beneficiatus, vel ad dignitatem electus, sciverit ab alio datam fuisse pecuniam Collatori vel Electoribus & non contradixerit, collatio vel electio erit ipso jure invalida, quia per alium censetur, ac proinde per se commississe Simoniam. Idem est, *si postea consenserit, penuniam solvendo promissam, aut reddendo*

salutam. dist. cap. 33. Quæ mutatio, si ante obtentum beneficium contigerit, eodem modo irritabit collationem & actus similes, perinde ac si nunquam contradixisset. Quò faciunt priora istius capituli verba: *à qua postmodum minimè recessisti.* Cæterum, si obtento beneficio, amico reddatur, animo liberali, pretium, ne in damno maneat, aut sine causa, patiatur detrimentum, absque animo factum tale approbandi, non videtur committi Simonia. Teste *Navarro, Consil. 10. De Simon.* Aliud verò esset, si solveret approbando & ratificando factum, cum quò ad intentionem, sit Simonix approbator, quod sufficit ad malitiam istius speciei. *Argum. cap. cum quis 23. De sentent. Excom. in 6.*

75. Non videtur tamen illo casu, ipso facto incurrere pœnam irritationis aut amissionis beneficii, cum electio aut collatio à principio fuerit absque vitio, & per subsequens peccatum, nullibi per jura irritetur, sed tantum per præcedens vide *Gloss. in d. cap. 33. Reiffenst. loc. cit.*

76. Prædictam nullitatem provisionis procedere in Simonia commissa contra jus divinum, extra dubium est, & verius etiam, ut supra intumatum, est, illam habere locum in Simonia, jure tantum Ecclesiastico prohibita, veluti: in permutatione beneficiorum, privatâ auctoritate, peractâ. *Abbas Panormit. ad cap. Universorum 8. n. 6. De rer. permut. & colligitur ex textu in cap. constitutus. eod. tit.* Ubi permutantes propriâ auctoritate, spoliantur beneficiis suis, per sententiam potiùs *declaratoriam* criminis & *executionis pœnæ*, quàm *definitivam*, quamvis eo verbo ibidem utatur Pontifex. Id ipsum probatur ex sæpe *cit. Extravaq. 2.* quâ annullantur omnes provisiones Simoniacæ, ut proinde benigna interpretatio non possit habere locum salvâ verborum pro-

proprietas. Nec OBSTAT *cap. 4. De Transact.* Ubi ratione transactionis super beneficio litigioso, non inducitur privatio *ipso jure*, cum causa dicatur *audienda*, in irritum revocata transactione. Non obstat inquam; quia ibi res tantum mansit in terminis Simonie Conventionalis *Zoëf. loc. cit. n. 108. Reiffenstuel ad tit. De Simonia §. 11. n. 272.*

77. Hic NOTA: quod, si quis beneficium, in quo alter Simoniam commisit, bonâ fide per triennium possederit; non possit amplius in illo molestari, licet post triennium, vitium cognoverit. Ita cum *Zoëfio* tenent *Palão. De Simonia. punct. 25. n. 3. Suarez. lib. 4. cap. 57. n. 9. Lessius, & alii apud Reiffenstuel. loc. cit. n. 278. Fulti Regulâ Cancellariæ. 36. De Triennali.* Nec OBSTAT: quod ad fruendum favore istius Regulæ, expressè requiratur, ut *absque ingressu simoniaco*, beneficium obtinuerit, &c. Enim, quod, cum dicta regula in quantum favorabilis est, *latè*, & in quantum odiosa, *strictè* interpretanda sit. *Arg. cap. Odiâ. De Reg. 1. in 6.* bene dici possit; clausulam illam tantum intelligendam esse de illo, qui vel ipse per proprium actum simoniacum, beneficium obtinuit; vel *Simoniam alterius*, quâ mediante obtinuit beneficium, statim, vel saltem intra triennium rescivit, consequenter bonâ fide, non possedit; nullatenus verò esse intelligendam de illo, qui *Simonie* alterius prorsus ignarus, optimâ fide, per triennium pacificè possedit.

78. OPPONES: Juxta *cap. Tuis. 33. De Simonia*, & sacras constitutiones passim, etiam parvuli, qui cupiditate parentum, per pecunias, Ecclesiam adepti sunt, eam dimittere tenentur. Ergo etiam ignorantibus & per triennium bonâ fide possidentibus beneficium, per Simoniam alterius impetratum, non prodest Regu-
-A Hochkirchen, Ethica Christ. Pars I.

la *De Triennali.* &c. Textum illum posse intelligi de parvulis, qui vel de Simonia parentum, ab initio, fuerunt concii, vel etiam intra triennium, resciverunt fortè ab ipsis parentibus lamentari solitis, quod tantum vel tantum, pro filiis exderint. Vel probabilius dici potest, quod *Regula de Triennali*, sit condita post illos Canones, consequenter iis deroget; cum posterior lex deroget priori. *Arg. cap. 1. De Constit. in 6.*

79. Porro, acquisitionis irritatio per sæpe *cit. Extrav. 2.* locum habet in electionibus, postulationibus, provisionibus in monasteriis, Dignitatibus, Personatibus, Officiis Ecclesiasticis quibuscunque, ita, ut nominationes, electiones, aut presentationes simoniacâ labe infectæ, prorsus sint nullæ. NOTA autem, quod per Officia Ecclesiastica, de quibus fit mentio in *d. Extravaganti* intelligantur illa, quæ sunt beneficia aut beneficiis similia, cujusmodi sunt: Prioratus, Abbatie &c. non verò alia, quæ beneficia non sunt, ut Auditoratus, Clericatus, Officium Camerarii, Cellarii &c. quæ sub ista decisione non continentur juxta *Navarr. loc. cit. cap. 23. n. 111. §. 7. Suarez. cap. 57. n. 46. & seq. Zoëf. loc. cit. n. 109. Ubi n. 111.* probat, dictam irritationem, non habere locum in simoniaca electione Romani Pontificis. De aliis pœnis, puta: Excommunicationis, privationis beneficiorum præhabitorum, inhabilitatis ad alia habenda, & signanter de pœnis Simonie confidentialis, Vide *Zoëfium loc. cit. à n. 122. & Reiffenstuel loc. cit. §. 11. per tot.*

80. Superest, ut disquiramus de iis, quæ restituenda sunt occasione Simonie perpetratæ. Qua in re certum est, quod nulla detur obligatio restituendi spiritualia Simoniacè obtenta, exceptis beneficiis Ecclesiasticis, de quibus actum. Ita

omnes communiter, ut videre est apud *Reiffenstuel loc. cit. §. 12. n. 1. & Sporer Tract. 2 in Decalog. cap. 10. §. 4. n. 47.* Ratio est, quia nullum, nec divinum, nec humanum reperitur præceptum, hujusmodi obligationem inducens, præsertim, quia rem spiritualement pretio temporali comparans, non tam peccat contra *justitiam*, quam contra *Religionem*. Quare [inquit *Sporer*] si quis simoniacè comparavit Reliquias Sanctorum, Nummismata indulgentiarum, Grana Benedicta, Jus Patronatus, licentiam eligendi Confessarium &c. non tenetur talia dimittere, ex ratione data. Quinimò multæ functiones simoniacè factæ, quarum aliquæ ab Ecclesia irritabiles sunt, defacto validæ sunt & ratæ, suumque habent effectum, quia Simonia ex vi & natura sua, illas non irritat. Hinc Ordinatio Simoniaca, rata est, quò ad substantiam & effectum characteris; quia omnia substantialia supponuntur intervenisse. Sic & Baptismus, Confirmatio, Consecratio Eucharistiæ, valida sunt, ut & Extrema Unctio non iteranda propter Simoniam, etsi non fuerit receptus ejus effectus, si ipsemet moribundus, per se vel per alium, labem istam commiserit. Matrimonium quoque, licet emptum, in ratione Sacramenti, valet. Sed & Consecrationes Ecclesiarum & aliarum rerum, tenent; licet enim ex parte consecrantis, sint potius execrationes, juxta *can. Ecclesia. caus. 1. q. 4.* Quia consecrans quantum in ipso est, potius illas polluit, non tamen quatenus exercentur ex potestate & autoritate Ecclesiæ.

81. Professionem quoque Religiosam etsi labe simoniacæ infectam, non invenitur irritasse Ecclesia, etsi irritare poterit. Vult tamen ita receptum, dimitti & transferri ad arctius Monasterium. *cap. Regularibus. cap. Quoniam. & cap. Veniens. De Simon. Quod Decretum Ec-*

clesiæ, est *ferenda*, non *lata sententia*; ut patet ex verbis, quibus utitur ibidem Pontifex. Ubi *NOTA*; quòd simoniacè accepta temporalia pro ingressu Religionis, ex speciali favore, possint manere penes Monasterium, ut probatur per text. in *Extravag. Sanè. De Simonia.* Confer *Reiffenstuel loc. cit. n. 298.* Adde Eximium nostrum *Aurelium Piette. part. 5. cap. 1. q. 8.* Ubi latè discutit, An, & quatenus Simoniam committat Monasterium tenue, si ab ingrediente exigat subsidiariam quandam dotem?

82. Quò ad functiones seu actus jurisdictionis vel administrationis, ex jure Ecclesiastico, ordinatos ad conferenda Beneficia aut Officia Ecclesiastica; certum est, illos ipso facto & jure esse irritos, ut patet ex sæpe *cit. Extravaganti 2da.* Sic Electiones, Postulationes, Confirmationes, Provisiones aliæque Dispositiones inibi jubentur viribus carere.

Dictum, spiritualia simoniacè accepta, non esse restituenda. Contra quod sic *Replicatur.* Qui simoniacè accipit temporale pro spirituali, debet illud restituere: ergo etiam, qui accipit spirituale pro temporali, debet restituere spirituale. *æ. Neg. conseq. & paritatem.* Disparitas est, quòd accipiens temporale pro spirituali, faciat danti injuriam, utpote, qui spirituale gratis dare debuisset, juxta mandatum Christi: *Gratis accepistis, gratis date.* Nam, sicut Eleemosynarum dispensator, gratis dispensare jussus, pauperi facit injuriam & ad restitutionem tenetur, si pro Eleemosyna tradita, à paupere exigit pecuniam: ita restitutioni obnoxius est, qui pro spiritualibus, quæ gratis dispensare jussus est, temporalia extorquet. Econtra verò, qui spiritualia accipit, tradenti non facit injuriam, utpote, qui illud cæteroque gratis dare debuisset.

83. Quæri potest: an, & cui restitui de-

debeant temporalia simoniacè accepta?
 §. 1. Qui accepit temporale sub conditione dandi vel præstandi spirituale, & conditionem non implevit; jure divino & naturali, tenetur restituere acceptum. Si enim restituere tenetur ille, qui pactum servando, dedit spirituale pro temporali; multò magis tenebitur, qui temporale, sub conditione dandi spirituale, accepit, & illud non dedit; ed quòd tunc profus, ne apparens quidem adsit retinendi titulus; écontra verò urgeat titulus restituendi, ob conditionem non impletam.
 §. 2dò. Qui Simoniacè accepit, propter beneficium aliquod Ecclesiasticum, aliquid temporale; sub peccato mortali (si temporale est materia gravis) tenetur illud restituere, ante omnem judicis sententiam, ita cum *D. Thoma. 2. 2. q. 100. art. 6. in Corpore.* communiter omnes, Teste *Reiffensuel. loc. cit. n. 290.* Eodem modo restitui debent pretia simoniacè accepta, ratione aliarum spiritualium, per textum expressum in *cap. De hoc. 11. De Simonia.* Ubi dicitur; sine gravi salutis periculo, retineri non posse pretium hujusmodi, ex ratione; quòd sine causa, sit penes illum, qui recepit, utpote acceptum pro re pretio non æstimabili, imò duplicatum (post sententiam scilicet) restituendum esse, habet textus in *cap. Audivimus. 4. eod. & in Novell. De SS. Epsiscop. 123. cap. 2. in fin. Confer Aurel. Piette. loc. cit. q. 9.*

84. Quòd hæc restituendi obligatio non proveniat tantùm ex jure humano Ecclesiastico, sed etiam Divino, quando videlicet temporale pro spirituali accipiens, non privat se eò ipsò, bono aliquo temporali fortunæ, aut honoris, sed absque suò præjudicio & damno temporali, simpliciter dat vel procurat spirituale, conferendo v. g. beneficium, aut postulando ad illud, vel eligendo, præsentan-

do, aut recommendando &c. inter Doctores receptum est. Neque recipiens, ab injustitiæ peccato, se excusare potest, sub prætextu, quòd temporale non exigat pro ipsa re spirituali, sed pro emolumento temporali, quod ex beneficio, alteri provenit, & quia hoc ipsi, præ cæteris, conferat vel contulerit, ad quod non tenebatur. Licet enim non fuerit obligatus ad conferendum præcisè huic vel illi, & ex *justitia distributiva lesa*, non oriatur obligatio restituendi quid alteri v. g. digniori præterito, equidem tenebatur cuicumque indeterminatè conferre gratis. Neque considerari potest emolumentum temporale, quia hoc est quid accessorium ad beneficium, quod confertur, & principaliter attendi debet. Unde merito *Alexander VII.* hanc damnavit propositionem: *Non obstat contra justitiam, beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia Collator conferens illa beneficia, pecuniâ interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.*

Casu quo tamen dans beneficium se privaret commodo vel honore temporali [prout fit in resignatione Beneficii aut Dignitatis, utpote per quam resignans ultrò se privat honore fructibusque temporalibus ex beneficio provenientiibus] Putant aliqui, obligationem restituendi simoniacè accepta temporalia, non oriri ex jure divino, sed Ecclesiastico duntaxat. Licet enim (ajunt) talis committat Simoniam juris divini, non tamen peccat contra justitiam; cum resignando beneficium, se ipsum privet emolumento temporali, quod est pretio æstimabile. Verùm, futilis est ista ratio; cum qui nemine cogente, spontaneè vult antecedens, liberè etiam velle debeat consequens cum illo necessariò connexum.

Adeoque, si quis liberè resignet beneficium, quod gratis accepit; queri non potest de fructibus amissis, præsertim, cum fructus dentur propter spirituale officium, quod Resignatarius peragere debet. Vide *Reiffensuel loc. cit. n. 293. & seq.* Itaque talis, verè peccat contra justitiam *commutativam*, & vendit rem, ipsum beneficium scilicet, quod non in commercio, nec sub dominio est ipsius, adeoque jure divino & naturali, tenetur ad restitutionem. Aliud cum *Suarez* putat esse *Zoësius. loc. cit. n. 116.* Si Simonia committatur absque læsione justitiæ *commutativæ*, puta: si Beneficiatus suum cum alio commutet beneficium, & habitâ ratione pinguiorum fructuum sui beneficii, ab altero faceret sibi compensari hunc excessum temporalis emolumentum, quo privatur, accipiendo beneficium minoris emolumentum. Putat inquam *Zoësius*: in tali casu, ubi Simonia inducitur tantum jure Ecclesiastico, restitutionem rei temporalis, non esse faciendam jure divino aut ex natura rei, sed jure tantum Ecclesiastico.

85. Vereor autem, ne parum firma sit opinio *Zoësii*. Sicut enim privatus non potest separare fructus à beneficio, cui coherent; ita non potest illos separatim pretio æstimare: & falsum est, quòd, ut *Zoësius* ait, Beneficiatus sit fructuum Dominus. Etsi enim sustineatur, quòd sit Dominus fructuum percipientum & à solo separatorum; non tamen est Dominus ipsius juris ad fructus percipiendos; quia hoc jus spirituale est, nec cadit sub dominium vel commercium humanum. Ad quæstionem, cui sit facienda restitutio:

86. *æ.* Ex vi naturalis legis, & per se, pretium ei restituendum esse, qui dedit, quia is passus est injuriam, quæ resarcienda ab illo, qui intulit. Non est autem illata Ecclesiæ vel pauperibus, ut patet,

adeoque his de jure naturali non est facienda restitutio. Dico: *de jure naturali*, quia jure Ecclesiastico *cap. De hoc. cit.* expressè præcipitur, ut hujusmodi simoniacè accepta restituantur Ecclesiæ, quo nomine ex superioris arbitrio, venire possunt pauperes, Teste *D. Thoma 2. 2. q. 100. art. 6. ad tertium.* Hoc tamen rursus intelligunt Doctores: post sententiam. Nam ante illam, simoniacè accepta restitui posse ipsi danti, tenent *Palão. De Simon. punct. 26. n. 5. Lessius cap. 35. dub. 31. n. 171.* Quirimò ipsi restituere absolute, docent *Sotus. De Moya. & Bannez* apud *Reiffensuel. loc. cit. n. 296.* Cui consonat *Zoëf. loc. cit. n. 127.* Confer *F. Sylvium* in *2dam. 2de Divi Thomæ q. 100. art. 6.* Ubi ex communi DD. sententia resolvit: saltem tunc pretium simoniacè acceptum restituendum esse ei, qui dedit, si beneficium necdum sit collatum. Ex dictis

87. COLLIGITUR I. Pretium datum ad redimendam injustam vexationem, neutiquam posse retineri ab eo, qui accepit, cum injustè acceperit, ut ex vi juris naturalis, teneatur illud restituere, & quidem illi, qui dedit, qui non potest dici peccasse, cum injuriam sit passus.

88. COLLIGITUR 2da Idem dicendum esse de accepto temporali, per Simoniam *mentalem*; quia, cum obligatio restituendi simoniacè accepta, procedat ex jure divino & naturali; non declinat illam, qui etiam occultè, pro spirituali intendit & accepit reapse pretium temporale; argumentò deductò ab usura mentali, quæ de jure naturæ & in conscientia, ante omnem judicis sententiam, æquè obligat ad restitutionem, ac manifesta. Juxta textum conspicuum, in *cap. Consuluit. 9. De Usuris.* Nec *Obest*, quòd *cap. Tua nos. 34. & cap. fin. De Simon.* habeatur; ob Simoniam, absque pacto externo com-

commiffam, neminem subjacere pœnis in Simoniacos alioquin statutis. Nam, onus restituendi Simoniacè accepta temporalia, non tam est pœna juris Ecclesiastici, quàm obligatio ex justitia & jure divino naturali procedens, ob rationes ante datas; & hæc obligatio, delicta etiam occultissima afficit, eò quòd Deus fit scrutator cordium & cognitor secretorum. *cap. Tua nos. cit.* Ecclesia verò infligendo pœnas, tantùm judicet de exterioribus. Ita *Reiffensuel*, cui cum *Sylvio* consonat noster *Aurelius Piette. loc. cit. pag. 209.* Sed aliter hanc quæstionem resolvit *Zoësius. loc. cit. n. 118.*

89. Cùm vera & propriè dicta Simonia juri divino naturali adverfetur, supervacue quæritur, An S. Pontifex in illa dispensare possit? Sciendum tamen est, quòd aliud sit dispensare cum Simoniacis super vitio Simoniæ, ita, ut per dispensationem vitium Simoniæ alias incurrendum, vi ipsius dispensationis præcaveretur, aut saltem purgaretur, quo fieret, ut provisio beneficii, quæ alias foret Simoniaca, virtute dispensationis, à labe præservaretur; aliud verò sit, dispensare cum Simoniacis quòd ad pœnas duntaxat à jure decretas. Hac enim dispensatione, non purgatur Simonia, neque provisio hujusmodi, à vitio eximitur, aut redditur Canonica; sed tantùm ex causis, remittitur pœna per Canones inflictæ.

Ut ut autem certum videatur, non posse Pontificem priore modo, cum Simoniacis dispensare, refert tamen noster *Christianus Lupus* in Dissertatione 2da. *Proæmiali. Tomo III. Scholiorum in Canones, præfixa. cap. 4.* fuisse jam pridem Doctores, qui asseruerunt, Pontificem sine Simonia, posse vendere beneficia. Quin & nonnulli ulterius concludere non erubuerunt, Simoniam in venditione beneficiorum non committi, quando hæc

fit in Curia, vidente & probante Pontifice, uti testatur *Fagnanus. ad cap. Cum pridem. De pact. n. 63.*

90. Verùm, ut rectè concludit laudatus *Christianus Lupus*, quisquis beneficiorum nundinationem solo positivo jure damnari credit, etiam asserere debet, ante Ecclesiæ Canones, nullam istic fuisse Simoniam, quod [ait] sanè horrendum est, atque profanum. Eandem sententiam, nimirum, beneficiorum etiam simplicium, nundinationem esse jure divino & naturali vetitam, ac consequenter nec summo Pontifici licitam, latè & solide probat *Fagnanus. loc. cit. à n. 71. usque ad n. 114.* Eadem sententia est *D. Thomæ. 2. 2. q. 100. art. 1. ad 7.* quem communiter sequuntur Theologi, ut testatur *Cajetanus. Tract. 9. De Simonia.* Ubi & oppositam sententiam, appellat *errorem Canonistarum.* Posse tamen Pontificem fructus à beneficio separare, & sic separatos vendere, communiter traditur.

91. Cæterùm; quantum ad Simoniam, quæ jure tantùm Ecclesiastico committitur, cujusmodi Simonia est mala, quia prohibita, cùm sit jure humano inducta, non potest hæc obligare eum, qui est supra jus humanum. *L. Princeps. ff. De Constit. Princip.* Constans enim est, quòd Princeps Supremus, qualis est in Ecclesia Pontifex, non subjiciatur suis legibus, quòd ad vim *coactivam*, cùm non habeat Superiorem, à quo cogi possit. *Can. Cuncti per mundum. caus. 10. q. 3.* Unde *Bellarminus. lib. 2. De Rom. Pontif. cap. 12. & seq. & Navarrus, in cap. novit. De judiciis. Notab. 3. n. 78. & 142. & in Summa. cap. 27. n. 13.* tradunt: Pontificem, si in Hæresin laberetur, non fore ipsò jure excommunicatum. Proinde, licet omnes fideles, etiam Imperatores, Cardinales & Episcopi, subjiciantur censuris, non tamen S. Pontifex, qui supra jus à se conditum est.

92. Hic in quæstionem venire posset, an Pontifex teneatur lege Simoniaci ambitus, *Annatas* exigens? Ante resolutionem, Nota 1mo. *Annatarum* usum non ita nuperum esse, ut vult pro more suo parum in Romanam Sedem æquus *Duarenus. De Sacris Eccles. Ministr. lib. 6. cap. 3.* ejus originem *Bonifacio IX.* ad scribens, secutus errorem *Platine. invita Bonifacii*, cum earum fiat mentio in Concilio *Vtinnensi*, quod celebratum sub *Clemente V.* quem multis annis ante *Bonifacium IX.* sedisse, ex fastis Ecclesiasticis notum est. Eundem errorem secutus est *Vitriarius. in suis institutionibus Juris publici. lib. 1. tit. 15. n. 24.*

93. Nota 2do. *Annatas* esse fructus primi anni Episcopatum, aliarumque Dignitatum & beneficiorum, quos Pontifex sibi suæque Cameræ retinet, non in pretium Dignitatum seu Beneficiorum, sed in sui, sedisque suæ subventionem & sustentationem Ministrorum, quorum subsidiaria opera necessaria est in regenda universali Ecclesia. Igitur pensio hæc, quæ aliunde etiam in recognitionem supremæ potestatis Ecclesiasticæ; si Pontifici persolvenda est; vocitur *Annate*, de quarum origine, usu & æquitate, multa congestit *Nicolarts* in tract. *De concordatis Germaniæ. tit. 2. dub. unic. §. 1.*

94. In *Annatarum* præstationem, consenserunt omnes ferè Europæ Nationes exceptâ *Angliâ* & *Galliâ*; præcipuè, quia *Annate* à principio, potissimum introductæ erant, in subsidium belli adversus Turcas, seu expeditionis sacræ. Quia tamen hoc subsidium nimis frequens & onerosum videbatur, ideo inter *Nicolaum V.* Pontificem Max. & *Fredericum III.* Imperatorem, Anno 1447. hac super re concordia fuit concepta & conclusa. Tamen autem Status Imperii, primis temporibus, hæc Concordata improbaverint;

quia facta erant sine ipsorum consensu; attamen consenserunt postea & nunc in omnibus Capitulationibus, Imperatori jurant, se effecturos: ut S. Pontifex Concordata observet. Cæterum, hodie Papa in illis Regionibus, ubi tempore *Pacis Monasteriensis* vigeat Catholicæ Religionis exercitium, & Papa exercebat jura reservationum, seu *Mensium* vulgò *Papalium*, ibi impostèrùm, eodem jure isto exigendi *Annatas* uti non impeditur. Vide *Instrum. Pacis. art. 5. §. 19. Si quid Annatarum* &c. Quinimò, in *mixtæ Religionis* Episcopatibus & Capitulis, circa Præbendas Romano-Catholicorum, jus Pontificis reservatum mansit. *Arg. §. 20. art. 5. Instrument. Pac. De Concordatis Germaniæ*, scripsit *Limnæus. ad Capitulationem Caroli V. pag. 398. & seq.* Sed magis Catholicè, scripsere *Gregorius Branden & Laurentius Nicolarts.*

95. Nota 3^{id}. Juxta *cit. §. 20.* Concordatorum, *Annatas* in Germania, integras persolvendas tantum esse de Archiepiscopatibus, Episcopatibus & aliis Prælaturis principalioribus, pro rata fructuum primi anni, juxta taxam in Camera Apostolica plerumque jam determinatam, ita tamen, ut non tota simul & semel, sed ex dimidia parte, solvenda sit intra annum, à die, quo novus Prælatus pacificam possessionem totius vel majoris partis Ecclesiæ adeptus est, & pro altera dimidia parte, intra annum sequentem. Quòd, si autem contingat eandem Ecclesiam intra annum bis vacare; taxa tantum semel debetur. Si etiam prædictæ *Annate* excessivè taxatæ sint, moderandæ erunt, secundum qualitatem rerum, temporum & regionum. De cæteris verò Dignitatibus, Personatibus, & Beneficiis tam secularibus, quàm regularibus quibuscunque, quæ Authoritate Apostolica

licâ conferuntur [præterquàm vigore gratiarum expectativarum aut causâ permutationis, quibus nullum onus est impositum] non veniunt *Annate* integræ, sed tantùm medietas fructuum primi anni, juxta taxam Cameræ, quæ plerumque ita moderata est, ut quintam partem annuorum fructuum non excedat. Quinimò, de Beneficiis, quæ valorem viginti quatuor florenorum auri de Camera non excedunt, nihil planè pendendum est, aded, ut Testibus *Branden & Nicolaris* apud *Reiffenst. ad tit. Ut Ecclesiastica Beneficia sine &c. §. 1. n. 20.* hodie ex generali consuetudine inoleverit & stylo Romanæ Curie receptum sit, ut Canonicatus & Præbendæ, Dignitatésque Episcopatu inferiores, in *Germania, Hispania & Belgio*, sub expressione illius taxæ Cameralis viginti quatuor florenorum Auri, sive Ducatorum, impetrentur; ideoque nullæ solvantur *Annate*, ac proinde etiam satisfieri censeatur *Regule 55. Cancellariæ: de exprimendo valore beneficiorum in impetrationibus*, si in impetratione ejusmodi beneficiorum, exprimat, quod non excedant valorem 24. florenorum Auri. His prænotatis

96. *Resp.* Papam in *Annatarum* exactione nullam committere Simoniam. Et huc facit, quod in lege Veteris Testamenti, à Levitis decimæ decimarum fuerint præstari jussæ summo Pontifici. *Numeror. 18.* Ut ea res non possit dici aliquid involvere Simoniacæ labis, cum non æstimetur temporali pretio res sacra. Unde rectè docet *S. Thomas 2. 2. q. 87. art. 6.* Naturalem æquitatem dictare, ut ille, qui omnium curam habet, de communi alatur, adeoque posse Pontificem à singulis Clericis decimarum decimas exigere, quidni etiam unius anni fructum sibi reservare? quod continet minus gravamen. Ut plerique, contra hæreti-

cos obtrectatores aut Romanæ Curie temerarios Censores, *Annatas* ab omni laabe alienas, defendant. Confer *Flaminium De Simon. confident. q. 9. n. 58. & Azor p. 2. lib. 7. cap. 12. q. 1.*

97. QUÆRI ulterius potest, an consuetudine possit honestari exactio temporalis pro spirituali? Sed non potest esse quæstio de Simonia jure divino prohibita; sive, an licitum esse possit, exigere quid temporale tanquam pretium rei propriè spiritualis; certum enim est, nullius, nequidem S. Pontificis potestate, id licitum fieri posse; solum igitur quæstio esse potest de Simonia jure duntaxat Ecclesiastico prohibita. Pro Resolutione, Dico: consuetudine honestari posse hujusmodi exactionem.

Ratio est imò. Quia per consuetudinem abrogari potest lex humana etiam Ecclesiastica, ut tradunt Canonistæ ad *tit. De consuetud. 2dò.* Quia piæ consuetudines, hac in materia, dicuntur observandæ. *cap. ad Apostolicam. De Simonia.* Potest autem hujusmodi exactio esse pia, ut constat ex *Tridentino. sess. 24. c. 16. De Reformat.* Ubi præcipit examinari & discerni inter consuetudines, quæ aliquam exactionem induxerunt in beneficiis, ut, si in pios usus non convertantur, ne utique fieri permittantur, ut præsupponatur, posse hujusmodi consuetudinem esse piam.

98. DICES 1. Per statutum non potest derogari juri communi. Ergo nec per consuetudinem. 2. Consuetudo reprobata, non potest contra legem valere. *Covarruv. 3. Variar. Resolut. cap. 13. n. 4.* Atqui talis consuetudo est reprobata per Canones, ut patet ex *cap. Non satis. 8. De Simon.* in verbis: *Nec sub obtentu cujusquam consuetudinis reatum suum quis tueatur.* Cum diuturnitas temporis non diminuat peccatum sed augeat. *3tid.* Hujusmodi

justi modi consuetudo, vocatur prava & corruptela. *cap. In tantum. 36. & cap. Sicut 39. Eod. Can. ex multis. caus. 1. q. 3.* Ubi reprobatum consuetudo quid largiendi in pios etiam usus.

Ad 1. *q. Neg. conseq.* Disparitas est, quod Statutum nitatur solâ potestate inferiorum, ut merito non prævaleat legi superioris; in consuetudine autem concurrat tacita saltem voluntas & consensus superioris. Ad 2. *q.* Non omnem consuetudinem circa exactionem alicujus temporalis, esse reprobam, & concurrere posse tales condiciones & circumstantias, quæ malitiam ejus auferant & purgent ab omni suspitione mali: veluti: si tale onus imponi cœptum, in debitum sustentationis stipendium, propter Ministrorum indigentiam, quæ sola ponit justum titulum quid exigendi, tanquam fundamentum laudabilis consuetudinis. Cæterum, ut omni vitio res careat, oportet, ut talis impositio fiat sufficienti auctoritate & potestate. Non enim privatâ auctoritate, etiam ex causa indigentiae, onus tale imponi potest iis, qui spiritualia recipiunt. Solet autem præsumi, quod talis impositio vel exactio ex legitima auctoritate & causa sit profecta, nisi aliud pateat, prout tradit *Navarrus. Consil. 3. Ad tit. De Simon.* Qua ratione, pro funeribus, exequiis, Baptismo & similibus quid exigi & dari receptum. Dummodo tamen exactio non fiat, modo specialiter in jure prohibito, qualis est, negare spiritualia, nisi dentur prius temporalia, aut de dando, certa sit cautio præstita: hunc enim modum jura passim detestantur, ut videre est in *cap. In tantum. & cap. Audivimus 41. De Simon.* Unde patet *q. fio. ad tertium.* Jura enim exactio-nem, tali modo prohibito, factam damnant, & consuetudinem, simili modo quid exigendi, vocant pravam & corruptelam.

Alioquin autem, Teste *Tridentino*, consuetudo quid exigendi etiam, quò ad ea in quibus jure divino, exactio rei temporalis est prohibita, potest esse pia & laudabilis, quando nempe quid exigitur non tanquam pretium, sed tanquam stipendium sustentationis, quod debitum ministranti spiritualia. Vide *Azor. p. 3. lib. 12. cap. 19. q. 1.*

99. Superest *Questio*; num super restitutione pretii simoniacè accepti, dispenset Pontifex? *q. Distinguendo*: Aut enim jure naturali, facienda est restitutio, aut tantum venit jure Ecclesiastico. *Priore casu*, non dispensat Pontifex, qui non potest alterum privare jure suo, dum videlicet illi pretium restituendum ratione injuriæ, quam passus est. Dico: *ratione injuriæ*. Nam, si is, cui restitutio facienda, commiserit Simoniam; posset Pontifex in poenam ejus, dispensare cum eo, qui accepit. *Secundo casu* posse Pontificem dispensare certum est, tum quia est supra jus positivum; tum quia illa pecunia pertinet ad bona Ecclesiastica, quæ subjacent dispositioni Pontificis.

100. Quis dispensare possit in poenis Simoniae, & qualiter obtineri debeat absolutio à censuris ob eam incurfis? tradit *Reiffensuel. ad tit. De Simonia. §. 14.*

Pro hodierna praxi, *Notandum* imprimis: quòd hæc dispensatio peti soleat vel in *Dataria Romana*, vel in *Pœnitentiaria*. In *Dataria* petenda est, si Simonia sit notoria, aut saltem in foro externo posset probari, ipseque provisus non tantum pro foro interno, sed etiam externo, dispensationem suam valere desideret. In *Pœnitentiaria* autem petitur, si sit omnino occulta, tantumque pro foro conscientiae, dispensatio requiratur.

Ubi observat *Pyrrus Corradus*, in *praxi dispensat lib. 5. cap. 9. n. 14.* quòd quoties super Simonia in *Dataria*, dispensatio

tio

ratio petitur; debeant exprimi fructus percepti ex beneficio simoniacè obtento. Cum illi (ait) debeantur Camera Apostolicæ, ac propterea consignari debeant *D. Datario* vel *Datarie Præsente*, licet hodie, pro dictis fructibus fiat transactio & ex illis, remittatur Oratori tertia vel major pars, prout ipsi *Datario* videntur.

101. Hac de re etiam videri potest *Perardus Gastellus. in praxi Curie Romanæ. pag. 28.* Ubi in *Notis*, monet *Guilielmus Noyer*, ex *Petro Pithæo*, in *Commentario, ad libertates Ecclesiæ Gallicanæ. cap. 51.* quod hujusmodi compositiones super fructibus malè perceptis, non admittantur in *Gallia*. Verba *Pithæi* sunt: *Le Pape ne peut composer avec ceux, qui auroient été vrais intrus és Benefices, sur les fruits mal par eux pris & perçus, ni leurs remettre en tout, ou partie, attendu, qu'ils doivent être convertis en l'utilité des Eglises.*

102. In causis Simonix, solus judex Ecclesiasticus cognoscere & definitivè pronuntiare potest, etiamsi Reus sit Læicus. Ita *Clarus. lib. 5. §. Simonia. n. 7. Pirhing. ad tit. de Simonia. n. 142. Abbas, in cap. Cum sit. 8. De foro compet. & ibid. Gloss. Verb. Malefactores. Ratio est; quia Simonia versatur circa objecta spiritalia, ac proinde causæ hujusmodi sunt spiritalia; causarum autem spiritalium cognitionem ad solos judices Ecclesiasticos pertinere, certum ex *cap. 2. De judiciis.**

103. Tanta est labes hujus criminis, ut etiam servi erga Dominos, & quilibet criminosi admittantur ad accusationem, inquit Pontifex: in *cap. Tanta. 7. De Simon.* & quidem tam contra dantem, quàm contra recipientem aliquid Simoniacè. *Argum. cap. Non satis. 8. eod.* Et speciale est, quod accusatus de Simonia, statim *A. Hochkirchen, Ethica Christi. Pars I.*

& ipso factò, sit suspensus à celebrandis solemniis Missarum. *cap. Accusatum. 4. & cap. Quoties. 5. eod.* Intellige, si jam publicè sit diffamatus de hoc crimine, alias non, ut bene observat *Glossa in cit. cap. Accusatum. §. Simonia.* Porro, sicut quilibet alias de jure inhabilis, v. g. criminofus, potest esse accusator, ita etiam potest esse testis contra Simoniam, dummodò non sit capitalis inimicus Rei, aut conspirator in eum, prout sat clarè habetur in *cap. Licet Heli. 31. & cap. Per tuas. 32. eod.* & hoc præcipuè verum est, si testis criminofus, ex crimine suo jam emendatus est. *cit. cap. Per tuas.* Excipe: *Nisi sit perjurus.* Hic enim, licet sit emendatus, non amplius admittitur ad testificandum, uti post *Glossam in dist. cap. Per tuas. §. furti.* bene docet *Pirhing. ad tit. De Simon. n. 150.* per textum sat clarum in *can. Parvuli. 14. caus. 22. q. 5. & in cap. Testimonium. De Testib.* Ex ratione: quia, qui semel perjurus inventus est, meritò timetur rursus perjurare. *Arg. 1. Si cui. §. 3. ff. De Accusat.* Observat insuper *Pirhing. loc. cit.* quod, etsi criminofus admittantur ad testimonium ferendum contra Simoniacos; attamen sine aliis adminiculis vel indicis, plenè non probent. *Arg. cit. cap. Per tuas. ibi: aliis adminiculis suffragantibus.*

104. Speciale etiam est, quod Beneficia simoniacè obtenta, cum vacant ipso jure; possint impetrari etiam absque alia declaratione, quæ fieri poterit post impetrationem, juxta *cap. Cum secundum. De Heretic. in 6. Vide Rebuffum in praxi. tit. De Simon. n. 11.*

Agendo de vitii Religioni, tum per excessum, tum per defectum, oppositis, sat, ut opinor consideravimus primum Decalogi Præceptum, quatenus *negativum* est in terminis: *Non habebis Deos alienos coram me, non adorabis ea, neque coles &c.*

Restat nunc, idem præceptum, quatenus virtualiter *affirmativum* est, ut per-vestigemus.

105. Sanè, vel ipsa ratio naturalis dicitur, cuius personæ excellenti pro ratione dignitatis suæ, competentem cultûs honorèem esse exhibendum Cùm ergò Deus naturâ suâ sit summæ & infinitæ excellentiæ; consequens est, eum summa & perfectissima adoratione esse colendum. Hæc adoratio proprio nomine vocatur *Latria*, quâ scilicet contestamur nostram infimam subjectionem erga Deum ut supremum omnium Dominum, Authorem, Principium & finem universorum, supremæ ac prorsus infinitæ supra omnes excellentiæ. Hæc adoratio nobis præcepta est *Deuteran. 6. & Matth. 4. Dominum Deum tuum adorabis & illi soli servies.* Quòd autem Deo invisibili, non solum actu *interno*, sed etiam *externo & sensibili*, exhibendus sit cultus ille *Latreuticus*; constat ex Sacris Scripturis, ejusmodi cultum externum, præsertim in Sacrificiorum oblationibus, impensè recommendantibus, cujus rationem dat *D. Joannes Damascen. lib. 2. De fide Orthodoxa. cap. 13.* Ut videlicet, quia natura corporali & spiritali compositi sumus, utriusque naturæ operibus, internis scilicet animæ; & externis, nempe corporis, protestemur, nos omnia debere Deo. *Divus P. Augustinus. lib. De cura pro mortuis habenda. cap. 5.* aliam rationem insinuat; quia nempe externi actus & gestus corporis, miram habent vim ad fovendum & augendum internum affectum erga Deum. *Nescio (inquit) quo pacto, cuncti motus corporis, cum non possint, nisi motu animi præcedente fieri, eisdem externis visibiliter factis, ille interior invisibilis, qui eos fecit, augeatur?*

106. Cæterum, primo Decalogi Præcepto minime adverteatur cultus, qui San-

ctis Angelis & animabus beatis, ritu Catholicorum, redditur, prout de fide certum & in variis Conciliis, maximè in *2da. Synodo Nicæna* ac novissimè in Concilio *Trident. sess. 25. in Decreto. De Purgatorio*, decisum, ac omnium Catholicorum sensu, contra *Wicleffum* omnesque Hæreticos nostri temporis, receptum.

107. Quòd Hæreticorum argutiis occurramus, observâsse juvabit; quòd *Adorationis* nomen, in S. Scriptura bifariam capiatur. Primò enim, propriè, strictè & per antonomasiam, sumitur pro solo cultu, Divino Numini debito, ut patet ex iis textibus, quibus præcipitur solus Deus adorari, & prohibetur adorari creatura. Secundò autem, non infrequenter, accipitur generatim & largè, pro quocunque cultu, alicui ob quandam specialem excellentiam exhibito, ut liquet ex illis locis S. Scripturæ, ubi dicuntur Angeli, Prophetæ, Reges, imò & aliæ creaturæ adorari. Hoc sensu, Adoratio nihil aliud sonat, quàm quandam externam contestationem seu notam submissionis, erga alterum, ob ejus existimatam & æstimatam excellentiam. Atque in hoc, adoratio differt ab honore seu veneratione. Honor enim non importat, nisi contestationem seu recognitionem bonitatis seu perfectionis in altero existentis, adeoque etiam æquali vel inferiori potest exhiberi, talis verò minime, lato etiam modo, adorari potest, quia adorationis cultus, dicit contestationem etiam nostræ submissionis seu subjectionis erga alterum, ob ejus æstimatam excellentiam. Unde Adoratio, quatuor necessariè importat, actus, duos nempe ex parte intellectûs & duos ex parte voluntatis. Ex parte intellectûs; 1. *judicium speculativum*, quocognoscatur alterius excellentia. 2. *Judicium practicum*, dictans alteri, hic & nunc, ob ejus excellentiam cognitam, de-

bitum

bitum & congruum cultum esse exhibendum. Huic succedit 3. actus *voluntatis*, quo nimirum voluntas statuit, alteri, pro cognita ejus excellentia, debitam reverentiam exhibere & aliquo actu externo, suam ergo ipsum subjectionem contestari 4. Denique sequitur ipse actus *externus* vel gestus aliquis, ita imperatus à voluntate, tanquam nota vel contestatio submissionis erga alterius æstimatam excellentiam. Atque in hoc ultimo actu externo, propriè & essentialiter consistit adorationis cultus, sive erga Deum, sive hominem.

108 Hujusmodi autem actus externi adorationis communiter sumptæ, tam respectu Dei, quàm hominum, diversi ac multiplices esse possunt, ut passim videre est in S. Scriptura. *Primus* atque præcipuus adorationis actus est, *prostratio in terram*. Sic in Veteri Testamento, sæpissimè Sancti perhibentur adorasse Deum, Angelos & Homines; & in Novo Testamento, *Matth. 2.* Magi procidentes adoraverunt Eum, scilicet Christum natum: & *Joan. 9.* Cæcus sanatus à Christo, procidens, adoravit Eum. *Secundus*, solâ capitis & pectoris *inclinatio* perficitur: Sic servus *Abrahæ*, *Genes. 24.* inclinavit se. Tertius communissimè fit *genusflexione*. De hoc intelligitur illud *Isaiæ 45.* *Mibi curvabitur omne genu.* & ad *Philipp. 2.* *In nomine Jesu, omne genu stectatur* &c. Quartus adorandi modus olim fiebat, per *oscula* vel ipsi adorato ejusve vesti, vel manui propriæ, quæ adoratum tetigerat, impressa, isque modus etiamnum non recessit ab usu. Denique ad modum adorationis & cultûs tam sacri, quàm profani, meritò præfertim apud Europæos, spectat capitis detectio. Cum enim pileus sit libertatis insignè & suprema vestis hominis, verè erga alterum submissionem ac velut subjectionem

atque servitutem profitetur, qui ipsi pileum deponit: quod, si fiat cum vero interno affectu & animo se alteri, Deo vel homini submittendi; erit verus actus adorationis, alias verò simplicis honoris, maxime, dum erga æqualem vel inferiorem exercetur.

109. Hoc observatò, sciendum; quòd primo Decalogi Præcepto, prohibeatur duntaxat Idololatria, seu cultus creaturæ, sicut Deo, exhibitus. Unde *D. P. Augustinus, lib. 1. De Trinit. cap. 6.* inquit: *Idololatræ dicuntur, qui simulacris eam servitutem exhibent, quæ debetur Deo: secundum hanc enim servitutem, dictum est: Dominum Deum tuum adorabis & illi solt servies.* Primo itaque hoc Præcepto, prohibetur solùm cultus Idololatricus, quo creaturæ divinus honor tribuitur, animo protestandi suam subjectionem erga ipsam, ut supremum Dominum. Talis autem cultus nequaquam tribuitur Sanctis, sed longè inferior, quo scilicet contestamur nostram submissionem erga Sanctos, ob eorum excellentiam creatam supernaturalem, & tanquam speciales amicos Dei, Principes cœli, Patronos & Advocatos nostros apud Deum, ut constat ex perpetua omnium Catholicorum confessione; ut Hæreticis oppositum impudentissimè mentientibus, optimo jure regeri possit, quod Divus *Hieronymus Vigilantio* Hæretico (qui primus ferme cultum Sanctorum impugnavit, & ut Idololatriam proclamavit) respondit: *Quis, ô insanum caput! aliquando Martyres adoravit? Quis hominem putavit Deum.* & sanè; si honor civilis debetur humanæ virtuti, sapientiæ, potentiæ, nobilitati? &c. Quidnî honor plusquàm civilis, debeat supernaturali virtuti, gratiæ & sanctitati consummatæ Beatorum cum Deo regnantium? juxta illud *Luce 22.* *Ego dispono vobis Regnum &c. & Apocalyp.*

lyp. 3. *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in Throno meo.* Huc facit; quòd teste S. Scripturâ; Angeli fuerint adorati ab hominibus etiam sanctitate conspicuis. Sic *Genes. 18. Abraham tres Angelos, humana specie sibi apparentes, adoravit. & Genes. 19. Loth duos Angelos adoravit pronus in terram. & clarius Num. 22. Aperuit Dominus oculos Balaam & vidit Angelum stantem, evaginato gladio, adoravitque eum pronus in terram.* Item *Josue 5.* cum vidisset *Josue* virum stantem evaginato gladio, dixit: *Noster es, an adversariorum? qui respondit, nequaquam, sed sum Princeps Exercitus Domini & nunc venio.* Quo auditò, mox cecidit *Josue* pronus in terram, & adorans, ait &c. Jam verò *Josue* [idem est de *Abrahamo* & *Lotho*] non adoravit Angelum cultu *Latriæ*, quia Angelus dixerat se esse *Ministrum Domini*: nec ut hominem, cultu *civili & politico*; quia non prius adoravit, quàm intellexerat, esse Angelum seu Dei legatum: ergo aliquo medio cultu, eoque sacro, quem *Duliam* vocamus. Neque dici potest *Josue* male fecisse & *Idololatriam* commisisse; siquidem Angelus non solum non cohibuit eum ab adoratione; sed etiam majorem postulans reverentiam, dixit: *Solve calceamentum tuum de pedibus tuis, locus enim in quo stas, sanctus est.* Unde locus ille alias profanus in campestribus *Jericho*, sanctus erat, nisi ex præsentia Angeli?

Non solum Angelos, sed & Homines Sanctos adoratos esse, sacra pagina memorat. Sic: 1. *Reg. 28. Saul* adoravit animam *Samuëlis* sibi apparentem; neque propterea reprehensus invenitur. Similiter 3. *Reg. 18. Abdias* Vir sanctus cecidit super faciem suam, adorans *Eliam*. Nec dici potest; cultu civili adorasse ob excellentiam humanam; major enim erat *Abdias* *Eliæ*, utpote unus ex Principibus Regni.

Adoravit ergo eum, cultu aliquo sacro *Latriæ* minore, ob excellentiam supernaturalem, scilicet ut *Prophetam* & hominem Deo præprimis gratum. Eadem Catholica veritas probatur: ex 4. *Reg. cap. 2.* ibi: *Videntes autem filii Prophetarum qui erant in Jericho, e contra dixerunt: requievit Spiritus Eliæ super Eliseum, & venientes in occursum ejus, adoraverunt eum proni in terram.* Ubi Nota; quòd hunc textum sacrilegè corruperit *Lutherus*, in versione sua, eradendo seu omittendo id: *eum*. Quæ particula habetur in omnibus exemplaribus nedum Latinis, sed & Græcis ac Hebraïcis. Porro *Daniel. 2. Nabuchodonosor* adoravit *Danielem*. Quis autem dixerit, potentissimum & fastuosissimum hunc Regem, adorasse *Danielem* unum ex suis captivis, cultu politico, ob excellentiam duntaxat humanam, non verò supernaturalem? cùm ipsum agnoscens hominem Dei spiritu donatum, dixerit: *Verè Deus vester, Deus Deorum est, Dominus Regum, revelans Mysteria, quoniam tu potuisti aperire hoc Sacramentum.*

Obgannunt Hæretici, ast parum in rem suam; quòd ex illis testibus non probetur, adoratos, id est *Dulie* cultu, honoratos fuisse Sanctos in Cælo exiitentes, cùm non nisi Christo ascendente & cælum aperiente, Patres sancti in cœlestes sedes illati fuerint. Si enim colpotuerint Viri sancti vel adhuc in terra peregrinantes, vel quò ad animam, in limbo existentes; quidnî potiori jure, colendi sint, cum Christo jam in Cælo triumphantes? Audite ergo Novatores, quid prisca Patres de cultu Sanctorum fenserint! *Vetustissimus Origines. Homil. 3. De Diversis.* inquit: *Horum* (scilicet SS. Martyrum) *memoria semper, ut dignum est, in Ecclesia celebratur. D. Damasce-nus. De fide Orthodoxa. lib. 4. cap. 16. ait.*

Honorare decet Sanctos & Amicos Christi, ut filios & Heredes Christi. & S. Ambrosius. serm. 6. in fine. Quisquis (inquit) honorat Martyres, honorat & Christum, & qui spernit Sanctos, spernit & Dominum. Agmen SS. Patrum, quorum sententias prolixè descripsit Bellarminus. Tract. 1. De Beatitudine Sanctorum. lib. 1. cap. 13. per totum. Claudat Aquila Doctorum, Magnus P. Augustinus. serm. 1. De SS. Petro & Paulo. sic personans: Beatissimum Petrum, Piscatorem, modò genibus provolutis adorat Gentium multitudo.

110. Quid ad hæc Hæretici? OBJCIUNT imò. Loca S. Scripturæ: *Deut. 6. Dominum Deum tuum adorabis & illi soli servies. 1. ad Timoth. 1. Soli Deo honor & gloria. Ad Galat. 4. His qui naturâ non sunt Dii, serviebatis. 2dò. Allegant exempla è Sacris Litteris petita. Esther 13. Ubi Mardocheus noluit genuflectere coram Ammon, rationem reddens: Timui, ne honorem Dei mei, transferrem ad hominem, & ne quemquam adorarem, excepto Deo meo. & Act. 14. Paulus & Barnabas noluerunt à Licaoniis adorari. Item Apoc. 19 dum Joannes volebat Angelum adorare, dixit Angelus: Vide ne feceris, confervus tuus sum &c Deum adora. 3tid. Congerunt quorundam dicta Patrum, Athanasii, Epiphaniæ & Augustini, qui dicunt: nec Angelos, neque Homines, imò nequidem Deiparam Virginem, posse adorari. Non sit [inquit D. P. Augustinus, lib. De vera Relig. cap. 55.] nobis Religio, cultus hominum mortuorum, quia si piè vixerunt, non sic habentur, ut tales querant honores, sed illum, à nobis coli volunt, quo illuminante, letantur, meritè sui nos esse consortes. 4tid. Argumentantur à ratione. Quia duplex tantum (aiunt) est cultus: religiosus, nempe Deo debitus, & civilis, debitus hominibus virtute præstantibus: at Sanctis non de-*

betur cultus religiosus, cum non sint Dii, nec civilis, cum non versentur nobiscum civiliter. Ergo nullus. Ita paralogizat Calvinus. lib. 1. Instit. cap. 11. & 12. Ubi addit, ineptam esse Catholicorum distinctionem: Sanctos coli *Duliâ*, non *Latriâ*, cum enim (inquit) Latria significet cultum; colere sine Latria, erit colere sine cultu.

Ad 1. ræ. Omnia hujusmodi S. Scripturæ loca intelligi de Adoratione & Servitute *strictè* sumpta, prout soli Deo, ob supremam ejus & infinitam excellentiam debetur; prout supra dictum. Tali autem cultu *propriè Latreutico*, nemo Catholicorum adorat Sanctos, quidquid impiissimè calumnientur Hæretici. Ad 2. ræ. Exempla illa quoque respicere cultum soli Deo debitum Nam Ammon superbissimus, omnino ambiebat cultum divinum. Similiter Lycaonii, non solum adorare volebant Paulum & Barnabam, sed & ipsis tanquam Diis immolare boves adductos, ideòque meritò scissis vestibus, præ horrore repulsi sunt. Porro, Angelus ille Apocalypticus, apparebat in persona Dei, dixerat enim: *Ego sum primus & novissimus & vivus, & fui mortuus. & ecce sum vivens &c.* Adeòque meritò fuisset à Joanne adoratus pro Deo vel Christo, nisi exposuisset, quis esset, sicque illum cultum recusasset (prout explicat S. P. Augustinus. q. 61. in Genes. Talis enim [inquit] apparuerat Angelus, ut pro Deo posset adorari, & ideo corrigendus erat Adorator. Ad 3. ræ. SS. Patres, ut ex contextu liquet, inveni in errores Gentilium & quorundam etiam Catholicorum superstitiones, qui illis temporibus, B. Mariæ Virginæ vel Sanctis defunctis, divinos honores deferre contendebant. Confer P. Jacobum Keller in suo *Catholico Papatu. tom. 2. art. 7. Ad 4. ræ. Neg. Maj.* Datur enim cultus

medius inter *Religiosum* seu *Latreuticum*, & *Civilem*; sicut datur excellentia medians inter divinam & humanam naturalem, videlicet *supernaturalis creata Beatorum*. Porro, tametsi *Latria*, ex primæva significatione Græca, importet quemvis cultum, attamen ex usu Theologorum, non accipitur pro quovis cultu, sed duntaxat pro cultu illo, qui soli Deo debetur, adeoque Sanctos colere *absque Latria*, non est colere *absque omni cultu*, prout ineptit *Calvinus*, sed est colere, absque illo speciali cultu, qui Deo tanquam supremo Domino debetur, quique à Theologis, *Latriæ* nomine exprimitur. Cæterum, dum Hæretici nobis objiciunt, quòd Sanctis Tempia, Altaria seu Aras extruamus, Sacrificia offeramus, iisque tanquam Diis, festa agamus; pro more suo impudentissimè mentiuntur, cum illa omnia *principaliter* fiant Deo, & non nisi *secundariò*, in memoriam & venerationem Sanctorum, prout omnis semper tenuit & sensit Catholicorum vetustas, ut videre est apud *D. P. Augustinum*, lib. 8. *De Civit. Dei*. cap. 27. & lib. *contra Faustum*. cap. 21.

Angelos autem & Sanctos, ideo salubriter invocamus, quia orant pro nobis nostrique sunt Intercessores apud Deum. Id quod fide Catholica, peculiari libro demonstravit *D. Hieronymus*, *contra Vigilantium*, & constat ex *S. Scriptura Tob. 12. Zachar. 3. Apocalyp. 8. Danielis 10. Psal. 90. Matth. 8*. Ubi Angeli perhibentur pro hominibus intercedere & precès eorum offerre altissimo. Id autem multò magis faciunt spiritus & animæ Beatorum, cum, quò ad hoc, habeant omnia, quæ habent Angeli, scilicet intellectum, voluntatem, visionem Dei & charitatem erga nos, & insuper sint confratres nostri in Christo, & membra Ecclesiæ, nobis magis, quàm Angeli, con-

juncti atque experti misérias & pericula nostra. Unde *D. Hieronymus*. *contra Vigilantium* sic arguit: *Si Apostoli & Martyres adhuc in corpore constituti, quando pro se adhuc debent esse solliciti, pro aliis orant, quantò magis post coronas, Victorias, Triumphos? & S. Leo Papa. serm. 2. Petrus nunc plenius & potentius ea, quæ sibi commissa sunt, peragit*. Cujus rationem dat *D. Thomas*. 2. 2. q. 83. art. 11. Si quidem, cum *Orazio pro aliis facta ex charitate proveniat; idcirco, quantò Sancti, qui sunt in patria, perfectioris sunt charitatis, tantò ferventius orant pro Viatoribus, qui Orationibus juvari possunt: & quantò sunt conjunctiores Deo; tantò Orationes eorum sunt efficaciores; habet enim hoc Divinus ordo, ut ex superioribus, excellentia refundatur in inferiora, sicut ex claritate solis, refunditur lux in aërem. & sanè, si *Luc. 16*. Dives in inferno, rogavit, ad fratres suos mitti *Lazarum*, qui eos commoneat, ne & isti venirent ad illum tormentorum locum; quantò magis justi & sancti in coelis, orabunt pro fratribus suis & tota Ecclesia? Huc faciunt non anilia commenta, sed historiæ Authenticæ, ex quibus constat, Sanctos visibiliter apparuisse & viventibus opem tulisse. Sic *D. P. Augustinus*. lib. *De cura pro mort. bab.* cap. 16. ait: *Non solum beneficiorum effectibus, verum etiam ipsis hominum aspectibus confessorem apparuisse Felicem, cum à Barbaris Nola oppugnaretur: audivimus, non incertis rumoribus, sed testibus certis. & S. Eusebius*. lib. 6. *Histor. cap. 5*. refert: *S. Potamienam Martyrem, carnifici orationes suas in cælo promississe, deinde post triduum à morte, carnifici apparuisse, coronam capiti ejus, in signum futuri Martyris, imponendo*. Similia enarrantur à *S. Basilio*. *Oratione: de S. Mamante Martyre*. *S. Gregorio Nazian. Orat. De S. Casario* Gregorio Nyssen. *Orat.**

Orat. De Vita S. Gregorii Neocæs. Theodoret. lib. 5. Histor. cap. 23. S. Ambrosio: De SS. Gervasio & Protasio & serm. De S. Agnete. Sulpitio. in Vita S. Martini. Hos autem Authores sanctitate & doctrinâ cerebres, ac ab antiquis temporibus venerabiles, mendacii seu fallitatis arguere; impudentia est intolerabilis, hæreticis non insueta.

Adhæc; teste S. Scripturâ; innegabile; homines Sanctos adhuc in terris peregrinantes, ab aliis viventibus fuisse imploratos Sic: 1. Reg. 7. Filii Israhel dixerunt ad Samuelem: *No cesses clamare ad Dominum Deum nostrum, ut salvet nos de manu Philistinorum.* & Job. cap. ult. dicitur: *Ite ad servum meum Job.* & Jerem. 42. *Dixeruntque ad Jeremiam Prophetam: cadat oratio nostra in conspectu tuo, & ora pro nobis ad Dominum Deum tuum.* &c. Item Baruch. 1. *Pro nobis ipsis orate ad Dominum Deum nostrum, quia peccavimus Domino Deo nostro.* Pariter in nova lege, ipsemet Apostolus, ad Rom. 15. *Obsecro vos (inquit) fratres per Dominum nostrum Jesum Christum & per Charitatem S. Spiritus, ut adjuvetis me in Orationibus vestris pro me apud Deum.* & Jacobi 5. *Orate pro invicem, ut salvemini, multum enim valet deprecatio justis assidua.* Jam verò, si Sancti & justis adhuc in terra peregrinantes, rectè invocentur; quidni eosdem Sanctos nunc cum Christo regnantes licebit implorare? Profectò, si implorari non possent, hoc esset ideo; vel quia *nollent*, vel quia *non valerent*, pro nobis intercedere; aut: quia, ut vulgò effutiunt Hæretici, nostras preces & invocationes *non perciperent*. Nihil autem horum, sanâ ratione dici potest. *Non primum;* quia Sancti in Cœlis, majori quàm antea, sunt charitate præditi, atque, ut loquitur D. Cyprian. serm. De mortalitate: **DE NOCTURNA FRAGILITATE SOL-**

LICITI. *Neque secundum;* quia, si id poterant in terra peregrinantes & carne vestiti, quantò magis id poterunt, nunc inamissibili gratiâ & beatificâ fruitione, Deo intimè conjuncti. Sed nec *tertium* dici potest; quia Sancti in Cœlo intuitivè vident divinam essentiam, in qua velut in speculo lucidissimo, creaturæ omnes repræsentantur, adeoque etiam pecces à nobis, ad ipsos fusæ, revelantur. Non enim Beati nobis humanitate conjuncti, minus vident, quàm Angeli, qui cognoscentes pœnitentiam peccatorum, de ea tantoperè lætantur; Luc. 15. *Gaudium erit coram Angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente.* Et cur Sanctis in Cœlo regnantibus, id perfectionis denegaretur, quod ipsis sæpissimè in hac vita concessum fuit? Nónne Sanctis in hac vita, datum fuit penetrare occulta etiam cordium, & hominum procul absentium? Sic: 1. Reg. 9. *Samuel cognovit omnia, quæ Saul cordeolvebat.* Sic: 4. Reg. 5. *Elisæus scivit omnia, quæ à Servo Giezi absente, erant perpetrata cum Naaman Principe; & idem, 4. Reg. 6. scivit omnia consilia Regis Syriæ, eaque detexit Regi Israhel.* Item: Dan. 2. *Daniel scivit occultum somnium Nabuchodonosor Regis.* Porro: Act. 5. *Petro patebat occulta fraudis Ananiæ.* Quidni igitur Sancti in Cœlis, à nobis invocati, desideria orationisque nostras intelligent? Confer hac de re *Bellarminum. Tom. 1. De Beatitud. Sancti. lib. 1. cap. 19. Becanum, in Manuali Controvers. lib. 1. cap. 1. Jacob. Keller. in Papatu Cathol. lib. 1. art. 7. qui hanc Catholicam veritatem antiquissimorum Conciliorum & Patrum Autoritatibus stabilivit.* Omnium loco, sit nobis D. P. *Augustinus, qui lib. 7. De Baptismo. contra Donatistas. cap. 9. ita invocat S. Cyprianum: Adjuvet itaque nos Orationibus suis, in istius carnis mortalitate tanquam in caliginosâ*

ginosa nube laborantes, ut donante Domino, quantum possumus, bona ejus imitemur. Obsecro vos per vestram charitatem, qui securi estis de vobis, solliciti estote de nobis. Intercedite constanter atque indefinenter pro nobis miseris multumque negligentibus peccatoribus.

III. OBGANNIUNT Hæretici 1mo. Sanctorum invocatio cedit in injuriam Dei, qui solus vult adorari. Christo pariter injuriosa est, quia ille solus est Mediator & Advocatus noster 1 *ad Timoth.* 2. *Unus est Mediator Dei & hominum, Homo Christus Jesus. & ad Rom. 8. Christus Jesus, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.* Item *Joan. 14. Ego sum via, veritas & vita, Nemo venit ad Patrem, nisi per me.* 2do. Invocatio Sanctorum, indicium est diffidentiae in Deum, qui & potens est & paratissimus nos adjuvare, unde *Paulus. ad Hebr.* 4. nos hortatur, ut cum fiducia accedamus ad Thronum Gloriam ejus. 3to. Solus Deus cognoscit nostras necessitates & preces. 3. *Reg. 8. Tu solus nosti corda omnium filiorum hominum.* Sancti verò, de iis, quæ super terram aguntur, *nil noverunt amplius.* Juxta illud *Eccles. 9. Videntes sciunt se morituros, mortui verò nihil noverunt amplius.* His argumentis, millies refutatis, miseri declamatores Hæretici, in suggestis evincere nituntur, quòd Sancti non sint colendi nec invocandi.

Ad 1um autem ex dictis facile respondetur: quòd solus Deus velit & debeat adorari & invocari *ultimatè & principaliter* tanquam principalis & unicus Author bonorum supernaturalium gratiæ & gloriæ, quæ præcipuè petimus, & quæ *absolutè* dare, in solius Dei, nullius verò Sancti, potestate est. Juxta illud *Psal. 87. Gratiam & gloriam dabit Dominus.* & *Psal. 120. Auxilium meum à Domino, qui fecit cælum & terram.* Tali autem

modo, Catholicos invocare Divam Virginem, & Sanctos; nempe tanquam principales Authores bonorum à nobis petitorum, impudens impostura & impia Hæreticorum calumnia est, quia talis cultus, vera foret Idololatria, cedens in injuriam Divini Numinis. Igitur, ut sæpe dictum, Sancti à Catholicis invocantur solùm, ut Patroni & Intercessores apud Deum, adeoque orantur solùm *transitivè*, ita, ut oratio nostra non sistant in ipsis, sed veluti per medium transeundo, ultimatè ad Deum terminetur. Quis autem dixerit, talem invocationem Sanctorum, esse injuriosam Deo, aut exinde Sanctos coli, tanquam Deos? Certè, hoc tam parum Deo injuriosum est, quàm parum Imperatori injuriosum reputatur, si quis ipsi, mediante Aulico, supplicatum veniat. Cæterùm, discrimen invocandi Deum & Sanctos, non debet semper attendi ex nudis verbis, sed ex verborum sensu. Siquidem cum dicimus: *Sancte Petre! miserere mei, adjuva me, da mihi* &c. non est sensus, ut faciat *authoritativè* per potestatem propriam, sed *supplicativè*, per intercessionem. Hujusmodi tamen orandi formulis, ob scandalum pusillorum, consultius abstinetur. Porrò; pro intellectu textuum supra allegatorum, sciendum; quòd duobus præcipuè modis, possit quis esse Mediator inter partes dissidentes. 1mo. Solvendo debitum uni parti, pro altera. & hoc modo, solus Christus est unicus & solus Mediator inter Deum & hominem, unus item principaliter Advocatus noster apud Deum. Quia nimirum solus, sanguine suo, nos redemit & Deo Patri reconciliavit, adeoque solus pretium persolvit pro nostra salute, justificatione, gratia, & omni bono impetrando à Deo, prout ipse Apostolus *loc. cit.* exponit. Cum enim dixisset: *Unus Mediator Dei & ho-*

minum

minum Christus Jesus. mox subjunxit : Quia dedit redemptionem semetipsum pro omnibus 2do modo potest quis mediator esse inter duos, solum rogando unam partem, ut alteri debitum remittat, vel beneficia præstet. Et hoc modo, Sancti & homines iusti, possunt dici Mediatores inter Deum & hominem, secundariò scilicet, neq; id ullatenus vergit in injuriam Christi. Adde; quòd ipsi Sancti, omnem suam apud Deum gratiam & vim impetrandi habeant ex meritis Christi, ut eorum invocatio, potius cedat in honorem Salvatoris.

Ad 2dum Argumentum supra adductum R. Neg. Antecedens. Siquidem Sanctorum invocatio nullo modo procedit ex diffidentia erga Deum, sed ex diffidentia erga nosmetipsos & nostra merita, ac gratiam apud Deum; quia nescimus, an odio vel amore digni simus. Cùm igitur sciamus, Sanctos longè majori, & certâ gratiâ valere apud Deum adeoque longè faciliùs & certius audiri, quàm nos; rectè & prudenter, ipsorum Patrocinium imploramus, sequimurque in hoc jussu Dei, qui dixit Job. cap. ult. Ite ad servum meum Job. Quòd, si quis cum Hæreticis Regerat: supervacaneum esse Sanctorum Patrocinium, eò quòd Deus, sine interprete, preces nostras intelligat; Oppono ipsi D. P. Augustinum, qui quæst. 149 super Exod. & serm. 1. & 4. De S. Stephano asserit; multa Deum non concedere, nisi preces aliorum accesserint. Quod illustribus exemplis Abimelech & amicorum Jobi confirmatur. Siquidem horum peccata Deus non condonavit, nisi intervenientibus precibus Abrahami & Jobi. Genes. 20. & Job. 42.

Ad 3tium R. Deum solum naturaliter & propria virtute cognoscere secreta cordium & cætera omnia quæ in mundo peraguntur; ast inde non sequitur, quòd
 A Hochkirchen, Ethica Christi. Pars I.

Sancti in cœlis supernaturaliter, aut in ipsa essentia divina, intuitivè non cognoscant preces aut actiones hominum, præsertim illorum, à quibus invocantur. Cæterùm, quòd Sancti vel defuncti, tempore Veteris Testamenti, sine speciali revelatione, non noverint ea, quæ in mundo peragebantur; mirum non est, quia ante Ascensionem Christi, Deum, visione beatificâ non conspexerunt.

112. Iconoclastæ antiqui & moderni, Catholicis impropere, quòd Imagines Dei, Christi & Sanctorum colant, quasi verò eatenus Idololatriam, primo Decalogi Præcepto prohibitam, committerent. Contra hos Hæreticos ita decrevit Concilium Tridentinum. sess. 25. De cultu Sanctorum & Imaginum: Imagines porrò Christi, Deiparæ Virginis & aliorum Sanctorum, in Templis præsertim, habendas & retinendas, eisque debitum honorem & Venerationem impertiendam (Decernimus) non quod credatur inesse aliqua in iis Divinitas, vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quod ab iis fit aliquid petendum, vel quod fiducia Imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat à Gentibus, quæ in Idolis spem suam collocabant sed quoniam bonos qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ ille repræsentant; ita ut per Imagines quas osculamur, & procumbimus, Christum adoremus & Sanctos, quorum illæ similitudines gerunt, veneremur, id quod Conciliorum præsertim verò secundæ Nicenæ Synodi decretis, contra Imaginum oppugnatores, est sancitum. Ubi

113. OBSERVANDUM Imò. Imaginem propriè, esse figuram pictam vel sculptam verè repræsentantem aliud, cujus est Imago. In quo differt ab Idolo, quod falsum quid repræsentat, ut Imago Chimæræ. 2dò. Triplici ex causa, posse fieri pingi aut sculpi Imaginem vel similitudinem alterius, videlicet: primò ad exprimendam

incendam veram similitudinem formæ vel naturæ alterius; & hoc modo solum rerum corporearum & sensibilibum, quæ lineamentis, coloribus, formâ vel figurâ prædita sunt, Imagines fieri possunt: & hujusmodi inter Sacras Imagines, tantum sunt, Imagines Christi, hominis & Sanctorum, quò ad formam & figuram exteriorem & corporalem, indirectè solum repræsentantes Animas Sacras. Unde hoc modo nullatenus dari possunt Imagines, Dei, Angelorum aut rerum spiritualium. Et qui hac ratione tentaret facere Imaginem Dei, verè constitueret Idolum, falsum Deum repræsentans. *Secundò*, Ad repræsentandam solum historiam oculis exhibendam, ut: si volens adumbrare expulsionem *Adæ* ex Paradiso; pingeret Deum in forma hominis senis & gravis deambulantis; Angelum in forma humana juvenili, gladium gestantem *Adamum* verò & *Evam* nudos &c. non utique ad repræsentandam naturam vel propriam similitudinem Dei vel Angeli; sed solum ad repræsentandam historiam, prout in Genesi legitur. Et hoc modo nullus Hæreticorum, nequidem ipse *Calvinus* acerrimus Imaginum hostis, negat, Deum vel Angelos, depingi posse. *Tertiò* etiam *solitariè*, præscindendo ab historia, ad repræsentandam aliquam proprietatem, affectionem, operationem, vel mysticam significationem alterius rei. Quâ ratione depinguntur Imagines Dei & SS. Trinitatis in forma visibili. Divinus Pater in forma viri senis; quia est antiquus dierum & principium aliarum personarum. Divinus Filius; in forma viri juvenis, quia est Filius Æterni Patris & talem naturam humanam assumpsit. Spiritus S. in forma Columbæ, quia in tali apparuit. Sic Angeli in forma juvenum alatorum, Christus in forma Agni vel Pastoris, Evangelistæ in forma qua-

tuor animalium, ob mysticas significationes, in Sacris Scripturis expressas depinguntur, & quidem licitè etiam extra historiam, dummodo pictura vel imago fiat in forma consueta & honesta.

114. Cæterum; quivis facilè intelliget, Imagines non esse adorandas vel colendas *absolutè*, propter seipsas, aut excellentiam aliquam ipsis intrinsecè inexistentem. Omnes enim Imagines secundum se, sunt res inanimatæ & creatæ, atque opera manuum, quæ utique coli vel adorari non possunt. Siquidem cultus vel adoratio, est protestatio submissionis vel subjectionis erga alterum; homo autem nulli creaturæ irrationali subijci potest. Coluntur ergo vel adorantur Imagines *respectivè tantum*, habito respectu ad *Prototypa*, quæ repræsentant, ut exponit *Tridentinum. loc. cit.* & universa semper tenuit Ecclesia. Unde *S. P. Augustinus lib. 3. De Doctrin. Christ. cap. 9.* ait: *Qui veneratur utile signum Divinitus institutum, cujus vim significationemque intelligit, non hoc veneratur quod videtur & transit, sed illud potius, quò alia cuncta referenda sunt.* Proinde Imagines solum *per accidens* coluntur, concomitanter & relatè ad sua prototypa. *Quia, qui portat Imaginem Regis, in illa adorat ipsum Regem, quippe cujus Imago, aliud non sit, quàm Regis forma & species* inquit *S. Athanasius. Orat. 4. Contra Arianos.* Quocircà, Imagines Dei & Christi (idem est de Cruce & speciebus Eucharisticis) *per accidens & respectivè*, propriè adorantur *cultu Latriæ*, uti docent Theologi cum *D. Thoma. 3. p. 9. 25. art. 3.* Imago verò *Deiparæ Virginis, cultu Hyperdulie*; aliorum porrò Sanctorum Imagines, *cultu Dulie* honorantur.

115. Præcipuum Argumentum, quod contra cultum Imaginum effutunt Hæretici, deducere conantur ex verbis pri-

mi

mi Præcepti Decalogi: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem &c. Non adorabis ea neque coles.* Ex quibus verbis, contendit *Calvinus. lib. 1. Institut. cap. 11.* prohiberi non tantum Idola, seu Imagines falforum Deorum cultu divino adorari; sed omnes prorsus Imagines, quovis modo coli. *Sic* (inquit *Calvinus*) *Judæi Idololatræ habiti sunt, licet adorantes Vitulum Aureum, sub illa Imagine, intenderint verum adorare Deum.*

¶ Autem verbis illis, non prohiberi, nisi veram Idololatriam, quâ coluntur Idola, pro Diis habita, aut falsos Deos repræsentantia. & Nota: Primum hoc Decalogi Præceptum, quatenus Divinum *naturale* est; non prohibere plus, quàm veram Idololatriam, quatenus verò Divinum *positivum* est, non nisi pro veteri lege, prohibuisse Judæis Imaginis Dei utum, ejusque cultum. *Quia* Populus iste nimium propensus erat in Idololatriam. Jam autem certum est, præcepta veteris legis *positiva & ceremonialia*, per *Moysem* promulgata, cessasse in nova lege, in qua Christus Legifer noster, nihil innovavit, quò ad Imagines & earum cultum, sed hoc Ecclesiæ determinationi reliquit, planè sicut de celebratione *Sabbathi*, omnes Orthodoxi sentiunt. Cæterum, quòd Judæi in Vitulo Aureo, intenderint verum adorare Deum; Sacræ Scripturæ repugnat, dixerunt enim de Vitulo Aureo: *Hi sunt Dii tui Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti.* Ubi per *tò Dii*, in plurali, utique falsos Deos intellexerunt, quos more Ægyptiorum coluerunt. Quòd facit, quòd in Sacris Litteris *Deuteron. 32.* cultus ille, ipsis in Idololatriam imputetur. *Deum qui te genuit dereliquisti, & oblitus es Domini Creatoris tui.* Item *Psal. 101. Et fecerunt Vitulum in Horeb, & adoraverunt Sculptile. Obliti sunt Deum, qui salvavit eos.* Quòd,

si SS. Patres aut Concilia, aliquando prohibuerint depingi in Ecclesia Imagines Sanctorum, eâque colere vetuerint; sermo fuit de Imaginibus, indecenti aut insolitâ formâ depictis, aut de Adoratione Statuarum more Gentilium, *absolutè* scilicet, propter ipsas Imagines, aut denique de cultu indebito, per Sacrificia, vel aliter superstitioso, qualiter Hæretici apud *Epiphanium. Hæresi 79.* adorabant Statuam Divæ Virginis.

Sicut Hæretici, Sanctis denegant cultum Religiosum, ita multò magis eorum Reliquiis venerationem denegant. Ast Catholica veritas est, Sanctorum Reliquias licitè & sanctè coli, cultu tamen *respectivo* ad ipsos Sanctos. Nam, cum Reliquiæ secundum se, verè sint res inanimæ, utique propter se, & secundum se, *absolutè* non possunt coli, sed solum respectu habito ad Sanctos. Ita scilicet, ut Reliquiæ Virginis Mariæ & Sanctorum, colantur cultu respectivo *Hyperdulie* vel *Dulie*, Reliquiæ autem Christi, v. g. Præputium, sanguis, sudor &c. cultu respectivo *Latriæ*. Ubi incidenter quæri potest, utrum sanguis, qui è Corpore Christi in passione defluxit, aut in S. Eucharistia visibiliter apparuit, & alibi in Ecclesia asservatur, adhuc sit verus Sanguis Christi, ut adorari absolutè possit? *re. Negative* cum *D. Thoma. 3. p. q. 54. art. 2.* Siquidem, hujusmodi Sanguis Christi (idem est de præputio, quod hîc Aquisgrani, in Basilica Divæ Virginis asservari creditur) non est amplius hypostaticè unitus cum Verbo Divino, ideòque non absolutè, sed respectivè tantum adorari debet, ad instar aliarum Reliquiarum, quæ carnem Christi tetigère. Idem docet *S. Thomas. 3 p. q. 67. art. 3.* De Carne & Sanguine Christi, qui aliquando miraculosè apparuit in Sacramento Altaris. Cum enim ibi non
sint

sint amplius *species Eucharisticæ*, consequenter nec est *Eucharistia*, ac proinde Caro & Sanguis ibidem apparens, non est Caro & Sanguis Christi, sed illius Imago tantum, nimirum alia substantia miraculosè producta à Deo, ideoque non cultu Latriæ *absoluto*, sed *respectivo* duntaxat adorari possunt, quemadmodum Crux & Imago Christi. Unde Patres nostri Colonienfes & Lovanienses, penes S. Hostiam *Middelburgi* in *Selandia* olim prodigiosè versam in carnem, ponunt aliam hostiam consecratam, dum illam adorandam exponunt.

116. Eodem respectivo Latriæ cultu, adorari debent aliæ Christi Reliquiæ, ex contactu corporis ejus sanctificatæ & honestè venerabiles. Ut Crux, Corona Spinea, aliæque instrumenta Passionis Christi. Item ejus Sudarium, Tunica, & Vestes aliæ, vel illorum particulæ piè asservatæ.

Excipiendæ tamen omnino sunt, creaturæ rationabiles, quæ Christum etiam sanctè tetigerunt, ut: B. Virgo *Maria*, *Joseph*, *Apostoli*, alter *Joseph* & *Nicodemus* &c. Hi enim non sunt adorandi cultu Latriæ etiam respectivo, propter periculum Idololatriæ, sed cultu ipsis competente, *Dulciæ* vel *Hyperdulciæ*. Multò magis excipienda sunt illa, quæ Christum ignominiosè tetigerunt, ut os *Jude*, manus illius, qui Christo alapam inflixit, manus item illorum, qui Christum flagellârunt, crucifixerunt &c. licet adhuc existerent. Ista enim ex contactu Christi, non participaverunt ejus sanctitatem, ob eorum incapacitatem. Denique etiam excipiendum foret, jumentum illud, cui Christus infedit *Hierosolymam* ingressus, si adhuc in toto vel parte existeret, quia, licet contactus Christi sufficiens fuisset ad adorationem respectivam, equidem ob indecentiam, adorari non conveniret jumentum istud.

CAPUT VI.

DE

Secundo Decalogi Præcepto.

Non assumes Nomen Domini Dei tui in vanum. *Exodi 20.*

S U M M A R I U M.

- R**atio hujus 2di. Præcepti, & quid nomine Dei veniat?
- 2 Præceptum hoc virtualiter affirmativum est.
- 3 Quot modis, licitè assumatur Nomen Dei?
- 4 Hoc Præceptum aliter obligat, quàm negativum; aliter, quàm affirmativum.
- 5 Juramenti definitio.
- 6 Est actus Religionis. Solvuntur ibid. Objectiones.
- 7 Divinum Numen, tum tacitè, tum expressè, invocari potest.
- 8 Adferuntur Juramenti divisiones
- 9 Juramentum Calumniæ, quando, & à quibus, ex D. Justiniani Constitutione, præstari debeat? Item, quid de illo, usus obtineat?
- 10 Quid juramentum Malitiæ, & de veritate dicenda?
- 11 Juramentum judiciale, aliud Litis decisorium, aliud in Litem, quod iterum subdividitur.
- 12 Contra Anabaptistas demonstratur, quatenus Christianis nedum permissum sit jurare, sed & ab altero exigere juramentum?
- 13 In persona jurantis, quæ requiratur capacitas?
- 14 Tres juramenti comites exponuntur.
- 15 Quàm formam jurandum?
- 16 Per falsum Numen, an verè juret?
- 17 Diluuntur Objectiones.
- 18 Ethnicus, per falsos Deos, jurans, an & quatenus obligetur?
- 19 An liceat petere juramentum ab eo, qui creditur per falsos Deos juraturus? 20

- 20 *Aliter obligat jurata promissio, soli Deo facta, aliter, facta homini.*
- 21 *Nedum Prædoni, sed & hosti publico, fides jurata servanda. Sed quid, si alter fidem fregerit? ibid.*
- 22 *Inæqualitas juratò contrahentium, non præstat exemptionem à juramenti observantia.*
- 23 *Juramenti interpretatio qualiter facienda?*
- 24 & 25 *De eadem materia tractatur.*
- 26 *Juramento promissorio, quæ tacite insint conditiones?*
- 27 *Quæ conditiones reddant juramentum conditionatum?*
- 28 *Num juramentum de servandis Statutis, extendatur ad Statuta etiam futura?*
- 29 *Reus non tenetur fateri veritatem, nec jurare, nisi, servato juris ordine, interrogetur à judice.*
- 30 *Id quod & obtinet, si Reus dubitet, num legitime interrogetur.*
- 31 *Aut necdum plene convictus, in causis criminalibus majoribus, spem habeat evadendi.*
- 32 *Interrogatus à judice ex præsumptione falsa, potest negare propositionem aliunde veram.*
- 33 *Quo sensu ab Innocentio XI. damnata fuit Amphibologiæ, & restrictiones mentales?*
- 34 *Juramentum promissorium, quandonam inducat vinculum obligationis, & quandonam non?*
- 35 *Juramentum homini præstitum, necessario servandum, quando servari potest absque detrimento animæ jurantis, prout probatur inductione.*
- 36 *Res juratò homini promissa, non potest ipsò invito, in opus etiam melius commutari.*
- 37 *Quod secus in promissione facta Deo.*
- 38 *Juramentum per Procuratorem præstari potest.*
- 39 *An valeat juramentum, de non accusando uxorem super crimine?*
- 40 *An obliget, quod ex metu per injuriam incusso, factum?*
- 41 *Occurritur Objectionibus.*
- 42 *Ex carcere injusto relaxatus, sub juramento de redeundo, an & quatenus teneatur redire?*
- 43 *An teneat juramentum dolose extortum?*
- 44 *Metus & dolus non equiparantur in omnibus.*
- 45 *Enormissima læsio, non tollit juramenti vinculum.*
- 46 *Juramentum servandi Capitulationes quatenus liget?*
- 47 *Fusè & solide discutitur, an & quatenus teneat juramentum contra juris Civilis prohibitionem?*
- 48 *Quandonam lex Civilis obliget in foro Poli?*
- 49 *Juramenti obligatio quatenus sit ad Hæredes transitoria?*
- 50 51 & 52 *Eadem pertractatur quæstio.*

- 53 *Contractus de jure prohibitus, quandonam ex juramento vires capiat?*
- 54 *Solvitur Objectio.*
- 55 *Multum interest, num contractus ex juramento confirmetur, an verò solius juramenti Religio obligationem pariat?*
- 56 *Quid & quotuplex juramentum litis decisorium?*
- 57 *Discrimen inter juramentum voluntarium, judiciale & necessarium.*
- 58 *Juramentum etiam merè conventionale prodest ad causarum decisionem.*
- 59 *Effectus juramenti Litis decisorii.*
- 60 *Quid, si ejus detegatur falsitas?*
- 61 *Intellectus l. 1. Cod. De rebus creditis.*
- 62 *An detectâ falsitate, retractari possit?*
- 63 *Diluitur Objectio.*
- 64 & 65 *Statuuntur casus excepti.*
- 66 *Juramentum litis decisorium non habet locum, nisi in re dubia, quæ aliter dirimi nequeat.*
- 67 *Juramentum conventionale postulat ea, quæ requirit transactio.*
- 68 *Ad judiciale requiritur insuper approbatio judicis.*
- 69 *Requisita ad delationem juramenti necessarii.*
- 70 *An interdum expediat, juramentum litis decisorium deferri, sub forma execratoria?*
- 71 *Judex usque ad prolationem sententiæ, potest deferre juramentum, nec ipsi unquam conclusum in causa.*
- 72 *Juramentum necessarium, citato adversario, præstari debet.*
- 73 *Actore nihil probante, Reus absolvendus.*
- 74 & 75 *Juramentum suppletorium, quibus in causis deferri possit?*
- 76 *Regulariter Reo potius, quàm Actori deferendum.*
- 77 *Juramentum voluntarium & judiciale, in omni causa deferri potest.*
- 78 *Spontè se ad jurandum offerens, suspectus evadit.*
- 79 *Juramentum suppletorium interdum debet à judice deferri.*
- 80 *Ponuntur casus excepti.*
- 81 *Signanter in causis Matrimonialibus.*
- 82 *Juramentum voluntarium, nec necessariò præstandum, neque referendum.*
- 83 *Juramentum judiciale, quatenus recusari possit?*
- 84 *An necessarium queat recusari?*
- 85 *Sententia ex juramento falso lata, num retractari possit?*
- 86 *Actore nihil probante, an locus juramenti delationi?*
- 87 *Qui mavult probare, non tenetur jurare.*
- 88 *Violatio juramenti tum Assertorii, tum Promissorii, an ponat culpam mortalem, non obstante levitate materiæ?*
- 89 *Juratò promissum, an præstandum non exigenti?*

- 90 *Juratæ promissioni num satisfiat compensando?*
- 91 *Juramentorum & votorum irritatio quotuplex?*
- 92 93 & 94 *Quis potestatem habeat alterius juramentum vel votum irritandi? An Princeps Laicus? An Maritus aut Uxor?*
- 95 *Votum continentiae mutuo consensu emissum, an ab altero Conjugum irritari possit?*
- 96 *Quæ Servorum Vota irritare possit Dominus?*
- 97 *Non omnis qui potest irritare Vota vel juramenta, potest super iis dispensare. Irritatio sine justa causa valet, non sic dispensatio. ibid.*
- 98 *Recensentur legitimæ causæ dispensandi.*
- 99 *Adjuratio quid & quotuplex?*
- 100 *Creaturæ irrationales, an queant adjurari?*

I Ametsi primo Divinæ Legis Præcepto, quo Deum piè sanctèque colere jubemur, hoc, quod secundo loco sequitur, necessarid continetur; [Nam, qui sibi vult honorem tribui, idem postulat, nominatenus non profanari) Deus tamen pro rei gravitate, hanc, de suo ipsius Divino & Sanctitatis plenissimo nomine honorando, separatam legem ferre, idque nobis disertis & perspicuis verbis præcipere & inculcare voluit. Nominem autem *Dei* intelligitur omne illud, quod Deo tribui solet. Multa enim Deo imposita inveniuntur nomina, ut: *Domini, Omnipotentis, Domini Exercituum, Regis Regum, Fortis* & alia id genus, quæ in Sacris Scripturis leguntur; quæ parem venerationem postulant.

2. Secundum hoc Præceptum, etsi in terminis *Negativum* sit, virtute tamen & implicite *affirmativum* est. Siquidem in illo *negativo*: *Non assumes Nomen Domini Dei tui in vanum*, virtualiter continetur hoc *affirmativum*: *Assumes nomen Domini Dei tui cum reverentia & in veri-*

tate. Adeoque universim, duobus modis, contingit assumi nomen Domini, scilicet licite & illicitè.

3. Cum reverentia & in veritate, adeoque licite & sanctè, assumitur nomen Dei generaliter duobus modis, videlicet in contestationem affectûs nostri, & in testimonium veritatis. Assumptio Divini nominis in contestationem affectûs nostri fieri potest. 1mo. In contestationem fidei, confitendo ipsum tanquam Deum & Dominum nostrum coram hominibus. Et hæc Divini nominis assumptio spectat ad virtutem *Fidei*. 2do. In contestationem spei ac fiduciæ nostræ erga Deum, implorando & petendo beneficia & favores à Deo; & sic est actus *Spei* & *Orationis*. 3^{tio}. In contestationem amoris nostri erga Deum, & sic correspondet *Charitati*. 4to. Tandem in contestationem nostræ erga Deum devotionis, reverentiæ & gratitudinis, & sic spectat ad virtutem *Religionis*.

In testimonium veritatis quadrupliciter etiam nomen Dei assumi potest. 1mo. In asserendo tantum: veluti; cum invocatur nomen Domini præcisè in testimonium

monium veritatis, & dicitur *juramentum assertorium*. 2dò. Promittendo; Puta; cum invocatur nomen Dei ad confirmandam promissionem factam homini, & vocatur *juramentum promissorium*. 3iò. Vovendo: ad confirmandam scilicet promissionem ipsi Deo factam, & dicitur *Votum*. 4dò. Adjurando; dum assumitur nomen Dei, ut ipse Deus, vel creatura aliqua rationalis moveatur ad aliquid agendum vel non agendum, & nuncupatur *Adjuratio*. Hi sunt boni fines, quibus nomen Domini assumere, proferre, & invocare, Sanctum & meritorium esse potest, si alii adsint comites, de quibus postea.

Econtra, invanum nomen Dei usurpat, qui aut nullo, aut inutili, aut indebito, aut perverso fine, Sacrosanctum Dei nomen profert.

Itaque, secundum hoc Decalogi præceptum, correspondet Virtuti Religionis & cultui, Divino Numini debito, & præcipue jubet; ut nomen Domini, non nisi rationabiliter & religiose assumamus, maximè in juramentis & votis. Ubi

4. **NOTA:** quodd hoc præceptum naturale, quatenus *affirmativum*; solum conditionatè obliget. (Ut scilicet, si jurandum, & nomen Dei assumendum; id fiat rationabiliter, videlicet, *in veritate, in judicio & in justitia*. Prout præscribitur *Jeremie 4.*) Absolutè verò, non solum, non obliget *pro semper*, more aliorum præceptorum *affirmativorum*, verum etiam quà tale, nullum omnino tempus determinet, quod tamen determinari potest in praxi, per alia præcepta vel *Divina Charitatis*, aut *Justitiæ*; vel etiam humana, tum Ecclesiastica, tum Civilia. Equidem, quatenus idem hoc præceptum, *negativum* est, omnino *semper & pro semper* obligat, indefinitèque prohibet, ne unquam irrationabiliter aut irreverenter nomen Domini assumatur, ma-

A. Hochkirchen, Ethica Cbrist. Pars I.

ximè in juramentis & perjuriis, de quibus deinceps.

5. Jurare, est aliquid, teste Deo dicere; & juramentum est vox jurantis, seu seu actus ille, quo, teste Deo, quid enuntiatur. Proinde juramenti nomine, hinc intelligitur actus Religionis, quo quis Deum in testem adhibet, ad confirmationem eorum, quæ affirmat vel promittit: eaque ratione profitetur, Divinam veritatem, esse infallibilem. In utroque jure, juramentum passim vocatur *jusjurandum*, quasi *jus*, quod est *jurandum*. Vocatur etiam per sæpe *Sacramentum*, quasi per *Sacra Afringamentum*, ut ait *Abbas Panormit. ad tit. De jurejur. n. 1.* Eò quod juramentum fiat per res sacras, nempe invocando Deum, in testem, vel etiam tangendo Sanctum Evangelium, aut alias res sacras. Juramentum definitur à *D. P. Augustino. De Serm. Dom. in monte. cap. 17. Invocatio Divini Numinis in testimonium alicujus rei.* Cui coincidit illa descriptio, quod nempe sit: assertio vel negatio de aliquo honesto, licito & possibili, sacræ rei attestazione firmata. Vide Divum *Thomam 2. 2. q. 89. art. 1.*

6. **Dicitur 1. Invocatio.** Ut ostendatur, juramentum esse actum, Religionis seu *Latriæ*. Nam, ut ait *S. Hieron. in cap. 5. Matth. Qui jurat, aut veneratur, aut diligit eum, per quem jurat.* Deum autem revereri, est actus Religionis.

OPPONES 1. Melius est non jurare, quàm jurare: sed, si juramentum esset actus Religionis, melius esset jurare, quàm non jurare. Ergo. 2. Sæpe fit juramentum propter negotia profana: Ergo non est actus Religionis. *Ad 1. R. Majorem* procedere, per se loquendo, quanquam in particulari casu, fallat. *Negatur* tamen *Minor*. Quia licet juramentum sit bonum, ab illo tamen abstinere,

Z

in

in abstracto, seu *de se*, meliùs est; planè, sicut meliùs est non nubere, licet Matrimonium sit bonum. *Ad 2. R.* Idem regeri posse de Oratione, quæ sæpe fit pro obtinendis temporalibus, v. g. fanitate, fructibus terræ &c. Sicut ergo Orationis, ita & juramenti, finis proximus non est quid temporale, sed Dei veneratio, à quo temporalia expectantur. Si

REPLICES: Quia orare est actus Religionis; ideo meliùs est orare, quàm non orare. Ergo, si juramentum esset actus Religionis, meliùs quoque foret jurare, quàm non jurare. *R. Neg. causalem.* Siquidem ratio, cur meliùs sit orare, est; quia non orare, non est actus virtutis. Non jurare autem, sit actus simplicitatis, sæpiùs in S. Scriptura recomandatæ, secundùm quam, sermo noster debet esse: *est, est: non, non.*

7. DICITUR 2. *Divini Numinis. Expressè* scilicet vel *tacitè*. Expressè invocatur; cùm dicitur: v. g. *Per Deum. Juro Deum. Deus sit mihi testis. &c.* Tacitè autem, cùm invocatur in creaturis, quatenus in eis relucet singulariter aliquid Divinitatis. Qua ratione, jurans *per Cælum*, censetur jurare per eum, qui ibi thronum fixit: & jurans *per Evangelium*, per ejus Authorem; *per Terram*, *per Animam* &c. per ejus Creatorem jurare existimatur. Qui autem *per Capillos*, *per Pileum*, *per Canem*, & hujusmodi vilia, veritatem dicti sui confirmaret; propriè non juraret; quia in talibus rebus, nil Divinitatis speciatim relucet, id quod ad juramentum requiritur. Unde, si quis in testem vocet creaturam secundùm se, non facit juramentum, cùm ipsa non possit esse testis, ut prima veritas indefectibilis. Quocirca, qui dicit: *In conscientia mea. In fide mea. Per fidem Regis, Viri nobilis, Viri honesti &c.* non censetur jurare; quia non assumit illa prout in eis re-

lucet aliquid Divinum, sed, ut ostendat, se loqui in fide, veritate, conscientia, quam adhibere debet vir probus in loquendo. Juramento tamen accenseretur, si per fidem, intelligeret, fidem Catholicam, aut per veritatem, intenderet assumere veritatem Dei. Pari ratione, non juraret, qui per fidem Episcopi, Religiosi, Sacerdotis, quidpiam asseveraret, nisi aliud intenderet, aut verba talia alicubi pro juramento recepta forent.

Dictum denique: *in testimonium*. Non quidem, ut Deus subito per miraculum manifestet dicti veritatem; sed, ut suâ autoritate veritatem corroboret, & partem dubitantem securam reddat.

Quid? si quis ita loqueretur: *Hoc est tam verum, quàm Deus sit in Cælo, Christus in Eucharistia. R.* Non fore juramentum. Quia ibi solum fit comparatio, non attestatio Divini Numinis. Quinimò, si quis solum *enuntiativè* diceret: *Deus scit ita esse. Deus videt conscientiam meam. Coram Deo loquor &c.* non juraret; quia non proferret verba illa *invocativè*.

8. Juramentum præcipuè dispescitur in *Affertorium* & *Promissorium*. Aut enim fit, ad fidem veritatis astruendam illi, qui audit; aut fit, ad firmandam promissionem alteri spontè aut rogatu ejus factam. Prius juramentum est *Affertorium*, posterius *Promissorium*: Atque ad hoc ultimum, duplex requiritur veritas, una *intentionis* seu veritas *dicti*, quâ jurans, verum existimet, id quod dicit: altera *executionis*, seu veritas *facti*, quâ quis resolverit servare & præstare illud, quod promittit. Confer *D. Thom. 2. 2. q. 89. art. 7.*

Juramentum tum *Affertorium*, tum *Promissorium*, aliud est *simplex*, aliud *solemne*. Aliud *per simplicem Dei contestationem*, aliud *per execrationem*. Aliud item *judiciale*, aliud *extrajudiciale*; de quibus in decursu plenius. Ju-

Juramentum *simplex*, omne illud dicitur, quod fit sine solemnitate. *Solemne* verò audit, quod per certam verborum formulam, vel corporalem alicujus rei sacræ attactum perficitor coram legitimo superiore, ut majorem auctoritatem, æstimationemque habeat. Et hujusmodi juramentum præstari solet in judiciis, Professione fidei, in Homagiis &c.

Juramentum *per execrationem*, alias *execratorium* dictum, illud est, quo jurans sibi ipsi, vel alteri sibi charo, malum à Deo falsitatis Vindice, imprecatur, si nempe verum non sit, quod asserit aut promittit.

Juramentum *extrajudiciale* dicitur, quod fit extra judicium. *Judiciale* verò, quod præstatur in judicio, & variè subdividitur, sicut mox dicetur. Cæterum, utrumque est, vel *Affertorium* vel *Promissorium*, ut examinanti patebit.

Juramentum *judiciale*, prout respicit partes litigantes, dividitur in juramentum *Calumniæ*, juramentum *Malitiæ*, & juramentum *de veritate dicenda*.

9. Juramentum *Calumniæ* est, quod præstatur tam ab *Actore*, quàm *Reo*, ab initio post litem contestatam, super tota causa. Et illo uterque jurat, se bonâ fide, sine animo calumniandi, agere & respondere velle. Id est: jurat uterque, se credere saltem, quòd bonam & justam causam habeat litigandi, quòdque interrogatus velit veritatem dicere, nec superfluum dilationem petere. &c. Confer *Glossam in cap. 1. De juram. Calumn. §. Calumniæ juramentum*.

Justinianus Imperator, intendens litigantes à calumniosa litium prosecutione avertere, sanxit saluberrimam legem de juramento calumniæ, tam ab *Actore*, quàm *Reo*, in vestibulo litis, præstando. *l. 2. Cod. De jurejurando propter Calumn.* Ubi §. 4. subjungit: *Sed quia veremur,*

ne forsitan quidam collusionem aliqua utentes, remittere videantur inter se hujusmodi Sacramentum, & ex prædicta dissimulatione, nostram sanctionem deludant; sancimus; omnes judices, licet ex compromisso cognoscant, vigorem suum exercentes [quia non pro commodo privatorum, sed pro communi utilitate, præsentem legem posuimus] minime pati, tale Sacramentum remitti, sed omnino hoc, & ab Actore, & à Fugiente exigi; ne paulatim videatur hujusmodi res defraudari, & Sacramentum vel principalem personarum vel Advocatorum, ex quacunque parte mutilari.

Non obstante autem hac enixâ *Justiniani* declaratione, nec non communi commodo, quod ex usu hujus juramenti sperandum; usus ipsius, hodie in *Curiis* sæcularibus, penè evanuit, eatenus saltem, quatenus illud à litigantibus in exordio litis præstari volebat *Justinianus*. Testatur id *Petrus Gudelinus. De jure novissimo. lib. 4. cap. 8. n. 22.* ubi dicit: *Sciendum est: in sæculari foro, exactionis istius juramenti, [de Calumnia] rarissimum, aut nullum usum esse. De Gallia, testatur Rebuffus. in Proæmio, ad Constitutiones Regias, Gloss. 5. n. 50. his verbis: In Curiis sæcularibus Regni, non juratur de Calumnia. Damhouderus. in praxi rerum Civil. cap. 151. n. 30. pariter testatur: quòd in Flandriæ Provinciali Consilio; item in magno Mechliniensi; hujus juramenti non sit usus. Conjecturam hujus non usûs, subjungit: Fortassis, quia timendum sit, ne partes hujusmodi, prædictum juramentum præstando, sæpe pejerarent, & contra præceptum divinum peccantes, suam perderent animam potius, quàm litem. Dixerat jam olim Baldus. ad l. Si post. Cod. De evict. quod juramentum Calumniæ ita contemnatur, ut non valeat uno obulo, quia (inquebat) facti sumus contemptores Dei & Religionis ejus.*

Hoc Baldi effatum referens Maranta. De Ordin. judic. part. 6. tit. de juram. n. 11. ait: Unde ego puto: quòd litigatores nostri temporis, potius jurant de Calumnia committenda, quàm vitanda, & ideo melius esset; ex toto tolleretur à judicio, causà vitandi tot perjuria. Verùm, si hæc ratio sufficeret; quidn̄ alia juramenta aboleri deberent?

Quantquam autem juramentum Calumniæ, quod à litigantibus initio litis præstari volebat Justinianus, & totam litem respiciebat, hodie ab usu, in foris sæcularibus recesserit; nihilominus, testantibus Christineo in Notis ad Bugnionum lib. 1. cap. 3. & Merulâ; in praxi. lib. 4. tit. 64. in plerisque Curiis sæcularibus, perseverat usus juramenti, quod olim Malitiæ, hodie etiam Calumniæ vocatur, præstandumque venit super certis articulis aut propositionibus in progressu litis, prout Judex, instante Parte, arbitratus fuerit.

Quinimo indubitatum est, frequentiorrem hujus juramenti usum perseverare in Curiis Ecclesiasticis, atque à litigantibus crebrò præstari, teste Gudelino. cit. & Rebuffo in Traçt. De responsionibus: per credit vel non. Vide cap. 1. & 2. §. 1. De juram. Calum. & ibid. Gloss. Neque solum in judiciis Ordinariis, sed & Summariis, à judice exigi posse juramentum Calumniæ, patet ex Clementina: Sape. De V. S. ubi expressè declaratur; quòd, si alicui commissà sit causa, ut in ea, de plano & simpliciter ac sine strepitu & figura judicii, procedatur, Citationem tamen ac præstationem juramenti de Calumnia vel Malitia, sive: de veritate dicenda, ne veritas occultetur, per commissionem hujusmodi, non intelligi exclusam. Quinimò poena recusantis hoc juramentum, cum præstandum fuerit, est, ut Actor ab instituta cadat Actione; Reus autem haberi

debeat pro confesso, ait Pontifex in cap. 7 §. fin. De juram. Calumn. Monet tamen ibid. Glossa, quòd recusantes hoc juramentum, cadant causà per sententiam judicis, quia judex procedet contra Actorem recusantem, ac si nihil probasset. Idem est de Reo.

Olim per Constitutionem Marciani [non Marci, ut per errorem exprimitur in cap. 1. De juram. Calumn.) Imperatoris, in l. 25 Cod. de Episcop. & Clericis. Juramentum hoc remissum erat Clericis. Idem postea sancitum fuit ab Henrico II. Imp. constitutione, quæ exstat lib. 2. Legum Longobardorum. tit. 47. cap. 11. Utriusque Imperatoris piam functionem laudat Pontifex in cit. cap. 1. & statuit; ut juramentum hoc à personis Ecclesiasticis, per Procuratorem speciale mandatum habentem, præstari possit, nisi judex inspectâ causæ qualitate, & personarum principalium conditione, ipsis potius, quàm earum Procuratoribus, etiam speciale mandatum habentibus, juramentum deferendum judicaverit. cap. 3 eod. Porro Pontifex in cit. cap. 1. postquam probavit Constitutionem Henrici Imp. subjungit hanc clausulam: Verùm; cum hac moderatione, ut Episcopus, inconsulto Romano Pontifice, vel quisque Clericus, inconsulto Prælato suo, minime jurare audeat. Ubi monet Glossographus: Difficile videtur, ut Episcopus propter hoc, debeat requirere Romanum Pontificem, sed hoc non servatur. Unde si Episcopus præstat juramentum de Calumnia, non est necessè requirere Papam. cap. ult. eod. Clericus facilius potest requirere Episcopum. Unde tenetur primò requirere ipsum. Verùm, nec hoc, de Clericis, hodie observatur, præsertim, dum exigitur juramentum à judice Ecclesiastico. Quinimò, neque id in judiciis sæcularibus attenditur, præcipuè, si ipsi Clerici coram illis,

in materia profana, litigent; quo casu, solent, non secus ac Laici, in manibus judicis Laici, jurare.

10 Juramentum *Malitiæ* vocatur illud, quod non super tota causa, sed super singularibus quibusdam articulis, sive *ante*, sive *post* litem contestatam, præstandum venit, quoties articulus aliquis judici videtur malitiosè proponi. Cæterùm, tam hoc, quàm juramentum *Calumniæ*, non solet esse, nisi *de credulitate*.

Juramentum *de veritate dicenda* illud appellatur, quod fit super scientia seu veritate, quam quis novit, dicenda: adeoque hoc juramentum, strictè loquendo, expediti non potest, per tð: *credo ita esse*; sed: *scio*, & *fateor*, quòd ita sit.

11. Juramentum *judiciale*, prout respicit decisionem causarum, dividitur in juramentum *litis Decisorium*, & in juramentum seu jusjurandum *in litem*. Juramentum *litis Decisorium* est, per quod deciditur lis principalis. *In litem* verò dicitur; per quod deciditur æstimatio rei. Unde hoc juramentum, est *Æstimatorium*, prout notat *Jason. ad rubric. ff. De in litem jurand. n. 1.* Hujusmodi juramentum est illud, quod probatâ violentiâ vel dolosâ læsione, solet damnum passus, judex deferre super rebus amissis earumque valore, prout insinuat in *cap. ult. De iis, quæ vi metusve caus. &c. & l. Si quando. C. Unde vi.*

Hoc juramentum *in litem*, triplex vulgò assignatur. Primum vocatur juramentum in litem *de veritate*, seu: quod deferretur spoliato aut damnum passo, super vera æstimatione, seu valore rei per vim aut dolum amissæ. Secundum vocatur juramentum in litem *de affectione*: dum videlicet damnum passus permittitur jurare, non tantùm de vero pretio rei, dolo ablatae vel destructæ; sed etiam, quantires illa valebat, juxta ipsius affectionem.

Exemplum esto: Tu mihi abstulisti aut destruxisti librum valentem 10. Verùm, quia ille mihi percharus fuit, ob annotationes magno labore in illo factas; ipsum non dedissem pro 20. Hac factâ per me æstimatione, judex, in odium dolosi furis aut damnificatoris, præviâ suâ moderatione [ne in immensum alias jurare liceret] potest mihi deferre juramentum, ut jurem, quòd juxta meam privatam affectionem aut utilitatem, librum istum non dedissem pro 20. Confer *L. Videamus. §. Deferre. Junctâ Glossa ad v. Ex magna causa. ff. De in lit. jur.*

Tertium, dicitur juramentum in litem *de interesse*. Quod præstatur ratione singularis interesse *extra rem*. Exemplum sit. Deposui penes te pecuniam, quam post lapsum temporis aut sententiam judicis, debuisses mihi restituere: sed, quia ipsam dolosè non restituisti, passus sum grave damnum. v. g. Amisi pignora mea, quæ reluere non potui. Isto casu, debet judex, propter dolum non restituentis depositum, deferre mihi juramentum in litem, non quidem *de veritate*; quia constat de quantitate pecuniæ apud te depositæ; neque *de affectione*; quia in nummos non cadit affectio singularis. *L. Nummis. ff. De in litem jurand.* Sed *de meo interesse singulari extra rem*. Ubi **OBSERVA**; quòd juramentum *in litem*, quo creditur Actori quantum in litem juraverit, deferatur solum ratione doli [puta; quia Reus vi abstulit, aut contumaciter restituere, manifestare &c. noluit] non item ratione culpæ. *L. In actionibus. ff. De in litem jur.* Nam culpa apud jurisperitos idem est, ac ommissio alicujus diligentia; ita, ut ex tali ommissione alteri damnum sit illatum. *Dolus* autem dicitur omnis calliditas, fallacia & machinatio ad circumveniendum, fallendum & decipiendum alterum adhibita. *L. 1. ff. De dol. malo.*

12. Fuerunt olim & etiamnum existunt Hæretici, *Anabaptistæ* scilicet, qui omnem jurandi usum Christianis interdictum esse contendunt, subnixi illo effato Christi. *Matth. 5. Ego autem dico vobis: non jurate omnino. Sit sermo vester: est, est. Non, non. Quod his abundantius est, à malo est.* Unde inferunt per se malum esse, jurare per Deum; quòd nomen ejus videatur assumi invanum. Catholica tamen & vera sententia habet; juramenti usum minimè esse prohibitum Christianis. Etsi enim juramentum non sit de genere eorum, quæ per se bona sunt & frequentanda, sicut Oratio, Eleemosyna &c. est tamen de genere eorum, quæ bona sunt, suppositâ duntaxat verâ necessitate aut causâ rationabili, prout docet *D. P. Augustinus. lib. 1. De verbis Domini in monte.* Ut proinde consuetudo incautè jurandi, multum sit periculosa & graviter reprehendatur in S. Scriptura: ut *Ecclesiastici. cap. 23. jurationi non asuescat os tuum; multi enim casus in illa. & iterum ibid. Vir multum jurans implebitur iniquitate.* Suppositâ itaque causâ rationabili, jurare permissum, neq; tunc nomen Domini invanum assumitur. Quâ ratione *David* & alii Prophetæ sæpe perhibentur jurasse. Nam juramentum est invocatio Divini Numinis, si ex vera fide procedat, & tacitam continet fidei confessionem, quod solus Deus sit veritas indefectibilis. Unde Theologi cum *D. Thoma. 2. 2 q. 89 art. 4.* asserunt; juramentum suis comitibus (de quibus infra) stipatum, esse actum Religionis & Patriæ. Et tantum abest, ut primo Decalogi Præcepto adversetur, aut alias prohibitum sit; ut écontra *Deuteronom. cap. 6. præceptum sit: Dominum Deum tuum timebis, ac per nomen illius jurabis.* Et laudandi sunt omnes, qui jurant in eo. *Psalms. 52. Confer Sylvium, in 2dam.*

2dæ. *D. Thomæ. quæst. 89. art. 2.* Ex his

Patet *respo. ad text. Matth. 5.* Non enim ille accipiendus de absoluta jurandi prohibitionem, sed de frequentia, ut verba illa sint potiùs *Consilii*, quàm *Præcepti*, propter periculum assumendi nomen Dei invanum. Et observandum, quòd ibi Christus non dixerit: si quid abundantius, *malum esse*, sed esse *à malo*; id est ab infirmitate jurantis, vel alterum jurare cogentis, prout verba illa exponit Pontifex in *cap. Etsi. 26. De jurejur.* Pari modo *D. P. Augustinus* allata Christi verba accepit de assiduitate jurandi, per quam facilis est lapsus in perjuriam & graves blasphemias, in quas labuntur passim plebei scelerati, qui contumeliosè jurant, per membra Christi. Vide *Can. Si quis per capillum. caus. 22. q. 1.* Cæterò quoniam autem nihil illiciti juramentum involvit, prout *loc. cit.* apud *Matthæum*, Salvator insinuat dicens: *Non perjurabis, reddes autem Domino juramenta tua.* Ex quo

Ulterius fluit, licitum esse, exigere juramentum ab alio. Correlativa enim videntur: *Præstare & exigere*, concurrentibus iisdem conditionibus. Sic rectè Judices, Reis & Testibus præcipiunt, ut verum jurent; dum videlicet *juridicè* & legitimè interrogantur. Imò privatus, in contractùs vel alterius promissi confirmationem, aut in alium bonum finem, veluti: ad controversiam finiendam, rectè exigit juramentum: quia teste *Divo Paulo. ad Hebr. 6. Omnis controversiæ finis, est juramentum.* Atque hinc est, quòd humanæ leges tam Canonice, quàm Civiles, variis casibus, imponant necessitatem præstandi juramenti, dum videlicet id, aut Republicæ, aut privatorum bono convenit: Potest enim Magistratus, in commune bonum, præcipere actus honestos, qualis est juramentum, ut defacto apparet, in juramento *fidelitatis*,

obe-

obedientiæ &c. cap. Ea te. 22. De jurejur.

Adesse seu concurrere tamen semper debet *necessitas*, sive causa rationabilis. Hac enim cessante, etiam jurare verum, ad minus est peccatum veniale; quia non caret quadam irreverentiâ. Unde præsertim Sacerdotes, non sunt ex levi causa ad jurandum compellendi per judicem, sed *vice juramenti, per sanctam consecrationem, interrogentur, quia Sacerdotes* (idem est de Regularibus, etsi non Presbyteris, utpote specialius ad perfectionem Evangelicam aspirantibus) *ex levi causa, jurare non debent.* inquit textus in *Can. Si quis Presbyter. caus. 2. q. 5.* Quanquam in casu necessitatis, seu magnæ utilitatis (puta: ad sui purgationem, ad probandam alterius innocentiam, aut tuenda sua, vel Ecclesiæ suæ jura, quæ alioquin ex defectu probationum periclitari possent) licitè Sacerdotes etiam ac Religiosi jurare possint. Confer *cap. Etsi cit.* Ubi Pontifex dissolvit argumenta, ob quæ nonnulli Religiosi veluti vitæ perfectioris æmulatores, timuerunt deponere juramentum judiciale in causis Ecclesiæ suæ. Quinimò, non esse credendum etiam Religioso non jurato, seu nolenti jurare, habet *cap. Nuper nobis. 51. De testib.* Quò facit, quòd Clerici in causis Ecclesiæ suæ, imò & in propriis suis causis, præstent juramentum *Calumniæ*, per *cap. 1. & cap. Cæterum. De juram. Calumniæ.* Neque Episcopus, si per se ipsum litigare velit, ab hoc juramento eximitur, propositis tamen tantum, non verò attactis Evangeliiis. *cap. ult. §. 1. eod.* Optimè sanè Pontifex in sæpe *cit. cap. Etsi.* probat, Christum non prohibuisse juramentum *per Creatorem* (Nam & Angelus legitur jurasse *per Viventem in secula seculorum. Apocal. cap. 10.* Et Apostolus quoque juravit *per Deum. Ad Rom. cap. 1.* inquit: *Testis est mihi Deus.*)

fed

sed prohibuisse solum jurare per creaturas, puta: cœlum, terram, ac hujusmodi. *Ne per hujusmodi juramentum* (inquit Pontifex) *transferretur ad creaturam, honorificentia Creatoris.* Adde *Glossam ibid. v. Creaturam.* Quanquam, ut *ibid.* notat Pontifex, si juretur per Creaturam; servandum sit juramentum, dummodo aliunde cadat in objectum non turpe: quia, *qui jurat in Cælo, jurat in Throno Dei & in eo, qui sedet super illum.*

13. Confirmatio veritatis, finis est juramenti, quod ut licitè & debitè fiat, requiritur imò. in persona jurantis, capacitas quam naturaliter præstat usus rationis, non determinandus indifferenter ex ætate, cum non omnes æquali tempore perveniant ad usum rationis, sed prudenti judicio, in singulis, de quibus quæstio esse potest, conjectandus. Præscripta quidem à jure pubertas, ast ad hoc, ut quis citius non possit cogi ad jurandum, in judicio *Can. Parvuli. & Can. Pueri. caus. 22. q. 5.* An autem impuberes in judicio jurare volentes, admittendi sint, alia est quæstio, quæ tamen *negativè* resolvenda, quia ratio canonum citatorum ponitur in carentia discretionis, ut cum debita reverentia non videantur juraturi. Et huc facit textus in *can. 1. caus. 4. q. 3.* Cæterum, *extrajudicialiter* posse impuberem jurare, colligitur ex *cap. 1. De delict. puerorum.* Ubi hujusmodi juramentum dicitur servandum, & additur, impuberem posse committere perjurium.

Non omnes tamen puberes jurare permittendi, Rejiciendi enim sunt perjuri & infames. *dict. Can. Parvuli. & Can. Si quis convictus. caus. 22. q. 5.* Rejiciendi inquam sunt, videlicet per sententiam (ad *exceptionem* Partis) ferendam antequam, juramentum ab hujusmodi personis præstitum tenet, argumentò ejus, quod dicitur *cap. 1. De Exceptionib. in 6.*

de

de *Excommunicato*, cujus acta tenent, donec à iudice repellatur.

Secundò requiritur voluntas & deliberata intentio jurandi. Nam, ut juramentum inducat obligationem, utique præcedere debet intentio & quidem deliberata, non minor illâ, quàm quæ ad peccandum mortaliter, exigitur.

14. *Tertiò* ad juramenti honestatem requiruntur hi tres comites: *veritas* scilicet, *justitia* & *judicium*. Per *text. Jerem. cap. 4. Jurabis. Vivit Dominus, in veritate, judicio & justitia*. Cui textui innititur *can. 2. caus. 22. q. 2. Confer D. Thomam 2. 2. q. 89. art. 3. & ibi Sylvium*.

Veritas postulat, ut in juramento *assertorio*, id quod affirmatur vel negatur, ita se habeat, secundùm prudentem saltem, non levem, conjecturam: in *Promissorio*, ut & animus adsit implendi promissum, & ipsum, si fieri potest, impleatur. Ex fine quoque juramenti, veritas attendi debet: Præstatur enim, ut veritas *dicti*, veritate æternâ confirmetur. Neque parva foret Deo injuria, si ipse, utpote veritas indefectibilis, in testem falsi vocaretur. Unde *Psal. 14. laudatur ille, qui jurat proximo suo, & non decipit*.

Justitia jubet, ut æquissimi Numinis testimonium non adducatur in confirmationem rei indecentis, turpis, iniquæ, aut peccato obnoxix; turpia enim in obligationem non veniunt. *cap. Non est obligatorium. 58. De R. J. in 6.*

Judicium vult, ut cum prudenti ponderatione, ac pia atque reverenti voluntatis affectione, haud sine necessitate, vel magna utilitate, juretur. Est enim ad omnem virtutis actum, prudentiæ dictamen velut auriga omnium virtutum moralium, præprimis necessarium. Et hæc conditio adeò latè patet, ut etiam duas priores, suo ambitu complectatur: cum nihil fieri possit cum prudenti judicio,

nisi quod veraciter & justè fit. Unde, ut sit distinctio; limitare oportet & referre hanc conditionem ad necessitatem aut gravem utilitatem, quæ juramenti præstationem postulet: hæc enim accedens ad veritatem & justitiam, compleri facit legitimam & honestam jurandi causam, sine qua juramentum futurum esset vanum & otiosum & contra reverentiam Deo debitam. Quanta autem debeat esse utilitas aut necessitas, arbitrio prudentis viri relinquendum.

15. *Quartò* exigitur, ut juramentum debitâ formâ præstetur; quanquam ex natura rei, non requirantur necessariò verba, cum possit & per alia signa æquipollentia exteriora expediri, ut patet in muto, quem posse per signa jurare, non est dubitandum. Idem est in aliis, qui, ut loqui possint; tamen fortè ob rationem, loqui nolunt. Vide *Covarruv. ad cap. Quamvis. De pact. in 6. in princip. n. 4. Junge Suarez. De jurament. cap. 11. n. 4. Ubi tradunt, quòd solâ mente jurans, in conscientia obstringatur. Unde in foro exteriori, verbali formâ regulariter præstari debet juramentum, ut constet, quid & qualiter juratum sit? Variis formulis jurabant olim Gentiles, ut observat *Grotius lib. 2. De J. B. & P. cap. 13. n. 10. & 11. Ast, apud Christianos non aliter ritè fit juramentum, quàm, si Dei invocationem ex-vel implicite contineat. Dico, vel implicite. Nam, ut supra dictum, si juretur per Cælum, aut creaturam aliam, in qua reliceat aliquid Divinitatis, verè fit juramentum. Neque ipsum verbum *juro*, necessariò exprimi debet; quia *D. Paulus* dicendo: *Deus fit mihi testis*. verè juravit. De formulis: *in fide mea, per fidem Regiam* &c. supra dictum n. 7.**

Queri posset: An *Homagium*, quod Vasallus facit Domino, significet vel im-

portet juramentum? *Ratio dubitandi* defumitur ex *Glossa in cap. fin. De R. J.* Ubi, sicut & passim alibi *Homagium* appellatur *Sacramentum fidelitatis*. Id est juramentum. *æ deo*. Tamen vocabulum istud barbarum, non tam significare juramentum, quàm pactum aliquod humanum & actum specialem, quo quis se recognoscit hominem alterius esse, & servitio ejus addictum. Contestatio igitur ista præcisè non inducit juramentum, quanquàm soleat juramento superaddito confirmari.

Per *Jovem, Junonem, Herculem* aliâque Idola, non juratur sine Idololatria, cùm non sint convenientes creaturæ, ut ad Deum referantur. Unde *Exodi 23*. dicitur: *Per nomen externorum Deorum non jurabis, neque audietur ex ore vestro*. Unde *D. Hieronymus* super *caput 2. Osee* scribens ait: *Quod Deus isto loco dicit, idem esse, ac si dixisset: Tantum odi Idolorum nomina, ut etiam, quod bene dici potest, propter ambiguitatem & verbi similitudinem, nequaquam velim dici: ne, dum aliud loquitur, alterius recordetur. Et virum nominans, Idololum cogitet*. Quocirca turpiter errant hisce temporibus præsertim, qui Gentilium juramenta, studio affectatæ eloquentiæ, aut generositatis, passim in ore habent. *Abfit* inquit *D. Hieronymus Epist. 146. ut de ore Christiani sonet: Jupiter omnipotens; &: me Hercule, me Castor, & cætera magis portenta, quàm Numina*.

16. Ubi subintrat *quæstio*, An falsi Numinis invocatio in testem veritatis, habeat vim juramenti? Puta; si Paganus ex conscientia erronea, sic juraverit? *æ*. Esse quidem putatum juramentum, sicut Idololum, est putatitius Deus; reverà tamen non habere juramenti substantiam, èd quoddam desit ipsi verum constitutum, scilicet invocatio Divini Numi-
A Hochkirchen, Ethica Christi. Pars I.

nis. Talis ergo jurandi modus, sapit blasphemiam & Idololatriam, cùm falso Deo attribuat, quod veri Dei est proprium.

17. OPPONES. *D. P. Augustinus* relatus in *Can. Ecce. caus. 22. q. 5.* insinuat, quoddam jurare per lapidem sine relatione ad Deum, sufficiat ad obligationem juramenti, & falsum jurantem, teneri crimine perjurii *æ*. Divum Patrem ibi non velle quoddam per lapidem, jurans falsum, sit verè & propriè perjurus; sed, sit reus injustæ deceptionis; licet etiam quoddam ad speciem, & in foro fori, possit haberi perjurii reus, si videlicet dolo malo, per lapidem juraverit, ut alios falleret.

INSTABIS. *Cap. Christi. 26. De jurejur.* dicitur quidem, non esse jurandum per creaturas, si tamen juratum fuerit; servandum esse juramentum. *æ*. Ibi esse sermonem de creaturis, in quibus specialiter reperitur respectus Divinitatis, ut patet ex verbis ibi: *Qui jurat in Cælo, jurat in Throno Dei & in eo, qui sedet super eum*. Cæterum, dicitur ibi, non esse jurandum per creaturas, non quoddam ita jurare per se malum sit, sed, ut vitetur mali periculum, si non urgeat necessitas, ut ibidem exponitur.

18. Igitur, si Ethnicus per falsos Deos juraverit, non tenetur veri juramenti religionem, nec exinde obligatur, neque ejus violatio potest esse contra honorem Dei, cùm ejus observatio non tendat ad veri Dei honorem. Obligabitur tamen ex conscientia erroneâ, quâ putat juramentum suum, spectare ad honorem Dei. Hoc sensu verum est, quod dicit *Grotius. loc. cit. n. 12.* Per falsos Deos jurantem obligari; quia quanquàm sub falsis notis, generali tamen complexione, Numen intuetur, ideoque Deus verus, si pejeratum sit, in suam injuriam id factum interpretatur. Qua ratione etiam Gentiles juratam fidem violantes, à *Deo vero*

puniti referuntur. Huc faciunt leges civiles & placita Philosophorum etiam infidelium, qui juramentis suis per falsos Deos, majorem obligationem inesse putarunt, quàm ulli fidei humanæ, ut videre est apud *Ciceronem*. 3. *De Offic. circa finem*. Ubi nullum vinculum, ad adstringendam fidem, jurejurando arctius esse tradit. Pari sensu exaudiendus est D. P. *Augustinus. relat. in can. Movet. 16. caus. 22. q. 1.* Ubi dicit, jurantem per falsos Deos, quòd fidem velit servare, si non fervet, bis peccare, quòd & fidem & juramentum frangat. Nam, *qui per lapidem jurat, si falsum jurat, perjurus est.* Inquit S Pater *ibid.* *Non te audit lapis loquentem, sed punit Deus fallentem. ibid.*

Dicit quidem *Zoësius*; Ethnicum ad veri Dei agnitionem conversum, non teneri hujusmodi juramento, propter depulsam conscientiam erroneam & intellectam Deorum suorum falsitatem, teneri tamen obligatione *justitiæ*, si super re licita præstitum fuerit juramentum. Verius tamen videtur, Ethnicum conversum teneri veri juramenti religione, eò quòd errorem quidem correxerit, intentionem tamen, Numen Divinum invocandi, non mutaverit.

19. Alia hîc subintrat *questio*, an liceat petere juramentum ab Ethnico, qui creditur juraturus per falsos Deos? Communis sententia habet, in casu magnæ necessitatis vel utilitatis, per se licitum esse, à tali, petere juramentum in genere, licet non sit permissum, illum determinatè inducere ad jurandum per falsos Deos. *Ratio* est: quia, qui in genere petit juramentum, petit id quod alter licitè præstare potest, & ejus malitiæ est imputandum, si juret per falsos Deos. Sic omnes concedunt, licere petere mutuum ab eo, qui illud sine usuris non dabit: Item, licere petere in genere, à

malefico destructionem maleficii, licet fortè usus sit artificio pravo. Nam talis non tam cooperatur alterius peccato, quàm se habeat instar permittentis aliquem malè facere, in re licitè petita, quam & absque piaculo peragere poterat. Hoc facilius procedet, si Ethnicus, à quo juramentum petitur, sciat, petentem esse Christianum; quia potest intelligere, peti à se juramentum, more Christianorum: aut, si Christianus exigat juramentum per verum Deum; tunc enim, si alter nihilominus juret per Idola; exigens, culpâ vacabit. *Ratio* rationis est: quòd causâ justa, faciat petentem esse usum jure suo, ad sopiendam fortè controversiam, aut consequendam securitatem in arduo negotio. Idipsum insinuat D. P. *Augustinus. in d. can. Movet. ibi: Qui utitur fide illius, quem constat jurasse per Falsos Deos, & utitur non ad malam rem, sed licitam & bonam, non peccato ejus se sociat, quo per Demonia juravit.* Vide *Covarruv. De pænis. p. 1. §. 10. n. 23. Suarez. De juramento. lib. 3. cap. 13. & Sanchez. in Decalogo. lib. 3. cap. 8. n. 11.*

20. Jurans, generatim duo curare debet; *primum*, ut verba menti congruant: *alterum*, ut factum seu promissum congruat verbis. Quòd, si materia talis sit & verba ita concepta, ut non tantum ad Deum, sed etiam ad hominem referantur, haud dubiè, homini jus ex ipso juramento quæretur, tanquam ex promisso aut contractu, qui simplicissime intelligi debeat: Si verò verba, aut hominem planè non respiciant, jus ei conferendo; aut respiciant quidem, sed occurrat aliquid, quod justè possit opponi (ut error aut metus promittentis) tunc ea vis erit juramenti, ut homo quidem ille, jus nullum consequatur; est nihilominus qui juravit Deo, obligetur stare ju-

jurejurando. Quia, ut docet D. P. Augustinus. *Epist. 224. & 225. Juramentum etiam vi extortum, ob Dei reverentiam, servandum est.* Hujus rei exemplum est in eo, qui per metum injustum, causam promissioni juratæ dedit; nam is jus nullum consequitur, aut certè tale, quod in judicio vindicare nequeat, sed remittere necessè habeat Equidem, ut dictum, is, qui juravit, juramenti religionè tenetur. Sic videmus, Hebræos Reges *Ezech. 17, 7, 12, 13, & 14, Item Jeremie 39, 8, 5.* à Prophetis increpatos & punitos à Deo, quòd fidem juratam Babylonii Regibus non servassent. Quare & Cicero. *lib. 3, De Offic. laudat Pomponium Tribunum, eò quòd servaverit, quod terrore coactus juraverat.* Et dicit ibidem Cicero: *quod Regulus non tantum redire debuerit in carcerem, ut ut maxime injustum, sed & decem illi, quorum meminit, reverti debuerint ad Annibalem, quia jussurandum intercesserat.* Hac de re meminit D. P. Augustinus. *lib. 1, De Civit. Dei. cap. 15, Confer Sylvium in 2. 2, D. Thomæ q. 89, art 7, §. Queritur 1, pag. mibi. 658. & seq.*

21. Neque hæc tantum inter hostes publicos locum habent, sed inter quosvis. Non enim persona sola respicitur, cui juratur; sed is, qui adjuratur Deus. Repudiandus ergo Tullius, dum *loc. cit.* ait; *perjurium nullum esse, si prædonibus, pactum pro capite pretium, non adferatur.* Fallit etiam quod idem alibi, & Brutus apud Appianum, dixit: *Cum Tyranno, Romanis nulla fides, nulla jurisjurandi religio.* Licet itaque jure Gentium, hostis differat à Pirata, hac tamen in re, discrimen nullum faciendum, etsi enim jus personæ deficiat, attamen juramentum servandum; quia cum Deo negotium est. Neque verum est, quod dixit Cicero: nullam esse cum Prædone juris societa-

tem; cum depositum, ex ipso Gentium jure, reddendum sit latroni, si Dominus non apparet, prout rectè respondit Tripbonius. in *l. 31, ff. Depositi.* Quare, nec probari potest, quod à quibusdam est traditum; scilicet; eum, qui prædoni quidpiam promiserit, momentaneâ solutione posse defungi; ita, ut liceat ei, quod solvit, confestim recuperare. Verba enim in juramento, quò ad Deum simplicissimè & cum effectu, sunt accipienda. Atque ideo, qui clam rediit ad hostem. & iterum abiit; non satisfecit juramento, *de redeundo,* ut rectè à Senatu Romano judicatum fuisse, refert Gellius, *lib. 7, cap 18, Illud vero: Frangenti fidem, fides frangatur eidem;* ita demum probari potest; si jurata promissio, apertè facta sit, intuitu promissionis reciproce; ita, ut mutua promissio, alterius promissioni, conditionatè fuerit implicita: non; si diversi generis sint promissa, & citra respectum mutuum; tunc enim servandum cuique erit, quod ipse juravit, neque fieri potest compensatio.

22. Porrò, licet inæqualitas in contractibus, possit facere locum rescissioni vel reformationi, attamen, si juramentum intercessit, etiam si alteri nihil aut minus debeatur; equidem Deo fides erit servanda. *Auth. Sacramenta. Cod. Si adversus vendit.*

Notandum tamen est; quoties ex aliquo defectu, jus alteri homini non nascitur, sed soli Deo fides obstringitur; hæredem ejus, qui juravit, non teneri. Quia, licet ad hæredem cum suis oneribus transeant bona, quæ in hominum sunt commercio, non tamen transeunt onera personalia, quæ quis ex officio, puta: pietatis, gratiæ aut fidei, debuit.

23. Juramentum esse stricti juris, & strictè interpretandum esse, propter pe-

riculum animarum & committendi perjurii; suadet ratio, cum semper rigida interpretatio fieri debeat, quoties de altero obligando agitur. Quocirca, si obscuritas quædam subnascatur, juramenti interpretatio flectenda est in favorem jurantis, ita, ut quod palam verbis expressum non est, pro omisso habeatur. Quò facit *text. in l. Quidquid ff. De V. O. ibi: Quidquid, adstringenda obligationis causâ, dictum est; id, nisi palam verbis exprimat, ommissum esse, intelligendum est: aut certè secundum promissorem, interpretandum.* Atque id maximè procedit pro foro externo; nam in foro poli seu anime, juramentum, juxta intentionem jurantis, interpretandum est. Unde *D. Gregorius* relatus in *can. Humanæ. caus. 22. q. 5. ait: Humanæ aures, verba nostra talia judicant, qualia foris sonant: Divina verò judicia, talia ea audiunt, qualia ex intimis proferuntur.* Equidem, si de ipsâ jurantis intentione, certum non possit formari iudicium; tunc etiam, in foro conscientie ac pœnitentiali, juramentum, in favorem jurantis, *strictè*, ut dictum, interpretandum, non obstante reverentiâ juramento debitâ: siquidem iste juramenti favor, principaliter respicit id, quod est verum, justum & rationabile, prout liquet ex dictis, de tribus comitibus, *veritate* nimirum, *judicio* & *justitia*. Non autem ad plura prorogatur, nec in dubio ampliatur: siquidem, quò benignior fuerit interpretatio juramenti, quò ad personam jurantis; eò faciliùs observabitur magisque evitabitur ipsius violatio seu perjurium.

24. Regula à Doctoribus communiter recepta, hæc est; quòd juramentum præstitum circa materiam *juris* (hoc est, circa illa, de quibus, jus ipsum disponit) interpretationem recipiat à jure communi, nec sit ulterius ampliandum. Vide

Layman. lib. 4. Theolog. Moral. tract. 3. cap. 9. n. 1. Pirhing. ad tit. De jurejur. n. 107.

Exemplificatur hæc Regula, 1mò. ex *cap. Tua nos. 6. De Eccles. edific. Ubi*, non obstante juramento de rebus Ecclesie non alienandis, potest Episcopus novam Ecclesiam ædificare, si populus eâ indigeat. quia hoc ipsum jure communi permissum. *cap. Ad audientiam. 3. eod.* Ac proinde casus iste, in juramento illo, censetur tacitè exceptus.

2dò. Ex *cap. Ad nostram. 21. eod.* Ubi jurans, quòd in omni causa debeat & velit fervare ordinem judicium, non tenetur vi juramenti, illum servare in manifestis ac notoriis, eò quòd de jure communi, manifesta non indigeant accusatione. *Per cap. Evidentia. De accusat. Ubi Summarium ex Abbate desumptum, sic habet: Juramentum generale sic debet intelligi, si fieri potest, ut non obviet juri; alias tanquam temerarium, non obligat contra juris observantiam.*

3tio. Ex *l. ult. ff. Qui satisfacere coguntur. Ubi, qui juratò promissit, iudicio fisti, non videtur pejerasse, si ex concessa causa, hoc deseruerit.* Sc & Clericus, qui perpetuam residentiam juravit, potest in casibus à jure permissis, abesse. v. g. Pro servitio Ecclesie. *cap. Ex parte. 13. De Cleric. non res. Vel ex causa infirmitatis, seu justæ ac rationabilis necessitatis corporalis. cap. unic. eod. in 6. Pariter, qui juravit parere judici vel mandatis Ecclesie, potest, hoc non obstante juramento, si se injustè senserit gravatum, licitè appellare, sicut jure communi permissum. Glossa in cap. Prout &. Cautio-nem. De dolo & contum. Imò hoc extendit ibidem Abbas. n. 11. ad eum casum, quo quis juravit respondere coram iudice: adhuc enim (inquit) ex causa superveniente, poterit ipsum recusare. *cap. Insinuante. 25. De Offic. Delegat. Sed**

25. *Queri potest, an juramentum sit interpretandum, juxta intentionem jurantis vel illud recipientis? R. 1mò. Juramentum bonâ fide generaliter præstitum, accipiendum esse secundum intentionem jurantis, non verò extendendum ad ignorata vel non cogitata, seu ad talia; quæ, si in mentem venissent, jurans verosimiliter excepisset. Ita Glossa in cap. veniens. 16. v. Præcivisset. Et ibid. Barbosa in Collectan. n. 4. De jurejur. D. Thomas. 2. 2 q. 98. art. 2. ad 3. Illud exemplificans in eo, qui juravit, facere voluntatem alterius: quia (inquit) in tali juramento, subintelligenda est debita conditio: Si scilicet id, quod ei mandatur, licitum sit & honestum, & portabile sive moderatum. Junge Pirbing loc. cit. n. 109. Ratio est; quia, sicut in generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verosimiliter in specie concessurus, juxta R. 7. 81. in 6. Ita discernendum de promissione etiam juratâ. Nam juramentum generaliter prolatum, debet civili modo, intelligi. L. Si cui simplici. ff. De servitutib. ac proinde, non est extendendum ad casus non cogitados, nimiumque graves & insupportabiles. L. Quamquam. Junctâ Glossâ ad v. Cogitasset. ff. De rit. nupt. Exempla habemus in cap. Veniens. 16. & cap. Quintavallis. 23. De jurejur. ex quibus evincitur, quòd cuilibet juramento promissorio, ipso, jure insint conditiones: Si potero; salvo jure superioris; si res in eodem statu permanserit &c. Et si una harum conditionum deficiat; eò ipsò, cessabit juramenti obligatio.*

R. 2dò. Si jurans fuerit in dolo, dum præstitit juramentum sub verbis callidis & amphibologicis, ad decipiendum eum, cui juravit; tunc juramentum interpretandum, ut obliget juxta intentionem recipientis, id est; juxta sanum intelle-

ctum illius, cui juramentum præstatum. Ita D. Thomas. 2. 2. q. 89. art. 7. ad 4. Covarruvias ad cap. Quamvis. De pactis. p. 1. §. 5. n. 1. & 2. Sanchez. lib. 3. in Decalog. cap. 10. n. 4. & n. 12. ac seq. citans alios. Rfo. colligitur ex can. Quacunq. caus. 22. q. 5. Ubi ex S. Isidoro sic refertur: Quacunq. arte verborum quis juret; Deus tamen, qui conscientie testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui juratur, intelligit. Quem textum procedere de juramento duntaxat doloso, notat ibid. Archidiaconus, illud probans ex ly: arte; id est: fraude, calliditate, seu versutia; atque id ipsum clarè expriment D. Thomas & Doctores citati. & Ratio est. Tum quia fraus & dolus alicui patrocinarari non debent. cap. Sedes. & cap. Ex tenore. De Rescript. Tum quia non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri. l. Non debet ff. De R. 7. prout fieret, si juramentum dolosum accipi deberet juxta mentem proferentis & non, juxta sanum intellectum illius, cui juratur. Ex his

26. INFERTUR 1mò. In omni juramento promissorio, ut ut absolute præstito, tacitè subintelligi conditionem: Salvo jure & autoritate superioris. Prout desumitur, ex cap. Venientes. 19. De jurejur. ibi: Cum prædictum juramentum vos excusare non possit, in quo debet intelligi jus superioris exceptum. Idem insinuat, in cap. Ea te. 22. eod. Ubi illicitum, nec servandum censetur juramentum, quod salvo Sedis Apostolicæ honore, servari nequit

dictum: in juramento promissorio. Nam in juramento assertorio, utpote, in quo præcisè aliquid assertitur vel negatur esse verum; nulla conditio subauditur; cum fiat super re præfenti vel præteritâ, & sit de simplici veritate; & pendere non possit; quod jam est, aut fuit. Ast verò in juramento promissorio, ut-

in potestate, quo aliquid promittitur præstari in futurum; duplex debet intervenire veritas, una intentionis seu dicti, altera, executionis seu facti futuri, quod conditioni potest esse obnoxium.

INFERTUR 2da. Subintelligi & in juramento promissorio conditionem: *Nisi is spontè remiserit, in cujus favorem, juratum est.* Ratio: Tum quia invito beneficium non tribuitur. *l. Invito. ff. De R. J.* requiritur enim ejus acceptatio. *l. Absenti. ff. De donationib.* Tum quia quilibet juri suo renunciare potest. *cap. Si diligenti. De foro compet.* ac proinde potest rem, vi juramenti, sibi debitam, alteri remittere vel condonare. Confer *Zoëf. ad tit. jur. Canonici. De jurejur. n. 78.* & in *Commentario Digest. eod. tit. n. 88.* Junge *Grotium. De J. B. & P. cap. 13. n. 18.*

Nec OBSTAT Divini Nominis invocatio & reverentia debita Deo. Siquidem juramentum in favorem hominis factum, Deus non aliter acceptat, nisi in ordine ad hominem, in cujus favorem & utilitatem cedit. Unde, si homini satisfactum etiam Deo & debitæ ejus reverentiæ satisfactum censetur. Vide *Pirhing. ad tit. De jurejur. n. 123.* *Sanchez. lib. 3. in Decalog. cap. 20. n. 7.* Cæterùm; si promissio uni facta, cedat in utilitatem Tertii, nihil operabitur remissio ejus, cui factum juramentum. Sic, si Titio juraveris, dare pauperi eleemosynam; ingredi Religionem; ducere Catharinam &c. nihil operabitur Titii remissio, cum non in gratiam ejus, sed Tertii, Deus vocatus fuerit in testem, ut proinde ad evitandum perjurium, requiratur istius Tertii remissio vel condonatio. *Sanchez loc. cit.*

INFERTUR 3ta. Juramento promissorio imbitam esse conditionem hanc: *Si res in eodem statu permanserit;* hoc est: non fuerit notabiliter mutata. Desumitur ex *cap. Brevis. 17. & cap. Quemadmodum.*

25. *De jurejur.* Junctâ Glossâ ibid. ad *§. Conditio.* Consonatque Textus in *l. Cum quis. §. 1. ff. De solution.* ibi: *Tacitè enim hæc conventio inesse stipulationi videtur; si in eadem causa maneat.* Ratio est: quia non est verisimile, quòd jurans intendere se obligare ad rem nimis difficilem, aut indecentem, qualis ex superveniente casu, facta est.

INFERTUR 4ta. Pacto vel contractui reciproco etiam jurato, suapte naturâ inesse conditionem: *Si & altera pars fidem servaverit.* Id est: steterit promissis. *Text. in cap. Permittit. 3. & cap. Sicut. 29. De jurejur.* Nam; ut habet *Regula 75. jur. in 6.* *Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem à se præstitam servare recusat.* Vide, quæ supra scripsi. *n. 21.*

27. DICES. Si præmissæ conditiones in omni juramento promissorio subintelliguntur. Ergo tale juramentum semper erit conditionatum & nunquam erit absolutum. *q. Neg. Sequelam.* Tametsi enim conditio merè extrinseca reddat contractum vel juramentum conditionale: v. g. Hæc: *Si Titius Consul factus fuerit. Si navis ex India venerit &c.* Aliud tamen est de conditionibus, quæ suapte naturâ, vel ex legis necessitate, insunt. Tales enim conditiones non reddunt actum conditionatum, prout expressè habet Textus, in *l. Conditiones. ff. De conditionib. & demonstr.* ibi: *Conditiones, quæ tacitè inesse videntur, non faciunt legata conditionata. Id quod verum, licet ejusmodi conditiones expressè apponerentur.* *l. 3. ff. De legat. 1.* Ubi *Summarium* sic habet: *Expressio conditionis per modum, qui ex necessitate inest, nihil operatur.* Sive, ut loquitur Textus: *non facit legatum conditionale.*

28. INFERTUR 5ta. Juramentum etiam absolute prolatum de servandis Statutis alicujus Ecclesiæ, Collegii vel Com-

mu-

munitatis, non extendi ad futura, nisi expressè in aliqua parte juramenti, facta sit mentio de futuris. *Ratio sæpius data est.* Quia juramentum est strictè interpretandum, adeoque censetur præstitum super observandis Statutis tempore præstiti juramenti existentibus & cognitis, non autem primùm futuris: quæ, utpote incerta, varios difficilésque exitus sortiri solent. Igitur non est verosimile, quòd jurans se servaturum statuta, intenderit servare etiam statuta futura, nisi id nominatim expresserit, aut posteriora statuta sint talia, ut novitatem non inducant, sed vetera duntaxat declarent; quia, qui declarat, nil novi constituit, & declaratio legis, retrahitur ad tempus conditionis legis, eique à principio inuisse intelligitur. *Authent. De raptis mulierib §. fin. collat 9.* Et notat *Glossa ad cap. Sicut nobis. §. Respondemus. De V. S. in 6.* Atque ita tenent *Baldus in cap. Clericus. n. 2. Barbof. ibid. n. 7, De jurejur. Pirhing. ad eund. tit. n. 105, Contra Joan. Andream. ad dist. cap. Clericus. n. 1, & 2, Abbatem ibid n. 2,* & quosdam alios, contententes; juramentum simpliciter præstitum de servandis Statutis, extendi etiam ad servanda illa, quæ impofterum edentur; saltem, si non multùm sint præjudicialia. Hanc opinionem suam, probant ex eo, quòd locutio indefinita æquipolleat universali. *Glossa in Proæmio Decretal. §. In judicio.* Et quòd in *l. pen. Cod. Quæ res pignor. obligar. poss.* Si debitor res suas hypothecæ supponat indefinitè; nihilominus Hypotheca etiam ad futuras res producat. Verùm ætur, ad *imum*, Indefinitam locutionem æquipollere universali, quando subest eadem ratio omnium sub indefinita comprehensorum; secus verò, si subsit ratio diversa, qualis hic apparet. *Ad 2dum Btur.* Delictum esse inter juramentum & Hypo-

thecam. Illud enim, quod dicitur de Hypotheca vel Pignore; ideo laxius accipiendum; quia Pignus datur & gratiâ *Creditoris*, ut ei fiat affecuratio rei creditæ, & gratiâ *Debitoris*, ut ei sub constitutione pignoris, faciliùs quidpiam mutuò concedatur, vel fides habeatur; ut non sit mirum, quòd etiam ad futura extendatur. Secus res se habet in juramento, quod est strictæ interpretationis, & absque ratione, extenderetur. Consonat *Sylvius, loc. cit. §. Quæritur, 4, conclus. 1, Ubi art. 8,* bene ex *D, Thoma* probat, majorem esse voti obligationem, quàm juramenti; eò quòd voti violatio, sit perfidia contra Deum, juramenti verò violatio, solam importet irreverentiam erga Deum.

29. Ob materiæ cohærentiam, indagari potest, num Reus judici interroganti teneatur fateri veritatem? Communis Theologorum cum *D, Thoma, 2, 2, q, 69, art. 2,* & Jurisperitorum sententia est, judici haud legitimè interroganti, aut non servato juris ordine procedenti, non teneri Reum patefacere veritatem, nec jurare de *Calumnia*, vel *dicenda veritate*. Ut autem Reus legitimè, & servato juris ordine interrogetur, ultra hoc, quòd judex debeat esse legitimus, requiritur; ut vel præcesserit infamia super aliquo crimine, vel quædam expressa seu manifesta indicia ejus prodita sint; vel quòd præcesserit accusatio, seu denuntiatio criminis, unà cum semiprobatatione ipsius. Alioquin, si nullum horum intervenerit; non censetur Reus servato juris ordine interrogari.

Unde RESULTAT, quòd de occultis criminibus, de quibus nempe nulla præcessit infamia, probatio vel grave indicium, Judex Reum interrogare nequeat; ut liquet, ex *cap. Qualiter & quando, 17, §. fin. De accus.* ibi: *Exceptis criminibus*

nibus occultis. Occulta enim publicanda non sunt, sed soli Deo relinquenda. *can. Erubescant. dist. 32. & can. Si omnia. quest. 1. Junctâ Glossâ ibid. ad 7. Si omnia.*

RESULTAT etiam; quòd Judex Reum de uno crimine diffamatum vel etiam convictum, non possit examinare de aliis criminibus disparatis, quæ scilicet nec suapte indole, nec indiciis, connexa sunt. Ut: si quis fuerit convictus de furto, non poterit examinari de Homicidio; nisi præcesserint aliqua hujus indicia. Quinimò, convictus de uno homicidio, nequibit examinari absque novis indiciis, de homicidio distincto. Prout ex Theologis, probant *Navarrus. ad tit. De judiciis n. 62. & Layman. lib. 3. tract. 6. cap. 5. n. 5. citans alios.*

30. Sed quid? si Reus dubitet, an legitime interrogetur? Non teneri tali casu fateri veritatem, probabilius tenent *Lessius. lib. 2. De just. & jure. cap. 31. n. 10. allegans Cajetanum & Adrianum, Layman. loc. cit. n. 4. conclus. 2.* Ex ratione, quòd nemo teneatur obedire superiori cum gravissimo suo incommodo, nisi constet, eum legitime præcipere; manet enim quis in possessione suæ libertatis & incolumitatis seu bonæ famæ. Stante autem dubio, non constat; quòd Superior seu Judex legitime præcipiat. Ergo. Et huc facit, quòd in dubio, favendum sit Reo. Per *cap. Cùm partium. 11. De R. J. in 6. & l. favorabiliores. ff. eod.* Unde vulgatum illud: quòd in dubio, obediendum sit legitimis Superioribus. *can. Quod culpatur. caus. 23. q. 1.* solum procedit; quando concessâ auctoritate legitimi Superioris, dubium remanet, an res præcepta sit licita nec ne; non verò, si dubitetur; an is hîc & nunc habeat potestatem legitime præcipiendi, sicut supponitur in casu nostro. Unde in praxi, Judex debet ex allegatis & pro-

batis, convincere Reum, quod legitime interrogetur & respondere teneatur, ut post *Lessium* observavit *Ludovicus Miranda. in Ordine judicario. tom. 2. q. 19. art. 13. concl. 2.* Alioquin poterit Reus excipere contra nullitatem processûs, ob defectum diffamationis, indiciorum aut semiplenæ probationis. Cæterum, in dubio, judicis erit, de horum sufficientiâ cognoscere. *l. Si quis ex aliena. ff. De judiciis.* Ubi sic habetur: *Prætoris enim est existimare, an sua sit jurisdictio.*

Quòd si autem Judex, servato juris ordine interroget, ac, vel sub juramento, vel alias legitime præcipiat sibi veritatem aperiri; tenebitur Reus sub peccato lethali illam manifestare. *Ratio:* Quia quilibet tenetur obedire Superiori legitime præcipienti: & correlativa sunt: juridicè interrogare, & teneri respondere. Atque hoc sustinent *D. Thomas. 2. 2. q. 69. art. 1. Cajetanus. & novissimè Sylvius ibid. obtinere etiam in causis criminalibus gravioribus, illis videlicet, in quibus timetur sententia mortis, triremium, perpetui carceris, confiscationis omnium bonorum &c.*

31. Ast oppositum tenent *Sannig. De jurejur. cap. 2. n. 5. Lessius. loc. cit. n. 16.* ac recenter *Joan. Cardenas. in Crisi Theologica. Dissert. 19. Ad propositionem 26. & seq. ab Innocentio XI. damnatas. cap. 7. n. 81. citans complures alios.* Nec deest ratio: Siquidem præceptum judicis, de dicenda veritate; debet esse secundum naturam, hoc est attemperatum conditioni naturæ humanæ, prout de ipsis legibus generatim habetur, *can. Erit autem lex. dist. 4.* Atqui præceptum judicis non est secundum naturam, si Reus (quamdiu scilicet superest spes evadendi) illicò teneretur fateri crimen hujusmodi necdum plenè probatum. Ergo. Huc facit; quòd cuilibet liceat transigere, seu pa-

pacilci super crimine capitali (excepto adulterio) sicque sanguinem & vitam redimere l. *Transigere. Cod. De transactio- nib.* etsi secus sit in aliis criminibus, ut *ibid.* dicitur. Unde hujus sententiæ Doctores passim tradunt: Confessarium, non debere Reum ita persuasum, multum urgere, sed posse ipsum absolvere. Aliud tamen haud dubie dicendum, si delictum esset adeo probatum, ut non superesset spes evadendi. Et ita putem intelligendum esse Divum Thomam *loc. cit.* quidquid contradicat F. Sylvius. in 2. 2. q. 69. art. 1. citans Paludanum, Cajetanum, Salonium, Navarrum & Azorium. Si enim Reus plenissime convictus, possit adhuc e carcere aufugere, & non teneatur ibi manere, ut supplicium patiatur; cur teneretur crimen, necdum plene convictus, fateri, si supersit spes evadendi? Hoc argumentum sibi objicit Sylvius, sed nequaquam ibidem solvit, quinimò *art. 4. pag. Mibi 484.* ex D. Thoma, cum Cajetano, Soto & aliis communiter, fateri cogitur: quod Reus etiam justè ad mortem vel mutilationem condemnatus, licite possit aufugere. Ex ratione; quod fugiendo utatur jure suo, quod unusquisque habet ex instinctu naturali, ad sui conservationem. Deinde inquit *ibidem Sylvius:* Reus non tenetur facere id, unde mors (idemque judicium est de alio gravi damno corporis) sequatur. Ergo non tenetur manere in carcere, ex quo scit, se ad mortem vel ad mutilationem esse ducendum. Ita Sylvius contra se ipsum argumentari cogitur ex D. Thoma *loc. cit. ad 2.* Quò facit, quòd idem Sylvius, *loc. cit. concl. 3.* fateri cogatur; Reum ad carcerem perpetuum legitime condemnatum, posse aufugere, & Reum justè ad mortem condemnatum, posse carceres & vincula rumpere, ut evadat. Atque in hanc sententiam, pag. 485. ite-
A Hochkirchen, Ethica Christi. Pars I.

rum citat Authores supra citatos sibi minime coherentes Longè alia est quæstio, utrum Reus teneatur fugere; si possit. Hanc enim quæstionem cum D. Thoma & agmine Doctorum, resolvimus *negative* [regulariter loquendo] Ratio est; quia non fugere, non est seipsum occidere, sed solum, non tueri vitam suam; hoc autem licet, propter causam ad hoc sufficientem, veluti; studio satisfaciendi pro peccatis, aut ædificandi proximos; quâ ex causâ, etiam licet vitam exponere pro proximi salute, ut docet D. Thomas. 2. 2. q. 26. art. 5. ad 3. & q. 32. art. 6. Confer Sylvium *loc. cit. art. 4. pag. 486. & seq.*

32 Non levis superest *questio*, Utrum Reus ex præsumptione falsa, interrogatus, teneatur confiteri propositionem veram, si ex ista confessione, in foro externo, condemnandus esset de crimine aut debito, cujus reverà in conscientia reus non est? Lugo. *Disp. 40. De justit. & jur. sect. 1. n. 4.* ponit hoc exemplum. Titius ex falsa præsumptione patrati homicidii, judicialiter interrogatur, an tali die, tali loco, stricto gladio, apparuerit? quod quidem verum est, ac etiam jam semiplene probatum; Verum non strinxit gladium, ad patrandum homicidium, sed ob aliam causam. *Questio* inquam est, an Titius sic interrogatus, possit absolute negare; quòd tali loco & tempore, strinxerit gladium, aut stricto ense apparuerit, ne alioquin, ut ut innocens, ob tam gravem præsumptionem, ad torturam redigatur, aut homicidii reus condemnatur?

Loquendo pro foro *poli seu conscientie*, probabile certè est, quòd interrogatus à judice, ex præsumptione falsa delicti vel debiti, possit negare ejusmodi propositionem, utpote falsam in sensu ab Authore vel Judice, hic & nunc principali-

ter intento. Ita *Navarrus*. ad *can. Humane aures. caus. 22. q. 5. quest. 1. & 2.* Ubi non solum, talem asserit: coram Deo, esse immunem à mendacio, sed etiam à perjurio, si juratò interrogatus id negaverit. Idem docent *Covarruvias. lib. 1 Var. Resol. cap. 2. n. 3. Baldus. ad tit. Cod. De fide instrum. n. 30. Hyppolitus. singul. 177. & Covarruvias* dicit; quòd, si *Sempronius* petat à me centum florenos, quos mihi mutuò dederat, sed ego ipsi secretò, absque testibus reddideram; possim, sine ullo crimine, hanc ejus petitionem negare. Quia [*inquit*] nullum hic intervencit mendacium, ex ratione; quòd Actor in eo libello asserat, se centum mihi mutuò dedisse & adhuc me debere; quod falsum est; cùm ei totum reddiderim: & ideo petitio, eà formâ, qua fit & judici proponitur, falsa est, & justè à me, in genere, negari potest. Eodem tenore discurrit *Jason. in l. Manifestè. n. 7. ff. De jurajur. post Immolam & Geminianum.* Consonant *Sylvester. Verb. Juramentum. 3. q. 2 circa finem. Navarrus. in Manuali. cap. 12. n. 19.* Illud exemplificantes in interrogato, tempore pestis, à custodibus civitatis, num veniat ex tali loco, quem falsò existimant esse peste infectum? Nam, si novit, locum illum à peste penitus esse immunem; tunc potest dicere & jurare, se inde non venire, referendo se ad principalem intentionem illorum custodum: quamvis *Fagnanus. ad cap. Falsidicus. n. 36. & seq. De crimine falsi.* Ubi restrictiones mentales ex professo impugnat] hoc ultimum exemplum cum aliis similibus, falsitatis arguat. Sed

Ratio responsionis nostræ est: Quòd interrogatus vel adjuratus, non teneatur attendere verba nudè & materialiter spectata ipsius interrogantis, sed potiùs respicere ejus intentionem & mentem:

Quia non debet aliquis verba considerare, sed voluntatem & intentionem: quia non debet intentio verbis deservire, sed verba intentioni: prout loquitur *S. Gregorius Papa. relatus in can. Humane aures 22. q. 5. & cap. Intelligentia. 6. De V. S.* Jam verò, interrogatus à iudice, ex præsumptione falsa delicti vel debiti, si respondeat, negando propositionem, utpote falsam in sensu ab Actore vel Iudice principaliter intento; considerat non verba nudè prolata, sed intentionem iudicis interrogantis. Ergo.

Adhæc: Stante præsumptione falsâ, interrogatur quis injustè; quia delictum vel debitum, non est vel *semiplenè* probatum. Ergo non tenetur fateri veritatem. Confer *Navarrum. ad cit. can. Humane aures. Ubi questione 1. & 2da.* solvit argumenta *contraria.*

Dices: In foro animæ, juramentum interpretandum est juxta mentem & intentionem recipientis. per *can. Quacunquæ arte. supra cit. &c. cum Navarro. ubi supra quest. 2. n. 13.* quòd quidem regulariter teneatur quis respondere interroganti seu adjuranti, juxta mentem ac intentionem ipsius, sed id fallere; quando alia mente, quam debet, quis interrogatur. Tunc enim sufficit, quòd respondeat secundùm eam mentem, quâ debet interrogari, & sic veridicè loquatur. Hoc autem fit in exemplis allatis. Ergo.

33. Responsioni nostræ maximè videntur obstare *propositiones 26. 27. & 28. ab Innocentio XI. anno 1679. die 11. Martii damnatæ;* quibus, ut ex Decreto patet, sub poena excommunicationis *latæ sententiæ*, prohibetur doceri; licitum esse, uti restrictione mentali, aut locutione *ambibologica.* Ut huic objectioni satisfaciamus.

Scire oportet, quòd *Ambibologia*, vi nominis, idem sit ad *dictum dubium*, sive

sive sermo dubiam sententiam indicans, prout exponit noster *Ambrosius Calepinus. Verb. Amphibologia: Restrictio verò mentalis*, sit purus conceptus mentis, qui nullo modo concordat cum verbis ore tenus prolatis, aded, ut ejusmodi conceptus mentis, per restrictionem mentalem intentus, præter loquentem, non possit ab alio audiente percipi. De hujusmodi restrictione mentali, accipiendæ sunt propositiones damnatæ, & in propositione 29. id *Amphibologia*, laxiore significato, capitur pro simili restrictione. His præmissis

Ex deo cum *Joan Cardena. in Crisi Theologica, ad propositiones ab Innocentio XI. damnatas, Dissert. 19. cap. 4. n. 35. Sporer. tom. 3. Theol. Moral. tract. 3. in 2. præceptum Decalogi. cap. 1. sect. 3. n. 104. Et seq. Lessio lib. 2. De just. Et jur. cap. 42. n. 48.* Ibi solum damnari restrictiones mentales seu amphibologias, quæ fiunt per retentionem mentis, ultra verborum significationem, quod non fit in exemplis à nobis allatis, cum responsiones ibidem datæ, nihil verbis superadant solâ mente retentum, sed respondeant intentioni Actoris vel judicis interrogantis. Et huc facit; quod hîc interveniat justa causa utendi tali amphibologiâ; ne videlicet alioquin innocens, ex falsa delicti vel debiti præsumptione, injustè condemnetur. Nam, quod sine rationabili causa, non sit licitum uti amphibologiis [utpote multiplicem deceptionis causam præbentibus, & communi humanæ societatis bono repugnantibus] indubitatum est. Porro, licitæ amphibologiæ exemplum habemus ex illo Salvatoris effato: *Joan. cap. 7. Non ascendam ad diem festum.* Cum tamen ascenderit postea, *non manifestè, sed quasi in occulto.* Siquidem verba illa, absque aliâ restrictione mentali, veritatem habebant, ex

circumstantiâ mentis eorum, quibuscum Christus loquebatur. Nam fratres sive cognati ipsius, dixerant Christo: ut pergeret in Judæam & quæreret palam esse, manifestando seipsum, per miracula: quo modo Christus negavit, se ascensurum, etsi postea ascenderit, *quasi in occulto*, prout loquitur sacer textus.

34. Hactenus de juramento potissimum *Affertorio*; nunc speciatim de *Promissorio* agendum: & velut certum supponitur 1mo. Omne juramentum promissorium debite factum, circa materiam honestam & cedentem in honorem Dei, vel bonum tertii; ex virtute Religionis, parere obligationem servandi illud. Generalis enim & immota est Regula; quod omne juramentum sit servandum, si sine salutis dispendio servari possit. 2do Juramentum de re inhonesta, turpiseu illicita præstitum, nullam inducere obligationem. Siquidem *in malis promissis fidem non expedit observari.* juxta *R. J. 69. in 6. juncto cap. ult. De pactis.* Neque juramentum institutum est, ut esset vinculum iniquitatis *cap. Quanto. 18. De jurejur.* Unde *Regula 58. juris in 6.* Indistinctè sic habet: *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum.* Atque exinde, *can. Unusquisque. caus. 22. q. 4. ex D. Ambrosio. lib. 3. De Officiis. cap. 12.* gravissimè perstringitur factum *Herodis Regis*, qui *Saltatrici* præmium turpiter promisit & crudeliter solvit.

Porro, non solum turpe censetur juramentum, si absque peccato mortali nequeat observari, sed etiam, si involvat peccatum solum veniale.

Nec OBSTAT *cap. Si verò. & cap. Cum contingat. De jurejur. & cap. 2. De pactis in 6.* Quæ capitula loqui videntur de peccato mortali, quod vergit in detrimentum animæ: *Nam & peccatum veniale, licet non per se & immediatè,*

privet hominem vitâ æternâ, disponit tamen de se ad mortale, & verè est offensa Dci. Proinde juramentum de faciendo peccato veniali, velut vergens in dispendium salutis animæ, non est servandum. *cap. Cùm contingat. cit. Confer Fachineum. lib. 3 Controv. juris. cap. 72. & Respondeo.*

DICES. In *cap. Cùm quidam. 12. §. Illi verò. De jurejur.* dicitur quis absolvendus à juramento, quod erat illicitum, scilicet contra humanitatis officium, ut: *Non loqui patri vel matri, fratri vel sorori.* Ergo videtur supponi valor juramenti. Non rectè responderis cum *Glossa ibid.* textum intelligendum esse, de absolute ne ad cautelam; siquidem illa adhibetur in casu, quo vinculum est dubium, & rationabiliter timetur; hîc autem ex textu patet; esse certò nullum. Veriùs igitur dixeris: verbum *absolvendi* accipi de absolute ne *declarativâ nullitatis*, non autem pro *dissolutivâ vinculi*, quod nullum fuit: cujusmodi absolutio, *facti* in jure vocatur, ut liquet ex *can. Audivimus. caus. 24. q. 1.*

Præmissa Assertio ampliatur etiam ad juramentum *temerarium*, seu incautiùs factum, puta: si juramentum observatum vergeret in pejorem partem. Sic *can. Si aliquid. caus. 22. q. 4. David Rex*, cùm per Dominum jurâisset, occidere *Nabal* virum stultum & impium, atque omnia ad ipsum pertinentia demoliri, ob injuriam sibi servisque suis illatam, *1. Reg. 25.* Nihilominus ad primam intercessionem *Abigail* foeminæ prudentis, remisit minas, revocavit ensẽ in vaginam, neque aliquid culpæ, se tali perjurio, contraxisse doluit. *dit. can. Si aliquid.* Unde *D. P. Augustinus relatus. can. Juravit. ead. caus. 22. q. 4.* inquit: *Juravit David temerè, sed non implevit jurationem, majori pietate.*

Ulterius: Juramentum soli Deo factum, de opere minus perfecto, & cujus oppositum, sit melius; sicut & juramentum Deo factum de re prorsus indifferente; non est obligatorium. Hæc est sententia *D. Thomæ. 2. 2. q. 89. ars. 7.* quam sequuntur Theologi & Canonistæ communiter. & desumitur, ex *cap. Pervenit. 3. De jurejur.* Ubi sic habetur: *Non enim propositum aut promissum infringit, qui in melius, illud commutat.* Ubi bene observavit *Abbas. n. 2. per ly: promissum*, intelligi *promissum juratum*: quia alioquin textus ille non posset trahi ad titulum: *De jurejurando.* Ratio autem Assertionis nostræ est; quia juramentum soli Deo factum, induit aut imitatur naturam voti, quod, de re impeditivâ majoris boni, emissum, non obligat; ita, ut illo non obstante, licitè eligatur illud majus bonum. *cap. Scripturæ. De voto &c.* Idem est; si juramentum cadat in rem prorsus indifferentem; ita, ut hîc & nunc, pensatis omnibus circumstantiis, talis remaneat. Quia Deus juramentum de præstando aliquo vano & otioso, cujusmodi est res prorsus indifferens, non acceptat, neque ad illud obligare censetur, cùm inde nihil honoris ipsi accrescat.

DIXI IMÒ: *Juramentum soli Deo factum.* Nam hujusmodi juramentum majoris boni impeditivum, factum homini, simpliciter obligat ad suâ observantiam, nec potest in melius commutari cum nocumento ejus, cui factum, & ipso invito. Quia per hujusmodi promissionem, acquiritur illi jus ad rem, quod invito non est eripiendum, etiam propter bonum Deo gratius secundum se. Hoc enim in casu promissionis homini factæ, quæ inducit obligationem justitiæ, cessat esse Deo gratius, sed fit Deo ingratum.

35. Igitur, ut juramentum promissorium homini factum obliget, sufficit, quodd

quòd res promissa possit servari absque dispendio salutis æternæ; hoc est; sine peccati mortali aut veniali. Regula enim immota est, quòd juramentum homini præstitum, necessariò sit servandum, quando potest servari absque animæ detrimento, simulque non redundat in alterius injuriam vel damnum. Sic statuunt Doctores unanimiter, quòd debitores, qui se obligaverunt ad solvendas usuras, etsi cogi non debeant ad earum solutionem; eò quòd nulla fuerit ipsarum obligatio. *Clem. unic. De Usuris.* Cogendi tamen sint Domino reddere juramentum, & usuras solvere, si juratò solutionem promiserint, per textum in *cap. Debitores. 6. De jurejur.* Ex ratione; quòd solvere usuras, non sit peccatum, quia potest quis licitè suum alteri dare. Nec **OBSTAT**; quòd alter recipiendo usuras peccet; nam ipsius culpâ id accidit, cum posset & deberet gratis mutuum dare, juxta illud *Luca 6. Benefacite & mutuum date, nihil inde sperantes.* Confer *Zoës. ad tit. De jurejur. n. 53.*

Tamet si quoque pactum legis commissoriae velut usurarium omnino reprobatum sit. *l. ult. Cod. De pactis pignor.* Equidem, si debitor creditori juratò caverit, non repetiturum se pignus, si intra certum tempus, soluto debito, pignus non redemerit; stare debet juramento. *Arg. cap. Significante. junctâ Glossâ & Si est ita. De pignorib.* Ratio est eadem, quæ data de usuris solvendis. Cæterum, nullum exinde jus accedit ipsi creditori; nam ille nihilominus tenetur debitori fructus restituere, aut eos in sortem imputare; planè, sicut de usurarum restitutione præscriptum est. *Zoës. loc. cit. n. 56.*

36. Porro, juramentum factum homini, ita obligat, ut res semel promissa, ipso invito, in aliud opus etiam melius, commutari non possit: sequitur enim ju-

ramentum naturam contractûs, cui subjungitur, qui in specie est adimplendus; ut non sit licitum debitori, commutare rem promissam, in aliam etiam meliorem, *l. 2. §. 1. ff. Si certum pet.* Neque enim jus alteri quæsitum auferendum est. Igitur, quod juratò promissum, individualiter præstandum est, quod non fit, si aliud agatur aut detur, licet æquivalens aut melius. Aliud est, si consentiat creditor, aut is cui promissio facta. Ipso enim consentiente, commutatio non solum in melius, sed & in minus, fieri potest; cum quilibet sibi præjudicare possit. Confer *Gutierrez. De juramento. p. 3. c. 6. & Suarez. lib. 3. De juram. cap. 36.* Ex quo

37. **INFERES 1.** Quòd si juraveris *Cajo* dare 20. *strenos*, Et postea velis Deo offerre calicem valentem quinquaginta, aut tantumdem dare pauperibus; non possis *Cajo* negare suos *viginti strenos*: quamvis oblatio calicis, aut datio talis eleemosynæ, de se foret opus melius & Deo gratius.

INFERES 2dò. Si è contra juratò promississes in Dei honorem expendere 20. *strenos*, quòd possis propriâ autoritate, illos applicare conficiendo Sacro Calici, valituro *quinquaginta*, aut tantumdem pauperibus largiri. Disparitas autem est; quòd in juratâ promissione homini factâ, spectetur, quid illi gratius sit, in promissione autem Deo facta, quid melius. *Layman. lib. 4. Theol. moral. tract. 3. cap. 6. n. 6. Reiffenstuel. Theol. mor. tract. 6. dist. 2. n. 261*

38. **QUÆRI** hîc potest *imò.* An juramentum per Procuratorem præstitum, obliget Principalem mandantem? Juramentum per Procuratorem præstari posse, & illum obstringere, cujus nomine juratur, certum suppono; cum quod quis per alium facit, ipsemet facere videatur.

deatur. Quinimò, ut alibi dictum; Matrimonium, per alium rectè contrahitur, obligatque ipsum Mandantem, non verò Procuratorem. Opus tamen est speciali mandato, ad jurandum *in animam mandantis*; si enim citra mandatum, & in animam propriam quis juraverit; non alius, quam jurans obligari posset. Necessum quoque est; ut non sit revocatum mandatum. Illo enim revocato [si revocatio ad notitiam Procuratoris pervenerit] juramentum non teneret Mandantem, quod secus esset [saltem pro foro externo] si revocatio non pervenisset ad Procuratoris notitiam. Ubi excipiendus est *Matrimonii* casus, per *cap. fin. De Procurat. in 6.* Siquidem, ibi decisum; non teneri ad complendum Matrimonium per Procuratorem initum; si ante illius contractum, *Principalem* poenituit mandati & consensùs, licet mutatio non pervenerit ad notitiam Procuratoris, idque ob specialitatis rationem, quæ in omnimoda Matrimonii libertate, posita est.

39. QUÆRI potest 2do. An valeat & obliget juramentum de non accusando uxorem super crimine? Hunc casum proponi, & resolvi videmus in *cap. Quemadmodum. 25, §. Illud. De jurejur.* Ubi *Innocentius Papa* distinguit; an maritus juraverit non accusare uxorem indefinitè, super qualicumque crimine; an verò duntaxat super adulterio? & decidit *ibidem* Pontifex: in prima specie, juramentum utpote temerarium, non obligare, saltem in tota sua latitudine, eò quòd sint casus, in quibus accusatio est præcepti, ut in casu infidelitatis, de quo in *dicto §. Illud* aut omissio ejus est impeditiva melioris boni. In posteriori specie, posset etiam videri, non esse obligatorium juramentum, eò quòd omittens accusationem, videatur patronus turpitudinis uxoris suæ, celans ejus crimen; ut habet

textus in *cap. Si vir. De adulter.* censeaturque eam invitare ad adulterandum, promissâ quasi spe impunitatis, præcipue, si ante delictum, juramentum tale sit præstitum. *l. Si unus. §. Pacta. ff. De pactis.* Rescriptit tamen *ibidem* Pontifex; istis non obstantibus, tutius esse propter juramentum, ut vir non accuset uxorem, non tantum in calu, quo delicto jam patrato, sic juravit, verum etiam, si juravit ante delictum commissum. Nec OBSTAT ratio in contrarium mox adducta: quia Pontifex censet sufficienter obviari licentiæ peccandi, per facultatem denunciandi, ad agendam poenitentiam, quæ salva est marito, non exclusâ per juramentum. Quòd, si denuntiatio non proffit; accusatio erit licita viro, imò necessaria; tum ad punitionem uxoris, tum ita requirente decentiâ & honestate viri, ac scandalo, quod tollendum: siquidem tunc tali juramento deessent debitæ conditiones, adeoque cessaret obligare. Ita *Innocentius loc. cit. in fin.* Porro, non simpliciter negat Pontifex uxorem accusari posse, sed tantum ad divortium faciendum, & sic ad privatam satisfactionem, ut videatur viro non esse negata licentia accusandi *criminaliter*, ad vindictam publicam, ita bono publico postulante, cui, per juramentum, nemo præjudicare potest, ut infra dicetur.

40. QUÆRI potest 3tid. An juramentum metu extortum sit servandum? Hanc quæstionem supra n. 20. tetigimus: sed nunc pleniùs agendo, SUPPONO non esse quæstionem de metu, sine injuria illato; cum certum sit, juramentum tali metu extortum, esse obligatorium. *Quæstio* igitur tantum est de juramento, cui metus injustè incussus, causam dedit. Et DICENDUM; quòd obliget & valeat tale juramentum, si aliunde cadat super materiam capacem, & honestè impleri possit.

fit. Atque hoc satis colligitur ex *cap Si vero. & cap. Verum De jurejur.* Item ex *cap. 2, & 4, De his quæ vi metusve caus. fiunt.* & probant *Covarruvias.* in 4. *Decret. p. 2. cap. 3. §. 5. n. 2. Matth. De afflictis. Decis. 263. Sanchez in Decalog. lib. 3. cap. 11. n. 13.* Ex ratione; quòd nec metus solus, nec sola injuria, nec utrumque simul, auferat intentionem & voluntatem obligandi, cum coacta etiam voluntas, sit voluntas, & injuria nihil conferat ad minuendum *voluntarium*, sed faciat, actum non esse *spontaneum*, ut consequenter non obstante metu, injustè incusso, verum subsistat juramentum quod suapte natura obligationem inducit.

41. Non obstat autem textus in *cap. 2. De jurejur.* quo dicitur nullis juramenti vinculis constringi, qui metu coactus juravit. *Nam* non significatur ibi, quòd juramentum illud non obligaverit; sed, quòd non ita obligaverit, quin jurare coactus, justam habeat petendæ absolutionis causam, quæ & in isto textu indigetur.

Neque **OBEST**: quòd votum metu *justo*, id est gravi, injustè, ab agente naturali libero, incusso, emissum, non obliget; Neque Matrimonium simili ex metu contractum, teneat; *Nam* hæc propter summam eorum libertatem, quam visum Ecclesiæ in istis permittere, propter statûs perpetuitatem, ita statuta sunt. Consonat *Sylvius loc. cit. §. Quæritur 1. pag. Mibi 638. & seq.*

Itaque juramentum servandum, quatenus honestè & sine animæ periculo, servari potest, saltem ex parte jurantis, prout sæpe dictum. Quocirca, supra insinuavimus; cum, qui latroni ad evadendum, quid juratò dare promisit, juramenti vinculo teneri; ut ut enim per injuriam coactus sit jurare & promittere; juravit tamen; & quod juravit, præstare potest,

sine animæ detrimento; proinde cogitur Domino reddere juramentum.

42. Sic pariter diximus: relaxatum ex carcere, sub juramento de redeundo, teneri redire, non tantum, si justè fuerit incarceratus; & justa timeatur mortis poena; sed etiam: si injustè fuerit carceri mancipatus, aut injustum timeatur mortis supplicium, *Ratio* semper eadem est, quòd nempe talis juramenti observatio, non vergat in dispendium animæ, quinimò contineat opus virtutis; ejus verò omisso, deceptionem. Nec DICAS: Neminem sine piaculo, se posse morti offerre; cum nemo sit vitæ suæ Dominus. Hoc enim *fallis*, si justa subsit causa, quam hîc ponit juramentum.

Quando igitur *Covarruvias. Variar. Resolut. cap. 2. n. 9. & Navarrus. in Summa. cap. 12. n. 8.* cum aliis oppositum resolvunt; intelligendî sunt in casu, quo periculum non fuit prævisum aut cogitatum; ignorantia enim tollit animum jurandi, & facit deficere conditionem, quæ tacitè subintellecta, scilicet: *Si sine periculo rediri possit.* Quanquàm verò, etiam prævisò periculò, equidem jurasset; attamen non spectandum, quid fuisset juraturus; sed, quid & quatenus defacto juraverit? Neque ad rem facit: quòd, nisi jurasset reditum; in eodem mansisset periculo, quia satis est, quòd non juraverit se rediturum, cum illo periculo. Confer *Malder. De just. & Religione. tract. 10. cap. 6. dub. 6.*

43. Ulterius hic QUÆRI potest 4to. An obliget juramentum dolosè extortum? *æstur.* Sub distinctione, an dolus versetur circa *substantiam*, an circa *qualitatem accidentalem* & causam merè *extrinsecam* ac *impulsivam*? Primo modo irritum est juramentum; non quidem propter injuriam, sed propter defectum consensûs, quem ponit dolus. Secundo modo, jura-

juramentum tenet; cùm non tollatur consensus circa rem principalem. Idem omnino dicendum de errore, scilicet; quòd si versetur circa substantiam; vitiet actum; quia ponit incognitum, ad quod non extenditur juramentum ejusve obligatio. Id quod verum; licet quis generatim jurare intenderit; quia, ut quis ad speciem obligetur, illa debuit fuisse præcognita. Confer *Sylvium loc. cit. §. 2.*

44. Pro resolutione objectionum, quæ argumentò de metu ad dolum & errorem, proponi possent; Notandum; non æquiparari in jure, metum & dolum, quòd ad omnia. Nam dolum scilicet circa substantiam, aufert totum consensum, & causat simpliciter involuntarium, atque ita ipsius juramenti effectum impedit: metus verò relinquit simpliciter voluntarium, & causat solum (ut ajunt Scholastici) involuntarium secundum quid, quatenus secluso metu, non poneretur consensus. Metus tamen præbet facilis absolutionis causam. Hic consequenter

45. QUÆRI potest s^{id}. An enormissima læsio, tempore præstiti juramenti non cognita, faciat; ut ipsi juramento contraveniri possit? *ætur* autem *Negativè*; nisi petita & obtenta fuerit absolutio; quia, licet dolum talis, præbeat absolutionis causam; non tamen abstulit consensum, ut colligitur ex *cap. 1. De jurejur.* & tradit *Covarruvias. ad cap. Quamvis. p. 3. §. 4. n. 5.*

46. QUÆRI potest s^{id}. An & quatenus obliget juramentum servandi Statuta, Capitulationes, aut consuetudines alicujus Ecclesiæ vel Communitatis? *R. 1mo.* Juramentum generale servandi Statuta & Capitulationes vel Consuetudines alicujus Ecclesiæ vel Communitatis, obligat solum ad servanda ea, quæ sunt licita, possibilis & libertati Ecclesiasticæ haud præjudicialia. Ita expressè decisum in

cap. 1. De jurejur. in 6. & consonat cap. Sicut nostris. 27. & cap. Intellectò. 33. eod. & huc facit Constitutio 91. inter Apostolicas. & Constitutio Pii V. 64. Durum nimis. quæ habetur unà cum priori, tom. 2. Bullarii Romani. Maximè verò considerari meretur Innocentio XII. novissima Constitutio. incip. Ecclesiæ Catholice. edita, die 22. Septembris 1695. ad tollendum abusum illicitarum Capitulationum, quas occurrente vacatione Ecclesiarum seu Monasteriorum, ab iis, ad quos electio personarum illis præficiendarum, spectat; non raro fieri contingit. Hac Constitutione, non solum innovantur Constitutiones Nicolai III. Pii V. & Gregorii XIII. cum additione pœnarum & censurarum S. Pontifici reservatarum; sed etiam præcipitur, ut Capitulationes & Statuta quæcunque, quæ electione seu postulatione hujusmodi secutà, quomodolibet iniri, condi, seu fieri contigerit, ad Romanum Pontificem pro tempore existentem quamprimum deferantur, & Sedis Apostolicæ judicio subjiciantur, suspensà interim eorum omnium & singulorum executione, donec & quousque, ab eadem Sede, sine cujus auctoritate nihil omnino in similibus pacisci fas est, Apostolicæ confirmationis robur accesserit, in totum vel in partem. Ita Pontifex ibidem, subjungens artificissimas clausulas derogatorias quorumcunq; contrariorum, atque decernens, Constitutionis suæ tenorem seu litteras Romæ publicatas & affixas, omnes & singulos, quos ille concernunt, perinde afficere; ac si unicuique nominatim & personaliter intimata fuissent.

Ex quo SEQUITUR; quod scienter jurans Statuta, Capitulationes, Consuetudines ac Pacta illicita servare; lato modo censeatur perjurus. Nam, ut in *cap. Sicut nostris.* dicitur: *Non juramenta, sed perjuria potius sunt dicenda, quæ contra utili-*

utilitatem Ecclesiarum, attentantur. & in can. Animadvertendum. caus. 22. q. 2. juramentum, quod non habet tres comites; veritatem, judicium atque justitiam; nequaquam juramentum, sed perjurium appellatur, puta, largo modo. Nam perjurium strictè & propriè, est juramentum, cui deest veritas, sive, ut loquitur Doctor Angelicus. 2. 2. q. 98. art. 1. Perjurium est mendacium juramento firmatum. Ut proinde ille duntaxat propriè perjurus dicatur: qui aliud jurat, quàm mente sentiat, vel. qui porro non facit, quod juratò promissit, quia tunc deficit veritas facti.

47. Septimò hîc QUÆRI potest, An juramentum contra leges civiles, earumque prohibitionem, factum, obligationem pariat? R. Imò. Quoties lex Civilis obligat ad culpam *Theologicam*, toties juramentum de præstando actu per ipsam prohibito, non obligat, sed nullius est roboris; quia juramentum non potest esse vinculum iniquitatis, nec est obligatorium, contra bonos mores, præstitum, ut habet *Reg. 58. jur. in 6.*

48. Hîc incidenter PETERE posses; quandonam lex Civilis obliget ad culpam *Theologicam*, sive pro foro *poli*? (Ubi *Suppono* cum communi Doctorum; quòd lex Civilis, sic obligare possit) & sanè id unâ Regulâ definiri non potest. Dantur enim leges quædam Civiles merè pœnales; aliæ verò in favorem certarum personarum; puta: pupillorum, viduarum, militum &c. conditæ sunt; cujusmodi non obligant invitis illis, in quorum favorem prodierunt. Quocirca, ad dignoscendum, an leges Civiles hîc & nunc obligent sub culpa *Theologicâ*; attendere oportet, tum ad verba legis; tum ad materiam substratam, atque circumstantias; præsertim verò ad receptam antiquitus consuetudinem, quæ optima
A Hochkirchen, Ethica Christi. Pars I.

legum interpres. Alioquin, quando leges civiles, sub certis pœnis, præcipiunt aut prohibent ea, quæ jam jure naturali vel divino, præcepta aut vetita fuerunt; ut: veram fidem catholicam profiteri, Deum colere, proximum non lædere, alienum restituere, à furtis, latrocinis, adulteriis, aliisque criminibus abstinere; certum utique est, quòd violatio talium legum, culpam inducat *Theologicam*, & consequenter non valeat juramentum de præstando actu opposito.

R. 2dò. Si lex Civilis principaliter fundetur super bono publico; tunc juramentum de præstando actu per illam prohibito, non obligat. *Ratio* est; quia pactis & juramentis privatorum, juri publico derogari non potest. *cap. Si diligenti. 12. De foro compet. & cap. Contingit interdum. 36. De sent. excom. & l. jus publicum. ff. De pact.* Siquidem, nemo renuntiare potest ei, quod pro se non est introductum. Quinimò juramentum, quod principaliter militat contra bonum commune, si servetur; vergit in dispendium salutis æternæ, hoc ipso, quòd sit contra jus alterius, sive communitatis. Regula enim perpetua est; quòd juramentum vergens in præjudicium *Tertii*, non obliget. *text. in cap. Quamvis. 2. De pact. in 6. & in cap. Cum contingat. 28. §. fin. De jurejur.* Quia juramentum vergens in detrimentum *Tertii* principaliter, importat injustitiam, adeoque obligare non potest, ne sit vinculum iniquitatis. *Gloss. in cit. cap. Quamvis. DIXI. Principaliter.* Nam Regula hæc intelligi debet; quando juramentum tendit directè & principaliter, in detrimentum *tertii*. Veluti: si Mater sub juramento velit alienare, vel pignori obligare bona, quæ ex alicujus dispositione, pertinent ad filiam, debentque huic illæsa servari. Aliud est:

si juramentum solum *indirectè* & *secundariò* possit nocere tertio. Sic valet juramentum, quod fecit filia, dum nuptui tradebatur, ut dote contenta, nullum habeat ad bona paterna regressum, non obstante, quòd illud *secundariò* & *per consequentiam* præjudicet prolibus ex filia illa nascituris. *dist. cap. Quamvis & Gloss. ibid.*

¶ *310.* Si lex civilis principaliter fundetur super favore hominis privati, licet secundariò & ex consequenti, respiciat etiam publicam utilitatem; tunc juramentum in contrarium præstitum, valet, ac obstringit jurantem. *Ratio est: Quia*, licet lex civilis possit ob utilitatem privatorum sibi subjectorum, impedire obligationem, quærendam homini, v. g. statuendo; ut non valeat pactum filix, quòd dote contenta, nullum velit habere regressum ad bona paterna: quia tamen lex humana est subjecta Deo; *Can. Si Dominus. & can. Qui resistit. caus. 11. q. 3.* Ideo non potest impedire obligationem, quærendam Deo vi juramenti, quando illud alioquin non involvit turpitudinem, neque præjudicat tertio, sive bono publico; sed duntaxat favori privato, cui quisque renuntiare potest. Quocirca, cum juramentum principaliter dirigatur in Deum; subintrat illud lumine naturali notum: *Matth. 5. Non pejerabis: reddes autem Domino juramenta tua.* Ex quonatum illud Canonistarum Brocardicum: *Omne juramentum, nec vi nec dolo præstitum, servari debet, si non vergit in æterna salutis dispendium, nec redundat in alterius detrimentum.*

Data *æ. fo.* exemplis illustratur. Sic: licet alienatio rerum dotialium, secundum leges prohibita sit & invalida. *l. Julianus. ff. De fundo dotal. & Authent. sive à me. C. Ad S. C. Vellej.* Si tamen mulier hujusmodi alienationem, sine vi aut dolo, jurejurando confirmaverit, rata erit, &

observandum erit juramentum. *Barbof. in Collectan. ad cap. Cum contingat. cit. n.*

2. Nam finis primarius istiusmodi legum civilium, est particulare bonum mulierum, utpote, quibus expedit salvas habere dotes suas, ut post mortem maritorum inveniant alios, quibus nubere possint; quamvis secundariò inde sequatur bonum Reipublicæ, quæ propagatur per mulierum nuptias. *l. 1. ff. Solutio Matrim.*

Similiter pactum, sive promissio non revocandi testamentum, jure civili non valet, quia cuivis liberum esse debet usque ad mortem, posse de bonis suis disponere. *l. ult. C. De pact.* Si tamen juramentum accesserit; obligat; nec potest revocari absque perjuri reatu, nisi ejus relaxatio impetretur.

Itidem: si mulier pro alio fidejusserit; non obligatur efficaciter, sed potest se juvare auxilio *Senatus Consulto Vellejani. l. 1. & 2. ff. ad S. C. Vellejan.* Equidem accedente juramento, obligatur. Vide *Covarruv. ad cap. Quamvis. p. 2. §. 3. n. 8. De pactis. in 6.*

DICES: Juramentum contra bonos mores, est invalidum & nullius obligationis. *cap. Non est obligatorium. 58. De R. jur. in 6.* Atqui juramentum, quod est contra leges civiles, est contra bonos mores; quia leges istæ sunt justæ & honestæ. Proinde earum violatio injusta & peccaminosa. *æ. Dist. Maj.* Juramentum contra bonos mores naturales, est invalidum C. contra bonos mores civiles & mere politicos, *N. Dico: merè politicos.* Nam; si leges civiles obligent sub culpâ Theologicâ, utique juramentum contra illas, repugnaret bonis moribus naturalibus; & per consequens, non valeret. Valet igitur tantum juramentum, contra leges civiles, quæ non obligant sub peccato; cujusmodi sunt illæ, quæ principaliter respiciunt.

spiciunt bonum & favorem privatorum, cui privati ipsimet renuntiare non prohibentur.

REPLICABIS. *Accessorium naturam sequi congruit sui principalis.* ut habet *R. J. 46. in 6.* Ergo, si non tenet principale; puta, pactum filix renuntiantis successioni paternæ, neque tenebit juramentum eidem accedens. *Æ. Regulam illam præcipuè limitari & non procedere, quoties in accessorio reperitur specialis ratio, quæ non reperitur in principali & propter quam illud, corrue[n]te principali, meretur sustineri; prout in juramento, est reverentia Divini Numinis, ne videlicet veritas æterna, in testem falsi adducatur. Consonat Sylvius loc. cit. art. 7. §. Quæritur 1. pag. 639.*

49. 8vo. In quæstionem venire potest, An obligatio juramenti promissorii, sit *personalis*, vel potius *realis*; ita, ut ad hæredes transeat. Hanc quæstionem pariter alibi libavimus. Hic tamen limatius agendo. *Æ deo imò.* Obligatio propria juramenti, procedens ex virtute *Religionis*, est omnino *personalis*, solumque afficit jurantem: si tamen juramentum sit confirmatorium promissionis ab altero acceptatæ; tunc obligatio inde suborta, vi pacti, seu ex virtute *justitiæ*, transit ad hæredes, paritque actionem in foro externo, tam civili, quàm Canonico. Ita *D. Thomas. 2. 2. q. 98. art. 2. ad 4. & post cum Covarruvias. ad cap. Quamvis. p. 1. §. 2. à n. 3. usque ad 10. Layman. lib. 4. Theol. Moral. tract. 3. cap. 10. n. 2. 3. & 5. Pirhing. ad tit. De jurejur. n. 145. & seq.* *Ratio prioris partis* est; quia juramentum est obligatio voluntariè assumpta ex virtute *Religionis*, estque vinculum personæ annexum, ut nequeat ad aliam transferri personam. *Ratio posterioris* est; quòd promissio jurata & ab altero acceptata, non sit me-

rum juramentum, sed verum insuper pactum; jam vero obligatio ex pacto proveniens, ad hæredem transit, licet de eo non fuerit facta mentio, dummodò contrarium non sit cautum. *l. Veteris. C. De contrab. stipul. & l. Si pactum ff. De Probat. datúrque ex tali pacto per juramentum vestito, in utroque foro, actio, cap. 1. De pactis. & l. Ut jurisjurandi ff. De operis libertorum. Quinimò, cap. ult. De foro compet. habetur; quòd Laicus ratione juramenti, ut illud videlicet servare compellatur; coram iudice Ecclesiastico, conveniri possit Ex his*

RESOLVES I. Vi juramenti præcisè, successorem non teneri, licet antecessor pro se & suis successoribus juraverit quidpiam præstare; quia Religio juramenti, est *personalis*, adeoque nequit per eam alius obligari. Hanc ob rationem, solent Reges, Episcopi, Canonici &c. à principio sui Regni, Episcopatus, Canonicatus &c. præstare proprium & personale juramentum, quia cæteroque, sub reatu perjurii, non obligarentur ad servanda juramenta Antecessorum suorum. Sic & hæres Vasalli, cùm investitur, novum fidelitatis juramentum præstare cogitur, quia non obligaretur ex homagio sui Antecessoris.

50. RESOLVES 2da. Si defunctus promissionem homini factam, & ab eodem acceptatam. v. g. de danda certæ pauperi puellæ dote; juramentò firmaverit, duplicem censerì contractam obligationem, unam nempe *Religionis*, vi juramenti præstiti; alteram *justitiæ*, ratione pacti seu promissionis ab altero acceptatæ, quarum prima per mortem promissoris extinguitur, utpote merè *personalis*; alterà ad hæredes transeunte, ex ratione; quòd hæres adeundo hæreditatem censeatur contractum inire, & se obligare ad solvenda omnia defuncti debita & onera

realia, ut ideo etiam teneatur implere istam promissionem, de danda filix pauperi dote; non quidem ex motivo Religionis; sed ex virtute justitix, ut bene observavit *Layman loc. cit. n. 4.*

§1. Idem resolvendum est de juramento, seu voto *reali*, soli Deo facto, v. g. Dandi certam pecuniaz summam Ecclesix vel pauperibus, in honorem Dei. Quanquam enim tale juramentum, à nullo homine, sit acceptatum; nihilominus hæres defuncti, tenetur illud adimplere, potestque ad ejus implementum compelli à judice Ecclesiastico, prout de voto *reali*, decisum *in cap. Ex parte. 16. De censib. & cap. Si hæredes 6. De Testamentis.* & colligitur *ex l. 2. ff. De pollicitat. Confer Pirbing loc. cit. n. 147. Castropalao. part. 3. disp. 2. De juramento. punct. 11. n. 1.* Secus dicendum de juramento debitoris defuncti, qui promiserat solvere usuras. Siquidem obligatio juramenti fuerat *personalis*, sicque extincta cum morte debitoris, nulla verò nata erat obligatio justitix, eò quòd exactio usurarum contineat turpitudinem atque injustitiam ex parte recipientis. Vide *Covarruv. ad sæpe dict. cap. Quamvis pactum. De pactis. in 6. part. 1. §. 2. n. 8. Pirbing. loc. cit. n. 147. Layman. loc. cit. n. 4. Adde Sanchez. lib. 3. in Decalog. cap. 13. n. 5.*

§2. Porro juramentum ex parte ejus, cui quid, non merè personale, fuit promissum, transit ad hæredes ipsius. Prout decisum *in cap. Veritatis. De jurejur. Ubi Pontifex Innocentius dicit. quòd juramentum, licet sit personale ex parte jurantis; tamen sit reale ex parte ejus, cui juratur. Junge Sigismundum Scacciam. lib. 2. De judiciis. cap. 2. n. 103. Covarruv. loc. cit. § 5. n. 7. & Glossam ad dict. cap. Veritatis. Ubi Vasallus, qui juravit Prælato fidelitatem atque reverentiam, eandem*

etiam tenetur exhibere successoribus ipsius, neque ipsis denuò compellitur jurare, nisi velit. Huc facit textus *in l. Si pactum. ff. De probation. Ubi pactum tibi factum, extenditur etiam ad hæredem tuum: Quia plerumque tam hæredibus nostris, quam nobismetipsis cavemus. Ut idem dicendum sit de juramento, utpote quod suscipit naturam & condiciones promissionis, cui adjicitur. Unde jurans v. g. solvere Petro 100. florenos, tenetur, eo ante solutionem defuncto, illos solvere hæredibus Petri, & quidem ex vi juramenti huic facti. inquit *Pirbing loc. cit. n. 149. citans alios. Confer Zoëf. ad tit. De jurejur. n. 68.**

DIXI: Cui quid non merè personale &c. Nam, si promisisses Petro alimenta, Beneficium, Consulatum &c. non tenereris etiam vi juramenti, quod promissioni accessit, dare alimenta vel beneficium hæredi ipsius Petri; quia promissio ad solius Petri personam restricta intelligitur.

§3. quòd. Hic investigari meretur; quònam pactum sive contractus, de jure prohibitus & irritus, censeatur juramento confirmari seu vires capere? Resolutio desumitur ex dictis n. 47. Si enim lex irritans contractum fundetur super bonis moribus naturalibus (queis nempe homo efficitur *moraliter* bonus, & quibus contravenire, sit peccatum) aut super bono publico principaliter, tunc contractus vel actus contra legem gestus, per juramentum non confirmatur, ex rationibus supra n. 48. adductis. Quando verò lex neque super bonis moribus, neque super bono publico fundatur, sed principaliter respicit bonum privati, licet secundariò & ex consequenti, respiciat favorem atque utilitatem publicam, tunc juramentum vires dat contractui, illumque in tantum roborat, ut non tantum ipsum juramentum sit servandum; sed &

ipse

ipse contractus, alioquin licet invalidus. Sic valet, atque juramento firmatur renuntiatio filix, de non succedendo paternæ hæreditati. *cap. Quamvis. De pactis in 6.* Item alienatio rerum dotalium ac donationum propter nuptias. *cap. Cum contingat. 28. De jurejur. & cap. Licet. 2. eod. in 6.* Itidem contractus Minoris, absque Tutoris autoritate, sub juramento celebratus. *Auth. juramenta puerum. C. Si adversus donationem.* Idem est de donatione, excedente quingentos solidos, sine insinuatione apud judicem. De mutuatione filii familias, qui juratò renuntiavit beneficio *Senatus Consulti Macedoniani*: nec non de fidejussione mulieris juratò renuntiantis privilegio *SCii. Vellejani.*

54. Nec OBSTAT *Reg. 64. jur. in 6.* quæ sic habet: *Quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi.* Nam, ut alias in Commentario ad istam Regulam, dixi; Axioma illud procedit, quando lex manet immota in terminis prohibitionis, videlicet tam ab initio, quàm ex post; prohibendo atque penitus irritando actum contrarium; secus, si tantum ab initio prohibeat, ex postfactò tamen ulterius procedat, permittendo, ut actus valeat, ut fit in *cap. Quamvis. & cap. Cum contingat. cit.* Aut concedendo alia remedia ad actum sive contractum hujusmodi rescindendum, prout fit in contractibus ex gravi metu injustè incusso, celebratis

55. Cæterum; quòd contractus per juramentum firmatus, multum differat ab eo, qui sic non roboratur, & ubi solum juramentum observari & impleri debet; fusè ostendit *Jason. ad Auth. Sacramenta puerum. n. 38. & seq. C. Si adversus vendition. & ex ipso Engel ad tit. De jurejur. n. 12.* Profectò; si juramentum solum obliget, contractus verò de jure nullus, per illud non confirmetur;

obligatio ejus non transit ad hæredes promissoris, quinimò obtenta juramenti relaxatione, contraveniri potest contractui, quod secus est, si contractus per juramentum robur accepisset. Vide *Pirhing. loc. cit. n. 142.*

56. Supra meminimus de juramento *litis decisorio*, quale est, per quod *litis decisorio* principalis deciditur, sive; quod in defectu *litis decisorio* probationum, defertur alterutri partium litigantium, ad definiendas seu decidendas lites. Dico: in defectu *litis decisorio* probationum; siquidem juramentum *litis decisorio*, tunc demum est deferendum, cum alix legitimæ probationes non suppetunt. *Textus in cap. 2. De probation.* Debet autem hoc juramentum alterutri partium deferri; quia non præstatur ab utraque parte, ad instar juramenti *calumnie & malitiæ*; sed defertur uni tantum parti, eâ conditione; ut, si confisa de justitia causæ suæ juraverit, victoriam obtineat.

Juramentum *litis decisorio* passim à Doctoribus triplex dicitur, scilicet *voluntarium, judiciale & necessarium*. Defertur enim vel in judicio, vel extra illud. Si extra; vocatur *voluntarium* seu *conventionale*, quia voluntariè & ex mera voluntate seu conventionem partium extra judicium defertur, sub ea conditione; ut, si una pars litigans, cui illud ab altera parte defertur, confisa de justitia causæ suæ, jurare ausa fuerit; absque alio processu, victoriam obtineat. Si in judicio defertur; vel defertur à iudice; & vocatur *necessarium*, vel etiam juramentum *suppletorium*. nec aliter alterutri partium à iudice defertur; quàm, quando alix legitimæ probationes deficiunt. *cap. Sicut 2. De probation.* Voceatur autem idèò *necessarium*, tum quia iudex quandoque necesse habet illud deferre alteri parti litigantium; sive ad earum pe-

tionem, sive etiam ex officio, ad investigandam veritatem : tum quia juramentum illud parti delatum, nisi iustâ de causâ, recusari non potest, nec etiam alteri parti referri. Ubi *NOTA* : quòd *Deserre* juramentum, sit illud primò alteri parti offerre, ut juret, si confidat de veritate, seu iustitia causæ suæ; *Referre* autem juramentum, sit ; quando pars illa, quæ post delatum sibi juramentum jurare non vult, juramentum ejusmodi vicissim offert adversario suo, ut is juret. Vel in iudicio, ab una parte defertur alteri, iudice approbante. & tunc illud juramentum præstare debet is, cui delatum est, vel debet adversario referre, alioquin causâ cadet. *cap. ult. §. 1. De jurejur.* Siquidem, *manifestæ turpitudinis est & confessionis, nolle, nec jurare, nec juramentum referre. l. Manifestæ. ff. eod.* Excipiendæ tamen sunt actiones famosæ, ut actio furti, & hujusmodi ; in his enim non licet referre juramentum sibi ab altera parte delatum, per textum clarum, in *cit. cap. ult.* ubi dicitur : *Nec liceat convento actione famosâ, referre hujusmodi juramentum. Ratio est ; quia conventus actione famosâ, puta : quòd equum abstulerit ; meritò præsumitur scire veritatem meliùs, quàm Actor, ejusmodi equum repetens. Unde meritò taliter conventus, non permittitur juramentum sibi ab Actore delatum, eidem referre, cum ipse certò sciat, an talem equum alteri abstulerit, quod Actor tam certò scire non potest (eò quòd dentur multi equi sibi similes) adeoque non posset adeò iustâ conscientiâ jurare. Ex his*

57. *COLLIGES* ; qualiter juramenta isthæc inter se discrepent. Nam juramentum *voluntarium* seu *conventionale* defertur à solis partibus, & quidem extra iudicium, potestque liberè recusari, adeò, ut non sit opus illud alteri referre.

l. juramentum. Junctâ Glossâ & Non potest. ff. De jurejur. Juramentum autem iudiciale *specificè sumptum*, ab una quidem parte defertur alteri, sed non nisi in iudicio, & iudice approbante. *l. Generaliter. § De juramento. C. De reb. creditis.* Delatum tamen alteri, vel est præstandum vel referendum, nisi iusta causa recusandi subsit. Juramentum *necessarium* porrò, à solo iudice defertur, & delatum, non nisi ex iusta causa, recusari nequit, neque etiam alteri parti referri potest. *cap. ult. cit.*

58. *Wessenbecius. in Parat. ff. De jurejur. n. 7. & ex eo Pirbing. ad eundem titulum Decretalium. n. 20.* Vult, prædictum juramentum *conventionale*, inutile esse ad lites decidendas in iudicio ; ast oppositum, veriùs adstruitur cum *Engel ad eund. tit. n. 20.* dummodò constet ; quòd sub eâ conditione, ad controversiam nempe terminandam ; delatum & præstitum fuerit juramentum ; prout satis indigitatur in *l. Non erit. ff. De jurejur.* Ubi indistinctè dicitur : *Dato juramento, non aliud quæritur, quàm, an juratum sit, remissâ quæstione, an debeatur : quasi satis probatum sit jurejurando.* Ut meritò scripserit *Abbas. ad cap. ult. cit. n. 1. & 2.* ex quolibet juramento licito, *de jure Canonico*, produci actionem, dummodo materia sit ad hoc apta, quia (inquit) jus Divinum & Canonicum mandat juramentum servari. Proinde ex eo, non est deneganda actio. *l. Statuas. ff. De A. R. D. & l. un. ff. De condit. ex lege.* Quò faciunt ea, quæ Doctores tradunt ad titulum *De pactis*, dicentes : ex quolibet pacto, præsertim si sit vestitum juramento, dari actionem in foro externo.

59. Effectus juramenti *litis decisorii* sive *necessarii* sive *voluntarii*, *delati* sive *relati*, primarius & principalis, est iste ;
ut,

ut, si præstitum fuerit; illi omnino sit standum, remissâ ulteriori quæstione, an reverâ quid debeat, nec ne? & ita tradunt communiter omnes, & firmant *ex l. Non erit. & l. Generaliter cit.* Undè *l. 1 ff. De probationib.* meritò dicitur; quodd *maximum remedium expediendarum litium, in usum venit jurisjurandi Religio, qua vel ex pactione ipsorum litigantium, vel ex auctoritate judicis, deciduntur controversiæ.* Hæc utique obtinent, quamdiu de falsitate præstiti juramenti, aliunde non constat; quia tamdiu est præsumptio *juris* pro jurante, quod verum juraverit ob reverentiam Divini Numinis.

60. *Quæstio* tamen non prætereunda est, an juramentum *litis decisorium*, quod vel à parte, vel à judice delatum fuit, & ab altera parte præstitum, tantæ sit efficacitæ & virtutis, ut ampliùs retractari non possit; etiam si postea certò appareat, puta: ex instrumentis de novo repertis, quòd juramentum fuerit falsum. Id, quod dupliciter potuit contingisse, *scilicet* scilicet, aut *ignoranter*, puta; si quis bonâ fide crediderit rem ita se habere, sicut juravit, postea interim experiatur, rem aliter se habuisse.

Profectò, si quis juramento sibi delato, *scilicet* falsum juraverit; non solùm est reus gravissimi peccati mortalis, scilicet *perjurii*; verùm etiam, tenetur in foro conscientitæ, restituere, quidquid inde fuerit consecutus, refutis insuper cunctis damnis & expensis, ex suo malitioso atque injusto juramento, adversæ parti causatis. Neque hac de re, ulli potest esse dubium, ex generali juris Canonici *Regula 4. in 6. Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.* Neque talis salvatur per sententiam judicis, quia illa fundatur in præsumptione veritatis, quòd quis verum scilicet juraverit. Jam autem, quia præsumptio cedit veritati;

l. Imperatores. ff. De probat. hinc ex naturali virtutis justitiæ obligatione; reperiâ, aut cognitâ antecedenter veritate, tenebitur unicuique reddere, quod suum est, cùm fraus & dolus nemini debeant patrocinari. *cap. Sedes. 15. De Rescript.*

Atque hæc æquitatis ratio, adèò valida est, ut, si, in foro etiam externo, constaret v. g. per propriam ejus, qui juravit confessionem, quòd sciens & volens, deposuisset falsum juramentum *litis decisorium*; utique etiam in foro externo, unâ cum omnibus inde secutis, retractari deberet. Siquidem, *jure nature, æquum est, neminem cum alterius detrimento & injuriâ fieri locupletiozem.* ut dicitur; *in l. Jure nature. ff. De R. J. & in cap. Locupletari 46. eod. in 6.* Quamobrèm, judex inhærens tali juramento, de cujus falsitate scienter commissâ, constaret; eò ipsò peccaret consentiendo & cooperando ad injustam alterius damnificationem. Juxta illud: *can. Negligere. caus. 2. q. 7.* Ubi sic habetur: *Negligere, cùm possis, deturbare perversos; nihil aliud est, quàm fovere.*

61. In contrarium facere videtur *Textus in l. 1. C. De rebus creditis.* Ubi dicitur: *Causâ jurejurando, ex consensu utriusque partis, vel adversario referente delato & præstito, vel remisso, decisâ; nec perjurii prætextu retractari potest, nisi specialiter hoc lege excipiat.* At; ut jura concordent juribus; dicendum est; legem illam duntaxat procedere de juramento bonâ fide præstito, quale, in foro externo, præsumitur omne juramentum *litis decisorium*, nisi constet de contrario, v. g. per propriam confessionem; adèò, ut perjurus occultus, à solo Deo puniri dicatur. *l. 2. C. eod.* Quod secus est in casu, quòd quis *scilicet* falsum juravit, ac de perjurio constat in foro externo. Confer *Glos. ad cit. l. 2. §. Ultorem.* Sed

62. Quid? si juramentum bonâ fide fuerit præstitum, & ejus postea, per instrumenta de novo reperta, detegatur falsitas? *ꝛ. deo.* Juramentum necessarium, seu delatum à judice, in supplementum probationis, ac etiam bonâ fide præstitum, potest retractari; si ex instrumentis noviter repertis, detegatur falsitas: secus verò statuendum de juramento voluntario seu conventionali, & judiciali *specificè* sumpto. Ita resolvunt *Bartolus*, *Salycetus*, *Jason.* in *reposit. l. admonendi. ff. De jurejur. n. 4. Engel. ad eund. tit. juris Can. n. 32. Mascardus. De probation. concl. 956. n. 9. & 18.* Ubi citat alios. Et, quia Doctores omnes se fundant in *dict. lege Admonendi*; ideo illam hîc adscribere non pigebit. En verba: *Admonendissimus, interdum etiam post jusjurandum exactum, permitti Constitutionibus Principum, ex integro causam agere, si quis nova instrumenta se invenisse dicat, quibus nunc solum usus sit. Sed hæc Constitutiones tunc videntur locum habere, cum à judice aliquis absolutus fuerit. Solent enim judices sæpe in dubiis causis, exacto jurejurando, secundum eum judicare, qui juravit. Quod, si alias inter ipsos jurejurando tractatum sit negotium, non conceditur eandem causam retractare. Quæ posteriora verba: Quod si alias &c. Doctores intelligunt, de juramento voluntario vel judiciali, quod pars parti, extra, vel intra judicium detulit. Et Rationem disparitatis dant: quod delato atque præstito juramento voluntario aut judiciali; res videatur potius decisâ per partium transactionem, quàm judicis sententiam. Quia, jusjurandum, speciem continet transactionis, ut dicitur in l. 2. ff. De jurejur. Juncto Textu in dicta leg. Admonendi. ibi: Quod si alias inter ipsos jurejurando tractatum sit negotium, non conceditur eandem causam retractare. Itaque, quia jusjuran-*

dum voluntarium atque judiciaire, speciem continet transactionis; transactio autem propter instrumenta noviter reperta, non rescindatur, saltem regulariter l. Sub pre-textu instrumenti. C. De transact. Ideo sibi imputare debet is, quod hujusmodi juramentum, adversario, deferendo, ipsum in causa propria testem & judicem contra se constituerit. Quod secus fit in juramento necessario; utpote, quod non ex consensu partium, sed à judice deferretur, atque delatum neque recusari neque referri potest.

63. DICES. Sententia lata retractari non potest etiam propter instrumenta de novo reperta. *l. Sub specie. C. De re judic.* Ergo neque sententia lata, prætextu falsi juramenti necessarii *ꝛ. Neg. Conseq. Ratio disparitatis est, quod sententia intuitu juramenti necessarii lata, nitatur probatione privilegiata, hoc est; proprio juramento partis, ob defectum aliarum probationum, dicentis testimonium in propria causa, contra communem juris regulam, quod nullus in propriâ causâ, sit testis idoneus. l. Nullus. ff. De testib. Qualis proinde meritò censetur probatio privilegiata: Jam verò, sententia lata per probationes privilegiatas, numquam transit in rem judicatam, sed potest semper & quâocumque usque ad mille annos, & ultra, retractari supervenientibus veris & propriis probationibus. cap. Tua nos. & Gloss. ibid. De cohabit. Cleric. Mascard. loc. cit. n. 10. Jason. loc. cit. n. 38. & 41. Porro dicta lex *Sub specie* loquitur de sententiâ ex communibus probationibus latâ, utpote transeunte in rem judicatam, si non fuerit ab illa appellatum.*

REPLICABIS. Si data ratio valeret; peræquè posset retractari juramentum voluntarium, item judiciaire; quia etiam tale juramentum est probatio privilegiata. *ꝛ. Neg. illatum. Disparitas* rursus est: quod

quòd in juramento necessario, illa probatio privilegiata procedat parte alterâ invitâ, secus in juramento voluntario ac judiciali; siquidem utrumque defertur ex mera voluntate partium, ut ita pars illud deferens, sibi debeat imputare, quòd adversarium suum, in propriâ causâ, testem & quadantenus judicem constituerit. Neque mirum est, quòd jura magis subveniant illi, qui patitur sententiam ex necessitate, quàm illi, qui ex voluntate propriâ succumbit. *l. Si fidejussor. §. Si necessaria. ff. Qui satis. cogantur. cap. Ab arbitris. junctâ Gloss. §. Appellandum. De offic. Deleg. in 6.*

64. Licet hæc ita se habeant; dantur tamen casus in quibus juramentum etiam voluntarium & judiciale, cognita rei veritate, retractari potest. Sic in causâ ultimæ voluntatis, retractari potest sententia lata ex juramento etiam voluntario & judiciali, si postea contrarium evaserit manifestum. ut liquet *ex l. ult. C. De reb. creditis*, ubi Summarium sic sonat: *Causa ultimæ voluntatis, falso juramento, decisa, retractatur, veritate repertâ.* Id quod teste *Mascardo loc. cit. n. 21.* obtinet in omni juramento etiam voluntario & judiciali. *Ratio est: Quia in his, quæ ex testamento proficiuntur, transigi non potest, non inspectis tabulis seu verbis testamenti. l. 1. ff. Quemadmodum testam. aperiantur. & l. De his controversiis. ff. De transaction.* Proinde nec tenet juramentum voluntarium aut judiciale, quod continet speciem transactionis, ut supra dictum.

Similiter in causis *Matrimonialibus*, præstito juramento contra valorem Matrimonii, adhuc inquiri potest de veritate. *Glossa in l. 3. §. Agatur. ff. De jurejur.* Id probans *ex cap. Lator. 7. De sentent. & re judic.* ubi decisum, quòd sententia lata contra Matrimonium, nunquam

quam transeat in rem judicatam, adeòque semper revocari possit, si de errore constiterit. Idem dicendum in aliis casibus, quibus sententia non transit in rem judicatam.

65. Quinimò generaliter, si in foro contentioso constaret de injustitia sententiæ, per propriam confessionem illius, qui obtinuit sententiam vi juramenti à se præstiti; tunc cassanda foret sententia, etiam in foro judiciali. ut tradit *Castrensis in l. Qui jurasse. §. 1. ff. De jurejur. Mascardus d. concl. 956. n. 22.* & colligitur *ex cap. Quia plerique. De immunit. Eccles. ubi Abbas. n. 22.* id ipsum docet. *Ratio est: quia sententia per juramentum Partis elicitâ, sustinetur ex sola præsumptione justitiæ: jam verò, contra quamcunque præsumptionem etiam juris & de jure, admittitur probatio in contrarium per confessionem illius, in cujus utilitatem, jus introduxit præsumptionem illam, prout tradit Reiffenstuel. ad tit. De Præsumpt. §. 2. n. 54.* Ergo.

Unde *Engel. ad tit. De jurejur. n. 52.* meritò censet, æquitati fore consonum, ut audiendus sit ille, qui per probationes incontinenti paratas nec altiore indaginem requirentes, demonstrare posset, falsitatem juramenti voluntarii aut judicialis ab altera parte præstiti. Ex ratione: quòd Imperator *in l. ult. C. De reb. credit.* indefinitè statuat; neminem posse ex perjurio, etiam in judicio, commisso, lucrum captare; *ne cui [inquit] ex delicto, impium lucrum afferri, nostris legibus patiatur.* Nec OBEST; quòd juramentum voluntarium & judiciale contineat speciem transactionis, qualis propter instrumenta de novo reperta, non rescinditur, *l. Sub prætextu. C. De transaction.* Quia hoc solum procedit, dum læsio non est valde gravis, alioquin ob læsionem immodicam, etiam rescindi posse transactionem

actionem, cum agmine aliorum tradit *Fachineus. lib. 2. controvers. jur. cap. 26.* & probat *Reiffenstuel. ad tit. De transaction. §. 4. n. 52. 56. & seq.* Ex dictis

66. RESULTAT *imò.* Ad juramentum *litis decisorium* inprimis requiri, ut lis sit dubia, nec aliunde constare possit de veritate, prout expressè præscribit Pontifex in *cap. Sicut. 2. De probationib.* Quia jusjurandum est inductum ad lites dirimendas. *l. 1. ff. De jurejur.* adeoque frustra adhiberetur, dum aliunde constare potest de veritate. Deinde jusjurandum, speciem continet transactionis, per textum expressum in *l. 2. ff. eod.* Transactionio autem non habet locum, nisi in re dubia, Nam *qui transigit, quasi de re dubia & lite incerta transigit.* ut dicitur in *l. 1. ff. De transaction.* Unde consuetudo contraria, reprobata conspicitur in *dist. cap. 2. De probationib.* Tum; quòd talis consuetudo sit contra naturalem rationem, quæ non admittit superflua. Deus enim & natura, nihil faciunt frustra; imò *perquàm iniquum est, supervacua cautione onerari quempiam,* prout ingenuè adnotavit *Jctus. in l. Hæc stipulatio. ff. Ut legator. nomine caveatur* Tum; quia talis consuetudo, est contra jus Divinum, quod jurare non permittit, nisi ex causa rationabili.

67. RESULTAT *2dò.* Ad juramentum *litis decisorium*, *voluntarium* seu *conventionale*, requiri & sufficere ea, quæ requiruntur ad pactum vel transactionem *ut sic,* nempe, ut adsit capacitas ex parte deferentis ac præstantis juramentum, simulque, ut jure non sit prohibitum, super tali re transigere seu præstare juramentum. *Ratio* est evidens. Cùm enim juramentum contineat speciem transactionis; consequens est, ut ad illud sufficiant ea, quæ transactio postulat.

68. RESULTAT *3tid.* Ad juramentum

litis decisorium judiciale seu quod pars parti defert in judicio, requiri ulterius judicis approbationem; ita, ut illud causâ cognitâ, ab illo approbetur. Atque sic expressè statutum in *lege. In bonæ fidei. Junctâ Glossâ y. Per judicem. C. De reb. credit. & l. Generaliter. §. Sed juramento. C. Eod.*

69. RESULTAT *4tò.* Ad juramentum *necessarium* quod videlicet uni parti à judice deferitur in supplementum probationis, plura *copulativè* requiri; videlicet: ut sit causa dubia, semiplenè tamen probata; deinde, ut persona, cui deferatur, sit honesta & integræ fidei; ita, ut contra ipsam, nihil de *jure* possit opponi. Quanquàm in juramento voluntario & judiciali, de hoc parum quæratur, quia ibi sufficit, personam, cui deferatur juramentum, ab altera parte fuisse approbatam. Insuper in juramento *neccessario* requiritur, ut deferatur personæ habenti veram scientiam causæ, per proprium sensum corporeum. Adhæc, exigitur, ut causa non sit admodum gravis Siquidem, non est deferendum juramentum *neccessarium*, in causis omnino arduis & magni præjudicii, neque in causis *criminalibus criminaliter* intentatis, nec in causis *spiritualibus.* Porrò hoc juramentum, aut parti deferendum à judice ad alterius partis petitionem, aut ex officio judicis, causâ cognitâ. *Fachineus. lib. 1. Controvers. jur. cap. 16. Gailius. lib. 1. Pract. observ. 108. n. 4. Pirhing. ad tit. De jurejur. n. 98.* Ad officium autem judicis pertinebit inspicere, utrum Reo vel Actori potius sit deferendum. *cap. ult. De jurejur.*

70. Utrum autem juramentum *litis decisorium* deferri debeat atque præstari per simplicem duntaxat Dei contestationem vel per adjunctam execrationem; ex præscriptis Tribunalium formulis, me-

metiendum est. Notandum tamen est, quòd juramentum *execratorium*, si fiat in iustitia, iudicio & veritate, nequaquam sit prohibitum (quamvis pejerans gravius peccet) quinimò consultum sit, à rudioribus præsertim, sub tali formula, exigere juramentum; quia magnam habet vim deterrendi homines à perjuriis. Et observant *Gratianus. consil. 28. n. 11. lib. 2. Carocius. in tract. De juram. decis. quæst. 9. n. 11. Vivianus. Commun. opin. lib. 1. Opin. 429. n. 10.* Quòd, ubi per Statutum Municipale, præscribitur formula juramenti cum execrationibus seu imprecationibus, quòd inquam tale juramentum, non possit præstari per Procuratorem speciali etiam mandato munitum, sed debeat ipse Principalis jurare.

71. Cæterum; etsi pars litigans petere possit impersonaliter (sibi videlicet vel adversario) deferri juramentum, usque ad conclusionem in causa & non amplius postea; equidem, iudex ex officio, potest juramentum necessarium deferre, quando ita expedire judicaverit, etiam postquam à partibus conclusum fuerit in causa, & usque ad prolationem sententiæ. Confer *Gail. lib. 1. Pract. Observ. 108. n. 1. & 4. Pirbing. loc. cit. n. 99.* Etsi enim per conclusionem in causa, partes renuntient ulterioribus probationibus, & hoc factò, ipsis os claudatur; iudici tamen nunquam censetur conclusum in causa; ita, ut nequeat ex officio novas probationesmittere, vel etiam exigere *cap. Cum Joannes. 10. §. Ad hoc autem. De fide instrum. & tradit fusiùs Reiffenstuel. ad tit. De probat. §. 6. n. 159. 161. & seq.*

72. Non est hic prætereundum, quòd juramentum *necessarium* deferri debeat, parte altera præsentem vel saltem citatà, & interesse nolente. *Maranta. part. 6 Speculi Aurei. actu 9 n. 11. Mascardus. De pro-*

bation. concl. 958. n. 60. prout in simili tradunt Doctores de productione ac receptione testium.

Supra incidenter dictum, quòd ad delationem juramenti necessarii, requiratur semiplena reprobatio.

73. Nam, si Actor nihil probaverit, absolvendus erit Reus, etiam si is nihil præstiterit pro sua exculpatione. *l. Qui accusare. C. De edendo. & cap. Cum Ecclesia. fin. De caus. possess.* Neque opus est, ut Reus juramento se purget. Si verò Actor plenè probaverit; Reus erit condemnandus. *cap. Sicut. 2. & cap. In presentia. 8. De probationib.* Ac proinde neque in hoc casu, locus erit juramento suppletorio. Igitur, tunc demum deferri potest juramentum necessarium sive suppletorium, quando præcessit semiplena probatio v. g. per unum testem omnixceptione majorem, simulque aliarum probationes haberi non possunt. *Argum. cap. Ex insnuatione. 3. De Procuratorib.*

74. Semiplena (inquam) debuit præcessisse probatio; Non enim ob levem duntaxat præsumptionem, quæ prudenti iudicis arbitrio, minor est semiplena probatione, esse deferendum juramentum isthoc, probat *Glossa. in l. 3. §. Levior. ff. De minorib. & Abbas. ad cap. ult. §. Sane. n. 8. De jurejur.* Quanquam ad elidendam hujusmodi levem præsumptionem, à iudice possit Reo deferri juramentum, ut cum aliis communiter, firmat *Socinus. De Fallentiis. Regul. 204. Fallent. 73. Jason. in repetit. l. Admonendi. n. 75. ff. De jurejur.* Quòd, si Authores dicant; Actor habenti pro se præsumptiones & conjecturas, deferendum esse juramentum suppletorium, intelligendi sunt de conjecturis semiplenam probationem facientibus. Quandonam autem indicia, conjecturæ aut præsumptiones, semiplenam efficiant probationem;

judicis arbitrio determinandum est. *Menoch. lib. 2. De arbitr. judic. quæst. casu* 190. n. 3.

Distum supra: in causis arduis, non posse deferri juramentum suppletorium. Sed hoc patitur limitationem, in casu, quo fuit plusquam semiplenè probatum; tunc enim etiam in causis arduis & magnæ quantitatis, personæ alioquin honestæ, deferri potest; ut habet *Glossa fin. cap. Viduas. De Regularib. & tradit Mascardus. loc. cit. concl. 958. n. 33.* Itaque, si ultra semiplenam probationem, adesset aliqua præsumptio, vel unus testis non integer; posset judex in re etiam gravi, deferre juramentum necessarium, ut firman- *Gutierrez. tract. De matrimonio. cap. 38. n. 4. Barbosa. ad cap. Sicut. n. 45. De probat. Alexander. Consil. 76. n. 6. lib. 6. Gail. lib. 1. Pract. Observ. Observationse 108. n. 11. Mascard. loc. cit. n. 34. Pirhing. ad tit. De jurejur. n. 96. Franciscus Herculanus. tom. 4. Tractatum. Tract. De negativa probanda. n. 235.*

Quamvis autem in causis criminalibus, deferri posse videatur hoc juramentum, quando plus est, quam semiplenè probatum; equidem in praxi, id non facile admittendum, si agatur de pœna corporali etiam levi imponenda, fatetur *Julius Clarus. in practica crimin. §. fin. quæst. 63. n. 2. & 3.*

76. *Æquitatis naturalis ratio* postulat quidem, ut cæteris paribus, Reo potiùs deferatur istud juramentum, quam Actori; quod si tamen semiplenè probaverit suam intentionem. v. g. per unum testem omni exceptione majorem; Reus autem nihil præstiterit, sed solam negaverit; verior est Doctorum sententia, quod pensatis omnibus circumstantiis causæ & personarum, juxta prudens arbitrium judicis, Actori potiùs sit deferendum juramentum memoratum. Nam tunc æqui-

tas naturalis suadet, ut deferatur juramentum Actori, pro quo stat major præsumptio. Confer *Menoch loc. cit. cas. 190. n. 19. & 20. Pirhing. loc. cit. n. 90. Fachin. lib. 1. Controv. jur. cap. 18.*

Dixi: ceteris paribus. Nam, si omnia non sint paria, ex parte Actoris & Rei, tunc judex pensatis circumstantiis, arbitrari debebit, cuinam parti deferendum sit juramentum. Prout insinuat textus perspicuus *in cap. ult. §. Sanè. De jurejur. ubi Glossa notabilis. ad §. In probatione.* Ad præeligendum autem, cui parti judex deferre debeat juramentum, quatuor sunt expendenda; videlicet: conditio personarum, natura causarum, rerum quantitas seu gravitas, & factorum qualitas; de quibus, pro more suo, solidè & distinctè videri meretur *Reiffenstuel ad tit. De jurejur. §. 6. à n. 199. usque ad n. 202. ubi n. 203. enumerat decem conditiones copulativè requisitas, ut juramentum suppletorium deferri possit Actori.*

77. Redeundo ad juramentum *voluntarium & judiciale*, certum est, utrumque posse deferri quacunque actione quis conveniatur; adeò, ut si quis delato sibi ab adversario, juramento, *juraverit; proficiat ei jusjurandum, sive in personam, sive in rem, sive in factum, sive pœnali actione vel quavis aliâ agatur, sive de interdito.* Prout loquitur Textus *in l. Ait Prætor. 3. §. 1. ff. De jurejur.* Et ratio suffragatur; quia jusjurandum tum *voluntarium seu conventionale, tum judiciale*, quod videlicet à *Parte Parti* delatum in judicio; speciem continet transactionis, majorémque habet auctoritatem, quam res judicata. ut dicitur *in l. 2. ff. eod. ut meritò standum sit tali juramento, illudque judex ipse tueri debeat.*

78. *Dixi: Delato sibi.* Siquidem spontè sese ad jurandum offerens, reddit se susceptum.

peccatum. *dist. l. Ait Prætor. §. 1. & l. Si Legatarius. ff. De dolo malo.* Adhæc; standum est tali juramento, quò ad ipsos litigantes, non quò ad extraneos; quia iusjurandum alterius, alteri neque prodest, neque nocet. ut subdit *textus in cit. l. Ait Prætor.*

79. Loquendo rursus de juramento necessario, convenit inter Doctores, quòd illud in supplementum probationis regulariter à iudice deferri possit in omnibus causis; adeò, ut parte petente & iudice nolente illud deferre; possit appellari. Colligitur apertè ex *l. In bonæ fidei. C. De reb. creditis.* Ubi sic habetur: *In bonæ fidei contractibus, nec non & in cæteris causis, inopiâ probationum, per iudicem, iurejurando, causâ cognitâ, res decidi oportet.* Ubi tò oportet importat necessitatem. *Arg. can. Oportet. caus. 8. q. 1.* Adeoque, si existente legitimâ causâ, & Parte petente; iudex illud deferre recusaret; posset peræquè appellari, ac appellari potest, quando iudex illud deferre vellet *Parti* habenti justam causam non jurandi. *l. Generaliter. §. Ipse autem. C. De reb. credit.* Nec OBSTAT: quòd in *cap. ult. §. Sanè. De iurejur.* nulla imponatur iudici necessitas deferendi hoc juramentum; sed relinquatur id ejus potestati. *Textus* enim ibidem dicit: quòd iudex possit, non verò debeat illud deferre. Et *Joannes Andreas* ad idem *cap. ult. n. 3.* asserit; quòd in *Textu cit. l. In bonæ.* in aliquibus codicibus legatur loco *to: oportet, ly: potest.* Hæc inquam non obstant; nam, in *cit. cap. ult.* solùm relinquitur arbitrio iudicis, ut discernat; cuinam hîc & nunc, imò, utrum sit deferendum juramentum necessarium [multis enim casibus illud deferri nequit] Nequaquam verò deciditur, quòd existente legitimâ causâ, & Parte petente, liberum sit iudici, deferre. Hac enim ratione, maximum posset in-

ferri gravamen litigantibus, contra *l. 1. ff. De iurejur.* Ubi dicitur: *maximum remedium expediendarum litium esse iurisjurandi religionem.* Ut merito à tali gravamine, seu subtractione remedii adeò oportuni, appellari possit. Porrò, *Teste Abbate* ad *cit. cap. fin.* lectio vulgata habet tò: *oportet, in cit. l. In bonæ.* non verò tò: *potest.*

DIXI: Multos esse casus exceptos, quibus juramentum necessarium seu suppletorium deferri nequit. Sic in primis excipitur casus; ubi lex vel statutum requirit probationem evidentissimam, vel plenam & indubitam, aut luce clariorem vel legitimam. Probatio enim per juramentum suppletorium, non est evidentissima, nec indubitata, neque luce clarius, quinimò nec legitima est, ut desumitur ex *cap. Inter quatuor. 2. & cap. Tuæ. 3. De Cleric. peregr.* ac notat *Glossa. in §. Sed furti. §. Duplicantur. Infit.* *De actionib.* ac probat *Jason. in repetit. l. Admonendi. n. 282. ff. De iurejur. & Mascard. concl. 955. n. 4. & quest. Proæmial. 9, n. 1,* eò quòd hæc sit probatio privilegiata. Alios casus vide apud *Socinum. in Fallentiis. Reg. 204. Barbosa. ad cap. Sicut. 2, n. 17, & seq. De probation. Speculatore. tit. De juramenti delatione. n. 6, Mascardum. De probationib. concl. 958, Julium Clarum. in pract. crimin. §. fin. q. 63, n. 1, & seq. Farinacium. part. 2, Fragment. lit. f. n. 1222. & seq.*

Signanter, non defertur juramentum suppletorium in causis spiritualibus, qualis est causa matrimonialis. *Glossa in cap. Mulieri. 34. §. Absoluto. & Abbas. ibid. n. 6. & 8. De iurejur. Joannes Gutierrez. tract. De Matrimonio. cap. 38. n. 3. Gail. lib. 2. Pract. Observ. 94. n. 1. & seq.* Ratio: quia ibi agitur quasi de statu hominis, adeoque, cum sit causa valde ardua; juramento non erit locus. Observandum

vandum tamèn cum *Barbosa. ad cit. cap. Sicut. n. 17. De probationib.* Illud intelligendum esse, si agatur de Matrimonio dissolvendo; secus; quando jurandum foret pro Matrimonii valore; quia hæc est causa favorabilis.

Ob rationis identitatem, non defertur quoque juramentum, in causa *Matrimonii spiritualis*, qualis est *Monachus*. *Mascardus De probationib. concl. 958 n. 43. Barbosa loc. cit. n. 18.* Idem est de causis Beneficialibus, Teste *Barbosa. ibid. n. 19.* si nempe super ipso Beneficio agatur; alias; si de solis fructibus quæstio sit; deferri poterit hoc juramentum, prout tradunt Doctores citati.

81 QUÆSITUM fuit, an sub nomine causarum matrimonialium, veniant etiam causæ *sponsalitiæ*; ita, ut neque super sponsalibus *de futuro*, possit deferri juramentum suppletorium? Verius est, neque super sponsalibus dissolvendis, posse de jure scripto, deferri juramentum; eò quòd hîc agatur quasi de statu hominis, cum necesse quis habeat, stare sponsalibus validis, & teneatur (nisi altera pars jure suo cedere velit) Matrimonium postea de præsentî contrahere, & sic quatenus aliquam servitutis speciem subire, quatenus contracto matrimonio, vir non habet amplius potestatem corporis sui, sed mulier; Teste Apostolo: *1. Corinth. 7.* & huc facit, quòd sub causis matrimonialibus absolutè prolatis, etiam comprehendantur causæ *sponsalitiæ*, prout liquet ex *cap. Accedentibus. 12. De excessib. Prælat. juncto Concilio Tridentino, sess. 24. can. 12.* Cæterùm; cum in causis quoque arduis, locum habeat juramentum suppletorium, dum nempe plusquam semiplenè probatum est; utique etiam in causis matrimonialibus locum habere debet, prout bene tradunt *Mascardus, De probationib. concl. 1035. n. 5.*

Barbosa. loc. cit. n. 17. & Gutierrez cit. cap. 38. n. 4. Id quod à fortiori præcedet in causis sponsalium de futuro, utpote faciliùs resolvablebus. & ita videmus in praxi observari. Ex hæcenus dictis.

82. FLUIT 1mo. Juramentum *voluntarium*, seu extrajudicialiter *Parti* delatum, liberè posse recusari; adeò, ut non sit opus illud alteri *Parti* referre. Ideo enim hoc juramentum vocatur *voluntarium* seu *conventionale*, quia non nisi voluntariè, seu ex conventionem *Partium* suscipitur, neque referri in invitum potest, sed potest liberè recusari, ita, ut *Pars* illud recusans, dicere possit alteri: *Non teneor hic & nunc tibi jurare; sed, si quid contra me habes, id proba.* Confer *Speculatorem. tit. De juramenti delatione. n. 4. & Vallengem. ad tit. De jurejur. §. 5. n. 2.* Atque sic expressè habet *Glossa. in l. jusjurandum. §. Non potest. & Jason. ibid. n. 1. ff. De jurejur.*

83. FLUIT 2do. Juramentum *judiciale*, quod à *Parte Parti* defertur; posse tam diu liberè recusari, etiam illud *non referendo*; quousque à judice fuerit approbatum. Nam *Pars* non potest compellere *Partem* ad jurandum, vel ad referendum juramentum. *cap. ult. junctâ Glossâ. §. A te. De jurejur.* Cum etiam quis non teneatur respondere adversario, nisi ad mandatum judicis, Quòd, si autem judex causâ cognitâ, juramenti delationem approbaverit; tunc tenetur is, cui delatum fuit, aut jurare aut referre juramentum, aut solvere. Prout expressè decisum, in *l. Jusjurandum. §. Prætor ait. ff. De jurejur. & cap. ult. eod. Quia manifesta turpitudinis est & confessionis, nolle nec jurare, nec juramentum referre.* ut dicitur in *l. Manifestæ. ff. Eod.* Excipitur tamen *Actio famosa*, v. g. Furti. Siquidem, conventus actione famosâ; non potest hujusmodi juramentum referre, prout decisum

sum in *cit. cap. ult. & l. Marcellus. §. fin. ff. De action. rer. amot. & l. Ideo Labeo. ff. Eod.* Ex ratione; quòd conventus actione famosâ, super crimine infamiam irrogante, meliùs præsumatur scire veritatem, an scilicet commiserit illud crimen, nec ne, quàm Actor, prout jam supra insinuatum.

84. FLUIT 3^{tid}. Juramentum litis decisorium *necessarium* nempe, & à judice, Parti delatum, sine justâ causâ, recusari non posse, nec etiam alteri Parti referri; ita; ut, si secus fiat, tunc illud recusans, habeatur pro confessio seu convicto, per clarum textum, in *cit. cap. ult. & in l. Generaliter. §. Sin autem. C. De reb. creditis.*

Porro causæ justæ recusandi juramentum *necessarium*, vel etiam *judiciale* à judice approbatum, sunt plures, quas enumerant Bartolus in *l. Manifestæ. §. Pro Declaratione. ff. De jurejur. & Jason. ibid. n. 6. & 7.*

Sic 1mo. Ratione probationis factæ, vel non factæ, potest recusari juramentum. Si enim Actor. plenè probavit, potest is recusare juramentum sibi ulterius delatum, sive à Parte, sive à judice, adeò, ut non possit ad id compelli. *cap. Sicut. 2. De probation. & écontra, si Actor nihil probavit, aut nequidem semiplenè; tunc Reus pariter cogi nequit ad jurandum, licet Actor se offerat, quòd ipsius juramento stare velit. Nam, ut dicitur in cap. ult. §. Sanè. De jurejur. Si Actor omnino in probatione defecerit; Reus debet, etsi nihil præstiterit, obtinere. Confer Mascard. De probation. concl. 36. n. 40.*

2do. Ratione ignorantie potest juramentum recusari. Puta; si ille, cui defertur juramentum, rei gestæ sit ignarus, vel probabilem ejus oblivionem aut ignorantiam alleget. *l. jusjurandum. & ad pecunias. §. ff. De jurejur. Ubi idcirco is,*

cui in re communi, defertur juramentum, potest petere tempus deliberandi. *Glossa in cap. ult. §. Nisi justa de causa. eod.*

3^{tid}. Ratione causæ; seu ob naturam actionis. Quando videlicet causa est talis, ut juramento suppletorio nequeat dirimi. Vide supra dicta n. 75. Quibus accedunt causæ, quæ coram tali, v. g. Judice sæculari, Ecclesiastico, vel inferiori, non possunt tractari. Non enim cogitur quis jurare ibi, ubi non potest conveniri *l. Tutor. §. fin. ff. De jurejur. Juncto Summario & Glossa ibid.*

4to. Ex persona deferentis. Non enim quivis alteri potest deferre juramentum. Sic prodigus & furiosus & his similes, nequeunt juramentum deferre. *l. Tutor. §. Prodigus. ff. Eod.* Quinimo Procurator illud nequit deferre, nisi habeat mandatum generale, *cum libera facultate*, vel mandatum speciale, aut sit Procurator *in rem suam. l. Jusjurandum quod ex conventionione. §. fin. ff. Eod.*

5to. Ex persona ejus, cui defertur juramentum, interdum quoque justè recusari potest. Puta: si pupillo, vel Procuratori aut defensori alienarum rerum. Tales enim jurare non coguntur. *dict. l. Jusjurandum & ad pecunias. §. Pupillo.*

Huc referri possunt plures casus præsertim illi, in quibus exceptio locum habet.

85. Hic *questio* moveri potest, an possit appellari à sententia, quæ intuitu juramenti, lata fuit? Hac de re agitur in *l. Generaliter. §. Sed juramento. C. De reb. creditis. Junctâ Glossâ & Bartolo. ibid.*

Præ primis certum est, appellari posse, quin & retractari posse sententiam, propter instrumenta de novo reperta. *l. Admonendi. ff. De jurejur.* Si lis fuerit decisa vigore juramenti *necessarii*. Quod & obtinebit, si quis recusato juramento *necessario*, à judice fuerit condemnatus, puta: si allegaverit justam causam recu-

sandi

fandi juramentum, *Textus in cit. l. Generaliter. §. Ipse autem.* Ubi Bartolus addit: illud etiam procedere; licet quis causas, quare noluerit jurare, non allegaverit coram primo iudice, sed illas demum alleget coram iudice *appellationis.*

Quodd, si intuitu juramenti *judicialis*, scilicet à Parte delati & à iudice approbati, sententia fuerit lata; distinguendum est. Aut enim alter juravit, & tunc is, qui detulit juramentum appellare non potest, quia ejus consensu transactum videtur. Aut alter non juravit, sed retulit juramentum deferenti, qui etiam renuit jurare; tunc hic à sententia contra se lata appellare non potest. Cum enim à principio elegerit decisionem causæ per delationem juramenti; non potuit illud sibi relatum recusare, ac proinde nec à sententia contra se lata, provocare. *Quis enim ferendus est ad appellationis veniens auxilium, in iis, quæ ipse facienda procuravit.* inquit Imperator *cit. l. Generaliter. §. Sed juramento. C. De reb. credit.* Quanquam non sit repudianda limitatio hujus ultimi, in casu; quo quis ex justa causa, puta: *ignorantiæ*, recusasset juramentum sibi relatum.

Quodd, si demum is, cui juramentum refertur, juraverit; dubium esse posset, an referens à sententia contra se lata possit appellare? *Abbas. ad cit. cap. ult. n. 11.* Hoc dubium resolvit *affirmando*; non obstante, quodd omnis relator juramenti, sit etiam delator illius, & delator nequeat appellare, secundum dicta. Disparitas enim est; quodd *delator*, seu is, qui primò defert, omnino spontè eligit juramentum, non verò *relator*, qui ad alterutrum necessariò tenetur, videlicet ad jurandum vel referendum. Jam verò potius subveniendum illi, qui *necessariò* agit, quam illi, qui *spontaneè. cap. Ab arbitris.* Junctâ *Glossa 4. Appellandum.*

De Offic. Delegat. in 6. l. Si fidejusser. §. Si necessaria. ff. Qui satisd. cogantur. Igitur, mirum non debet esse, quodd delator juramenti, altero jurante non possit appellare, bene tamen relator. Confer *Abbatem. ad cit. cap. ult. n. 11.*

86. *Ditum supra: Actore nihil probante, non posse Reo deferri juramentum,* quodd intelligendum videtur de solo juramento *necessario*, quodd videlicet defertur à iudice in supplementum probationis imperfectæ, quam ideo præcessisse, necessè est. Unde Regula, quodd Actore non probante, veniat Reus absolvendus; restringenda videtur ad solum juramentum *necessarium.* Ita tradit *Cujacius lib. 22. Observat. cap. 82. & Duarenus. De jurejur. cap. 3. & cum his Zoësius ad tit. juris Canonici. De jurejur. n. 35.* Igitur juramentum voluntarium, aut etiam *judiciale*, ab Actore nihil probante, deferri posse videtur Reo; Tum quia ita postulat litium dirimendarum favor; tum, quia, quodd queratur, non habet adversarius, qui constituitur in propria causa iudex. Huic sententiæ, quam in praxi; vidi observari *Lipsiæ* in Saxonia, expressè favet textus in *l. Tutor. ff. De jurejur.* Quinimò *Zoësius loc. cit.* censet, hoc obtinere non tantum in casu; quo Actor nihil probare incepit, verum &, quo in probatione assumpta, defecit; eadem ratione militante. Non obstante Regulâ prædictâ; cum non possit videri nihil probare, qui juramentum defert. Siquidem illa delatio, ab adversario sine justa ratione, recusata, præstat, ut ea res cedat pro justa probatione.

87. Sed quid, si is, cui defertur juramentum, malit probare, quam jurare? *2.* Malentem probare, audiendum esse; per *cap. 2. De probation.* Ubi tunc demum recurritur ad juramentum, quando aliæ defunt probationes. Quocirca & is, qui

qui plenè probavit; non est onerandus juramenti præstatione; quia delatio juramenti adinventæ est ad litem decidendam, non etiam probationibus decisam.

Hactenus fat, ut arbitror prolixè & accuratè de tribus juramenti speciebus actum; video tamen adhuc superesse quæstiunculas quasdam à Theologis & Canonistis motas de juramento, mox in unam speciem, mox in alteram, cadente, quas oscitanter quidem non præteribimus, paucis tamen absolvemus.

88. *Primò* PETI solet, num violatio juramenti super re *levi* culpam invehat *mortalem*? Inter omnes receptum, falsitatem juramenti *assertorii*, non obstante materiæ levitate, constituere peccatum mortale; eò quod adducere Deum in testem mendacii, sit injuria gravissima; abstrahendo à quacunque materia, cujus levitas est accidentaria ad gravitatem malitiæ juramenti, nec diminuit id, quod per se est in objecto perjurii, formalem scilicet inordinationem. Aliud est in furto, quod ex materiæ levitate, veniale potest reddi. Siquidem furtum, grave vel leve dijudicatur, ex nocumento alteri illato, per injustam rei surreptionem, juramentum verò respicit Deum, qui in testem invocatur. Possit tamen jurans, à mortali culpâ excusari ex defectu plenæ deliberationis aut advertentiæ: Item ex defectu judicii, modò adsit veritas sufficienter cognita. Non enim quivis judicii defectus ponit culpam mortalem; maximè, quando non adducitur Deus in testem falsitatis. Idem dicendum de justitiæ defectu; quia nec hic evacuat directè finem juramenti, nec facit, Deum esse testem mendacii; sed, ad summum testem rei indecentis; quæ res per se non ponit gravem injuriam, prout observant *Suarez. lib. 3. De juramento. cap. 4. Azor. Instit. moral. p. 1. lib. II. cap. 5. q. 3. Hochkirchen, Ethica Christi. Pars I.*

Vide tamen *Patritium Sporer. tract. 3. in 2dum Præceptum Decalogi cap. 1. §. 3. n. 140. Et seq. Adde Sylvium in 2. 2. D. Thomæ. q. 98. art. 3. concl. 1. 2. Et 3.*

Majus dubium, cum Theologis, movent Canonistæ, de juramento *promissorio*, num illud non observatum circa materiam *levem*; ponat culpam *mortalem*? *Zoësius. ad rit. Decretal. De jurejur. n. 70. cum Covarruvia. lib. 1. Var. resol. cap. 1. n. 2. indistinctè vult; pejerantem, ob materiæ levitatem, non excusari a peccato lethali, quia quantitas (inquit) materiæ non confert ad augmentum vel diminutionem peccati, nisi, quando ipsa materia, est objectum immediatum & per se, ipsius peccati, prout contingit in furto & injuriis; hic autem, ipsa res, non est objectum, sed ipsa assertio, quatenus vera aut falsa, in cujus confirmationem, adducitur divina veritas, ad cujus reverentiam pertinet, ut jurans faciat id, quod juravit, ne, quantum in se est, faciat Deum, testem falsi.*

Hæc *Zoësi* opinio bene procedit in casu, quo juramentum promissorium, factum cum animo & jurandi & promittendi, sed absque veritate *præsenti* id est: sine animo adimplendi promissum. Taliter enim jurans, verè pejerat, & haud attentâ materiæ levitate, mortaliter delinquit. *Ratio* est; quia juramentum promissorium, respectu præsentis veritatis, seu voluntatis adimplendi promissum; habet rationem juramenti *assertorii*, in quo, teste *P. Sporer loc. cit. 135. juxta omnes*, parvitas materiæ non excusata mortali. Si ergo (inquit hic Aucthor) seriò mihi jures. *Te velle cras me comitari ad venationem, non habens animum id præstandi. Verè pejeras, & mortaliter peccas. Consonat Sylvius in 2. 2. D. Thomæ. q. 98. art. 3. conclus. 4. pag. mihi 672.*

Loquendo autem de juramento *promissorio*,

jurio, intuitu veritatis *future* tantum; puta: si quis culpabiliter non implet, quod antea serid promiserat, longè probabilius est, & in praxi omnino tutum, quòd perjurium *promissorium*, ex materiæ levitate, excusetur à mortali, & reddatur veniale. Ita *Sporer. loc. cit. n. 137.* citans alios. *Ratio* ipsius est; quia, quandoquunque peccatum ratione materiæ augeri vel minui potest: tunc in eo genere, etiam venialiter potest peccari: Atqui communis hominum etiam prudentium persuasio est; tantò minorem vel majorem irreverentiam Deo irrogari, quantò major vel minor promissio jurata violatur; Nam in juramento *promissorio* alicujus operis exequendi, Deus non adducitur propriè, ut testis veritatis, quantum ad ipsam impletionem operis, sed solùm, ut sponsor vel auctoritatem præbens obligationi, ad eum modum, quo Princeps, quasi auctoritatem præbet sponsalibus, coram ipso celebratis. Certum autem est, tantò majorem vel minorem irreverentiam committi, quantò major vel minor est res, in cujus confirmationem, quis alterius, etiam ipsius Dei, auctoritate, usus est, si postea non impleat promissum. Ergo tali perjurio etiam venialiter peccari poterit, contra virtutem Religionis, si nimirum valde levis promissio jurata violetur. V. g. si juratò promisisti amico, convivium accedere, & sine causa emanear. Huc facit, quod esto major sit obligatio voti, seu promissionis, ipsi Deo factæ, quàm juramenti promissorii, seu promissionis factæ homini; nihilominus violatio voti, in materia levi, juxta Doctores communiter, non nisi venialem irreverentiam ergo Deum importet. Quidnî igitur violatio juramenti promissorii in materia levi, sit solùm culpa levis? Confer *Busenbaum. lib. 3. tract. 2. c. 2. dub. 5. Adde Sylvium loc. cit.*

Nec *obest*; quòd in juramento *assertorio* non detur levitas materiæ. Lata enim est disparitas. Siquidem, in juramento *Assertorio*, invocatur Deus in testem veritatis aut falsitatis; veritas autem & falsitas, consistunt in *indivisibili*: quod enim verum non est, necessariò falsum est; nec datur *magis* aut *minus* falsum, *formaliter* loquendo Unde Deum invocare in testem falsitatis cujuscunque, semper est peccatum mortale. Jam verò in juramento *promissorio*, quòd ad veritatem futuram, non invocatur Deus in testem ipsius veritatis aut falsitatis; sed solùm adhibetur, quasi sponsor obligationis adimplendi rem præmissam, adeò, ut objectum juramenti *promissorii*, non sit veritas aut falsitas, sed obligatio præstandi rem promissam: Atqui obligatio præstandi rem promissam, non consistit in *indivisibili* sed major vel minor est, juxta rationem materiæ, majoris vel minoris momenti. Ergo &c. Confer *S. Antoninum. part. 2. c. 10. §. 1. & alios, quos citat. Sylvius loc. cit.*

89. Cæterum, generatim exigit juramentum, ut servetur, & promissum præstetur; etiam, si non exigat is, cui juratum, quando videlicet absolutam induxit obligationem; veluti: si juraveris, *Calendis Martii*, decem dare *Sempromio*. Quòd, si actus præmissus *exactionem* involvat, puta: si juraveris *Titio* dare mutuum; non teneris ipsi mutuum *offerre*, sed dare, si petierit.

90. *Secundò* hîc scrupulosè solet indagari, num juratæ promissioni satisfiat, per *compensationem*? Confer *Covarruvias. Depaletis. p. 1. §. 4. n. 15. per textum in cap. 7. De jurejur.* cum classicis Doctores, *negativam* tenet; sed contraria mihi multò probabilior apparet opinio; eò, quòd nihil interfit; num quis compenset, an solvat? *l. 4. ff. De compensat.* Cùm quòd ad

ad effectum, paria sint. *l. si debitor. ff. qui potiores in pign. habeantur.* Ex paribus autem, non interfit; quid fiat? Nec obstat, *dist. cap. 7.* in quo se fundat Covarruvias; quia Pontifex ibi solum generatim dicit, non posse, eo casu, pignus, ante solutionem, repeti; per quod non excluditur compensatio, quæ etiam est satisfactio, dummodò consilet de fructibus perceptis, an hi nempe sortem adæquent? Porro, compensatio vicem tenet satisfactiois, si quis simpliciter juraverit solvere, nihil de reali traditione cogitans: alioquin enim non satisfaceret juramento, per compensationem, quæ diversa est à reali solutione. Prout observant Suarez; *lib. 1. De juram. cap. 37. Sanchez. in Decalog. lib. 3. cap. 17. n. 15.*

Tertio hinc QUÆRI potest, num ex juramento promissorio, detur actio? Si de pacto per juramentum vestito loquamur; certum est ex dictis supra n. 58. ex illo, in utroque foro, dari actionem. Ast agendo de sola promissione juratâ, seu juratâ oblatione alteri factâ; veriùs est, neutro jure, actionem dari. Non quidem jure *Civili*, quo juramentum non est modus inducendæ obligationis, nihil faciente *Novellâ Leonis 72.* quæ teste *Zoëfio. loc. cit. n. 76.* non est recepta. Non etiam jure *Canonico*; quia hoc nullibi actionem dedit. Dum enim juratam jussit servari promissionem; non tam actionem induxit, quam statuit, implorari posse iudicis officium. *cap. su: De procurat. in 6.* Confer *Zoëfium. ad ff. eod. tit. n. 86.*

Quarto examinari meretur, an, & à quo, relaxari vel irritari possit juramentum? Ante resolutionem

91. *Observasse* juvabit; quòd juramentorum perinde ac votorum irritatio, triplex distingui possit. Alia enim est *INTRINSECA, de jure naturali*; alia *EXTRINSECA, de jure humano communi*; alia

denique *EXTRINSECA, de jure personali.* Irritatio *intrinseca, & de jure naturali*, est; quando juramenta vel vota, sunt *irrita, nulla ac invalida*, ob defectum conditionis alicujus, essentialiter, ad illorum substantiam seu valorem requisitæ; veluti; si juramenta vel vota fierent absque debitâ deliberatione, vel intentione se obstringendi; vel: super materia incapaci. Tunc enim, hujusmodi actus, ipso jure naturæ, & ex intrinseca sua indole, forent *nulli & irriti.* Nam; sicut generatim, jure divino naturali, subsistunt juramenta & vota cujusvis hominis adulti ratione utentis, modò nihil desit ex parte debitæ deliberationis, intentionis & materiæ; ita jure divino naturali, viribus carent juramenta & vota puerorum, amentium, ebriorum, & quorumvis, dum unus, ex istis, adest defectibus. Et quidè de pueris, communis est Doctorum Regula; quòd eorum juramenta & vota, ante septimum ætatis annum completum, facta, *irrita* reputentur, nisi in raro casu, probabilissimæ conjecturæ suadeant, sufficientem rationis usum, in eâ tenerâ ætate, non defuisse; post verò completum septennium, emissa, præsumi *valida*, quantum est ex parte voventis, nisi écontra verosimilia indicia evincant, defuisse usum rarionis, aut sufficientem discretionem; prout, de sponsalibus, suo loco diximus.

Juramentorum ac votorum irritatio *extrinseca, de jure communi*, dicitur; quando illa, ipsò factò, nullius sunt roboris & effectus, ob defectum conditionis vel qualitatis, lege solum Ecclesiasticâ requisitæ ad eorundem valorem, licet alioquin de jure naturæ, ad illorum essentiam non requireretur. Ex quo tamen perperam *INFERRES*; quòd potestas Ecclesiastica eatenus derogaret juri divino: *scilicet quidem Deus non acceptat juramenta aut*

vota, quæ ab Ecclesia, ob justam causam, infirmantur vel irritantur. Quin imò, Deus obligationem juramentorum & votorum remittit, si Ecclesia, ob rationabilem causam, dispenset, prout obgannientibus Hæreticis, orthodoxè probatur ex promissione à Christo facta *Petro* & ejus successoribus *Matth. 16. Quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Hac ratione, jure communi Ecclesiastico, irrita & invalida habentur vota etiam *solemnia*, quæ ex gravi metu, injustè incusso, fiunt. Nullius quoque vinculi, est professio ab impuberibus facta. *cap. Ad nostras. De Regularib. cap. 1. & 2. eod. in 6.* Imò hodie post Concilium *Trid. sess. 25. c. 15. De Regularib.* Irrita est religiosa professio, quæ ante annum *decimum sextum* ætatis completum, vel ante exactum annuæ probationis tempus, emissa fuit. Constat quoque ex dictis; jure humano, quosdam contractus ita ob injuriam vel turpitudinem contrahentis, vel ob detrimentum boni publici, infirmari; ut nec accedente juramento, vires capiant. Juramentorum votorumve irritatio extrinseca & *de jure personali*, est; quando illa irritantur & annullantur à potestate alterius, qui dominativam vel quasi dominativam facultatem habet in personam jurantis vel voventis, vel in ipsam materiam juramenti aut voti. Ex primo capite, Prælati, Pater, & Tutor *directè* irritant vota professi, filii impuberis, pupilli. *cap. Si Religiosus. De Electionib. in 6. can. 1. & 2. caus. 20. q. 2.* Ex altero capite, homo *indirectè* irritat juramenta vel vota alterius, quatenus hæc versantur circa materiam sibi suoque juri ac potestati subjectam. Sic Prælati, Parentes, Mariti, Domini, irritare possunt vota Religiosorum, filiorum etiam puberum, uxorum, servorum. His præmissis, sit

92 RESOLUTIO 1ma. Quicumque habet potestatem dominativam *vel quasi* in personam jurantem vel voventem, aut in ipsam rem juramento aut voto promissam, potest hujusmodi juramenta vel vota irritare. Ita *D. Thomas. 2. 2. q. 88 & 89. & DD. communiter.* Ratio evidens est: quia juramenta & vota eorum, qui alteri, quò ad personam suam, vel saltem quò ad materiam promissam, perfectè subjecti sunt, reputantur esse conditionata, & tum ex natura rei, tum etiam ex juris dispositione, hanc annexam habere conditionem: *nisi superior, vel is cujus interest, contradixerit*, quo proinde contradicente, vires amittunt. Consonat *Grotius. De jure B. & Pacis. lib. 2. c. 13. §. 20.*

93. RESOLUTIO 2da. Potest etiam Princeps sæcularis relaxare juramentum alteri homini præstitum. Est contra *Covarruviam De pactis p. 1. §. 3. n. 22.* ubi vult, quòd, cùm juramentum inducat vinculum spirituale, ejus relaxatio spectet ad actum spiritualis potestatis, non etiam Civilis, quæ se non immiscet spiritualibus. *Cap. fin. De foro compet. in 6.*

Ratio. Resolutionis est. Quòd privatus homo, cui quid juratò promissum, possit remittere & relaxare obligationem, ut etiam Princeps id ipsum posse debeat, concurrente causâ, ex qua potest alteri jus suum auferre. Hoc tamen capiendum est, de relaxatione per modum *condonationis*, quæ fit aut fieri potest ex parte hominis, ut aliud sit dicendum, de remissione obligationis Deo quæsitæ, puta, si quid Deo immediatè fuerit promissum. Confer *Barbosam. ad l. Titia. 35. ff. soluto Matrim.* Junge *Suarez. De juramento lib. 2. cap. 38. n. 6. & cap. 41. n. 14. & 17. & Nota*, quòd positæ & ponendæ mox Resolutiones, intelligendæ sint de juramento *promissorio*; quia juramentum *assertorium* relaxari aut irritari non potest: quia,

quia, quod semel veridicè assertum, sempermanere debet verum.

94. In Sacra Scriptura Num. 30. habetur textus sic sonans : *Uxor in domo viri sui, cum se voto obstrinxerit vel juramento, si audierit vir ejus & tacuerit, nec contradixerit sponsioni, reddet, quidcunque promiserat: si autem extemplò contradixerit, non tenebitur promissionis Rea.* Ex hoc textu quidam inferre contendunt, quòd maritus omnè voti vel juramenti vinculum ab uxore contractum, indiscriminatim dissolvere vel irritare queat; ast, pro explanatione istius textus, sit.

RESOLUTIO 3tia. Juramenta & vota uxorum, solùm per accidens, indirectè, & ratione materiæ, à maritis irritari possunt, quæ & quatenus nimirum ipsis, in conjugii usu, familiæ gubernatione, & rei familiaris administratione, præjudicare possunt: qualia sunt vota continentiæ; non petendi debitum; multorum jejuniorum; quæ proli, tum generandæ, tum educandæ, obesse possent; item vota peregrinationum, eleëmofynarum; & similia, in dispendium domesticæ œconomix & gubernationis.

Quòd, si vota uxorum sint talia; quæ juri maritali nullatenus præjudicent, vg. eleëmofynæ de bonis paraphernalibus, aut iis; quorum dominium & administratio ad uxorem pertineat; utique ea non poterunt à maritis irritari. Quia uxor non est subiecta viro per se & simpliciter, ac in omnibus actionibus liberis, sed solùm & præcisè in iis, quæ respiciunt vinculum & jura Matrimonii, quæ jura petunt, ut in vitæ societate, usu corporis, prolium educatione, familiæque gubernatione; mulier viro suo tanquam capiti subiecta sit.

Cæterùm; quia & mulier potestatem habet in corpus viri; ideo & uxor indirectè irritare potest vota mariti, quæ juri

suo matrimoniali derogant vel præjudicant. Veluti; si maritus voveret continentiam; non reddere debitum; longa jejunia, austeritates, longinquas peregrinationes, aliaque insolita; quibus inepitus redderet ad debitum conjugale, officia domestica; aut quibus mutua societas notabiliter violaretur. Sic & uxor irritare posset votum mariti, gestandi habitum religiosum, vg. *Tertiariorum S. Francisci*; eò quòd, ob vestis horrorem, à petendo debito, retraheretur. Quinimò uxor irritare potest omnia mariti vota *realia*, quæ cedunt in detrimentum bonorum v. g. dotalium, aut illorum, quorum proprietas ad uxorem spectat. In alia autem mariti vota, juri suo non præjudicantia; nihil posse uxorem, suadet clara ratio; quia vir nullo modo subijcitur uxori, quòd ad personam vel voluntatem suam, si matrimonii usum, aut bona, pleno jure, ad uxorem spectantia, excipiamus.

95. Quid, si votum continentiæ ab utroque conjugue, mutuo consensu, editum fuerit? Illud absolutè valere, nec alterius contradictione ampliùs irritari posse, post alios tradunt *Abbas. in cap. Charissimus. n. 6. & Sanchez. lib. 8. disp. 37. n. 10. & probatur ex D. P. Augustino. relato in can. Quod Deo. caus. 33. q. 5.* ubi Textus sic habet. *Quod Deo, pari consensu, voveratis, perseveranter usque in finem, reddere debuistis: à quo proposito, si ille lapsus est, tu saltem instantissimè persevera.* Quocirca; nisi tales conjuges legitimâ superioris dispensatione, juri suo restituti fuerint; petendo aut reddendo debitum alias conjugale, peccabunt mortaliter, ut docet *Sanchez. loc. cit. n. 14. cum agmine Doctorum.*

96. RESOLUTIO 4ta. Vota servorum, per se quidem & directè, irritari non possunt à Dominis, possunt tamen indirectè

&c

& per accidens, illa scilicet; quæ obligationi servitutis, famulatûs, & juri dominico officiant & præjudicant, pro tempore, quo sic subditi sunt. Talia sunt: vota Religionis, Sacri Ordinis; longæ peregrinationis, recitandi horas Canonicas; quotidie audiendi Sacrum &c. quibus servus redditur minus aptus ad servitium Domini, semper, aut ad notabile tempus. Alia fervorum vota, servitiis Domini non officiant, ut: servandi castitatem, evitandi certum peccatum; dandi eleemosynam de proprio peculio, quod separatim à rationibus dominicis habent, & similia; à Dominis, nullatenus irritari possunt; quia in his, servus est sui juris.

97. PETES. An omnis, qui potest irritare juramenta vel vota, possit etiam super iis dispensare? R. *Nequaquam.* Nam *irritatio* fit per potestatem dominativam in personam jurantis vel voventis, aut ipsam materiam, votò vel juramentò promissam, ita, ut irritans velut Dominus, ac proprio suo nomine, disponat de alterius promissione vel re ab altero promissa, tanquam de re sua. Ex quo fit: quòd irritatio etiam absque omni causâ justâ & rationabili, semper valida sit, imò plerumque etiam licita. *Dispensatio* verò fit per potestatem spiritualem & Ecclesiasticam gubernativam seu jurisdictionis, ab ipso Deo, collatam ministris tantum Ecclesiæ, qui *virtute clavium, per modum judicii & absolutionis*, tollunt obligationem voti vel juramenti, Unde dispensans vel relaxans votum vel juramentum, non agit nomine proprio, nec disponit de re sua, sed agit nomine & autoritate ipsius Dei, qui ipsi ad bonum Ecclesiæ regimen, & animarum salutem, talem potestatem largitus est, vi illius: *Quodcumque ligaveris &c. & quodcumque solveris &c.* Ex quo sequitur; quòd dis-

pensatio vel relaxatio hujusmodi, absque justâ & rationabili causâ facta, nedum illicita sed & invalida sit. Quia Deus non contulit talem potestatem homini, ad temerè & absque justâ causâ, dissolvendam obligationem sibi quæsitam, neque Prælato Ecclesiastico, Deus contulit potestatem in Ecclesiæ destructionem, sed ædificationem. Confer *Sylvium. loc. cit. quest. 89. art. 9.* Ubi §. *Queritur 1.* discutit; quis præter Papam, dispensare possit in juramento promissorio?

98. Legitimæ autem dispensandi causæ, sunt: imperfecta deliberatio: notabilis difficultas exequendi, aut damnum spirituale vel corporale voventis; majus item bonum ex dispensatione proventurum. De quibus, sicut & de iis, qui respectivè dispensare possunt, videri potest *Sporer. tract. 3. in Decalog. cap. 3. sect. 3. à n. 39. usque ad 55. ubi à n. 56.* explicat quinque vota S. Pontifici, quò ad dispensandum reservata. Scil. *Votum Religionis* approbatæ ab Ecclesiâ; *votum Castitatis* seu continentiæ integræ perpetuæ, & *vota trium peregrinationum, Hierosolymitanæ* ad S. Sepulcrum, *Romanæ* ad limina Apostolorum SS. Petri & Pauli, & *Compostellanæ*, ad S. Jacobum.

99. Juramento, de quo ultra propositum latius differuimus, affinis est *Adjuratio*, quæ est actus Religionis, quo per interpositionem divini nominis, aut alicujus rei sacræ, quempiam ad aliquid præstandum vel omittendum impellimus. Non enim adjuratio imponit obligationem personæ adjuratæ, sicut facit lex aut præceptum, sed tantum, illam movet & excitat. Neque etiam nomen Dei invocatur, ad faciendam fidem, quia hîc non adducitur Deus in testem, sed, ut sit objectum amoris aut timoris, respectu illius, qui adjuratur, ut inde scilicet

cet moveatur ad faciendum vel omittendum id, quod intendimus. Potest autem adjuratio fieri per interpositionem seu invocationem alterius rei sacræ, puta: crucis aut sanguinis Christi; & tunc pro varietate rei magis vel minus sacræ, erit vel actus, *Lairiæ* vel *Hyperdulæ*, vel *Dulæ*. Quando autem interponitur vita patris, amor matris; vel nomen Regis, aut quid simile; non est stricta adjuratio, cum non sit actus Religionis.

Adjuratio, ut sit licita, eosdem requirit comites, quos juramentum, scilicet: *veritatem*, *justitiam* & *judicium*. Unde peccaret 1mo. Dives, qui simulans se pauperem, peteret eleemosynam, ob amorem Dei, per viscera Christi &c. 2do. Qui alium, per Deum aut Christum, adjuraret; ut peccaret mortaliter aut venialiter. 3to. Qui sine prudentia & discretione, per Dei aut sancti aliqujus nomen, aliquem adjuraret.

Adjuratio duplex est, una per modum *Imperii* & *compulsionis*, quæ tantum respicit inferiores & Dæmones; altera per modum *deprecationis*, quali utimur res-

pectu Dei, Sanctorum, superiorum & æqualium, in quos nullum nobis est imperium, licet & possimus illâ uti, respectu inferiorum.

100. *Dubitari* posset; an creaturæ irrationales adjurari possint? *Respon.* autem sub distinctione: aut enim spectantur secundum se, & sic nequeunt adjurari; cum sint imperii aut deprecationis suscipiendæ incapaces: aut considerantur, quatenus referuntur ad eum, à quo morientur & aguntur; & sic adjurari queunt, dirigendo videlicet adjurationem nostram ad Deum, vel sanctos Angelos, seu *intelligentias* Orbis rectrices, aut etiam ad homines, qui illis rebus uti vel abuti possunt. Qua ratione, adjurationes adhibentur in benedictione *salis*, *aquæ*, *panis*, *novæ domus*; *Thalami*; *fructuum* &c. & simili modo, interdum adjurantur *locustæ*, *mures* & alia animalia, ne nobis noceant. Qualiter & à quibus Dæmones adjurari & energumeni exorcizari debeant, non est hujus loci, fufius expendere. Videri tamen meretur *Sylvius loc. cit. quæst. 90. art. 1. 2. & 3.*

CAPUT VII.

DE

Tertio Decalogi Præcepto.

Memento ut diem Sabbathi sanctifices. Sex diebus operaberis & facies omnia opera tua: Septima autem die, Sabbathum Domini Dei tui est. Non facies omne opus in eo, tu & filius tuus & filia tua & servus tuus & ancilla tua, jumentum tuum & advena, qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, mare & omnia, quæ in eis sunt, & requievit die septimo: idcirco benedixit Dominus diei Sabbathi & sanctificavit eum. *Exodi 20.*

S U M M A R I U M.

- 1 *Præceptum hoc partim naturale, partim divinum positivum ac cæremoniale est.*
- 2 *Quatenus cæremoniale; nunc lege novâ antiquatum.*
- 3 *Sabbathi in diem Dominicum translatio, institutioni Apostolorum adscribenda, secundum S. P. Augustinum.*
- 4 *Præceptum hoc, etiam negativum est.*
- 5 *Ut Affirmativum, ad quid obliget?*
- 6 *Quivis fidelis adultus, tenetur sub peccato mortali, diebus Dominicis audire Sacrum, exhibendo præsentiam moralem & Religiosam.*
- 7 *Præsentia moralis & Religiosa, quid importet?*
- 8 *Missæ, qualiter integra audienda? Ubi de ejus partibus.*
- 9 *Seroveniens, tenetur partem reliquam audire.*

10

- 10 *Satisfacitne Præcepto, simul aut successive, duas Missæ medietates, audiens à diversis celebrantibus?*
- 11 *Occurritur instantiæ.*
- 12 *Existens in statu peccati mortalis, hoc præceptum implere potest.*
- 13 *Non exstat specialis obligatio, diebus Dominicis eliciendi actus fidei, spei & charitatis.*
- 14 *Legitimè impeditus ab auditione Sacri, tenetur aliter sanctificare diem Dominicum.*
- 15 *Quinimò, spectato jure naturali Divino, fideles, ultra Missæ auditionem, obstringuntur ad alia pietatis officia.*
- 16 *Refutantur objectiones.*
- 17 *An Missa solemnis, & quidem in Ecclesia parochiali audiri debeat?*
- 18 *Exponuntur causæ, à Missæ auditione excusantes.*
- 19 *Quatenus quis teneatur non ponere impedimenta, quod minus Missam audire possit?*
- 20 *Præceptum hoc, qualiter differat ab aliis Decalogi Præceptis?*
- 21 *Ab Ecclesiæ incunabulis, alia quoque festa noscuntur instituta.*
- 22 *Quid sit feriari?*
- 23 *Peccatum die Dominico patratum, ob circumstantiam diei Sacræ, non inducit specie distinctam malitiam.*
- 24 *Respondetur ad objectiones.*
- 25 *Opera alia sunt servilia, alia liberalia, alia communia.*
- 26 *Non omnia opera olim Judæis vetita, peræquè nobis sunt prohibita.*
- 27 *Quænam opera servilia Christianis permessa, die Dominico?*
- 28 *Disceptatur, an opera artis pictoriæ, sint illo die prohibita?*
- 29 *Scribere, non reputatur opus servile.*
30. *Bellare, quatenus liceat die festo?*
- 31 *Mercatus, quis & quatenus, die Sacro prohibitus?*
- 32 *Placitum, Judicium Criminale & Sacramentum, id est, juramentum publicum; prohibita sunt diebus sacris.*
- 33 *Opera communia servis & liberis, item alia servilia ad cultum Dei destinata, die festo peragi possunt.*
- 34 *Necessitas vel Charitas, item Superioris dispensatio, vel etiam consuetudo legitima, licitum reddunt laborem servilem in die festo.*
- 35 *Cur Deus initio tertii Præcepti, dixerit: Memento ut &c.*
- 36 *Cur Judæis dies septimus fuerit Sacer?*
- 37 *Cur Deus, illo die, jusserit etiam jumenta quiescere?*
- 38 *Potestas Laïca, non potest principaliter festa instituire.*
- 39 *In Diœcesi Trevirensi & alibi, multa festa ex dimidio, solum celebrantur.*
- 40 *Feriæ quotuplices? & quales, Princeps Laïcus queat instituire?*

- 41 *Festorum Violatores etiam à potestate laicâ puniri possunt.*
- 42 *Celebritas Festorum, quando incipiat & terminetur?*
- 43 *Sententia judicialis, extra casus jure permiffos, nulliter fertur, etiam in feriis profanis.*
- 44 *Quibus feriis litigantes renuntiare possint?*
- 45 *Actus voluntariæ jurisdictionis, feriis etiam sacris expediri possunt.*
- 46 *Nec facris, nec repentinis feriis, à litigantibus potest renuntiari.*
- 47 *In casibus necessitatis vel pietatis, actus judiciales non prohibentur exerceri diebus sacris.*
- 48 *Quocunque die feriato, judici potest offerri libellus.*
- 49 *Citatio judicialis, an die feriato, vel ad diem feriatum, validè fiat?*

I Tertium hoc præceptum, hominem ad Deum tanquam ad ultimum finem ordinans, partim *naturale*, partim *Divinum positivum* atque *cæremoniaie* est. Quatenus *naturale* seu *morale* est; generatim & quò ad substantiam, præcipit, Deum aliquo tempore, cultu debito, esse colendum. Id quod naturale lumen homini congenitum dicitur, adeò, ut nulla unquam fuerit Gens adeò barbara, quin agnoverit, Deum, vel Deos suos interdum fore colendos. Quatenus verò idem hoc Præceptum *positivum* est ac *cæremoniaie*; eatenus non solùm determinat certum diem sanctificandum, diem scilicet *Sabbathinum*, seu hebdomadæ septimum; idque in memoriam absolutæ creationis rerum omnium, ut habetur *Genes. 1.* sed etiam præscribit modum, quo Deus in lege veteri coli volebat; qui quidem modus, varius erat, per leges varias præscriptus, præsertim in *Exodo*, *Levitico*, & *Deuteronomio*.

2. Præceptum hoc, quatenus *cæremoniaie*; per legem Evangelicam antiqua-

tum & abrogatum est, inque ejus, scilicet diei *Sabbathinae* locum, Christiani diem *Dominicum*, sive primum hebdomadæ diem, substituerunt; & quidem ab ipsius Ecclesiæ incunabulis; siquidem *D. Joannes* in sua *Apocalypsi*, cap. 1. dicit: *Fui in spiritu, in Dominicâ die.* & *Divi Pauli* tempore, *Dominico die*, conveniebant fideles ad Divina Officia, audiendum verbum Dei, & sumendam *S. Synaxin*, prout insinuat *Act. 20.* ibi: *Unâ die Sabbathi* (id est, juxta phrasin Hebræam, primâ die post Sabbathum) *cum convenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis.* Confer *Divum P. Augustinum Epist. 89. Ad Casulanum.* ubi in hunc locum sic scribit: *Unâ Sabbathi, tunc appellabatur dies, qui nunc Dominicus appellatur.* Si

3. PETAS: Utrum hæc *Sabbathi*, in diem *Dominicum*, translatio, Divinâ aut Ecclesiasticâ lege facta sit? RESP. Probabilius factam esse autoritate Ecclesiasticâ, prout tradere videtur idem *D. P. Augustinus, Serm. 131. De tempore.* inquit: *Dominicum diem Apostoli & Apostolici viri, ideo religiosâ solemnitate*

ba-

habendum sanxerunt; quia in eodem, Redemptor noster à mortuis resurrexit. ubi per *ly*: Sanxerunt, satis indigitat; Sanctos Apostolos nedum fuisse illius promulgatores, sed & institutores. *Adhæc*; si Christus diem *Dominicum* instituisse; pro causa institutionis, seu Apostolicæ Sanctionis, non allegasset Christi Resurrectionem eodem die factam, sed causam refundisset in Christi præceptum, ordinationem vel dispositionem.

4. Hoc præceptum, tametsi juxta sonum verborum, sit *affirmativum*; cum præcipiat certum diem, in Dei cultum sanctificari; implicitè tamen & virtualiter *negativum* est, in quantum scilicet vetat eundem profanari. Quamobrèm hujus loci est disquirere; quid hoc præcepto Christianicis demandetur, quidve prohibeatur? Non enim omnia, quæ à Concilio *Tridentino*, *sess. 22. cap. 24.* & alibi, de audienda *Missâ, concione frequentanda, & celebratione festorum*, ordinantur; aut, quæ à SS. Patribus inculcata aut recommendata fuere Christi fidelibus, important præcepti necessitatem, sed sæpe solum consilium, aut piam duntaxat observantiam.

5. Inter Theologos convenit, hoc præcepto, in nova lege, quò ad diem & modum colendi Deum, ab Ecclesia determinatum, omnes Christi fideles, legitimo impedimento cessante, sub peccato mortali, obligari ad audiendam *Missam* & feriandum seu abstinendum ab operibus *servilibus*, non verò ad audiendam *Concionem*, vel sumendam *S. Synaxin*, vel interessendum publicis Orationibus extra *Missam*. Nullum enim de his existat præceptum Ecclesiæ, Christi fideles obligans.

Nec *obest*: quòd *Concilium Trident. sess. 24. cap. 4. De reform.* statuatur; ut *moneat Episcopus populum diligenter, te-*

neri unumquemque, *Parochiæ suæ interesse (ubi commodè fieri potest) ad audiendum verbum. Dei.* Nam ibidem Concilium agit de obligatione, quæ omnes Christi fideles, naturali jure tenet, & necessaria est ad hauriendam cognitionem mysteriorum fidei, notitiàmque salutis consequendæ; non verò præcisè, de sanctificando die *Dominico*; cum loquatur de concione, quæ non tantùm fit *Dominicis & festivis* diebus, sed etiam tribus diebus per hebdomadam, in *Adventu & Quadragesima*.

Nec *contra* facit; quòd *Catholicismus Concilii Tridentini, part. 3.* agens de iis, quæ fieri debent à fidelibus, diebus *Dominicis & festivis*; præscribat; ut attentè prætereà diligentèrque Sacra concio à fidelibus audiatur: siquidem, ibi non tantùm referuntur ea, quæ fieri debent; sed etiam, quæ fieri convenit; cum etiam inculcet infirmorum visitationem, mœstorum consolationem &c.

Etsi igitur ignorans mysteria fidei, & illa, quæ ad salutem consequendam necessaria scitu sunt, mortaliter peccet; dum negligit conciones vel cathèchesin audire; non tamen præcisè peccat ratione statuti Ecclesiæ, sed ratione violati præcepti *Divini naturalis* præcipientis, ut quisvis satagat addiscere scitu ad salutem necessaria.

Loquendo de sacra *Communione*, sciimus eam præceptam esse semel in anno, pro tempore *Paschali*; proinde clarum est, eam non esse præceptam, pro singulis *Dominicis*.

Similiter de frequentandis *Vesperis completorio*, aliisque orationibus publicis, nullum existat Ecclesiæ præceptum, licet pia hæc praxis meritò urgenda sit à Parochis, præfertim intuitu juventutis alias otiosæ & ineptiis, tali tempore, alioquin vacantis. Unde & laudendæ sunt leges civiles alicubi vigentes, pes quas

cauponibus præcipuè inhibetur, ne vinum, cerevisiam, aliùmve potum, *Vesperarum* tempore computatoribus vendant aut lufores recipiant, detineántve. Quid autem de *Labaismo* (de quo nuper multa laboriosè scripsit *R. P. Pauwels*) judicandum sit, facìle deprehendet eruditus lector, si prædicti Authoris expositionem (quam exhibet *cap. 13. sui Tractatùs De casibus reservatis*, & in speciali supplemento) pervolverit.

Licet autem ob rationis identitatem, eodem modo sanctificandi sint dies *festivi*, ex præcepto, sive universális sive particularis Ecclesiæ, celebrandi, quo dies *Dominici*; sciendum tamen est: quòd festorum institutio & observantia, sit ex mero jure positivo humano Ecclesiastico, ita; ut Ecclesia, pro libitu, possit abolere vel mutare omnia festa: Diei verò *Dominicæ* institutio, *saltem fundamentaliter*, sit juris *Divini naturalis*, exigentis, ut aliquando colatur Deus. Unde, etsi ex sanctione Apostolicà, ac proinde potestate humanà, *Sabbathi* celebratio translata sit in diem *Dominicum*; non posset tamen. Ecclesia abolere hujus diei observantiam, præcipuè, quia credendum est; quòd Apostoli, ex mandato *Christi*; aut speciali instinctu Spiritùs S. id fecerint.

6. Constans ergo est doctrina omnium orthodoxorum, quòd tertio hoc præcepto, omnis homo fidelis adultus, teneatur sub peccato mortali, diebus *Dominicis* audire *Sacrum*, exhibendo præsentiam moralem & religiosam.

De obligatione sub peccato mortali; patet tum ex *Can. 26. & 64. De Consecrat. Dist. 1.* Tum ex traditione Apostolica, antiquissimo fidelium usu & consuetudine, ac consensu omnium Doctorum, ut meritò *Innocentius XI.* hanc inter alias, ordine *52dam.* proscripserit pro-

positionem. *Præceptum servandi Festa, non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.* Ratio est; quia præceptum de audiendo *Sacro* est de re gravi, cultum divinum concernente; & licet, ut dictum, obligatio audiendi *Missam* die *Dominico*, formaliter & explicitè, juri Ecclesiastico adscribatur; fundamentaliter tamen & implicitè, censetur esse juris *Divini naturalis*, quatenus omnis homo adultus tenetur aliquo actu *positivo*, Deum quandoque colere: id quod ex voluntate *Christi*, Ecclesia determinavit, diebus *Dominicis* & *festivis*, fieri debere, per auditionem *Sacri*. Cæterum, homines hac obligatione teneri incipiunt, quàm primùm ad eum usum rationis perveniunt, ut bonum à malo discernere, Deumque suum agnoscere, vel alias *mortaliter* peccare possint.

7. Quòd etiam, ad debitam *Misse* auditionem, requiratur præsentia *moralis*, seu talis, quâ quis humano modo, censetur adesse sacrificio; non est dubitandum: quia auditio *Misse* debet esse *actus humanus*, cum lex alium non præcipiat; ac proinde *Missam* audiens, debet esse *moraliter* præsens, ut percipere possit actionem sacerdotis *Missam* celebrantis. Vide *Sporer Tract. 3. in Decalog. cap. 4. §. 1.*

Ad legitimam autem *Misse* auditionem, requiritur præsentia nedum *moralis*, sed & *Religiosa*, quæ importat, quòd quis ibi assistat etiam *interius*, per modum Deum colentis aut laudantis. Talis enim debet esse præsentia, qualis est actus, ad quem ordinatur: auditio autem *Misse*, est actus *Religionis*; ergo & præsentia debet esse *Religiosa*, quæ importet pium motum in Deum, seu animum colendi Deum. Proinde requiritur *intentio*, ex parte voluntatis, & *assentio*, ex parte intellectùs. Vide *Sporer*

loc. cit. §. 2. Huc facit dictum Salvatoris: *Veri adoratores adorabunt Patrem, in Spiritu & veritate*, quasi dixisset; exhibentes Deo cultum exteriorum sine interiori, judæos esse, non Christianos. Unde *Tridentinum. Sess. 22. in decreto De observandis &c.* statuit, *Ne patiantur ... Sacrum hoc Sacrificium peragi, nisi prius, qui intersunt, composito decenter Corporis habitu declaraverint; se mente etiam ac devoto cordis affectu, non solum corpore adesse.* Et merito; quia Oratio externa sine interiori, non nisi simulacrum est orationis, non oratio, quam tamem hinc requirit Ecclesia, sicut in recitatione *Horarum Canoniarum.* Ut merito Clerus *Gallicanus Anno 1700.* tanquam absonam, scandalosam, verbo Dei contrariam & inducentem hypocrisim, proscripserit hanc propositionem: *Præcepto Ecclesiastico orandi satisfacit, qui voluntariè labiis tantum, non autem mente, orat.* Ex quo.

RESULTAT 1mo. Confabulantes tempore *Missæ*, corridentes, huc illucve respicientes, tabulas, picturas, epitaphia, vitra, ornamenta &c. lustrantes, nedum irreverentiam committere, sed nec satisfacere præcepto Ecclesiastico de audienda *Missa*.

RESULTAT 2do. Venientem præcisè ad Ecclesiam, ut expectet amicum vel *Amasiam*, aut concomitetur herum, nobilem matronam conducatur; pompam funebrem honoret; videat, quid in templo agatur, musicam auscultet, &c. reverà *Missam* non audire, defectu assistentiæ *Religiosæ*.

8. Ad satisfaciendum præcepto de audienda *Missa*, exigitur, ut *integraliter* audiatur, scilicet; ab *introitu*, usque ad *Benedictionem sacerdotis*. Prout insinuat in *Can. 64. De consecrat. Dist. 1.* ubi ex *Concilio Agathensi, c. 31.* sic statuitur: *Missas, die Dominico, secularibus totas*

audire, speciali ordinatione præcipimus; ita ut ante Benedictionem Sacerdotis, egredi populus non præsumat. idem ibidem *Can. 65.* refertur ex *Concilio Aurelianensi.* Adde, ut omnes timoratae mentes, persuasum habeant, se respectivè leviter vel graviter peccare; si culpabiliter seu voluntariè, partem levem vel gravem omiserint.

Pars autem notabilis, secundum Theologos communiter, est *Evangelium, consecratio & communio*: unde, qui non interesset consecrationi, vel dictò *Evangelio* peractoque offertoriò adveniret, aut ante communionem recederet; peccati mortalis Reus haberetur; leviter autem delinquere censeretur, qui ad initium *Evangelii* adveniret, aut peractà communionem, mox egrederetur. Hinc.

9. RESOLVUNT Theologi 1mo. seriùs accedentem ad *Sacrum*, ubi non nisi unicum celebratur, teneri reliquum audire, etiam si peracta sit consecratio. Si enim carens *Breviario*, tenetur id recitare, quod novit memoriter, licet tantum foret quinta aut sexta pars officii; quidnè in nostro casu, quis teneretur reliquam audire *Missæ* partem. Non adstipulor igitur *Patri Sporer loc. cit. §. 2. n. 22.* ubi dicit: culpabiliter vel inculpabiliter accedentem ad *Sacrum*, sub *Præfatione*, vel *Canone* ante *Consecrationem*, teneri quidem reliquum *Missæ* audire, eò quòd tunc adhuc interesse possit principali parti; illum verò, qui primo post *Consecrationem* accedit, non obligari ad assistendum parti reliquæ, eò quòd tunc deficiat pars principalis & substantialis *Missæ*. Non inquam adstipulor eatenus *Patri Sporer*; quia hinc non est quæstio, an absque *Consecratione*, subsistat *Missæ* Sacrificium? Sed, an in casu posito, sero veniens, non teneatur qualemcunque partem audire? Quod

nos cum DD. communiter, affirmamus.

10. RESOLVUNT 2do. Audientem simul duas *Missæ* medietates à duobus Sacerdotibus, quorum unus sit in *Canone* circa Consecrationem, alter verò *introitum* legat; non satisfacere præcepto, licet per intentionem suam, utramque partem referat ad audiendam *Missam* integram. Nam auditio *Missæ*, est ens *Successivum*, cujus partes nequeunt simul subsistere, sed sibi succedere debent. Quamobrè *Innocentius XI.* merito hanc damnavit propositionem: *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imò quatuor simul, à diversis celebrantibus audit.*

RESOLVUNT 3^{id}. Obligatum ad tres *Missas*, unam *ex voto*; secundam *ex penitentia*; tertiam *ex præcepto*; non satisfacere; si simul & semel, illas audiat à tribus Sacerdotibus eodem tempore celebrantibus; quia certum est, non esse talem voventis aut Confessarii intentionem; sed, ut tres successivè audiantur, & diutius in Ecclesia, protrahatur oratio.

RESOLVUNT 4to. Contra *Navarrum*, *Toletum*, *Layman*, *Marchantium*, *Dianam* & alios, quos citat, non tamen sequitur *Sporer loc. cit.* non satisfacere præcepto Ecclesiæ, audientem *Missam*, à Consecratione ad finem ab uno Sacerdote, & postea ab *introitu* ad Consecrationem, ab altero; eò quòd teneamur ex præcepto Ecclesiæ, audire *Missam* integram; duæ verò medietates hujusmodi, non integrent *Missam*, cum non sint partes ejusdem Sacrificii, sed diversorum, nec una pars ordinetur ad aliam, ut bene observant *Azorius*, *Coninck*, *Lugo* & alii. Nec.

11. OBEST: Quòd Pontifex damnando auditionem *Missæ*, per medietates *simultaneas*; non damnaverit auditionem per partes *successivas*; Nam Pontifex dam-

nando priorem propositionem, nullatenus approbavit aliam etiam examini propositam; quia expressè dixit: *Nolumus tamen per hoc, approbare alias, hęc non condemnatas.*

DICES. Quamquam meditates illæ non faciant *unum*, in ratione Sacrificii; faciunt tamen *unum*, in ratione obsequii ab Ecclesia requisiti. *Resp. Neg. Assumpt.* Siquidem obsequium ab Ecclesia requisitum, est auditio integri Sacrificii, quæ non habetur in nostro casu. Non enim est in potestate audientis, ordinare partem *Missæ* prioris ad partem *Missæ* subsequenti, cum de se non sint ad invicem ordinabiles.

Ad dissipandos scrupulos, *Peti* posset 1mo. An Christianus diebus Dominicis & festivis, assistens *Missæ* Sacrificio, debeat esse in statu gratiæ. 2do. An Christi fideles pro sanctificatione diei Dominicæ, teneantur elicere actus fidei, spei & charitatis? 3^{id}. Utrum legitime impeditus ab auditione *Missæ*, teneatur aliter sanctificare diem *Diminicum*.

12. Ad 1um. *Resp.* esse quidem congruum, ut Christianus existens in statu peccati mortalis, per confessionem Sacramentalem, aut contritionem perfectam, studeat acquirere statum gratiæ, priusquam diebus Dominicis & festivis, Sacrum audiat; ad hoc tamen præcisè, nemo sub peccato gravi, obligatus existit. Talis enim obligationis fundamentum nullibi reperitur, imò recepta ubi-vis Ecclesiæ praxis, contrarium evincit. Igitur, nemo pro lubitu, multiplicare debet obligationes, ne sub prætextu obsequii Deo præstiti, animas innumeris illaqueet peccatis. Equidem, quia congruit, Christianum Christianè seu merito-riè operari, & absque gratia, non potest dari meritum; ideo valde conveniens est, ut fidelis tanquam offerens mi-
nus

nus principalis, se conformet Sacerdoti tanquam offerenti magis principali, qui utique debet esse in statu gratiæ: & huc facit, quod fideles Missam audientes, semetipsos etiam Deo offerant, obligatio autem immunda, non sit Deo grata.

13. Ad 2dum. Resp. Nullam quoque existere obligationem, diebus Dominicis præcisè, eliciendi actus fidei, spei & charitatis. Nam præceptum de sanctificando Sabbatho, seu die nunc Dominico, quatenus naturale est, præcipit quidem Dei cultum, ast indeterminatè, id est non potius hoc, quàm illo modo. Quatenus autem Ecclesia cultum illum determinavit, nullibi actus istos requisivit.

14. Ad 3tium. Resp. Legitimè impeditum ab auditione Missæ, teneri aliter diem Dominicum sanctificare, prout non obscurè colligitur ex D. P. Augustino. Serm. 35. De temp. ubi ait: *Observemus diem Dominicum Fratres, & sanctificemus illum, sicut antiquis præceptum est de Sabbatho.* Et infra, loquens de iis; qui non possunt venire ad Ecclesiam, ait: *Qui verò hoc non possit, saltem in domo sua oret, & non negligat Deo solvere votum, ac reddere pensum servitutis.* Et ratio est; quia licet non valens adire Ecclesiam, ex vi præcepti Ecclesiastici præcisè, ad nihil aliud teneretur: obligatur tamen ex vi præcepti naturalis, aliquo cultu, Deum adorare, maximè; si id aliis hebdomadæ diebus: non fuerit factum. Nolim tamen, idem sentias cum tanto rigore, de diebus aliis festivis; quia, cum pro Festorum sanctificatione, tantum detur præceptum Ecclesiasticum, & aliunde Ecclesia non injungat legitimè impeditis, alla pietatis opera; non videntur mortaliter delinquere, qui ab Officiis Ecclesiasticis legitimè impeditis, alio cultu, diem festum non sanctificaret.

15. Cæterum; licet ex vi præcepti

Ecclesiastici, non peccaret graviter, qui die Dominico, auditâ Missâ privatâ, otiosè tempus consumeret; equidem, si hoc præceptum Decalogi, quatenus Divinum naturale est, consideremus; non videtur illi satisfactum, per solius Missæ auditionem, prout colligitur ex variis Conciliis præscribentibus, ut Christiani, in hymnis & canticis, orationibus, & assistendo Divinis Mysteriis, diem Dominicum transigant, ut proinde pro sanctificatione illius diei, non sufficiat auditio Missæ privatæ, quæ semihorâ perficitur. Unde Nicolaus 1. ad consulta Bulgarorum, respondit: *cap. 10. & 11. A labore terreno cessandum atque omni modo orationibus insistendum, ut quod negligenter per sex dies agitur, per diem resurrectionis Dominica, precibus expietur.* Et sanè, si non censeretur diem natalem Imperatoris celebrare, qui per semihoram festivitatem ageret, reliquum verò tempus, aliis negotiis consuetis infunderet; quâ ratione, dicendus erit sanctificare diem Dominicum, qui auditâ brevi Missâ, quaerit potius illum profanare quàm celebrare? Non ergo putandum, quod perabstinentiam merè negativam ab operibus servilibus, sufficienter sanctificetur dies illa; quia secundum sanum sensum, requiritur abstinentia, quæ sit otio opposita, nempe actio Religiosa, prout satis insinuat per verbum: *Sanctifices.*

16. DICES 1mo. *Dominica*, apud Christianos, tenet vicem *Sabbathi*, Sabbathum autem significat *requiem*; proinde, *Dominicam* sanctificat, qui toto die quiescit. R. Sabbathum non significare *requiem otiosam*, sed *requiem in Domino*, qualem habent Sancti in Sabbatho æterno; ubi continuo in Deum seruntur.

DICES 2do. Ecclesia cultum *Dominicæ* indeterminatum, determinavit ad solam Missam. R. Determinasse, seu obligasse de-

determinatè ad Missæ auditionem ; ast non liberâsse Christi fideles ab aliis pietatis operibus , arbitrio cujusque relictis , ut per illa , satisfaciât præcepto naturali. Esto autem ; *Mathematicè* determinari nequeat ; quantum temporis , pietatis operibus infumendum ; rationale tamen videtur ; quòd Christianus ad debitè sanctificandum diem Dominicum , ultra preces mane & vespere recitari solitas , necdum Missam reverenter audire , sed & *vesperis* interessè , aut saltem tempus vespers æquivalens , orando , meditando , aut librum pium legendo , infumere debeat ; hujusmodi autem devotas occupationes sufficere , docet praxis & opinio omnium timoratorum.

18. Quidam aliquando contenderunt : fideles debere diebus Dominicis & festivis assistere *Missæ solemni* , & quidom in Ecclesia *parochiali* : Ast nullibi hoc , in jure , rigidè aut propriè præceptum reperitur ; quia *Concilium Tridentinum* & Decreta Papalia , in primis non loquuntur de Missa præcisè *solemni* , sed de illa ; sub qua solent jejunia , festa , Banna Matrimonialia , aut pauperum vel ægrotantium necessitates , populo proponi ; quod etiam fit , aut saltem fieri potest , sub Missa *privata* seu lectâ , non cantatâ : & licet certum sit , quòd populo perutile sit , imò interdum necessarium ; ut audiat Parochum docentem , & jejunia ac suprascripta annuntiantem ; praxis tamen docet , quòd Parochiani præcepto Ecclesiæ de audienda Massa , satisfacere censeantur ; si tum in Ecclesiâ Parochiali , tum alibi , sacro privato interfint , & aliunde à vicinis vel alias , capiant notitiam jejuniorum , festorum &c. Consultum tamen est , ut è qualibet domo , saltem aliquis , interfir Sacro Parochiali , in quo populus istarum obligationum admonetur.

18. Causæ ab auditione Missæ excusantes à Theologis hæ assignantur : 1mo. *Charitas*. 2do. *Officium*. 3^{io}. *Impotentia*. 4to. *Consuetudo*.

Charitas ab audienda Missa excusat , quando concurrir præceptum misericordiæ aut dilectionis sive corporalis sive spiritalis , graviter obligans Tunc enim concurrentibus duobus præceptis , *humano* uno ; altero , *naturali* ; præponderare debet id , quod fortiùs ligat , *naturale* scilicet , quando utrumque servari nequit. Sic custos & deservitor infirmi , qui absque periculo gravis incommodi , non potest solus relinqui , excusatur ab auditione Missæ. Idem est de matribus & nutricibus infantum , quos non expedit ad Ecclesiam deferre , aut solos domi relinquere. Sic rursus tenetur quis omisâ Missâ , manere apud rixantes , si prævideat , aliquem occidendum aut lædendum in sua absentia , & id per suâ præsentiam , impedire possit.

Officium quoque interdum excusationem præbet ; puta : dum quis ex Officio ad talia obligatur munia , quæ non possint omitti sine gravi injustitia , proinde nec sine violatione juris naturalis. Tunc enim , si hujusmodi munia cum auditione Missæ sint incompatibilia ; utique præcepto naturali cedere debet præceptum Ecclesiasticum. Sic : milites non possunt stationem suam deserere ; Vigiles ab excubiis recedere ; Duces relinquere exercitum periclitantem , &c. ut Missam audiant : quia inde grave detrimentum immineret bono communi.

Pari ratione ; à Missæ auditione excusantur laborantes in fufuris vitrariis aut ferrariis , dum accensâ semel fornace , non possunt diebus præsertim festivis per hebdomadam occurrentibus , à laboritio abstinere absque gravi detrimento ; quantum famuli currare debeant , ut sibi in-

vicem in labore succedendo, Missam non negligent. Quanquam autem famuli & ancillæ, tempore audiendæ Missæ, ab Heris occupati excusentur; haud tamen culpâ vacant Domini, si impedimentum non sit legitimum. Imò nec excusabuntur famuli & ancillæ, si absque gravi incommodo, possint è servitio Domini ipsos sine legitima causa, ab audiendo sacro impedientis, discedere.

Similiter ab auditione Missæ excusat *impotentia spiritualis* aut *corporalis, physica* vel *moralis*. Quia ad impossibile nemo obligari potest. Hinc *1mò*. excusantur fideles, ratione *impotentie spiritualis*; si nullus adfit Sacerdos; nisi *Interdictus*, à *Divinis suspensus*, aut *excommunicatus*. Idem est; si Parochianus sit ipsemet excommunicatus aut interdictus, [suppositò, quòd intereà debite studeat obtinere absolutionem] quia id tantùm propriè possumus, quod sine peccato possumus. *2dò*. Ratione *impotentie corporalis*, excusantur incarcerati; ligati; per vim, sive justam, sive injustam, domi detenti; navigantes in mari; lecto affixi, & similes. *3tid*. Ratione *impotentie moralis* excusantur, qui non possunt Sacrificio interesse sine gravi detrimento vitæ, honoris aut bonorum fortunæ. Sic: *1mò*. ob vitæ periculum, excusatur; qui ad eundo Ecclesiam, fundatè timet rixas aut inimicitias graves, ex quibus posset sequi cædes, vel mutilatio membrorum. Item; qui convalescens ex morbo, timeret reincidere in pristinam infirmitatem &c. Sic: *2dò*. ob rationem *honoris*, excusaretur puella honesta, ex fornicatione gravis; si non possit domo exire absque hoc, quòd se prodat & infamet. Sic: denique *3tid* Intuitu bonorum fortunæ, excusaretur quis, si propter fures aut hostes, non posset è domo discedere. Justa tamen non esset excusatio illa
A Hochkirchen, Ethica Cbrist. Pars I.

lius, qui ob lucrum ex negotiatione captandum, Sacrum negligeret; quia aliunde mercimonia & nundinationes, diebus Dominicis & Festivis, saltem tempore Officii Divini, sunt prohibitæ.

Porro *Consuetudo legitima*, à timoratis recepta, excusare etiam potest. Sic passim excusantur mulieres, quæ paucis post partum diebus, etiam bene se habentes, domi manent. Sic & ad breve tempus alicubi excusantur mulieres mortem virorum suorum lugentes, quanquam fatiùs agerent, si audiendo Missam, & Ecclesiam frequentando, pro anima maritorum preces ad Deum funderent.

Non est autem prætereundum, quòd juxta doctrinam *Patris Marchantii, Tom. 2. Tribunal. tract. 4. tit. 2. quæst. 3.* quam sequitur *Sporer. tract. 3. in Decalog. cap. 4. §. 4. n. 36.* legitime impediti & excusati ab audienda Missa diebus Dominicis, teneantur tamen sub peccato mortali, aliquo alio speciali cultu interno vel externo, sanctificare diem illum, non quidem ex vi præcepti Ecclesiastici, quo plus explicitè non præcipitur, quam Missam audire & ferari; sed ex vi præcepti Divini naturalis: *Memento, ut diem Sabbathi sanctifices.* & huc facit textus, quem ex *Divo P. Augustino, serm. 25. De tempore.* supra citavimus. *Observemus* (inquit *S. Pater*) *diem Dominicum Fratres & sanctificemus illum, sicut antiquis præceptum est de Sabbatho &c.* recale dicta superius n. 14.

19. Circa impotentiam audiendi Sacrum, QUÆRI potest; qualiter quis obligetur non ponere impedimentum? Non videtur dubitandum, quin possit quis v. g. ad partes Hæreticorum proficiscendo, vel mari se committendo; tale ponere impedimentum, tempore remoto à die festo, v. g. triduo aut quadriduo antecedenter. *Ratio* est; quia tunc præ-

ceptum non obligat, neque est in proximo, ut obliget; proinde utitur quis jure & libertate suâ, adeoque, si modica adsit causa suscipiendi v. g. iter, vel ponendi impedimentum; extra culpam erit, qui sacrum neglexerit. Licet autem ideo præcisè impedimentum ponens, ne audire Sacrum possit, non peccet saltem graviter, ad instar illius, qui spontè, è loco, ubi festum erit, vel jejunium, discedit ad locum, ubi nec feriandum nec jejunandum erit; parum tamen laudandus esset, qui absque alia causa, præcisè pro exercitio libertatis suæ, hujusmodi impedimentum poneret. Cæterùm; certum est; neminem posse pro libertate sua, impedimentum ponere, ipso die Festo, vel tempore proximo. Nam eodie vel tempore proximo, quòd moraliter ad eundem diem pertinere videtur (ut omnium sensu & consensu, est *vespera præcedens*) urget præceptum audiendi Sacrum, & consequenter adest obligatio tollendi impedimenta, præcepti implemento per se obstantia. Qui enim obligatur ad finem, etiam obligatur ad media per se & proximè necessaria ad illum finem. Ad dijudicandum autem, quòdnam tempus censendum sit remotum vel proximum diei festo, seu potiùs; an impedimentum inculpabiliter ponatur; attendendæ sunt circumstantiæ, v. g. solemnitas Festi, gravitas præcepti, operis necessitas, honestas, utilitas, & hominum timoratorum existimatio.

20. Redeundo ad hoc tertium Decalogi præceptum, quatenus tum *naturale* tum *Divinum positivum* est; observandum: quòd reliqua Decalogi præcepta, *tantùm snt naturalia*, adeoque perpetua & prorsus immutabilia; adeò, ut licet Lex *Moyfis* abrogata sit; præcepta tamen illa populum Christianum obligare non desierint, quod secus est de Sanctificatione

diei *Sabbathinae*; eatenus enim hoc præceptum, si statutum tempus spectetur, non fixum & constans, sed mutabile est, neque ad *mores*, sed ad *cæremonias* pertinet: non enim à natura, ad id docti vel instituti sumus, ut illo die potiùs, quàm alio, externum Deo cultum tribuamus: sed ex eo tempore, quo populus Israëliticus à Pharaonis servitute est liberatus, diem Sabbathi coluit. Tempus autem, quo illius diei cultus tollendus erat, plane idem est, quo cæteri Hebraici ritus cæremoniaque antiquandæ erant, morte scilicet Christi exclamantis in cruce: *Consummatus est*.

Convenit equidem hoc præceptum cum Decalogi reliquis, quatenus illud importat, quod mores & jus naturæ postulant. Nam Dei cultus ac religio, quæ hoc præcepto exprimitur, à naturæ jure proficiscitur: lumen enim rationis dicat, ut modico saltem tempore, in iis, quæ ad Dei cultum pertinent, versetur. Cujus rei argumento est; quòd apud omnes Nationes etiam Barbaras, statæ quædam, eaque publicæ feriæ, Sacris Rebus ac Divinis Officiis, consecratæ legantur. Est enim naturale homini, ut is certum quoddam tempus necessariis rerum functionibus det, veluti corporis quieti, somno & similibus. Quidnî & naturalis exigat ratio, ut menti etiam aliquid indulgeatur temporis, quo in Dei contemplatione sese reficeret? Proinde, cum aliqua temporis pars esse debeat, quo Deo & rebus Divinis debitus tribuatur cultus; utique tempus illud, ad morum præcepta, referri debet. Quam ob causam, Apostoli ex septem diebus, eum, qui primus est, divino cultui consecrare statuerunt, quem & diem Dominicum dixere. *Apocal. 1. & 1. Corinth. 16. Vide S. Chrysost. Homil. 43. in dist. epist. 1. ad Corinthios.*

21. Sicut autem dictante Spiritu sancto, placuit Ecclesiæ Dei; ut, ob Mysteria Nativitatis & Resurrectionis Christi, Sabbathinæ diei cultus, in *Dominicam*, seu primam hebdomadæ diem, transferretur; ita ab Ecclesiæ incunabulis & consequentibus deinde temporibus, Apostoli & Sancti Patres nostri, instituerunt; ut & aliis diebus, beneficiorum divinorum memoriam piè sanctèque recoleremus. Inter eos autem, celeberrimi habentur dies illi, qui ob redemptionis nostræ Mysteria, Religioso cultui consecrati sunt; deinde, qui Sanctissimæ Virgini Matri, tum verò Apostolis, Martyribus, cæterisque Sanctis cum Christo regnantibus, dicati existunt; in quorum victoria, Dei bonitas & potentia laudatur, dum ipsis debiti honores tribuuntur, & insimul ad eorum imitationem, fidelis populus excitatur.

22. Vi hujus *tertii* Præcepti, iam ab Ecclesia, dicto modo, determinati; obligantur omnes fideles, sub peccato mortali, *feriari*, seu religiosè vivere ac vacare integro die Dominico (idem est de diebus Festivis ex præcepto Ecclesiæ celebrandis) ab omnibus operibus servilibus ad quotidianum usum ac necessitatem vitæ humanæ non pertinentibus, quæque commodè possint vel soleant differri vel anticipari.

DIXI *imò*. *Sub peccato mortali*. ut post aliorum Conciliorum & Sacrorum Canonum definitiones, colligitur ex *cap. Omnes. De Feriis*. Nam hæc obligatio inducta est, ex virtute Religionis, & originem trahit ex jure naturæ, adeoque gravis est ex genere suo; licet, ob materiæ parvitatem, possit transgressio effici levis. Sic, unâ horâ, seclusò scandalo, serviliter laborare in die Dominico, veniale peccatum reputant Doctores, maximè; si labor non sit nimis servilis

& fatigans corpus, ut notat *Layman, lib. 4. tract. 7. cap. 2*. Imò, si *Patri Sporer* credendum; communis nunc sententia, duarum horarum laborem permittit, citra mortalem culpam, ex *ratione*; quòd labor unius vel duarum horarum, comparatione totius diei naturalis 24. horarum, non videatur transgressio, in parte notabili; aut ita officiens fini religiosæ vacationis, ut culpam ponat mortalem.

DIXI *2dò*. *Feriari*. Quod hoc loco nihil aliud est; quàm abstinere ab operibus *servilibus*, & exercere opera seu actiones religiosas, ad colendum Deum & Sanctificationem illius diei, ordinatas. Otiositas enim inhonesta, sicut alias, ita maximè Dominicis & Festivis diebus prohibita est.

23. QUÆRUNT hîc aliqui, utrum peccatum die Dominico commissum, specialem ponat malitiam. v. g. An fornicatio tali die commissâ, insuper importet malitiam *Sacrilegii mortalis*? Peccatum tali die commissum, esse gravius; abstrahendo tamen, an gravitas accedens, ponat culpam mortalem vel venialem; post *D. Thomam. D. Bonaventuram*, & *S. Antoninum*, tradunt Doctores communiter. Nam peccatum longè magis retrahit animum à cultu divino, quàm opus servile, quia *peccata* (ut loquitur *Catechismus Concilii Tridentini, p. 3. n. 17.*) *non solum animam à divinarum rerum studio avocant; sed, nos à Dei amore prorsus sejungunt*. Unde, sicut omnia peccata, in loco sacro, commissâ; etsi illum non polluant, nec specialitèr ab Ecclesia ibidem fieri prohibeantur; induunt tamen quandam saltem *venialem* Sacrilegii malitiam, ob loci sacri violationem; ita certè sustinendum, quòd peccatum die Dominico patratum, induat novam malitiam repugnantem Sanctificationi illius diei.

Tamet si autem, ob rationem datam,

peccatum die Dominico patratum, *accidentaliter* reddatur gravius; non censetur tamen circumstantia dici, *speciem* mutare; prout comprobatur omnium timoratorum & eruditorum Confessariorum praxis. Nemo enim poenitentem, qui die Dominico, fornicatus fuit, insuper Sacrilegii mortalis reum facit. Et *Ratio* est; quia nullum existat præceptum Naturale, Divinum vel Ecclesiasticum graviter obligans ad non peccandum, nominatim die Dominico.

24. DICES. *Qui facit peccatum, servus est peccati.* *Joan. 8.* Peccatum igitur tanquam opus *servile*, eo die speciatim prohibitum est. *RESP.* Peccatum esse opus servile, *improprie & similitudinariè*, non autem *proprie*. *Opera enim corporalia* [ut bene observat *D. Thomas. 2. 2. q. 122. art. 4. ad 3.*] *ad spiritualem Dei cultum non pertinentia, in tantum servilia dicuntur, in quantum, proprie pertinent ad servientes; in quantum verò sunt communia servis & liberis; servilia non dicuntur.* Jam verò peccatum commune est servis & liberis, dominis & subditis, nobilibus & plebeis. Ergo.

REPLICABIS. Quivis specialiter tenetur die Dominico remove id omne, quod impedit præcepti observantiam: atqui peccata impediunt præcepti observantiam. Ergo. *Resp. Dist. mi.* Atqui peccata, per notabile tempus, puta: toto mane, vel cum omissione auditionis Sacri, continuata, impediunt præcepti observantiam. *C.* Peccata intra modicum tempus consummata & auditionem Missæ præsertim non excludentia. *N.* Quid enim, si quis postquam interfuit Missæ, Concioni, Vesperis &c. peccet, sese inebriando vel fornicando? dicésne talem non satisfacisse præcepto? Certè minus impeditur cultus Dei per cogitationem impuram, cujus statim poenitet, quam

per *studium speculativum* trium aut quatuor horarum, quod tamen non prohibetur die Dominico. Porò, etsi peccatum etiam retractatum, impedire possit, quò minus, actus divini cultus, ponatur cum magno affectu & speciali devotione; non tamen semper impedit, quò minus ponatur *absolutè*. Si enim possit Sacerdos, commisso peccato, horas suas adhuc debite legere; ut nullus dubitat, quidnì & Christianus Missam audire, Vesperis interesse, & sic sanctificare diem Dominicum?

DIXI 3tio. Integro die Dominico. Incipit autem dies Dominicus, à prima media nocte, usque ad alterius noctis dimidium. Sic enim dies *naturaliter*, pro tempore viginti quatuor horarum, acceptus, in Festorum celebratione, apud *Europæos* computari solet moribus hodiernis, ut testatur *Abbas. in cap. De feriis. n. 1.* Olim tamen feriatio incipiebat, à primis vespers, & protrahebatur usque ad vespers secundas, prout habetur in *cit. cap. 1. De feriis.*

25. *DIXI 4to. Ab omnibus operibus servilibus.* Pro cujus intellectu, sciendum, triplicis generis, esse opera; nempe *servilia, liberalia & communia.* *Servilia* sunt, quæ ex se famulatum quendam important, & non nisi ab iis, qui aliis inserviunt, fieri consueverunt; ut todere, arare, ædificare, ligna cædere & alia mechanica, quæ principaliter consistunt in actione corporis, & ideo etiam *corporalia* dicuntur. *Liberalia* sunt; quæ non ponunt effectum materiale & corporeum, vel certè is, qui ponitur; ad exercitandum vel instituendum animum, principaliter ordinatur; ut: docere, concionari, consilium dare, cantare, legere, scribere, organa pullare & hujusmodi, quæ ordinariè sunt actiones liberorum hominum. *Communia* sunt; quæ dominis & ser-

servis, nobilibus & ignobilibus peræquè conveniunt, ut: iter facere, piscari, ludere &c. Ubi

NOTANDUM: quòd opus servile, ex eo non desinat esse tale; quòd gratis, vel recreationis gratiâ, vel piâ intentione præstetur; perinde ac liberale, manet tale; licet fiat propter lucrum, ex vana intentione, aut cum magna industria & defatigatione. Illa siquidem non mutant naturam operis, & ideo, si independenter ab illis, sint diebus Dominicis permissa aut vetita; etiam cum illis, remaneant talia.

Prætereundum etiam non est; quòd ad determinandum, an opus sit servile nec ne, multùm conferat usus & consuetudo Patriæ. Nam, cùm operis servilitas aut liberalitas ab hominum existimatione dependeat; quid de operis qualitate, communiter sentiat, ponderandum est ex hominum arbitratu & regionis usu.

26. Porro, non ita arcta est prohibitio operum servilium, in die Dominico aut festo, ac olim in Sabbatho, quia observantia Dominicæ, non successit observantiæ Sabbathi, ex præcepto legis divinæ positivæ, quæ utpote cæremonialis, abrogata est; sed ex sola Ecclesiæ constitutione. Unde, non omnia ad Sabbathi observantiam, in veteri lege præscripta, ad litteram & in rigore, observanda sunt Christianis. si autem

27. QUÆRAS. Quænam opera Christianis interdicta sint diebus Dominicis aut Festivis? RESP. Omnia illa prohibita censeri, quæ juxta Religionis & Regionis consuetudinem, reputantur servilia. Ratio est; quia, quæ opera sint servilia, & ut talia, sint prohibita; hauriendum est tum ex Ecclesiæ declaratione, tum ex usu fidelium & consuetudine universaliter recepta.

Sic videmus 1mo. permitti opera coqui-

na, ut sunt: cibos parare, tortas, pastillos, placentas & similia coquere; animalia minora, ut: aves, pullos, lepores, &c. occidere; non tamen majora, ut: boves, vitulos, oves, &c. talia enim animalia, nisi vehemens calor & putrefactionis periculum aliud suadeat; pridie occidenda sunt. Idem dic, de coctione panum, nisi populi multitudo, aut Festorum continuatio id exigeret. Sic pariter 2do. videmus tolerari illa, quæ pertinent ad domûs nitorem aut familiæ commoditatem, ut: lectum sternere, cubicula verrere, minora utensilia lavare; vestes purgare, corpori aptare, etsi modicum quid foret reficiendum, consuendum vel refarciendum, quod die præcedente, non fuisset prævisum.

Econtra 3to. Die Dominico aut festo, vetita sunt omnia Opera ruralia, ut: arare, seminare, metere, fœnum ficcare, arbores cædere, vineam colere, &c.

4to. Etiam prohibitum est in auro vel argento cælare, sigillum sculperè, horologium facere &c. quia hæc, utpote ad artem fabrilem spectantia, reputantur *mechanica*. idem dicendum de impressione librorum, sive agatur de ordinatione characterum, [quod negat *Layman*] sive de impressione eorundem supra chartam (quod concedunt omnes) Quia utrumque est verè mechanicum & servile opus: eùm litterarum dispositio nihil aliud sit; quàm fabricatio instrumenti mechanici ad opus mechanicum ordinati. 5to. Pariter inhibetur venatio, piscatio & aucupium, si concurrere debeant opera servilia in transportandis, deponendis, applicandisve magnis instrumentis, cum magno apparatu & labore. Si tamen talia fieri possent absque notabili labore aut magno apparatu (puta: si quis animi relaxandi gratiâ, extra tempus Divinorum Officiorum, arundine, aut levi instrumento piscaretur;

tur ; leporem v. g. cum uno aut altero cane , insequeretur ; minutiore reti avicularum caperet) non censerentur , ex usu hominum , prohibita.

28. De opere *artis pictoriæ* disputant Casuistæ ; quidam enim cum *Medina*, *Lopez*, *Tamburino* & aliis, (quos citat & sequitur *Sporer Tract. 3. in Decalog. sect. 3. §. 2.*) volunt : pingere in tabula , sine apparatu & magno labore , non esse opus servile ; ideòque nec prohibitum die Dominico , per se loquendo , & seclusò scandalo. Quia (inquit) talis pictio , perinde ac scriptio , consistit in ducendis lineis & figuris ; & pingentes , æquè ac studentes , animi voluptate , versantur in opere ; quod signum est ; artem vel actum pingendi , liberalem esse. Addunt tamen Doctores isti , abesse debere magnum apparatus aut laborem notabilem , v. g. in terendis ac commiscendis coloribus.

Alii tamen écontra contendunt , cum *P. Henno* ; opera artis pictoriæ , esse servilia & diebus festivis prohibita ; quia sunt artefacta quædam sensibilia & externa , similia operibus artis *sculptoriæ* , vel *statuariæ*. Quidquid sit ; prohibitum saltem non videtur , die festò delineationes aut designationes picturæ facere , eò quod talia videantur esse magis opera ingenii , quàm corporis. Idem videtur dicendum de modicis & subtilibus sculpturis , in quibus nullus fere corporis , totus autem animi & ingenii labor , invenitur. Aliud tamen rursus , statuunt Doctores quidam ; de operibus acu textoriis , seu pictilibus , & dicunt ; talia esse prohibita diebus festivis , quanquam *Sporer* . cum aliis , talia concedat nobilibus Matronis & puellis alioquin otiosis.

29. Cæterùm , quòd scribere præsertim ex proprio conceptu , non sit opus servile ; concedunt omnes , & confirmat

praxis. Quia scribere pertinet ad artem *Grammatices* , quæ prima est inter liberales. *Dixi : præsertim ex proprio conceptu*. Idem tamen ex usu passim recepto , sustinetur de transcriptione ; adeò , ut Notarii , Commissarii , Officiales Curiarum , aut scribæ , etiam mercede vel salariis , conducti , diebus festivis , acta vel alienos conceptus describentes , non arguantur peccati mortalis ; cum per accidens sit , quòd ex proprio vel alieno conceptu ; ex hac vel illa intentione fiat scriptio. Idem statuunt Doctores de descriptione vel descriptione notarum musicalium , quæ utique pertinent ad artem liberalem *Musices*.

30. Bellare , licet per se sit opus servile , & olim extra casum urgentis necessitatis , fuerit illicitum ; prout insinuat , *cap. 4. De Reg. jur.* ubi sic habetur : *Quod non est illicitum in lege , necessitas facit licitum. Nam & Sabbathum custodire præceptum est : Machabæi tamen sine culpa sua in Sabbatho pugnabant*. Consuetudo tamen in tantum , artem militarem cohonestavit ; ut , saltem absque peccato mortali , dummodò alia rationabilis ad sit causa , & absit contemptus , liceat diebus festivis pugnare & militares exercitationes , lustrationes & similia instituire. per *l. Divus ff. De feriis*. Confer *Beccanum. 2. 2. cap. 25. quæst. 17. Junge Molinam. Tom. 1. Tract. 2. Disp. 111. Zoës. ad tit. De feriis. n. 11.*

Ultra opera , quæ pro servilibus habentur ; specialiter , per *cap. 1. De feriis* , die Dominico vel festivo , hæc quatuor prohibentur ; nempe , *Mercatus* , *Placitum* , *Judicium criminale* & *Sacramentum publicum*.

31. Per *Mercatum* intelliguntur imò. Nundinæ solemnes , quæ semel aut bis , in anno , quibusdam in locis , fieri consueverunt. Has quidem præfatis diebus ,
pro-

prohibet jus commune, sed consuetudo parum laudanda, introduxit & autorizavit; frustra interdum reclamantibus Episcopis & animarum curatoribus, qui id ægré quibusdam in locis efficere poterunt, ut saltem tempore servitii divini, cessent emptiones venditiones. 2dò. Nomine Mercatûs veniunt Nundinæ hebdomadariæ, **Woche**, **March** Gallicè: *jour de marché*. Ad quas bis aut ter in hebdomada, in urbem conflunt rustici suburbani, & bajuli, vel aurigæ vendentes herbas, radices, legumena; pullos, ova; grana, &c. & tales nundinæ, saltem hic *Aquisgrani* & in germania passim, non permittuntur festis diebus. 3id. Nomine Mercatûs capi potest omnis emptio-venditio; locatio conductio: permutatio, aut generatim quivis contractus non gratuitus, qui cum præveniri, vel ex post, fieri possit; meritò diebus istis interdicitur. Ab hac tamen regula, juxta praxin ubivis ferè toleratam, eximuntur rustici, quibus non nisi diebus Dominicis & festivis, ad urbem venire valentibus, vendi solent calcei, vestes, pilei &c. secretò tamen & sine scandalo, neque valvis Offinarum apertis, aut mercibus expositis. Excipiuntur quoque peregrini & transeuntes, qui ad continuandum iter necessaria, licitè comparant diebus festivis. Huc referendi sunt; vendentes & ementes ea, quæ ad victum quotidianum necessaria sunt, ut: panis, vinum cerevisia, carnes coctæ, fructus arborum, & hujusmodi.

32. Per *Placitum* intelligitur actus *judicii civilis*, qui cum strepitu exercetur. Unde diebus Dominicis, non licet litigantes audire in judicio, testes adducere, causam defendere, sententiam ferre. Quinimo omnia vel ad formationem processûs, vel ad sententiæ prolationem expedita, sunt ipso jure *nulla*. Non prohi-

bentur tamen actus *extrajudiciales*; & ideo non prohibetur advocatus causam privatim discutere, clientem interrogare, &c.

Per *judicium criminale* intelligitur sententia mortis, aut alterius pænæ corporis afflictivæ. Talis ergo sententia, regulariter, die Dominico vel festivo, reddi nequit. *Dico: regulariter*. Nam ex causa id licere potest, veluti in castris, ubi ad aliorum terrorem, statim sine processu, suspenduntur Rei, in flagrantireperti.

Denique per *Sacramentum publicum* intelligitur *juramentum judiciale*, quod die festo (nisi fiat causâ pacis aut magnæ necessitatis) semper est prohibitum.

33. Alia opera, sive corporalia sive spiritualia, liberis ac servis communia, non prohibentur die Dominico aut festivo. Hinc absque neglectu Divini Officii, licitum est cantare, organa pulsare, digladiari, itinerari, sive pedibus sive equo aut curru; quia hæc & similia, sunt opera omnibus communia, aut ad negotia quotidiana pertinentia. Aliud tamen est de conducentibus naves, currus, aut jumenta onusta. Hæ enim occupationes propriùs accedunt ad opera servilia, quàm ut licere possint illis diebus; nisi necessitas publica, consuetudo, aut damnum notabile in discontinuando itinere cœpto, excusationem præbeat.

Opera quoque servilia, quæ proximè ad Dei cultum pertinent, fieri possunt die Dominico: Siquidem per propinquitatem ad Dei cultum, quasi libera lizantur, aut saltem ex consuetudine, pro liberalibus reputantur. Quocirca, non tantùm licet Crucem, imagines aut reliquias sanctorum deferre, thuribulum agitare, campanas pulsare, Organis insufflare &c. Sed etiam, altaria candelabris, imaginibus, fertis, & aliis ornamentis

mentis vestire. Quò facit; quòd *Matthæi* 12. dicantur Sacerdotes, absque reprehensione, fecisse omnia, quæ erant necessaria in templo, die Sabbathi.

DIXI: *Quæ proximè &c.* Nam, cùm opera remotiora, cultui præsupponantur; etiam diei Dominico aut Festo, in quo cultus exhibendus est, debent præsupponi, & ideo seclusâ necessitate non est licitum, Ecclesiam lavare, ligna aut lapides ad structuram templi vehere, mappas, corporalia, &c. lavare.

Hæc, licet in *thesi*, ita se habeant; absque piaculo tamen, diebus Dominicis aut Festivis, serviliter laborare permiffum; si *1mò.* necessitas propria vel aliena; aut *2dò.* charitas, id exigat, vel *3tò.* Superioris Ecclesiastici accedat dispensatio; vel denique *4tò.* id ferat consuetudo legitima.

Ex primo capite, Christus ipse *Matth.* 12. excusavit discipulos, spicas evellentes in Sabbato; eò quòd esurirent: & Salvator ibidem, habentem manum aridam curavit, Judæosque ipsum propterea carpentes, confutavit; ponendo exemplum de bove in foveam lapso, quem absque piaculo, quis in Sabbato extraxerit. Ex quo

SEQUITUR *1mò.* Possè quem secretò, auditâ Missâ, laborare in die Festo; si non possit alioquin sibi & familiæ suæ vitium comparare.

SEQUITUR *2dò.* Medicos, Chirurgos, Pharmacopolas, aut infirmis servientes, possè diebus Festivis in tantum circa ægros operari; in quantum necessitas postulat,

SEQUITUR *3tò.* Licere agricolis, ad evitandum ex imminente tempestate, damnum; segetes & fœnum congregare, ligare, avehere; item in periculo inundationis; aggeres aquis opponere; in periculo obsidionis; mœnia & fortalitia re-

parare, nec non in casu necessitatis; vias & pontes usui publico necessarios, reficere.

SEQUITUR *4tò.* Etiam excusari possè Sartores, absolventes die Festo, vestes lugubres; ipso die, necessarias pro funeralibus, sicut & vestes militum; ipso die, discedentium; quod tamen non æquè dicendum de conficientibus vestes sponforum aut aliorum, pro solo pompofiore ornatu; cùm nulla tunc concurrat necessitas, nisi fortè alicui pessimè vertetur, quod in natali, v. g. Principis aut simili publica solemnitate, in vestibus communibus appareret in publico.

SEQUITUR *5to.* Famulos & Ancillas, qui non possunt alibi commodè servitium aut laboritium reperire; possè, dum à dominis coguntur, servilia opera diebus etiam Festivis peragere; quia in similibus casibus, benigna Mater Ecclesia non censetur ad legis suæ observantiam, adeò rigidè obligare filios suos aliunde bonæ voluntatis existentes.

Ex capite *Charitatis*, præcepto Ecclesiæ præponderantis; licet die Dominico sepelire mortuos, fossam pro sepultura disponere, nudos vestire; etiam vestes, si opus fuerit, consuendo, vel refarciendo &c.

Excusationem quoque præbet Superioris *dispensatio*, quam S. Pontifex dare potest in tota Ecclesia, Episcopus in sua Diœcesi, imò & Parochus in sua Parochia, consuetudine id permittente; saltem in casibus; ubi commodè ad Episcopum recurri nequit. Id tamen non est concessum Confessariis, quâ talibus; etsi, ad instar cujusvis alterius viri docti, declarare possint, causam laborandi, esse justam & sufficientem. Prælati quoque Regulares, dispensare hac in re non possunt cum sæcularibus, in quos nullam habent jurisdictionem spiritualem, etiam si in eorum monasteriis habitarent servitii causâ.

No-

Notabile est; quòd *Alexander III.* cap. 3. *De feriis*, dispensaverit cum piscatoribus halecum; ita, ut in Festis non solemnioribus, huic piscationi possint incumbere; eò quòd pisces isti, non nisi certo anni tempore, in mari appareant, & communi victui, si non necessarii; saltem valde utiles sint. Causa ergo legitimæ dispensationis, est necessitas vel utilitas publica. Unde ferendi non sunt, qui propter lucrum transitorium, nedum emptiones-venditiones; sed & opera servilia, permessa volunt diebus Dominicis & Festivis, quando exinde speratur lucrum notabile vel extraordinarium. Non enim Dei, aut Ecclesiæ præcepta cedere debent hominum avaritiæ & cupiditati.

Porro, sicut consuetudo potest legem introducere, ita & introductam abrogare vel moderari. Unde consuetudo, quibusdam in locis permittit, diebus Festivis, quædam opera servilia aut alioquin prohibita. Ut: quòd mercatores diebus istis, saltem post tempus servitii divini, publicè vendant: quòd Opifices ad vesperam, præparent materiam sequentibus diebus elaborandam; quòd Molitores molant; item Barbitonfores barbas adventantium radant, &c. Perpendendum tamen est; an hujusmodi consuetudo sit legitima & non potiùs corruptela & abusus. Multa enim passim tolerantur, quæ reverà censuram merentur.

Causæ excusantes, seu ex quibus, labor servilis peragi potest diebus Dominicis aut Festivis, semper præsupponunt; quòd opera pro exemplis posita, bonâ fide fiant, & absque scandalo, neque in fraudem aut contemptum Festi. Quocirca; si opus præcedenti die commodè fieri potest; minimè illud expressè, seu ex intentione, differre licet in diem Sacrum; quanquam, si per oblivionem vel negligentiam, jam dilatum sit; & non
A Hochkirchen, Ethica Christ. Pars I.

possit commodè ulterius differri; permillum sit illud die Festo peragere; tunc enim urgebit aliquantula necessitas, non obstante culpâ præcedente.

Cæterùm; si causa verè excusans sit manifesta, non est opus petere licentiam vel dispensationem à superiore, nisi ex condecanti, ad cavendum fortè scandalum. Si verò causa sit dubia, vel patenter non sufficiens; tunc pro re nata; à superiore Ecclesiastico, petenda erit dispensatio.

Priusquam ad sequens Decalogi præceptum provehamur, coronidis loco.

35. PETES 1mo. Quare Deus initio Præcepti hujus, speciatim expresserit: *Memento, ut &c.* RESP. Hoc ideo factum, quia hujus diei cultus ad cæremonias pertinebat, ut ideo, hac de re, populus admoneri debuerit. Et si enim naturæ lex, aliquo tempore, Deum Religionis ritu colendum esse, intimet; quo tamen potissimum die, id fieri debeat; non præscripsit.

36. PETES 2do. Cur Judæis certus dies & quidem *septimus*, ad Religionis officia præscriptus fuerit? RESP. Quia imprimis, rudi populo non expediebat liberam habere facultatem, pro arbitrato suo, deligendi tempus, quo divino cultui vacare deberet. Præterea, ex septem diebus, ultimus ad Dei cultum delectus fuit, quia dies ille, plenus Mysteriorum est. Siquidem memoriam nobis refricat conditæ hujus admirandæ universitatis. Signum *rememorativum* insuper tuit Israelitarum memoriæ traditum, quo admonerentur; se, Dei auxiliò, à durissimo Ægyptiacæ servitutis jugo, solutos ac liberatos fuisse, id quod Dominus *Deuteron.* 5. insinuavit his verbis: *Memento, quòd & ipse servieris in Ægypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus, in manu forti & brachio extento, idcirco præcepit tibi, ut observares diem Sabbathi.* Cæterùm,
H h præ-

præter diem septimum, habebat populus Judaicus & alios dies Festos & Sacros, divinâ lege constitutos, quibus maximorum beneficiorum memoria refricaretur.

37. PETES 370. Cur jumenta, servos & ancillas, die Sabbathi, quiescere voluerit Dominus? RESP. Factam esse & ipsorum jumentorum mentionem, quia hoc animalium genere impediuntur homines à cultu diei Sabbathinæ. Si enim die Sabbathi, jumentis usus, alicujus operis actioni destinatur, concurrere quoque debet ad id hominis opera, qui jumentum dirigit. Dein, si hujus præcepti lex eò etiam spectet, ut jumentorum laboribus, Dominus velit homines die Sabbathi parcere debere; quanto magis Deus jussisse videtur, ne Heri inhumani sint in eos, quorum operâ ac servitiis utuntur.

38. PETES 470. An potestas laïca possit inducere observationem alicujus Festi aut alterius rei Spiritualis? RESP. Ejusmodi actus ad superiores spectare Ecclesiasticos; & sine ipsorum consensu, non posse induci per Principes, qui eatenus jurisdictionem extra forum, territoriumque suum extenderent. Siquidem, ut in *cap. De Laïcis. De reb. Eccles. non alien.* dicitur; *Laïci in spiritualibus, non habent præcipiendi auctoritatem*, imò dicuntur *subesse, non præesse; discere, non docere*, in iis, quæ ad Religionem spectant. Quò facit *can. Si Imperator. Dist. 96. & cap. fin. De reb. Eccles. non alien.* Ubi insuper additur: *Laïcos illicitè præsumere super mortuariis & aliis, quæ juri spirituali sunt annexa, quidpiam statuere.* Et fanè; si potestas laïca possit præcipere ejusmodi actus, possit & per se prohibere, *consequens* autem esset contra debitum Ecclesiæ ordinem, & gravia causeret inconvenientia; ergo nec sustineri potest *antecedens*, nisi certè accedens Episcopi approbatio, faceret ratam observa-

tionem. *Abbas. in cap. 2. n. 2. De feriis. & Coufil. 26. n. 1.* Præcipua igitur auctoritas instituendi dies Festivos, pro locis particularibus, est penes Episcopos; prout disertè insinuat: *cap. 5. De feriis.* Ubi *Gregorius IX.* enumeratis quibusdam diebus Festivis, in quibus judicialis strepitus debet conquiete; subjicit generalem clausulam: *ac diebus Dominicis, certisque solemnitatibus, quas singuli Episcopi in suis Diocesis, cum clero & populo, duxerint solemniter venerandas.* Consonat *can. 1. dist. 3. De Consecrat. & Concilium Trident. sess. 25. cap. 12. De Regularib.* ubi decernit: *Dies etiam Festi, quos in Diocesi sua servandos idem Episcopus præceperit; ab exemptis omnibus etiam Regularibus, serventur.* Equidem; quia observantia Festorum, laïcos in multis gravare potest; quatenus à labore manuum; unde non pauci victum sibi acquirere debent, cessare, imò Magistratus ab omni judiciali strepitu, abstinere coguntur; Hinc est; quòd locis citatis; exprimitur, solemnitates illas celebrandas esse, quas Episcopi *cum populo collaudaverint, vei duxerint venerandas.* Ex quo resultat, populum, aut saltem Magistratum vice populi, in hujusmodi institutione, audiendum esse. Profectò, cum anno 1642. Episcopi in Ducatu Luxemburgensi, publicari jussissent Bullam Urbani VIII. super abrogatione quorundam Festorum, & nonnullorum nova institutione; *Senatus Luxemburgensis* sese interposuit, sustinens: talem abrogationem & respectivè institutionem fieri non posse, sine consensu Regis, quod ipsum, *Consilium privatum*, postea declaravit.

39. Ob nimiam Festorum multiplici- tatem, frigescente præsertim fidelium devotione, Synodus *Trevirensis.* de anno 1549. *can. 10.* conqueritur: *Eò devenit esse, ut bona pars hominum, omnia Festa*

negligat; idque impune, nec sine Ecclesie dedecore. Pauperes (inquit Synodus ista) qui non habent, unde alant uxorem & familiam, clamant, omnem fere cessationem sibi damnosam Operæ pretium proinde nobis visum est, Festorum numerum contrahere, quò & effrenes coercantur, & aliquid detur necessitati pauperum. Itaque citata Synodus enumeratis Festis, quæ imposterum celebranda declarat & præcipit, subjungit: Cæterum dies Innocentium, Cinerum, Parasceves, Cœnæ Dominicæ, Sabbathi magni, Marci, Tres Rogationum, Commemorationis animarum, & omnes reliquos dies Stationum, quos Ecclesia nostra Trevirensis in diebus aliorum Patronorum vel pro specialibus Rogationibus, ab antiquo introductis, in civitate nostra Trevirensi, vel ejus suburbio, observatis, usque in meridiem, feriari volumus: ita, ut factò Sacro, cuique ad labores, aut negotia sua, redire liceat.

Similia festa dimidiata, quæ nimirum quasi pro dimidia diei parte, celebranda sunt, jam pridem nota apud Græcos fuisse, discimus ex Constitutione Manuelis Commēni, Imperatoris græci, sub Rubrica: De feriis, ubi post recitatos dies, quibus integrè feriandum est, dicit: Alii verò ex parte, à judiciis cessent, à mane videlicet usque ad ipsum Divini Mysterii tempus: ut iudiciis, precationibus atque glorificando Deo, vacare liceat, ac deinde post Divinum Sacrificium, justitiæ operam hærent, secundumque legum vim, injuriam passis auxilium ferant. Unde multis in locis, festa minora, in festa. Devotionis abierunt; ita, ut diebus istis, populus Missam (citra obligationem tamen) audiat, & Sacerdotes ac Clerici æquè solemniter Officia Divina in Ecclesiis peragant, ac si celebrarentur in populo. De hujusmodi festis citata Synodus Trevirensis, post enumerata Festa, tum

integra tum dimidiata, sic disponit: Cætera verò festa, quacunque ratione, instituta sint vel recepta; in foro libera facimus: in choro verò & Ecclesia, eadem festa, prout ab antiquo observata sunt, devotè celebrentur; ita tamen, ut Historiæ & lectiones parum probatæ, omittantur.

Dictum atque probatum; potestatem Laicam non posse directè & principaliter introducere dies festivos: sed, nunquid videmus à Principibus vel Magistratibus introductas esse; & passim indici ferias? Pro hujus rei intellectu.

40. Sciendum: quòd Feriæ à feriendis & immolandis hostiis, nuncupatæ, aliæ sint Solemnes, Sacræ atque ordinariæ: aliæ repentinæ, & extraordinariæ. Priores, vel in cultum divinum sunt institutæ; ut sunt dies Dominicæ & festivi; vel in usum humanum; puta; ad fructuum collectionem, quibus id commune; ut in iis, cessent judicia privata & publica, nemòque in jus vacari possit. Posterioris generis feriæ, ex occurrente causa, victoria v. g., vel natæ prolis, indicuntur; & à Principe sæculari imponuntur, ut inde vocentur Imperiales, in l. 2. C. De feriis De his feriis, sicut & de iis, quæ causâ Messis aut Vindemiæ, introductæ sunt, certum est. Possè à Laica potestate institui; ast de institutis principaliter in cultum Dei, procedit resolutio nostra superiùs data. Siquidem actus præcipiendi seu indicendi hujusmodi dies festivos, propriè est spiritualis & ad Religionem pertinens. Clement. unic. De Reliquiis & vener. Sancti, qualis non data Laicis, quos obsequendi manet necessitas, non authoritas imperandi. cap. Ecclesia. De Constitutione. Confer Fagnan. in cap. Conquestus n. 59. & seqq. De Feriis. & Barbof. part. 3. De Offic. & potest. Episc. allegat. 105. n. 3. ubi prolixè hanc materiam discutit.

41. Haud tamen inficiandum ; quin Laici per statutum à se conditum , queant illis infligere pœnam five mulctam , qui violant dies festos ; ab universali vel particulari Ecclesia [attentâ , hac in parte , *Constitutione* 164. *Urbani VIII. incip. Universa.* quæ habetur *Tom. 4. Bullarii Romani*] institutis. Tum quia violatio Festorum , est *mixti fori* delictum , prout declaravit *S. Pius V. in Constitutione. incip. cum. primum* : §. 7. & habetur , *Tom. 2. Bullarii Rom. Constitutione* 51â. dicti Pontificis. Tum , quia Officio Catholicorum Principum incumbit , in adjutorium Ecclesiæ ; Constitutionum Sacrarum præcepta tueri , atque in eorum violatores animadvertere. *Can. si in adjutorium. Dist. 10. & Can. Boni Principis. Dist. 96. junctô Concilio Tridentina. sess. 25. cap. 20. De reformat.*

Quia primum ex quinque specialibus Ecclesiæ Præceptis , sic habet : *Statutos Ecclesiæ dies festos celebrato.* Ideo.

PRÆTES 510. An hoc Ecclesiæ Præceptum , sit merè *affirmativum* ? *Scotus. in 3. Dist. 37. quest. unic. §. ad questionem.* & ex eo *Guiliel. Herinx , part. 3. summa Theologia. Disp. 3. De Festis. n. 8.* cum aliis communiter , & quidem ad mentem *Catechismi Romani , part. 3. n. 7. & 21.* Tradit ; præceptum hoc esse partim *affirmativum* , partim *negativum* ; ita ; ut quatenus *affirmativum* , præcipiat devotam saltem Missæ auditionem ; quatenus verò *negativum* ; importet abstinentiam ab operibus fervilibus & nonnullis aliis , de quibus fit sermo in sæpe cit. *cap. 1. De feriis.*

42. Monui autem supra , quòd , licet in capitulo isto exprimat ; dies festos incipere debere à vespere præcedentis diei , & durare usque ad vespere diei sequentis ; id quod in recitatione Horarum Canoniarum , etiamnum observatur ; equidem , quantum attinet ad abstin-

tiam ab operibus fervilibus , aliisque supra recentitis ; antiquæ & rationabili consuetudini standum sit , prout expressè habetur in *cap. Quoniam. eod. junctô cap. ult. De Consuet.* Unde , ut supra insinua- vi ; ex usu Romanæ Ecclesiæ , qui per totam fermè Europam invaluit ; solent incipere festa , à nocte media , & terminari in sequenti nocte media , quantum attinet ad cessationem ab operibus fervilibus. Et hæc quidem consuetudo , ortum traxisse videtur , ex more Romano , in cæteris negotiis observari solito , ut colligitur ex *l. more ff. De Feriis.* ubi dicitur : *More Romano , dies à media nocte incipit , sequentis noctis mediâ parte finitur : ita quidquid in iis viginti quatuor horis , id est , duabus dimidiatis noctibus , & luce mediâ ; actum est , perinde est : quasi qualibet hora lucis actum esset.* Consonat *cap. Consuluit. 24. De Officio Delegati.* Cæterum ; si alicubi alia vigeat consuetudo , ea , ut dictum , rectè observatur. Nam , ut notat *Glossa 1. in cit. l. more.* Diem *naturalem* [qui est 24. horarum , ac etiam noctem comprehendit] *Athenienses* incoeperunt ab ocaſu ad ocaſum ; *Babylonii* , ab ortu solis ad ortum : *Arabes* verò à meridie ad meridiem. *Artificialis* autem dies , seu quatenus à nocte secernitur , incipit ab ortu solis usque ad ocaſum , five à mane usque ad vesperam. Juxta illud *Genes. 1. Factum vespero & mane , dies unus.* & de tali die scilicet *artificiali* , intelligitur Hymni versiculus : *Qui mane junctum vesperi , diem vocari præcipis.* Dictum supra , *Placitum* , id est *judicium Civile* , & à fortiori processum criminalem , diebus feriatis , esse prohibitum.

43. Sed DUBITARI posset , an id solum intelligatur de Feriis Sacris ? *Vaslenſis. ad tit. De Feriis. n. 6. Gail. lib. 1. Practic. Observ. 53. n. 7.* & alii communiter , volunt : idem juris esse , de omnibus

nibus Feriis etiam profanis, publicâ auctoritate indictis, ita, ut earum tempore, extra casus in jure permittos, nullus in jus vocari possit, & vocatus comparere non teneatur; adeò, ut actus in contrarium gestus, regulariter, *ipso jure*, sit invalidus. Et hæc sententia apertè fundatur in *cap. 1. Et ult. De Feriis & in l. 1. ff. eod.* ubi statuitur; quòd tempore *messium & vindemiarum*, nemo compellatur in jus venire; &, si judex contra *Partem* tunc absentem & non comparentem, sententiam tulerit; ea nullius sit momenti, & citra appellationem, infirmetur. *Nec enim Prætoris factum juri derogare debet*, prout subjungitur in *cit. l. 1.* & amplius probatur ex textu, in *l. Si Feriatis. ff. Et l. 2. Cod. Eod.* ubi non solum diebus Dominicis aliisque Feriatis, jubetur abstineri ab omni strepitu actûque judiciali; verùm etiam in posteriore loco additur; *Et quod contra hoc factum fuerit: omnibus modis irritatur.*

44. DIXI notanter: *extra, casus injure permittos.* Quales sunt; si *Partes* renuntiant Feriis saltem *rusticis*, id est, indictis, ob necessitates hominum, præsertim ruri laborantium; quales sunt. *feriæ Messium & Vindemiarum*, de quibus fit mentio in *cap. ult. §. fin. De Feriis. & l. 1. ff. eod.* Item *Feriæ*, æstivis caloribus mitigandis, destinatæ. *l. Omnes dies. Cod. eod.* cujusmodi vocitantur *necessariæ*, utpote communibus hominum necessitatibus sublevandis, destinatæ. Talibus enim Feriis, spontè à *Partibus* renuntiare posse, communiter sustinetur, per *l. Si quis. 29. C. De pactis*, ubi Imperator sic personat: *Regula [est] juris antiqui, omnes licentiam habere, iis, quæ pro se introducta sunt, renuntiare.* Quinimò valere *Placitum emanatum* in feriis rusticis; tenere itidem processum judicarium, si partes, tacitè vel expresse, consenserint; com-

muniter tradunt jurisperiti, per *l. 1. §. Sed si Prætor. ff. De feriis.* Junctâ *Glossâ y. Sententia valebit. & Bartolus. ibid.* docet; valere judicium, in præsentem; si non opponatur exceptio feriarum; licet in absentem, judicium pro nullo sit habendum. Id ipsum evincitur per *l. Si feriatis. ff. eod. & cap. fin. eod.*

45. Cæterum: actus *voluntariæ jurisdictionis*, qui nimirum absque strepitu judiciali, duntaxat in volentes, exercentur; diebus utcunque feriatis, rectè expediti; habetur ex *l. Solet. ff. De fer.* ubi dicitur: *Liberatâ quoque judicia omni tempore finiuntur.* Cui concordat textus in *l. Actus omnes. Cod. eod.* Ubi diebus feriatis, emancipandi & manumittendi licentia cunctis conceditur. Unde *Baldus ibid.* in *Summario* inquit: *Actus voluntariæ jurisdictionis, possunt explicari quolibet tempore etiam feriato.* Proinde non solum emancipationes & manumissiones, ut dictum; sed etiam dispensationes, adoptiones, pacta, transactiones, ratificationes contractuum; designationes Tutorum aut Curatorum, creationes Magistratum, & actus consimiles; diebus feriatis, validè expediuntur; prout sat expresse insinuatur *l. Eadem oratione. ff. & l. ult. C. Eod.* Ex dictis

46. DEDUCES 1mò. Quòd, licet feriis rusticis, *Messium* videlicet & *Vindemiarum*, à *Partibus* renuntiare possit; aliud tamen obtineat de feriis Sacris, item de repentinis. Nam *Feriæ Sacræ*, utpote in honorem Dei institutæ, principaliter concernunt cultum divinum (cui *Partium* consensu, renuntiare nequit) non autem *Partium* favorem, sicut *feriæ rusticæ*. *Feriæ* quoque *repentinæ*, ob honorem Principis, vel ob commune, de parta victoria, gaudium, indictæ; publicum potiùs, quàm privatum favorem respiciunt, *Arg. l. Omnes dies. Cod. De*

feriis, ubi idcirco Imperator dies feriarum repentinarum appellat *suos dies*. ibi: *nostris etiam diebus &c.* Confer *Glos. in Clement. Saepè contingit. & Ob necessitates. De V. S. Speculatorem. ad tit. De feriis. §. Nunc videamus. n. 1. Fagnanum in cap. Conquestus. n. 7. & seq. eod.*

47. DEDUCES 2do. Ratione *necessitatis* sive publicæ sive privatæ; posse in omnibus feriis etiam in honorem Dei & Sanctorum introductis, judicia exerceri, ferri sententias, & expediri causas, quæ celebritatem requirunt; veluti; si res cum tempore peritura foret; puta; si oriatur quæstio circa collectionem fructuum alioquin periturorum, vel capturam piscium raro, aut certis duntaxat diebus, apparentium. Quod & dicendum; si ob quamcunque causam, judici videatur periculosa dilatio: cujus rei exemplum afferi solet in causis alimentorum & carceratorum, ne lite diutiùs protractâ, fame moriantur aut diutiùs injustè vexentur. Rursus, tempore feriato, potest interponi appellatio, utpote concessa ad naturalem defensionem, & quæ sine magno strepitu exerceri potest, quamvis ejus prosecutio tunc fieri non valeat. *l. 1. C. De feriis. & notat Glossa in cap. ult. & Fagnanus. ibid. n. 21. tit. De feriis.* Porro, ex causa *necessitatis*, possunt diebus feriatis, expediri actus judiciales, ipsaque sententia promulgari, si alio tempore testes vocari, aut judex adiri non possit, vel saltem non sine magno incommodo, aut (quò ad pauperes) non absque jactura mercedis diurnæ, nam hæc satis magna censeretur necessitas, cum pauperes, maximè indigeant mercede diurnâ. Confer *Navarrum, in Manuali. cap. 13. n. 13. Tannerum. Tom. 3. disp. 5. n. 9. Reiffenstuel, in Theologia morali. tract. 10. dist. 1. n. 22.*

DEDUCES 3to. Ratione *pietatis* ita sua-

dentis; tempore feriato, rectè tractari causas debilium & miserabilium personarum. Quia in operibus misericordiæ, non est habenda distinctio dierum. *can. utinam. dist. 76. & can. Nunquam. De consecratione. dist. 5.* Idem dicendum de causis spiritualibus electionum, inquisitionum & hujusmodi. *Joan. Andreas. in cap. Conquestus. n. 22. Fagnanus ibid. n. 15. De feriis.* Idque maximè procedit, in causis ad Religionem spectantibus; prout Hæretici solent diebus Festivis judicari & puniri, ad majorem tunc confluentium terrorem, fideique Catholicæ defensionem. Quia *summa est ratio, quæ pro Religione facit. l. Sunt personæ. ff. De Religios. & sumptib. funer. Vide Pirbing ad tit. De feriis. n. 21.*

48. DEDUCES 4to. Libellum judici posse offerri quocunque tempore etiam feriato. Quia oblatio libelli: non est actus judicialis, cum præcedat citationem, à qua incipit iudicium; neque est de processu, ut colligitur, ex *l. Libertus. ff. De in jus vocand.* ubi porrigenes Præfidi libellum, non censetur in jus vocare. Vide *Speculatorem. loc. cit. §. Sequitur. n. 2.* Aliud est de oblatione seu insinuatione libelli faciendâ *Parti*, quia hæc est actus judicialis, spectatque ad ipsum processum; siquidem oblatio libelli, *Parti* facta, vel præsupponit citationem, adeoque fit iudicio jam cœpto; vel unâ cum ipsa fit. Jam autem citatio non potest fieri die feriato. Ergo.

49. DEDUCES 5to. In omnibus causis, quæ ob necessitatem vel pietatem, possunt diebus feriatis tractari, valere quoque citationem, non solum ad diem feriatum, sed etiam die feriato factam. *Ratio* in propatulo est; quia citatio est principium ipsius processus iudiciarii: ergo, ubi ipse processus ritè & validè peragitur; utique valere debet ipsa citatio. Si-

Siquidem, quando aliquid permittitur, videntur esse omnia permiffa, per quæ pervenitur ad illud: ut habet *Summarium l. Oratio ff. De sponsalib.* Confer *Marantam. part. 6. speculi aurei. tit. de citatione. n. 121.*

Difficultas tamen est de causis illis, quæ non possunt diebus feriatis expediri; an scilicet valeat citatio facta die feriato, vel ad diem feriatum? Quia in re triplex considerari potest actus. Primus est mandatum judicis, de citando. Secundus, est ipsemet actus citationis, seu executio mandati, quam facit *Apparitor* sive *Nuntius*, citans *Partem* ad comparendum in judicio, *tali die*. Tertius, est processus ex tali citatione inchoatus.

Priorem actum ex his tribus, sive mandatum judicis de citando ad diem non feriatum, posse fieri diebus feriatis, dummodò non decernatur à judice pro tribunali sedente, post *Fagnanum in d. c. conquestus. n. 49. & seqq. Vallensem, Bellameram* & alios docet *Gail lib. 1. Practic. Observ. O. 53. n. 4. Contra speculatorem. tit. De citatione. §. 1. n. 15. Marantam, part. 6. speculi aurei. tit. De citat. n. 119. & novissimè Pirbing. ad tit. De feriis. n. 28.* Ratio est: quia mandatum de citando, est commissio alteri data ad citandum, quæ est actus *extrajudicialis* præcedens citationem, à qua incipit iudicium. Et sanè, si commissio totius jurisdictionis, vel totius alicujus causæ, possit fieri tempore feriato, per *l. que de vota. ff. De Rei vindic. & facta tali tempore*, non sit invalida; cur non dicetur idem, de commissione citationis, quæ non nisi unum causæ articulum concernit?

DIXI: Dummodo non decernatur &c. Nam eò ipsò, mandatum citandi, esset actus processus judicialis, qui diebus feriatis prohibitus, per *cap. 1. & fin. De feriis.* Quinimò, ejusmodi mandatum, sen-

tentiam sapit *interlocutoriam*, utique feriatis diebus prohibitam. Atque hac distinctione, commodè conciliari potest sententia Doctorum oppositum tenentium, quia jura & rationes ab ipsis adductæ, ex *cap. 1. & fin. & l. ult. Cod. Eodem.* plus non evincunt.

Alterum actum, videlicet executionem citationis, per *Apparitorem* sive *Nuntium* faciendam, non posse expediri die feriato, quantum est de rigore juris communis, post *Baldum in l. Cum Clerici. n. 3. C. De Epise. & Cleric. Lanfrancum. tract. De citationib. n. 18.* Tenet *Prosper Farinacius. lib. 2. Decis. 233. n. 4.* citans *Rotæ* decisionem. Consonatque *Gail. lib. 1. Pract. Observ. O. 57. n. 6. Vallensis. ad tit. De feriis. x. 13. & Pirbing. eod. n. 29.* Ratio est: quia negari non potest; quin citatio spectet ad actus iudicii. Et Ratio rationis est, quia ejusmodi citatio, licet non arctet citatum ad comparendum tunc, tamen arctat atque afficit eum pro tunc, simulque mentem ipsius conturbat & inquietat atque abducit in sollicitudinem deliberandi & cogitandi super causa factæ citationis, imò & plerumque provocat citatum ad iram & indignationem adversus eum, qui citationem implet, sicque ipsum avertit à contemplatione Dei & rerum sacrarum, ac proinde subintrat finis à lege intentus; prohibendi scilicet diebus feriatis, *Placitum* ac strepitum judiciale.

Hæc autem præcipuè procedunt de Feriis Sacris, utpote, de quibus loquuntur *Canones* citati, & expressè agit: *l. ult. Cod. De feriis.* His tamen addi possunt *feriæ repentinæ*, utpote, per Principem duntaxat indicibiles ad communem lætitiâ, & quæ pari veneratione cum feriis sacris, jubentur observari in *cit. l. Omnes dies. C. eod.* Cæterum, in feriis *rusticis*, *Messis* videlicet & *Vindemiæ*, valide fie-

ri citationem ad diem non feriatum, ultrò fatentur Doctores, & meritò tum eatenus cessant textus juris & rationes supra allegatæ. Quòd facit, quod in *l. 1. ff. De feriis*. neutiquam prohibeatur fieri citatio in feriis rusticis, sed duntaxat decernatur, quòd *Messium Vindemiarumque tempore occupati circa rem rusticam, in forum venire compellendi non sint*; quæ duo sunt valde diversa.

Nec OBSTAT imò. Quòd dictum mandatum de citando, abstrahat judicem à contemplatione Dei, ipsùmque interiùs inquietet, dum cogitur perpendere, an expediat tale mandatum concipere, & qualem terminum pro comparitione præfigere debeat? Non OBSTAT inquam hæc ratio; quia certè mandatum de citando non ita inquietat judicem, sicut executio citationis, solet inquietare citatum. Et quamvis judex aliquantisper intra se deliberare debeat, an & qualiter, mandatum isthoc concipere debeat? Id tamen attendi non meretur: alioquin enim neque Judex neque Advocatus posset diebus feriatis, ulli causæ decidendæ vel deducendæ operam navare, cum etiam eatenus opus sit non modicâ interiori reflexione, aliquantisper hominem abstrahente à rerum divinarum contemplatione.

Nec OBSTAT 2do. Quòd effectus citationis, die feriatâ, ad non feriatam, dirigatur in tempus lege permissum, ac proinde valere debeat. *Arg. l. Si eum servum. & l. Quia in hoc. ff. De Donationib. inter vir. & ux.* Ubi donationes inter virum & uxorem, validæ reputantur, si mortis causâ factæ fuerint, eò quòd donationis eventus, in illud tempus excurrat, quo vir & uxor esse desinent. *Resp. enim Neg. paritatem.* Siquidem allegatæ leges speciatim loquuntur de donatione inter virum & uxorem mortis causâ, in quo casu, cessat ratio legis;

donationes similes in vita conjugatorum prohibentis, ne videlicet mutuo amore se invicem spoliarent, donationibus non temperantes, sed profusâ erga se facilitate utentes: écontra verò, in nostro casu, non cessant rationes ob quas, diebus feriatis, unâ cum strepitu forenli, de jure prohibita sit citatio.

DIXI: *Quantum est de rigore juris communis.* Siquidem *Abbas, Joan. Andreas, & alii*, quos citat *Fagnanus*, in *cap. Conquestus. cit. n. 41.* arbitrantur: hunc rigorem de consuetudine, non observari. Verùm, quia consuetudo est quid facti, in praxi examinandum erit, num in loco, de quo agitur, etiamnum talis vigeat consuetudo.

Quantùm ad tertium actum, qui est processus, ex citatione facta, inchoatus, indubium est: ipsum diebus feriatis fieri non posse, quia is verissimè est actus judicialis & consequenter sub pænâ nullitatis prohibitus, prout probat *Fagnanus. loc. n. 45.*

Viceversâ disputatur: num valeat citatio facta, die non feriato, ad diem feriatum? sed *Resp.* breviter imò. Citationem factam diè etiam non feriato, ad diem Dominium vel alium feriatum, penitus esse invalidam, ita, ut citatum nullatenus constringat, sed opus sit novâ citatione. Ita post *Fagnanum. loc. cit. n. 37. & seq. Zoësius. eod. tit. n. 15. & seq. contra Gallum, lib. 1. Pract. Observ. O. 53. n. 3.* Ubi ait, quòd citatio hujusmodi secundùm Canonistas, valeat; cum juxta illos, procedat demum diè sequenti non feriatâ. Verùm, Ratio *Responsionis* nostræ est: quòd citatio expressè facta, ad diem feriatum, sit temeraria & contra juris dispositionem, ac proinde nullius debeat esse valoris ac firmitatis; quia quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi. ut habet *R. J. 64. in 6. junctò Can. Imperiali.*

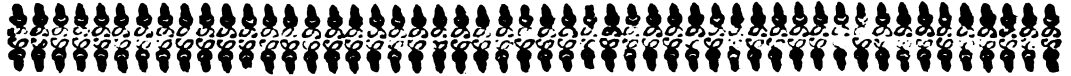
periali. caus. 25. q. 2. & l. Non dubium. C. De legib.

RESP. 2dò. Nihilominus validam esse citationem, quando quis citatur cum assignatione termini, usque ad talem feriam. v. g. Si exprimatur: *Compareas coram nobis usque ad diem Deminicum.* vel *usque ad Festum Ascensionis Domini.* ita *Speculator. tit. De citatione. §. 1. n. 13.* cui consonant cum *Fagnano. loc. cit. n. 38.* Doctores omnes, ex ratione; quòd talis termini assignatio, ac *ly usque*, sensum habeat *exclusivum*, ut sensus sit: *compareas coram nobis intra tempus, usque, id est; ante festum &c.*

DICES cum *Gailo. loc. cit. n. 2. in cap. Cum dilecti. 6. De dolo & contum.* dicitur, quòd, quando quis citatur ad totam causam, certo termino sibi ad comparandum præfixo, duo sub hac forma mandentur; primò; ut ad iudicium veniat: secundò; ut illud die præfixo accedat, adèd, ut, si non possit venire die determinato; teneatur nihilominus se iudici sistere, quàm primùm poterit post lapsum terminum. Ex quo sequi videtur, quòd citatus ad diem feriatum, teneatur saltem die sequenti, comparere. RESP. cum *Fagnano. ad d. cap. Conquestus. n. 38.*

textum *cap. Cum dilecti.* procedere, ubi citatio vel præceptum iudicis, tenuit à principio; nam, tunc superveniente impedimento, quò minus quis ad diem præfixum venire valeat; suspenditur quidem citatio, non tamen ex toto relaxatur; quod secus est, quando citatio à principio fuit *nulla* sive invalida, prout accidit in proposito: nam, quòd nullum est, nullum producit effectum. Cæterùm; si error non exprimatur in citatione, sed dies comparitionis (utpote computandus à die factæ per Nuntium insinuationis) per accidens incidit in diem feriatum; tunc non solum tenuit mandatum iudicis de citando, sed etiam citatio. Unde non mirum, quòd taliter citatus teneatur comparere die sequenti non feriato: secus est, si error exprimatur in citatione, dicendo: v. g. *Compareas die Dominico, coram iudice.* Tunc enim nec mandatum iudicis de citando, neque ipsa valet citatio. Igitur, ad obviandum altercationibus; à cautis & prudentibus iudicibus, cautelæ loco, in citatione adjici solet hæc clausula: *Compareas tali die: quòd, si illa non fuerit juridica, compareas die sequenti juridicâ,*

CAPUT VIII.

DE

Quarto Decalogi Præcepto.

Honora Patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. *Exod. 20.*

SUMMARIUM.

- I** *Mnia Decalogi præcepta charitatem pro fine habent.*
- 2** *Tria prioris tabulæ præcepta, ordinant hominem in Deum, septem verò posterioris tabulæ, dirigunt hominem in proximum.*
- 3** *Quartum hoc Decalogi Præceptum est virtualiter negativum.*
- 4** *Quinam nomine parentum veniant?*
- 5** *Honorare quid sit? & cur parentes carnales præcipuè honorandi?*
- 6** *Qualiter liberi amare debeant parentes, & quantoperè delinquant, si contra agant?*
- 7** *Filius in foro tum civili, tum criminali, regulariter nequit agere contra Patrem. Quodtamen limitatur.*
- 8** *Liberi ex naturali gravique de se obligatione obedire debent parentibus non iniqua præcipientibus.*
- 9** *Ex levitate materiæ, aut inadvertentia; transgressio mandati paterni, potest evadere venialis.*
- 10** *Haud indiscriminatè parentibus obtemperandum.*
- 11** *Qualiter liberi teneantur parentibus succurrere in necessitatibus, tum spiritualibus, tum corporalibus?*
- 12** *Officia pietatis parentibus debita, operibus consilii præferenda. Quamobrem filius relictis in necessitate parentibus, nequit ingredi Monasterium.* 13

- 13 *Parentum nomine, hac in parte, veniunt & avi & proavi; non verò consanguinei collaterales.*
- 14 *An communis, aut futura parentum necessitas, filium præpediat ab ingressu Religionis?*
- 15 *Triples intuitu parentum distinguere potest necessitas.*
- 16 *Dicta superius n. 12. limitantur & respectivè ampliantur.*
- 17 *Religiosus valens in Monasterio cum Superiorum licentia, succurrere parentum egestati, non potest exire.*
- 18 *Egressus autem, cessante parentum necessitate, regredi tenetur.*
- 19 *Satisfit Objectioni.*
- 20 *In eligendo vitæ statu, summam Deus & natura liberis libertatem concessit.*
- 21 *Qualiter delinquant parentes, dum liberos, ad statum religiosum vel matrimoniale, cogunt, vel ab eodem respectivè retrahunt?*
- 22 *Tametsi invitis etiam rationabiliter parentibus validè contrahantur Nuptiæ; peccant tamen graviter liberi, si regulariter eorum consilium non explorent, consensumque haud expectent.*
- 23 *Qualiter capienda Ediçta Regum Galliæ, quæ nuptiæ filiorum fam. invitis parentibus contractæ, irritantur?*
- 24 *Per Principum Ediçta meritò exheredari possunt liberi, qui spreto parentum consensu, nuptias contraxerunt. Quod tamen insigniter ibid. limitatur.*
- 25 *Parentes culpâ non vacant, si ex motivis insufficientibus, denegent, aut diutius differant consensum in nuptias liberorum.*
- 26 *Omnis irreverentia injuriæ parentibus illata, cæteris paribus, multò gravior est, ac irrogata aliis.*
- 27 *Liberi etiam in materia adia-phora, studere debent, ut parentum placitum sequantur.*
- 28 *Ex justa tamen & urgente causa, refragari possunt parentum desiderio.*
- 29 *Cur de obligatione parentum erga liberos, non meminerit hoc quartum Decalogi præceptum?*
- 30 *Parentes jure Divino naturali, nedum corporaliter, sed & spiritualiter educare debent liberos. Et quid titulo utriusque educationis comprehendatur?*
- 31 *Exemplo magis, quàm verbo, erudiendi sunt liberi, qui & delinquentes, discretè & prudenter corripiendi.*
- 32 *Filiorum illegitimorum variæ species.*
- 33 *Proles illegitimæ, qualiter à parentibus alendæ.*
- 34 *Pater etiam Ecclesiasticus, nedum alimenta Spurio, sed & filiæ Spuriæ, dotem congruam constituere debet.*
- 35 *Naturalis obligatio alendi Spurios, transit in hæredes parentum.*
- 36 *Consecrati hujus naturalis obligationis.*

- 37 *Parentes spirituales, puta: Episcopi, Pastores, Superiores Ecclesiastici; item Patrini, quid suis respectivè filiis præstare teneantur, quantàque huiusmodi filios teneat obligatio reciproca?*
- 38 *De aliorum quasi parentum, puta: Principum, Magistratum,*

Tutorum, Toparcharum, Præceptorum, & Seniorum obligationibus & viceversa agitur.

- 39 *Fratribus & Sororibus aliisque collateralibus, quid debeamus?*
- 40 *De officio, obligatione; item: peccatis conjugum inter se, proxè tractatur.*

Sanctis Patribus traditum accepimus, Divina Decalogi præcepta, in duas redacta fuisse *Tabulas*, in quarum priore, *tria* illa continebantur, quæ jam exposuimus, in posteriori verò, *septem* reliqua consignabantur. *Ratio* divini ordinis horum præceptorum, inde desumitur; quòd omnia Divina præcepta *Charitatem* pro fine respicientia, nos primò dirigant erga Deum, utpote summum bonum *per se* amabile; secundariò verò, erga proximum. Unde charitatem in Deum, *tria* priora præcepta docent: charitatem verò erga proximum, *septem* reliqua demonstrant. Ubi notandum, quòd illimitatè, ex toto corde ex tota anima, & ex totis viribus, Deum amare jubeamur: ita, ut nostra erga Deum charitas, quotidie ardentior fieri debeat; at verò charitas erga proximum, suis limitibus circumscripta sit; jubet enim Deus proximum diligere, sicut nos ipsos; adèò; ut, si quis hos fines egressus, pari passu seu gradu, Deum & proximum amaret; maximum scelus committeret, prout colligitur, ex *Luce* 11. *si quis venit ad*

me, & non odit patrem suum & matrem & uxorem, & filios, & fratres, & sorores: adhuc autem & animam suam; non potest meus esse discipulus. In quam sententiam (cùm quidam primò humare vellet patrem, & postea Christum sequi) dictum est; *Luce* 9. *sine, ut mortui sepeliant mortuos suos.* Cujus rei dilucidior illa apud *S. Matthæum* cap. 10. expositio est; *Qui amat patrem aut matrem, plusquàm me, non est me dignus.* Et si igitur parentes vehementer amandi observandique sint; equidem, servato pietatis ordine, in primis necessarium est; ut Deo, qui animam nostram creavit, & effector rerum omnium est, præcipuus amor honor & cultus tribuatur. Proinde mortales parentes ita amari debent; ut ad cœlestem æternumque patrem, tota amoris nostri vis, ultimatim referatur. Quòd, si interdum parentum jussa, Dei præceptis repugnarent; indubium est, quòd liberi, parentum cupiditati, Dei voluntatem anteferre deberent, divinæ illius sententiæ memores: *Obdedit oportet Deo magis quàm hominibus. Actor. 5.*

2. *Tria* quoque prioris *Tabulæ* præcepta, ordinant hominem in Deum, in
san-

sanctitate, per actus Religionis, & virtutum Theologicarum; posterioris verò Tabulæ præcepta, dirigunt hominem ad proximum, *in iustitia*: iustitiam latius sumendo, prout præter charitatem, etiam complectitur pietatem & observantiam erga majores.

3. Tametsi autem, primum hoc secundæ Tabulæ, præceptum, verbis *affirmativis* efferatur; virtualiter tamen & implicite *negativum* est, perinde ac si diceretur: *Non inhonorabis Patrem tuum & Matrem tuam &c.*

4. Nomine Patris & Matris, seu parentum *primò* & propriè veniunt ii, qui nos secundum carnem genuerunt. *2dò*. Qui in Christo Jesu; per Evangelium, nobis vitam spiritualem dederunt, ut: Episcopi, Parochi, Sacerdotes &c. *3tid*. Tutores, Curatores, Patroni & adoptantes; eò quòd in parentum locum succedant. *4tid*. Principes & Magistratus, qui sunt patres populi, ut patet ex *lib. 4. Reg. cap. 5.* ubi *Naaman Syrus*, Princeps militiæ, à servis suis vocatur *Pater*. & apud Romanos, passim Senatores appellati sunt *Patres conscripti*. *5tid*. Magistri & Pædagogi. *6to*. Demum senes ætate venerabiles, de quibus *1. ad Timoth. 5.* dicitur: *seniorem ne increpaveris, sed &c.* & quanquam hoc præceptum, secundum litteram & principaliter, respiciat illos, à quibus carnaliter sumus geniti; ob coherrentiam tamen materiæ, in qua juris naturalis, seu æquitatis ratio occurrit; de obligatione consanguineorum collateralium, item: conjugum inter se, non inutilia proponemus.

5. *Honorare*, est de aliquo honorifice sentire, & quæ illius sunt, magni facere. Ideo autem parentibus secundum carnem, præcipuus honor, exhibendus est; quia sunt immortalis Dei quasi quædam simulacra, in iisque ortus nostri imagi-

nem intuemur, ab iis enim vita nobis data est, iisque usus est Deus, ut nobis animum mentemque impertiret. Honor autem parentibus debitus, potissimum importat amorem, reverentiam, obedientiam & sustentationem in necessitate.

6. Itaque *1mò*. liberi sub gravi peccato, tenentur amare parentes, amore tum interno, tum externo, prout colligitur ex illo *Eccles. 7. Memento: quoniam, nisi per illos, natus non fuisses, & retribue illis, quantum & illi, tibi*. Jam verò parentes, verum & sincerum amorem erga liberos multifariam exhibent: ergo æquum est, ut parili amore, hi prosequantur parentes suos. Et sanè; si amore tam interno, quàm externo, proximum complecti jubemur; quidni à fortiori, parentes nostros? Cùm his nemo nobis sit proximior. Quocircà, liberi graviter delinquant: si interiùs odio, contemptu, gravi indignatione, aut malevolentia ferantur in parentes, de eorum infortuniis gaudento, de prosperitatibus dolendo; malum ipsis imprecando; aut mortem ipsorum exoptando: sive, ut ab eis liberentur, sive, ut citiùs hæreditatem consequantur. Unde *Innocentius XI.* meritò hanc damnavit propositionem: *Licitum est absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas.*

A fortiori in pietatem atrociter arietant, qui parentes exterius affligunt, qui torvis oculis, gestibus contemptivis, eos aspiciunt; quique eos maledictionibus, injuriis, contumeliis impetunt; aut eos domò excludunt, aspernantur, subsannant; derident, &c. & in hanc rem perpendi merentur sacræ scripturæ comminationes. ut *Proverb. 30. Oculum, qui subsannat Patrem, & qui despicit partem Matris sue, effodiant eum corvi de torrentibus, & co-*

medent eum filii aquilæ. & ibid. cap 19. qui affligit Patrem & fugat Matrem, ignominiosus est & infelix. & Exod. 21. qui maledixerit Patri suo vel Matri; morte moriatur. Item: Proverb. 20. qui maledicit Patri suo & Matri, extinguetur lucerna ejus in mediis tenebris.

add. Debent liberi parentibus, corde, verbo, signis & factis, singularem exhibere reverentiam. Nam, ut dicitur *Eccles. 3. qui timet Dominum, honorat parentes & quasi Dominis serviet his, qui se genuerunt.* & S. Ambrosius lib. 8. in *Lucam* ait: *Honora parentes tuos, quia suos Dei Filius honoravit: legisti enim: & erat subditus illis. Si Deus servulis; quemadmodum tu parentibus?* Quamobrè liberi graviter delinquent, si detrectent alloqui parentes, illos nolint salutare, cum ipsis conversari, si ipsos tales esse negent; tanquam ignotos tractent; aut è consortio discedere jubeant, &c. Excipe tamen casum, quo ob justam causam, & non invitis rationabiliter parentibus, nollet quis parentelam suam patefacere. Puta: si Pater foret infamis, adulter, fur, proditor Patriæ &c. declaratus, & ideo quis detectâ Patris personâ, grave deberet pati damnum sive in honore, sive in bonis fortunæ. Extra hujusmodi circumstantias, liberi enormiter peccant, si suos agnoscere detrectent parentes, etsi pauperes; quia paupertas non est vitium, nec infirmam liberis irrogat.

7. Quinimò ex causa alioquin justa, non licet filio agere aut testificari in foro civili aut criminali contra Patrem, nisi in casu, quo pater injustè negaret filio alimenta: vel etiam in casu, quo Pater per conspirationem aut prodicionem, esset Reus *Læsæ Majestatis*; hoc enim casu, ante crimen perpetratum seu consummatum, quod tamen sit præmeditatum & *in fieri*, (secus, si jam sit consummatum)

teneretur Filius Patrem desistere nolentem, accusare, eò quòd bonum commune Reipublicæ prævaleat bono privato etiam parentum. Idipsum à fortiori, dicendum; si Pater esset disseminator Hæresis; aliòsque corrumpere: cùm honor Patris cœlestis, præferri debeat honori Patris carnalis, Patrem cœlestem taliter inhonorantis.

8. *3id.* Liberi debent obedire parentibus, in omnibus, in quibus eis subsunt. Atque id sæpius inculcat S. Scriptura, ut: *ad Ephef. 6. Filii obedite parentibus vestris, in Domino &: ad Colos. 3. Filii obedite parentibus vestris per omnia.* Sicut in cæteris, ita hac in parte, nobis præluxit lux mundi Christus, qui non tantum fuit Patri æterno obediens usque ad mortem; sed & perfectissimè obtemperavit superbenedictæ Matri suæ *Marie*, & Divo *Josapho* nutritio suo, tanquam vero Patri, quibus *erat subditus*. Insigne quoque obedientiæ exemplum nobis dedit *Isaac*, qui Patri ipsum immolare volenti, nedum obedivit, sed & cooperatus fuit; prout legitur: *Genes 22.* & hue referri meretur; quòd *Rechabite* propter Patris sui præceptum, semper à vino abstinerint. *Jerem. 35.* Ratio hujus suggeritur à jure naturali. Cùm enim parentes teneantur filios instruere & curam ipsorum gerere in iis, quæ sunt honestatis & salutis; adeò, ut ipsi pro liberis sæpe puniantur, exemplo *Heli* 1. *Reg. 2.* consequens est; quòd vicissim liberi teneantur obedire parentibus, in omnibus iis, quæ curam parentalem concernunt. Ubi nota: quòd *ad Eph. 6.* dicatur; *justum esse*; & *ad Coloss. 3.* dicatur: *placitum esse in Domino, ut liberi parentibus obediant.*

Hanc autem obligationem, ex jure naturali resultantem, fore de se, seu ex genere suo, gravem, satis insinuat: *Ecce. 3.* ubi dicitur: *& sic facite, ut salvi*

salvi sitis. Quod idem est, ac dicere: quòd alioquin salvi esse non possint. Huc facit; quòd *Deuteron. 21.* filius inobediens & contumax, jubeatur lapidibus obrui &: *ad Rom. 1.* inter traditos in reprobum sensum, numerentur liberi, *parentibus non obedientes.*

Dicta procedunt de liberis, si videlicet parentes *positivè* quid vetent aut jubeant; agere enim solum contra ipsorum desiderium, monitiones vel dispositiones ordinarias; etsi aliunde peccatum esse possit; puta: si factum; vel omissum, alioquin sit vetitum; non tamen est peccatum speciale contra obedientiam parentibus debitam. Sic: si Pater hortetur filium, ne frequentet tabernas, ob pravas inibi conversationes, ebrietates; aliàque pericula: filius autem tabernas adeat; peccabit is quidem exponendo se periculo ebrietatis vel luxuriæ, v. g. non tamen committet peccatum speciale inobedientiæ, quale committeret; si ipsi talis popinarum ingressus fuisset expressè à Patre prohibitus.

9. Possit tamen transgressio præcepti paterni, ex levitate materiæ, vel inadvertentia vel etiam ex quadam negligentia, reddi venialis. Tum quia in re levi vel omnino indifferenti, quæ scilicet nec peccatum sit, nec ad illud inducat, non potest Pater præcipiens, per se loquendo, graviter obligare; planè, sicut de omni lege, præcepto, item voto, passim tradunt Doctores: adeoque filius, hujusmodi Paterno mandato, absque tamen formali contemptu, contraveniens; non nisi venialiter peccabit. Tum, quia ad peccatum mortale inobedientiæ, exigitur, ut quis omnino deliberatè & destinatà voluntate, præcepto paterno oblectetur; scilicet, cum virtuali contemptu saltem, vel apertà contumaciâ. Quocirca, ex inadvertentia; vel quadam ne-

gligentiâ aut locordiâ juvenilis præsertim levitatis; semel atque iterum (non tamen ordinariè & nimis frequenter, unde virtualis contemptus & contumacia colligi posset) præceptum paternum transgredi, non censetur speciale peccatum inobedientiæ, cum Pater, hac ratione, non videatur graviter offendi, quamvis liberi propterea sint reprehendendi.

Cæterum, liberi regulariter tenentur obtemperare parentibus in iis, quæ concernunt familiæ regimen & domesticam administrationem. Hinc, si Pater præcipiat filio, ut nihil de rebus familiæ donec, vendat, mutet; alienet &c. ut tali horâ domum revertatur; ut talem vel talem artem non addiscat, &c. juxta materiæ proportionem, tenebitur sub grâvi vel levi peccato, Patri obsecundare.

10. Equidem liberi non tenentur parentibus indefinitè, seu in omnibus, obedire. Si enim parentum mandata repugnent Præceptis aut Consiliis Evangelicis; tantum abest, ut iis sit obtemperandum, ut écontra, Christus *Matth. 10.* & *Lucæ 14.* eatenus jusserit odisse parentes, prout latius exponit *Divus Gregorius Homilia 37. in Evangel.* Quorsum & collimat illud axioma Apostoli. *Actor. 5.* *Obedire oportet magis Deo, quàm hominibus.* Eiusdem sensus est illud: *Deuteron. 33.* *qui dixit Patri suo & Matri suæ; nescio vos, & fratribus, ignero vos &c. hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum servaverunt.*

Quòd, si igitur Mater præcipiat filiæ, ut leviuscule se exornet, frequentet Comœdias; spectacula; Choréas; conversationes periculosas; &c. ut viro nobili, sed impio; diviti, sed Hæretico; nubat: item; si Pater præcipiat filio, ut fraudulententer agat, exerceat usuras prohibitas; alteri offerat duellum; vel oblatum suscipiat: ut se manuteneri faciat in possessione

essione injusta; malè parta non restituit; &c. nullatenus illis erit obtemperandum. Id quod maximè obtinere debet, si agatur de conversione ad veram fidem vel Religionem. Nimis enim certum est, quòd in his æternæ salutis negotiis, liberi nequiquam obedire teneantur parentibus contrarium præcipientibus aut suadentibus: in quam rem, post multa alia, celebre, habemus exemplum in *S. Hermenegildo Martire & Rege*, quod refert *S. Gregorius. lib. 2. Dialog. cap. 13.* Quin & amplector hac in parte, sicut multis aliis, sententiam *Scoti in 4. Dist. 4. q. 9.* ubi tradit: licere Principibus Christianis, infantes parentum infidelium ipsis subditorum, ut ùt renitentium, baptizari curare; dummodo à parentibus infidelibus abstrahantur, aut tanta ipsorum liberorum baptizatorum cura habeatur, ne in infidelitatem relabantur, aliàve gravia pericula incurrant. Per hoc enim, non tam Patria violatur potestas, quàm eripiuntur liberi à Dæmonis potestate & parentum tyrannide, ac porrò restituantur libertati filiorum Dei, atque dirigantur in finem, ad quem creati sunt.

11. 4to. Denique liberi subvenire debent parentibus, in omnibus (quantùm possunt) necessitatibus, tum spiritualibus, tum corporalibus; prout colligitur ex *Eccles. 7. Honora Patrem tuum, & gemitus Matris tuæ ne obliviscaris... Et retribue illis, quomodo & illi, tibi.* Jam autem parentes liberis ministrant, tum spiritualia, tum corporalia. Ergo vicissim, hi parentibus illa, in necessitate, suppeditare debent.

Unde, quantùm ad spiritualia; tenentur liberi; cum modestia tamen & reverentia, admonere parentes, ut ad corredeant, si fortè aliena retineant; aliis noceant; Sacramenta negligant; certa vitia familiaria habeant; aut propriæ salutis

curam non habeant. Id quod maximè urgebit, in periculo mortis, ubi obligantur, illis prospicere de Confessario, & Doctore & prudenti; tempestivè illis procurare Sacramentorum administrationem, atque consolationem spiritualem.

Econtra, liberi graviter delinquant si impediunt, quò minus, parentes faciant Testamentum, Missas, eleemosynas, aut alia pia legata, pro salute animarum suarum, relinquunt; item; si parentis mortui debita non solvant, aut solvere diutius differant; legata non præstent; vel malè acquisita non restituant; si ad ea, sufficiat hæreditas.

Loquendo de corporalibus: obligantur liberi, parentes infirmos visitare, consolari, & curari facere: iis itidem sanis indigentibus, alimenta & alia ad victum & vestitum necessaria, suppeditare, etiam in casu, quo parentes mendicando aut operam suo statui indecoram vel ætati inconvenientem præstando, possent victum acquirere.

12. Tanta est liberorum erga parentes obligatio, ut, si parentes, ob carentiam filii, in gravem aut extremam necessitatem essent casuri; filius nequidem possit ingredi Monasterium, & ingressus, teneatur egredi. *Ratio* est; quia ingredi Monasterium & amplecti vitam Religiosam, est tantùm *Consilii*; subvenire verò parentibus graviter aut extremè indigentibus, est *Præcepti naturalis*. Quamobrem Christus, *Matt. 15.* graviter redarguit judæos, qui non attentè parentum necessitate, suadebant liberis, ut sub larva religiosæ observantiæ, Deo offerrent munera; & ostendit ibidem Salvator, omnes oblationes voluntarias etiam Deo factas, postponendas esse parentum indigentium pietati. Igitur omnia vota, votorumque executiones, cedere debent juri naturali fortius obliganti; quale est, juxta omnes,

nes,

nes, præceptum succurrendi parentibus in gravi necessitate. Atque hoc præceptum adeò potenter obligat, ut Religiosus petita quidem, ast etiam non obtenta Superioris licentiâ, debeat deserere monasterium, si foris, non intus, possit absque peccato aut scandalo aliorum, parentibus opitulari. Si enim licet surripere quid invito Domino, ut subveniatur extremæ alterius necessitati, quidni liceat invito Superiore, semetipsum substrahere monasterio ad succurrendum parentibus extremè indigentibus?

DIXI imò. Filium non posse ingredi aut profiteri Religionem, deserendo parentes &c. Ubi in primis OBSERVA: Dicta procedere in filio etiam *Illegitimo*, aut legitimo *emancipato*. *Ratio prioris* est, quia, si parens tenetur alere filium illegitimum, jure reciproco, hujusmodi filius tenetur alere patrem indigentem. *Ratio posterioris* est: quia hæc obligatio non oritur ex patria potestate, quatenus hæc, quò ad speciales effectus, à jure Civili introducta, sed ex intimo sanguinis vinculo.

13. OBSERVA etiam; parentum nomine, hic quoque venire, Avos aut Proavos, quia sunt vera principia, licet *mediata*, liberorum. Unde & his, in necessitate, succurrendum: quanquam primò succurrendum sit proximis parentibus. Diversa igitur est ratio, in fratribus & sororibus, extra curam parentum, existentibus, propter horum enim necessitatem non tenetur quis abstinere ab ingressu Religionis. Quia obligatio succurrendi fratribus aut sororibus, tantum est *charitatis*; licet majoris, quam respectu extraneorum. Charitas autem non obligat cum gravi suo incommodo, præsertim spirituali. Satius equidem in tali casu, ingressus differetur, imò & omitetur, maximè, si soror gravissimè indiget.

A Hochkirchen, Esbica Christ, Pars I.

geat; eò quòd fœmina difficiliùs possit sibi consulere, & aliunde majoribus exponatur periculis. Cæterum; si fratres aut sorores sub cura & educatione parentum existant; eorum necessitas, censetur esse necessitas parentum, quibus incumbit obligatio alendi liberos. Unde & parentes relictis in paupertate liberis, nequeunt Religionem ingredi.

14. DIXI add. Et locutus sum, de gravi aut extrema necessitate. Nam propter *communem* parentum necessitatem, non tenetur filius ab ingressu Religionis abstinere, aut egredi monasterium: eò quòd talis necessitas, reputetur levis, adeoque, postponenda sit actui tam generoso & perfecto, qualis est ingressus Religionis. Idipsum obtinet de qualibet necessitate, quæ non est actualis, sed tantum futura; quia non tenetur filius parentum necessitatem prævenire; siquidem, ut 1. *Corinth.* 12. dicitur: *Filii non debent Parentibus thesaurizare*. Id est: bona, pro futura necessitate, colligere, sed *parentes filiis*, idque ob discriminis rationem. Quia Pater tanquam principium, tenetur *per se*, filio prospicere, filius autem, cum non sit principium, non tenetur parenti providere aut succurrere, nisi *per accidens*, in casu scilicet indigentia & quidem præsentis, ut docet *D. Thomas. 2. 2. q. 101. art. 4.* Quanquam non sit inficiandum, ob communem aut etiam futuram tantum parentum necessitatem, sæpè consultum esse (non tamen obligatorium) ab ingressu Religionis abstinere, id quòd maximè verum est, si parentes sint ære alieno gravati, vel onusti prolibus, signanter puellis, quarum pudicitia & honor, sine subsidio, periclitatur. Quinimò satiùs egerint Superiores; si hujusmodi filios, ad ordinem, non suscipiant; cum sit periculum, ne Professi, ob parentum necessitatem,

inquiētē vivant, ac alios præfertim Superiores molestant, ut parentibus suis subsidium ferant. Ex dictis

15. COLLIGES 1mo. Respectu parentum triplicem distingui necessitatem, scilicet: extremam, gravem, & communem. *Extrema* intelligitur, quando parens, sine filii subsidio, deberet fame mori, eò quòd sit infirmus, incarcerationis, aut ab omnibus derelictus. *Gravis* reputatur, quando non potest sine gravi vitæ aut famæ incommodo, etiam parcè vivere, puta: si teneretur cum statûs indecentia, stipem colligere, aliis inservire; artem suæ forti probrosam vel ætati haud congruam, exercere. *Communis* porrò est; si absque statûs sui dedecore tenuiter vivere potest, licet interdum, nedum superfluis, sed etiam convenientibus carere cogatur.

16. COLLIGES 2do. Dicta de prohibito ingressu filii in Monasterium, limitanda fore. 1mo. Si filius remanens in sæculo, deberet in occasione proxima peccandi mortaliter versari, hanc verò occasionem, ingrediendo Monasterium, evitare ac superare posset. Tenetur enim unufquisque ex ordinata charitate, magis salutem propriam spiritualem curare, quàm parentum temporalem. 2do. Si aliæ adsint proles, quæ possint & velint parentibus succurrere. 3to. Si non appareat vera & fundata spes, parentibus, in sæculo, succurrendi. 4to. Si Religiosus factus, possit æquè facilè, aut facilitùs, parentibus subvenire; quod accidere potest in Monasteriis locupletibus, si Prælati cum Capitulo, ad id, se obstrinxerit.

COLLIGES 3to. Econtra superiorem resolutionem procedere, licet quis vovisset ingredi Religionem. Vel enim quis vovit, dum parentes actu indegebant; & votum, ut ut validum, non obligat

durante indigentia, utpote impossibile cum præcepto naturali, succurrendi parentibus: vel vovit quis, antequam indigebant; & tunc superveniente mutatione, suspenditur ejus obligatio, sicut suspenderetur in eo, qui vovisset jejuna-re in pane & aqua, & fieret infirmus. Cæterum; sicut prædicto modo valeret, ast illicitum esset votum, durante vel etiam probabiliter prævisâ parentum egestate, emissum; sic etiam Professio Religiosa foret valida, ast illicita.

17. COLLIGES 4to. Si filius remanens in Monasterio, possit subvenire parentibus, modo, statui suo non disconvenienti, teneri Prælatum Religioso professo ad id licentiam concedere, sive interim in receptione ipsius, nota fuerit parentum necessitas, sive non; & ideo, si Superior injustè illam licentiam negaret; posset inferior occultè & sine scandalo, huic obligationi satisfacere, v. g. Scribendo, laborando, eleemosynas particulares sollicitando. Ast, ut obvietur cunctis inconvenientiis; discretus Prælati debet præscribere & adinvenire modum, quo filius sine vitæ regularis dispendio, parentibus succurrere possit.

18. COLLIGES 5to. Mortuis parentibus, aut aliunde cessante ipsorum necessitate, teneri filium ad omnia vota, exercitia religiosa & obligationes, ad quas seclusâ parentum necessitate, fuisset obligatus; quia tantùm suspensa fuit illorum executio, in quantum erat impossibile cum præcepto subveniendi parentibus. Quamobrèm, Professus non tantùm debet regredi in Monasterium, si fuerit egressus; sed etiam is, qui tempore indigentia parentum, vovit Religionem, illam ingredi debet. Neque

19. DICAS: Votum hujusmodi fuisse invalidum; si enim maritus, qui vovit Religionem, teneatur illam ingredi, de-functâ

functâ conjuge, votumque ejus reputetur validum; quidnî idem dicendum in nostro casu? cùm votum illud sit de meliori bono? Tametsi autem pro tunc impleri nequeat; inde tamen plus non sequitur; quàm quòd pro illo tempore, suspensa sit ejus executio. Quòd, si ideo votum esset invalidum, quia impedit impletionem præcepti naturalis succurrendi parentibus; utique à fortiori, invalida foret Professio Religiosa in iisdem circumstantiis, cùm hæc æquè, imò magis impletionem illam impediatur.

20. Hic indagari meretur, quantum parentibus debeant liberi in eligendo vitæ statu? Profectò, licet parentibus competat, suadere & consulere liberis, circa electionem statûs vitæ; rationi quoque sit consentaneum, ut liberi vicissim, hæc super re, consulant parentes, eorûmque rationabilem sequantur voluntatem; nihilominus hæc in parte, non tenentur liberi absolutè obtemperare aut acquiescere parentum voluntati; quia in eligendo vitæ statu, summam Deus & natura, liberis libertatem concessit, adeoque

21. 1mo. Peccant mortaliter parentes, si filios aut filias invitas, ad ingrediendum Monasterium, vel assumendum statum Clericalem, metu, vi, fraude, aut quovis modo, etiam *indirectè*, compellant; quia valde injustum est cogere aliquem ad id, respectu cujus, Deus specialiter unicuique liberam reliquit facultatem. Unde Concilium *Trident. sess. 25. c. 18. De Regularib.* rigidissimâ prohibitionem tulit sententiam excommunicationis in eos, qui quomodolibet virglnem, viduam aut aliam mulierem invitam, ad vitam Religiosam seu claustralem cogunt, aut ad id favorem, auxilium, autoritatèmq; præbent. Quinimò dictum Concilium *cap. 17.* permittit omnibus, per vim aut metum in Religionem intrusis, intra

quinquennium, coram competente iudice, causas deducere & re probatâ discedere.

2do. Econtra mortaliter delinquent parentes [idem est de aliis] si filios filiâsve, à Religionis ingressu, injuste retrahant, etiam sine vi aut fraude; puta: importunis precibus, suasionibus, blanditiis. Qua de re videri potest *Molina, Tom. 4. tract. 4. De justitia. disp. 51. n. 2.* Cæterum, si parentes filium v. g. cujus indolem noverunt, quémque ad vitam Religiosam ineptum sciunt, ab ingressu retrahant, tantum abest, ut peccent; ut econtra obligationi suæ non satisficiant; si quantum possunt, non obstant. Optimè igitur egerint parentes, si prolium suarum vocationem serò examinent; constantiam propositi experiantur, & probent; num voluntas ipsarum, ex Deo sit, an verò ex levitate aut aliorum dolosa inductione sit profecta?

3to. Non minus malè agunt parentes, si absque rationabili causa, liberos compellant ad ineundum Matrimonium; quia in Matrimonio, est servitus quoque perpetua & ideo (inquit *Sanchez. lib. 4. De Matrim. disp. 22. n. 4.*) cùm homo sit liberæ conditionis, nequit à Patre, ad hanc servitutem compelli. Quòd si ARGUAS; posse filium à Patre in necessitate constituto, vendi, & ita suâ libertate privari; dic: disparem esse rationem: quia hæc servitus, non exigit mutuum amorem, neque est perpetua: potest enim redimi, quæ secus se habent in Matrimonio. Nolim tamen inde INFERAS; parentibus esse inhibitum, ob rationabile motivum, filium vel filiam ad nuptias invitare ac inducere; puta: ex causa familiæ propagandæ, facultatum conservandarum aut ampliandarum &c.

22. His præmissis, quantum ad jus naturale de honorandis parentibus attinet; catholica & vera sententia est; quòd liberi

beri volentes inire matrimonium, teneantur [si commodè possint] parentum consilium & consensum postulare & expectare, quanquam ipsis invitis, *validè*: & injustè dissentientibus, etiam *licitè*, queant nuptias contrahere.

Quod parentum consilium consensûsq; sit expetendus, satis insinuat in Sacra Scriptura, *Eccles. 7.* ubi cura parentibus imponitur, ut nuptui tradant filios & filias. Idem ipsis inculcatur, *Genes. 24. & 28.* Item: 1. *Corinth. 7.* Quomodo autem parentes, possent proles in matrimonium debitè elocare; si his invitis & inconsultis, ipsæ possent nuptias contrahere? Absque dubio igitur, graviter contra reverentiam & pietatem peccant liberi, non petitò (si commodè petere possunt) aut justè denegatò parentum consensu, nubentes. Et quanquam liberi non teneantur absolutè sequi parentum consilium; attamen, cum parentes optimè semper præsumantur velle prospicere liberis suis, & melius noverint, quid ipsis conducatur, quam liberi ipsmet, sæpe, cæco amore abrepti, ad nuptias anhelantes; ideo non video, quo fundamento *Pater Sporer. tract. 3. in Decalog. cap. 5. §. 4. n. 25.* contendat; liberos non obligari sub gravi peccato, hac in parte consulere parentes.

Equidem; quia liberi in eligendo vitæ statu, & præsertim contrahendo Matrimonio, jure naturæ, liberam habent facultatem; ideo nec ullâ lege Canonicâ, statutum; quò defectu consensûs Parentum nuptiæ sint invalidæ; quin potius *Concilium Tridentinum sess. 24. De reformat. Matrim. cap. 1.* graviter reprehendit illos, qui falsò affirmant, *Matrimonia à filiis-familias sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parentes, ea rata vel irrita facere posse.* Quapropter in toto Romano Imperio & in vicino Belgio,

Matrimonia filiorum aut filiarum-familias, invitis aut non consultis parentibus, inita, pro validis habentur.

33. Equidem in *Gallia*, si *Editta Regia* in rigore verborum accipiantur, hujusmodi Matrimonia irrita & invalida pronuntiari videntur; saltem si probari queat, quodd seductio, quæ speciem *raptûs* præferat, intercesserit, prout bene exponit & observat *Claudius De Blondeau, in Bibliotheca Canonica. Verb. Mar. ages. pag. 84.* Ut ita invaliditas Matrimonii, non tam in defectum consensûs parentum, quam in crimen *raptûs*, refundatur. Quidquid sit de isthoc *Editto Regio* & observantia *Gallicana*; hoc certum est, quòd hujusmodi liberorum Matrimonia, sancta Dei Ecclesia, ex justissimis causis, semprohibuerit & detestata sit, prout loquitur *Synodus Tridentina. dist. cap. 1.*

24. Nequaquam proinde, menti Ecclesiæ contrariantur Principum leges, dum hujusmodi nuptias rigosè prohibent, atque contrahentes, vel ea in re quomodolibet concurrentes, puniunt; quin & effectibus civilibus, similes nuptias evacuant. Unde culpandus non est *Henricus II. Gallie Rex*, qui Anno 1556. per *Editum publicum, art. 1.* statuit; *Quòd filii-familias, qui contraxerint aut contrahent impofterum Matrimonia clandestina, invitis aut insciis Patre & Matre, possint propter commissam hanc ingratitude, vituperium & contemptum suorum dictorum parentum, transgressionem legis Divinæ, & lesam honestatem publicam, à suis respectivè parentibus, exheredari, & excludi ab ipsorum successione, absque spe alicujus querelæ, adversus hujusmodi exheredationem, recipiendæ; quin & liberum sit parentibus, revocare omnes & singulas donationes liberis suis factas.*

Statuit quoque idem Rex, quòd liberi sic Matrimonio juncti, in casum factæ exher-

redationis, sint incapaces omnium jurium & emolumentorum, vi Matrimonialium seu antenuptialium contractuum, testamentorum, legumve aut consuetudinum municipium beneficio, illis alias quærendorum. Subjunctâ tamen limitatione, quod isthoc editto suo, non intendat comprehendere Matrimonia contracta, à filiis-familias, excedentibus annos triginta, aut filiabus excedentibus annos viginti quinque modò saltem requisiverint consilium parentum. Item, quod à Matre, quæ ad secundas nuptias transferit, sufficiat petivisse consilium. Hac de re, pro Regionibus Christianissimo Regi parentibus, videri potest Editum Henrici III. de Anno 1579. Blesis editum. art. 40. ubi inhibetur Parochis, Vicariis aliisque, qui solemnizationi Matrimonii assistunt, ut, si conjungendi sint filii-familias aut aliorum potestati subiecti; ne ad solemnizationem procedant, nisi ipsis constet de consensu parentum, Tutorum aut Curatorum, alias puniendi, ùt fautores criminis raptûss

Cùm Editis Regis Galliar, coincidunt illa, quæ Carolus V. 4ta. Octobris 1540. & Philippus IV. 29. Novembris 1623. tanquam Reges Hispaniar, pro Belgicis Provinciis, divulgârunt, & quorum primum habetur, parte 1. Editorum. Flandriae lib. 3. Rubr. 1. posterius verò, part. 2. lib. 3. Rubric. 1. Tenor Editi posterioris sic tonat: Filii-familias minores 25. annis, qui insciis aut invitis parentibus, & omnes minores, qui sine consilio & consensu proximorum consanguineorum paterni & materni lateris, & Tutorum seu Curatorum, cujuscunque sint qualitatis, contraxerint; incapaces sint omnium lucrorum, quæ directè vel indirectè; alter ab altero, petere possit per conventiones, donationes inter vivos aut causâ mortis, testamenta, successiones, consuetudinem, seu alium quemcunque modum, declarando irritas quas-

cunque conventiones & donationes in alterutrius utilitatem factas; eaque dispositio vigeat, quamvis postea parentum consensus superveniat... Possint hujusmodietiam filii-familias à patre & matre exheredari, nec recipiatur querela, sub prætextu, legitimæ, dotis, alimentacionis aut consuetudinariæ devolutionis, quò ad bona profecta à latere supersitis, qui ex eis, filio inobediendi, jus adimere poterit: non aliis tamen, quibus ex eadem devolutione, jus ali-quod debitum sit.

Ubi vides hoc Editto non comprehendit filios-familias majores 25. annis, dummodò consilium parentum requisiverint, quod etiam à matre, quæ ad secundas nuptias transiit, requisivisse sufficit.

Itaque Editta hæc, licet Matrimonia filiorum familias etiam minorennium, sine consensu parentum inita, non irritent, aut invalida reddant, in ratione Sacramenti, verùmque vinculum Matrimoniale inter taliter conjugatos consistat; sunt tamen hujusmodi nuptiar quodammodò nullæ, quò ad effectus civiles, quibus vi horum Edittorum, destituuntur.

Neque hos effectus, hujusmodi Matrimonia obtinebunt; tametsi prætendatur, contractis jam nuptiis, parentes irrationabiliter contradixisse, nisi judex ipse, jam prius de hac irrationabilitate cognoverit & pronuntiaverit, atque ita auctore judice, Matrimonium celebratum fuerit. Editum enim Caroli V. ad quod & illud Philippi IV. se refert; dissensum parentum, ad censuram judicis remittit, qui rationes exiget & ponderabit; quæ, si legitimæ non fuerint; Magistratus parentum Officium supplebit, & auctoritate suâ, contrahendi facultatem dabit, abque tunc cessabunt pænæ supra enumeratæ, quia id, quod auctore judice factum, pænam non meretur. Ubi

NOTA sub Magistratu seu judice, tam

Ec-

Ecclesiasticum, quàm Civilem, intelligi; quod (inquit *Zypæus in notitia Juris Belgici. tit. De sponsalib. n. 8.*) tantò magis apud *Belgas* rationale est, quòd apud *Batavos*, Ministri Hæretici, hac in parte, vicem Magistratús obeant, prout testatur *Grotius in Isagoge ad Jus Hollandicum. lib. 1. part. 5.* Sed quidquid sit, cum hîc præcipuè agatur de valore Matrimonii, quòd ad effectus merè civiles, & de observantia, aut violatione, Edictorum Regiorum, utique consultiùs erit, & Judicis Regii autoritatem interponere, quod & *Zypæus* agnoscit, verbis relatis subjungens: *Ad vitandas tamen calumnias, suasero; ut Civilis etiam Magistratús judicium interveniat.*

25. Dum suæ, hac in re, obligationis admonentur filii-familias; parentes quoque instruendi sunt de culpa, quam incurrunt, si consensum suum negando aut nimium protelando, prolium suarum Matrimonia, & quidem ex motivis humanis sæpe insufficientibus, ac parum Christianis, causa sint; quòd proles in pessima quæque ruant. Sciant ergo parentes, causam sufficientem denegandi consensum suum, non semper esse; si filius nobilis velit ducere ignobilem, dives pauperem &c. si aliunde bona indoles, egregiæ qualitates, aut amor sincerus & honestus, compensent id, quod natura aut fortuna negavit; quanquàm aliud dicendum foret, si inde familia graviter inhonoraretur; aut, si contrahens, possit per aliud Matrimonium æquè aut magis commodum ac conveniens, pacificare familias dissidentes, aut familiam paternam, ab aliqua notabili necessitate liberare.

26. Ex dictis facillè intelligitur, odium, contemptum, irreverentiam, omnémque injuriam parentibus illatam, cæteris paribus, multò graviores esse, quàm, si

aliis proximis, etiam propinquis, inferatur. Excipitur tamen furtum; quia parentes, à quibus liberi quid auferunt, non aded censentur inviti, quàm, si furtum ab extraneis committatur.

27. Ob amorem igitur reverentiam & obedientiam, quam liberi parentibus, debent, sequitur; quod, si absque justa causa, aliquid agant vel omittant, etiamsi alioquin de se malum non sit, ex quo tamen sciant parentes graviter offendentes: conturbandos, contristandos vel ad iram provocandos; ipso factò vel omisso, lethaler peccare. Sic: *Esau*, quia sciebat Patrem suum *Isaac*, graviter contristandum, si acciperet uxorem de filiabus *Chanaan*; etsi id per se malum non fuerit; attamen id faciendo & quidem absque omni justa causa, ex communi Patrum & interpretum consensu, peccavit mortaliter. Unde noverint liberi, se sæpe peccare graviter, si in materia *de se* non graviter mala, vel etiam *adiaphorà*, parentum voluntati refragentur, v. g. si sine licentia, domò exeant, serò redeant; cum personis certis loquantur &c. & hinc in dubio, an sit justa causa agendi aliquid, ex quo parentes offendendi vel contristandi prævidentur: tenentur liberi abstinere à tali factò; imò, etsi quandoque justa subfit causa, si tamen nulla urgeat necessitas tale qui agendi; valde laudabile erit, si parentibus obsecundent & placere studeant.

28. DIXI: *si absque justa causa.* Nam, si justa causa omnino urgeat, & certò constet, offensionem vel contristationem parentum, ex mera eorum morositate, melancholià, apprehensione vel etiam malitià, irrationabiliter vel iniquè, orituram; non peccabunt liberi, illud agentes, id quod maximè obtinet, in sequenda vocatione divina, per textum *Matth. 1. Qui amat Patrem aut Matrem plusquàm me, non est me dignus.* Quò facit & exemplum

plum ipsius obedientissimi Jesu, in sciiis & tristissimis parentibus, in templo remanentis, item illud *Jonathæ* [egerri-
 licet ferente Patre suo *Saul*] *David* ad-
 hærenti. Ut meritò dixerit *S. Gregoris Homil. 7. in Evangelia*: Quos adversarios in
 via Dei patimur, odiendo & fugiendo nesciamus. & *S. Hieronymus*: *Epist. 1. ad Heliodorum*: licet sparsa crine & scissis vestibus ubera, quibus te nutrierat, Mater obsequat; licet in limine Pater jaceat; per calcatum perge Patrem, siccis oculis ad vexillum crucis evola: solum pietatis genus est, in hac re, esse crudelem. Rursus tamen ruminandum, an non mentiatur iniquitas sibi, & num vocatio verè ex Deo sit, & num ob parentum necessitatem, non præponderet præceptum naturale? Vidimus; quantum liberi parentibus debeant; reciprocè, quid hi liberis præstare teneantur; consequenter disquiremus.

29. Cur de obligatione parentum erga liberos, non meminerit hoc præceptum Decalogi, Ratio est: quia ad amorem liberorum, natura satis stimulat genitores, qui solius generationis & proprii sanguinis memores, suæ erga genitos obligationis, satis admonentur. Quoniam autem quidam genitores reperiuntur, qui, quod in ipsorum corde scriptum, legere contemnunt; ideo illos exhortatur Apostolus: *ad Ephes. 6. Patres, nolite ad iracundiam provocare filios vestros, sed educate illos in disciplina & correptione Domini.*

30. Jure autem Divino naturali, obligantur parentes, liberis suis exhibere amorem & educationem duplicem, corporalem scilicet & spiritualem; hæcque obligatio ex ipsis, naturalis legis, visceribus proficiscitur. Unde & bruta animantia foetus suos diligunt & educant. Homini autem rationis compoti & ad finem supernaturalem creato, duplex debetur educatio, una corporalis, ad esse naturæ, altera spi-

ritualis, ad esse gratiæ, inque ordine ad ultimum finem, qui Deus est.

Obligatio amoris parentum erga liberos postulat, ut ipsis bene velint, saltem negativè, excludendo omne odium, aversionem, rancorem, omnemque pravum affectum; item: ut quantum possunt & opus est, ipsis positivè benefaciant; multo magis omne malum vel damnum corporale vel spirituale avertere satagant.

Peccant ergo parentes pro ratione materiæ, etiam mortaliter; si liberos gravi & injusto odio prosequantur, domo expellant, eorum aspectum ferre nolint; quique, ut uni faveant, alios tanquam adulteros, negligunt: item; si proli-
 bus maledicant, seu mala imprecentur, seriò scilicet, seu animò, ut iis mala eveniant: si iis in gravi vel extrema necessitate non succurrant; aut damna vel mala ab iis avertere non conentur.

Educatio corporis, quam parentes liberis suis impendere debent; tria involvit; scilicet providentiam vitæ, virtutis & status.

Ex primo capite, à primo momento conceptionis, imò & ante, tenentur parentes sedulò curare, ne quidquam agant, quod vitæ prolis, ejusque sanitati aut naturali perfectioni obesse queat.

Proinde peccant imò. & quidem mortaliter parentes, si tempore menstrui, aut alias, impuris, importunis, & inordinatis commixtionibus vacent, cum periculo abortus, aut prolis vitiandæ. 2dò. Peccant juxta materiæ proportionem, Matres; si post prolem conceptam: immoderatè itinerentur, saltent, currant, nociva bibant aut edant; si sibi, fructuque, quem portant, in lecto vel alibi, non prospiciant; si de obstetricibus peritis, sibi tempestivè non provideant; item: si tempore lactationis, se ipsas non observent; aut, si abique causa rationabili,

pro-

proprio lacte, proles non nutriant. Quòd, si iusta desit causa, & solius commoditatis gratiâ, vel, ut pulchriores maneant: proles nutricibus committant; ad minimum delinquant *venialiter*, cùm ipsâ bruta, partus suos nutriant, naturâ id suggerente. Unde, ut dicitur: *can. 4. dist. 5. Prava, in conjugatorum moribus, consuetudo surrexit, ut mulieres filios, quos gignunt, nutrire contemnant, eosque ad nutriendum, aliis mulieribus tradant.* Quòd; si nutrices adhibeant infecti sanguinis, pravorum morum & indolis corruptæ; ita, ut exinde periculum exurgat, ne infans in vitæ, sanitatis aut morum corruptionis discrimen incidat; peccati mortalis labem non effugient, & ipsis occini poterit illud: *Tbren. 4. v. 3. Sed & lamie nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos: filia populi mei crudelis, quasi Struthio in deserto.* 3^{id}. Peccant graviter Mariti, qui cum periculo abortus, vel fructus extinguendi aut ei notabiliter nocendi, conjuges crudeliter tractant, vexant; exasperant, trudent aut percutiunt. 4^{id}. Sub gravi peccato, diligenter curare debent parentes, ne infantes nimium plorando sibi noceant; ne in ignem aut aquam cadant; ne suffocentur; & ideo nunquam debent cum ipsis in eodem lecto, saltem ante primum ætatis annum, dormire; alioquin suffocato per ipsos infante, *infanticidii* reatum, coram Deo, contrahent. 5^{id}. Enormiter delinquent parentes, qui ullâ ratione infantes educare valent, dum illos in Ecclesiis, pauperum xenodochiis, aut alibi exponunt; tenenturque Magistratui, Ecclesiæ, aut pauperum domibus respectivè, omne damnum inde causatum resarcire.

Ex secundo capite, seu loquendo de alimentis; tenentur parentes liberis præstare necessaria, quò ad victum & vestitum, donec ad robustam ætatem pervē-

nerint; ita, ut seipso arte, opificio, officio vel servitio, pro ratione statûs sui, alere & sustentare valeant. Quòd, si pater bonis careat; polleat autem mater; huic, hæc incumbet obligatio; utroque autem non sufficiente; Avi, aliisque Ascendentes paterni, & his rursus deficientibus vel non sufficientibus, Avi & Progenitores materni, & in horum omnium defectu, consanguinei collaterales proximi, ipsâ naturali ratione id suadente, & ordine charitatis postulante, subire debent hoc onus, quantum, consideratis considerandis, facere poterunt.

Ex tertio capite; tenetur pater plebejus curare, ut liberi addiscant honestam artem, opificium vel disciplinam statui ipsorum competentem, adeoque suppeditare expensas (quantum facultas bonorum patitur) ut filius ingenuus ad studia animum habens, scholas & Academias frequentet, gradus suscipiat &c. Quinimò Apostolo docente; 2. ad *Corinth. 11*. Parentes liberis suis *thesaurizare* debent, quantum fieri potest, salvâ justitiâ, ut in futurum, honestè & statui suo congruenter, vivere possint. Qua in parte bifariam sæpe peccant parentes, videlicet: aut *per defectum*; negligendo & dissipando bona temporalia, unde liberis nedum egestas, sed & multorum malorum occasio paratur: aut *per excessum*; nimiam scilicet cupiditate, per fas & nefas divitias congregando, unde sibi & liberis suis, potius ignes æternos parant, quam temporaliter prospiciant.

Differendo de educatione spiritali liberorum; certum est, parentes præpripis & rigorosè obligari ad instruendum per se, vel per alios, in omnibus ad salutem necessariis & utilibus, liberos suos; prout colligitur ex S. Scriptura: *Deuter. 11. Docete filios vestros (verba mea) ut illa meditentur. & Ecclesiasticis 30. Do-*

re filium tuum & operare in illo. Id quod egregiè præstitit Tobias, dum filio dixit: cap. 4. *Omnibus diebus vitæ tuæ, in mente habeto Deum: & cave, ne aliquando peccato consentias & prætermittas Præcepta Domini Dei nostri . . . .* Omni tempore benedic Deum & pete ab eo, ut vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permanent. Ratio est: quia Parentes, liberos mundo producant, non propter mundum sed propter cælum, adeoque tenentur ipsis procurare media, ut eò pertingere valeant. Quocircà, tenentur parentes, mores verè Christianos, prolibus à prima juventute inspirare, eorum vitia & exorbitantes inclinationes extirpando, virtutis studium inculcando; fidei Mystèria, Dei & Ecclesiæ præcepta, eas edocendo; ad Divini Officii, Catechismi, Conciones & Sacramentorum frequentationem exhortando, & à pravis consortiis abstrahendo. Huc facit illud Eccles. 7. *Filii tibi sunt? erudi illos, & curva illos, à pueritia illorum.* Nam: *Adolescens ambulans juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.* Proverb. 22.

31. Quia tamen exempla efficacius movent, quàm verba, idcirco parentes, præcipuè satagere debent, ut in omnibus, se ipsos præbeant exemplum bonorum operum. Unde D. Hieronymus. Epist. 7. ad Letam, ipsos sic exhortatur: *Mementote vos Parentes Virginis, magis eam exemplo docere posse, quàm voce.* Ratio est: quia verba mox evanescent, exempla autem firmius cordi imprimuntur. Videant ergo parentes, quantoperè peccent, dum toram infantibus impudica loquuntur vel tractant; dum execrationes, maledicta, blasphemias, evomunt; dum uxores, proles, domesticos, injuriis aut imprecationibus impetunt; dum sectantur ebrietatem, concubinas domi, vel alibi alunt; Ecclesiam rarò frequentant, ra-

A Hochkirchen, Ethic. Christ. Pars I.

rius Conciones audiunt, & Sacramenta rarissime percipiunt.

Insuper tenentur parentes discretè & prudenter corripere filios delinquentes. Nam, ut dicitur: Proverb. 13. *Qui parcit virgæ, odit Filium suum, qui autem diligit illum, instanter erudit.* & cap. 23. *Noli subtrahere à puero disciplinam: si enim percusseris eum virgâ, non morietur. Tu virgâ percuties eum, & animam ejus de inferno liberabis.* Item Eccles. 30. *Tunde latera ejus, dum infans est, ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor anima.* Obligationis hujus gravitas, colligitur ex supplicii gravitate, quod Deus infligit parentibus hac in re negligentibus & incuriis. Sanè, Heli hanc ob causam, cadens retrosum, fractis cervicibus mortuus est. 1. Regum. 4. & duo filii ejus Ophni & Phinees, uno die interempti, translatumque ex ejus domo fuit Sacerdotium, multaque mala ejus posteris illata.

DIXI: discretè & prudenter. Ut nimirum austeritate nimia, in odium, pusillanimitatem aut desperationem non abducantur, nec indulgentiâ nimia, proles in vitia ruant: & ideo, sicut peccat Pater, qui liberos rarò corripit; ita & Mater, quæ ex nimia teneritudine, [quæ potiùs crudelitas dici meretur] eorum castigationem impedit; adeoque uterque peccat; dum loco verberum, adhibet lenia verba. Nam, ut ait S. Chrysostomus, Homil. 9. in Epist. 1. ad Timoth. Heli, propter filios periit. Illos quippe, cum acrius coercere debuisset, verbis tantum levibus monuit: quocircà, dum illis molestus esse se verè increpatione recusat, illos, & seipsum unâ perdidit. *Audite hæc Patres!*

Speciatim hîc examinari meretur: quid parentes debeant filiis illegitimis? Ante resolutionem.

32. NOVERIS: Filios generatim dici illegitimos, qui non nascuntur ex Matrimonio

monio legitimo, vel saltem *putativè tali*, bona scilicet fide, saltem ex parte unius, in facie Ecclesiæ contracto. Ita, ut illegitimi reputentur, non tantum illi; qui extra omne Matrimonium; sed etiam, qui ex Matrimonio (*invalido* tamen, & malâ amborum parentum fide, contracto) gignuntur.

Illegitimi autem alii sunt, & dicuntur *Naturales*, alii *Spurii*, alii *ex damnato coitu procreati*. *Naturales* de jure communi *Canonico* dicuntur omnes, qui nati sunt ex parentibus, inter quos, tempore conceptionis vel saltem nativitatis, poterat esse legitimum Matrimonium, sive dein Mater fuerit Meretrix publica, sive concubina Patris. De jure *Civili* autem, *Naturales* dicuntur illi soli; qui ex soluto & ejus concubina unica, domi, loco uxoris, retentâ, atque tali, ut cum ipsa, tempore conceptionis aut nativitatis, potuisset subsistere Matrimonium, progeneriti sunt. *l. 1. & seq. ff. De Concubin.* Illi verò, qui ex Meretrice pluribus exposita, nascuntur; *vulgò quæsi*; item *Spurii*, vocantur. *l. Vulgò quæsi. ff. De stat. homin.* itidem *Manzaves*. Quia autem hodie, per sacratiores Ecclesiæ leges, concubinitas sublatus & reprobatus est. *can. Nemo. caus. 32. q. 4. junctò Concilio Trident. sess. 24. De reformat. Matrim. cap. 8.* Ideo jure Ecclesiastico, quo *in foro* utimur, ad dijudicandum, an quis sit filius *naturalis*, non attenditur, an Mater fuerit Concubina nec ne. *Bastardi* tamen nomen, illis solis utroque jure attribui solet; qui ex *soluta* (quæ nec concubina, nec publica Meretrix fuit) sed alias honestâ & seductâ, prodierunt.

De jure *Canonico*, *Spurii* vocantur omnes, qui nati sunt ex parentibus, inter quos nec tempore conceptionis neque nativitatis, poterat subsistere Matrimonium: quanquàm de jure *Civili*, non tan-

tum tales, sed & ii, *Spurii*, dicantur, qui à meretrice seu scorto publico, ita ut certus Pater demonstrari nequeat, progeneriti sunt. *Arg. l. Vulgò. 23. ff. De statu homin.* ibi: *Vulgò quæsi sunt, qui Patrem demonstrare non possunt: vel possunt quidem, sed eum habent, quem habere non licet, qui & Spurii appellantur.*

Ex *damnato* [specialiter scilicet per leges, *coitu*] nati, de jure *Canonico*, cum *Spuriis* conveniunt, imò etiam de jure *Civili*, præterquàm quòd nati ex Meretrice, hoc etiam jure, *Spurii*, non item *ex damnato coitu* procreati, vocentur. Dicuntur autem utroque jure nati ex *damnato coitu*, qui geniti sunt ex parentibus, inter quos, nec tempore conceptionis, nec tempore nativitatis, consistere potuit Matrimonium. *Novell. 74. cap. 6.*

Hujusmodi *Spuriorum*, seu natorum *ex damnato coitu*, alii sunt, & vocantur *Adulterini*, qui videlicet ex *Adulterio* gignuntur. *can. Nemo. caus. 32. q. 4.* Alii *Sacrilegi*, qui scilicet ex *Religioso* aut *Clerico* in *Sacris* constituto, vel *Moniali* professa, generantur. Alii *Incestuosi*, nati nempe ex parentibus, affinitate vel consanguinitate collateralis, conjunctis. §. *Inter eos. Instit. De Nuptiis.* Alii porò *Nesarii*, qui videlicet ex *Patre* & *filia*, aliorumve ascendentium & descendentium copula, procreantur. §. *Ergo Instit. Eod.*

Quia illegitimi, hac in conditione, à culpa propria immunes & commiseratione digni sunt; ideo in eorum favorem, jura invenerunt *legitimationis* remedium, quod duplex est, scilicet subsequens Matrimonium, & *Principis Rescriptum*, de quo *Canonistæ* agunt, *ad tit. Qui filii sint legitimi*, *Theologi in tract. De Matrimonio Civilistæ* verò, *ad tit. Inst. De nuptiis. & tit. Cod. De naturalib. liberis.* His præmissis

Certum est, parentes quibuscunque filiis, illegitimis perinde ac legitimis, exhibere debere amorem, instructionem, bona exempla, & correptionem, cum militet eadem ratio, quia non desinunt esse filii, ed quòd sint illegitimi. De alimentis autem, præcipua hic quæstio esse potest. Ubi NOTANDUM, quòd alimentorum nomine, veniat non tantum victus, vestitus & habitatio; sed etiam comprehendantur medicamenta infirmis & funerealibus mortuis, exhibenda.

Loquendo de Matre; tenetur hæc Sobolem, sive Naturalem sive Spuriam, alere usque ad triennium completum, nisi lacte careret, aut non lactandi, justam haberet causam; quo casu, ad lactationis expensas teneretur Pater. per *l. 6. Cod. De patria potest.* Si tamen Pater non esset solvendo; deberet in hac obligatione, Patri succedere Mater; quæ tamen rursus à Patre divite, non potest æstimationem sui laboris in lactando, repetere; quia jure naturæ, hunc gratis impendere cogitur. Quòd si tamen Mater paupercula, intra triennium, quo Sobolem suam lactat, nutrit & curat; ab ordinario laboritio, unde victum sibi acquirere solebat, impediatur; non est dubitandum, quin Pater hanc jacturam, Matri recompensare deberet. Idem est dicendum de cunis, linteaminibus & aliis necessariis ultra lactationem infanti præstandis.

Transactò trienniò, Pater tenetur proli, tum *naturali* tum *spuriæ*, alimenta præbere; ita tamen, ut ipso deficiente, Mater hanc obligationem subire debeat. per *l. 5. ff. De liberis agnoscendis.* Quòd, si etiam deficiat Mater; ad id tenebuntur Avi & alii Ascendentes. Nec Obest, quòd infans ex copula per leges improbatâ natus sit; quia æquitas non patitur, ut filius insons propter crimen parentum penitus deseratur. Unde leges Civiles,

Patri inhibentes, ne spurio aliquid, etiam *mortis causâ*, donet, aut hæreditatem relinquat, unde legitimis hæredibus aliquid decederet; eatenus per Sacros Canones sunt correctæ, quatenus videntur prohibere, ne Pater, filio *Spurio*, alimenta subministret, quia eatenus juri *naturæ* repugnant.

34. Pater etiam tenetur filix *Spuriæ* constituere *dotem*, alimentis, post triennium præcisè necessariis, *correspondentem*. Unde non potest illam excessivè, ultra conditionem statûs, dotare; sed, ut duntaxat convenienter nubere possit. Nam excessum dotis congruæ, ipsa filia spuria ac ejus maritus, etiam ante judicis sententiam, restituere tenebitur legitimis hæredibus. Confer latè *Molinam. Tom 2. De justit. d. 168. & Sanchez. lib. 4. De Matrim. disp. 16.*

Alimenta spuriiis, & filix spurix dotem constituere & dare debet Pater, non tantum ex bonis propriis *Patrimonialibus*, sed & in horum defectu, ex fructibus *beneficii Ecclesiastici*, si Pater sit Beneficiatus. Si enim ex his possit & teneatur pauperibus succurrere, quidni & propriæ proli? Unde Constitutio *Pii V.* prohibens ejusmodi spuriiis alimenta præberi, intelligenda est in casu; quo aliunde ali possint. Idem dicendum de Religiosis, qui certorum bonorem liberam administrationem habent, secus de aliis, & ideo vesana *Bertha* sibi imputare debet, quòd commercium carnale habuerit cum illo, à quo nec sibi, nec proli, subsidium sperare potuit.

35. Adèò potens & stricta est juris naturalis obligatio utriusque parentis, alendi liberos suos, etiam *ex damnato coitu* procreatos; ut transeat ad hæredes illius, sicut & ad illos, quibus Pater & Mater, universa bona per testamentum aliâmve dispositionem reliquerunt, nec hac in parte,

te, audiendi sunt juris Civilis interpretes; quinimò, quantum ad portionem bonorum, alimentis suppeditandis necessariam, parentum dispositio in contrarium, invalida, saltem in foro conscientiae, censi debet, ut proinde illi, qui bona parentum consecuti sunt, aut teneantur Spurium alere, aut partem alimentis correspondentem, extradere obligentur. Ex quo

36. RESULTAT imò. Patrem debere debita solvere, quæ pro alimentis aliisque necessariis usibus, filius contraxit, nisi is laborando, vel alio honesto modo, sibi providere potuerit. Quia Pater non tenetur filio succurrere, nisi indigeat & se ipsum alere nequeat. Quòd, si tamen Patre alimenta negante, filius debuisset mendicando, victum conquirere; non solum graviter deliquisset Pater; sed etiam tantumdem deberet pauperibus erogare, nisi ipsemet inops esset.

RESULTAT 2dò. Matrem, si ultra triennium, vivente Patre vel existente Tutore, filium filiamve aluerit; posse alimenta repetere, si legaliter protestata sit, se animo repetendi, illa præbere. l. 34. ff. De liberis agnosc. Si autem non fuerit protestata legaliter; saltem in foro fori, nihil repetere poterit, quia amore Patris aut filii, id gratis fecisse præsumitur.

Dico: in foro fori; quia, si absque protestatione, palàm factà, animo positivo repetendi impensas, aluit; in fora poli, adhuc illas repetere, vel catenus occultà compensatione sibi consulere poterit, quod tamen rursus limitandum; si scilicet Pater vel Tutor, vel alius, filium gratis, vel minoribus expensis, alere voluisset.

Hic NOTANDUM; quòd ob eandem vel alias graviores causas, propter quas liberi etiam legitimi exhæredari possunt, Authent. De Appellat. cognoscendis. §. causas autem., etiam parentes, filiis alimenta, & filiabus dotem, licitè & justè de-

negare possint, prout tradit agmen Doctorum apud Bonacinam. Tr. 2. D. 4. in 4tam Præceptum Decalogi. quæst. unic. Proposit. 6. §. 3. n. 1. Licet autem Molina & alii, cum Sanchez lib. 4. De Matrimonio. disp. 26. n. 1. sustineant; tali casu, Patrem posse filio denegare omnia prorsus alimenta, etiam ad vitam sustentandam necessaria; hunc tamen rigorem rejicit Covarruvias citatus apud Sanchez loc. allegato. & meritò; quia filius, ut ut dyscolus & ingratus, physicè non desinit esse talis, ad eoque major obligatio tenet Patrem succurrendi hujusmodi filio, quàm alteri extraneo.

Significatu largiore, ut infirmat Catechismus Romanus, part. 3. cap. 5. n. 4. veniunt post carnales parentes, animarum nostrarum Pastores, Episcopi scilicet, Parochi, Superiores Ecclesiastici &c. Item: Patriini, qui nos in Baptismo vel Confirmatione susceperunt.

37. Pastoribus sanè incumbit, ut nominis ethymon indigitat, oves pascere, quam obligationem, ut Christus ipsis inculcavit, in Petri persona, dixit ipsis tertio: *Pasce oves meas.* Joan. 21. quasi dixisset (ut exponit Divus Bernardus lib. de colloquio Simonis ad Jesum. §. 11. *Pasce exemplo conversationis, verbo predicationis & fructu orationis.* De exemplo Conversationis, loquitur Apostolus 1. ad Timoth. 4. *Exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate.* &c: ad Titum 2. *In omnibus tibi ipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate.* Econtra enim inquit Divus P. Augustinus De Doctrina Christi. cap. 4. *Omnis quò malè vivit in conspectu eorum, quibus præpositus est, quantum in ipso est, occidit...* oves &c. ut ad mentem Magni Patris Augustini, bene scripserit Gregorius. part. 3. *Cure Pastoralis. Admonitione 5ta. Scire*

*Prelati debent, quia si perversa unquam perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos, perditionis exempla transmittunt: unde necesse est, ut tantò se cautius à culpa custodiant, quantò, per prava, quæ faciunt, non soli moriuntur. De verbo prædicationis loquitur similiter Apostolus. 2. ad Timoth. 4. Prædica verbum, in-sta opportunè importunè: argue, obsecra; increpa in omni patientia & doctrina. Unde Concilium Tridentinum sess. 5. De reformat. cap. 2. statuit & decrevit: Omnes Episcopos, Archiepiscopos, Primates, & omnes alios Ecclesiarum Prelatos teneri per se ipsos, si legitimè impediti non fuerint, ad prædicandum Sanctum Jesu Christi Evangelium. Ratio est; quia, cum animarum Curatores, ex officio teneantur ignorantés docere, peccantes corrigere, & à via iniquitatis reducere; justos in via salutis confirmare; utique debent in hunc finem, Concionem, Catechismum, Exhortationesque tum publicas tum privatas instituire. Quocircà; si Pastores in suo districtu, habeant Hæreticos aut peccatores publicos, puta Concubinarios, Usurarios, Blasphemos, Mœchos, Ebriosos &c. debent cunctis modis allaborare, ut ipsos à viis pessimis retrahant, prædicatione controversificâ, verbi divini expositione, privatâ itidem instructione, adhortatione, obsecratione, increpatione, imò censuris, si necesse fuerit. Porro; quòd Pastores teneantur, pro ovibus suis, preces offerre Deo; satis insinuat Scriptura: *Hebræ. 5. Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, ut offerat Dona & Sacrificia pro peccatis.* Unde S. P. Augustinus. *lib. De Doctrina Christiana.* de Pastore, inquit: *sit Orator, antequàm dīctor. . . priusquàm exerat profertentem linguam; ad Deum levet animam.* Et Ratio est; quia Sacerdos vices Chri-*

ti gerens, constitutus est mediator inter Deum & homines, ut populi necessitates tum corporales, tum præsertim spirituales repræsentet, Divinamque impleret clementiam & misericordiam.

Sicut autem Pastores, prædictis modis, oves suas pascere debent; ita Christi fideles nutritiis suis spiritualibus. 1mo. Tenentur exhibere obedientiam in iis scilicet, quæ ad salutem conducunt, juxta illud *Hebræ. 13. Obedite Præpositis vestris & subjacete eis, ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* 2do. Præstare ipsis debent Reverentiam; siquidem, dicente Apostolo: 1. ad Timoth. 5. *Qui bene præsumt presbyteri, duplici honore digni habentur.* 3to. Tenentur eis ferre subsidium, dando ipsis, sine fraude, juxta Patriæ tamen consuetudinem, *Decimas*, de omnibus fructibus præsertim prædialibus. Dicit enim ibidem Apostolus: *Non alligabis os bovi trituranti, & dignus est operarius mercede sua.* Porro, fideles vicissim tenentur Pastores suos sincerè amare, ut proinde specialiter contra pietatem peccent, qui animarum suarum, Curatores, odio, contemptu, irreverentiâ, detractiōe, contumeliâ, aut injuriis persequuntur, quin & contra justitiam delinquant, qui ipsis *Decimas, jura stolæ*, aut alia debita, solvere recusant.

Quantùm ad Patrinos; hi in defectu Parentum, Pastorum, aut Pedagogorum; sub gravi reatu, tenentur filios spirituales erudire in Mysteriis fidei, & materia Religionis, virtutum, & morum Christianorum. Qua de re audiri meretur, *Divus P. Augustinus: Serm. 215. De tempore.* *Filios (inquit) quos in Baptismo excipitis; scitote, vos fideijussores pro ipsis apud Deum extitisse, & ideo tam illos, qui de vobis nati sunt, quàm illos, quos de fonte excipistis, semper castigate & corrigite, ac castè, justè, & sobriè vivant. Ratio ita-*

que

que est ; quòd Patrini assumpserint in se Officium Pædagogii , respectu filiorum spiritualium , ac proinde debeant illos in omnibus ad salutem necessariis imbuere , à quo tamen onere in partibus Catholicorum , ubi nec Pastores nec Catechistæ aut Præceptores desunt , liberati , censentur , sicut & tunc , ubi filii spirituales adoleverunt , ut non indigeant amplius Pædago. Quòd , si tamen filius spiritualis etiam adultus , vitam duceret dissolutam , aut in Hæresin prolapsus esset ; deberet adhuc Patrinus in defectu parentum aut Pastorum , adniti ; ut ipsum à via iniquitatis avocaret , aut etiam ad Gremium S. Matris Ecclesiæ reduceret.

In vicem hujus obligationis , filii spirituales tenentur Patrinis suis amorem , ac reverentiam specialem , imò & obedientiam proportionatam exhibere ; ita , ut in his deficientes , specialiter peccent contra pietatem.

38. Alii quasi parentes , juxta *Catechismum Romanum. loc. cit.* sunt : Principes & Magistratus , Tutores ; Domini locorum ; Præceptores & senes. De singulis pauca.

In primis Principes & Magistratus , debent subditis suis præluere bono exemplo , eorum salutem obstantia , è medio tollere ; ipsos itidem temporaliter conservare ; ac justitiam eis rectè administrare. Audiamus iterum *Divum P. Augustinum. lib. 5. De civit. Dei. cap. 24. Neque enim* (inquit) *nos , Christianos quosdam Imperatores , ideo felices dicimus , quia diutius , imperârunt , vel hostes Reipublicæ domuerunt , sed felices eos dicimus : si justè imperant . . . . Si suam potestatem , ad Dei cultum maximè dilatandum , Majestati ejus famulam faciunt ; si Deum timent , diligunt , colunt , &c. Ratio est ; quia Reges & Magistratus , instituti sunt , non tantum , ut temporali , Reipublicæ bono & in colu-*

mitati , tanquam Patres prospiciant ; sed maximè , ut Religionem , Ecclesiæ disciplinam , morèque Christianos conservent & promoveant : quæ fideliter exequi non possunt munera , nisi è medio auferant publicam præsertim corruptelam , quæ subditorum æternæ saluti adversatur , & peccandi illecebra est. Quamobrèm , Magistratus è suis territoriis eliminare debent Meritices , exterminare lupanaria ; lenones , & turpis amoris conclatrices , acriter punire ; comœdias & inhonesta juvenum spectacula inhibere , in usurarios , blasphemos , perjuros , duellantes &c. pro rei gravitate , animadvertere.

Porro ; quia ad salutem tum temporalem tum æternam subditorum , plurimum confert justitiæ administratio ; sine qua Respublica potius erit congregatio furum & latronum , quàm societas Christianorum ; hinc Principes & Magistratus , præcipuè allaborare debent ; ut unicuique tribuatur , quod suum est. Unde *sap. 1.* dicitur : *Diligite justitiam , qui judicatis terram. & Isaie 5. V. . . . Qui justificatis impium pro muneribus & justitiam justis auferitis ab eo.* Haud dubiè igitur Principes & Magistratus , graviter peccant ; dum juridicando præponunt judices ignaros , injustos , avidos habendi , passionatos &c. sibi enim illud , quod habetur *Exod. 18.* dictum esse , nôsse debent : *Provide de omni plebe viros potentes & timentes Deum , in quibus sit veritas & qui oderint avaritiam.* Quinimò & ipsi judices [si Officium ambiant vel suscipiant , sine debita legum peritia , scientia & prudentia] versantur in continuo statu æternæ damnationis , quam diu illud non dimitunt. A fortiori , tam advocati , quàm judices , enormiter delinquant , qui pauperum : viduarum , pupillorum , miserabiliumque personarum causas negligenter tractant ; quique sine justa ratione , lites protrahunt , ju-

juris Ordinem pervertunt, personarum acceptores sunt; fontes absolventes, infontes condemnantes.

Sicut autem Principes & Magistratus, jure naturali & Divino, subditis suis, prædicto modo, prospicere & prodesse tenentur; ita subditi ipsis debent imò. *Honorem*: juxta illud: 1. *Petri* 2. *Regem honorificate*. 2do. *obedientiam*; quia potestatem à Deo acceperunt. Unde ad *Rom.* 13. dicitur: *Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum: cui vestigal, vestigal &c.* 3tio. *Fidelitatem*; ita ut nefas sit, quidquam contra Principem Magistratumve moliri.

Quantum, secundum leges *Civiles*, Tutores & Curatores obstricti sint suis pupillis & clientibus, tradunt *Civilistæ*, ad *tit.* 21. *instit. De Auctoritate Tutorum*, cui consonat, *tit.* 8. *ff. lib. 26. & tit. 59. Cod. lib. 5.* itidem: ad *tit.* 23. *instit. De Curatoribus*. cui concordat *tit.* 10. *ff. lib. 28. & tit. 70. Cod. lib. 5.* Noshic de plano & generatim, juris naturalis æquitatem considerantes, solum observamus: quòd Tutores (utpote, qui *personis* regendis, magis, quàm *bonis* administrandis, dantur; ad differentiam Curatorum, qui bonorum administrationi præcipue præponuntur) pupillorum educationi, tum spirituali, tum corporali invigilare debeant; ita, eatenus deficientes, ad instar parentum, quorum vices publicâ authoritate tenent, peccent: secundario etiam, & *inconsequentiam*, teneantur diligentem habere Curam bonorum ad pupillos spectantium; ita, ut juxta materiæ proportionem: delinquant; si illa dilapident, sibi usurpent, culpabiliter perire vel deteriorari sinant; item: si illa non augeant, dum commodè possunt; aut, si tempore debito, *rationes & reliqua*, præstare recusent.

Pupilli vicissim, Tutoribus suis in iis, quæ ad ipsorum Tutelam spectant, tenen-

tur exhibere amorem, honorem & obedientiam: cum eatenus, vices obeant parentum.

Toparchæ quoque, id est Oppidorum & Pagorum Domini, pariformiter subditorum suorum, quantum possunt, curam habere debent, nedum in temporalibus, sed & suo modo, in spiritualibus. Unde in primis, nec opprimere, nec ultra modum, subditos suos, operis, exactioibus, servitiis &c. gravare; eorum segetes, herbas, agros &c. venationibus conculcare, aut devastare debent. Deinde; si jus *Patronatus* habent; curare debent; ut Parochi, docti, prudentes & exemplares assumantur: juvenus tam in bonis moribus, quàm litteris imbuatur; abusus contra Dei aut Ecclesiæ Præcepta tollantur; computationes & choreæ in tabernis aut alibi, præsertim diebus festivis, & tempore servitii divini, inhibeantur, contravenientes puniendo, & sæculare brachium, Pastori imploranti, impertiendo &c.

Porro, Patres familias . seu Domini domestici, debent imò. famulos suos diligere, juxta, illud *Eccles.* 7. *servus sensatus, sit tibi dilectus, quasi anima tua.* & *cap. 33. si est tibi servus fidelis, sit quasi anima tua: quasi fratrem, sic eum tracta.* Ratio est; quia, si quemvis proximum, diligere tenemur, quantò magis illum, qui serviendo & obediendo, conatur nobis prodesse & placere. Et hinc est, quòd Apostolus moneat Dominos, ut servis minas remittant, cumq; iis, tanquam ejusdem naturæ consortibus, benignè agant. Neque enim [inquit *S. P. Augustinus lib. 19. De Civit. Dei. cap. 14.*] *Dominandi cupiditate imperant, sed Officio consulendi, nec principandi superbiâ, sed providendi misericordiâ.*

2do. Cum Dominus, servo sit instar *Patris*; tenetur ipsum de fidei Mysteriis, Re-

Religione & moribus Christianis, per se, vel per alium, instruere. Nam; *siquis suorum & maxime domesticorum, curam non habet; fidem negavit, & est infideli deterior.* 1. ad *Timoth.* 5. Seduld igitur Dominus famulis & ancillis invigilare debet: an Dei & Ecclesiæ præcepta noverint, an Christianorum rudimenta calleant; Sacramenta frequentent; manè & vespere, preces fundant; diebus Dominicis & festivis Missam audiant; & de reliquo Christianè vivant. Ex quo sequitur: quòd Dominus teneatur, famulos & ancillas delinquentes corrigere, imò & castigare; si delicti gravitas id postulet. Quòd, si adhibitâ moderatâ correctione, non emendentur; sed pergant aliis scandalo esse; è domo & servitio expelli debebunt.

3^{ti}id. Tenetur Dominus famulis suis ultra alimenta, labori & obsequio proportionata, sine fraude & dolo, mercedem conventam præstare. Quia *dignus est operarius mercedis suâ.* 1. ad *Timoth.* 5. Consequenter, juxta materiæ gravitatem, delinquent Domini, qui famulis & operariis suis necessaria ad victum, mercedèmvè condignam denegant, aut solvere, absque causa, differunt; qui hujusmodi homines, infra infimum pretium, conducunt, aut nullâ factâ conventionè, quod æquum est, ipsis dare recusant, item; qui ægrotos negligunt, & in servitio senes & invalidos effectos immisericorditer è domo ejiciunt. Tametsi enim famulis tempore infirmitatis, non debeatur merces, neque ex bursa Domini, faciendæ sint expensæ in medicos, chirurgos, Pharmacopolas; si famulis suppetant propria media; quidem, his deficientibus aut non sufficientibus; saltem ex charitate, succurrere deberet Dominus, maximè in locis, ubi non existunt hospitalia publica.

Jure correlativo, tenentur famuli, Dominis suis exhibere imò. *Reverentiam ac*

honorem 2do. *Obsequium rationabile.* 3^{ti}id. *Obedientiam.* 4to. *Fidelitatem.* De reverentia loquitur *D. Paulus* 1. ad *Timoth.* 6. iniquens: *Dominos suos omni honore dignos arbitrentur.* Proinde, specialiter contra observantiam; delinquent famuli & ancillæ, qui, quæve Heros, Herasve suas contemnunt, derident, calumniantur, prostituunt, proscindunt. De obsequio *rationabili*, agit Apostolus, ad *Epbes.* 6. & mandat famulis; ut non sint *ad oculum servientes, sed servientes, sicut Domino, & non hominibus.* & quid justius est; quàm, ut is, qui pro famulatu; victum & stipendium accipit, etiam reddat *rationabile obsequium.* Quocirca, qui segniùs laborant, quàm soleant alii ejusdem conditionis mediocriter seduli, minus, pro rata, stipendium accipere debent, & quod ultra acceperint, restituere tenentur, quin & Domino refarcire debent interesse, si quod inde passus est. *Obedientiam* inculcat Apostolus, ad *Epbes.* 6. *servi obedite Dominis carnalibus.* & ad *Tit.* 2. *Hortare.... Servos, Dominis suis, subditos esse.* Quod, ne de solis Dominis piis & probis intelligeretur; ideo dicitur: 1 *Petri* 2. *servi subditi estote in omni timore, Dominis non tantum bonis & modestis, sed etiam discolis.* Quod tamen non ita illimitatè capiendum, quasi iis indiscriminatim obtemperandum foret, etiam in iis, quæ legibus Divinis aut Ecclesiasticis adversantur. Unde *Innocentius XI.* meritò hanc eliminavit propositionem: *Famulus, qui submissis humeris, scienter adjuvat herum suum, ascendere per fenestras, ad stuprandam Virginem, & multoties eidem subservit deferendo scalas, aperiendo januam, aut quid simile cooperando; non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta: ne à Domino malè tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.* Denique, de fidelitate, agens

agens Apostolus, ad Tit. 2. præcipit ; ut famuli Dominis suis serviant, non contradicentes, non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes. Ex quo resultat ; quòd restituere teneantur, quæ vel clam surripiunt, aut culpâ suâ, Dominis perire, aut per alios, auferri sinunt.

Loquendo de Pædagogis, Præceptoribus aut gubernatoribus juniorum ; debent hi discipulos clientëve suos amare, erudire, corrigere, & exemplis bonis, ad virtutis & honestatis studium animare. Videant ergo hujusmodi conditionis homines, quantoperè delinquant, dum discipulis aut clientibus suis, falsa, scandalosa, superstitiosa aut Pseudopolitica rudimenta, loco Christianæ doctrinæ, tradunt ; illósque in omnem vitæ licentiam prolabi sinunt ; unde præsertim, inter nobiles, hodie maxima corruptela, & quasi *Atheismus* invecctus cernitur ; ita, ut per sæpe parentes, filios suos exteris e Regionibus, cum Gubernatoribus eorum reverbos, ob genii perversitatem, vix amplius recognosce valeant. Cæterùm, recta ratio postulat, ut discipuli aut clientes, præceptores & Gubernatores suos bonos, vicissim diligant, revereantur, & iisdem decenter obtemperent ; ut econtra peccent specialiter, si illos oderint, derideant, despiciant, convitiis, dictariis, calumniis, detractationibus, lacerent, vel iisdem in, studiis, aliisque eorum curæ commissis, oblectentur.

Tandem, sicut senes debent ad exemplum *Eleazari*, junioribus prælucere bono exemplo, ne scandalizentur ; ita vice versâ, hi senioribus, præsertim, si sint probatæ vitæ exhibere debent amorem & reverentiam, idque juxta legem Dei, *Levit. 19. Coram cano, capite consurge, & honora presentiam senis & time Dominum &c.* Unde, 1. ad *Timoth. 5.* scriptum : *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra, A Hochkirchen, Ethica Christ. Pars I.*

ut Patrem. &c. Quinquàm autem per omissionem talis amoris & reverentiæ, citra casum contemptûs rarò peccetur, plusquàm venialiter ; nihilominus per commissionem deliberatam, senes deridere, subsannare ; provocare ; lacerare ; affligere ; vel alia quavis notabili injuriâ afficere ; speciale peccatum, contra pietatem ; esse ; rectè concludit *Marchantius tract. 5. tit. 7. q. 4. in fine.*

39. Parentibus carnalibus, vicini sunt : fratres & sorores, avunculi, Matertæ, nepotes, neptes aliique consanguinei & affines. Neque dubium est, quin consanguinei collaterales, maxime, qui secundum computationem, Canonum jure, receptam, primo ac secundo gradu continentur ; sibi invicem debeant amorem, honorem, & in necessitate subsidium. Pietas enim naturalis dicitur : quòd plus debeamus, obstrictique magis simus iis, qui nobis carnis cognatione, aut affinitate, conjuncti sunt ; quàm extraneis, & quòd proinde speciali amore debeamus illos prosequi ; illos itidem adjuvare ac honorare.

DIXI : Maxime, qui primo ac secundo gradu continentur. Qui enim tertio aut ulteriori gradu se contingunt ; moraliter loquendo, non adeò arctè conjuncti censentur, ut consanguinitas illa videatur inducere circumstantiam mortaliter aggravantem, si quis defecerit in amore, reverentia aut subsidio ; quinquàm negandum non sit, quòd exinde ultra peccatum ordinarium, inducatur culpa venialis, contra pietatem.

Porro, conjuges, licet, quæ tales, nec consanguinei nec affines sint ; eundem tenentur sibi mutuò exhibere *1. md. Amorem.* Cùm enim quis teneatur diligere proximum, quanto magis conjugem, quo nemo proximior, cùm conjuges, sint duo, in carne una. Unde Apostolus exhor-

M m

tatur

tatur maritos, his verbis: *Viri, diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam. Ad Ephes. 1. & ad Tit. 2.* uxores monet, ut viros suos ament. 2dò. *Honorem*: Siquidem mulier maritum tanquam caput, maritus verò uxorem, tanquam sociam sibi à Deo datam, revereri ac respicere debet. 3tid. *Obedientiam*, respectivè. Sicut enim mulier obtemperare debet viro in iis, quæ pertinent ad domus regimen, bonorum administrationem & familiæ gubernationem; ita maritus obsecundare debet uxori in reddendo debito conjugali, de quo alias. 4tid. *Societatem conjugalem*, id est cohabitationem, puta regulariter; quò adthorum æquè ac domicilium. 5tid. *Alimenta*; quia, sunt duo in carne una: jam verò, *nemo unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fovet eam. Ad Ephes. 5.* Ex quibus.

FLUIT 1md. Conjuges, contra mutuo debitum amorem, enormiter delinquere; si sese maledictionibus, contumeliis, imprecationibus, injuriis; convitiis, rixis; odiis gravibus, afficiant. Item: si maritus uxorem; & à fortiori, si uxor maritum, graviter percutiat. Confer *Sporer Filiucium*, & *Babenstuber*, quos citat & sequitur *P. Benjamin Elbel. in sua Theologia Morali. part. 3. conferentiâ 21mâ n. 608.*

FLUIT A 2dò. gravi delicto excusandam non esse mulierem, quæ maritum solet deridere, subfannare, verbis asperis, inobedientiâ contumaci vel capitositate nimia, eundem ad execrationes aut blasphemias provocare. Item: si extra casum infirmitatis, vel periculi abortus, aut absque alia legitima ratione, detrectet reddere debitum conjugale, præsertim eo fine, ut maritum suum mortificet; quo eventu, sæpe præter inobedientiam, poterit se peccato alieno coïnquinare, dando occasionem aut ansam marito, adul-

terium perpetrandi, aut se polluendi. Vide *Matthæuci. in cautela confessoriorum. lib. 2. c. 10. n. 16. Busenbaum, apud La Croix lib. 3. part. 1. n. 708.*

FLUIT 3tid. Mulierem habitâ materiæ consideratione, delinquere; si detrectet ea exequi, in quibus de cætero, subditur marito, puta: quò ad familiæ regimen, bonorumve administrationem. Quamquam non foret culpanda mulier, quæ, viro prodigo, bona dilapidante, clam pecunias colligeret, ad sui & prolium sustentationem in futurum. Absque piaculo, poterit quoque uxor quidpiam sepone, ad elargiendas eleemosynas, conditioni suæ proportionatas; si maritus immitti pectore, detrectet pauperibus succurrere.

FLUIT 4tid. Societatis conjugalis vinculum postulare, ut uxor maritum aliò migrare volentem, sequatur; præterquam, si contracto Matrimonio, factus esset vagabundus; aut; si ex emigratione, confurgeret mortis vel gravis peccati, probabile periculum; aut; si etiam pactis dotalibus cautum esset, de non mutando domicilio. Quod postremum rursus limitationem reciperet; si marito justa & improvisa superveniret migrandi necessitas; puta infirmitas, mandatum Principis, &c. Alioquin, nec indefinite, mulier tenetur sequi maritum pro luitu ad regiones remotissimas, puta: ad *Indias*, proficisci volentem; talis enim obligatio gravior est, quam ut generali vocabulo cohabitationis & sequelæ, comprehensa videatur. Cæterum, & ipse maritus, hujus socialitatis nexum violat; si invitâ conjugæ, ad notabile tempus, aliò se conferat, absque urgente vel inevitabili causa, qualis esset: jussio Principis, Reipublicæ utilitas, familiæ necessitas.

FLUIT 5tid. Maritum regulariter sub gravi peccato, teneri competentia ali-

menta

menta præstare mulieri, tametsi pro iis suppeditandis laborare debeat; nedum enim id exigit amor conjugalis, sed & ratio capitis familiæ. Idque obtinet; licet mulier, dotem, absque sua culpa, non attulerit, puta: quia vel est pauper; vel quia ipse maritus, Patre dotem constiture nolente, filiam duxit; tunc etenim censetur uxoris personam, dotis locò, accepisse. Quod si uxorem locupletem duxerit, non factâ dotis stipulatione; non tenebitur ipsam, sine dotis præstatione, alere; quia tali casu, saltem tacitè, de dote constituenda, conventum videtur. Idem est: si quis viri divitis consentientis, duxerit filiam, nullâ factâ dotis mentione. Tenetur enim pater, pro modo facultatum suarum, patriæque morem, dotare filiam; adeò, ut ad id, officio judicis, cogi possit. *Fontanella. De pactis dotal. Tom. 2. clausulâ 5. Gloss. 1. p. 1. n. 32. & seqq. Stryck. De cautelis contract. sect. 3. cap. 8. §. 13.*

Porro, si pater dotem filiæ promissam, non solvat, cum possit; maritus ipsam sustentare non tenebitur; quia, ut dicitur: in l. 20. *Cod. De jure dotium.* dos constituitur eum in finem, ut maritus exinde sustineat onera Matrimonii. Equidem, si tam focer, quam uxor, non solvendo

sint: & absque dolo, dos fuerit promissa, non ideo maritus subrahere debebit aut poterit alimenta uxori, quam tanquam *aliquid sui*, & omnium proximam, diligere debet. Rursus tamen maritus alere non tenetur uxorem, quæ pro lubitu suo, aliò migravit, vel ob levem mariti excessum, in ipsius correptione commissum, aliâve futilem ob causam, discessit. Dico *aliâve causam futilem*. Si enim ob nimiam & intolerabilem mariti ferociam, ejusve morbum contagiosum vel venereum, discesserit; utique ipsam alere compellitur. Cæterum, nec alimenta uxori suppeditanda (saltem de rigore juris positivivi humani) si ipsa crimen commiserit, propter quod, bona dotalia Fisco sint addicta: aut si inscio, invitoque marito, dotem suam dilapidaverit; dote enim per uxoris culpam pereunte, perinde erit, ac si illata non fuisset.

FLUIT 6td. Amoris conjugalis teneritudinem postulare, ut uxor, ex bonis, dotalibus, paraphernalibus aut aliunde acquisitis, teneatur alere & sustentare maritum, licet ex propria culpa sit incarceratus, ad triremes damnatus; proscriptus seu bannitus; infirmatus &c. si vide licet indigeat, sibi que necessaria compa rare nequeat.

CAPUT IX.

In quo expenditur quintum Decalogi præceptum.

NON OCCIDES. *Exodi* 20.

SUMMARIUM.

- 1 **M** Anichæi à D. P. Augustino refutati aded delirârunt, ut arbitrati fuerint, hoc præcepto nedum homicidium, sed & animalium cædem, imò & plantarum destructionem probiberi.
- 2 *Homicidii enormitas.*
- 3 *Nomine homicidii, quid veniat?*
- 4 *Quis fit Reus homicidii?*
- 5 *Homicidium quotuplex, seu; quot ejus species?*
- 6 *Cujusvis homicidii voluntarii & injusti, pœna est capitalis.*
- 7 *Jure Canonum, quæ pœnæ in Laicos & Clericos statuta?*
- 8 *Homicidium, ex opere illicito, secutum, non semper est voluntarium in causa; neque semper est merè casuale, quod præter intentionem directam, sequitur ex actione de se licita.*
- 9 *Dubius de homicidio à se commisso, debet se habere pro irregulari. Ubi laudatur Prosper Fagnanus, ex SS. Canonibus refutans Neotericorum opiniones, de sequenda sententia probabili, relicta probabiliore.*
- 10 *Enormitas homicidii, ex pœnis à Concilio Tridentino decretis, colligitur.*
- 11 *Ad incurrendas pœnas à Concilio Trident. decretas, qualiter homicidium debeat esse voluntarium?*
- 12 *Difficulus, in irregularitate, ex homicidio injusto, incurso, dispensatur à S. etiam Pontifice.*
- 13 *Homicida non solum est perpetuo inhabilis ad Beneficia Ecclesiastica*

- stica obtinenda , sed & obtentis privari potest.*
- 14 *Clericus homicida occultus , qualiter Beneficium retinere possit ?*
- 15 *Clericus homicida iteratus , est degradandus & brachio seculari extradendus , ut ultimo afficiatur supplicio.*
- 16 *Mandans occidi , quatenus revocato mandato immunis sit à pœnis juris ?*
- 17 *An Mandans obnoxius sit pœnis , si ipse Mandatarius occidatur ?*
- 18 *Mandans , non subsecutâ cæde , an immunis sit ab omni pœna ?*
- 19 *Efficaciter Consulens , ad instar Mandantis , subjacet pœnis.*
- 20 *Discrimen inter Mandantem & Consulentem , revocato consilio*
- 21 *Paribus pœnis obnoxii sunt , alii efficaciter & propinquè ad homicidium concurrentes.*
- 22 *Quid , si plures consilio factore , ad idem homicidium concurrant ?*
- 23 *Quid , si in rixa subito exorta , pluribus concurrentibus cædes facta , & nesciatur , quis dederit ictum lethalem ?*
- 24 *Non impediens homicidium , dum potest & ex justitia , tenetur , efficitur irregularis.*
- 25 *Quid de ratibabente homicidium , se inscio , ab alio patratum ?*
- 26 *Vulnerans , si de lethalitate vulneris constet , homicidii pœnas incurrit , licet vulneratus ex intervallo moriatur.*
- 27 *In dubio de lethalitate vulneris , non habent locum pœnæ ordinariæ , jure Civili statutæ ; jure tamen Pontificio , sic vulnerans , pro irregulari habetur.*
- 28 *Injustè alium multilans in membro principali , extraordinem , jure Civili , puniendus ; & resarcire debet omnia damna inde secuta aut secutura. Jure Canonico , fit irregularis , quod tamen limitatur.*
- 29 *Membrum etiam minus principale proprii corporis abscindens , irregularis efficitur.*
- 30 *Pœnæ homicidii qualificati , variant pro atrocitate criminis.*
- 31 *Malefactores , autoritate publicâ , licitè occidi possunt.*
- 32 *An & quatenus Magistratus vel Princeps supremus malefactores bannifare possit : Vogel-frey geben ? Item : quatenus in bannum : In die Oberacht. Declaratus , à quovis privato occidi possit ?*
- 33 *Haud facile Magistratum ad pœnam Banni procedere debere , rectè monent Theologi.*
- 34 *Canonum jure , ex defectu perfectæ lenitatis , irregularitas contrahitur etiam ab iis , qui autoritate publicâ , Malefactores justè occidunt vel mutilant ; aut , ad id efficaciter concurrunt.*
- 35 *Insignes adducuntur limitationes pro casibus & personis , quæ autoritate publicâ , Malefactores ad mortis supplicium condemnati-*

- nantes, aut condemnari facientes, ab irregularitate præservantur.
- 36 Pro necessaria sui defensione occidere licet injustum, imò non justum invasorem, puta: furiosum, amentem &c.
- 37 Ut quis injustum aggressorem licetè possit occidere, requiritur periculum præsens, licet primus ictus non sit necessariò expectandus:
- 38 Præveniri potest insidiator, si aliter periculum declinari nequeat.
- 39 Præventivè occidi potest, qui alteri principale membrum amputare intendit, & aliter repelli nequit.
- 40 Servandum semper est moderamen inculpatæ tutelæ.
- 41 Quæ requirantur ad istud moderamen?
- 42 Etiam iniquus aggressor propinquorum, imò extraneorum, occidi potest.
- 43 Amplectimur sententiam S. P. Augustini docentis: non licere virgini occidere violentum stupratorem.
- 44 Tuta & pia est sententia, volens: non esse licitum, occidere invasorem honorum temporalium. Ubi indagatur mens. S. Augustini.
- 45 Alii Doctores communiter sustinent: licere occidere hujusmodi invasorem, si certæ adsint conditiones. Veriorem infra, in fine n. 44. amplectimur Divi P. Augustini sententiam.
- 46 Cur potiùs furem nocturnum, quam diurnum occidere permisum?
- 47 Reprehenditur Grotius.
- 48 Quem præsentem licebat occidere raptorem, illum & fugientem interimere licet.
- 49 Sed quid, si fur res ablatas, domi suæ, jam teneat?
- 50 Nunquam licet viro nobili, etiam militari, interimere aggressorem famæ aut honoris.
- 51 Diluuntur objectiones.
- 52 Detegitur Puffendorffii error.
- 53 Refellit opinio R. P. Ignatii Schwartz.
- 54 Nequidem viro honorato, fuste aut manu percusso, licet percussientem repercutere, vindictæ causâ.
- 55 Tenetur vir etiam nobilis, potiùs fugere quàm occidere illum, à quo pugnis aut verbis injuriosis impetitur.
- 56 Utrum non fugiens, dum absque gravi incommodo potest, sed occidens injustum invasorem, peccet non solum contra Charitatem, sed etiam contra justitiam?
- 57 Erravit Grotius, putans: lege Evangelicâ, Christiano interdictum esse, defensione occisivâ tueri vitam propriam aut bonam fortunæ.
- 58 Econtra graviùs hallucinatur Puffendorff. qui de jure Natura

- ra*, ob leuem etiam injuriam, dat læso facultatem, lædentem, lædendi in infinitum.
- 59 Thomafius, Kemmerichius & Fleicherus perstringuntur,
- 60 *Etsi jure Naturæ permiffa fit sui bonorùmque fuorum defenfio occifiva, nemo tamen regulariter cogitur uti tali defenfione.*
- 61 Occurritur Pseudo-Ethicorum modernorum paralogifmis.
- 62 *Injuffu Dei, nunquam licita eft fui ipfius directa occifio.*
- 63 *Ampliatur hæc refolutio & refelluntur Thomafii argutiæ.*
- 64 *Referuntur cafus, quibus Autochiria indirecæ, extra culpam eft.*
- 65 *Si juffa verd defit caufa, lethaliter delinquunt, ad mortem propriam etiam indirecæ tantùm concurrentes.*
- 66 *Quæ pœnæ in fuicidas statutæ?*
- 67 *An Testamenta ipforum ratihabenda?*
- 68 *Amentes & furiofi fe interficientes, non fubjacent pœnis.*
- 69 *Quid, fi dubitetur de amentia?*
- 70 *Quid, fi non confitet, an quis feipfum occiderit, an ab alio fit occifus.*
- 71 *Quid, fi fuicida, ante expirationem repertus, dederit figna doloris?*
- 72 *Quid, & quotuplex fit duellum?*
- 73 *Duella, quantoperè fint utroque jure prohibita?*
- 74 *Quandonam duellum legibus prohibitum committatur?*
- 75 *Illicite quoque initur duellum ad probandam innocentiam.*
- 76 *Quibus cafibus licite fufcipiatur?*
- 77 *Diffidatio quid, quando exorta, ac porro sublata fuerit?*
- 78 *Occifor vel mutilator injuffus, cui, quid & quantum refituere teneatur?*
- 79 *Provocatus occidens provocantem, vel eundem mutilans vulneransve, nihil ei tenetur refituere.*
- 80 *Ante judicis fententiam, pro damno naturali ex homicidio, mutilatione vel vulneratione, rezultante, nihil eft refituendum.*
- 81 *Injuffus occifor vel mutilator refarcire debet omnia omnino damna realia ex occifione vel mutilatione orta.*
- 82 *Cui hæc refitutio facienda? An & facienda, fi homicida ultimum paffus fit fupplicium?*
- 83 *Quid fi lethaliter vulneratus, ante mortem alteri nedum injuriam personalem, fed & omne damnum reale remiferit?*

Vi hujus quinti præcepti, per se & primariò prohibetur omnis injulta hominis occisio. Delirârunt proinde olim *Manichæi* contendentes, hoc præcepto nedum prohiberi occisionem hominis, sed & cæterorum animalium, imò & destructionem plantarum & herbarum. Delirium hoc satis refutatur, ex *Genesis* 1. ubi herbæ & legumena; & *Genes. cap. 9.* ubi animalia nobis sunt in cibum concessa. Unde *Magnus Pater Augustinus*, hunc nimis crassum errorem reprehendens, *lib. 1. De civit. Dei. cap. 20.* ait: *Cùm legimus non occides, non accipimus hoc dictum esse de fructibus, quia nullus est iis sensus: nec de irrationabilibus animalibus, quia nulla nobis ratione sociantur.* Confer. *F. Sylvium à Brania Commentar. in 2dam 2dæ. S. Thomæ Aquinatis. Quæst. 64. art. De Homicidio. pag. mibi 407.* ubi præclare occurrit objectioni, & mox resolvit: quòd ante diluvium, efus carniùm non fuerit jure naturæ vel etiam Divino positivo prohibitus. Siquidem *Genes. 9.* declaravit Deus, se omnia viventia, quæ homine sunt inferiora, tradidisse homini in escam. Licet itaque poterit homo sua, vel quæ nullius sunt, animalia occidere. Aliena verò occidere non licet, non quia occisio ipsa sit peccaminosa, sed quia occidendo, damnum infertur proximo.

2. Cæterùm, enormitas homicidii præcipuè insinuat: *Genes. 9.* ubi hanc Deus tulit sententiam: *Quicumque fuderit sanguinem humanum, fundetur sanguis illius, ad imaginem quippe Dei factus est homo.* Quinimò belluam, quæ hominem læserit, ibidem Deus occidi imperavit. *Ratio est; quia homicidæ sunt, humani generis*

atque adèò naturæ hostes acerbissimi, qui quantum in iis est, universum Dei opus evertunt, cùm hominem tollunt, cujus causâ, is omnia, quæcunque procreata sunt, se fecisse testatur. Quinimò, cùm ex hac *causali* prohibeatur cædes hominis, quia illum Deus ad imaginem & limitudinem suam creavit; consequens est, quòd insignem Deo irroget injuriam, quasique ipsi, violentas manus inferre videatur; qui ejus imaginem è medio tollit. *Catechism. Rom. part. 3. §. 9.*

3. Nomine, homicidii, propriè venit occisio vel exanimatio hominis ab homine facta. Nam; si non intervenit exanimatio, esto facta sit mutilatio membri alicujus, aut vulneratio, cum copiosa etiam sanguinis effusione; non censetur perpetratum homicidium. Putant aliqui, exanimationem debere fuisse violenter factam, ut ponat homicidium; ast satis est; si fuerit culpabilis *Theologicè*. Non enim dubium est: quin medicus aut chirurgus pretiò conductus, in foro *poli*, Reus sit homicidii, si ex ejus negligentia imperitiave, homo moriatur. Perinde quoque est; cujus demum ætatis, sexûs, conditionisve sit homo, qui occidatur; adèò, ut foetum animatum in utero matris adhuc existentem interimens, pro homicida habeatur. *L. Necare. 4. ff. De agnosc. liber.* Debet tamen cædes fuisse facta ab homine: si enim à fera vel bruto, occidatur homo: non homicidium, sed *pauperies* in jure dicitur.

4. Equidem ad homicidium propriè dictum, necessum non est, ut exanimatio fiat semper *Physicè* ab homine; puta: per propriam actionem & realem influxum, v. g. transfixione gladii, traiectione sclopeti, &c. Sed sufficit: si fiat influxu *moralis*,

rali, puta : consulendo , seu efficaciter persuadendo , vel etiam mandando . Quocirca *David* dicitur occidisse *Uriam Hebraeum* , gladio filiorum *Ammon* . 2. Reg. 12. §. 9. Quinimò ; qui potest & ex iustitia tenetur alterum à morte liberare vel eripere , homicidii reatum contrahit , si alterum mori sinat . *Dico* : & ex iustitia tenetur , ut iudex , medicus , pretio conductus , &c. Nam , si quis ex charitate , quempiam , dum facile potest , è flammis vel aquis non eriperet ; in rigore , homicidium non committeret .

§. Ut methodicè & non mancè procedamus ; non pigebit hîc repetere ; quòd homicidium à Canonistis & Theologis , distinguitur in *voluntarium* & *Casuale* . Primum est quod culpabiliter & dolosè perpetratur . Alterum est ; quod accidit absque culpa & dolo , veluti ; si venator , in abdito nemore , emittens globum in feram , occidat hominem inibi latitantem vel subitò transeuntem .

Homicidium voluntarium aliud est *directè* , aliud *indirectè* tale . *Directè voluntarium* est , quod verè , per se ac directè intenditur . veluti : si quis animo & intentione occidendi , hominem gladio transfigit , aut sclopeto trajicit . *Indirectè* , seu *in causa* , *voluntarium* est : dum quis mortem alterius non intendit quidem *expressè* , ponit tamen talem causam , facitve aliquid , ex quo *moraliter certò* prævidet mortem secuturam . Veluti : si quis graviter percutiat , aut pedibus tradat prægnantem fæminam , & inde sequatur abortus ; vel : si quis in locum hominibus pervium , explodat sclopetum , & exinde homo occidatur . Tale homicidium sanè non potest reputari *merè casuale* , quia *casus* , ut loquitur Philosophus : 2. *Physicor. est causa agens præter intentionem* : ita , ut homicidium *casuale* , sit illud : quod nec *directè* nec *indirectè* intenditur .
A Hochkirchen , Ethic. Christi. Pars I.

sed præter omnem intentionem ac expectationem , fortitò contingit . Veluti : si quis putans sclopetum non esse oneratum , explodat ipsum , & ita explodendo , præter omnem cogitationem occidat hominem . Confer *R. P. Pawwels* in *Tract. Theol. De casib. reservatis cap. 10. §. 1.*

Homicidium voluntarium dispescitur in *licitum* seu *justum* , & in *illicitum* seu *injustum* . Primum (quod Civilistis audit homicidium *necessarium*) illud est , quod vel pro necessaria suâ defensione , *servato moderamine inculpatæ tutelæ* , vel ex voluntate , aut præcepto superioris jus gladii habentis ; aut lege jubente ; proindèque necessariò , aut saltem licitè fit . Alterum (quod homicidium *in specie* , & *dolosum* vocitatur) est quod contra Divinæ , naturalis , vel etiam humanæ legis prohibitionem , animo & intentione occidendi , malitiosè perpetratur .

Homicidii dolosi & illiciti , variaz sunt species . Aliud enim est *imò. simplex* ; quod videlicet absque speciali aliqua qualitate aut circumstantia quapiam aggravante , in rixa ex improvîso exortà , subitòve iracundiæ impetu , cum advertentia tamen rationis , committitur . 2dò . Aliud *Qualificatum* , quod scilicet ratione modi occisionis , loci vel personæ , speciali aliquâ vestitur malâ circumstantiâ . Hujus classis sunt : homicidium *proditorium* & *assasinium* . Quorum primum sub specie amicitiaz ; alterum conductâ pretio personâ intermediâ , patrat . Huc spectant : *Homicidium sacrilegum* : puta : dum quis personam Deo sacratam v. g. sacerdotem , Religiosum &c. vel personam Laicalem , in loco sacro , dolosè interimit . *Parricidium* , puta si quis patrem vel matrem , prolem aut quempiam ex aliis ascendentibus vel descendantibus , imò collateralibus , usque ad quartum gradum

N n in

clusivè, occiderit. Quanquàm, si in rigore loqui velimus, Parricidium propriè dictum, non habeat locum, nisi in liberis, parentes seu ascendentes primi & secundi gradûs, vel parentibus, occidentibus propriam sobolem. Per *l. unic. Cod. De his qui parentes aut filios occid.* & *l. 1. ff. & l. Pena parricidii. ff. Ad legem Pompejam. De parricidiis*: Cæterùm, peræquè crimen hoc patrat, sive quis parentes *legitimos sive naturales tantum*, occiderit, aut ab horum aliquo occisa sit proles etiam incæstusosa, adulterina, aut sacrilega. Confer *Julium Clarum in prax. crimin. §. Parricidium. n. 2. Farrinac. in praxi pariter criminali.* p. 5. q. 120. *sect. 5. n. 105.* Porrò; parricidium impropriè tale, ac largè loquendo, complectitur occisionem cujusvis consanguinei etiam collateralis, affinis, item conjugis, prout videre est, in cit. *l. 1. ff. Ad l. Pompej. De parricid.* Quin & ed reducitur homicidium non noveræ, sponfi itidem aut sponsæ. *l. sciendum 3. ff. cod. Homicidium veneficum, seu maleficium*, quod tunc committitur, dum quis alteri venenum causâ occidendi dat vel propinat, atque exinde mortem conciliat. *Homicidium insidiosum*, quod patrat, si quis inimico suo, occultè, certo in loco invigilet, eumque ex improvîso, per stratagemam, occidat. Porrò, si Papa, Imperator, Rex aut Princeps supremus dolosè vel malitiosè occideretur, crimen committeretur *Læsæ Majestatis*. De quibus omnibus plenè legi merentur. *Julius Clarus. Farrinacius.* & signanter *Carpzovius* in suis tractatibus, quos circa praxin criminalem, commentando *Constitutionem Caroli V. criminalem*, ediderunt.

Prætereundum haud est, quòd homicidium, *casuale*, non semper sit *merè tale seu inculposum*. Contingere enim potest, quòd quidem præter omnem intentio-

nem, aliquà tamem interveniente culpâ, cædes fiat; veluti, si quis dando operam rei illicitæ, causam mortis præbeat, et si ad eam evitandam, diligenter invigilaverit, aut: si quis det operam rei quidem licitæ, ast cum tali negligentia, aut imperitia, ut exinde mors alterius causetur. *Carpzovius. Prax. Crim. q. 27. n. 8.* Igitur homicidium *merè casuale seu inculposum*, est; quod prorsus inopinatò & fortuitò, nullâ prorsus culpâ interveniente, contingit.

6. Quodvis voluntarium atque injustum homicidium, lege tum Divinâ tum humanâ civili, secum trahit pœnam mortis. *De lege divina*, constat tam ex veteri, quàm novo testamento. Si quidem *Levitic. cap. 24. §. 17.* dicitur: *Qui percussit & occiderit hominem, morte moriatur.* & *Matth. 26. §. 52.* *Omnes qui gladium acceperint, eoque percusserint, gladio peribunt.* Item: *Apocalyp. cap. 17. §. 10.* *qui gladio occiderit, oportet eum gladio occidi.* Idem statutum lege civili: ut liquet ex *§. item lex Cornelia. Instis. De publicis judic. junctâ l. unicâ §. & merito. C. De raptu virg. & l. 6. C. De vi publica.* Olim quidem, homicidæ, nobilis conditionis, loco pœnæ capitis, plectebantur pœnâ *deportationis*, per *l. ejusdem. 3. §. 5. ff. Ad legem Corneliam. de Sicariis*; ipsa tamen hæc lex correctâ conspicitur, in *l. quoniam. 6. C. De vi public.* ubi, cuiusvis homicidæ, indistinctè, *capitalis pœna* imposita, in verbis: *& non jam relegatione aut deportatione Insule, plectatur, sed supplicium capitis excipiat.* Quò facit in Imperio nostro Romano Germanico; *Constitutio Caroli V. Criminalis. art. 37. & 137.* ubi omnes homicidæ, indiscriminatum, subjiciuntur ultimo supplicio. Confer *Jul. Clarum §. Homicidium. 18. Blumacher. ad cit. art. 137. n. 9.*

Tamet si autem ultimi supplicii pœna, gladiò soleat inferri, si homicidium est *simplex*

plex, in rixa factum; equidem, si est *qualificatum* & unum ex istis speciebus; supra enumeratis; exasperari solet pœna, ita; ut *gladius in rotam, furcam, autrogum*, convertatur, adjunctâ præviâ adulatione, per ferrum candens, truncatione membrorum &c. juxta citatam Constitutionem criminalem, qua de re vide *Carpz. Prax. criminal. q. 24. n. 16.*

7. Canonum jure, in homicidas Laicos, statuta est pœna *excommunicationis*, non quidem *ipso facto* incurrenda, sed per judicis sententiam infligenda; nisi pœnitentiæ satisfactione, crimen commissum diluerint. Prout expressè dicitur in *Can. itaque. 20. Caus. 24. q. 3.* Deinde Laici homicidæ, fiunt *irregulares* & inhabiles ad officia vel beneficia Ecclesiastica.

In Clericos injustè occidentes hominem, sequentes pœnæ statutz sunt. I. *Depositio* ab Ordine & officio. *Can. si Episcopus Dist. 50. Can. Presbyter. Dist. 81. cap. inquisitio 21. De accusat. cap. sicut. 6. §. fin. De homicidio &c. cap. Tue. 6. De penis.* juncto Concilio Tridentino: *sess. 14. cap. 7. De reformat. II.* In arcum Monasterium *detrusio.* cit. *Can. si Episcopus. & cap. Tue.* In hujus tamen pœnæ locum, hodiè successisse videtur incarceration perpetua, aut condemnatio ad *Triremes*, teste *Farinacio. in prax. crimin. q. 119. n. 149. & 155. III. Irregularitas*: quæ ipso factô contrahitur, occulto licet manente homicidio. Quinimò, peractâ etiam pœnitentiâ, Clericus homicida, nequit absque Papali dispensatione, novos Ordines suscipere, vel susceptos exercere. *Can. Miror. 4. Can. Clericum. 5. Dist. 50. cap. sicut 6. cap. De cætero. 7. De homicidio &c. Clementinâ unic. eod. Junge Concil. Trident. sess. 14. cap. 7. & sess. 24. cap. 6. De reformat. Ubi notâ: Clementem V. loc. cit. fuisse primum, qui claris terminis deciderit, nullam irregularitatem incurri*

ab eo, qui mortem aliter evitare non valens, suum occiderit, vel multaverit in valorem. Quinquàm hæc *Clementis* Constitutio ut bene observat *Fagnanus. ad cap. interfecisti. De homicidio. Ultra casum expressum, nequaquam fit extendenda, aded, ut homicidium, non pro defensione vitæ, sed famæ, honoris, aut rerum temporalium; hac Constitutione, non eximatur ab irregularitate. Cum (inquit celebris ille & pius Author) regula fit; quodd irregularis efficiatur, qui aliquem interficit aut mutilat, nec ab hac regula reperiantur excepti, nisi casus furiosi, infantis, seu dormientis & illius, qui mortem aliter evitare non valens, suum occidit vel mutilat invasorem, ut in dicta Clementina; stabimus regulæ, quamdiu non probatur exceptio. Unde non tantum homicidium directè, sed & indirectè, seu in causa, voluntarium, inducit irregularitatem.*

8. Hic fortè incidenter PETES: num homicidium censeatur semper in causa voluntarium, si sequatur ex opere illicito? Resp. autem, *Negativè.* Neque semper homicidium est *merè casuale*, aut planè involuntarium, etsi præter intentionem *directam*, sequatur ex actione de se licita. Potest enim contingere, actionem quampiam fuisse de se illicitam, adeoque omittendam. ast non ideo omitti debuisse; ne ex ea oriretur homicidium, quod huic actioni potuit aded remotè & insolitè fuisse connexum, ut actio hujusmodi, ob ejus periculum, ideo præcisè nullatenus omitti debuerit, homicidiumque ex ea secutum, *merè casuale* sit reputandum. Exemplum obvium habemus in Clerico venatore. Si enim is, inter venandum, cogitans occidere feram occidat hominem, idque omnino præter intentionem; nihil simile prævidens aut prævidere valens; homicidium non censetur ipsi *in causa* voluntarium, proinde

de nec irregularitatem incurret. Ut ut enim venatio sit ipsi prohibita, & fuerit tanquam illicita, omittenda; nequaquam tamen fuit ipsi interdicta, ob periculum homicidii. Alioquin ob eandem rationem, interdicta deberet esse & Laicis. Exemplum oppositum habemus in Clerico, contra Canonum sanctiones chyrurgiam exercente. Si enim talis, operationem chyrurgicam exercendo, alteri, licet præter intentionem, causam mortis præbeat, indubiè efficietur irregularis, homicidiumque ipsi reputabitur in causa voluntarium, eò quòd chyrurgia, ob periculum mutilationis & occisionis, specialiter sit Clericis interdicta, atque actio hujusmodi, ideo debuerit omitti. Si tamen tales occurrerent circumstantiæ, ut salus proximi ipsaque Christiana charitas postulerent hinc & nunc Clerici operam, indubiè fieri posset, ut Clericus, ob simile periculum licitè operam suam impendens, nequaquam irregularitatem contraheret, si exinde præter ejus intentionem, mors sequeretur, utpote ipsi Clerico, nec in causa, voluntaria.

Præmissio fundamento innititur resolutio Pontificis in *cap. 3. De homicidio. in 6.* ubi definit, quod is, qui mandat aliquem verberari, licet expressè inhibeat, ne occidatur ullatenus, vel membro aliquo mutiletur: irregularis efficiatur: : si mandataris fines mandati excedens, mutilet vel occidat. Ratio quia mandatum hoc omittere debuisset, & cogitare debuerit, hoc evenire posse ut ratiocinatur *ibid.* Pontifex.

Ex eodem principio, prudenter judicandum de variis casibus, de quibus à Canonistis & Theologis indagatur, an homicidium ex aliqua actione secutum, sit voluntarium in causa inducatque irregularitatem. Expendendum enim erit; an actio ex se fuerit non solum licita vel illi-
cita; sed; an, si etiam illicita; fuerit

præcisè omittenda, ob periculum homicidii. Confer *D. Huygens. in observationibus brevibus. De actibus humanis. cap. 4.* ubi doctè & solidè notat ea, quæ perpendi debent, ad discernendum; an aliquid sit voluntarium in causa, & unde ista voluntarietas potissimum haurienda sit?

9. Non est hic prætereundum: quòd, licet irregularitas non incuratur, nisi in casibus jure expressis; equidem in dubio, num quis sit Reus homicidii vel mutilationis? Ipse dubitans de suo scilicet factò, debeat se pro irregulari gerere, & ab executione Ordinum (donec dispensationem obtinuerit) abstinere, prout summâ ratione, resolvit Pontifex in *cap. 12. De homicidio.* huic securissimo innixus principio: quòd in dubiis, semitam debeamus eligere tutiorem: vel prout loquitur in *cap. De Clerico excom. minist.*: Quia in dubiis, via est eligenda tutior. Confer *Fagnanum ad cit. cap. 12. ubi n. 7.* deplorat: quòd insignem hanc sacrorum Canonum Regulam, de electione tutioris partis; complures ex recentioribus Theologis, tot limitationibus ita extenuent; ut illam fermè in nihilum redigere videantur. Vide rursus eundem præstantissimum Doctorem, ad *cap. Ne innitatis. De Constitutionib. à n. 44.* ubi plurimas Neotericorum opiniones, de sequenda probabili sententia, relictâ probabiliore, ut improbabiles, & dispositioni sacrorum Canonum minimè consonas, latissimè confutavit. Confer, quæ supralate disputavimus *cap. 3. à n. 16.* usque ad n. 115.

10. Adèd enorme est homicidii crimen, ut Concilium Tridentinum, *sess. 14. cap. 7. De reformat.* statuerit, cum, qui per industriam & per insidias, occiderit proximum suum; ab altari avelli debere ad normam præcepti divini olim

poulo Judaïco insinuati, *Exod. cap. 21. si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias; ab altari meo evelles eum.* Quæ verba referuntur & canonicizantur in *cap. 1. De homicid.* Statuit etiam Concil. Tridentinum, loco cit. Ut is, qui sub voluntate, homicidium per petra-verit, etiamsi crimen illud nec ordine judiciario probatum, nec aliâ ratione publicum, sed occultum fuerit; nullo tempore, ad Sacros Ordines promoveri possit, nec illi aliqua Ecclesiastica beneficia, etiamsi curam non habeant animarum, conferri liceat. sed omni ordine ac Beneficio & Officio Ecclesiastico, perpetuò careat. Deinde idem Concilium, postquam *sess. 24. cap. 6. De reform.* declaraverat: Episcopum posse dispensare in irregularitatibus omnibus & suspensionibus, ex delicto occulto provenientes; subjunxit hanc clausulam: *exceptâ eâ, qua oritur ex homicidio voluntario.*

Notandum tamen; quòd homicidium voluntarium, ad mentem Concilii, sit, & intelligatur illud; quod per industriam, insidias, & ex proposito perpetratum est, prout decisum refert *Garzias. De Beneficiis. part. 7. cap. 11. n. 44. & Barbosa. De offic. Episcopi. part. 2. Allegat. 39. n. 49.* ubi dicit: à S. Congregatione resolutum; quòd, si quis mandaverit aliquem verberari, cum expresso mandato, ne occidatur aut mutiletur; si mandataris fines mandati excedens, occiderit vel mutilaverit; mandantem quidem incidisse in irregularitatem, sed tamen non censi homicidam voluntarium, ad sensum scilicet Concilii *Trid.* quod requirit ad incurendam pœnam, de qua in textu citato, ut cædes sit commissa *per insidias & per industriam.* Vide *Zypæum. consult. unic. De homicidio.*

12. Tanta est homicidii insidiosi enormitas; ut Episcopis per Concilium cit.

adempta sit omnis dispensandi facultas, etiam ad Ordines minores ac beneficia etiam simplicia; & quamvis Pontificia dispensatio non censeatur exclusâ, ob enixam tamen Synodi declarationem, ut hujus criminis Reus, omni Ordine & beneficio perpetuò careat; Pontifex in dispensationibus hujusmodi concedendis, non parum difficilem se reddit, nimisque ab eis abhorret; cum abominabile sit, quòd effundens sanguinem humanum, offerat sanguinem Christi & Hostiam immaculatam, vel Officium Deo ad altaris Ministerium præstet. Inquit *Pyrrus Corradus in præxi Dispens. lib. 5. cap. 1. n. 3. junge Fagnanum. ad cap. Henricus. De Cleric. pugn. in duello. n. 41.*

13. Ex quibus liquet; quòd *Quarta* pœna in Clericos homicidas statuta, sit perpetua inhabilitas ad omnia Beneficia & Officia Ecclesiastica. Licet autem hujusmodi facinorosus Clericus privari possit & debeat Beneficiis prius ritè obtentis; illis tamen ipsò jure & factò, non est privatus, ut cum aliis communiter tradunt *Jul. Clarus. V. Homicidium. n. 21. Garzias. part. 11. De Benefic. cap. 10. n. 39. Farinacius. loc. cit. q. 119. n. 153. Pirbing. ad tit. De homicid. n. 20.*

14. Unde sequitur; quòd Clericus homicida occultus, Beneficio suo prius ritè obtento, validè & licitè frui possit, nisi hujusmodi Beneficium præter recitationem Horarum Canonicarum, postulet personale exercitium Ordinis Sacri, tunc enim ob irregularitatem, ipsò factò contractam, ab exercitio Ordinis Sacri omnino abstinere, & pro obtinenda dispensatione apud S. sedem instare; aut, si illam obtinere nolit, vel non possit; Beneficium, urgente conscientie obligatione, ultrò dimittere deberet. Ut bene tradit *Covarruvias in Clement. si furiosus. p. 2. §. 3. n. 7.*

15. Quòd, si Clericus sit iteratus homicida; gravius plectendus erit; utpote Anathematizandus, degradandus, & brachio sæculari, ad luendam ultimi supplicii pœnam, extradendus. Juxta *textum in cap. cùm non ab homine. 10. De judiciis.* Ex quo *textu*, Doctores colligunt: ob simplex, non reiteratum homicidium, Clericum non posse tradi brachio sæculari.

Qui vel superficiale utriusque juris tincturam habet, faciliè noverit: quòd non solum irregularitatem, sed & cæteras respectivè pœnas peræquè incurrant: *Mandans & Consulens* homicidium, per *l. nil interest 15. ff. Ad legem Corneliam. De Sicariis.* ibi: *Mandator cædis pro homicida habetur.* junge *Can. Si quis 8. Dist. 50.*

16. Sed, quid; si *Mandans* revocaverit mandatum, pœnitentiâ ductus? *Resp.* Aut ante cædem perpatratam; revocatio facta innotuit *mandatario*, vel non? Si primum; non: incurris pœnas juris, etiamsi *mandatarius* cædem postea committeret. *Ratio*; quia sic non ex voluntate mandantis; sed proprio nomine, alter occidisse censeretur. Si secundum; *mandans* adhuc reus maneret homicidii, proindeque pœnas juris non evaderet. *Navarrus. in Manual. cap. 27. n. 237. Diana. part. 2. Tract. Miscell. resolut. 17. Pirhing. & authores communiter ad tit. De Homicid.*

17. Quid; si ipse occidatur *Mandatarius*? *Resp.* *Mandantem* tali eventu effici irregularem, teste *Avila. p. 7. Dist. 6. sect. 2. dub. 5. conclus. 4. cui junge Sylvestrum. Verb. Homicid. 1. q. 7. disto 7. Pirhing. loc. cit. n. 22.* Sicut enim is, qui seipsum temerariè & absque sufficienti ratione exponit propinquo mortis periculo, censeretur morte subsequente; suicida; ita etiam, qui mandat & consulit, ut alter tali discrimini se exponat, censeretur causa homicidii. Et licet præter di-

rectam ejus voluntatem, mors *mandatarii* sequatur; satis tamen reus censeretur; eò quòd cogitare potuerit & debuerit, illam accidere posse. *Arg. cap. fin. De Homicid. in 6.* Ex hac enim eadem ratione, *mandans* aliquem verberari, cum expressa inhibitione, ne occidatur, vel membro aliquo mutiletur; irregularis efficitur, si *mandatarius* fines mandati excedens mutilaverit vel occiderit.

18. Dicta tamen limitanda sunt in casu; quo homicidium reapse subsecutum non fuerit; siquidem regulariter loquendo, irregularitas vel alia ordinaria juris pœna, in homicidas statuta, non incurritur; si cædes actu non committatur; nisi aliter in jure sit expressum, prout expressum est, de *Assassinio*: licet enim mors subsecuta non fuerit, equidem gravissimas juris pœnas incurreret tam *mandans* quàm *mandatarius Assassinus*, per *text. expressum, in cap. 1. De homicid. in 6.* ibi: *quanquam mors ex hoc forsitan. non sequatur.* Confer *Avilam. loc. cit. dub. 3. Pirhing. loc. cit. n. 13.*

19. Cæterum; sicut *mandans*, ita & *consulens* homicidium, irregularitatem aliàsque pœnas, cæde subsecutâ, incurrit si efficaciter influxerit; id est: si vi hujus consilii, alter homicidium injustum commiserit, illud alioquin non commissurus. *Ratio* est; quia homicidium efficaciter suadens, etiam illius vera causa *moralis* est. Quò faciunt varii utriusque juris textus. puta: in *cap. 2. De Clerico pugnante in quello. Can. si quis viduam. 8. Dist. 50. cap. sicut. 6. §. qui verb. Et §. fin. De homicid. & in l. 1. princ. Et l. 3. §. 4. ff. Ad legem Corneliam. De Sicariis.*

20. Hoc procedere, Theologi cum juris-peritis tradunt: licet *consulens*, consilium revocaverit & retractaverit; si videlicet alter, semel rationibus sibi suggestis, persuasus, cædem perpetraverit:

verè

verè enim tali casu , consilium adhuc influit , ut exinde pateat discrimen inter consilium & mandatum , quo semel revocato , tota causa moralis homicidii , sublata censetur. Addunt tamen Doctores : consulentem evadere pœnas ; si omni conatu , consilii dati rationes refutaverit , & alterum , in sua perversa persistentem , impensè dehortatus fuerit. Quinimò *Pirhing. loc. cit. n. 32.* illum ab irregularitate immunem facit , qui consulit minus malum , v. g. percussione duntaxat aut mutilationem , ei , qui alias occidere statuerat. Confer *Avilam. p. 7. De censuris. disp. 6. sect. 2. dub. 3. Concl. 1.*

21. Pariformiter , qui efficaciter & propinquè cooperantur ad homicidium ; ita ; ut illud absque eorum cooperatione , non fuisset subsecuturum ; pœnas ordinarias homicidii , ab utroque jure statutas , incurrun. Prout fusius videre est , apud *Jul. Clarum. loc. cit. q. 90. n. 1. Mascard. De probation. concl. 159. Barbof. in cap. Sicut. 6. De homicid. n. 44. Farinac. in Praxi Crimin. p. 3. q. 131. Ratio est ; quia generatim , qui efficaciter ad delictum concurrunt , eadem pœnâ , quâ ipse delinquens , plectitur. *Arg. l. unic. C. De raptu Virg. l. Si pignore. §. qui ferramenta. ff. De furtis. l. nihil. 15. ff. Ad legem. Cornel. De Sicariis. l. sciente ff. Ad legem. Pompejam. De Parricid. cap. fin. De pœnis. in 6.**

22. Pluribus , communicatô consiliô aut propositô , ad alterius homicidium concurrentibus , si cædes ab uno duntaxat fiat , ita ut ignoretur , quisnam individualiter occiderit , seu cujus ictu , percussione aut vulneratione , mors subsecuta fuerit ; omnes peræquè pro homicidis habentur , & ordinaria homicidii pœnâ plectendi veniunt , per textum expressum , in *l. Item Mela. 11. §. 2. ff. Ad legem Aquil.* sùntque omnes irregulares. *cap. Significâssi.*

18. §. quod si. *De homicid. iuncto Can. fin. caus. 23. q. 8.* Tametsi enim in tali casu , unus tantum reapse occiderit ; reliqui tamen causam mortis præbuerunt , dum præsentia & assistentia suâ , se invicem , & præsertim homicidam , audaciorem ; occisum verò timidiorem , reddiderunt. Quòd facit *l. Nihil. cit. ibi : Nihil interest , occidat quis , an causam mortis præbeat.*

Quòd , si præfato modo plures conspiciantur ; sed unus tantum vulneret , aut percutiat , vel plures quidem , sed unus tantum *lethaliter* , alii *non lethaliter* ; idque constet ; de jure Civili , ille solus ordinariam subibit homicidii pœnam , reliquis pœnam extraordinariam luentibus , per textum perspicuum , in *cit. l. item Mela. §. 2. in foro tamen poli* , & de jure Canonico , res aliter se habet , si enim omnes occidendi animo , impugnaverint vel invaserint alterum ; aut etiam solum præstò fuerint ; omnes sunt irregulares , & coram Deo , qui cor respicit hominis , rei sunt homicidii , ut ut constet , unum duntaxat lethaliter , reliquos verò non lethaliter , imò nullatenus percussisse. Atque ita decisum , in *can. fin. caus. 23. q. 8.* ubi etiam illi , qui non vulnerarunt , occidere tamen cogitarunt , peræquè pœnitere , parèmvè pœnam subire coguntur , iis solum demptis , *qui nec vulnerabant , nec impugnabant , nec consilio nec auxilio cooperatores fuerunt ; sed tantum adfuerunt.*

23. Si in rixa subito exorta , sine præmeditata occidendi cogitatione , pluribus interim concurrentibus , quispiam occidatur , nesciatúrque , à quonam determinatè , cædes perpetrata fuerit ; de jure Civili , omnes quidem extraordinarie castigandi , nullus tamen ordinariam , ultimi scilicet supplicii pœnam luet , prout post *Julium Clarum & Criminalistas* passim deducit *Menochius. De arbitr. judic. lib.*

lib. 2. Casu 362. n. 19. Argum. l. 1. §. 3. ff. Ad legem Cornel. de Sicar. item l. fin. ff. eod. De jure autem Canonico, tali eventu, pro foro etiam externo, omnes sunt irregulares; prout pluribus, pro more, probat *Barbosa*, in *cap. significasti*. 18. §. quod si. De homicid. n. 9. junctâ *Glossâ*, in *can. fin. Caus. 23. q. 8. §. quicumque*. Equidem; si pateat, quis illorum occiderit vel lethaliter percusserit; ille solus erit irregularis, non verò reliqui. *cit. cap. significasti. §. Nos in promisso.*

DIXI: in foro externo; Nam in foro poli seu conscientie, quisque stare debet animi sui iudicio; ita, ut is, qui certò novit, se nec lethaliter vulnerasse, nec etiam leviter percussisse, imò neque animo occidendi adfuisse; se neutiquam pro irregulari habere teneatur; prout bene observat *Barbosa. loc. cit. n. 10.* cui jungi meretur *Avila De censuris. p. 7. Disp. 6. sect. 4. dub. 3. §. sed quid, quando plures.*

24. Dicta ampliantur, ut etiam ii, qui possunt & ex justitia tenentur impedire homicidium, fiant illò patrato, irregulares. Confer *Navar. in Manuali, cap. 24. n. 22. & cap. 27. n. 232. Barbos. in cap. sicut 6. De homicid. n. 17. & seq.* Tales enim, moraliter loquendo, censentur occidere. & contra justitiam peccantes, damnorum inde exortorum resarcitioni sunt obnoxii. Quod secus est, si ex sola charitate, homicidium impedire tenebantur, etsi alioquin tales, cædem facili negotio impedire valentes, graviter coram Deo delinquant. Ratio est; quòd homicidium rigorosè dictum, sit delictum contra justitiam. Vide *Navarrum & Barbosam loc. cit.*

25. Quinimò, præcisè approbans, ratùmve habens homicidium injustum ab alio perpetratum, nullò ad id præviè præstitò consiliò, irregularitatem, aliàsve pœnas utriusque fori externi, non incur-

rit, licet ipsius nomine, (ipso tamen inscio) cædes commissa fuerit, prout contra *Navarrum. Man. cap. 27. n. 233. Felinum & paucos alios, demonstrant Covarruvias. in Clement. Furiosus. p. 2. §. 1. n. 4. Avila. loc. cit. p. 7. Disp. 6. sect. 2. dub. 6. Layman lib. 3. Tract. 3. p. 3. cap. 4. n. 6. Pirbing. Ad tit. De homicid. n. 28. Zoësius. eod. n. 22. Nec deest sana ratio.* Siquidem irregularitas non contrahitur, nisi in casibus à jure expressis, ut sæpius dictum; aliunde etiam homicidium jam patratum præcisè laudans, nullatenus illud causasse videri potest: cum in illud non influxerit, Physicè vel moraliter.

DICES: Juxta Regulam 10. *Jur. in 6. Ratihabitio retrotrahitur & absque dubio, mandato comparatur: quod verum & in delictis, per l. 1. §. 14. ff. De vi armata.* Cui consonat *textus, in cap. sicut. De Simonia: ibi: Nisi postea consenseris. ac signanter text. in cap. 23. De sent. excom. in 6. ubi ille, qui percussorem Clerici, suo nomine, se etsi insciò, factam, postea rati habet; Excommunicationis Reus declaratur, per cit. Regulam 10. in 6. RESP. Ratihabitionem quidem comparari mandato, quò ad culpam & in foro poli, ubi perversæ voluntatis habetur iudicium; non verò semper in foro fori, quò ad pœnam, signanter illam, quæ specialem expressionem in jure requirit, cujusmodi est irregularitas. cap. is qui. De sent. excom. in 6. Ad textus alios Resp. illos neutiquam procedere in pœnalibus & odiosis, utpote haud extendendis, ad casum non expressum. Vide quæ olim in *Moravia* scriptitavi in *Elementis juris Pontificii. ad Regulam: Odiâ restringi &c. pag. 24. n. 5.**

De vulnerante QUÆRI potest; An & is ordinarias homicidii pœnas incurrat? Pro resolutione hujus quæsit.

26. RESP. Imò. Constitò, vulnus esse lethale; injustè vulnerans, ordinarias homicidii

micidii pœnas utroque in jure taxatas incurrit, live brevi, sive longo ex intervallo temporis, ex vulnere isto mors subsequatur, ita quidem, ut vix haberi debeat ratio malæ curationis, negligentiaæve Chirurgorum aut medicorum, vel circumstantiarum, quæ cæteroquin non accepto vulnere, mortem non causassent. Qua de re, videndus est *Gailus. lib. 2. Observ. 121. n. 7. & seqq. & Socinus Consil. 178. vol. 2. Argum. l. Ait lex. 21. ff. Ad legem Aquil. & cap. significasti. 18 De Homicid. Ratio est; quod taliter vulnerans, ut supponitur, verè præbuerit & quidem injustè, causam mortis, proindeque homicidii pœnas incurrerit.*

RESP. 2dò. Si liquidò pateat, aut moraliter certis probationibus demonstratum sit; vulnus non fuisse de se lethale; sed vulneratum, ex imperitia negligentiaæve Medici, aut Chirurghi; aut propria vulnerari culpâ, vel incuria; aut etiam ex accidente extrinseco, obiisse; ab Ordinariis homicidii pœnis eximendus erit vulnerans, ex ratione; quod etsi vulnerans malè egerit; equidem causam mortis non præbuerit. Confer *Baldum. in l. Qui occidit. 30. §. 4. ff. Ad leg. Aquil. junge Socinum. loc. cit.*

27. Cæterùm; num vulnus reapse fuerit lethale; ex peritorum Medicorum & Chirurgorum judicio, metiendum est, per *text. in cit. cap. Significasti. junctâ Constit. crimin. Caroli V. art. 147. & seq.* Quod, si ambiguum appareat ipsi sicut Medicis & Chirurgis, aut iis non vocatis vel interrogatis, aut ad inspectionem faciendam non autorisatis, dubium oriatur de lethalitate vulneris; verius est, vulnerantem ordinariis homicidii pœnis non esse plectendum, prout, post alios *Criminalistas*, egregie tradit *Benedictus Carpovius. in sua praxi Crimin. part. 2. q. 26. n. 28.* ex ratione; quod ad pœnam mor-

A Hochkirchen, Ethica Christi. Pars I.

tis inferendam, dubiæ probationes non sufficientiant sed requirantur certæ & luce meridianâ clariores, per *l. fin. C. De probationib.* Tum etiam; quod in dubio, mitior sententia sit amplectenda. Canonistæ tamen, paulò scrupulosius loquuntur, talitèrque vulnerantem, *irregularem faciunt. Arg. dist. cap. significasti. §. Quod si. ubi Sacerdos in dubio, an ictus ipsius fuerit lethalis, pronuntiatur irregularis, ex ratione inibi subjecta; his verbis: in dubio tanquàm homicida, debet haberi Sacerdos, etsi fortè homicida non sit, & à Sacerdotali Officio abstinere debet: cum in hoc casu, cessare sit tutius, quàm temerè celebrare; pro eo, quod in altero nullum, in reliquo verò, magnum periculum remaneat. Si.*

SCISCITERIS, Qualem pœnam inducat mutilatio non lethalis? Novisse præviè oportet, per mutilationem, hîc intelligi amputationem membri cujusdam partivè principalis, peculiarem scilicet in corpore humano functionem habentis, cujusmodi sunt: manus, pes, oculus, auris &c. Ut proinde hîc loci, non habeatur ratio abscissionis v. g. digiti, cartilaginis &c. *Arg. sepe cit. cap. significasti. & l. 10. ff. De Adilitio edicto & redhibitoria.* Hoc prænotato.

28. Certum est, injustè mutilantem, nedum jure Civili, extra ordinem esse puniendum, sed & utroque in foro, teneri ad resarcienda omnia damna, ex injustâ mutilatione secuta aut subsequutura. Jure quoque Canonico, injustè mutilans, ipsò factò irregularis efficitur Nam, quod ad effectum inducendi irregularitatem, mutilatio æquiparatur homicidio, prout observat, & pro regula tradit. *Glossa communiter recepta, in Clement. unic. De homicid. verb. mutilat. Quo facit, cap. fin. eod. in 6. cap. in Archiepiscopatu. 4. De raptorib. cap. Clericis. §. Ne Clerici*

O O

vel

vel *Monachi &c.* junctò *Can. fin. Dist. 55*:
Ubi tamen.

OBSERVANDUM ; Quòd irregularitas non incurratur , si membrum alienum , peculiarem à natūra functionem habens , inutile quidem reddatur , ast realiter & penitus non separetur à corpore , ut contingit , si v. g. oculi alicujus lædantur , non tamen eruantur , cujus *Ratio* est , quòd in pœnalibus , strictè sit faciendâ interpretatio , per *cap. in pœnis. & cap. Odis. De Reg. jur. in 6.* Quòd præsertim obtinet in irregularitate , quæ non incurritur , nisi in jure exprimitur. *cap. si qui. De sentent. excom. in 6.*

29. *DIXI* ; *Membrum alienum &c.* Nam , qui seipsum mutilat , aut mutilationem absque justa causâ procurat ; *irregularis* efficitur . non tantum , si membrum principale , sed etiam , si minus principale , v. g. digitum vel articulum ipsius , aut aliam corporis partem abscindat ; prout tradunt Doctores , ad *tit. De corpore vitiat.*

Porro , ex rationis paritate , communiter volunt Doctores , quòd in illis casibus ; quibus injustum homicidium *consulens* , *mandans* , aut ad illud *cooperans* , irregularis efficitur ; in iisdem etiam , irregularis fiat consulens , mandans &c. mutilationem .

30. In homicidio *qualificato* , pro diversitate atrocitatis & malæ qualitatis adjunctæ , exasperari pœnas , praxis , utriusque fori , curiarum docet. Homicidium *proditorium* illud speciale habet : quòd privet jure *Asyli* , quo etiam privat homicidium *assasinum* , quod insuper inducit *excommunicationem* ac *depositionem ab officio & beneficio* , ipsò factò imò *diffidationem perpetuam* , prout videre est , in *cap. 1. De homicid. in 6.* ibi : *sit etiam cum suis bonis mundanis omnibus , tanquam Christianæ Religionis amulus , à tota Chri-*

stiano populo , perpetuò diffidatus . & postquam probabilibus argumentis constiterit , aliquem scelus tam execrabile commississe , nullatenus alia excommunicationis vel depositionis vel diffidationis adversus eum sententia requiratur . Articulatius pro foro *Civili & criminali* confer criminalistas supra citatos .

31. Differendo de homicidio voluntario , autoritate publicâ , commissio ; certa & Catholica veritas docet : licitum esse autoritate publicâ occidere malefactores , prius legitime convictos aut confessos . Tametsi enim alioquin solus Deus , & Dominus vitæ & membrorum hominis , juxta illud *Sapient. 16. v. 13. Tu es Domine , qui vitæ & mortis habes potestatem* , licet etiam Dominis , in vitam servorum propriè talium , id est *mancipiorum* , potestas hodie jure Civili sit adempta , per *l. 1. ff. De his qui sui vel alieni juris. cum concordantiis* : equidem , quòd Deus tam in veteri . *Exodi. 21. & 22. v. 19.* quàm nova lege , *Ad Rom. 13. v. 4.* legitimo Magistratui dederit potestatem in vitam malefactorum , non est dubitandum . Sicut enim pro conservatione vitæ corporis humani , putrida & nociva rescandenda sunt membra , ita à corpore *politico* , malefactores velut membra noxia & putrida , tollenda sunt , ne reliquam compagem inficiant . Confer *F. Sylvium in 2dam. 2de. D. Thomæ. quest. 64. art. 2. pag. m. 408* ubi ex eodem Doctore *Angeico* , solidè redarguit *Scotum* , qui in *4. Dist. 15. q. 3.* contendit : *eos solos posse occidi , quos Deus suâ lege exceptit : & propterea neque furem simplicem , neque adulterum , posse morte puniri* Audiamus hîc Divum Patrem *Augustinum* cujus verbis , *lib. De civit. Dei cap. 21.* obiter perceptis , *Scotus* videtur nixus fuisse . *His [inquit Ethicorum Princeps] exceptis , quos vel lex justa generaliter vel ipse fons justitiæ specialiter*

ter, occidi jubet, quisquis hominem, vel singulis concedendum, quod per Magistratum publicè fieri possit, ne occasio sit majoris tumultus faciendi.

Audiamus (inquam) Augustinum, non tam asceticè, quàm juridicè, sese explicantem *ibid.* his formalibus: Nequaquam contra hoc præceptum fecerunt, quo dictum est: Non occides, qui Deo authore, bella gesserunt, aut personam gredientes publicæ autoritatis, secundum ejus leges, hoc est: justissimæ rationis Imperium, sceleratos morte punierunt. Porro, quatenus privato, publicâ autoritate munito, liceat interimere *proscriptum* seu *Bannitum*; verò & apud Jurisperitos recepto intellectu, *ibid.* præclare exponit *Sylvius* recens quidem, sed præclarus Author, qui hoc cum reliquis, etiam sanctis scriptoribus, commune habet, quod in sententiarum suarum delectu, non placeat cunctis: sed quis hoc miretur; cum, ut vetus fert proverbium: *Ne Japiter omnibus placeat.*

32. Cærerùm, Magistratus vel Princeps supremus, nedum malefactores apprehensos & quos jam in potestate sua habet, mortis supplicio plectere, sed & absentes aut profugos, ita *bannisare* id est, publicè proscribere (vulgò *Vogelfrey geben: in die Acht erklären*) potest ut cuivis etiam privato, talem impune liceat interimere. Circa quod tamen.

SCIENDUM est, quod ad hujusmodi proscriptionem ex parte Magistratus requiratur imò, Ut de delicto *capitali*, talem pœnam promerente, sufficienter constet: 2dò. Ut Reipublicæ gravissimum imminet periculum ex malitia *bannisandi*. Veluti; si esset proditor patriæ, perduellis, prædo armatus, insidiator vitæ Principis, veneficus &c. 3tid. Ut ordinariâ procedendi viâ, contra præsentem, executio fieri nequeat. Obstaret enim alioquin juris regula, in *l. Non est.* 176 ff. *De R. J.* quæ sic habet: *Non est*

NOTANDUM Quoque, quod ex parte privatorum, *bannisatum* occidere voluntium exigatur imò. Ut sententia *banni*, per appellationem legitimè interpositam, non sit suspensa. 2dò. Ut occisio præcisè fiat, ex zelo justitiæ & intuitu boni publici; non verò, ex odio, passione privata, vel affectu vindictæ, aut lucri personalis. 3tid. Ne extra Territorium proscibentis, occisio fiat. Cùm enim ipsi Magistratui non liceat extra Territorium suum, exercere imperium vel jurisdictionem; à fortiori, id privatis interdictum censi debet. Confer *Farinacium in pract. crimin. p. 3. q. 103. arg. l. fin ff. De jurisdict. omn. judic. 4tid.* Ut persona sic proscripta, non sit speciali jure, conjuncta privato occidere volenti, v. g. Pater; Filius, Conjux: hos enim haud aliter occidere licet, quàm, si ad delendam patriam veniant, & aliter deterreri vel averti nequeant; per ea, quæ supra tetigimus & prolixius tradit, *Jul. Clarus. §. Homicidium. n. 52.* cui junge *Layman. lib. 3. tract. 3. p. 3. cap. 2.*

33. Interim, Theologi rectè monent perrarò & non nisi ob gravissimam & præsentissimam causam, licere Magistratui, dicto modo, quempiam proscribere; tum; quia exinde plerumque multa incommoda sequi nata sunt: tum; quia sic ex improvise occisi, corpore & animâ pereunt, quod utique Christianæ menti magnam deliberationem adferre debet.

Non discutiemus hîc, An & qualiter in bello, tum *defensivo*, tum *offensivo*, hostem, aut hosti subservientes, occidere liceat; quia has, cum multis aliis, quæstiones remittimus ad librum secundum, quem Deo dante, *de jure gentium*, compilabimus.

Propositi nostri ratio quoque non postulat, ut de pœnis Canonicis, in homicidas statutis, sigillatim tractemus; quia tamen Ethica, quam elucubramus, *Christiano-Catholica* est; & sciscitari quis posset: num præter supra recensitos, irregularitatis notam quoque contrahant, qui auctoritate publicâ, atque ex causa iusta, per leges comprobatâ, malefactores licitè occidunt aut mutilant; ideo summarè.

34. RESP. Canonum jure, ex defectu (ut ajunt, *perfectæ lenitatis*) irregulares esse, auctoritate etiam publicâ, malefactores justissimè occidentes, aut mutilantes; imò & illos, qui propinquè & notabiliter, vel alioquin reapse concurrunt ad justam hominis occisionem vel mutilationem; cujusmodi sunt: accusatores & delatores; item: judices, ejusque Assessores & Consultores; Advocati, Testes, ac Notarii sententiam scribentes, dictantes, subscribentes, promulgantes in loco supplicii: nec non lictores, ministri justitiæ sententiam exequentes. Quanquam enim hi omnes, nullum committant delictum: nihilominus, quia sanguinem alienum fundunt, vel ad id concurrunt; censentur Pontificio jure, perfectâ carere mansuetudine & lenitate Christianâ, ut eam ob causam, præcisè inhabiles reputentur, ad offerendum in altari, incruentam, pacificam & immaculatam Deo hostiam; repræsentandamque mitissimi salvatoris nostri personam; qui, ceu agnus mansuetissimus, proprium pro nobis sanguinem fudit. Quò facit; quòd & in lege veteri Deus, non à Davide, qui multum sanguinem humanum fuderat; sed à filio ejus Salomone, templum sibi voluerit ædificari, prout habetur, 1. Paralip. cap. 22. v. 8.

OBJICI Quædam possent, quæ soluta reperies apud Covarruviam. in Clement.

unic. De homicidio. p. 2. §. 5. Avilam. De censuris. p. 2. dist. 5. sect. 2. dub. 9. Barbosa. ad cap. Prælati. 2. De homicid. in 6. Pirhing. ad eund. tit. n. 103. Et seq. Ubi authores isti, insuper casus adferunt: quibus accusans vel denuntians malefactores, non efficitur irregularis.

35. Insignes, hac in parte, limitationes, non piget adnotare. Imò. enim summus Pontifex, liber est ab omni irregularitate, jure humano inducta, quin & ab ea liberatur, simul ac ad Papatum elevatur. cap. licet vitanda. De election. cap. ubi periculum. eod. in 6. Confer Majolum. De irregularit. lib. 2. cap. 4. pr. & Pirhing. loc. cit. n. 96. 2dò. Favore fidei, ex privilegio Pauli IV. & Pii V. Inquisitores hæreticæ pravitatis, eorumque Commissarii, Consultores & Assessores, immunes sunt ab irregularitate, etsi hæresis reos, ad pœnas jure definitas, condemnent. Vide Palao Tract. 29. Disp. 6. punct. 14. §. 1. 3tò. Excipiuntur Judæi, Saraceni & alii infideles: quia hi legibus non subsunt Ecclesiasticis, ut proinde ad fidem conversi, non patiantur hujusmodi irregularitatis lituram, etsi prius fuissent judices criminales, & ipsimet, justè vel injustè, hominem occidissent. Vide Pirhing. loc. cit. n. 99. junge Suarez. De censuris. disp. 40. sect. 7. n. 3. 4tò. Ab irregularitate eximuntur Episcopi, S. R. Imperii Principes, aliique Prælati jurisdictionem temporalem habentes, & in causis criminalibus, judices constituentes, cum mandato; ut pro qualitate delictorum, malefactores puniant etiam mortis supplicio. Arg. cap. fin. Ne Clerici vel Monachi &c. Ubi id expressè concessum habetur. Confer F. Sylvium in 2dam. 2dæ. D. Thomæ. quest. 64. art. 4. §. sed queritur. Neque obstat regula juris: Quod quis facit per alium, perinde est, ac si faciat per se ipsum cap. 72. De R. J. in 6. Hæc enim

enim Regula exceptionem patitur, in casu; quo quid per alium facere permiffum à jure, quod *per se* facere prohibi- tum. Jam autem in *dist. cap. fin* primum, ministerio aliorum, Episcopis facere licet: imò judici Ecclesiastico, licet Clericum ob crimina patrata degradatum, brachio sæculari extradere, per *cap. Ad abolendam. 9. §. Præsenti. De Hæretic. & cap. Novimus. 27. De V. S.* Confer *Pir- bing. loc. cit. n. 100. Avila. De censur. disp. 5. sect. 2. dub. 4 Palao. loc. cit. n. 3.* ubi quoque exceptionem ponit in testibus, qui citati venire recusantes, coguntur per judicem testificari; tales enim, perinde ac advocatus, non liberè, sed coactè, contra Reum agens, probabilius, ab irregularitate, immunes habendi. Neque valet retorsio de judice & aliis Officialibus justitiæ; siquidem, hi ab initio voluntariè Officium susceperunt, licet postea fortè renitentes & contra propriam inclinationem, justitiam administrent, Reum ad mortis supplicium condemnantes, vel mortem ipsam inferentes. Vide omnino *F. Sylvium in 2dam. 2da. D. Thoma. quest. 64. art. 4. §. sed quæritur pag. mibi 410.*

36. Cuius licitum esse pro necessaria vitæ suæ defensione, servato moderamine inculpatae tutelæ, occidere injustum aggressorem; certa est omnium, tum Theologorum, tum jurisperitorum sententia; eò quod jure naturali, divino & humano, permiffum sit, vim injustam, vi repellere, per textum expressum in *cap. significasti. 18. §. fin. De homicid.* ibi: *vim vi repellere, omnes leges & omnia jura permittunt.* Idque aded verum est, ut liceat etiam occidere, non justum aggressorem, qui insaniam aut insomniis agitatur: cum ex insaniam vel delirio alterius, alteri non tollatur jus se defendendi, non magis, quàm, si à bellua aliena, periculum im-

mineret. Imò propter naturalem amorem sui ipsius, homo in pari cum altero, periculo constitutus, sibi potiùs, quàm alteri consulere & potest & debet, quia alioquin, non esset tam charitas in proximum; quàm crudelitas in seipsum. Confer *F. Sylvium loc. cit. art. 7. §. quæritur 3tid. conclusione 2.*

37. Ut tamen quis alterum occidere possit, requiritur periculum mortis præsens, & quasi *in puncto* Non tenetur autem quis exspectare primum aggressoris ictum; sed, si insultator arma arripiat, & quidem ita; ut appareat; eum id facere, occidendi animo; præoccupari poterit facinus, & melius est, tali casu, prævenire, quàm præveniri, ut cum aliis commniter tradit *Grotius de jur Belli & pac. lib. 2. cap. 1. §. 5. n. 1.* Consonat *Sylvius loc. cit. §. quæritur 6tid.*

38. Quod, si quis, non quidem vim præsentem intentet, conjurasse tamen aut insidiari compertus sit; si aliter periculum evadi non potest; conjuratos, insidiatores aut venenum struentes, præventivè occidi posse, verius est. Neque aliud vult *Grotius. loc. cit. §. 5. n. 2* ubi negat hujusmodi insidiatorem interfici posse, si aut aliter evadi periculum potest; aut non certum satis est, aliter evadi non posse. Cui sententiæ & nos subscribimus; quis enim dixerit: metum qualemcunque, vel suspicionem, ad jus præoccupandæ interfectionis, sufficere?

39. An & mutilare tentantem, prævenire & occidere licet? Sanè, cum damnum membri præsertim principalis, & specialem functionem habentis; sit admodum grave, & vitæ quasi æquiparabile; vixque sciri queat: an non ejus amputatio, periculum mortis, post se trahat, verius est: si periculum aliter declinari nequeat; intentantem mutilare, occidi posse. Atque sic docet *Covarruvias. in*

Cle-

Clement. si furiosus. De homicid. p. 3. §. 1. n. 2. & Sylvester. verb. Homicidium 3. q. 4. & ed facit, l. 4 §. 1. in fin. ff. ad leg. Corn. de Sicar. ubi mutilatio talis membri, non minoris æstimatur; quàm, si vita adimeretur. Vide *Sylvium. loc. cit. §. Quaritur 7mo. pag. mibi 421.* ubi dicit: dicta procedere etiam in defensione proximi innocentis; cum hac tamen limitatione, quod interficiens in vaforem proximi, licet non peccet, immunis tamen non sit ab irregularitate.

40 DIXI Notanter supra: *Servato moderamine inculpatæ tutelæ.* Hoc enim moderamine non servato: homicidium, etiam ob sui defensionem commissum, non vacare culpâ; apud omnes, in confesso est. *Arg. cap. significasti. cit. ibi: tamen id fieri debet, cum moderamine, tutelæ, non ad sumendam vindictam, sed ad injuriam propulsandam.* Cæterum, tunc censetur quis adhibere moderamen inculpatæ tutelæ, dum quis occidit vel alterum lædit, quando sine fraude & dolo, perpensis perpendendis, cogitat, hîc & nunc se non posse aliter evadere; sed alioquin vitâ & corpore periclitari

41. Ad discernendum verò, an moderamen inculpatæ tutelæ, observatum fuerit; Doctores passim tria requirunt, videlicet: 1mo. *Causam* 2do. *Modum* 3tio. *Tempus.* Per *causam* intelligitur injusta invasio; si quis enim ante hanc, occidat; jam non sui defensio, sed alterius aggressio erit. Quanquàm, ut ante dictum, non sit necessè, primum ictum expectare; sed liceat prævenire injustè aggredi volentem, præsertim, si quis meritò timet: quòd, nisi præveniat; adversario mox certò aggressuro sufficienter resistere non possit. Confer *Navarrum lib. 5. consiliorum. ad tit. De homicidio. Consilio 31. & in Manuali. cap. 15. n. 2.* Debet autem invasio præcedens, aut certè imminens,

esse *injusta.* Quocirca, pro defensione vitæ suæ, non licet interficere invadentes Ministros justitiæ; quia hi obtemperantes Imperio Magistratûs, justè agunt; prout post alios, bene observat *Pirbing. ad tit. De homicid. n. 92. Modus* debitus defensionis, postulat; ut defensio injustæ invasioni aut offensioni sit proportionata. *Arg. cap. ut fama. 35. De sent. excomm. ibi: Dum tamen non amplius eorum violentia se extendat, quàm defensio exigit.* Junctâ *l. scientiam. §. 4. ff. Ad leg. Aquil.* Ex quo resultat: illum excedere moderamen inculpatæ tutelæ, qui pugno cædentem aut leviter aggredientem, gladio repellit, mutilat, vulnerat, vel occidit. Idem est de eo, qui interimitt illum, quem vulnerando vel mutilando, aut exarmando, repellere, sicque vitam propriam, aut membrorum suorum incolumitatem, tueri poterat. Id ipsum de eo judicandum, qui sine suo gravi incommodo aut periculo, fugere; vel clamando, auxiliùmque implorando, evadere valens, aggressorem occidit. Per *tempus*, indigitatur, requiri; ut occisio ad sui defensionem, *in continenti* fiat; id est; mox ac quis injustam vim vel aggressionem occisivam patitur; aut saltem certò imminentem agnoscit, non verò postea, & ex intervallo; postquàm scilicet aggressor abiit, aut nocere & aggredi destitit, periculùmque cessat. *Arg. cap. si vero. De sent. excomm. ibi: Si in continenti, vim vi repellat.* cui consonat textus in *l. Quod est. §. 9. ff. De vi armata.* Alioquin enim non erit necessaria sui defensio, sed vindicativa offensio. Qua de re latè, *Jul. Clarus. §. Homicidium. n. 34. & Farinacius. in prax. crim. q. 125. à n. 336.* Quod tamen rursus limitandum; si aggressore quidem aufugiente aut tantisper cessante, certum appareat periculum novæ invasionis. Quia tali casu, præventio, non foret

ret vindicativa aut injusta offensio ; sed licita defensio , per ea , quæ supra diximus. n. 38. Vide *Pirhing. loc. cit. n. 92. & Navarrum. in Man. cap. 15. n. 2. in fin.*

Porro *Farinacius* , & criminalistæ cum Theologis , asserunt ; prudentis judicis arbitrio relinquendum esse ; num hîc & nunc recensita tria , ad moderamen inculpatæ tutelæ requisita , fuerint observata. Quia de factis particularibus , ob varias circumstantias , certa & definita regula tradi nequit.

42. Data resolutio , ex communi sententia Doctorum , *Appliatur* : ut etiam pro defensione vitæ & membrorum , parentis , uxoris , prolis , fratris , fororum , aut aliorum conjunctorum , imò & extraneorum , injustam vim patientium , servato semper moderamine inculpatæ tutelæ , iniquum aggressorem interimere sit permissum. *Arg. Can. Fortitudo. 5. caus. 23. q. 3. ibi : Fortitudo , quæ vel in bello inuenitur à Barbaris Patriam , vel domi defendit infirmos , vel à latronibus , Socios ; plenæ justitiæ est. Cui concordat can. Non inferenda. 7. & Can. Qui potest. 8. ibidem. juncto cap. Dilecto. §. 6. De sent. Excomm. in 6. ubi quadantenus injuriæ & criminis Reus pronuntiatur ; qui , dum potest , innocentem non defendit. Adstipulatur l. 1. §. 4. ff. Ad legem Cornel. de Sicar. favetque sæpe citata Constitutio Carolina. art. 150. §. Item So einer. & huc facit ; quod *Exodi. cap. 2. v. 11.* laudetur Moyses , eò quod *Aegyptium* , injustum aggressorem cujusdam *Hebrei* occiderit & absconderit in Sabulo. Ratio est : quia non tantum possumus ; sed & jubemur diligere , proin & defendere proximum , sicut nos ipsos. Confer *F. Sylvium. loc. cit.**

Aliæ circa hanc materiam superiunt quæstiones , quæ à *Grotio* , *Puffendorffio* , *Osiandro* , *Gronovio* , *Bæclero* , *Vitariario* & eorum sectatoribus , aliter , quàm

à Romano : Catholicis scriptoribus resolvi consueverunt. Has , per ordinem , hîc libabimus.

Prima sit Quæstio , Num liceat virgini interficere violentum stupratorem , si non suppetat , alia via conservandæ pudicitie. *Ubi* (inquam) non superest alia via , indubium enim est , quod antea possit & debeat aufugere , sicut etiam verbis , minis , precibus , læthrymis , clamoribus , repulso , percussione ; imò & læsione non læthali ; inuasorem à se excutere teneatur : ne , tum alterius peccato cooperetur ; tum probabile subeat periculum consentiendi in rem veneream.

43. Ad quæstionem propositam *ædet. Grotius lib. 2. De jure Belli & pac. §. 7.* (cui & quidam ex Doctoribus Catholicis suffragantur , ut videre est apud *Sylvium loc. cit. §. Quæritur IX.* ubi hanc communem dicit & tenet sententiam) prætendenda pudicitia licere virgini occidere stupratorem , cum (inquit) non tantum communis æstimatio , sed & lex divina , pudicitiam vitæ adæquet ? Legis quidem divinæ , nullum adfert indicium , adducit tamen in *Notis* ibidem , textum *Senecæ. lib. 1. De Beneficiis. cap. 11.* sic loquentis : *Proxima ab his sunt , sine quibus possumus quidem vivere ; sed , ut mors potior sit , tanquam libertas , & pudicitia , & bonamens.* Adducit præterea textum *Pauli 7. Cti. lib. 5. sententiar. tit. 23. §. 3.* sic loquentis : *Qui latronem , cædem sibi inferentem , vel alium querelælibet stuprum inferentem , occiderit ; puniri non placuit Alius enim vitam , alius pudorem publico facinore defendit.* Quinimò opinionem suam fulcire contendit , verbis *Divi P. Augustini* quem in hæc verba differentem producit : *lib. 1. De libero arbit. Lex dat potestatem vel viatori , ut latronem , ne ab eo ipse occidatur , occidat : vel cuiuspiam viro aut femine , ut violenter sibi stupratorem*

irruentem, aut [post] illatum stuprum, si possit, interimat. Verum his argumentis non moveor, ut huic opinioni subscribam, & ex dicendis patebit, eorum solutio. Solùm hîc monitum volo: quòd *loc. cit. cap. 5.* non dixerit *S. P. Augustinus. post illatum, sed ante illatum stuprum,* prout, tum vetustior, tum recentior & ultima *Parisiensis Monachorum Benedictinorum Congregationis S. Mauri habet editio.* Cæterùm, quòd lex Civilis, in tali casu, virginem homicidam non puniat; ex eo non proficiscitur, quòd hujusmodi cædem laudet vel approbet; sed, quia facta præsumitur, ex nimia animi perturbatione; aliunde etiam non videatur rationabile, ut puniatur virgo occidens illum, qui ob stuprum violentum, ultimum supplicium, autoritate publicâ, subire debuisset. Aliud ergo est, an occisio talis, culpâ, coram Deo, careat; aliud; an per legem humanam, non vindicetur. Primum non videtur dicendum, alterum verò sustinetur; ne authorizentur supra; sed, ut coercetur bestialis impetus in puellas & honestas mulieres.

Nostra ergo & verior sententia est: non licere virgini, in casu posito, occidere stupratorem. *Ratio est 1.* Quia non licet quempiam occidere, nisi ex Dei mandato aut consensu, cùm ipse solus sit vitæ humanæ Dominus, nullibi autem reperitur mandatum aut consensus Dei, ut virgo occidere queat stupratorem. Ergo.

Si DICAS lege naturali id esse permisum. CONTRA est; quia vita per se, & ex natura sua, est bonum altioris ordinis & æstimationis, quàm sit corporis integritas.

Ratio est 2. Quia, sive dixeris; pudicitiam seu virginitatem consistere in integritate seu incorruptione corporis; sive in virtute animi; non licebit pro ea con-

servanda, homicidium committere. Si quidem corporis integritas; est bonum inferioris ordinis, quàm vita: virtus autem animi, per violentam corporis oppressionem, non potest corrumpi: quandoquidem nulla vis externa, possit violentiam per se inferre voluntati, in qua virtus illa residet. *Quis enim (inquit S. P. Augustinus. lib. 1. De civit. Dei. cap. 18.) Sanâ mente putaverit, se perdere pudicitiam, si fortè in apprehensa & oppressa carne sua, exerceatur & expleatur libido non sua? Si enim hoc modo pudicitia perit, profectò pudicitia virtus animi non erit.* Et infra: *Nec ipsi corpori aufert sanctitatem violentia libidinis aliena, quam servat perseverentia continentie sue.*

Nec OBEST, quòd idem *Magnus Ethicus. lib. De libero arbit. cap. 5.* asserat, stuprum esse immanius delictum occisione stupratoris. Non obest inquam dictum illud; quia, cùm occisio stupratoris minus sit voluntaria, utique minus est culposa, quàm stuprum. Confer *Egregium nostrum Piette part. 4. cap. 4. De homicidio. quest. 3.*

Neque CONTRA facit, quòd virgo non occidens stupratorem, fortè sit consensus in peccatum. *Nam non debet eligi peccatum certum, quale est occisio hominis, quò ad animam quoque perituri; ut evitetur incertum.* Hic iterum audiri meretur aurea *Magni Aurelii* sententia: *Nullò modo [inquit: lib. 1. De civitate Dei. cap. 25.] hoc faciet animus, ut consentiat libidini carnis suæ, aliena libidine concitate, qui Deo potius ejusque sapientie, quàm corporis concupiscentie subjectus est.* Tantum quoque abest, violenta virginis defloratio, ipsi auferat aureolam virginitatis; ut econtra ingenue *S. Lucia* responderit *Tyranno: Si invitam jufferis violari, castitas mihi duplicabitur ad coronam.* Igitur; si SS. Patres interdum pudorem

dores seu pudicitiam, vitæ æquiparent, vel anteferant; intelligendi sunt: de ejus amissione, conjuncta cum peccato libidinis, quatenus præstat mori, quam peccato inquinari ac per hoc patet *Et sic*. ad dictum *Seneca* supra.

QUÆSTIO 2da. est: An liceat occidere infauctorem bonorum temporalium?

QUÆSTIO hæc non est, de rebus levioris momenti; has enim, vitæ proximi, postponendas esse; naturalis & patulæ dicitur ratio, ut merito *Innocentius XI.* hanc proscripserit propositionem: *Regulariter, occidere possum furem, pro conservatione unius aurei.*

44. Valde probabilis quoque & pia est sententia, quam post *Silvestrum. Verb. Homicidium* & plures alios; apud *Fillium. Tract. 19. cap. 10. q. 6.* defendit *P. Franciscus Henno. Tract. in Decalogum disp. 5. quæst. 4. art. 5.* pro bonis ad conservandam vitam minimè necessariis, licet aliunde pretiosis; non licere infauctorem occidere: *ex ratione*; quod bona temporalia, sint longè inferioris ordinis, quam vita hominis, quæ semel amissa, est irrecuperabilis, cum illa sint recuperabilia. Quò facit; quod nequidem liceat homicidium committere, pro conservatione famæ, quæ bonis fortunæ præponderat. Huic sententiæ plurimum favet *Divus Pater Augustinus*, qui *lib. 1. De libero arbit. cap. 5.* sic ait: *Quo modo enim apud Deum sunt isti à peccato liberi, qui pro iis rebus, quas contemni oportet, humanâ cæde polluti sunt?* Sed quid mirum, quòd Patriarcha noster, aded extaticus fluxarum rerum contemtor & divinorum contemplator, ratus sit: non necesse, hominem, pro conservatione bonorum temporalium, interimere; cum ibidem paulò ante dixerit; *se non invenire, quo pacto illos defendat, qui interficiunt (ne interficiantur)* Audiamus ulterius *Magnum Patrem*, hac in *A Hochkirchen, Ethica Chist. Pars I.*

parte singularem. En! *Epist. 154. Ad Publicolam.* sic effatur: *De occidendis hominibus, ne quis ab eis occidatur, non mihi placeat consilium, nisi fortè sit miles, aut publicâ functione teneatur, ut non pro se hoc faciat, sed pro aliis vel pro civitate, ubi etiam ipse est, acceptâ legitimâ potestate, si ejus congruat personæ. Et lib. 1. De lib. arb. cap. 5.* Non ergo lex justa est [inquit] quæ dat potestatem vel viatori, ut latronem, ne ab eo ipse occidatur, occidat, vel cuiquam viro vel femine, ut violenter stupratorem sibi irruentem, ante illatum stuprum, si possit, interimat. Item infra: *Quapropter, legem quidem non reprehendo, quæ tales permittit interfici, sed quo pacto istos defendam, qui interficiunt, non invenio.* Equidem, tametsi *Divus Pater* à cædibus humanis abhorrens, in aliam sententiam propendisse videatur, nihil tamen absolutè resolvit, sed hæsitanti propior, fuit prout sine præventionem *Evodii* interrogata & *Augustini Responso* ponderanti in animum occurret. Huic argumento est: quòd dixerit: *se non invenire, qualiter excuset, cum alioquin dicere debuisset, se scire, qualiter accuset.* Adhæc; cur dubitasset, an existat lex secreta, quæ vindicet id, quòd lex humana circa cædem permittit? Cur inquam asseruisset, *se non reprehendere* leges humanas, homicidia in sui necessariam defensionem permittentes? Cùm lex permittens peccatum [nisi ad evitanda majora mala, qualia hæc non occurrunt] sit absolutè reprehensibilis. Huc refer: quòd *Magnum Patrem*, qui maxima ex parte, sine Magistro, perpetuo studio, eximius Ecclesiæ Doctor evasit, *lib. 1. Retractionum. cap. 9.* fateatur; se in *lib. 1. De libero arbit.* quem junior conscripserat, multa inquisivisse, quæ invenire aut planè solvere non potuit, inter quæ videtur esse quæstio supra agitata.

Nec OBEST imò. Quòd S. Doctòr cit. lib. 1. cap. 9. mentem suam non retractaverit aut clariùs non exposuerit. Quia non erat opus retractatione, ubi nihil assertivè resolverat. Neque OBEST 2^{dd}. quod jam factus *Episcopus*, ejusdem sententiæ fuerit, ut apparet ex *Epistola* ejus 154. ubi ad *Publicolam* rescribens: *De occidendis hominibus* [inquit] *ne ab eis quispiam occidatur, non mihi placet consilium.* Non obest inquam, illud *Divi Patris* Rescriptum, quia *Publicola* non interrogavit: an Christianus invasus à Barbaro aut Romano, possit: sed, an debeat illum occidere, ne ipsemet occideretur? Libenter enim contra *Grotium*. lib. 2. De *J. B. & P.* cap. 1. §. 3. *Pufendorffium* lib. 2. cap. 5. §. 3. *Vitriarinnm*, *inst. jur. nat. & Gent.* lib. 2. cap. 1. §. 8. & alios damus, non esse jure naturæ præceptum, ut quis invasorem, pro tuenda vita sua, occidere debeat. Fatemur inquam cum veriori & communiore sententia, invasum, præcipuè, si credat se esse in statu gratiæ, non debere occidere, sed posse corpus suum pro salvanda invasoris vita exponere. Præterea, potuit meritò consilium de occidendis hominibus non placuisse S. Doctòri, tum quia consilium debet esse de meliori bono, in nostro autem casu, ut ut liceat; occidere tamen non est bonum meliùs. Tum quia difficilè est exactè servare moderamen inculpatæ tutelæ, ut videlicet non admisceatur aliquis affectus vindictæ. Igitur, licet *Divus Pater* nec det, nec approbet hujusmodi consilium; equidem non negat absolutè, quòd licitum sit, invasorem vitæ nostræ interimere ut patet ex iis quæ scripsit: *quest.* 84. in illud *Exodi* 22. *Si effringens fur domum suffodiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis.* dicit enim ibi: *Intelligitur ergo nunc non pertinere ad homici-*

dium, si fur nocturnus occiditur, si autem diurnus; pertinere: hoc est enim, quod ait, oriatur super eum SOL, poterat quippe discerni, quòd ad furandum, non ad occidendum venisset. Ubi ad sensum textus cit. à piaculo excusat homicidium nocturnum. Clariùs mentem suam expressit idem Magnus Doctòr *Epist.* 54. *Ad Macedoniam* ibi: *Cum homo ab homine occiditur, multum distat, utrum fiat nocendi cupiditate, vel injustè aliquid auferendi, sicut fit ab inimico, sicut à latrone; an ubi ciscendi vel obediendi ordine, sicut à iudice, sicut à carnifice; an evadendi vel subveniendi necessitate; sicut interimitur latro à viatore, hostis à milite.* Ubi quidò indigitat primo casu occasione esse vitæ, in 2^{dd}. autem & 3^{id}. casu, esse innocias. Unde magis pietatem; quàm suadendam in praxi probabilitatem sapit, sententia, quàm pro laudabili more suo, asceticè, in contrarium defendit supra laudatus *Pater Piette.* part. 4. cap. 4. *quest.* 4. §. 2. pag. mihi. 244.

45. Parumper digressi, animo perscrutandi veram *Divi Patris* sententiam, circa homicidium, pro tuenda vita propria, commissum vel committendum; ad propositam quæstionem *Resp.* pro tuendis bonis temporalibus ad conservationem vitæ valde necessariis aut admodum conducibilibus, quæ alioquin *judicio* recuperari nequeant; plurimi Authòres *Classici* nendum juris periti, sed & *Theologi* cum *Sylvio* loc. cit. §. *Queritur.* 8^{vd}. docent: licere furem vel raptorem seu invasorem injustum, servato moderamine occidere. *Ratio* ipsorum est: Quia jus defendendi vitam suam, extendi debet, ad ea tuenda, sine quibus vitæ commodè servari non potest. Quid enim, si viro nobili surriperentur facultates, sine quibus cogere-tur aut mendicatum ire aut ignominiosè vivere? Quid, si inopi necessaria aufer-

ren-

rentur victualia , aut sæviente frigore , vestimenta ? Quid ; si militi , aut alteri per viam latronibus infestatam profecturo , extorquerentur arma ? Sanè , securitas & tranquillitas societatis civilis & generis humani ; non posset subsistere ; si hujusmodi rerum raptores , servato semper justo moderamine , non liceret interirere . Nónne enim pleráque bella geruntur ; non , ut aliis vita espiatur ; sed , ablata recuperentur ?

Hæc conclusio multis & mihi aded vera visa alias fuit , contra *P. Franciscum Henno. loc. cit. ant. 5.* & paucos alios : ut non dubitaverim eam prorogare ad quævis alia bona temporalia , gravis momenti , si hæc aliter servari , aut recuperari , nequeant . Neque solus ita sensi , sed hujus opinionis dudum fuerunt : *Sotus , Navarrus , Molina , Lessius & alii* , quos citant *Layman. lib. 3. Tract. 3. p. 3. cap. 3. n. 4.* & *Tamburinus. lib. 6. Decalog. cap. 1. §. 2. n. 1.* addentes : id nedum in Laicis , sed & Clericis & Religiosis , procedere . *Arg. cap. 6. De sent. Excom. in 6.* Ubi dicitur : licuisse Decano *Aurelianensi* se defendere contra *Ballivium* , illius bona auferre præsumentem . Accedit ratio juris naturalis , qua vim vi repellere licet , quantum opus est , ad se suaque defendenda . Ex qua ratione , hujusmodi cædem permittunt leges civiles , ne alioquin improbis detur occasio , bonos & innocentes spoliandi . *l. si furem. ff. Ad legem. Corneliæ de Siciariis. & l. 4. ff. Ad legem. Aquil. consonante jure Canonico. cap. interfecisti. 3. De homicid. & cap. Dilecti. eod.* Ratio rationis est : quia id non refragatur *charitatis* , cum hæc tantum jubeat præponere vitam proximi , propriis bonis temporalibus , non omnino ad propriæ vitæ , aut familiæ suæ sustentationem necessariis ; dum videlicet proximus accessitate premitur , nequaquam verò ,

dum spontè & destinata malitiâ , alterius facultates surripere pertentat . Sed nec id ipsum repugnat *justitiæ* ; siquidem nemini sua fraus aut injusta patrocinari debet ; & per accidens est ; quòd raptori gravius damnum , scilicet mortis , eveniat ; quia , id sibi imputare debet , dum contra fas & æquitatem naturalem , alterius bona , infinitis fortè curis parta , rapere pertentat .

Nec (vim Ajebam alias) in contrarium habet ratio à *Patre Henno* & aliis adduci solita , scilicet : quòd bona temporalia sint longè inferioris ordinis , quàm vita hominis . Nam ea , quæ inter rem & vitam est inæqualitas , ea favore innocentis , & raptoris odio , compensatur , & quòd minus est in re , quàm est in hominis capite , id supplet lædentis injuria . Quin & boni authores , hominum patrimonia , facultates , seu pecuniam , & vitam , parum inter se differre rati sunt : ut *Hesiodus* dixerit :

Spiritu haud levior , miseris mortalibus est res. & Antiphanes apud Stobæum :

Anima atque sanguis , pecunia est mortalibus :

Hac si carebis , sine parendi copia , Non vivis , umbrâ vivis mortuâ in terris.

Sic & veteres , sanguinem , nervos , viscerave , pro patrimonio usurpârunt , illumque comedi , cædi , concidi , pererique dixerere , qui bona amittit . Quid ; quòd homines maria transfretent , syrtibus & scopulis se exponat , militaria discrimina subeant , in undarum abyssum , ad piscandas margaritas sese dimittant , periculosissimasque alias artes exerçant , ut divitias acquirant ? Qui autem quadantenus vitam suam projecerunt in acquirendo , an parcant alienæ , in eo , quòd tanto labore & pretio acquisiverunt , tuendo ?

Neque rursus preceptorium contra me

argumentum esse putavi quod citatus P. Franciscus Henno ex cap. 22. Exodi. sic deducit : Furem nocturnum occidere licet , non diurnum , ex ratione , quam adducit Augustinus. quæst. 84. in Exod. Quia scilicet non potest discerni , an fur nocturnus veniat ad furandum , an ad occidendum ; de diurno autem possit discerni ; ut proinde talis , si duntaxat ad furandum venerit ; ex mente Magni Patris , interimi nequeat. Tametsi enim fur nocturnus ex ratione ista , præsertim , si homines clamore acciri nequeant , impunè occidi posse dicatur [quod neque liceret , si alias repelli vel capi , vel periculum averti posset] id verò respectu furit diurni non inveniatur permillum , nisi is telo se defendat ; equidem , juxta bonos authores , hoc postremum intelligitur , in casu , quo fur inermis aut surriperet minoris momenti bona ; aut : quo , sine læsione , abigi vel capi posset ; aut porrò res ablata aliter recuperari valerent. Alioquin enim licere furem etiam diurnum occidere , nedum à jurisperitis , sed & Theologis receptum , ut videre est , apud Layman. cit. cap. 3. n. 4. in fine.

46. Licet autem omnes leges in hoc convenient ; quòd furem nocturnum à diurno distinguant ; & primum , non secundum , occidi permittant ; attamen de ratione discriminis , non est una omnium opinio. Rectius mihi videntur sentire , qui dicunt : legum conditores , utrobique voluisse , directè rerum temporalium causâ , neminem occidi debere , quod fieret , exempli gratiâ : si fugientem in eremem telo prosternerem , ut illo interemto , rem meam reciperem : sed si ipse in periculum vitæ adducar ; tunc mihi licere , à me avertere periculum , etiam cum periculo vitæ alienæ : nec obstare mihi , quod in id discrimen , quasi propriâ culpâ me conjecerim , dum rem meam nitor

retinere , aut surreptam extorquere , aut furem capere ; siquidem in his omnibus , nihil mihi potest imputari , cum verfer in actu licito , nec cuiquam injuriam faciam , utendo jure meo. Discrimen igitur nocturni & diurni furis , in hoc positum est : quòd noctu , vix sit copia testium adhibendorum , atque ideo , si fur interemptus reperiatur ; facilius credatur ei , qui à se , vitæ tuendæ causâ , dicit furem fuisse occisum , repertum scilicet cum aliquo instrumento , quo nocere posset cum aliquo (inquam) instrumento , sine quo vix intelligi potest fur nocturnus. Quia enim noctu , omnia occlusa esse solent ; quomodò nudis manibus , effringet januam , perfodiet parietem , dimovebit arcarum & armariorum seras ? Ad hanc interpretationem nos ducit lex XII. Tab. quæ furem diurnum occidi vetat , additâ exceptione : nisi se telo defenderit. Ubi teli nomine , ferrum , malleus , fustis , aut lapis , venit , prout notavit Cajus in l. si pignore 54. §. furem 2. ff. De furtis. Cæterum , egregiè Ulpianus. l. furem. 9. ff. Ad legem Cornel. de Sicariis. observavit : illum , qui furem nocturnum occiderit , impunè id ferre , si videlicet parcere ei , sine periculo suo , non potuit , nimirum rem suam servando. Stat ergo præsumptio juris , pro eo , qui furem noctu occidit : si tamen fortè testès adfuerint , ex quibus constet , non fuisse eum , qui furem occidit , adductum in vitæ suæ periculum , jam præsumptio ista cessabit , ac proinde is , qui occidit , homicidii tenebitur. Quò facit , quòd tam interdium , quàm noctu , lex XII. Tab. requirat , ut is ; qui furem deprehendisset ; cum clamore , id testificaretur ; prout ibid. adnotavit Cajus (Vide tamen Clariss. D. Noodt. Observ. jur. Rom. lib. 1. cap. 18.) idque in hunc finem ; ut , si fieri posset , concurrant vigiles , aut vicini ad auxilium , aut

aut testimonium. Proinde, quia talis concursus de die, facilius habetur, quam de nocte; ideo de nocturno periculo asserveranti facilius creditur. Huic simile est id, quod *Deutor. 22. v. 23. & seqq.* habetur de puella, quæ se vi oppressam dixerit, nimirum: quòd ei de vi illata *in agro*, non item *in urbe*, credendum sit, quia scilicet in urbe, concursum ciere potuit ac debuit. Ad superiora & hoc accedit: quòd etiam si cætera essent paria, attamen quæ noctu accidunt, minus explorari, & qualia, quantaque sint; cognosci haud possint, eoque sint terribiliora. Maneat ergo, quòd tam lex *Hebraea*, quam *Romana*, id quod charitas suadet, civibus suis præceperit: ne videlicet ideo duntaxat interficiant quempiam quia rem furatur; sed, ut id ita demum impunè liceat; si is, qui rem suam servare voluit, ipse in discrimen venerit.

47. Miror autem, quòd *Grotius Calviniano ritu* (ubi scilicet de oppugnandis *Catholicis scriptoribus*, occasio occurrit *scrupulosè Evangelicus*, lib. 2. De *J. B. & P. cap. 1. §. 13.* ex textu & verbis Christi *Matth. 5.* contra id, quod dixit superius §. 11. inferat, *Christum*, in lege nova, plus à nobis exigere quam, à *Judæis*, exegerit *Moyse*. Nam, si (inquit author ille) *tunicam & pallium deseri jubet* Christus. & *Paulus damnum aliquod injustum tolerari potest, quam litigari, quæ incruenta contentio* (id est; lis sine sanguinis effusione) est; *quantò magis vult, res etiam momenti majoris, deseri potius, quam interfici à nobis hominem, Dei effigiem, eodem nobiscum sanguine ortum?* Quis non sentiat *Grotium*, sub specie recommendandæ perfectionis majoris Evangelicæ, verum Evangelii sensum adulterare? Sanè verba Christi, *Matth. 5.* non præstant furibus securitatem, neque demunt metum grassatoribus; minus ve-

rò exponunt bonos, impunitiori audaciter facinorosorum. Cæterum, sicut propter *alapat*, utpote contumeliam levem, ipse *Grotius supra. §. 10. n. 3.* censuit, injuriantem interimere non licere; sic nec licebit atrocius quid committere in eum, qui pallium aut tunicam, utpote resexigui pretii abstulerit. At, fur nocturnus non petit tunicam aut pallium; sed aurum & argentum; & si potest, præcipuas facultates Patris familias. Itaque, quod *Deuteron. 19.* dictum est Magistratibus: *Oculum pro oculo, &c.* id non abrogavit Christus, quemadmodum non abrogavit: *Non occides. Non Mæchaberis.* quorum præceptorum antea meminerat; sed hæc omnia vindicat à pravis interpretationibus fudæorum, qui illud, de quo agitur, sibi privatim & publicè, perperam applicabant. *Privatim* quidem; cum exinde sibi jus struere voluerint, ob minimas injurias, minimaque damna, immortale odium gerendi. *Publicè* verò; quia (licet sub jugum *Romanorum* redacti) dum quid grave ab his patiebantur; mox rebelliones coquebant, & cælum clamoribus ferientes, jactitabant; se fore *Abrahami semen, populum electum & Deo fæderatum*; immemores; se foedus istud, divinæque promissa, tum aliis peccatis tum non agnoscendo *Messiam præsentem*, irrita fecisse. Igitur Christus carnali huic populo præcepit; ne obsistat injurioso, prout nempe solebat, lædendo magis conscientiam propriam, quam propulsando injuriam; & magis studendo privatæ vindictæ, quam justæ delinquentium punitioni. Proinde; sicut Christus antea *Judæis* dixerat; *ne jurarent omnino*; scilicet, ut solebant: leviter & absque necessitate; sic: dum jubet; tunicam auferenti, & pallium tradi; maxillam dextram ferenti, & lævam porrigi; item angarianti ad milliare unum, addi & al-

te-

terum ; nequaquam præcipit , ut ita patienter feramus injurias , ut improbi non puniantur , dum per legitimum Magistratum puniri possunt , sed , ut patienti & æquo animo suscipiamus bene meritas Dei castigationes , quas Deus per sceleratos & improbos judices seu superiores exerceri sinit , quatenus angustiis pressi , porro agnoscamus , hæc nobis evenire , ob peccata nostra occulta , & Deum per potentium hominum injustitiam , justissima & sanctissima decreta sua exequi , proindeque non efferamur impatientiâ ad versus istas virgas Dei ; sed , si alterum tantum , de bonis famæ , vitæ aut fortunæ , perdendum sit : si duplicetur contumelia , si geminetur injuria ; parati simus sustinere & contrito corde dicere : *iram Domini portabo , quia peccavi ei. Mich. 7. v. 9.* Itaque tantum abest , eatenus quid perfectiùs à nobis exigat Evangelium , sano & Catholica sensu intellectum , ut id ipsum jam olim expleverint veteris testamenti Patres sancti. Sic David. 2. Reg. cap. 16. vetuit occidi Semei , à quo maledicebatur his verbis : *Egredere , egredere vir sanguinum , & vir Belial. David inquam Abisai , filio Sarviae , maledictorem invadere & occidere volenti , respondit : Quid mihi & vobis est filii Sarviae ? Dimittite eum , ut maledicat : Dominus enim præcepit ei , ut malediceret David , & quis est , qui audeat dicere : quare sic fecerit ? Poterat utique David occidi facere maledictorem suum , sed quia agnoscebat , tempus esse , ut se coram Deo offenso humiliaret ; ideo maledicta ista , justo Dei judicio , æquo animo tulit. Sic & Job. cap. 1. Divinam agnoscens voluntatem , visâ domûs suæ ruinâ , effatus est : Dominus dedit , Dominus abstulit , sicut Domino placuit , ita factum est. Sit nomen Domini benedictum.*

48. Supra positis resolutionibus inhæ-

rendo , cum Lessio , Sanchez , Layman & Tamburino , quos citat & sequitur Sporer. *Tract. 5. in Decalog. cap. 2. sect. 3. §. 3. n. 156.* plures censent , non solum licitè occidi posse actuale violentum aggressorem insignium bonorum , si is res suas retinere vel liberare conanti , vi vel armis resistat ; verùm etiam , licitum esse , hujusmodi raptorem jam cum rebus ablatis fugientem insequi , & insequendo (saltem , si præmonitus subsistere resve ablatas dimittere noluerit) interimere. Durante enim actuali fugâ , res censetur adhuc *moraliter* auferri , nondum ablata penitus , proindeque censetur *moraliter* durare aggressio. Aliud esset , si intervallo intercedente , fur res ablatas pacificè domi suæ jam teneret. Si quis enim tunc furem domi suæ existentem occideret , non tam se suâque defenderet , quàm illicitam vindictam exerceret. Volunt tamen Sylvius , Navarrus , Molina , Lessius & Layman *loc. cit.* item Vasquez & alii , quos citat & sequitur Diana. p. 8. *tract. 7. Resolut. 47.* Quòd , si spes nulla sit , per viam justitiæ , ablata recuperandi ; vel ; non nisi cum magna difficultate & periculo , possit adhuc Dominus invadere locum , ubi res ipsius in individuo reposita est , eamque vindicare , & raptore resistente , vim vi repellere , quantum opus fuerit , usque ad occisionem. Quia tunc [Ajunt] raptor injustè resistit & moraliter *equaliter* adhuc Dominum aggredi censetur , ipsique in re violenter retenta , vim injustam infert , quam vi repellere , fas esse videtur.

49. Cæteràm semper , ut supra monuimus , hujus sententiæ Doctores supponunt : bona , pro quorum conservatione , liceat injustum invasorem occidere ; debere esse , reverà magni momenti , saltem *respective* , quod ex circumstantiis dimetiendum erit. Unus enim vel alter

aureus, magni censetur momenti respectu inopis operarii &c. cujus tota fere substantia in eo refidet; écontra verò, decem vel viginti aurei exigui reputantur momenti respectu viri valde opulenti; ut proinde pro iis conservandis, invasor occidi nequeat. Tametsi autem certa, hac in parte, regula tradi nequeat; certum tamen videtur: requiri longè majorem, quantitatem, quàm, quæ sufficiat ad furtum mortale. Confer *Molinam. Tom. IV. tract. 3. Disp. 16.*

Hic prudens lector non obiter observa; quòd secutus sim communem tum juris peritorum tum Theologorum sententiam, quæ habet; licitum esse, & absque homicidii reatu, ab homine privato, interimi posse furem etiam diurnum, vel telo seu vi armatâ obfistentem, vel ita aufugientem; ut res magni momenti ablata, nullatenus alioquin recuperari possit. si tamen limitatùs perpendam, veriorem *Magni Patris nostri Augustini* sententiam: non multitudini Doctorum aliter sententium; sed parti, in praxi, tutiori ingenue & reverenter caput inflectere debeo, & concludenter DICO: Absque homicidii reatu, non posse privatâ authoritate occidi invasorem vel raptorem bonorum temporalium, nisi illa absolutè hic & nunc, forent necessaria ad conservacionem vitæ illius, cui auferuntur. *Ratio peremptoria* est; quia Author vitæ & necis, nuspiam, seminique concessit facultatem, ausu privato, occidendi hujusmodi furem vel raptorem, quin potius, talis occisio homicidii arguitur in sacra pagina. *Exodi 22. v. 2.* ubi sic habetur: *si effringens fur domum, vel effodiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit; percussor non erit reus sanguinis; quòd, si orto sole, hoc fecerit; homicidium perpetravit, & ipse morietur.* Quem textum expendens Doctorum A-

quila, *quæst. 84.* super *Exodum* ita colligit: *intelligitur ergo tunc non pertinere ad homicidium, si fur nocturnus occiditur; si autem diurnus; pertinere: hoc est enim quòd ait: si orietur super eum SOL: poterat quippe discerni (en rationem) quòd ad furandum, non ad occidendum venisset. Hoc (prosequitur Divus Pater) & in legibus antiquis secularibus, quibus tamen ista est antiquior, invenitur, impunè occidi nocturnum furem quoque modo, diurnum autem, si se telo defenderit: JAM ENIM PLUS EST, QUAM FUR.* Ex quibus S. Scripturæ verbis, interprete *Magno Patre Augustino*, resultat illum perpetrare homicidium, qui occidit illum, de quo discerni potest, quòd bonorum duntaxat, non vitæ sit invasor. Igitur, tunc solum, fur diurnus impunè occidi potest; si se telo defenderit; quia, ut ait S. Doctor relatus, in *cap. Si perfodiens. De Homicid.* " *Jam plus est quàm fur.* Id est: quia non est merus invasor bonorum temporalium, sed ipsius etiam vitæ invasor est.

Nec OBEST: quòd citata lex, *Exodi* sit *judicialis*, quòdque Deus inibi judicialibus præscripserit modum, quo in foro externo, procedere debeant contra malefactores, quò ad impositionem pœnæ. Non obest inquam, quia lex ista, non est merè judicialis, seu arbitrii divini, sed simul *Divina moralis* seu *naturalis*, cui argumento est, quòd Deus ipse distinxerit inter illum, qui furem occidendo, homicidii culpam committit vel non committit. Insinuat enim Author vitæ & necis, quòd furem nocturnum lethaliter vulnerans, non sit reus sanguinis, idque ex præsumptione: quòd fur nocturnus, æquè possit ad occidendum, quàm furandum venire; écontra verò occidens furem diurnum, de quo constat, quòd non sit simul vitæ invasor seu latro; homicidium perpetret, & morte puniendus sit.

Adeó-

Adeoque Deus neutiquam homini privato dedit auctoritatem occidendi talem inuasorem seu bonorum raptorem; si enim talem concessisset facultatem; utique culpâ & poenæ reatu vacaret, qui hujusmodi furem trucidasset. Quò facit: quòd *Divus Pater Augustinus* late disputans, an liceat occidere inuasorem vitæ; qua de re anceps hæsit; nequaquam dubitaverit: an liceat occidere inuasorem bonorum fortunæ; hanc enim quæstionem indubitanter, ut supra visum, determinavit. Quinimò nec ipse *D. Thomas*, ut observat *noſter Egregius & Pius P. Aurelius Piette. part. 4. Elucidationis Difficiliorum Theol. Quæſtionum. cap. 4. §. 1. pag. Mibi. 214* Cæteroque in movendis quæstionibus admodum fufus, ullam, hac de re, quæstionem instituit, supponens & pro indubitato habens; hujusmodi occisionem fore illicitam, & jure naturali divino prohibitam. Unde scitè colligit prælaudatus *Pater Piette*: quòd in foro conscientie, nequidem is immunis foret ab homicidii reatu, qui occideret furem nocturnum, quem sciret, non nisi ad furandum, non verò ad occidendum, venisse. Tum: quia cognitâ veritate, cessat præsumptio, de qua supra; tum: quia talis fur licet nocturnus, non est plus quàm fur.

Ahac: Non licet se defendere defensione occisivâ, si invadantur bona sperata, & ad quæ jus habemus: similiter, non licet interimere illum, qui injustè impedit, quò minus hæreditas adeatur, vel legata solvantur. Utrumque assumptum probatur ex damnatione harum duarum propositionum: *Non solum licitum est defendere defensione occisivâ, quæ actu possidemus, sed etiam, ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.* est 32da. inter damnatas ab *Innocentio Papa XI.* Hæc vero est 33tia. Li-

citum est tam hæredi, quàm legatario, contra injustè impedièntem, ne vel hæreditas vel legata solvantur; se taliter defendere, sicut & jus habenti ad Cathedralam vel Præbendam, contra eorum possessionem injustè impedièntem. Jam vesò, si pro consequendis bonis, ad quæ jus inchoatum, seu ad rem habemus, v. g. pro adipiscenda pingui hæreditate, legato &c. non licet occidere injustè impedièntem nos à consecutione talium bonorum, quæ possunt esse gravissimi momenti; cur liceat occidere inuasorem bonorum jam possessorum minoris existimationis & valoris, præsertim, cùm certa spes consequendæ magnæ hæreditatis, nobis ex testamento vel ab intestato obventuræ; communi hominum opinione, pluris habeatur; quàm rei, minoris valoris, possessio præsens & habita? Aut fortè, pro retinenda possessione rei minoris, licebit occidere inuasorem, & nefas erit, occidere injustè impedièntem nos ab adipiscenda possessione rei notabiliter majoris? Hoc certè, sanâ ratione, dici non potest.

Præterea; si, ut mox dicemus, non licet occidere inuasorem famæ & honoris, non attento, quòd fama & vita; ut *Œti* loquuntur: pari passu ambulent, & bona fama præstet divitiis multis; cur culpâ vacet, occidere inuasorem fluxorum & contemptibilium bonorum? Itaque nimia est disproportion inter caduca fortunæ bona, & vitam atque salutem hominis: adeoque pro iis conservandis, vita & salus hominis non est perdenda. *Adde*: quòd vix quid firmi, pro praxi, ex opposita sententia hauriri queat: si enim dixerimus; fas esse, occidere inuasorem bonorum temporalium? meritò *queres*; respectu quorum, id inculpatè liceat? Quod id non liceat, contra raptorem unius aurei, jam constat ex propositione ab *Innocentio XI.* damnata, adeoque saltem

tem indefinitè, non licet occidere in-
vasorem cujuscunque boni temporalis. Quòd
si dicamus : id porrò licere, quando agi-
tur de conservandis aut eripiendis bonis
magni momenti ; rursus rectè *sciscitaberis* :
quàm magni ergo momenti esse debeant ?
Certè jam valor *unius aurei* non sufficit,
ut mox vidimus ; an ergo valor *duorum*,
trium aut *quatuor aureorum* sufficiet ?
Nec hoc tutò & cum solido fundamento
asseritur ; quia, quanticunque momenti,
sint bona fortunæ ; semper manent inferioris
ordinis, quàm vitæ ; adeoque vitæ salutique
humanæ æquiparari non possunt.

OPPONES. Neminem stringit lex *justitiæ*
vel etiam *charitatis*, ut sinere debeat
auferri res suas sæpe magnâ industriâ
comparatas, & ad competenter atque
frugaliter vivendum, sustentandamque
familiam suam necessarias, ut iniqui rap-
toris vitæ parcat, qui non tam est in ne-
cessitate, quàm perversa voluntate con-
stitutus. Ergo *Ec. Resp. Neg. Antec. quòd*
ad utramque partem. Justitia enim vetat
defensionem occisivam, *non servato moderamine*
inculpatæ tutelæ : jam verò occidens
invasorem boni temporalis, haud servat
moderamen inculpatæ tutelæ : siquidem
illud moderamen, non solum postulat,
ut non adhibeatur major defensio, quàm
opus sit ad repellendum adversarium ;
verùm etiam præsertim requirit ; ne
defensio fiat cum offensione seu læsione
proximi, in re altioris ordinis, sicuti
contingit in nostro casu ; ubi pro re,
fortè uno alteròve aureo valente, adimeretur
raptori vita nedum corporis, sed & salus
animæ : à fortiori autem *Charitatem*
violat, qui hujusmodi invasorem trucidat :
cum enim quisque teneatur proximum
suum diligere, sicut semetipsum ; quis non
intelligat, illum mortaliter peccare
contra præceptum charitatis, qui

A Hochkirchen, Esbica Christ. Pars I.

pro conservanda re vili & transitoria, nedum
eriperet raptori vitam nunquam restituendam ;
sed & eundem præcipitaret in gehennam.

INST. V. im. vi repellere, omnes leges
& omnia jura permittunt, ut dicitur in
cap. Dilecto. De sentent. Excom. in 6. At-
qui invasor vim adfert, ut supponitur.
Ergo. RESP. imò. Argumentum probare
nimium, adeoque nihil. Profectò, si argu-
mentum istud indistinctè procederet ;
concludi deberet, quòd non solum pro
conservando vel recuperando *uno aureo*,
sed etiam *pomo*, licitum esset occidere fu-
rem, quod nemo sanæ mentis dixerit.
Igitur RESP. 2dò. Licitum quidem esse
vim vi repellere, sed vi ordinatâ, & per
media licita, qualis non est occisio, sicut
nec *mendacium*, ut enim occisio foret
medium defensionis licitum ; deberet actio
offensiva raptoris vel invasoris, pariter
esse conjuncta cum cædis periculo ;
alioquin enim defensio longè excederet
invasionem, si fur invaderet tua bonâ,
tu verò ejus vitam.

REPLICABIS. Ex praxi hujus scrupulosis
sententiæ, resultaret ; quòd optimus quisque,
qui infinitis curis & laboribus sibi bona
acquisivit : patere deberet nequissimorum
hominum injuriis, furtis, & rapinis,
cum ingenti Republicæ perturbatione.
RESP. *Neg. illatum.* Justitiæ enim publicæ
incumbit, sedulo invigilare, ut ad terrorem
aliorum, fures, prodelicti qualitate, puniantur,
& malis hominibus civitas expurgetur.
Quòd, si verò quid curam & vigilantiam
Magistratûs interdum effugiat ; id rarius
est, & per accidens contingit, adeoque
attendi non debet. Adhæc ; si cuivis
permissum foret, invasorem occidere, &
in propria causa agere partes judicis,
testis, accusatoris, imò & tortoris ; utique
gravior perturbatio in Republica oriretur.

Q q

UR-

URGEBIS. Si vetita foret occisio rap-
toris bonorum temporalium, foret ideo ;
quia non est proportio inter vitam & bona
fortunæ : jam autem hæc ratio nimium
probat ; quia exinde evinceretur , inor-
dinatè agere iudices , quando fures morti
adjudicant ; eò quòd inferrent pœnam non
proportionatam delicto. **NEC DICAS :**
discrimen esse , quòd unum fiat publicâ ,
& alterum autoritate privatâ ; culpa enim
supponitur utrobique eadem, nec pœna mi-
nuitur per hoc , quòd autoritate publi-
câ infligatur , quin potius augetur ; eo
quòd ei accedat ignominia supplicii pu-
blici.

RESP. Singulis non esse indulgendum
quod Magistratui à Deo potestatem seu
gladium , ad animadvertendum in faci-
norosos habenti , est concessum. Igitur ;
quia publica Magistratûs autoritas , in
hunc finem est constituta , ut bono pu-
blico invigilet , pacem & tranquillitatem
inter cives procuret ; unicuique , quod
suum est , reddi & conservari faciat ; &
ea crimina puniat , quæ pacem publicam
perturbant , qualia sunt : rapina , furtum ,
homicidium & id genus alia ; idcirco Prin-
ceps aut Magistratus , gladio munitus ;
non tam suâ , quàm Divinâ autoritate ,
plectit fures , pro delictorum atrocitate ;
id quod homini privato nullibi concessum
legitur. Et quanquam non sit proportio
inter vitam , quæ furi eripitur , & inter
temporalia bona , quæ abstulit ; est ta-
men proportio inter tranquillitatem pu-
blicam , quam Magistratus intendit , &
vitam , quam furi , tanquam noxio Rei-
publicæ membro , adimit ; quinimò ,
tranquillitas publica , longè præstantius
bonum est quàm vita unius hominis pri-
vati. Quòd facit : quòd *physicè* loquendo
inter unum & quinque boves , non sit
proportio ; & tamen juxta legem *Exodi*
22. fur unius bovis , per iudicem dam-

nari potuerit ad restituendos quinque bo-
ves , pro uno ablato ; item quatuor oves ,
pro una. Quia enim reprimenda erat etiam
in veteri lege , hominum alienis bonis in-
hiantium cupiditas ; ideo Divinâ volun-
tate constitutum fuit , ut fur unius bo-
vis , in *quintuplum* condemnari potuerit :
adeoque ; licet non fuerit ibi proportio
rei ablatæ & restituendæ , erat tamen pro-
portio inter furtum , quâ perturbativum
pæcis publicæ , & inter pœnam inibi præ-
scriptam. Ex quibus liquet : publicam Ma-
gistratûs potestatem , cui competit ,
justitiam *vindicativam* exercere , & ulto-
re gladio animadvertere in facinorosos
Reipublicæ exitiales ; non iis coarctari
limitibus , quibus singulorum privatorum
facultas circumscripta est. Unde *noster*
Eruditissimus P. Aurelius Piette. loc. cit.
meritò.

COLLIGIT Imd. Standum esse pro ge-
neralitate Præcepti : *Non occides.* quam-
diu idonea exceptio non probatur. *2d.*
Juxta Doctrinam SS. *Augustini & Thomæ* ,
non esse licitum ; furem , rem ablatam
domi suæ possidentem interficere ; licet
alioquin vitâ *juris* vel aiâ *facti* recupe-
rari nequeat. *3tid.* Te non posse interimere
litigatorem iniquum , qui per calumnias
& falsos testes , conatur in iudicio , te
rebus tuis spoliare. Id quod satis eratur
ex censura propositionis *8ve.* ab *Alexan-*
dro VII. damnatæ , quæ sic sonat : *licet*
interficere falsum accusatorem , falsos te-
stes , ac etiam iudicem , à quo iniqua cersè
imminet sententia , si aliâ viâ , non possit
innocens , damnum evitare. Confer latius
prælaudatum *P. Piette loc. cit.* Porro hæc
nostram sententiam contra Lessium egre-
gie tuetur *Paulus Voet* libro singulari *De*
Duellis licitis & illicitis. cap. 27. ubi su-
pra *cap. 24.* pariter nobiscum probat , pro
defensione pudicitæ , non licere per se
loquendo , occidere violatorem.

Quæ

QUESTIO 37. Num pro defensione honoris seu famæ, liceat occidere aggressorem? Laxiores Casuistæ, quos citat *Diana. p. 5. tract. 4. Resolut. 11. & p. 2. tract. 15. Miscell. resolut. 15.* propositam quæstionem affirmativè resolverunt; verum post damnatas à Sede Apostolica propositiones infra adducendas, ex rationum gravissimarum momentis.

50. RESP. Nunquam licere viro nobili, etiam *Principi*, aut *militari*, ad honoris aut famæ conservationem, aggressorem occidere. Ita post *Sotum*, *Bannes*, *Molinam*, *Vasquez*. *Turrianum* & alios, quos citat *Lugo. Tom. 1. De justit. tract. 1. disp. 10. sect. 10. n. 190. P. Franciscus Henno. in Decal. Disp. 5. q. 4 art. 7.*

Hanc sententiam præprimis tenuit *Magnus Pater Augustinus* tantoperè, ut supra ostensum, à cæde humana abhorrens. *lib. 5. De civit. Dei. cap. 17. inquit: Non sic pro magno haberi debuit honor humanus, quia nullius est ponderis, fumus. Ut meritò dixerit Vasquez: contrariam sententiam, sapere Gentilismum.*

Ratio à priori & peremptoria est; quia occisio vel respectivè percussio privata, numquam culpâ vacat, nisi fiat ob necessariam vitæ aut alterius rei, magni momenti, defensionem, quam aliter servare nequeas, cæteroquin enim non tam erit innoxia defensio, quàm vindicta & culpabilis offensio, nunquam permessa, privato. Jam verò, in casu nostro, occisio vel etiam percussio, non conducit ad conservationem vel defensionem honoris [quia acceptâ alapâ vel contumeliâ, honor in vulgi opinione, jam labefactatus est] sed duntaxat deservit ad acquirendum vulgò novum honorem, quatenus quis egregiè, juxta, corrupti sæculi, loquendi morem, generoso pectore, vindicaret acceptam injuriam, quod utique viro, Christi mansuetudinem sequen-

ti, & *Matth 5. prædicanti: Orate pro persecutoribus & calumniatoribus vos.* Non congruit; licet leges civiles; humanæ fragilitatis in dolem considerantes, parcendum ei, non abs ratione censeant, qui justum non potuit temperare, seu vincere animi sui honesti dolorem. Profectò non omnes capiunt, assertoris nostri, non *hominis* solùm, sed & *Dei*, perfectissimam exhortationem, *Matth. 5. Orate &c.* Orare pro persecutoribus & calumniatoribus; ad apicem Christianæ spectat virtutis, & majoris meriti est; aut persecutoribus aut calumniatoribus, pro re nata, resistere, nullo jure vetitum. Redeundo ad argumentum.

Rem cape exemplo ad hominem. Fur tibi abstulit centum aureos, quos in flumen abjecit: nunc, si furem trucidares, posses ab alio accipere aureos totidem. Possèsne sine crimine vindictæ, furem interimere? Non sanè. Qua igitur ratione occidere posses, per atrociorè vindictam, illum; qui tibi contumeliam intulit?

Neque valet argumentum à simili: de fure quem fugientem insequi, & pro re nata occidi posse, supra (ex aliorum sententia) diximus. Nam res tua, ut supponitur; adhuc in individuo, eadem numero, apud furem existit, ac ideo tunc percussio vel occisio est medium utile, imò necessarium, ut rem tuam à fure extorqueas: ad verò in nostra hypothesi, in vulgi opinione, honor tuus jam labefactatus & ablatum est, ut insecutio, percussio, vel occisio non sit ullo modo utilis sive ad honorem perditum, viâ juris naturalis recuperandum, sive obtinendam satisfactionem. Aut fortè, à te percussus vel occisus novo te afficiet honore, vel contumeliam refarciet?

Quid? (Inquies) si res mea ablata non amplius reperiat apud raptorem, nonne

ne possum mihi ex bonis ipsius, compensatione consulere, si officio judicis nequeam consequi indemnitate? **RESP.** Posses *te* hac viâ quærere indemnitate, quia ninirum sic accipis rem ipsius, non quatenus, id ei malum est; sed quatenus, tibi bonum debitum est: at verò in casu posito, nil prorsus accipis à contumelioso, sed eligeres occisionem ipsius præcisè, quatenus pro vindicta ipsi malum adfers, absque tuo commodo. Vides ergo palmarem disparitatem.

Confirmatur allata ratio. Si tibi liceret occisio in casu posito, liceret utique ideo, quia non posses aliter honorem tuum conservare vel recuperare: atqui hoc est falsum; quia per occisionem infaustis, non habetur, quòd ea, quæ dicta sunt vel facta, sint falsè dicta vel injustè facta; sed quòd fueris impatiens, vindictivus & pro bono inferioris ordinis, quòdque *civiliter* reparari potest (cujusmodi est honor aut fama) intuleris alteri malum superioris ordinis, scilicet mortem, contra quam nulla supersunt remedia.

51. **OPPONES** imò. *Melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ. Proverb. 22.* Atqui propter divitias conservandas, licet occidere infaustum, ut supra conclusum, ergo &c. **RESP.** *Dist. mi* Atqui propter divitias conservandas, licet occidere infaustum, *regulariter*, & dum aliter recuperari possunt; *Neg.* in casu singulari, & dum alioquin penitus recuperari non possent. *Transfert. Vide supra dicta. n. 49.*

OPPONES 2dò. *Fac:* quòd quis militi strenuo exprobrat pusillanimitatem, ignaviam vel imperitiam in armis contrectandis. Nòne hæc injuria præsertim publica, & in opinione adstantium commilitonum, gravis, reparari poterit per alterius occisionem? **RESP.** Nequaquam. Aut enim impetitus, ab aliis dignoscitur tanquam miles cordatus & rei militaris

peritus, vel non? Si primum; nihil operabitur *alterius* exprobratio; nisi, quòd ab audientibus *pro calumniatore* habeatur. Si secundum; parum aut nihil nocebit, sicque frustra ad arma recurret, cum succumbere possit. Usuvenit hinc monitum politico-morale *Maximiliani Del fredro:* *Aut fortior te læsit aut imbecillior si imbecillior; parce ipsi: si fortior; parce tibi.* Adhæc: aut læssitus, confestim, non præparatum trucidabit calumniatorem; & hoc etiam inter militares, nec gloriosum, nec impunè habetur: vel provocabit ad duellum; in quo cerebrina & diabolica consistit plurimorum gloria: verum & hoc semper illicitum est, atque execrandum, prout infra fusiùs exponetur, à n. 73. usque ad 83.

DICES. Exinde sequeretur; quòd vir honestus non posset contra calumniatores, famam suam tueri. *Resp. Neg. Assumptum.* Poterit enim coram legitimo iudice, per juris remedia, injuriarum agere, calumniatorémque cogere ad *Palinodiam*. Quòd si autem accideret, quòd vel ob defectum probationum, vel aliam ob causam, non posset quis honoris umbratilis integritatem recuperare, dicat cum Apostolo: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ. 2. ad Corinth. 1.*

52. *Fac* fiat igitur *Puffendorsius lib. 2. De J. N. & G. cap. 5. §. 3. pag. mibi 253. & sequenti*, sic garriens: *ob ipsò, dum quis sese hostem mihi profiteretur, id quod fit, quando injuriis me læssit, dat mihi, quantum in se, adversus se, licentiam in infinitum. Ac tunc demum reverè, vita redderetur infociabilis, si licentie resistendi, aliquis terminus statueretur inter eos, qui naturali libertate vivunt. Qualis enim esset vita, si alter me semper modicis infestare verberibus seu injuriis pergeret, cujus malitiam alià ratione reprimere non daretur, nisi morte ipsi intentatà? Cum enim*
socio-

socialitas ad salutem uniuersorum spectet, non sunt eiusmodi leges fingendæ, per quas modestissimo cuique semper misero esse, necessum foret, quotiescunque pravo cuiquam, jus naturæ violare placeret. Pari halitu foetido, loquitur Author iste loc. cit. §. 12. ibi: *In statu naturali (inquit) non posset ab aliquo exigi patientia etiam modica injuriæ præsertim continuatæ, quò minus per extrema quæque repellatur.* Unde supra concludit: *absurdè, in societate humana statui necessitatem perferendi injurias.*

Quis sensatus, non palpat manibus, Puffendorfiæ licentiæ, in infinitum extensæ, absurditatem? Cæterum, sicut tranquillitas societatis humanæ postulat, ne cuiuis liberum sit, pro famæ suæ defensione, privatâ vindictâ, interimere calumniatorem (quia exinde innumeris cædibus turbaretur societas humana) ita ejusdem prosperitas exigit, licitam esse defensionem ac reparationem famæ quasi publicam, quæ scilicet fiat vel auctoritate Magistratûs, vel illius, qui in statu naturali, familiæ moderandi est, quatenus hac viâ, calumniandi licentia castigetur. Ex doctrina hætenus tradita.

§3. DEDUCES IUD. Contra Cardenam. in crisi Theologica. Dissert. 21. cap. 2. art. 4 & novissime P. Ignatium Schwartz, in institutionibus juris universalis Naturæ & Gentium. part. 1. tit. 4. De Officiis hominis, erga seipsum. §. 4. occisivam famæ defensionem, nullo casu, jure naturæ, fore permissam, adeoque hujusmodi defensionem, nedum practice, sed & speculative loquendo, fore illicitam; prout sat manifestè insinuat damnatio propositionis sequentis facta ab Innocentio XI. Fas est viro honorato, occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit. Idem quoque dicendum, si quis impingat alapam vel fuste percutiat, & post impactam alapam vel istum

fustis, fugiat. Quorsum & collimat hæc ab Alexandro VII. proscriptio propositionis: *Est licitum Religioso vel Clerico, calumniatorem gravia crimina de se vel de sua Religione spargere minantem, occidere; quando alius modus defendendi non suppetit.*

Neque DICAS cum Cardena, quem sequitur P. Ignatius Schwartz loc. cit. quòd non sit proscripta licentia occidendi invasorem famæ, spectato scilicet jure naturali negativo seu permissivo, & in casu: quo honor aliter non servabilis, per occisionem invasoris verè possit defendi. De jure enim naturali & negativo inquit. P. Schwartz nihil memorat propositio damnata.

Contra enim est. Nam, si jure naturali negativo, licitum foret interimere calumniatorem; æquè parum Pontifex damnasset allegatas propositiones, quàm parum damnaverit; licitum esse, occidere aggressorem vitæ, vel furem nocturnum, quod jure naturæ permissum, sed non præceptum, ut postea dicemus. Parum igitur officiosa parùmque propriis ejus dictis cohærens est interpretatio Patris Schwartz, & metuo, ne sibi, quam refutare aut declinare contendit, attrahat censuram, personati Paschalis, in litteris Provincialibus. Dialago. De distinctione probab. in speculat. & pract. fol. 396. Proinde satius P. Schwartz inhæsisset sententiæ P. Illung confratris sui tract. 4. disp. 3. quæst. 2. n. 69. sic discurrentis: *Undenam certum est, quòd calumniator sit illaturus injuriam, & nullo modo mutaturus mentem? Undenam est certum honoris dispendium, cum sepe contingat, ut calumniatori fides non habeatur, sicque crescat potius honor, quàm minuatur? Undenam est certum, quòd injuriantis cede, honorem suum quis defendat & non potius ledat ac diminuat? Sanè, cum ejusmodi cedes ordinariè latere non possit; occisor*

ob hanc ipsam cædem, de honore suo periclitatur, imò tanquam homicida, eundem perdit & probabilius etiam ob illud ipsum crimen, quod à calumniatore objiciendum sibi timuerat; siquidem curiositas humana, dum causam cædis indagat, faciliè in notitiam illius, aut fortè in suspicionem peioris, veniet; cum multa imminutione honoris illius, qui cædem patravit. Alias rationes vide supra n. 50. Quocirca, si non speculativè falsa, saltem *Metaphysica* est suppositio *Moline* & aliorum, quos sequitur *P. Schwartz* quòd quis nempe aliter, quàm occidendo non possit famam tuam recuperare: semper enim aliter famam tuam tueri poteris contra calumniatorem, quippe, cui incumbit probatio, uti ex *Azorio, Lessio* & aliis rectè observat *Tamburinus. lib. 6. Decal. cap. 1. §. 3. n. 6.* Hoc equidem damus; quòd, sicut in aliis: ita maximè in hoc nostro casu, indeliberatio & præcipitantia actûs, ex vehementissima commotione & passione iræ, justique doloris & indignationis sensu proveniens, non tantùm in foro poli persæpè excuset à peccato, restitutione, irregularitate, vel censura; sed etiam in foro fori à pœna ordinaria homicidii. Porro, ex communi *Doctorum*, absque piaculo, quis calumniam vel verbum injuriosum retorserit, dicendo: *mentiris. aut: sis ipse talis, quousque dictum probaveris.*

54. DEDUCES 2dò. Nequidem licere viro honorato, fuisse aut alapà, percusso, percutientem repercutere, quia illud non tam in defensionem, quàm vindictam fieret. Unde *Grotius. lib. 2. De J. B. & p. cap. 1. §. 10.* perperam quidem [uti & alibi solet] *consilium perfectionis*, cum lege aut præcepto confundens, fat orthodoxè dicit, à patienter ferente talem injuriam, potiùs augeri honorem, quatenus se excellenter patientem ostendit; ut

proinde immeritò parvus *Vitriarius*, magnum suum *Hugonem Grotium. lib. 2. instit. J. N. & G. cap. 1. §. 20.* corripit, his verbis: *Veram ejus Philosophiam (hac in parte utique Christianam) mos vite civilis non fert, neque propterea excellenter patiens dicendus est: nam quævis ferre, & à quovis; virtus non est, sed ignavia.* Cæterùm hoc rursum damus; quòd, si invalor ulterius percutere attentaret; invalor, ipsum repercutere possit, non tam in defensionem honoris, quàm corporis.

55. DEDUCES 3tid. Teneri etiam Ducem, aut virum nobilem, potiùs fugam capere, quàm occidere illum; à quo pugnis, baculo vel verbis injuriosis impetitur. Ratio est, quia etsi hoc videatur probrosum & ignominiosum hominibus sæculi vanitate imbutis; gloriosum tamen id est, apud Deum & Angelos. Itaque ut ait *Grotius. d. §. 10. n. 3. falsa hæc est ignominie opinio asperanda ab omnibus iis, qui virtutem & sapientiam sectantur; quia fuga ut supponitur, non suscipitur ex ignavia, aut neglectu officii; sed, quia ratio hic nullam fortitudinis materiam invenit.* Vide *Paulum Voet. libro singulari. De Duellis licitis & illicitis cap. 32.* ubi solidissimè probat, omni jure, prohibita esse duella, injuriarum illatarum causâ, aut honoris defendendi prætextu, suscepta.

56. Disputari hîc video, num is, qui absque gravi incommodo, fugere potuisset, solummodò peccet contra *charitatem*, an verò simul contra *justitiam*, si invalorem occidat? Hoc secundum vult cum aliis, *Lugo. Disp. 11. sect. 3. n. 55.* Primum verosimiliùs volunt cum aliis, *Lessius & Molina*, ex ratione; quòd injustus invalor, non habeat majus jus actum invadendo, quàm ante habuerit in invasum; ante autem non habuerit jus, quo

invasum obligare potuerit ad fugam ; proinde neque ex post, habeat. Ex quo sequi videtur, quòd, si invasus nolit fugere, utatur jure suo, proinde in hac hypothesi, in necessariam vitæ suæ defensionem, occidens invasorem, non peccet contra justitiam, sed duntaxat contra charitatem. Et sanè ; si, juxta ipsum *Lugonem*, injusta invasio prævisa, non possit quempiam obligare, ne domò exeat, quantumvis domi se continendo, posset præcavere vim & occisionem, injusti aggressoris ; qua ratione, injusta actualis invasio, titulo *justitiæ* obligare posset invasum, ad capestrandam fugam fortè parum honorificam ? Aut fortè majus jus competit invasori ad impediendum alterum à cœpto itinere, quàm ad cohibendum eum ab itinere incipiendo ?

57. *QUESTIO 4ta.* An & quanta sit obligatio se suæque defendendi ? *Hugo Grotius. lib. 2. De J. B. & P. cap. 1. §. 4. & §. 10. ac 13.* arbitratur : lege Evangelicâ, illicitam fore, sui bonorumve suorum defensionem, præsertim *occisivam*, eò quòd Christiani obstringatur ad patientiam juxta illud : *percutienti dextram, porrige sinistram quoque maxillam, auferenti pallum, da quoque tunicam.* Verùm supra jam meminimus, *Grotium* sibi interdum *antilogum* & aliunde obscurum, sæpius confundere *consilia* Evangelica cum *præceptis*, quòd & loco *cit.* facit. Dic ergo : quòd patientia illa sit *consilii*, non *præcepti*. Putat quoque *Grotius loc. cit. cap. 2. §. 10. n. 3.* defensionem cum interfectione, fore quidem licitam jure *naturæ*, at non *Divino*. In quo *Magnus* apud Catholicos *Grotius*, magnoperè errat, siquidem jure naturali, nihil permissum, quòd apud Deum, qui est author *naturæ*, permissum non sit, saltem, si de Divinis præceptis *Moralibus* non verò *judicialibus* aut merè cæ-

remonialibus loquamur. De hac quæstione, pleniùs actum supra *n. 49.*

58. Non minus cum *Grotio* hallucinatur *Puffendorfius lib. 2. De J. N. & G. cap. 5. §. 16.* dum pro regula statuit : quòd spectato jure *naturæ*, lædens det læso facultatem quandam moralem contra lædentem, *in infinitum*, id est : ut ait *Puffendorf. talem ; ut lædens nullum jus retineat, quo minus extrema quæque, ab altero, ipsi inferri queant.* Ex quo insulso principio idem author colligit *loc. cit. §. 12.* in statu naturali, nullam a læso, posse exigi patientiam etiam modicæ injuriæ, præsertim continuatæ ; quòd minus, per extrema quæque repelli possit. Quàm heterodoxa hæc sit doctrinâ, nemo sanæ mentis, non advertit. Quis enim dixerit : infinitam hujusmodi potestatem, lædentem lædendi, jure defensionis legitimo niti ? Cùm defensionis jus non possit censeri legitimum, nisi quatenus comitem habet moderamen inculpatae tutelæ ? Ut ut enim justa defensio non postulet æqualitatem inferendi mali *physicam*, postulat tamen *moralem* ; manetque penes lædentem, jus ne ob quamvis levem injuriam, extrema quæque in ipsum statui queant ; quin & charitatis lex, læsum obligat, ne sæviat ultra modum, illatæ injuriæ proportionatum.

Neque DICAS cum *Puffendorfo. De offic. hom. & Civis. cap. 5. §. 13.* Quòd ideo quidvis in lædentem perentare liceat ; quia à levidus injuriis, ad majores, hostis transire possit. Si enim hæc ratio valeret ; quævis, majoris mali, suspicio sufficeret ad truculentissimam defensionem.

59. Alii ejusdem sæcis scriptores, in errores, hac in parte, atrociores prolapsi conspiciuntur. Siquidem *Thomasius*, licet, *in sua jurisprudentia Divina. lib. 2. cap. 2. n. 136.* haud indefinitè, in omnibus

bus

bus legibus Divinis, necessitatis exceptionem admittat, & eatenus mitigaverit *Claudiani* sententiam, dicentis: *lib. 2. in Eutropio. Vers. 596. suprema pericula, semper dant veniam culpæ*, attamen, in quibusdam legibus Divinis, hanc statuit exceptionem: quod scilicet necessitas excuset à legis observantia. Sic (certum statuit) tyranno cultum publicum prohibente sub pœna mortis, Christianum non obstringi ad legis Divinæ observantiam, ex ratione hac: *quod exempla martyrum fir: heroïca & specialem instinctum Divinum præsupponant*. Parili halitu, loquitur *Kemmerichius. in Element. cap. 5. n. 74.* inquit: *in casu necessitatis, contra Deum non peccari, quod animus peccandi absit, & reluctante voluntate fiat, quod casu necessitatis admittitur: Deus autem animum ac voluntatem respiciat*. Quasi verò in quovis casu necessitatis, semper abesset, vel abesse posset peccandi animus, & non potius esset obediendum Deo, quàm hominibus *intrinsecè* malum præcipientibus. Porrò inspidissimè moralizat *Fleischerus in instit. J. N. lib. 2. cap. 2. n. 66. & 68.* asserens: *necessitatem aded non habere legem, ut licita sit transgressio etiam intentata in contumeliam Dei*. Siquidem [inquit] *inde nihil aliud sequitur, quàm quod homo melius faceret, si mortem præ conservatione vitæ, in hoc casu eligeret, haud tamen peccet, si conservationem vitæ præferat, cum propter imbecillitatem nature humane, omnino excusationem promereatur*. His præmissis.

60. Ad Quæstionem RESP. Jure Naturæ permissam quidem esse justam, id est servato debito moderamine, sui bonorumve suorum defensionem; nullam tamen, *regulariter loquendo*, proditam esse obligationem, se suave defendendi cum occisione injusti aggressoris. *Ratio est: quia licet sui, cum alterius inte-*

remptione, defensio, culpâ vacet, haud tamen *positivè* à Deo, ut authore naturæ, præcepta intelligi potest, alioquin enim statutum foret, quod latro vel fur, qui utique in statu lethalis peccati præconcepti reperitur, nedum corpore, *in terram*; sed & animâ, *in Gehennam* mittendus esset ab injuste invaso, quod nemo sana ratione dixerit. Quod facit; quod nemo teneatur uti favore sibi concessio; nemòque obstringatur vitam bonæ suæ defendere mediis tantoperè atrocibus & extraordinariis, puta: trucidatione invasoris, in æternæ damnationis discrimine, versantis. Alioquin sanè multi Sanctorum, sæpius in jus naturæ arietâssent, dum in virtutis meritum, interim potius, quàm injustos invasores interimere maluerunt. Vide quæ dixi supra n. 44. afferens verba *Divi Patris Augustini*. Negandum itaque non est, virtute heroicâ præditum esse, qui prodit, se fortiorem esse semetipso, & generosâ victoriâ, iram dictamini saniori subjicit. Confer *Sylvium loc. cit. art. 7. §. Queritur. 1.* ubi pro nostra sententia citat *Dominicum Soto, Bannes, Salonium & Molinam*.

DIXI: in *Resp. Regulariter loquendo*. Puta: dum è morte propria, alteri, v. g. Reipublicæ, uxori, liberis, &c. non exurgit grave damnum. Si.

PETAS. An saltem virgo non teneatur occidere illum à quo sibi violentum stuprum inferri metuit? RESP. aut abest periculum consensûs, aut adest; primo casu, laudabilius fecerit virgo, si vim sustineat, quàm ut in orcum transmittat veneris mancipium. Altero casu, occidere tenebitur aggressorem, ne anima magis cum offensa Dei, quàm corpus fœdetur, prout bene tradit *Dicasillo. De just. & jur. lib. 2. tract. 1. Disp. 10. dub. 5. n. 65.* Vide supra dicta. n. 43.

Contra Resolutionem nostram, Pseudo-

do-Ethici nostri temporis multa oggerant, quæ succinctè referam & refutabo.

61. AJUNT : *imò*. Gravem exstare obligationem salvandi vitam propriam, absque aggressoris iniqui interfectione, non leivabilem ; tum , qua jus naturale , quemvis obligat , ut per media licita , cujusmodi est aggressoris occisio , salvet vitam propriam. Tum ; quia natura non frustra nobis indidit instinctum nos defendendi , nec frustra dedit manus , ut arguit *Plutarchus*. Tum denique ; quia ordo charitatis postulat & præcipit , ut vitam propriam, qua nil in mundo præstantius , præferamus incolumitati alienæ. Ita ferè discurrunt : *Grotius. lib. 2. De J. R. & P. cap. 1. §. 3. Zieglerus. ad Grotium. ibid. Puffendorfius. lib. 1. cap. 5. §. 5. & ex his Vitriarius. justit. J. N. & G. lib. 2. cap. 1. §. 7. & 8.*

RESP. *Negando assumptum.* & quamvis : naturali jure obstricti sumus ad salvandam vitam propriam , etiam cum interfectione iniqui aggressoris , dum ex amissione vitæ propriæ , grave resultaret damnum vel præjudicium Reipublicæ , vel familiæ ; nihiloſecius tamen obstricti non sumus , ad præferendam vitam propriam , vitæ aggressoris iniqui , dum defensionis alioquin licitæ , omisso vergit in proximi , nedum temporale , sed & spirituale commodum maximumque propriæ virtutis meritum. Tametsi etiam natura manibus nos munerit , ad licitam nostræ defensionem , non tamen præcipit ; ut citra damnum tertii , iis utamur ad necem alterius. Neque porro ordo charitatis absolutè præcipit ; ut , extra casum mox positum , vitam propriam præferamus salutem alienæ , sed permittit duntaxat , nisi videlicet aliena incolumitas foret summoperè utilis aut necessaria bono publico , sive temporali , sive spiritali. Cæterum , non erraveris , sidixeris : in ordine charitatis præcepto , esse ,
A Hochkirchen, Ethica Christi. Pars I.

communicare extremè indigenti bona temporalia ; salutem item illius spiritali , cum periculo vitæ ; in casu necessitatis , succurrere : ordine verò charitatis *permisso* , esse casum , de quo procedit nostra assertio.

AJUNT *add.* Hominem non esse Dominum , sed duntaxat custodem vitæ ac membrorum suorum , adeoque ipsum tam parum posse se exponere periculo vitæ aut mutilationis , quam parum possit seipsum occidere vel mutilare. Pro Responsione
NOTA : præceptum , de non occidendo , fore *negativum* , obligans *semper & pro semper* , ut supra dictum , Præceptum verò , de conservanda vita , adhibendisque mediis ad illius conservationem necessariis , fore *affirmativum* obligans quidem *semper* , at *non , pro semper*. Itaque *Negatur conseq. ejusque probatio.* Cæterum ; licet homo non possit *directè* & positivè se exponere periculo vitæ aut mutilationis ; poterit id tamen interdum *indirectè & negativè* , permittendo se occidi vel mutilari , ob insignem commodum proximi , majusque virtutis propriæ meritum.

QÆSTIO *sta.* An & quatenus *Autochiria* seu sui occisio , sit licita ? *Indirectam* sui occisionem , interdum fore licitam ; habemus ex dictis. Occisio enim indirecta , nihil aliud est ; quam omisso , vel positio actionis , qua omisâ vel positâ , mors non intenta , aliunde consequitur. Ad quæsitum igitur

62. RESP. Injussu Dei , vitæ & necis Domini , nunquam licitam esse directam sui occisionem , ponendo scilicet actionem , aut de se ordinatam , aut positivâ intentione , directam ad sui necem. Hæc vera Catholicæque assertio est , quam Divus *P. Augustinus* contra Circumcelliones seu circuitores tradit , *lib. De Hæresibus. Hæresi 89. & lib. 1. De civit. Dei. cap. 20. & ex eo Doctor. Angelicus 2. 2. quæst. 64. art. 5.*

Ratio est ; quia , si proximum nemò privatà authoritate occidere potest , multò minus seipsum ; quilibet enim sibi ipsi maximè proximus est , & seipsum ad minus , ceu proximum , amare debet. Accedit ; quòd *suscidium* , nullo rationabili fine cohonestari possit ; & ab illo natura animalis abhorreat , & meritò : quia vita in bonis reputatur , mors autem censetur extremum malorum. Igitur *Autochiria* adverstatur proprio ac innato amori : amori item Creatoris , ratione Dominii , ipsi soli , reservati. Repugnat quoque justitiæ *legali* ; quatenus communitati demitur membrum ipsi natum.

63. Resolutio nostra *ampliatur* ; ut contra erroneam *Thomasi* opinionem , in ejus *Juris prud. Divina lib. 2. n. 74. & seq.* procedat ; etiam in casu ; quo quis certò prævideret , se deinceps victurum in probrum Dei : item in casu ; quo sciret ; sibi ab hoste vel tyranno , mortem inferendam , cum cruciatu intolerabili. *Ratio* est. 1. Quia Deo singulis momentis , mille suppetunt modi , probrum illud impedendi , & gloriam suam manifestandi. 2. Quia tametsi quis vitam sibi adimendo , impediret probrum , quod in Deum redundaret ; equidem non sequitur ; quòd hujusmodi actus esset bonus & licitus , quia ad hoc etiam requiritur medium licitum ; quale non est sui directæ occisio *intrinsecè mala*. 3. Quia voluntas Dei , non potest præsumi ; cùm opposita Dei voluntas , de non interficiendo seipso , sit revelata *Adbac* : Qui viveret in probrum Dei ; vel viveret , ex propria , vel aliena malitia : at neutrum , est motivum legitimum , ad mortem sibi inferendam ; alioquin enim obdurati in malo , & ob fidem orthodoxam , ludibriis expositi , licitè sibi mortem consciscerent.

DICES. Cum *Thomasio* apud *Puffendorf.*

De J. N. & G. lib. 2. cap. 4. §. 19. Talia est certus , quòd conservatio vitæ nec sibi nec aliis , sit profutura. Dein ; non semper plus boni , est in vita , quàm mali , in doloribus exquisitissimis.

CONTRA est. Quia , etsi per accidens , vitæ prolongatio , nemini utilitatem afferre possit ; nihilomagis tamen , mortis arbitrium , in hominis erit potestate ; quia hæc licentia per se loquendo , vergeret in maximum , tum creatoris , tum ipsius hominis ; tum denique societatis humanæ , præjudicium. Quò facit quòd præceptum naturæ *negativum* de *Autochiria directa* , fundetur nedum in præjudicio respiciente personam singularem , quod forsitan in aliquo particulari casu , cessare posset ; verùm maximè in *periculo præjudicii* communis ex tali licentia emergere nati. Quivisenim per imaginariam infamæ vel acerbioris fati apprehensionem & perturbationem & cruciatuum horrorem vivaciter præfiguratum , faciliè sibi persuaderet ; licere sibi mortem consciscere. Quocircà , cùm hæc lex fundetur , præcipuè in periculo præjudicii communis ; quod absolute & per se , etiam in casu particulari , permanet ; nullus unquam haberi potest finis rationabilis , quo objectum hujus legis prohibitiæ cohonestari possit , ut proinde natura *semper & pro semper* indefinitè hac suâ lege cunctos obstringat. Repete hic quæ in *Dissertatione Polemica. De jure Naturali , Divino , & humano. Anno 1728. Brune in Moravia impressa, sect. 3. §. 20. n. 227. de cessatione legis.* Dixi : scilicet ; quòd si causa finalis , in aliquo tantùm casu , aut persona particulari , videtur desinere ; nequaquam eò ipsò desinat lex obligare etiam respectu illius. Id quod latius probat *Zoësius. ad sit. De legib. Scitis & longa consuet. n. 38. Si.*

REPLICES : Quòd ad mortem damnatus , videatur tam Deo , quàm societati hu-

humanæ ac Reipublicæ periisse; nec ullius intersit, tantillo tempore, mortem anticipari, ad præcavenda opprobria, respectu sui suorumque immerita: item, ad se subtrahendum acerbissimis cruciatibus, quæis ferendis impar, in desperationem conjici posset.

CONTRA est: quia ob periculum præjudicii communis, tam Dei, quam societatis humanæ interest; ne quis sibi necem inferat, etiam ludibriorum & acerbissimorum dolorum antevetendorum causâ. Itaque *Thomasius* oppositum probare allaborans, veterum *Stoicorum*, in hoc passu, resuscitat delirium. Si.

URGEAS, dicâsque: non repugnare juri naturæ, seipsum interimere; casu quo malum morte majus, alioquin sustinendum foret, v. g. infamia, ærumnæ perpetuæ, cruciatus lenti &c. Neque id ipsum repugnare juri divino, casu quo, morti, adjudicatus, per judicem, Dei Vicarium, juberetur esse executor sententiæ, venenum sumendo, seipsum suspendendo, gladio pectus transfigendo &c. Neque repugnare juri communitatis, quæ ejusmodi membrum, per mortis sententiam, jam resecurit.

CONTRA est. Quia mors est extremum malorum, in Dei, non hominis, potestate positum. Dein, licet suicidium non repugnaret juri Reipublicæ; repugnat tamen juri naturæ & nativo etiam beluarum instinctui, dictitanti: neminem debere in seipsum sævire, sibi mortem conciliando. Neque hujusmodi potestas, à Deo indulta intelligitur Magistratui, ut facinoroso etiam homini mortis supplicium pro merito, imperare possit sui interemptionem. Si porro.

REPLICES iterum; & ab exemplis *S. Apolonie* Virginis ultrò in rogam proficientis; *Samsonis* dirutâ columnâ; *Eleazar* item, confesso elephante, seipsum

perimentium, argumentum ducas. RESP. ex & cum magno *Prtriarcha Augustino. lib. 1. De Civit. Dei cap. 21. Nec Samson aliter excusatur, quodd seipsum cum hostibus ruinâ domûs oppressit; nisi, quia spiritus latenter hoc jufferat, qui per illum miracula faciebat. & cap. 26. ibidem. Sed quædam (inquiunt) sanctæ femine, tempore persecutionis, ut insectatores suæ pudicitie devitarent, in rapturum atque necaturum se flumen projecerunt, eoque modo defunctæ sunt, earumque martyria, in Catholica Ecclesia, veneratione celeberrimâ frequentantur. De his, nihil temerè audeo judicare. Utrum enim Ecclesiæ aliquibus fide dignis testificationibus, ut earum memoriam sic honoret, divina persuaserit autoritas, nescio; & fieri potest, ut ita sit. Quodd, si enim hoc fecerunt non humanitus deceptæ, sed divinitus jussæ, nec errantes [scilicet vincibiliter] sed obediētes, sicut de *Samson*, aliud nobis fas non est credere. Cùm autem Deus jubet seque jubere, sine ullis ambagibus, intimat; quis obediētiā in crimen vocet? Quis obsequium pietatis accuset. . . . Qui ergo audit, non licere, se occidere; faciat, si jussit, cujus non licet jussa contemnere. Tantummodò videat, utrum divina jussio, nullo nutet incerto. Hoc dicimus, hoc asserimus, hoc modis omnibus approbamus, neminem spontaneam mortem sibi inferre debere; velut fugiendo molestias temporales, ne incidat in perpetuas: neminem propter aliena peccata, ne hoc ipso incipiat habere gravissimum proprium, quem non polluebat alienum: neminem propter sua peccata præterita, propter quæ magis hac vitâ opus est, ut possint penitendo sanari: neminem velut desiderio vitæ melioris, quæ post mortem speratur, quia reos suæ mortis, melior, post mortem, vitâ non suscipit. Hucusque Magnum Lumen Ecclesiæ. Igitur supponendum est: divino instinctu, mortem sibi conscivisse, quot*

quot *Sancti* vel *Sanctæ*, in Sacris scripturis, vel historiis Ecclesiasticis, commendantur, ut *Samson*. *Judic.* 16. *Eleazarus*. sub elephante. 1. *Machab.* 6. § 45. *Razia*, qui, ut refertur 2. *Machab.* cap. 14. senex, & magnanimus Judæus, se ab hostibus jam capiendum videns: elegit potius constantissimo animo, sibi mortem inferre, quam indigna pati ab hostibus, in quos propriis manibus, sua intestina projecit. Quanquam hoc *Razia* exemplum, non probet *Doctor Angelicus*, eò quòd Patriæ prodesse non potuerit: *Divus* vero *P. Augustinus*, impatientiæ condemnet. *Lyranus* quidem hoc factum excusat velut patratum, per specialem Dei instinctum, ad exercendum heroicum actum fortitudinis. Ast in *Lyrani* sententiam, non videtur concedendum, eò quòd scriptura, *Judic.* 16. & 1. *Machab.* cap. 6. item 2. *Machab.* cap. 14. *Razia* generositatem ad mundanam gloriam referre videatur. Vide *D. P. Augustinum Epist.* 61 ubi de *Razia* dicit: *Non fuit iste vir eligendæ mortis patiens, sed ferendæ humilitatis impatiens.* Adde *Divum Thomam* 2. 2. quæst. 64. art. 5. ad 5. Porro, *S. Apollonia* in ignem profiliens. *S. Pelagia*, *Sophronia* & aliæ *SS. fæminæ*, quæ, ne stuprum paterentur, seipsas interemerunt; aut speciali Dei instinctu id fecerunt; aut certè, propter ignorantiam inculpabilem, in subtilitatibus juris *Naturæ*, generosæ actionis suæ, finem honestum respicientis, meritum non amiserunt. Confer. *Francisc. Sylvium* loc. cit. art. 5. pag. 412.

Exempla, quæ de *Lucretia*, *Catone* & aliis, Romanorum Fasti enarrant, & dilaudant, minimè probantur *Magno P. Augustino*, qui de *Lucretia* ob illatum sibi stuprum semet perimente lib. 1. *De Civit. Dei.* cap. 19 sic personat: *Lucretiam* certè *Matronam nobilem veterem-*

*que Romanam, pudicitia magnis efferant laudibus. Hujus corpore, cum violenter oppresso, Tarquini Regis filius libidinosè potitus esset; illa scelus improbissimi juvenis, Marito Collatino, & propinquo Bruto, viris Clarissimis & fortissimis indicavit, eosque ad vindictam constrinxit. Deinde fædi in se commissi ægra atque impatiens, se peremit. Quid dicemus? Adultera hæc, an casta judicanda est? . . . Si non est illa impudicitia, quæ invita opprimitur, non est hæc justitia, quæ casta punitur. . . . Quid si enim (quod ipsa tantummodo nōsse poterat) quamvis juveni violenter irruenti, etiam suâ libidine illecta consensit, idque in se puniens, ita doluit, ut morte puraret expiandum? Quanquam nec sic quidem occidere se debuit, si fructuosam posset apud Deos falsos agere pœnitentiam. Verumtamen, si foris ita est, falsumque est illud, quod duo fuerunt, & adulterium unum admisit, sed potius ambo adulterium commiserunt, unus manifesta invasione, altera, latente consensione, non se occidit insontem: & ideo potest à litteratis ejus defensoribus dici, non esse apud inferos inter illos qui sibi letum insones perpetrare manu. Sed hæc causa ex utroque latere coarctatur, ut, si extenuatur homicidium, adulterium confirmetur, si purgatur adulterium, homicidium cumuletur: nec omnino invenitur exitus, ubi dicitur: si adulterata, cur laudata? Si pudica, cur occisa? Ita de *Lucretia Augustinus*. De *Catone*! qui victoriam Cæsaris ferre non valens, seipsum interemit, idem *Magnus Pater* loc. cit. cap. 23. sic moralizat. De cujus [scilicet *Catonis*] factis, quid potissimum dicam, nisi quòd amici ejus etiam docti quidam viri, qui hoc fieri prudentius dissuadebant, imbecillioris, quàm fortioris a; in facinus esse consuerunt, quo demonstraretur non honestas turpia præcavens, sed infirmitas adversa non sustinens? Hoc & ipse *Caso* in suo*

suo carissimo filio indicavit. Nam si turpe erat sub victoria Cæsaris vivere, cur auctor bujus turpitudinis Pater filio fuit, quem de Cæsaris benignitate omnia sperare præcepit? Cur non & illam secum coëgit ad mortem.

An ergo neque Virgo se occidere potest, ne pudicitiam amittat? In tali casu virginem se posse perimere, non pauci olim arbitrati sunt, & his adhæsisse aut præluxisse videtur D. Hieronymus. in cap. 1. *Jonæ*. textu relato *caus. 23. q. 5. ibi: In persecutionibus non licet propria perire manu, absque eo, ubi castitas periclitatur.* Verùm, iterum præ sexcentis aliis, audiamus Augustinum. *lib. 1. De Civit. Dei. cap. 18. At enim (inquit) ne vel aliena polluat libido, metuitur? Non polluet, si aliena erit: si autem polluet, aliena non erit. . . . Quis eadem sanã mente putaverit se perdere pudicitiam, si fortè in apprehensa & oppressa carne sua, exerceatur & expleatur libido non sua? Si enim hoc modo pudicitia perit, profectò pudicitia virtus animi non est. . . . Neque enim eo corpus sanctum est, quod ejus membra sunt integra, aut eo quod nullo contrectantur tactu, cum possint diversis etiam casibus vulnerata, vim perpeti, & medici aliquando salutis opitulantes, hæc ibi factant, quæ horret aspectus. & sub finem: Quamobrem non habet quod in se morte spontanea, puniat femina, sine ulla sua consensione violenter oppressa, & aliena compressa peccato: quanto minus antequàm hoc fiat? Ne admittatur homicidium certum, cum ipsum flagitium, quamvis alienum, adhuc pendet incertum. Igitur, cum illa, quæ vi stupratur, mente virgosit (mens enim peccat, non corpus, & ubi consilium deest, ibi crimen abest) ideo mors exspectanda non occupanda. Confer Grotium. *De J. B. cap. P. cap. 19. §. 5. n. 4.* ubi in fine dicit, operæ pretium esse ut*

indagetur, quid sententiat hoc de re Augustinus *lib. 1. De Civit. Dei. cap. 26. & Epist. 61. & lib. 11. contra secundam Gaudentii Epist. cap. 23.*

Ob rationes supra adductas, contra Lessium & alios, concludendum est cum Francisco Sylvio *commentar. in 2. 2dæ. quæst. 64. art. 5. pag. mihi 412.* non licere se occidere vel occidi mandare, ne in hostis potestatem perveniat, à quo timetur cruciatus ingens & mors ignominiosa. Pariformiter contra Lessium. *De J. & J. lib. 2. cap. 2. dub. 6 n. 34.* statuendum est, non licere, saltem injussu Principis aut belliducis, pulvere nitrato, aut alias accendere navem, ne in hostium præsertim barbarorum, cum Reipublicæ damno, perveniat. Porrò, nemo ab hostibus captus examinatusque ad evitanda tormenta, quibus sufferendis se impari agnoscit; se interimere potest, ne arcana Reipublicæ sibi concredita, cum evidenti damno suorum concivium, prode cogatur.

Abolvendo quæstionem de Autochiria directè intenta, iterum audiamus Magnum Patrem Augustinum. *Neque enim frustra [inquit] lib. 1. De Civit. Dei. cap. 20. in Sanctis Canonis libris, nusquam nobis divinitus præceptum permissumve reperiri potest, ut vel ipsius adipiscendæ immortalitatis, vel illius carendi cavendive mali causâ, nobismetipsis necem adferamus. Nam & prohibitos nos esse intelligendum est, ubi lex ait, non occides; præsertim quia non addidit: proximum tuum: sicut falsum testimonium, cum vetaret, Falsum inquit testimonium non dices adversus proximum tuum. Non ideo tamen si adversus seipsum quisquam falsum testimonium dixerit, ab hoc crimine se putaverit alienum. Quoniam regulam diligendi proximum, à semetipso dilector accepit: quandoquidem scriptum est, Diliges proximum tuum tanquam teipsum.*

Porrò

Porro, si falsi testimonii non minus Reus est, qui de seipso falsum fatetur, quam si adversus proximum hac faceret. . . . Possitque non rectè intelligentibus videri non esse prohibitum, ut adversus seipsum quisque falsus testis assistat: quanto magis intelligendum est, non licere homini seipsum occidere, cum in eo, quod scriptum est Non occides, nihil deinde addito, nullus, nec ipse utique, cui præcipitur, intelligatur exceptus? Et quicumque (pergi Divus Doctor infra: cap. 22. hoc (scilicet suicidium) in seipsis perpetraverunt, animi magnitudine fortassè mirandi, non sapientiæ sanitate laudandi sunt. Quanquam, si rationem diligentius consulas; ne ipsa quidem animi magnitudo rectè nominatur, ubi quisque non valendo tolerare, vel quæque aspera vel aliena peccata, se ipse interemerit. Magis enim mens infirma deprehenditur, quæ ferre non potest vel duram sui corporis servitutem vel stultam vulgi opinionem: majorque animus meritis dicendus est, qui vitam æternam nosam magis potest ferre, quam fugere, & humanum iudicium, maximèque vulgare, quod plerumque caligine erroris involvitur præ conscientie luce ac puritate contemnere. . . . At enim multi se interemerunt, ne in manus hostium pervenirent? Non modò quærimus utrum sit factum? Sed utrum fuerit faciendum? Sana quippe ratio etiam exemplis anteponenda est, cui quidem & exempla concordant, sed illa Nō. quæ tantò digniora sunt imitatione, quantò excellentiora pietate. Non fecerunt Patriarchæ, non Prophetæ, non Apostoli: quia & ipse Dominus Christus, quando eos qui persecutionem paterentur, fugere admonuit de civitate in civitatem, potuit admonere, ut sibi manus inferrent, ne in manus persequentium pervenirent. . . . Quilibet exempla opponant gentes, quæ ignorant Deum; manifestum est, hoc non licere contentibus verum Deum. His igitur exceptis

(verba sunt ejusdem Magni Doctoris supra cap. 21. in fin.) quos vel lex justa generaliter, vel ipse fons justitiæ Deus specialiter occidi jubet, quisquis hominem vel seipsum, vel quemlibet occiderit, homicidii crimine innectitur.

Quòd si igitur cum *Thomasio* vel quocunque alio DICAS: habere posse in suicidio rationabilem finem, puta ad puniendum proprium crimen, ad impedienda majora plurave sua peccata, ad servandam continentiam se mutilando, ad vitandam pudicitie violentiam se occidendo, ex motivo virtutis heroicæ ac fortitudinis honestate se transfodiendo. RESP. cum *Magno Patre Augustino. cit. lib. 1. De Civit. Dei cap. 27. Utile putatur, ut se quisque interficiat scilicet ne in peccatum irruat, vel blandiente voluptate, vel dolore serviente. Quam causam si voluerimus admittere, eò usque progressa perveniet, ut hortandi sint homines tunc se potius interimere, cum lavacro sanctæ regenerationis abluti, universorum remissionem acceperunt peccatorum. Tunc enim tempus est cavendi omnia futura peccata, cum omnia sunt delata præterita. Quod, morte spontaneâ rectè fit, cur non tunc potissimum fit? Cur baptizatus sibi quisque parcit? Cur liberatum caput tot rursus vitæ hujus periculis inserit, cum sit facillimæ potestatis, illatâ sibi necesse, omnia divitare. . . . Porro, si quisquis hoc aggrediendum & suadendum putat, non dico desipit, sed insanit. . . . Hoc quia nefas est dicere, nefas est profectò se occidere. Nam, si hoc spontè faciendi ulla causa justa esse posset, procul dubio justior quam ista, non esset [scilicet ne quis in grandia peccata labatur] Quia verò nec ista est; ergo nulla est. Si.*

DICAS: Mortem licitè optari posse ob finem scilicet bonum, puta: ad vitandas hujus vitæ calamitates: ergo & posse inferri. RESP. Mortem debito modo obventuram

turam optari posse, non verò ut obventuram, modo indebito Sic Divus Paulus modo licito cupiebat dissolvi & esse cum Christo. Vide *F. Sylvium loc. cit. art. 5. pag. 411.* Ex dictis igitur.

RESULTAT falsum esse, quòd ad vitandum incendium, vel piratas hæreticos, vel Turcas infideles, possit quis ex alto se dare præcipitem, nisi saltem tenuis affulgeat spes evadendi. Hæc enim si affulgeat, præcipitatio nontam ad mortem, quàm fugam ordinaretur.

64. Porro, non obstantibus supradictis, omnium Doctorem calculo probata est sententia, quòd interdum licita sit indirecta sui occisio, ob causam honestam & legitimam. Sic ob fidei & orthodoxæ Religionis professionem, dum videlicet hoc urget præceptum, licitum est vitam suam exponere. Sic & vel charitatis, vel justitiæ præcepto [puta intuitu Parochi, ad servandam vel procurandam vitam proximi spirituale] licite quis subit mortis periculum. Quin & teste *Divo Thoma. 2. 2. q. 26. art. 5. ad 3.* justa causa subeundi mortis discrimen potest esse conservatio vitæ corporalis proximi, eò quòd bonum pietatis præstantius sit bono vitæ corporalis. Unde filius cum certo submersionis periculo, patri tabulam cederet. Inter justas indirecti suïcidiï causas, Doctores numerant conservationem pudicitæ, bonum disciplinæ regularis, majorem spiritûs perfectionem, item bonum publicum. Sic (ajunt) posset puella potius mori, & ab impudico amasio velle trucidari, quàm scædari. Sic Carthusianus in periculoso morbo, posset abstinere à carnibus, quarum esu curandus esset. Quia majus bonum est conservatio disciplinæ religiôsæ, quàm prolongatio vitæ. Sic & novitius nontenetur deserere religionem, nec Professus expetere dispensationem à communi Ordinis rigore, etsi alioquin subeat pericu-

lum morbi, vel vitæ certò abbreviandæ. Siquidem id non est sibi positivè mortem conciliare, sed non impedire quibusvis remediis, quod sæpe licitum esse, habemus ex historiade *S. Casimiro*. Sic porro potest quis seipsum pro Rege interponere medium globo trajiciendum; & licitum, imò sæpe obligatorium est militi vitam exponere & mortem potius oppetere, quàm stationem suam deserere, quia hoc fit intuitu boni publici, & autoritate publicâ. Confer *F. Sylvium loc. cit. art. 5. ad 2dum.*

65. Quòd si autem rationabilis & justa desit causa, qualis est charitas erga Deum; item: charitas vel justitia erga proximum; certum est; neminem etiam indirectè, se posse occidere, ad mortem suam proximè cooperando, aut illam permittendo, aut sese certo mortis periculo exponendo. Nam quotiescunque opus aliquod directè fieri illicitum; toties illud indirectè fieri prohibitum censetur. Quomobrem, lethaliter delinquant. qui gravi & periculoso morbo laborantes, noxia & vetita sumunt, ac exinde mortem sibi conciliant vel notabiliter accelerant: item, qui intemperanter victitantes, cum certò præviso, vel à peritis medicis prædicto mortis periculo, abdomen suum cibo potuve nimio farciunt. Confer *Dianam p. 1. tract. 2. resolut. 29.*

Mortaliter quoque peccant imperiti *funambuli, agitadores taurorum, gladiatores, Torniatores* aut hostilitudia equestria cum probabili mortis suæ periculo exercentes. *Cum probabili inquam mortis suæ periculo*, ut aliud dicendum sit de artis vel ludi hujusmodi probè peritis. Quia ratione non peccant saltem graviter, qui venenum sumunt, à vipera se sinunt morderi, aut graviter sese vulnerant, ut theriaci vel medicamenti sui alias sat probati & mox sumendi, efficaciam demonstrant.

tis.

Quia tunc censetur abesse periculum mortis. Vide *Dianam. p. 5. tract. 4. resolut. 38.*

Ex eadem ratione, à gravi piaculo non excusantur, qui in gravi & periculoso morbo constituti, detrectant adhibere remedia ordinaria & commodè parabilia, & iis neglectis se mori sinunt. Cùm enim non simus Domini, sed custodes tantùm vitæ nostræ: tenemur vitam nostram conservare mediis ordinariis & per se ordinatis ad vitæ conservationem, non item mediis extraordinariis valde insolitis multùmque difficilibus, aut *ob cruciatum*, v. g. abscissione brachii, tibix &c. aut *ob pretium*, puta medicinâ nimis sumptuosâ, habito respectu conditionis personæ. *Ratio*: quia præceptum conservandi vitam propriam, *affirmativum* est, ideóque non *pro semper*; sed certo tantùm tempore & modo obligat. Unde concludunt Doctores, puellam honestam & pudicam, posse medicinam & medicum repellere, sui que morbi curationem omittere, ne videatur & tangatur in partibus verecundis, eò quod nemo teneatur admittere curationem, à qua non minus abhorret, quàm ab ipso morbo aut morte ipsa. Huc pertinens est.

66. *QUÆSTIO 6ta.* Quænam poenæ in *suicidas* statutz sint? *RESP.* Præter poenam *fori divini*, æternæ scilicet damnationis: etiam *jure humano Canonico*, acerbissimæ statutz sunt poenæ in illos, qui voluntariè & deliberatè sibi mortem consciverunt. Tales enim privantur sepulturâ Ecclesiasticâ & omnibus Ecclesiæ suffragiis, ita, ut nec Missæ, nec vigiliæ, imò nec commemoratio in Missa pro ipsis fieri debeant. *Can. Tu dixisti 10. can. placuit. 12. caus. 23. q. 5. Jure Civili criminali.* invaluit, ut talium cadavera, furcâ è pedibus, vel alio inverso modo, suspendantur, in exemplum aliorum. Qua

de re, post alios criminalistas, videri potest *Farinac. in prax. crimin. p. 1 q. 10. n. 76. Et seq.* Si hîc incidenter.

67. *PETAS*: An testamentum ipsorum sit habendum ratum? Ante resolutionem.

SUPPONO: quòd *jure civili Justiniano*, non tantùm ad ultimum supplicium damnatorum, verùm & eorum, qui pro damnatis habentur, bona publicentur, veluti eorum; qui conscientiam capitalis criminis, mortem sibi consciverunt. *L. 1. Cod. De bonis eorum, qui ante sent. Et c.* Quancumquàm crimen sit probandum. *l. qui res. 3. §. ergo. 3. ff. eod. & ad defensionem, hæredes admittantur. dist. 1. 3. in fi.* Hoc præsupposito, occurrit quidem ratio dubitandi, quòd non videatur sanæ mentis extitisse, qui sibi lethiferas intulit manus. *Arg. l. Quidam. pen. ff. De condit. inst. ubi* habetur parum mentis compos, qui scripsit aliquem hæredem, sub conditione: *Si reliquias ejus in mare projecerit.* & rejecto hærede sic instituto, admittitur hæres *ab intestato*. Id quod multò magis dicendum videtur de eo, qui paulò antequàm sibi ipsi manus inferret, testamentum fecit. Dicendum tamen, ex ea causa tantùm, non posse dementia convinci. Quoties enim alicujus rei complures sunt causæ, non potest eidem una certa attribui. Potest autem ex variis contingere causis, ut quis sibi violentas manus inferat; puta: ex tædio vitæ, propter pudorem æris alieni; item, ob valetudinis adversæ impatientiam; aut ob furorem, aut jactantiam. Quibus casibus, si furor excipiatur, non est ratio, cur testamentum à *demente* factum dicatur. Unde dicenti, testamentum factum à non habente sensum, incumbit ejus rei probatio, & talium testamenta valere dicuntur *l. 6. §. ejus. ff. De injusto, rupto Et c. junctâ l. Eorum. 1. C. De bonis eorum, qui ante sent.*

68. Redeundo quæstionem principalem, NOTANDUM est; quòd illi, qui ex amentia, furore aut excessu melancholiæ hypochondriacæ, seipsum interemerunt; prædictis pœnis non plectantur. Contingere enim non rarò solet, ut ejusmodi vehementissimæ passiones furoris, tristitiæ, ita animum & phantasiam hominis occupent; ut usum rationis adimant, & hominem omnino insanum, amentem & consequenter peccati, adeoque & pœnæ illius, incapacem constituent.

69. Equidem, si constet, quòd sibi ipsi quis necem intulerit, dubitetur autem, an deliberatè, an verò ex amentia vel errore invincibili, factum sit commissum? jura volunt & Ecclesia observat, quòd talis sepulturâ & suffragiis Ecclesiasticis privatus sit: quia, sicut in aliis criminibus, ita etiam in hoc, inspicitur factum externum per se malum, censeturque voluntariè admissum & pœnâ statutâ dignum, nisi in contrarium adfit præsumptio vel probatio, qualis haurienda est ex hominis interempti probata vita, religione, probitate & scientia alias exhibita; ita ut exinde evincatur, nullatenus credibile esse, hujusmodi hominem, facinus adèò horrendum, deliberatè committere potuisse. Idem est; si écontra per viros prudentes aut alias omni exceptione majores doceri possit, quod is qui sibi lethales manus intulit, ob antecedentes animi vel corporis affectiones, fuerit amentia vel furori obnoxius.

70. Quòd si non constet, num quis seipsum occiderit; an verò ab alio occisus sit; vel casu præcipitatus, oppressus submersúsve fuerit? Censeri non debet seipsum culpabiliter occidisse vel præcipitasse, nisi magna & evidentia ejus rei indicia vel conjecturæ aliud suaderent. Nam, ut jurisperiti ad l. Neque natales. C. De probat. ajunt: non probat hoc adesse. A Hochkirchen, Ethica Christi. Pars I.

se, quod contingit quandoque abesse.

71. Cæterum, si is, qui voluntariè sibi ipsi mortem conscivit, ante expirationem repertus, vera contritionis signa dedit, poterit, imò si confessus & absolutus fuerit, debet in loco sacro, cum consuetis suffragiis sepeliri, prout ex praxi & doctrina Ecclesiæ; attestatur Diana. p. 5. tract. 4. resolut. 30. Quamquam in foro seculari forensi, propter talem pœnitentiam, non remittatur pœna legibus decreta, v. g. confiscatio bonorum: si reus delatus, metu ferendæ sententiæ, sibi mortem conciliavit, prout, liquet ex l. 1. & 2. Cod. De bonis eorum qui sibi mortem consciv. ubi Antoninus Imperator distinguit inter eos, qui conscientia delati admisi que criminis, metuque futuræ sententiæ, manus sibi intulerunt, & eos, qui dolore aliquo corporis, aut tædio vitæ, vel insaniam, vitam finierunt; decernendo: illorum bona à Fisco vindicanda esse, horum non item, sed hæredibus relinquenda. Ob materiæ connexionem, hîc libet agere.

De Monomachia seu Duello.

72. **D**Uelli nomine, in rigore Scholastico non venit quæcunque duorum rixa, neque singulare quodvis certamen inter duos ex condicto susceptum, sed: Singulare certamen, ex privatis causis, ab utraque parte spontè & ex condicto susceptum, designato loco & tempore ad occisionem, mutilationem aut gravia vulnera infligenda. Ita Eligius Bassæus, in floribus Theolog. pag. 246. Bonacina. Tom. 1. pag. 597. n. 2. & seq. & Moralistæ communiter. Sed OBSERVA, quòd designationem loci & temporis non tam requirant ad essentiam seu substantiam cuelli, quam ut duellantes incidant in pœnas, per Bullas Gregorii XIII. & Clementis VIII. statutas.

tutas in taliter dimicantes. Confer *Barbasam* in *Collectaneis* ad Concil. *Tridentinum* *sess. 25. De reformat. cap. 19.* constat enim duellum sive licitè sive illicitè posse committi, sine determinatione temporis & loci, veluti: si duo in rixa, subito ad arma decurrant; aut à latrone invasus, gladio se defendat. Minus accurate duellum definivit Vasquez *lib. 1. controversæ illustr. cap. 11. n. 36.* dicens, duellum esse *singulare certamen aut pugnam æquis legibus dimicantium.* Præterquam enim quod non omne duellum ex pacto aut mutua oriatur voluntate. Veluti, si Sicarius alium sese defendentem adoriatur; non omne duellum mutuo etiam consensu initum, æquis semper fit utrimque conditionibus, aut paribus armis. Ut cum quis nimiam suam fiduciam, pugione provocat cinctum fræmâ, aut pedes equitem; exercitatus pugil, alium gladiandi imperitum &c. Generica igitur & adæquata hæc est duelli definitio; scilicet; certamen duorum de victoria, citra formam belli decertantium. Hac enim definitione comprehenditur omne duellum etiam gloriæ causâ, exercitii gratiâ, aut lusûs ergo susceptum. Vide *Paulum Voet* *lib. singulari De Duellis licitis & illicitis. cap. 1. & seqq.*

Duellum aliud est solemne, aliud privatum. *Solemne* est: quod fit servatâ certâ formâ & solemnitate, circa tempus & locum securitatis privilegio munitum (vulgò, *campum francum*) adhibitis etiam *Patris*, qui passim *secundantes* audiunt. *Privatum* est; quod quidem etiam ex condicte, statutoque tempore & loco, absque aliis tamen solemnitatibus & citra securitatem loci, fit.

73 Regulari erloquendo, duellum utroque modo acceptum, nedum jure naturali divino, sed & humano, tam Civili, quam Ecclesiastico, prohibitum est; cò

quòd Deus, ut author naturæ, titulo creationis & conservationis, sibi soli reservaverit jus vitæ & membrorum; aliunde etiam duellum utriusque vitam & salutem æternam in discrimen adducat, & viam spatiosam pandat ad innumeras cædes, cum incredibili confusione, perturbatione & præjudicio societatis humanæ. Unde Concilium *Trident.* post canonem *Monomachiam. 22. caus. 2. q. 4.* in hæc verba statuit: *sess. 25. De reformat. cap. 19.*

„ Detestabilis duellorum usus fabricante
 „ Diabolo introductus, ut cruentâ corporum morte, animarum etiam perniciem lucretur, ex Christianorum orbe penitus exterminetur. Imperator, Reges, Duces, Princepes, Marchiones, Comites & quocunque alio nomine Domini temporales, qui locum ad Monomachiam in terris suis, inter Christianos, concesserint; eò ipsò sint excommunicati, ac jurisdictione & dominio Civitatis, Castri aut loci, in quo, vel apud quem, Duellum fieri permiserint, quod ab Ecclesia obtinent, privati intelligantur: & si *feudales* sint, *Directis* Dominis statim acquirantur. Qui verò pugnam commiserint, & qui eorum Patrini vocantur, excommunicationis ac omnium bonorum suorum ac perpetuæ infamiæ poenam incurrant, & ut homicidæ, juxta Canones, puniri debeant. & si *in conflictu* decesserint, perpetuò careant sepulturâ Ecclesiasticâ. Illi autem, qui consilium in causa Duelli, tam in jure, quam facto dederint, aut aliâ quacunque ratione ad id quempiam suaserint; nec non *spectatores*; Excommunicationis ac perpetuæ maledictionis vinculo teneantur, non obstante quocunque privilegio aut consuetudine etiam immemoriali.” Ubi.

OBSERVA *Imò.* Eum, qui moritur ex vul-

vulnere accepto, si vivus è loco discessit aut aliò deductus vel portatus fuit, non esse privandum sepulturâ Ecclesiasticâ. *Busenbaum. lib. 3. tract. 4. cap. 1. dub. 1 in fine.* Quod verum, si vulneratus in duello, moritur post notabile interval- lum, v. g. post unum vel alterum diem. *Caraffa. De duello tract. 2. sect. 3. q. 19. n. 9. König. ad tit. De Cleric. pugn. n. 20. Ratio:* quia talis, licet decedat ex duello, non tamen in duello. 2dò. *spectatores ex occulto* non incurrere istas pœnas, cum non censeantur animare duellantes, aut iis autoritatem præstare. 3tò. Pœnas & verba *Tridentini* non habere locum, in pugna suscepta ratione justæ defensionis contra injustum invasorem. 4tò. Bono etiam publico, hoc genus certaminis sub- eunt, videri esse extra culpam, pu- ta: si quis cum hoste publico, ad evi- tandas Belli calamitates, congregiatur. Hoc enim non est tentare Deum, quod lex divina vetat, nec hostem tollere, est homicidii reatum lege vetitum committe- re, sed officio boni & cordati militis fun- gi. Itaque *Zoësius ad tit. de Clericis pug- nantib. in duel. n. 6.* cum aliis communiter non improbat duellum, quo unus cum uno, vel plures cum pluribus in singulare certamen descenderent, eâ lege, ut vi- ctoria sit penes illum exercitum, cujus pars vicerit, dummodò per tale duellum, victoria non magis redderetur dubia, quàm, si totus utrimque confligeret exer- citus. *Rationem dant.* Quòd si licitum est integros committere exercitus, multò magis licitum esse debeat, controversiam ad duorum aut paucorum certamen re- ducere, ut constat exemplo *Davidis & Goliathi* Quòd facit, quòd, ut refert *Zoësius. loco cit.* autoritate *Martini V. Pontificis, Carolus Andegavensis & Pe- trus Tarraconensis*, controversiam super regno *Siciliæ*, hoc modo sopire decreve-

rint; quamvis communiter ea res non ca- reat temeritate, dum summa rerum unius atque alterius periculo committitur. Fa- ciliùs tamen in militibus, duella cum ho- ste provocante suscepta, accedente au- thoritate supremi Principis, tolerari pos- sent; non tam vanæ gloriæ causâ, quàm ad ostentandam & quasi recommendan- dam totius exercitûs fortitudinem. Con- fer *Vasquez. controuv. cap. 49. n. 15. & 16. Azor. Instit. Moral. p. 3. lib. 2. cap. 5. q. 4.* Sic post *Zoësum* refert author li- bri inscripti: *les delices de pays-bas* quod Anno 1600. prope *Sylvam-Ducis*, viginti milites *Germani* provocati à totidem *Gal- lis*, adeò feliciter pugnaverint; ut ad unum omnes profligaverint, ipsorum tan- tum quinque desideratis. Quidquid sit, nos illicita arbitramur duella, si milites utriusque oppositi exercitûs, ex causa ostentationis virium se provocent & dimi- cent. Ratio est, tum quia finis hujusmo- di pugnæ est ineptus & vanus, cujus gratiâ non licet sanguinem humanum fun- dere (Vide cap. 1. *De Torneamentis*, ubi decisum; quòd vulneratò in torneamen- tis seu hastiludiis, concedi quidem debeat pœnitentia, id est, absolutio Sacramen- talis, mortuo tamen ex vulnere accep- to, deneganda sit Ecclesiastica sepultura) Tum, quia ideo suscipi posset duellum, ut patria, sine copiosiore sanguinis pro- fusione posset ab hostium copiis liberari. Verùm hujusmodi congressibus vix est ut diminuatur hostium incurfus aut vires frangantur, quia paucissimi inter se con- fligunt, nec cæteris spem, metumve conciliant. Vide tamen Clarissimum *Do- minum Paulum Voetoc. cit. cap. 11. pag. mi- bi 56.* ibi contendit; hujusmodi confi- ctus singulares iniri posse ad conservan- dam bonam famam fortitudinis in exer- citu hostili.

Non minus jure Civili tam veteri, quàm

quàm recentiore, prohibita sunt Duella. Siquidem *Constantinus M.* saluberrimâ Sanctione, cruenda spectacula omnino prohibuit. *l. hnic. C. De Gladiator.* ad quam legem *Brunnemannus* tradit, Duella ineuntes, *Læsæ Majestatis* Reos censerî, id est: simili poenâ plecti, ac si crimen *Læsæ Majestatis* commisissent. & recentiore jure, *Leopoldus Imperator*, poenam capitis statuit in illum, qui in duello alterum (saltem provocatum) occiderit; quæ constitutio in *Comitiis Imperialibus. Anno 1668.* ratihabita & confirmata fuit. Galliæ *Arrestis*, quilibet duellantium, cujuscunque sit dignitatis, gradûs, conditionis aut nobilitatis, ignominioso iubetur affici supplicio, ex quo effectum, quòd monstrum illud tantò magis jam quærat latere, quantò magis olim gloriabatur se prodere, teste *Diodoro Siculo. lib. 5. cap. 28.*

Pœnas Canonicas ex Concilio *Tridentino* recensitas, in solemniter duellantes, exasperavit *Pius IV. Anno 1560. Constit. incip. Ea quæ &c.* statuendo pœnas in Reos *Læsæ Majestatis* alioquin decretas, puta: inhabilitatis ad condendum testamentum &c. Quinimò, *Gregorius XIII. Anno 1582. Constit. Ad tollendum. & Constit. Illius vires. de Anno 1592.* itidem, *Clemens VIII.* pœnas illas prorogârunt ad duella *privata*, prout latius videre est in *Dicæomachia Seyboldiana. part. 2. & apud Reiffenstuel. ad tit. De Clericis pugn. in Duello* ubi n. 7. adducit tenorem integrum Bullæ *Clementis VIII.* Adde *R. P. Pauwels. in Tract. Theologico. De casibus reservatis. cap. 10. quæst. 2. n. 392. & seqq.*

Notant tamen Doctores passim, ad id ut prætractæ pœnæ incurrantur, requiri *imò.* Ut Duellum fiat ab utraque parte, *deliberatè & ex conditio*, seu ex pacto duellantium. *2dò. Cum designatione certi*

loci & temporis, adcò, ut si solus condicatur locus, & non tempus, vel tempus & non locus; duellum propriè dictum non sit, loquendo de pœnis, ipso jure statutis: prout cum communi aliorum, hanc probat, *Pignatelli. Tom. 9. Consult. 88. à. n. 87.* ex verbis constitutionis *Gregorianæ* supra citatæ, ubi præfatæ pœnæ statuuntur in illos, *qui ex conditio, statuto tempore, in loco convento, Monomachiam commiserint.* Ex quo Doctores Theologi & Canonistæ.

74. COLLIGUNT *imò.* Illicite quidem agi & peccari, non tamen duellum ita rigorosè dictum committi, proinde nec pœnis duellantium locum esse, in casu, quo quis injuriatus, præsentî irâ excandescens, vel vindictâ & rancore erga inimicum obvium, vel alia ex causa, inordinatè commotus, alterum ad pugnam provocat, & arreptis armis, statim congregitur cum illo. *Ratio est.* Quia ejusmodi pugna non fit *ex conditio*, nec *præfixo loco. & tempore*, ut non sit tam Duellum; quàm rixa & provocatio ad illam.

COLLIGUNT *2dò.* Non committi Duellum rigorosè dictum, neque pœnas duellantium incurri ab his, qui in loco ad pugnam minus apto, v. g. in Ecclesia, Aula Principis, vel etiam in convivio, saltu &c. contendere vel rixari incipiunt, & unus alterum, sine, vel cum determinatione certi loci, plateæ, v. g. vel prati, provocat, dicendo: *Veni foras.* vel: *excemus & dimicemus gladio, sclopeto &c.* ita tamen, ut durante calore iracundiæ aut vindictæ, nullo morali intervallo interveniente, illicò ad locum certaminis progrediantur & dimicent. *Pignatelli. cit. Tom. 9. consult. 88. n. 87. Riccius. in praxi rerum forens. Ecclesiastic. Decis. 634. Konig. ad tit. De cleric. pugn. in Duel. n. 10.* *Ratio est:* Quia si provocatio & pugna in uno continuo, ex subito iræ calore pro-

procedant ; non duæ , sed una moraliter actio censebitur , nec reputabitur pugna ex condicito & statuto tempore , proinde nec Duellum rigorosè dictum , sed potiùs rixa. Aliud esset , si quis ab aliquo inermi injuriâ affectus , diceret illi , quære enssem & revertere quàm primùm ; ego te reverfurum hîc expectabo. Ille enim qui loco statuto expectat adversarium , ex condicito cum eo pugnat , neque necessariam habuit pugnandi causam , cum potuisset aliò ivisse. Ille verò qui domum ivit petiturus enssem , non tenebatur reverti , quinimò in conscientia tenebatur domi manendo , hoc periculum evitare. Vide Gail. De pac. publica. lib. 1. cap. 16. Adde Fragos. part. 1. Reipubl. Cbrist. lib. 1. disp. 2. Less. lib. 2. cap. 9. p. 94. Voet loc. cit. cap. 33. pag. 172. ubi cap. 34. adducit motiva , contra duella , & cap. 35. ubi agit de remediis contra hanc rabiem.

Præterea , ad Duellum propriè acceptum , requiritur , ut fiat vel instituat cum periculo vitæ , seu tali pugnandi modo & armorum genere , ut pugnantibus periculum vitæ immineat Pignatelli. loc. cit. n. 92. Filiucius. Traët. 15. cap. 5. §. 5. n. 107. Ratio est : quia Duellum sub adeò gravibus pœnis prohibetur , ob grave periculum mortis , mutilationis aut vulneris , indeque subsequi natam animarum ruinam , prout indigatur : cap. 1. De Torneamentis. & ex supra allegato textu concilii Trident. ergo. Ex his.

RESULTAT ; non esse propriè dictum duellum pœnis prædictis subjectum , si fiat provocatio ad certamen , solis pugnis , virgâ , vel levi baculo , incundum , etsi per accidens , mors inde sequatur.

Pignatelli loc. cit. arbitratur etiam illos duellum propriè non committere , nec pœnis duellantium subjacere , qui non animo offendendi , sed honoris defendendi , provocant , vel provocati comparent ,

etiamsi ex condicito ac statuto tempore & loco , ad pugnam veniant , morali tamen cum certitudine & conventionem mutuâ , quòd neuter alterum sit læsurus.

Videtur quidem textus constitutionis Clementinae §. 5. obstare , quatenus ibidem sic habetur : *Nec non iisdem pœnis decreto & constitutionibus teneri eos , inter quos pactiones initæ sunt de dirimendo certamine , cum primum alteruter vulneratus fuerit , seu sanguinem effuderit , aut certus istorum numerus utrimque illatus fuerit.* Verùm textu illo tantum videntur illi comprehendi , qui quidem similibus cum pactionibus , animò tamen offendendi , vel saltem sine pacto vel intentione mutua , de non lædendo congregiuntur , & consequenter incerti sunt , an non unus ex determinatis ictibus , lethalis sit futurus : non verò concludi illos , qui ex intentione invicem insinuata , præcisè honorem defendere , & ad apparentiam , ut in Theatris fieri solet , aliquos ictus invicem laxare ; nullatenus verò se invicem lædere intendunt. Ut autem hæc Pignatelli , opinio , pro foro interno , valde probabilis appareat , & in praxi multum servire possit militibus eorumque Officialibus & Ducibus , qui non rarè ad Duellum provocare vel oblatum acceptare , pro necessariâ [ut ajunt] honoris sui defensione debent ; ne alias tanquàm pavidi despiciantur , vel nullam amplius paritionem haberent (nihilominus in foro externo , ubi judicatur secundùm externa , etiam taliter concertantes , obnoxii forent pœnis duellantium , prout fatetur ipse Pignatelli.

Cæterum ; si de vero & non ficto Duello , sermo sit ; certum est , illud etiam jure naturæ , pro tuendo honore vel ignominia vitanda , illicitè suscipi ; eò quòd Duellum sit medium ineptum atque inutile ad honoris defensionem , neque defen-

tensio honoris ex erronea vulgi & hominum, in omnem temeritatem projectorum, opinione; sed à publico prudentum judicio, sit haurienda; aliunde etiam facile suppetant legitima media honorem suum defendendi, maximè in statu civili, in quo per leges & legum pœnas, Duellônondéfenditur, sed amittitur honor; nec removetur, sed consciscitur ignominia; sive quis vincat sive vincatur. Adde: quòd nec in statu naturæ, desit quædam via juris, quasi publica, cùm non desit quædam subordinatio familiæ & consanguinitatis, & in statu etiam meræ libertatis naturalis, commodo honoris privati præponderare debeat bonum commune seu incolumitas humanæ societatis, quam præprimis læderet duellandi effrenis licentia Unde meritò *Alexander VII. Anno 1665.* hanc, ut scandalosam & exemplo perniciosam proscripsit propositionem: *Vir equestris ad Duellum provocatus, potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat. Sed.*

75. Quid de Duello *judiciali*, quod ad veritatem probandam, seu ad litem dirimendam, seu ad innocentiam demonstrandam, aut ad objecti criminis culpam expurgandam, utrimque suscipitur? *RESP.* cum *Zoesio loc. cit. n. 2. Sporer.* & aliis communiter; hujusmodi Duellum, omni jure, esse prohibitum & illicitum. Tum, quia hoc nihil aliud est, quàm exponere justam causam, uti & innocentis vitam, evidenti periculo, cùm æquè insons, ac Reus, possit in Duello succumbere, neque justior, sed fortior peritiórque soleat vincere. Tum, quia hoc est tentare Deum, quasi per ejusmodi crudele certamen cogeret Deum manifestare veritatem. Tum denique, quia hujusmodi iudicium à sacris Canonibus reprobaturum est. *Can. Vionomachia. caus. 2. junctò conciliò Trident.* ubi *supra.* Itaque, quisquis

bonis & honestis moribus imbutus est, meritò hujusmodi feralem pugnam detestatur ut temerariam, fallacem & everivam ordinis judiciorum, & justitiæ victimam Quòd facit; quòd plurimi, quorum causa bona & vera fuit, stolidissimo *Martis* arbitrio, pugnantem occuberint, & ejusmodi infamis aleæ jactu, vitam non tantum temporalem sed & æternam amiserint: uti & nequaquam in bello victoriam semper consequitur justa causa, quia non rarò, occulto Dei judicio, declinat ad eum, qui pessimam causam fovet, secundum illud effatum *Vitrix causa Diis placuit, sed victa Catoni* & hujus rei triste non ita pridem exemplum vidimus, ut nihil dicam de illo, quòd sacra pagina memorat *Jud. cap. 20.* Itaque Duellum semper est illicitum, nisi Deo jubente, aut pro causa Dei, aut orthodoxæ Religionis, vel bono publico, suscipiatur. Quam ob causam, justificatur Duellum quod 1. *Reg. cap. 12. David* inivit contra *Goliath.* item quod *Eduardus III. Angliæ Rex,* obtulit *Philippo VI. Valesio, Carolus V. Imperator Francisco I. Galliæ Regi, Carolus Ludovicus, Elector ad Rhenum, Comiti Turenio;* ac porrò *S Wenceslaus Dux Bohemiæ,* obtulit Duci *Curimensi;* in quo conflictu dicuntur *Angeli, Divo Wenceslao* arma ministrasse & dixisse: adversario: *Ne ferias.* Confer *Clariss. Dominum Paulum Voet, De duellis licitis & illicitis. cap. 10.* Si ergo

DICAS 1. Duellum esse intrinsecè malum ac jure naturali prohibitum, adeòque pro omni casu etiam salutis Reipublicæ, perinde esse illicitum, ac illicita est occisio innocentis etiam in casu interminati à Tyranno excidii. *RESP.* Duellum ex *sine privato causave profana,* fore intrinsece malum, non vero ex *sine publico causave gravissima* Deum aut Religionem orthodoxam respiciente. Si écontra.

DICAS

DICAS 2dò. Officiale bellicum aut virum equestrem ab altero ignominiosissimè lacescitum, non modò timiditatis notam, sed & famæ ac honoris posse jacturam incurere, nisi acceptaret Duellum, ac proinde ex hac causa gravissima, eò inculpabiliùs suscipi aut offerri posse, quò constat, ex leviori causa, scilicet ob conservationem bonorum fortunæ, licitam esse defensionem etiam *occisivam*.
 RESP. *Neg. assumpt.* & dico; jacturam famæ esse quidem graviorem, jacturâ bonorum fortunæ, in *Thesi* & *de se* loquendo, non verò in hisce circumstantiis, eò quòd Duellum sit medium *taminutile* (cùm honor aliter conservari aut recuperari possit) quàm *ineptum*, cùm, ut dictum, exinde honor non tam conservetur aut recuperetur, quàm deperdatur majorque ignominia contrahatur. Vide latè *Reiffenstuel loc. cit. n. 23. Et seqq.* Adde *Paulum Voet loc. cit. cap. 32.*

76 Licitum autem esse Duellum pro necessaria defensione vitæ, si videlicet mors vel periculum illius aliter vitari nequeat, cum communi docent *Mastrius. Disp. 11. n. 113. Lessius. lib. 2. De J. Et J. cap. 9. n. 8. Et 49. Pignatelli. Tom. 9. consult. 88. n. 36.* Ex ratione; quòd in tali casu, offerre vel acceptare Duellum, nihil aliud sit, quàm necessaria vitæ defensio, quæ omni jure licita est. Si igitur quis ab inimico vel adversario suo, vel alio quodam desperato homine his verbis impeteretur: *aut Duellum, more consueto, mecum ini, vel illicò te occidam, aut certè per alios te trucidari faciam* Tali casu, invasus utique poterit Duellum acceptare, imò & offerre illud, si (ut supponitur) aliter periculum declinare nequeat, puta: fugiendo, aut accusationem apud judicem instituendo. Consonat *Grotius. lib. 2. c. 1. §. 15.*

Pariter licitum est offerre vel acceptare

Duellum pro defensione rerum fortunæ magni momenti alioquin non recuperandarum. Si enim, ut supra ostensum, pro conservatione bonorum fortunæ magni momenti, servato moderamine inculpatae tutelæ, juxta plurimos, liceat interimere iniquum aggressioem; cur non liceret pro eorundem bonorum conservatione, cum iniquo aggressore vel aggressioem minitante, duellare? Confer *Castro-Palao. Tract. 6. Disp. 5. puncto. 7. n. 9. Lessium loc. cit. Dub. 8. n. 49. Nec.*

OBSTAT: quòd Duellum offerens vel acceptans exponat se periculo vitæ, quæ utique tanquàm bonum majus, præposterè postponitur jacturæ bonorum temporalium.

CONTRA enim est; siquidem talis absolute non postponit vitam bonis fortunæ, neque propter hæc, absolute eligit periculum vitæ; sed dubium duntaxat vitæ periculum tanquàm minus malum eligit, ad evitandam certam bonorum magni momenti jacturam, quod aliis casibus licitum esse vidimus.

QUÆRI posset, an licitum sit Duellum, si Magistratus duobus ad mortem, ob delicta condemnatis, illud eâ lege injungat, ut victor, vitæ gratiam habeat?

RESP. Quòd tali casu unicuique licitum sit arripere spem salutis, & alter alterum occidere possit. Cùm alteruter in alterum quasi constituatur minister justitiæ ad exequendam mortis sententiam, & sic auctoritate publicâ alterum occidat. Equidem, Magistratus id jubens, minus rectè Officio suo functus videtur, cùm satis fecisset (si unius supplicium sufficere videbatur) ut forte mandasset elegi moriturum, quemadmodum fieri solet in *decumatione*, cujus usus frequens in bello. Ita *Grotius. loc. cit. c. 15. §. 15.* cui contradicit *Zieglerus*, eò quòd id videatur involvere quandam Numinis & Divinæ pro-

providentiæ tentationem, cum sceleratioribus sæpe evasisse perfortem, experientiâ constet.

INDAGARI meretur, num omnes pœnæ per Concilium *Tridentinum* & supra citatas constitutiones Apostolicas in Duellantes decretæ, obtineant in Imperio *Romano-Germanico*? RESP. Tametsi jura allegata, *per se loquendo*, universum stringant orbem Christianum, attamen quò ad pœnas temporales, puta: perpetuæ infamix, confiscationis bonorum, privationis jurisdictionis &c. pleno rigore, non videntur usu recepta in *Germania* & partibus *septemtrionalibus*; testibus *Layman lib. 3. tract. 3. cap. 5. n. 4. Pirhing. ad tit. De Clericis pugn. in duel. n. 3 König. ad eund. tit. n. 19. cum Gobath & aliis*, id multiplici experientiâ & praxi probantibus. Vix enim constat, quem Duellantium, has subivisse pœnas. Dixi: quò ad pœnas temporales. Siquidem, quò ad pœnas spirituales, excommunicationis, privationis sepulturæ, beneficiorum; item inhabilitatis ad illa; dictas constitutiones esse receptas, nemo dubitat. Pro complemento & coronide hujus materiæ paucis agendum:

De Diffidatione privata.

77. **D**iffidatio, Gallicè: *desi* Ethymologia nomen traxisse videtur a vetusto Germanici idiomatis vocabulo: *Fehde Befehdung, anfeindung*. Ita, ut diffidare aliquem, idem sonet, ac provocare aliquem ad certamen. *Gall. Dester quelqu'un, lui donner un desi pour combattre*. Diffidatio igitur est: *fidei seu amicitix renuntiatio & inimicitix per quævis hostilia denuntiatio, propriâ auctoritate facta ab iis, qui superiorem in terris habent*.

Diffidatio natales suos debet turbulentis Imperii Romano-Germanici tempore-

bus, quæis neglectâ justitiæ administratione, invaluit *jus manuarium*. *Das Hauff-Kolben, oder Faust-Recht* Hoc jus injustissimum jam inde à tempore *Henrici IV.* anno ætatis suæ octavo, electi Imperatoris, & sub factioso quorundam successorum regimine, adeò sæva nactum est incrementa, ut *Germania* latronum spelunca effecta, à præstantissimis Imperatoribus *Rudolpho I. Alberto & Ludovico Bavarro*, ab hoc vitio expurgari nequiverit, aded, ut *Carolus IV. Imp. Aureæ Bullæ* conditor & *Romano-Germanici Imperii* stabilitor, satis se fecisse arbitratus fuerit, quòd jus illud *manuarium* non nihil restrinxerit in sua *Bulla aurea cap. 17.* statuendo; quòd *Diffidatio* ex causa gravi, absque dolo & fraude fieri debeat, nec intempestivè, sed tridud ante invasionem, publicè intimetur *Diffidando*, vel personaliter, vel in loco, in quo *Diffidandus* habitare consueverat, & ut de intimatione hac, per testes idoneos, plena fides & probatio haberetur. Itaque *Diffidatio* tempore *Caroli IV.* vel *Diffidantis* voce, vel litteris *Diffidatoris* fieri solebat, & varias *Diffidationis* formulas refert *Lebmannus*. in *Chron. spirens.* In ipsa *Diffidatione* intimatione, solebant certa suspendi signa inimicitix ostensiva, puta: *scope, tisiones, carbones*; ad significandum, quòd *diffidans* tantum mali *diffidato* adferre cogitaret, ut combustis ædificiis, cineres scopis converri possent. Improbum illud *jus manuarium* ansam dedit juri *Ganerbinaths* seu pactis *confraternitatis*, mutux successionis & defensionis, de quibus *Publicistæ*.

Tametsi autem *Diffidationum* usus, sub memoratis modificationibus, jure *Cæsareo*, tantisper permixsus fuerit; nemo tamen prudentium, abusum istum exitialem probavit unquam, ut meritò *Friedericus III.* hanc pestem necdum penitus

exterminare valens, eandem tamen temporariâ lege, *decennio* duntaxat duraturâ, anno 1486. in Comitibus *Francofurti* celebratis coercuerit; *Maximilianus* verò *imus*. in Comitibus *Wormatiensibus*, anno 1495. iudiciis Imperii melius ordinatis, penitus eliminaverit: cujus deinde sanctioni roboris firmitatem addidit *Carolus V.* in Comitibus pariter *Wormatiæ* habitis, anno 1521. In *der Ordnung des Landt-Friedens. art. 1. & 2.* item in Comitibus *Augustæ Vindelicorum* habitis, anno 1548. In *den Kayserlichen Landt-Frieden. art. 1. 2. & 3.* ac *Ferdinandus I. Caroli V. frater* in *Recessu Imperii. §. 45. & seq. Augustæ Vindel.* anno 1555. in his postremis Imperii constitutionibus, diffidatores tanquam fractores pacis publicæ, ipsò jure, in *Bannum* incidunt & hostes Imperii reputantur, quacunque dignitate fulgeant, inque eos, pœna *gladii*, decreta fuit, atque his pœnis etiam obnoxii sunt, complices, concipientes vel scribentes litteras Diffidatorias; itidem Magistratus, qui recipiunt Diffidatores, prout videre est ex *Recessibus Augustanis, de anno 1548. §. 3. & de anno 1555. §. 48.*

Affatim hæc actum de homicidio & mutilatione; superest, ut nunc dispiciamus, quid, cui, & quantum injustus occisor vel mutilator restituere debeat?

78. cùm ex homicidio vel mutilatione duplex nascatur damnum, alterum *personale*, quod est ipsius vitæ vel membri amissio, alterum *reale* seu temporale in bonis fortunæ, quod aut ipsi mutilato vel occiso, aut aliis ipsi conjunctis exinde confurgit; hinc duplex quoque homicidæ vel mutilatori incumbit obligatio, una, quâ justitiæ *vindicativæ*, pro morte aut mutilatione alterius, etiam præcisè, ut damnum *naturale* est, secluso scilicet omni damno temporali inde secuto, satisfacere tenetur; altera justitiæ *commu-*
A Hochkirchen, Ethica Christi. Pars I.

tativa, quâ occidens vel mutilans tenetur resarcire damnum illatum, secundùm æqualitatem justitiæ, idque in foro conscientiæ, secluso omni judicio forensi & sententiâ judicis.

Ut autem homicida vel mutilator restitutioni obnoxius sit; necessum est, ut peccarit contra justitiam. Nulla proinde occisio vel mutilatio facta ex justitia publica, vel in bello justo, aut ob necessariam sui defensionem, ullum restitutionis vinculum inducit.

79. Quòd, si provocatus ad duellum *ex conditio*, mortem aut vulnus alteri inferat, nihil tenebitur restituere. Etsi enim talis cædes sit quidem injusta *respectu Dei & Reipublicæ*; non tamen *respectu occisi*, qui juri suo cessit. *Molina Tom. 3. disp. 82. Lessius lib. 2. cap. 9. dubit. 21.* Quinimò, si duo spontè conveniant, aut se mutuo provocent ad pugnam, nisi occisus, fuerit deceptus in aliquo; occidens immunis erit à restitutione, eò quòd censentur implicite damna ex alterutris morte secutura, sibi condonasse *Francisc. Henno. Tract. 1. De restit. Disp. 6. q. 7. sub. fin.* Similis est ratio de iis, qui hastiludio, vel simili periculosâ exercitatione congregiuntur. Si enim servatis ludi legibus, unus alterum, sine dolo aut formali intentione occidendi, perimat; nulla eum tenebit obligatio restituendi, ex pacto remissionis, quod inter sic ludentes, saltem implicite intercessisse videtur, ut notat *Molina. Disp. 36. n. 4.* sed hoc de ludo, autoritate publicâ permissio (uti solet esse exercitatio artis gladiatoris) intelligendum est: aliud enim de ludo prohibito, in quo contra occidentem, pœna homicidii decerni solet, teste *Layman. lib. 3. tract. 3. p. 3. c. 6. n. 5.*

80. Cæterum plausibilior & verior sententia habet; ante judicis sententiam, neminem obligari ex justitia, ad ullam restitu-

stitutionem seu temporalem seu spiritua-
lem faciendam proiplo damno naturali ex
homicidio, mutilatione aut vulneratione
resultante, prout tradunt & probant Ju-
RISCONSULTUS. in l. ult. De homicidiis.
Gloss. in cap. 1. De injuriis Navarrus cap.
15. n. 22. & Petrus Navarrus. lib. 4. cap.
1. De restit. n. 80. Lessius. lib. 2. cap. 9.
dub. 23. & 25. Vasquez. De restit. cap. 2.
§. 3. dub. 6. Layman. cit. cap. 6. n. 2. alii-
que plurimi ab ipsis allegati. Ratio est :
Quia homo non habet vitæ membro-
rumve suorum dominium, sed Deus, conse-
quenter non homini per restitutionem, sed
Deo per pœnitentiam satisfaciendum est.
Dein; quia virtus justitiæ commutativæ
(quæ sola restitutionem præcipit) assen-
tialiter respicit æqualitatem inter jus &
jus, interque datum & acceptum; hinc,
ubi æqualitas inter aliqua jura constitui
nequit; cessat tota obligatio justitiæ com-
mutativæ & restitutionis. Proinde, cum
solum bona ejusdem generis & ordinis,
secundum æqualitatem inter se commensu-
rari possint; nemo tenebitur compensare
damnum in uno genere & ordine bono-
rum, per bona diversi generis & ordinis,
seu superioris seu inferioris, si in eodem
genere & ordine bonorum compensatio
fieri nequeat: jam verò evidens est, dam-
num naturale seu personale hominis occi-
si, vel mutilati, non posse commensurari
vel compensari per bonum ejusdem or-
dinis, nisi à solo Deo, qui occidit &
vivere facit. Ergo pro ipso damno natu-
rali, ex justitia, non est facienda restituo-
tio, neque per bona temporalia, cum
hæc sint longè inferioris ordinis, vita
enim & membrorum integritas, nullo
pretio temporali est æstimabilis, cum sit
diversi generis & ordinis, ut merito Ju-
RISCONSULTUS. l. ult. ff. De his qui ef-
fuderunt. dixerit: in homine libero, nul-
lam corporis æstimationem fieri posse. Ne-

que per bona spiritualia, cum hæc sint di-
versi generis & altioris ordinis. Pri-
mum locum enim in ordine bonorum,
tenet bonum animæ. 2dum. bonum vi-
tæ & membrorum 3tium. bonum famæ
& honoris. 4tum. bona fortunæ tempora-
lia. Fatentur tamen & suadent passim Do-
ctores, quòd, sicut judex in foro ex-
terno, justè imponit multam pecunia-
riam homicidæ vitæ donato, applicandam
occisi hæredibus; ita Confessarius in fo-
ro conscientiæ, debeat homicidæ impo-
nere opera spiritualia; puta: preces, elec-
mosynas &c. animæ occisi applicanda in
aliqualem compensationem, sive dein ea
sit facienda ex justitia sive solum ex chari-
tate & equitate naturali. Ut rectè con-
sulat Molina. tract. 3. Disp. 81. n. 10. ho-
micidam optimo & securiori modo posse
mortem occisi compensare, impartiendo
ipsi, & ejus loco, offerendo Deo tantum
de suis totius vitæ operibus, meritis &
satisfactionibus, quantum Deus novit esse
satis ad æquam compensationem Nec OB-
EST, quòd non constet, utrum ea suf-
fragia, defuncto forsitan damnato, pro-
futura sint. Sufficit enim, quòd non con-
stet, quòd prodesse nequeant. In dubio
enim melior debet esse conditio innocen-
tis injuriam passi; & piè præsumi potest
[præsertim si occisio non fuerit facta in
duello voluntariè suscepto] occisum in
statu gratiæ obiisse, adeoque ad huc pur-
gando prodesse suffragia (quidquid ob-
ganniant hæretici) aut certè jam beato
grata esse

81. Licet, ut dictum pro vita homi-
nis aut membro mutilato vel inhabili red-
dito, nil ex justitia restituendum sit;
aliud tamen est, si de usu vitæ aut mem-
bri, damnisque ex ejus carentia resultantibus
quæstio sit. Cum enim Exod. 21.
statutum sit, quòd pro oculo, servo vel
ancille eruto, Dominus, qui illos luscus
fecit,

fecit, illos liberos facere teneatur. Quæ ratione occidens vel mutilans hominem, ac consequenter privans ipsum jure naturali eidem à Deo concessæ utendi vitæ & membris suis, à restitutionis obligatione immunis foret.

81. Itaque verissimum est, quòd injustus occisor aut mutilator resarcire debeat omnia omnino damna, quæ mortem præcedunt, imò quæ & sequuntur. *Ratio prioris* est; quòd non sit justum, ut injuste vulnerans aut mutilans, sive interim ex vulnere mors sequatur, sive non, damnum patiatur propter alterius culpam aut malitiam. Proinde solvendæ aut refundendæ sunt expensæ factæ pro cibis extraordinariis, pro medico, Chirurgo; Pharmacopola, infirmario &c. restituendæ inquam sunt expensæ curationis rationabiles & moderatæ, secundùm conditionem statûs talis hominis læsi, non verò superflue & immodicæ. Detrahi tamen debent expensæ, quas alioquin curandus, eo tempore ad sui sustentationem facere debuisset. Quin imò, si moriatur, inter damna homicidii non sunt computandi sumptus funebres, qui alias, & aliter morituro, impendi debuissent, nisi ratione necis illatæ, v. g. extra patriam, in loco alieno; majores sumptus fieri oportuisset; tunc enim solus excessus expensarum refundendus foret, ut cum communi tradunt *Lessius, loc. cit. dub. 24. Molin. tract. 3. disp. 83. & Petrus Navarrus. lib. 4. cap. 1. n. 73. contra alterum Navarrum. cap. 15. n. 22.*

82. Damna antecedentia restituenda sunt aut ipsi homini læso morituro, aut eo mortuo, cuius ejus hæredi sive necessario sive non necessario vel extraneo, sive ab intestato sive ex testamento, eò quòd hæres succedat in omnia jura defuncti, ejusque personam repræsentet. Quòd, si nulli adsint hæredes; pro istis damnis,

congruam restitutionem debeat facere pauperibus aut causis piis, prout eruitur, ex cap. *Cum tu. De usuris*, ubi *Alexander Papa* quidem de restituendis usurariis lucris loquitur, attamen ex communi Doctorum ob identitatem rationis, extensio fieri debet ad quodvis debitum restitutionis ex delicto proveniens. *Ratio generalis* est. Quia in debitis ex delicto, defunctus censetur velle, ut non cedant in commodum delinquentium, sed in usus pios, ad animæ suæ salutem, distribuantur.

Restituenda quoque sunt lucra cessantia vel damna emergentia ex mutilatione vel vulneratione. Sic; si opifex vulneratus, sit futor, sartor &c. & pro tempore ad opificium suum exercendum inutilis factus sit; tenetur illi vulnerans restituere lucrum operarum, à quibus tanto tempore, pro sui & familiæ suæ sustentatione, cessare debuit. Per *l. ult. ff. De his qui deiecerunt*. Idem est de damno emergente. Quod tamen cum grano salis capiendum, cunctis nempe circumstantiis bene consideratis & in statera prudentiæ maturè libratis. Nam, cum lucrum futurum, sit incertum variisque periculis expositum, non debet lucro certo, quasi jam factò æquiparari, sed perpendi secundùm majoritatem vel minoritatem periculi, & incertitudinis, quòd multum conducere potest, si attendatur, an occisus fuerit juvenis, an senex; robustus; vel infirmus; nobilis, vel plebejus; expertus, vel ignarus; industrius & assiduus, an piger & stupidus? Cum plus speretur a juvene, robusto, industrio, perito, quam à sene, infirmo, debili, pigro, ignavo, aut à nobili nihil, aut ferè nihil, lucraturò. Considerari etiam meretur, an interfectus non habuerit officium, beneficium, dignitatem, census vitalitium? An ob ingenium, non

fuerit ad Magistratum Cathedrámve Magistralem &c. probabiliter promovendus? Deductis tamen, ut dictum, expensis, juxta statum & conditionem ipsius. Ubi

QUÆRI potest; an quoque deduci possit aliqua æstimatio laboris & molestiæ, quam in operis suis, pro lucro reportando, subire debuisset occisus vel inutilis factus? Quod non absque omni ratione affirmant, *Molina. De justit. tract. 3. disp. 87. concl. 1. & Diana p. 3. tract. 6. resol. 53.* sed communiùs alii negant, subnixi magis vulgi opinioni, quam solidæ rationi. Siquidem vulgi persuasio est, quòd, si quis alterum injustè impediverit à labore diurno; lucrum cessans ei integraliter restitui debeat, non detractâ æstimatione laboris, ne alioquin parum aut nihil restituendum sit, cùm lucrum plerumque labori commensuretur, imò persæpe non correspondeat, præsertim in operis grossioribus & rudioribus. Quòd si quis injustè vulnerando, lædendove, alium perpetuò inhabilem effecerit ad opificium suum exercendum: tenebitur ei præbere congruam sustentationem juxta ejus conditionem & suam facultatem, idque vel *sententiâ judicis, vel arbitrio prudentis viri.* Ex dictis.

RESOLVUNT Theologi *1mò.* Quòd puellæ aut masculo, in facie, aut alibi, ex vulnere, deturpato, resarciendum sit damnum, quod ex illa deformitate patitur in ordine ad contrahendum alioquin pinguius matrimonium.

RESOLVUNT *2dò.* Non referre, quantum attinet ad restitutionis obligationem, quo modo quis occisus vel vulneratus fuerit; an videlicet quis crudeliter, aut proditoriè fuerit interemptus aut vulneratus: siquidem *modus* ille planè impertinens est ad damnum reale ex morte aut vulnere subsecutum.

82. RESOLVUNT *3tò.* Cum Navarro,

Molina, Sanchez, Layman & aliis, quocitat & sequitur Tamburinus lib. 6. c. 4. §. 3. n. 14. in rigore juris & ex natura rei, homicidâ ultimum supplicium passô, teneri ejus hæredes, satisfacere hæredibus occisi pro damnis *realibus* ex homicidio secutis. Ratio est; quia per ultimum supplicium, satisfit quidem Justitiæ *vindictivæ*; sed non *commutativæ*, quam homicida læsit alterum occidendo. DIXI: *in rigore juris.* Nam in praxi, judex homicidam ad mortem condemnando, videtur & mortem occisi & damna realia inde illata considerâsse, adeoque latâ sententiâ mortis tanquàm definitivâ totius causæ, nullâ factâ mentione compensationis vel reparationis damnorum, censetur unâ cum morte, omnem profus obligationem *Rei* abolevisse, & sic non tam *Reipublicæ*, quam parti læsæ satisfecisse. Quod admitti & procedere potest, si pars læsa non contradicat, nec resarcitionem damnorum urgeat, aut, si hæredes homicidæ, occasione cædis perpetratæ, non sint facti ditiores. Alioquin certum est, quòd, si homicida præterea fuisset fur, raptor, spoliator aut injustus rei alienæ detentor, & ea ratione hæredes ditescerent, certum inquam est, quòd hæredes damnum passis, satisfacere teneantur, sive homicida propter ista insimul crimina, ad mortem condemnatus fuerit, sive non.

83. RESOLVUNT *4tò.* Eum, cui lethaliter vulneratus ante mortem, injuriam sibi illatam simpliciter remittit, non esse exemptum aut liberatum ab onere restituendi damna temporalia, nisi aliud disertè exprimatur. Ita *Sanchez lib. 1. Confil. cap. 4. dub. 12. Lugo. Disp. 11. sect. 3. n. 62.* Ratio est quia lethaliter vulnerans, duplicem infert injuriam vulnerato, unam *personalem*, quæ consistit in contemptu aut despectu personæ, quæ per dictam

re-

In V. Decalogi Præceptum. De restitutione ob cædem &c. fac. 333
remissionem censetur condonari; alteram
realem, quæ respicit damna ex vulnere
subsequentia, & hæc injuria non cense-
tur remitti, nisi illius mentio fiat. Qui-
nimò, si vulneratus dixerit, se remittere
& injuriam & damnum sibi illatum; no-
tant Doctores citati, id solùm intelli-
gendum esse de damno antecedente mor-
tem, non de subsequenti. Sed.

Quid, si vulneratus condonasset per-
cussori ante mortem, omne damnum rea-
le, præteritum, præsens & futurum?
Resp. Tali casu, clarum quidem esse,
quòd homicida eiusque hæredes, liberi
sint ab omni restitutione *hæredibus occisi*
facienda; merito tamen dubitari, an mor-
iturus possit remittere totum damnum,
in præjudicium *hæredum necessariorum*;
puta: filiorum, parentum, uxoris &c.
quos alere tenebatur? & dicendum con-
tra *Sanchez, Lessium, Bannes*, aliòsque,
quos citat *Diana. p. 5. tract. 4. Resol. 58.*
Moriturum non posse homicidæ, salvâ
justitiâ, *validè* remittere damna hujus-
modi, ac proinde homicidam non attentâ
remissione, obligari ad restitutionem. *Ra-
tio* est; quia licet moriturus possit remit-
tere omne damnum *sibi* illatum, seu om-
ne jus *proprium*, omnémque obligatio-
nem *sibi* debitam; non tamen potest re-
mittere damnum illatum *aliis*, seu jus
aliorum ad obligationem ipsis debitam:
atqui moriturus ipse, de jure & æquitate
naturali, tenebatur hæredibus necessariis
indigentibus, sustentationem & vitæ
commoditates procurare. Ergo, sicut
Pater, vel vulneratus moriturus, non po-
test remittere homicidæ injuriam *Reipu-
blicæ* illatam, quin adhuc justitiâ *vindi-
cativâ* puniri possit, ita neque poterit re-
mittere & condonare ipsi damna *hæredi-
bus suis necessariis* causata, quin adhuc
ex justitia *commutativa*, ipsis damnum
refarcire teneatur: Confer *Tannerum, ad*

Decalog. Præcept. sum. q. 6. dub. 4. Lugo.
Disp. 11. sect. 3. n. 63. Quòd, si remissio nulla
facta, *P. Patritius Sporer. Tract. 5. in sum.*
Præcept. Decalogi cap. 3. §. 4. n. 230. cum
*Molina. Lessio, Layman. Lugo. & Mar-
chantio*, putat solis hæredibus proximis
occisi; scil. liberis, parentibus & uxori,
ita damnum passis restitutionem esse
faciendam: iis verò non exstantibus, ho-
micidam ex hoc capite, nihil teneri resti-
tuere aliis hæredibus non proximis nec
necessariis quibuscunque, etiam fratribus
aut fororibus occisi. Quòd multò magis
procedere cenet, respectu aliorum ami-
corum, clientùm pauperum, aliorumve,
quos occisus non ex justitia, sed solùm
ex charitate, alebat. Verùm longè æ-
quiùs est & probabiliùs, quòd *damna re-
alia* occisum concernentia, reparanda &
refarcienda sint ipsius hæredibus *quibus-
cunque*, sive proximis & necessariis, sive
extraneis & voluntariis, sive ab intesta-
to, sive per testamentum venientibus.
Ratio est; quia omnis hæres universalis,
secundùm leges, repræsentat personam
defuncti, succeditque in omnia illius ju-
ra, jam autem defuncto (si esset capax
in se) deberet homicida omnia illa damna
reparare. Ergo & hæredibus defunctivi-
cem, causam & personam gerentibus. Si.

DICAS cum *Sporer, Lessio* & aliis; ideo
tunc restitutionem fieri debere parenti-
bus, filiis aut uxori, quia Pater & fi-
lius, maritus & uxor reputantur una per-
sona; ita, ut censeatur pater vivere in
filio, maritus in uxore & econtra, quòd
non obtinet in fratre aut sorore. *Resp. Cau-
salem à Lessio. lib. 2. c. 9. dub. 26. n. 155.*
allegatam, esse *falsam*, cum fieri debeat
præfatorum damnorum restitutio secun-
dùm jurisperitos; *quia hæres universalis*,
quantum ad omnia jura realia, *succedit*
defuncto, ejusque personam repræsentat.

Nec OBEST, quòd defunctus ante mor-
tem;

tem, non videatur habere jus ad illam restitutionem, cum illius obligatio demum ex morte ejus oriatur. Nec id inquam *obest*, quia *suppositum* illud non subsistit, eò quòd vulneratus ad mortem, eò ipsò quo vulnus est *insanabile*, habeat jus integrum, ut sibi reparetur omne lucrum cessans & cessaturum, cum ex tunc factus sit incapax ad lucrandum, & desuper possit pacisci ante mortem cum vulnerante, quod absque jure acquisito, fieri nequiret.

Circa damnum emergens ratione beneficii, officii, censùs vitalitii, quo lethaliter vulneratus, alioquin probabiliter diu supervicturus, brevi privabitur major est difficultas, sed *Resp.* lethaliter vulneratum, etiam ante obitum, jus quoddam habere, ut sibi resarciantur damna certò secutura. Nam, sicut ante obitum, factus est *inchoatè* impotens ad præfata, ita & jus saltem *inchoatum* acquisivit, ut sibi damna hujusmodi resartiantur & sanè; si jus nullum haberet; quomodo illud condonare posset? Quod ultrò admittunt oppositæ sententiæ Patroni.

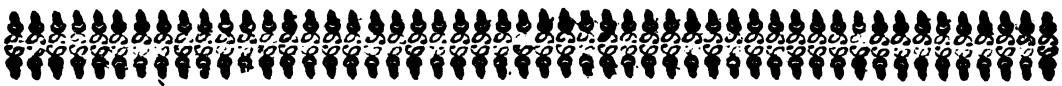
Insuper, non solum tenetur homicida alere parentes, filios & uxorem occisi, si sint pauperes, sed & alios, qui per occisum sustentabantur: ita, ut his & illis tantum sustentationis aut subsidii conferat, quantum per necem abstulit. Atque ita rationabilius post *Scotum*, tenent *Faber*, *Navarrus*, *Masbrius*, *Vasquez*, *Neesen*, *Henno* & alii. *Ratio* est: quia, licet posteriores [de prioribus enim non est dubium] non habeant jus ad alimenta absolute loquendo, habent tamen jus, ne *per violentiam* impediatur à consecutione boni sui conferendi, sicque veram injuriam passi sunt, quam consequenter tenetur reparare occisor, conformiter illis, quæ Theologi *de impediente alium à consecutione boni*, suo loco tradunt.

Nec valet revertere cum *Patre Sporer*, quòd homicida non adverterit ad illos, nec illis nocere cogitaverit, quos sustentabat occisus, ac proinde ipsis nullam intulerit injuriam. *RESP.* enim illum debuisse eò dirigere cogitationem suam, & per naturam actionis, ipsum satis monitum fuisse de omnibus damnis ex ea sequi natis. Et quid, si nec occisor cogitasset de iis, quos *ex justitia* alere tenebatur occisus, anne idè ipsis non intulisset injuriam?

Porro, verius etiam est, homicidam teneri ad restitutionem damnorum, occisi creditoribus illatorum, si nempe pro solvendis debitis nihil superesset, aut hæredes occisi nollent illa solvere, quæ tamen occisus solvere voluisset & potuisset, si mansisset superstes. *Ratio peremptoria* est quòd occisus ætiori justitiæ vinculo obstrictus sit *Creditoribus*, quàm *Hæredibus suis* etiam *necessariis*, cum his alimenta & hæreditas non præstentur, nisi deducto ære alieno, Si ergo occisor compensare teneatur damnum, quod hæredi necessario, occasione injustæ occisionis, intulit, quantum magis satisfacere tenebitur creditoribus, si ob eandem causam, debito suo privati fuerint.

CONFIRMATUR hæc ratio: Ideo tenetur homicida alere famulum (cui occisus, ob famulatûs salarium non persolutum, promiserat ad dies vitæ, alimenta suppeditare) quia ad id obligabatur ex justitia dominus: atque occisus ex justitia obligabatur suis creditoribus. Ergo. Dein; Qui hypothecam destruit, creditori tenetur de damno. Ergo *à fortiori*, eidem obstrictus erit, qui occidit debitorem, qui est quodammodo hypotheca vivens. Nec *contra* facit; quòd in foro externo, non detur *actio* creditoribus contra occisorem. Nam, licet non detur *actio directa & immediata* contra occisorem, quia cre-

creditores primo convenire & excutere defectu hæredum, aut nullâ exstante hæ-
 debent hæredes occisi, qui supponuntur reditate, quæ adiri possit, *subsidiariam*
 ex hæreditate solvere posse; datur tamen dari *actionem* contra occisorem, cum hic
 actio *mediata*, in casu, quo hæredes oc- verè sit causa, cur creditores non recipere-
 cisi solvere nollent aut non possent. Et rent, quod alioquin fuissent consecuturi
 hoc ipsum est, quod dicimus; nempe in à debitore, si superstes mansisset.

C A P U T X.

I N Q U O

Discutitur sextum Decalogi Præceptum,

Non Mœchaberis. *Exod. 20.*

S U M M A R I U M.

1 <i>Extra Decalogi præcepto, nedum Mœchia, sed & omnis vetatur impudicitia.</i> 2 <i>Castitas quid & quotuplex?</i> 3 <i>Virginitas quatenus differat à Castitate?</i> 4 <i>Virginitas quotuplex?</i> 5 <i>Fornicatio definitur.</i> 6 <i>Probat, Fornicationem esse peccatum mortale.</i> 7 <i>Rejicitur Opinio Caramuelis & Durandi.</i> 8 <i>Dirimuntur objectiones.</i>	9 <i>Hodie, jure Canonico corrigente jus Civile, Fornicatio non est extra pœnam etiam temporalem.</i> 10 <i>Quid sit Concubinitus?</i> 11 <i>Concubinitus hodie tam Civili, quàm Canonico jure prohibitus.</i> 12 <i>Qualiter à judice, signanter Confessario examinandi sint Fornicarii aut Fornicariæ?</i> 13 <i>Meretrix qualiter differat à Concubina?</i> 14 <i>Adulterium describitur.</i> 15 <i>Adulterium simplex quid?</i>

- 16 *Quid sit adulterium duplex ?*
- 17 *Adulterium nedum jure Divino positivo sed & naturali prohibitum.*
- 18 *Divo P. Auguftino authore , Adulterium viri de fe gravius eft adulterio mulieris.*
- 19 *Licet Adulterium uxoris , per accidens & ex confequenti , redatur gravius.*
- 20 *Mulier etiam confentiente marito fe alteri commifcens , committit Adulterium.*
- 21 *Occurritur fcrupulo.*
- 22 *Coitus cum fponfa aliena de futuro , non ponit Adulterium.*
- 23 *Intellectus l. Si uxor 13. s. Divi ff. Ad leg. Jul. De adulter.*
- 24 *Pœnæ Laïcorum Adulterantium de jure Canonico.*
- 25 *Pœnæ Clericorum Adulterantium.*
- 26 *Quæ de jure Civili , in Adulteros , statutæ pœnæ ?*
- 27 *Etsi concubitus conjugati cum foluta , jure Canonico verum fit Adulterium ; mitius tamen punitur , quàm Adulterium duplicatum , aut quod folutus committit cum conjugata.*
- 28 *Canonum jure , Pater aut Maritus impunè non occidit filiam aut uxorem in flagranti Adulterio deprehensam.*
- 29 *Ad incurrendas Adulterii pœnas , duo copulativè requiruntur , fcilicet: dolus & copula perfecta.*
- 30 *Quinam admittantur ad Adulterii accusationem ?*
- 31 *Jure Pontificio , mulier virum Adulterum etiam criminaliter accusare potest , id quod & hodie obtinet per Conftit. criminalem Caroli V.*
- 32 *Qualis requiratur & fufficiat probatio ad condemnandum Reum Adulterii ?*
- 33 *Super quibus examinandi fint Adulteri ?*
- 34 *Quis fit judex competens in caufa Adulterii ?*
- 35 *Maritus Leno , qualiter puniendus ?*
- 36 *Maritus quandonam pro Lenone habendus ?*
- 37 *A quo alenda fit proles adulterina , fi duo , eadem die , cum eadem , Adulterium commiferint ?*
- 38 *Conjux innocens , potest comparti adulteranti , propria auctoritate , denegare debitum conjugale.*
- 39 *Separatio tamen quæ ad Thorum , tali cafu , postulat fententiam judicis.*
- 40 *Carnaliter cognofcens compartem , quam fcit Adulteram , nequit ex capite Adulterii , ipfi deinceps denegare debitum.*
- 41 *Adulter , factò divortio , tenetur redire ad innocentem. id poftulantem.*
- 42 *Si conjux ab ante innocens , obtentâ Divortii fententiâ pariter laboretur in Adulterium , poterit ab altera parte adultera ad revertendum compelli.*

- 43 Sodomia aut Bestialitas compar-
tis, præbet ansam Divortio fa-
ciendo.
- 44 Tactus aut oscula impudica, item
pollutio aut copula imperfe-
cta, non dat conjugii innocenti
justam Divortii causam.
- 45 Non obstante l. Consensu. 8. §. 3.
Cod. De repudiis.
- 46 Differentia inter Adulterium &
stuprum.
- 47 Stuprum propriissimè quid sit &
quotuplex ?
- 48 Requisita ad verum stuprum.
- 49 stuprum rigidè acceptum duplicis
peccati malitiam importat.
- 50 Pœna stupri, de jure Civili.
- 51 Stuprator Laicus, qualiter se-
cundùm Canones puniendus ?
- 52 Quibus pœnis subjaceat stuprator
Clericus ?
- 53 Graviùs puniendus est Tutor pu-
pillam suam stuprans.
- 54 Commentariensis quoque filiam
custodiæ suæ concreditam vi-
tians, capite plectendus.
- 55 Utrum fœmina à fœmella, aut
mas à masculo virginitatis flo-
rem extorquens, stuprum com-
mittat ?
- 56 Stuprum rigidissimè acceptum
specie differt à simplici fornica-
tione.
- 57 Incestus quid, & quandònam
committatur vel non ?
- 58 Incestus est crimen Adulterio gra-
vius.
- 59 Pœna incestuosorum, de jure
Civili.
- 60 Eorundem pœna de jure Cano-
nico.
- 61 Clerici incestum committentes,
vel Confessarii Pœnitentes suas
ad venerem inducentes, quali-
ter puniendi ?
- 62 Consanguinitas & affinitas quid ?
- 63 Gradus consanguinitatis in linea
recta specie distinguuntur à gra-
dibus lineæ obliquæ.
- 64 In eadem tamen linea, differen-
tia graduum non mutat spe-
ciem.
- 65 Consanguinitas specie discrepat
ab affinitate.
- 66 Licet graduum differentia in ea-
dem linea non mutet speciem ;
inducit tamen differentiam no-
tabilem.
- 67 Sacrilegium quid sit ?
- 68 Qua pœna, de jure Civili, ple-
ctendus sit, qui Sanctimonialem
violat, aut eam defacto in ux-
orem ducit ?
- 69 Pœna in ejusmodi facinorosos de
jure Canonum.
- 70 Sodomia unde dicta ?
- 71 Pœna Sodomitarum de jure Ci-
vili.
- 72 Abominabile hoc facinus, quali-
ter Canonum jure puniatur ?
- 73 Raptus definitio explicatur.
- 74 Raptores, qualiter legibus pu-
niantur civilibus ?
- 75 Pœnæ Canonum jure, in rap-
tores tum Laicos tum Clericos
statutæ.
- 76 Pœnæ per Concilium Tridenti-
num in Raptores decretæ.

- 77 *Pœnas illas non incurrit fœmina, rapiens adolescentem.*
- 78 *An illas incurrat puella invitis parentibus, in sui raptum consentiens?*
- 79 *Raptus Virginis solius libidinis causâ, probabilius dirimit nuptias postea cum eadem rapta contrahendas.*
- 80 *Sponsus sponsam ante nuptias de præsentibus contractas, libidinis causâ violenter abducens; aut, ut illam ad Matrimonium de præsentibus contrahendum compellat; incidit in pœnas à Concilio Tridentino taxatas.*
- 81 *Quid, si quis uxorem tempore*
- 82 *Sponsam, invitis parentibus abducens, non committit raptum, si sponsa consentiat.*
- 83 *Bisariam sumitur peccatum contra naturam.*
- 84 *Mollities quid & quàm grande peccatum?*
- 85 *Pollutio venerea nullo casu licita.*
- 86 *Semen tamen corruptum, per medicamenta licitè expellitur.*
- 86 *Bestialitas crimen pessimum.*
- 88 *Bestialitatem superat concubitus cum Dæmonè incubo vel succubo.*

1

Ameti juxta tenorem textûs, sola Mœchia, sexto videatur prohiberi Decalogi Præcepto, e- quidem Deus per illud omnem omnino vetuit impudicitiam, mentis, oris, & corporis; prout nobis declaravit Verbum Divinum *Matth. 5. Audistis, quia dictum est anti- quis: Non mœchaberis. Ego autem dico vo- bis; quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est in corde suo.* Si enim Interprete Christo, hoc præcepto prohibetur mulieris aspectus, ad ejus declinans concupiscentiam; quan- tò magis verba obscœna, tactus impudi- ci, oscula, pollutiones & his pejora, ve- tita esse, intelliguntur. Quorsum allu- dens *Magnus P. Augustinus. q. 71. in Exod.* Sic effatur: *Si furti nomine, bene intelli- gitur amnis usurpatio rei aliena .... pro-*

fectò & nomine Mœchiæ, omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus usus, prohibitus debet intelligi.

Septem passim assignantur luxuriæ spe- cies, videlicet: *Fornicatio, Adulterium, Incestus, Sacrilegium, Stuprum, Raptus & Peccatum contra naturam.* Priusquàm de singulis sigillatim agamus; paucula de Castitate, istis fœdis luxuriæ speciebus opposita, prælibabimus.

2. Itaque castitas est virtus moralis moderans inordinatum appetitum usumque venererum. Castitas, si sit *perfecta*, ex- cludere debet omnem cupiditatem usum- que venererum perpetuo ac firmo vo- luntatis proposito: alioquin, si ad certum tempus, quis illicitis abstinet voluptati- bus, vel permissis, debito modo, juxta rationis præscriptum, deliciis fruitur car- nalibus; non nisi *secundùm quid* castus dici potest. Unde Theologi Castitatem *aliam*

aliam dicunt *Conjugalem*, aliam *Vidua-lem*, aliam porro *Virginalem*. *Conjugalis* est, quæ in Matrimonio, concessis, debito modo juxta rationis dictamen, utitur voluptatibus. *Vidualis* est, quæ extincto per mortem alterius Matrimonio, carnalium voluptatum usu, & appetitu, firmo abstinet proposito. *Virginalis*, scilicet *Castitas perpetua*, continet firmum propositum puritatis mente & corpore perpetuò conservandæ, honestatis seu virtutis gratiâ, hancque definit *Divus P. Augustinus. lib. de Virginit. cap. 33.* quòd fit in carne corruptibili, incorruptionis perpetuæ meditatio. Per Virginitatem temporalem, ea intelligitur, quæ ad certum, vel nuptiarum opportunum tempus duntaxat, omnem illicitum carnalium voluptatum usum excludit.

3. Virginitatem vides differre à Castitate per hoc, quòd hæc multò latius pateat: siquidem hæc etiam in conjugatis, corruptis, viduis vel solutis poenitentibus, locum habet; quod secus est in virginitate, utpote, quæ semel corrupta vel amissa per lapsum voluntarium, deinceps irrecuperabilis est. Cæterùm

4. Virginitas alia est *materialis*, alia *formalis*, alia *totalis*. *Materialis* consistit in corporis integritate, licet mens quandoque in luxuriam consenserit. *Formalis* consistit in puritate mentis, seu proposito, licet corpus per vim, aut voluntate renitente, fuerit corruptum. *Totalis* denique consistit in integritate mentis & corporis simul. Nunc singulas luxuriæ species discutiendo, dispiciamus primò, quid sit *Fornicatio*, & num jure naturæ sit prohibita?

5. *Fornicatio* est congressus naturalis soluti cum soluta jam prius deflorata seu corrupta. *Naturalis* inquam, ut excludatur congressus contra naturam, seu in vase ad hoc à natura non instituto. DIXI

etiam: *soluti cum soluta*. Nam, si fiat inter personas *consanguinitatis*, *affinitatis*, *Ordinis*, *Voti vel Matrimonii*, vinculo ligatas; non est simplex fornicatio, sed vel *Incestus* vel *Sacrilegium* vel *Adulterium*. Porro per tò: *jam prius deflorata vel corrupta*: differt à stupro propriè dicto: *Arg. can. Lex illa. 2. caus. 36. q. 1.* ibi: *Fornicatio autem, licet videatur esse cujuslibet illiciti coitus &c. tamen specialiter in usu viduarum, vel meretricum vel concubinarum &c.*

6. Fornicationem esse peccatum mortale, fides docet ex S. Scriptura ad *Ephes. 5. Omnis fornicator aut immundus ... non habet hæreditatem in Regno Christi & Dei.* & *Apocalips. 21. Fornicatoribus ... pars erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.* Unde S. *Fulgentius Epist. 1. cap. 4. Fornicatio numquam potest esse sine gravi crimine.* ut meritò in *Clementina: Ad nostrum. De hæretic.* tanquam erronea, damnata sit hæc propositio: *Actus carnalis, cum ad hoc natura inclinet, peccatum non est.* Suffragatur *Ratio*: Siquidem ex fornicatione nata est sequi omissio debitæ educationis proles, prout testatur experientia, & quanquam è millibus unus bene educetur & imbuetur infans spurius; equidem id per accidens est, nec facit quò minùs fornicatio de se, sit nata multa inconvenientia invehere.

7. Licet hoc ita sit, & fides doceat; quidam tamen adè aberrârunt, ut asseruerint, Fornicationem, seclusâ positiva Dei prohibitione, non fore peccatum *lethale*: & inter hos numeratur, ex Catholicis, *Caramuel*. Alii cum *Durando* contendunt, Fornicationem non esse, nisi *veniale* peccatum. Ast torrens Theologorum docet, Fornicationem esse jure etiam naturali graviter prohibitam, cum natura abhorreat à concubitu vago tanquam

quam fini generationis, bono proli, quin & bono communi, opposito. *Fini* quidem *generationis*, cum ille sit, proles non tantum generanda, sed & decenter educanda ac instruenda; id quod solet impedire fornicatio, deficiente scilicet curâ Patris aut Matris, aut etiam utriusque. *Bono proli*; Quia aut ejus conceptio impediri, aut ejus jam natæ, nutritio educatióque debita à parentibus merè naturalibus, fusque deque haberi solet. *Bono denique communi*. Quia si vagus permissus esset concubitus, maxima in genere humano, nasci deberet confusio, & perturbatio. Hæc ratiocinatio desumpta est ex *D. Thoma. 2. 2. q. 154. art. 2. in corpore*. Porro, si jure naturæ licita, aut saltem leviter peccaminosa foret Fornicatio; Deus illam sub interminatione Gehennæ non vetuisset. Bene igitur *Innocentius XI.* hanc proscripsit propositionem: *Tam clarum videtur, Fornicationem secundum se, nullam involvere malitiam, & solum esse malam, quia interdicta; ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.* Confer nostrum *P. Piette. part. 4. c. 5. q. 1. §. 1.*

8. Si DICAS imò. Quòd Deus *Osee* I. mandaverit Prophetæ, ut sibi faceret filios Fornicationis, adeoque Fornicatio debeat saltem esse ex jure naturæ licita. *RESP.* Per filios Fornicationis, ibidem intelligi filios illius fœminæ, quæ antea fornicata, seu meretrix fuerat, quæque Deo jubente, *Osee* Prophetæ deinde fuerat legitimè copulata. Responsio nostra conformis, est menti Divi Patris *Augustini, qui lib. 22. contra Faustum cap. 80.* Fausto Manichæo ex allegato textu argumenti, quòd Deus *Osee* flagitium præcepisset; sic respondet: *Quid adversum est Clementiæ veritatis? Quid inimicum fidei Christianæ, si meretrix, relicta fornicatione in castum conjugium commutetur?*

Si DICAS 2dò. Possè Fornicarios ita de proli educatione inter se convenire, ut nullum ipsi proli, minus ipsi generi humano, exinde nascatur incommodum, adeoque tali casu, Fornicationem non repugnare juri naturæ. *Resp. Neg. conseq.* Siquidem non ideò lex naturæ vetat Fornicationem, quòd *semper*, aut *actualiter*, noceat proli, vel obsit bono communi; sed, quia *de se* nociva est, seu nocere nata est, licet *per accidens*, oppositum evenire possit.

Si DICAS 3tidò. Melius fore proli esse quàm non esse, adeoque Fornicationem ad proli generationem ordinatam, non videri de se vetitam. *RESP.* Argumentum *nimum*, adeoque *nihil* probare. Exinde enim evinceretur, licitum quoque esse adulterium, incestum &c. Quamquàm ergo *physicè* loquendo melius sit proli esse, quàm non esse; non est tamen *in genere moris*, parentibus melius, viâ illicitâ vitam dare proli, quàm non dare. Confer nostrum *Aurelium Piette loc. cit. §. 2. pag. 319.*

9. Cæterùm, licet olim de jure *Civili*, simplex fornicatio fuerit extra pœnam. *L. si uxor. 13. §. 2. Ad leg. Jul. de Adulteriis. & l. Quæ Adulterium. 29. Cod. eod.* Equidem de jure *Canonico*, etiam Laici, arbitrio judicis, semper puniti fuère; id quod moribus hodiernis etiam in foro *Civili*, pro diversitate personarum observatur. In Clericos fornicarios, plures statutæ sunt pœnæ, è quibus judex unam vel alteram, pro arbitrato suo, eligere & infligere potest, procedendo etiam usque ad beneficii privationem, præsertim, si delictum notorium & scandalosum sit. Confer *Reiffenstuel. in lib. 3. Decretal. tit. 2. à n. 48. junge Farinacium. De delictis carnis. q. 137. n. 17.*

10. Fornicationi vicinus est *Concubinatus*, qui latius loquendo, est conjunctio
maris

maris & foeminae, inter quos quidem est verum Matrimonium *de presenti*, aut destitutum instrumentis dotalibus aliisque solemnitatibus, olim ad legitimas nuptias requisitis. *Can. Aliter. caus. 3. q. 5.* Quo sensu *Agar*, licet vera fuerit conjunx *Abramæ*; *concupina* vocatur, eò quòd minori solemnitate, quàm principalis uxor, ducta fuerit. Simili etiam ratione, alibi in S. Scriptura *concupinae* vocantur mulieres, quas ex dispensatione Divina, præter principalem uxorem, veteres habebant Patriarchæ; prout bene observavit *Divus P. Augustinus. lib. De bono conjugii. cap. 9. 13. & 15.* Atque in eodem sensu, capiendi sunt textus in *can. His qui. & seq. caus. 30. q. 5.* Ubi Christianis uxor vel *concupina*, permessa dicitur.

Concupinatus autem *proprie* dictus, est continuata Fornicatio cum eadem persona, ita, ut supra Fornicationem, importet statum & perseverantiam; sive interim quis fornicariam domi retineat, sive ad illam, commercii carnalis causâ, ex consuetudine, toris accedat. Vide *Farinacium. in praxi criminal. q. 138. n. 3. & 12.*

11. Olim quoque de jure *Civili*, Concupinatus à poena immunis erat. *l. in concupinatu. 3. §. 1. ff. De Concupinis. & l. unic. Cod. eod.* Ast hodie etiam in foro sæculari, & quidem gravius, quàm simplex Fornicatio, juxta arbitrium judicis punitur. Confer *Engel. ad tit. De Adulteriis & stupro. n. 22.* Ratio hujus est; quòd perseverantiâ in crimine, utique sit circumstantia culpam & poenam aggravans. Cum *tantò sint graviora peccata, quantò diutius infelicem animam detinent alligatam. cap. fin. De consuetud. Canonum jure*, Concupinatus tanquam juri naturali & divino repugnans, semper reprobatus & poenis subjectus fuit, tam respectu Laicorum, quàm Clericorum. *Can. Audite.*

6. *Dist. 34. can. Nemo. 4. & can. Dicat. 9. caus. 32. q. 4* qua de re signanter attendi meretur novissima Concilii *Tridenini* declaratio & sanctio poenalis. *sess. 24. De reformat. Matrim. cap. 8.* Accerbissimis autem sub poenis, Clericis prohibita est Concupinatus, quin & omnis suspecta conversatio cum altero sexu, de quibus poenis, sicut & de modo procedendi contra Clericos concupinarios, aut suspectas mulieres domi retinentes vel frequentantes; prolixè agit *Reiffenstuel. ad Decret. lib. 3. tit. 2. §. 11. per tot.*

12. Judex, & præcipuè Confessarius, fornicarios & fornicarias examinando, sciscitari debet, num sint consuetudinarii scandalosi? Num vi, vel fucatis promissis, induxerint compartem? Num Matrimonium sibi invicem promiserint, vel clandestinè contraxerint? Utrum actiones Sodomiticae, vel quasi tales intercesserint? An ignominiam vitaturi, conceptionem prolis impederint, aut abortum ante vel post foetus animationem procuraverint? An proles illegitimas neglexerint; mori permiserint, vel exposuerint. &c.

13. A Concupina discernenda est *Meretrix*, quia hæc pluribus se prostituit, & quæstum ex concubitu quærit. *Meretrix* enim inquit *Canon. 16. dist. 34.* est; *quæ multorum libidini patet*; sive, ut loquitur *Divus P. Augustinus*, relatus in *can. 11. caus. 32. q. 4.* *Meretrix est: cujus publicè venalis est turpitudine.* Concupina autem est, quæ cum uno tantum consuetudinem habet.

14. *Adulterium*, quod simplici Fornicatione gravius est, definitur: *Thoralienii violatio.* Vide *S. Thomam. 22. q. 154. art. 8.* Sive, ut dicitur *can. Lex illa. 2. caus. 36. q. 1.* *Est carnalis ad alteram personam, vi conjugii non suam accessio & conjunctio, quâ fides & Thorus conjugal*
vio-

violatur. Hoc modo Adulterium propriè dictum describitur : largiùs enim loquendo ; omnis copula extra Matrimonium habita , Adulterium dicitur , *Can. Nemo. 5. caus. 32. q. 4.* Ut propterea ibidem , sicut & in *lege Julia* , Adulterium & stuprum promiscuè sumantur , & de his , *lib. 5. Decretal. tit. 26.* sub eadem rubrica agatur.

15. Adulterium autem strictè acceptum dividitur in Simplex & Duplex. *Simplex*, seu *unilaterale Germanicè : Einfacher Ehebruch*. Est , & dicitur non solum , quando solutus cum conjugata , sed etiam , quando conjugatus cum soluta , carnaliter commiscetur. *Can. cum ergo. can. ille. caus. 32. q. 5. & can. Puto. ibid. can. Non Mœchaberis. caus. 32. q. 6* Siquidem vir æquè ac mulier , ad fidem conjugalem obstringitur : *can. Nemo. cit.* Atque in hoc passu , à jure Canonico , correctum conspicitur jus Civile , quod censuit , Adulterium non esse aut saltem Adulterii pœnis non subjacere copulam conjugati cum soluta. *L. inter liberas. 6. §. 1. Ad leg. Jul. De Adulteriis.*

16. Adulterium duplex seu bilaterale *Germ. Ein doppelter Ehebruch* , est quando maritus cum aliena uxore carnaliter commiscetur , id quod *simplici* multò gravius est ; quia duo violantur jura : conjugatus enim injuriam facit non tantum propriæ uxori , sed etiam marito uxoris illius , quam carnaliter cognoscit. Idem est de conjugata cum alieno marito congregiente.

17. Crimen Adulterii , sive jus Divinum , sive humanum , tam Civile quàm Ecclesiasticum spectemus ; semper inter atrocissima scelera reputatum fuit , ut patet *Genes. cap. 26.* ubi *Abimelech Rex Palestinorum* , postquam agnoverat , *Rebeccam* fore uxorem *Isaaci* , dixit ad *Isaac* : *Quare imposuisti nobis ? Potuit coire quispiam de populo cum uxore tua ? ... Præce-*

pitque omni populo dicens : qui tetigerit hominis hujus uxorem , morte morietur. Ex quo apparet , ipsos etiam gentiles , qualis erat *Abimelech* , solo naturæ lumine , judicasse , Adulterium esse grande peccatum etiam morte puniendum. Eiusdem criminis enormitatem ostendit Deus , *Levitici cap. 2.* dicens : *si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius , & adulterium perpetraverit cum conjuge proximi sui , morte moriantur & mœchus & adultera.* Hanc legem rursus renovavit Deus , *Deuteronom. cap. 22.* *si dormiverit vir cum uxore alterius , uterque morietur , id est adulter & adultera , & auferes malum de Israël.* Unde *Ulpianus* *Juris gentilis* , Adulterium vocat *probrum & opprobrium naturæ*. *L. 42. ff. De V. S.* dicitque illud *naturæ turpe* esse , ut merito *Constantinus Magnus* in *l. 30. Cod. Ad leg. Jul. de Adulter.* in Mœchos , pœnam gladii decreverit , quam quidem pœnam *Justinianus* in *Novella 134. cap. 10.* quò ad viros Adulteros observari voluit ; quò ad mulieres autem adulteras , eam eatenus temperando , ut hæc in Monasterio recludatur , datâ marito potestate , illam *intra biennium* , recipiendi.

18. Licet autem écontra jam pridem apud Romanos ob quasdam rationes politicas & consequentias aggravantes , severius punita fuerint adulteria mulierum , quàm virorum ; atque ideo etiam nonnulli Christianorum censuerint , minora esse peccata virorum quàm mulierum adulterantium ; ejusdem tamen criminis , imò majoris culpæ reos judicavit *Divus P. Augustinus* esse viros adulteros. Audiamus Magnum Doctorem *lib. 2. De adulterinis conjugis. cap. 8.* ubi adulteros , quosdam sic introducit loquentes : *An verò sexus nostri dignitas hanc sustinebit injuriam , ut , cum aliis feminis præter uxores nostras , si quid admittimus , in lucen-*

dis

dis. pœnis, mulieribus comparemur? Quibus respondet S. Doctor: *Quasi non propterea magis debeant illicitas concupiscentias viriliter frõmare, quia viri sunt? quasi non propterea magis debeant mulieribus suis ad virtutis hujus exemplum se præbere, quia viri sunt? Quasi non propterea minus debeant lascivienti carni servire, quia viri sunt? Et tamen indignantur, si audiant, adulteros viros pendere similes adulteris fœminis pœnas, cum tantò gravius eos puniri oportuerit, quantò magis ad eos pertinet, Et virtute vincere. Et exemplo regere fœminas. . . . Sed isti, quibus displicet ut inter virum Et uxorem par pudicitie forma servetur, Et potius eligunt, maximeque in hac causa, mundi legibus subditi esse, quàm Christi; quoniam jura forentia non iisdem, quibus fœminas, pudicitie nexibus, viros videntur obstringere. Eodem tenore loquitur S. Ambrosius. lib. 1 De Abraham. cap. 4. relatus apud Gratianum. caus. 32. q. 4. can. 4. ibi: *Nemo blandiatur sibi de legibus hominum, omne stuprum Adulterium est: nec viro licet, quod mulieri non licet: eadem à viro, quæ ab uxore, debetur castimonia; quidquid in ea, quæ non fit legitima uxor, commissum fuerit, adulterii crimine damnatur.* & ibidem apud eundem Gratianum. q. 5. can. 20. S. Hieronymus ait: *Apud nos, quod non licet fœminis, equè non licet viris, Et eadem servitus, pari conditione censetur.**

19. Equidem aliunde longè majus peccatum esse conjugatæ cum soluto, quàm conjugati cum soluta, inde evincitur; quia mulier duobus viris adhærens, nonnunquam impedit generationem; quòd si non impediatur, incertum tamen sæpe evadit, cujus viri sit proles, proprii an alieni? Idque in damnum infantis, veri parentis curâ destituti, ac in detrimentum legitimarum prolium, cum quibus spurrius educabitur & succedet in hæreditate;

quæ mala non eveniunt ex copula conjugati cum soluta. Et hæc forsitan ratio est, quare Deus nunquam permiserit mulierem duobus viris jungi, licet olim permiserit viro habere plures uxores.

20. DUBITARI posset, an mulier marito consentiente, committat adulterium? sed hoc dubium sustulit Innocentius XI. hanc damnans propositionem: *Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium* Et Ratio est; quia, sicut maritus non potest cedere juri, quod habet uxor in corpus ipsius; ita nec alteri potest cedere jus, quod habet in corpus uxoris. Et quanquam scienti & volenti non fiat injuria in iis, quorum quis Dominus est; non tamen in iis, quorum dispositionem liberam non habet. Prætercà, datò gratis; quòd maritus injuriam non pateretur tali casu; equidem actio illa nihilominus esset *adulterium*; quia fieret injuria *statui & juri matrimoniali*, cui non potest conjux renuntiare, perinde ac Clericus non potest renuntiare *foro Clericali*, ut trahatur ad tribunal laicale, eò quòd violaretur per hoc, jus Clerici à statui annexum.

21. Nec OBSTAT quòd Divus P. Augustinus, lib. 1. De Serm. Domini in monte. cap. 16. dubitaverit de peccato mulieris *Antiochene*, quæ consentiente marito alioquin interficiendo, alterum admiserat ad carnale commercium: Non inquam OBSTAT; quia S. Doctor non dubitavit de Adulterio, sed de malitia *formali* adulterii: num scilicet mulier ista, ob bonam fidem & simplicitatem, non fuerit excusanda à peccato?

22. QUÆSITUM etiam fuit, an comixtio carnalis viri cum sponsa aliena, ponat crimen Adulterii? RESP. Commixtionem cum sponsa aliena *de presenti*, non item cum sponsa *de futuro*, constituere Adulterii reatum. Ratio 1. p. est; quòd spon-

sponsa de presenti, etiam ante Matrimonii consummationem, sit vera uxor, cum nuptias non concubitus, sed consensus faciat. l. Nuptias. 30. ff. De R. J. Ratio 2. p. est, quod Adulterium sit violatio alieni thori conjugalis; per copulam verò cum aliena sponsa de futuro, non violetur thorus alienus; cum ante Matrimonium de presenti sponsus non habeat jus ad thorum sponsæ. Quò facit juris decisio: l. Inter. 6. §. 1. ff. ad Leg. Jul. de Adult. Ubi disertè dicitur: *Propriè, Adulterium in nupta committitur.* Jam autem sponsa de futuro, nupta non est. Ergo. Confer *Julium Clarum. §. Adulterium. n. 9. Zoësum. Ad ff. Ad L. Jul. de Adult. Covarruviam. part. 1. De Sponsalib. cap. 1. n. 8. Contra Glossam in cap. Quemadmodum. 25. Verb. Sponsam. De jurejurando.*

23. Neque Contra urget: l. Si uxor. 13. §. Divi. ff. Ad l. Jul. de Adult. ubi sic habetur: *Etiam in sponso, hoc idem vindicandum, quia nec spem Matrimonii violare permittitur.* RESP. enim, verba istius legis, esse intelligenda de Adulterio non propriè, sed largè accepto, ob quod tamen, quia sponsus, jus ad rem habet, datur ipsi contra violatorem sponsæ injuriarum actio. l. Etiam. 15. §. Sponsam quoque ff. De injuriis.

24. Adulterium tanquam crimen gravissimum & peccatum lethale, tam jure divino, quàm humano prohibitum esse, jam meminimus, & jure quidem humano Ecclesiastico, diversæ in Adulterantes poenæ sunt statutæ, quarum ima est *Excommunicatio* respectu Laicorum in Adulterio perseverantium. cap. *Intellaximus.* 6. De Adulteriis & Stupro. 2da. poena, respectu foeminæ adulteræ, est *detrusio in arctum monasterium*, ad agendam ibi poenitentiam perpetuam, nisi maritus illam intra biennium, recipere voluerit. cap. *Gaudemus.* 19. De *Convers. Conjug.*

junctâ *Novellâ* 134. cap. 10. Quæ tamen poena, hodie non est amplius in usu, & *Antonius Faber. in Codice Sabaudicæ. lib. 9. tit. 7. definitione 2.* dicit: *In Sabaudia, Adulteros puniri poenâ juris, expressâ in supra cit. Authentica. Sed hodie.* Ubi etiam rectè notat, quod si monasterium non nisi honestis Deoque Sacris Virginitibus recipiendis sit destinatum; cogi illud nequeat ad Adulteram recipiendam, nisi ab initio, cum in finem, extractum sit monasterium, aut id fieri consuetum sit, cujusmodi monasteria pleraque *Faber* dicit esse in *Italia*, sed nulla in *Sabaudia*. Hisce in partibus, unum hujus classis, datur *Bruxellis*, & quidem satis amplum & famosum: *Leodii* quoque simile existat claustrum, quod *aux Repentines*. vocitatur. Cæteroquin, quia admodum inconveniens & periculosum est ejusmodi Adulteras, aliòve carnali concubitu corruptas, ad monasteria aut honestarum virginum consortium admittere, propter periculum infectionis aut seductionis; ideo Superiores, etiam intuitu lucri temporalis, in similibus personarum receptionem facilè consentire non debent; & si tales receperint; sollicitè curare debent, ut ipsis de probis Directoribus & Directricibus provideatur. 3tia. Poena *Civilis* nempe & *privata* Adulteriù, est *Divortium* seu separatio à Thoro & cohabitatione, manente conjugii vinculo, quod non nisi morte naturali alterutrius Conjugis rumpi posse, Catholica veritas docet ut supra cap. 2. n. 19. ostendimus. Hac de re latè agit & videri meretur *Anacletus Reiffenstuel. ad Decretales. lib. 4. tit. 19. De Divortiis. §. 3. 4ta.* Poena est *amissio dotis* in Adultera, & *Donationis propter nuptias* in Adultero, de qua poena pariter solidè agit, *Reiffenstuel. lib. 4. tit. 20. §. 12. à n. 95.*

25. Clericorum Adulterorum poena est,

est; quòd si quis de hoc crimine confessus & convictus fuerit, ab officio & beneficio deponendus est, & insuper in monasterium, ad agendam pœnitentiam detrudendus. *can. Si quis. 20. dist. 81. cui consonat, can. Romanus. 11. ead. dist.* Quodd si verò nec confessus nec convictus, sed tantùm suspectus & diffamatus sit de Adulterio; *purgatio Canonica* ei indicenda erit, in qua si defecerit, ab officio suspendetur. *Arg. cap. Significasti. 5. De Adult. & Stupro. Confer Farinacium. in prax. crimin. p. 5. q. 40.*

26. Jure Civili, olim statuta erat in Adulteros pœna *Deportationis* vel Exilii. *l. Si quis. 5. ff. De Questionib.* Postea verò per *Constantinum* in ipsos pœna *gladii* decreta fuit. *l. Quamvis. 30. §. 1. Cod. Ad Leg. Jul. de Adult.* quam pœnam in fœminas & viros, sive *simplex*, sive *duplicatum* verum Adulterium committentes, indiscriminatim confirmavit *Carolus V. in Constit. pœnal. art. 102.* Hodiernâ tamen multorum locorum praxi, pœna mortis, ob Adulterium simplex, imò etiam *duplicatum non iteratum*, non amplius infligitur, sed loco illius, Adulteri, plebejæ præsertim conditionis [nobiles enim & opulenti, extra pœnam & correctionis metum pro dolor passim vivunt] primâ vice puniuntur relegatione vel fustigatione, aut statione ante foras templi, cum candela accensa, per aliquot dies festivos, quibus major sit concursus populi, vel portatione cæreorum, & lapidum per plateas, ut hâc *Aquisgrani*; vel demum pœnâ pecuniariâ, aliâve arbitrariâ. Confer *Jul. Clar. §. Adulterium. n. 7.* Ubi, sub finem observat, quòd hodiernum Adulteria minùs rigidè minùsque debite puniantur.

27. Observandum tamen, quòd etsi concubitus Conjugati cum Soluta, verum sit Adulterium; & in hoc passu, à *A Hochkirchen, Ethic. Christ. Pars. I.*

jure *Canonico* correctum sit jus *Civile*, prout supra tetigimus; equidem hujusmodi Adulterium hodie adhuc mitiùs puniatur, ex ratione; quòd jure *Civili*, principaliter respiciatur ad seminum commixtionem & inde pullulantem prolis, seu legitimi hæredis incertitudinem, quæ incertitudo non consurgit, dum conjugatus cum soluta congregitur. Cæterùm, quia jus *Canonicum*, in Adulterio, principaliter attendit violationem *Tbori* conjugalis & *Fidei* matrimonialis; quæ in conjugato rem carnalem cum soluta habente, contingit; ideo horum congressum pro vero Adulterio habet & in suo foro punit.

28. Olim in pœnam adulterii, poterat jure civili, parens filiam-familias, domi suæ vel in domo generi sui deprehensam, unâ cum adultero impunè occidere, textu expresso *in l. Patris. 20. ff. Ad leg. Jul. de Adult. & l. Nec in ea. 22. ff. eod.* Poterat quoque Maritus occidere Adulterum, non quidem quemlibet, sed vilis conditionis, in ipso actu cum uxore sua, domi suæ deprehensum. Per *text.* clarum *in l. Maritus. 24. & l. si Adulterium. 38. §. 8. ff. eod. junctâ l. 4. C. eod.* cujus utriusque ratio erat, quia in his casibus Pater & Maritus, publici ministri justitiæ constituti censebantur. Vel potius, ut opinantur Theologi, quia etsi hujusmodi homicidium non fuerit planè approbatum; tamen à pœnis fuerit immune, intuitu justî doloris, quo tam Pater, quàm Maritus ad occidendum moti videbantur. Quidquid autem fuerit de jure *Civili*; certum est, hodie præfatas leges in tantum *Canonum* jure correctas esse, ut Patri aut Marito, in casibus memoratis, nequaquam liceat in foro *poli* occidere filiam vel mulierem adulteram, aut ipsum adulterum, sed propterea uterque pœnas veri homicidii, jure saltem *Canonico*

taxatas, incurrat. *Can. inter. 6. & can. si quod verius. 9. caus. 33. q. 2. Obrationem;* tum quia æquum non videtur, ut quis non auditus, & antequàm de crimine legitime constet, condemnetur & occidatur, contra *l. fin. C. De malefic. & Mathemat. l. inauditum. ff. Ad l. Cornel. de Sicariis.* Tum. quia semper periclitatur salus æterna Reorum in flagranti crimine trucidatorum.

29. Porrò, ut quis Adulterii pœnas, five à jure Civili, five Canonico, taxatas incurrat, duo *copulative* requiruntur; videlicet: 1mo. Dolus seu destinatum adulterandi propositum. 2do. Actualis & perfecta copula cum persona conjugata.

30. Hic QUÆRI potest 1mo. Quinam admittantur ad Adulterii accusationem? RESP. Adulterium uxoris ante omnes, etiam ante Patrem, accusare potest Maritus, per textum expressum, in *l. 2. §. si simul. ff. Ad l. Jul. de Adult.* nisi (prout dicitur in *l. 3. immediatè* subsequente) Pater Maritum infamet aut arguat, aut doceat colludere magis cum uxore, quàm ex animo accusare. Tali enim casu, Pater præponetur Marito.

RESP. 2do. Post Maritum accusare vel agere nolentem aut cessantem, ad accusandum admittitur Pater Adulteræ. *cit. l. 2. & 3.* Post Patrem verò admittuntur reliqui cognati, scilicet: Frater, Patruus, avunculus Adulteræ & alii, quos justus dolor, præ aliis, ob commissum Adulterii crimen, premit. *l. Quamvis. 30. C. eod.*

RESP. 3to. Propinquis negligentibus vel accusare cessantibus, etiam extranei admittuntur. *l. si Maritus. 15 §. lex Julia. 6. & l. 1. C. Ad leg. Jul. de Adult.* Non quidem jure Mariti, sed jure extranei; quia Adulterium inter *delicta publica* reputatur. *l. 1. ff. De public judic. & §. item lex. 4. Instit. eod.* Dummodò extraneus,

mas sit, & major 25. annis. *l. si Maritus. 15. cit. §. lex Julia.*

31. RESP. 4to. Quamvis explorati juris sit, uxorem posse Adulterium viri accusare *Civiliter* in ordine ad Divortium & acquirendam donationem propter nuptias; equidem de jure Civili, mulier virum de Adulterio *criminaliter* accusare non valet, five cum conjugata five cum soluta, rem habuerit carnalem. *l. 1. C. Ad leg. Jul. de Adult.* cujus ratio redditur; quod uxor, Marito tanquam Capiti, majorem debeat reverentiam & honorem, quàm Maritus uxori; & quòd Adulterium uxoris, propter incertitudinem & suppositionem prolis, semper gravius sit, acerbiusque de jure Civili puniatur, quàm Adulterium viri. Non obstante tamen juris *Civilis* dispositione, *Canonum* jure, uxor etiam *criminaliter* accusare potest Maritum Adulterum. *can. penult. & ult. caus. 32. q. 5. Glossa* communiter recepta in *can. si quis 4. caus. 32. q. 1. ibi ad §. imparia: Similiter ad imparia non judicantur quòd ad debitum reddendum, quòd ad Divortium, quòd ad accusationem.* Quam juris Canonici dispositionem amplexus est *Carolus 8. in Constit. penal. art. 120.* dando etiam uxori facultatem, maritum adulterum accusandi *criminaliter*.

32. QUÆRI potest 2do. Qualis requiratur & sufficiat probatio ad condemnandum Reum Adulterii? RESP. Quamvis alias in criminalibus ad condemnandum Reum, requiratur, ut sit vel confessus vel convictus per probationes luce meridianà clariores. *can. Judex. 2. caus. 2. q. 1. & l. fin. C. De probat.* Nihilominus in Adulterio tanta probatio non est necessaria, sed illa sufficit, quæ contra Reum, facit præsumptionem, non quidem qualemcunque, sed *violentiam* seu vehementissimè urgentem. *Mascard. De probationib. conclus. 57. n. 3. Menochius. De præsump-*

In sextum Decalogi Præceptum. De Adulterio.

347

sumptionib. lib. 1. præsumpt. § 8. n. 3. Ratio hujus est ; quia , cùm Adulterium in occulto , remotis arbitris & testibus , ita cautè perpetrari soleat , ut per testes & documenta probari nequeat ; necessariò admitti debent alia probationum adminicula , ne grande hoc crimen , quod satis frequenter committitur , maneat impunitum : alia autem adminicula suppetere non possunt , quàm præsumptiones & conjecturæ per quas proinde Adulterium , sicut alia delicta *difficilis probationis* , sufficienter probatum intelligitur *cap. 2. § 12. De præsumpt.*

Nolim tamen putes , quamcunque ad hoc sufficere suspicionem aut præsumptionem , quia , ut dictum ; debet esse *violenta* , id est talis , quæ efficiat *certitudinem moralem* , ex qua vir prudens vehementer urgeatur ad judicandum , quòd quis reverà Adulterium commiserit. *Gloss. in cap. Maritus. 4. De Adulter. § supro. §. suspicione.* Hujusmodi suspensiones violentas cumulatim refert. *Mascardus. De probationib. concl. 5. § seqq. Menoch. De præsumpt. lib. 5. præsumpt. 41 Sanchez. De Matrim. lib. 10. Disp. 30. n. 41. Speculator. De præsumtionib. §. 2. n. 4.* Notant tamen passim Doctores ; ex solis præsumptionibus etiam *vehementibus* , absque aliis adminiculis , procedi non debere ad infligendam pœnam *ordinariam* , sed Reum extra ordinem puniri debere. *Menoch. loc. cit. n. 21. § seqq. Wesenbecius ff. tit. Ad leg. Jul. de Adulter.* Porrò , licet confessio *judicialis* plenè probet contra confidentem. *cap. intelleximus. 6. De Adult. § supro.* Attamen non probat plenè contra Reum complicem ; quia confessio unius , non convincit complicem. *cap. Nesciens. De testib. & cap. 1. De confessis.*

33. QUÆRI potest 3^{id}. De quibus Adulteri à giudice præsertim *Confessario* , sint interrogandi ? RESP. Primum inter-

rogandam esse Adulteram , an ex Adulterio conceperit , vel sit gravida ? An abortum procuraverit , vel procurare tentaverit ? An proles Adulterina sit per Adulterum enutrienda ? An habeat liberos legitimos ? An ex bonis *Paraphernalibus* , aut singulari industriâ suâ , possit prolem Adulterinam , sine legitimorum librorum præjudicio , alere , in Matrimonium elocare , dotare , Opificio applicare &c. Dein interrogandus Adulter , utrum per vim mulierem oppresserit , quia tunc solus obstringitur ad alendam & sustentandam prolem ; item , ad refarcienda omnia damna inde secuta & secutura ? Utrum , & qua ratione providere velit spurio ? Utrum dilapidaverit bona uxoris , aut familiæ cum Adultera ? &c. Non prætereundam , nec Metaphysicam noster Eximius *P. Piette part. 4. cap. 5. pag. 331.* proponit quæstionem ; num adulter dubitans , num proles nata , sit ex suo adulterio concepta , teneatur illam alere ? Ubi solidè probat : in dubio ; potiùs adulterum , quàm maritum innocentem , ad id teneri.

34. QUÆRI potest 4^{id}. Quis sit iudex in causa Adulterii ?

RESP. 1mo. Quando de Adulterio agitur *mere civiliter* ad Divortium scilicet , seu quòd ad sepatationem , quòd ad *Thorum & cohabitationem conjugum* ; tunc ex communi & certa *DD.* sententia [quæ etiam in *Gallia & Brabantia* observatur , teste *Judoco Damboudero. in praxi rerum criminal. cap. 91. n. 17. & Rouffellio. lib. 6. De jurisd. Pontif. cap. 4. n. 28.*] solus Ecclesiasticus , legitimus iudex est. Vide *Jul. Clarum. §. fin. q. 37. n. 3 & Ratio* est ; quia , cùm Matrimonium sit unum ex septem Sacramentis & res verè spiritualis ; de obligatione inde exorta , quòd ad *thorum & cohabitationem* , meritò solus iudex Ecclesiasticus cognoscit. *cap. Decernimus 2. De judic. cap. tuam. 3. De ordine cognit.* . . . X x 2 . . . RESP.

RESP. 2do. Si coram iudice Ecclesiastico, contra Adulterum ex causa Divortii agatur; potest idem etiam cognoscere de causa incidente, puta: *Dotis, Donationis propter nuptias & alimentorum*: ex ratione; quod legitimus iudex cognoscens de causa *principali*, possit etiam cognoscere de *accessorio* & causa in principalem incidente, licet alioquin respectu hujus, non sit iudex competens. *l. Quoties. 3. Cod. De judiciis. cap. De prudentia. 3. De donat. inter vir. & uxor.* Dummodò iudex ob causæ vel materiæ incidentis qualitatem, non sit incapax jurisdictionis, prout respectu causæ spiritualis, incapax est laicus. Tunc enim causa *incidens*, ad iudicem Ecclesiasticum remitti debet, si causa *principalis* coram laico pertractetur. *cit. cap. Tuam.*

RESP. 3tio. Si de Adulterio agatur *criminaliter* ad poenam sanguinis; solus iudex Laicus, non verò Ecclesiasticus, legitime cognoscet, secundum omnes. *Ratio* est; quia iudex Ecclesiasticus causam sanguinis tractare, & de ea sententiam condemnatoriam ferre non potest. *Per text. in cap. Clericis. 5. & cap. penult. Ne Clerici vel Monachi &c.*

RESP. 4to. Quando de Adulterio agitur quidem *criminaliter* & ad vindictam publicam, non tamen ad poenam sanguinis, sed ad aliam eâ mitiorem; tunc *mixti fori* est, ita ut tam Ecclesiasticus, quam Laicus de eo iudicare queat, deturque locus præventioni, prout testatur *Jul. Clarus. §. fin. q. 37. n. 3.* Vide *Dambauderum. loc. cit.* & huc facit *cap. cum sit. 8. De foro compet.* ubi in sacrilegos, iudici tam Laico, quam Ecclesiastico iurisdictionio datur.

35. Mariti non solum ob propria Adulteria puniendi veniunt, sed interdum etiam ob Adulteria uxorum. Maritus enim [inquit *Dambauderum. loc. cit. cap. 92.* qui

sciens volensque dissimulat & permittit uxorem adulterari; ita, ut nec verbis nec aliâ ratione illi Adulteranti obsistat, nec ipsam ab Adulterio retrahat, neque ipsam à se dimoveat; ob crimen uxoris suæ dissimulatam, damnandus est exilio aut aliâ simili poenâ arbitrariâ. A fortiori, his aut acerbioribus poenis plectendus est Maritus, qui ex uxoris Adulterio, ullum sibi parat quæstum aut lucrum: hoc enim faciendo, incidit in crimen *Lenocinii*, quod est nefarium illud scelus [vide *l. 2. §. Lenocinii. ff. Ad leg. Jul. de Adulter. & l. 2. Cod. eod.*] quo quis ex publicis scortationibus, Adulteriis, fornicationibus similibusque nefariis vitiis carnis, sibi quæstum facit non quidem proprio corpore, sed virgines, mulieres aliâsve Matronas, quæstus gratiâ, ad actus venereos pellicens, vel etiam domi alens, & ex meretricio quæstu vivens. De hoc crimine plenius videri potest *Dambauderum. in praxi rerum crimin. cap. 93.* ubi ostendit, hoc crimen etiam Ethnicis fuisse detestabile, ac atrocibus poenis subiectum; deploratque illud hodie etiam inter Christianos, justò mitius puniri.

36. Non tamen semper arguendus, aut *Lenocinii* infimulandus est Maritus, qui Adulterium uxoris dissimulat, aut etiam tegit: dum enim Adulterium uxoris non est manifestum, sed solum de eo, in ore vulgi, ob infundatam suspicionem, rumor habetur, quem Maritus suâ prudentiâ facile dissipare possit; tunc sanè Maritus uxori cohabitans, ob dissimulatum ejus Adulterium, nequaquam de *Lenocinio* est condemnandus: siquidem & hoc singulis à naturæ recto dictamine insutum est, ut domesticos omnes, atque ad eam uxoris propriæ vitia tegant, & probitatem tueantur, sicubi possint & valeant. *Confer l. 17. Cod. Ad l. Jul. de Adult.*

37. QUÆRI potest 3to. A quo alenda

fit proles, quando dubitatur de duobus, qui eodem die, cum eadem muliere, copulam carnalem habuerunt, ita, ut dubium sit, uter sit parens? **RESP.** Æquitati & sanæ rationi magis consonam esse sententiam, quæ dicit: utrumque ad partem alimentorum, sicut & damnorum refarciendorum teneri. Nam in simili, dum dubitatur, num res aliqua sit *Sempromii* vel *Titii*; Scitur tamen, quòd alterutrius sit; facienda est divisio. Proinde, dum constat, unum ex duobus esse patrem; dubitatur tamen, an hic vel ille sit parens; æquitas postulat, ut onera & obligationes inter illos dividantur; jus enim naturale habet Spurius (quidquid jus Civile in contrarium statuerit) ut alimenta recipiat à Patre; adeoque in nostro casu, debet ab utroque, partem accipere, ne jus illud ipsi reddatur inutile. Vide Patrem *Piette. loc. cit.*

38. **QUÆRI** potest 6to. Num conjux innocens propter Adulterium *Compartis*, possit ipsi propriâ autoritate denegare debitum conjugale? **RESP.** *Affirmativè.* Denegatio enim debiti, privatim fit; nec requirit publicam judicis sententiam. Et huc facit; quòd denegatio debiti, non sit propriè poena, sed licentia in contractu matrimoniali, conditionatè, jure naturali, tacitè saltem reservata & inclusa, ut servetur scilicet fides servanti, frangenti frangatur; nisi insons nocenti culpam quantum in se est condonare voluerit.

39. Aliud tamen obtinet in separatione quòd ad *habitationem*. Hæc enim cum sit actio publica, publicam quoque postulat sententiam, nisi Adulterium aliunde foret publicum & notorium.

40. Quid! si post Adulterium, innocens nocenti reddiderit debitum? An eo ipso censetur ipsi reconciliatus? **RESP.** Si cognitio Adulteriò, eidem se carnaliter commiscuerit, sciveritque sibi ob Adul-

terium, jus competere denegandi debitum; utique censetur semetipsum eidem reconciliasse & offensam remisisse, quia parum refert, verbò, an factò condonaverit, neque ex capite Adulterii, poterit deinceps denegare debitum. Aliud tamen foret; si debitum conjugale reddens, ignoraverit *Compartis* Adulterium; aut non sciverit, debitum illud evasisse non debitum.

41. **QUÆRI** potest 7mo. An Adulter factò Divortiò, ad innocentem id postulantem redire teneatur? **RESP.** *Affirmativè.* Cum enim Divortii sententia lata sit in favorem innocentis, non eximitur nocens à potestate innocentis, & proinde, si hic velit cedere juri per sententiam sibi quæsito, tenebitur alter redire.

42. Quid! Si conjux innocens, qui sententiam Divortii pro se obtinuerat; postea etiam in Adulterium labatur, poteritne etiam ad redeundum, ab altera parte compelli? **RESP.** Ita velle Doctorem *Seraphicum*, ex ratione; quòd, cum sententia feratur in favorem innocentis ut *innocentis*, censetur ferri conditionatè; si nempe perseveret innocens. *Ratio rationis* est: quòd in Adulteriis, mutua delicta compensentur.

QUÆRI denique potest 8vo. An alia peccata luxuriæ sint causa sufficiens faciendi Divortii?

43. **RESP.** *Imo.* Parti innocenti licet Divortium facere non tantum propter alterius naturale Adulterium, sed etiam propter copulam *sodomiticam* aut *bestialem*, sive *activam*, sive *passivam*. Ita *Sanchez. lib. 1. disp. 4. n. 3. Covarruvias. De Sponsalib. p. 2. cap. 7. §. 5. n. 8. Pirhing & DD. communiter ad tit. De Divortiiis.* *Ratio* est, quia per talem copulam, caro sive *agentis*, sive *patientis*, dividitur in aliam contra institutionem matrimonii & fidem conjugalem, exigentem.

tem, ut sint duo in carne una Idem est iudicium de bestialitate : quia quantum ad præsens, non refert; num caro dividatur cum animali ejusdem vel diversæ speciei.

44. **RESP. 2do.** Tactus, oscula, & à fortiori peccata merè interna, non sunt causa sufficiens faciendi divortii. *Ratio* est: quia per ejusmodi actus, non fit carnis in aliam divisio, quod est fundamentum Divortii. Idem est de pollutione etiam cum tertia persona. Idem rursus est, de copula, sine seminis intra vas effusione. Licet enim conjux per seminis perditionem in primo casu, lædat Matrimonium & compartem, & ideo fortè gravius peccet, quam adulterando; non tamen dividit carnem suam in aliam per concubitum, quod leges requirunt. In 2do. autem casu, tentat quidem dividere, sed non dividit. Quo facit, quòd in odiosis, qualis est materia Divortii, non laxè, sed strictè, leges interpretari oporteat. Confer *Sanchez. loc. cit. n. 9. 10. & 11. Covarruviam. loc. cit. §. 6. n. 3. Layman. lib. 5. tract. 10. p. 3. cap. 7. n. 7.*

45. Nec contra faciunt: *l. consensu. 8. §. 3. C. De repudiis.* & aliæ leges Civiles, quæ non tantùm ob actuale Adulterium, sed etiam ob tales actus, ex quibus fundata confurgit Adulterii suspicio, permittunt repudium uxoris. **RESP. enim,** quòd causa matrimonialis secundùm Evangelicas & Canonicas leges, non verò Civiles, dijudicari debeat. Quocirca; licet de jure Civili, plures numerentur Divortii causæ, quàm de jure Canonico, ut patet, ex *Tit. ff. & Cod. De Divortiiis & Repudiis*, Non tamen jure Civili, sed Canonico, in hoc passu, utimur.

46. Tametsi Adulterium & Stuprum subinde pro eodem sumantur, & tam in jure Civili quàm Canonico, sub eadem rubrica agatur, de *Adulteriis & Stupro*,

attamen Adulterium, in *nuptam Stuprum* verò propriissimè in *Virginem*, & latius in *Viduam* committitur. *l. 6. §. 1. ff. ad l. Jul. de Adult. & l. 34. §. 1. ff. Eod.*

47. Theologi rigidissimè Stuprum accipientes, illud definiunt: quod sit virginis nondum corruptæ, illicita defloratio seu corruptio. *Arg. can. Lex illa. 2. §. Cum ergo. caus. 36. q. 1.*

Stuprum hoc modo acceptum, aliud est *violentum*, aliud *non violentum*. *Primum* est quo virgo invita, per vim opprimitur & defloratur. *Non violentum* est, quo virgo volens aut consentiens illicitè defloratur, & hoc non distinguitur à simplici fornicatione, Neque in hoc assentior scrupulosiori sententiæ *Sylvii* quam adoptat noster *Eximius Piette. loc. cit. quæst. 2.* Aliud est de Stupro violento, de quo infra n. 56.

48. Ut Stuprum in sensu Theologico committatur requiritur & sufficit, ut virgo vel *1mo.* per vim sit deflorata; aut *2do.* Per metum cadentem in constantem puellam. vel *3tio.* Per fraudulentas Matrimonii aut magnæ dotis promissiones. vel *4to.* Per metum reverentialem; puta: si Stuprator sit superior, aut Dominus Virginis. aut denique *5to.* Per importunissimas preces & sollicitationes sæpius repetitas. Quia illæ in hominum opinione, ferè æquivalent coactioni.

49. Hic **NOTANDUM**; quòd si per dolum & fraudem, vel per vim aut metum injustè incussum, sit Stuprum illatum; tunc præter malitiam castitati oppositam, contineat etiam injustitiæ malitiam; illud verò, quod in virginem sine dolo & fraude, liberè consentientem committitur; soli castitati, non justitiæ, adversetur; adeoque unicum tantùm & simplex peccatum contineat, prout cum *Sanchez. lib. 7. De Matrim. disp. 14. à n. 3. & Lessio. lib. 2. De J. & J. cap. 10. dub.*

dub. 1. communiter observant Theologi.

§0. De jure Civili, si quis vilioris conditionis existens, Stuprum sine vi & dolo committat, cum fustigatione relegatur: Stuprator verò melioris conditionis, publicatione dimidiæ partis bonorum, punitur. §. *Item lex. 4. Inst. De publicis judic.* Stuprum autem *violentum*, non tantum Virginis, sed etiam honestæ viduæ aut maritatæ, pœna capitis plectitur. Vide *Jul. Clarum. §. Stuprum. n. 3. sub fin. Farinacium. in prax. crimin. q. 147. n. 6. & Constitutionem Criminalem. Caroli V. art. 19.* Ubi Stuprator *violentus* pœnæ capitis subjicitur, si Stuprata fuerit: *Ein Unverlaimbte Ebfrau, Wittib, oder Jung Frau.* Id est: bonæ famæ conjugata, vidua, vel virgo. Ex quo Doctores inferunt; Stuprum non committi, nec propterea recensitas pœnas incurrî, si meretrix per vim opprimatur.

§1. Canonum jure, pœna Stupratoris *laici* est, quòd debeat dotare vel ducere Stupratam, & insuper alimentare prolem inde secutam. Ubi tamen discrimen faciendum est; an, cum, vel sine Matrimonii promissione, Stuprum contigerit? licet enim lege *Mosaicâ* relatâ in *cap. 1. De Adult. & Stupro.* Stuprator ad duo præstanda, scilicet ad dotandam & ducendam Virginem stupratam obligari videatur, consuetudo tamen *alternativam* induxit, relinquens Stupratori electionem (si scil. matrimonium non promiserit) an dotare vel ducere velit? uti post *Julium Clarum*, notat *Zypæus. Consil. 4. De Adulteriis & Stupro.* & prolixius deducit *Reiffenstuel. ad Decretales. lib. 4. tit. 1. §. 4. à n. 70.*

§2. *Clericus*, Stuprator præter dotationem stupratæ præstandam, jubetur deponi. *Arg. can. Presbyter aut Diaconus. 12. & can. Si quis Episcopus. 13. dist. 81.* Confer *Jul. Clarum. §. Adulterium. n. 3. Farinac. prax. crimin. q. 147. n. 62. Me-*

nochius tamen De arbitr. judic. cas. 288. n. 6. Vallensis. ad tit. De Adult. & Stupro. §. 2. n. 2. & alii, putant; pœnam Stupratoris *Clerici*, esse arbitrariam; ita, ut quândoq; pœna pecuniariâ vel carceris, suspensionis, depositionis vel privationis beneficii, puniri possit; prout circumstantiæ personarum & delicti, suaserint; ita tamen, ut semper etiam prætetur dos puellæ vitiatæ. Quòd si tamen *Clericus* per vim stupraverit virginem; præter præfatas pœnas, ad carceres perpetuos, qui succedunt in locum pœnæ mortis in *Laicos* statutæ, condemnari deberet.

§3. De pœnis in *Laicos* statutis, dictum; si tamen *Tutor* pupillam suæ curæ commissam stupraverit, gravius punitur, per *l. unic. C. Si quis eam cujus Tutor fuerit, corruperit*: " Crescit enim crimen, propter perfidiam violentis eam, quàm à corruptela immunem ultrò præstare debebat; cùm *Tutor* non tantum Patrimonio, sed moribus regendis præponatur, ait *Tuldenus: ad cit. tit. Codicis.*

§4. Similiter tradit ex *Joanne Fabro, Tuldenus ad tit. Codicis: De mulieribus, quæ se propriis servis junxerunt. Commentariensem*, qui filiam custodiæ suæ creditam vitiaverit, quamvis consentientem; capite plectendum; eò quòd capta, fidei custodis credita fuerit, & quòd hic impressione potestatis, facile consensum expresserit: imò quòd illa commercio libidinis facile corruperit corruptoris sui fidem ad laxandam effugio custodiam.

§5. *Dicitum supra*; stuprum committi in *virginem*; sed nunquid etiam nomine virginis potest venire *masculus*? *Resp.* Propriè loquendo, stuprum habere locum in virginis, non masculi corruptione; eò quòd hic per copulam non perdat signaculum aliquod naturale, sicut puella.

Equidem, quasi stuprum patrant mulieres,

lieres, quæ per vim, metum gravem, dolos, fraudes, lenocinia aut munuscula, ab adolescentibus, virginitatis florem extorquent. Non absimilis criminis, rei sunt ludimagistri, aut alii Nebulones, qui adolescentes adhuc virgines polluant, aut etiam ad pollutionem, sub prætextu rei indifferentis aut licitæ pelliciunt. Item est de nefandis mulieribus, quæ digitis aut instrumentis ad id aptatis, carnalem copulam imitantur, sicque in puella claustrum violant virginalē. Ex his.

56. **INFERS:** Stuprum ridigissimè acceptum, scilicet pro violenta virginis defloratione, specie distingui à simplici fornicatione. Stuprator enim ultra fornicationem, gravem infert virgini injuriam, cum illam privet signaculi virginalis integritate, quæ summæ est apud homines æstimationis, in ordine ad statum, sive conjugalem, sive sanctimoniam, amplectendum. Nunc de incestu.

57. **Incestus** est copula carnalis inter personas consanguineas vel affines, in iis gradibus, in quibus jure Divino vel Humano, nequeunt nuptias contrahere. *can. lex. illa. 2. §. cum ergo. caus. 36. q. 1.* Ex quo.

RESULTAT 1mò. Inter ascendentes & descendentes in linea *recta*, in infinitum, id est, *quoscunque*, ex copula carnali, patrari incestum; inter collaterales autem consanguineos, usque ad *4tum* gradum: similiter inter affines ex copula *licita* seu Matrimoniali, usque ad *4tum* gradum: inter affines verò ex copula *illicita*, usque ad *2dum* gradum inclusive. **Ratio** est: quia inter hos solummodò, non autem inter remotiores consanguineos vel affines versatur impedimentum Matrimonii, prout Theologi suo loco, & Canonistæ tradunt, ad *lib. 4. Decretal.*

RESULTAT 2dò. Non committi incestum 1mò. Ab eo, qui peccat cum consanguini-

na collateralī, vel affine conjugis suæ, in *5to*. gradu. *2dò*. Nec ab eo, qui fornicatur cum duabus inter se consanguineis in tertio gradu. *3tid*. Neque ab eo, qui peccat cum cognata *Legali* vel *Spirituāli*; quia inter solos consanguineos vel affines, non item conjunctos ex *Adoptione* aut *susceptione* seu *levatione* [id est patritate] in sacramento Baptismi vel Confirmationis, incestus propriè dictus nascitur, prout contra *P. Franciscum Henno* & scrupulosiores Casuistas, tradunt *Jul. Clarus. §. incestus. n. 4. Farinacius prax. crimin. q. 149 n. 50.* Argumentò bene deductò ex *cit. can. lex illa.* Ubi sic habetur: *incestuos dicuntur, qui consanguineis & affinibus abutuntur.*

58. Incestum esse Adulterio gravius, & peccatum enormissimum, constat ex *S. Scriptura: Levit. cap. 2. & 1 ad Corinib. 5.* ubi Apostolus incestuosum *Corinthium*, in detestationem hujus criminis, quò ad corpus, tradidit Sathanæ, ut Spiritum ejus salvaret. Junge *can. Adulterii. 11. caus. 32. q. 7. & 1. Adulterium. 38. §. 3. ff. Ad leg. Jul. de Aduter. Ratio* est: quia actus carnales, utpote fœdi & turpes, graviter adverfantur pudori, honori, reverentiæ & pietati, quam sibi invicem debent consanguinei & affines. Sanè inter ascendentes & descendentes, tantoperè natura abhorret à coitu, ut teste *Plinio. Histor. natur. lib. 8. cap. 42.* bruta animalia illum avertentur. Et *Aristoteles. lib. 9. Histor. animal. cap. 47.* narrat, à Camello [qui ex industria Camelarii, cum matre sua congressus fuerat] interfectum fuisse deceptorem, similiter equum se præcipitasse ex alto, postquam adverterat, se cum matre sua coivisse Confer *Grosium De J. B. & P. lib. 2. cap. 5. §. 12. n. 5. & quæ hac de re tradimus lib. 2. cap. 2 n. 31. & seq.*

59. Quamquàm de jure *Civili*, pro incestu *simplici*, absque nuptiis in gradu pro-

prohibito contractis, ultra Adulterii pœnam, alia non legatur statuta; sed iudicis arbitrio, pro varietate circumstantiarum, relinquatur, maximè, si incestus committatur inter consanguineos vel affines, qui solo jure humano prohibentur nuptias contrahere, prout post Zoësum. ff. Ad cit. l. Jul. de Adulter. advertit Pirhing. ad tit. De Adulter. & sup. n. 65. Nihilominus in foro seculari, incestuosi, absque nuptiarum initarum attentato contractu, mortis luunt pœnam, in sequentibus casibus imò. : Si committatur incestus inter ascendentes & descendentes, quorum cœtus passim in utroque jure vocatur nefarius. Vide Farinacium. loc. cit. n. 14. & 16. 2dd. Si committatur inter Collaterales primi gradus, puta : fratrem & fororem. Vide Menochium. De arbitr. judic. cas. 501. n. 314. In quibusdam tamen Provinciis, hujusmodi criminosi, virgis tantùm cæsi, perpetuâ relegatione puniuntur, teste Carpozio. pract. crim. q. 73. à n. 11. 3tid. Si incestus quoque adjunctam habeat Adulterii malitiam; puta : si conjugatus cum consanguinea congregiatur. Confer Jul. Clarum. §. incestus. n. 2. & Haunoldum. De J. & J. Tom. 6. tract. 2. n. 345.

Incestuosi cum Matrimonio, id est; in incestuoso connubio viventes, pœnas incurrunt statutas, per Authent. incestas. C. ad leg. Jul. De incestis nupt. ibi : incestas nuptias contrahentis pœna est confiscatio bonorum tam ceterorum quàm dotis : Exilium etiam & cinguli (si quo utitur) spoliatio, verberatio quoque, si vilis est : feminâ quoque talia scienter peccante, simili pœnâ subjuganda &c.

60. De jure Canonico, Laici incestum simplicem sine Matrimonio committentes, excommunicari jubentur. Can. De iis. caus. 35. q. 2. insuper conjux incestum committens cum consanguinea conjugis, A Hochkirchen, Ethica Christ. Pars I.

privatur jure petendi debitum conjugale cap. 1. & cap. Transmissa. De eo qui cognovit consanguineam uxoris &c. Quinimò post mortem conjugis, prohibetur ulterius nubere. cit. cap. 1. Hæc tamen ultima pœna contrariâ consuetudine abrogata videtur. Si verò incestus contractis incestuosus nuptiis patretur, incestuosi conjuges sunt ipsò factò excommunicati. Clement. unic. De Consanguinit. & Affinit. Neque possunt amplius cum alia persona licitè nuptias contrahere, nisi probaverint, se justè ignorasse impedimentum Consanguinitatis vel Affinitatis priores nuptias dirimens. can. Si propinquum. 4. caus. 35. q. 2.

61. Clericus incestum committens deponitur & beneficio privatur. Vide Pirhing. ad tit. De Adulteriis & Stupro n. 66. Argumentò can. Si quis. & seq. dist. 81. Ubi Clericus Adulterium committens, deponi jubetur, ut idem à fortiori dicendum sit de eo, qui commisit incestum, qui Adulterio utique gravius est crimen. Can. Si Adulter. 11. caus. 32. q. 7. Licet autem Confessarius cum pœnitente sua nullam contrahat cognitionem spiritualem; cùm nullibi hoc sit scriptum, nec jus Naturæ id dicet; equidem pœnitentem suam carnaliter cognoscens, gravius peccat & deponendus est. can. Si quis. 9. caus. 30. q. 1. Imò hæc circumstantia Confessarii, non solum peccatum notabiliter aggravat, sed speciem mutat, si Confessarius sit Parochus; quia is tenetur ex officio, adeoque ex justitia, ovibus suis exemplo prælucere. Et, licet etiam incestum non committat Confessarius, committit tamen grave Sacriligium, Si Sacramento abutatur ad sollicitandam pœnitentem intuitu Confessionis.

PETI hîc posset, An gradus consanguinitatis & Affinitatis sint ejusdem speciei? Ante Responzionem. Y x 62

62. **NOTA** *imo*. Consanguinitatem esse vinculum seu propinquitatem personarum ab eodem stipite per carnalem propagationem descendantium; sive interim descendant per lineam *rectam*, ut filius à patre; sive per lineam *collateralem*, ut duo nepotes ab Avo.

NOTA *2do*. Affinitatem esse propinquitatem personarum ortam ex carnali copula duorum, ratione cujus, omnes consanguinei unius, fiunt Affines alterius, in eodem gradu, in quo *Comparti* scil. conjugii, sunt Consanguinei. His prænotatis

63. **RESP.** *imo*. Gradus Consanguinitatis in linea *recta*, *specie* distinguuntur à gradibus consanguinitatis lineæ *obliquæ*, seu *collateralis*. *Ratio* est; Quia inter ascendentes & descendentes, semper adest respectus *parentele*, & enormitas maxima relucet in coitu Patris cum filia, aut ascendentis cum descendente. Quod idem non est in iis, qui in linea collateralis conjuncti sunt.

64. **RESP.** *2do*. Gradus in linea *recta*, idem est de gradibus lineæ *transversæ*, non distinguuntur *specie*. Illa enim non differunt *specie*, quæ tantum differunt secundum *major* & *minus*. ut patet in furto: jam autem non aliter differunt gradus consanguinitatis inter se, cum præcisè in hoc differant, quòd personis magis aut minus propinquis major vel minor debeatur reverentia vel pietas, cujus violatio majorem vel minorem inducit culpam atque indecentiam. Idem est de gradibus Affinitatis inter se.

65. **RESP.** *3to*. Consanguinitas lineæ sive *rectæ* sive *obliquæ*, *specie* distinguitur ab Affinitate. *Ratio* est: Quia affines nec à se invicem, nec à communi, propinquo scilicet stipite, sanguinem trahunt, ac promde longè aliter conjuncti sunt, quàm consanguinei, quos natura per sanguinem conjunxit.

66. Porro, licet graduum diversitas non inducat malitiam *specie* distinctam, inducit tamen circumstantiam notabiliter aggravantem: & ideo haud integrè confiteretur, qui simpliciter diceret, se commississe incestum; siquidem exprimere deberet, an cum matre vel noverca? an cum sorore vel matertera? an cum cognota *germana*, vel alia remotiore, carnale commercium habuerit?

De Sacrilegio affatim dictum *supra*, cap. 9. n. 33. & seq.

67. Ubi primum Decalogi Præceptum ponderavimus. Hic solum notandum restat: quòd pro foro interno, omnis coitus cum persona Deo dicata per continentiae votum, sive *simplex*, sive *solemne*, Professioni Religiosæ, aut ordini Sacro annexum; sit *Sacrilegium*; aded, ut non tantum Clericus vel Religiosus, sed etiam Laicus voto simplici castitatis obstrictus carnaliter peccans, sit *Sacrilegus*, licet in foro externo, & in ordine ad pœnas juris positivi incurrendas, solus ille censetur Sacrilegium perpetrâsse, qui copulam carnalem habuit cum *Moniali Professa*, Teste *Pirbing loc. cit. n. 66*. Vide *Farinacium. pract. crimin. q. 146. n. 5*. ubi citat alios.

68. De jure *Civili*, si quis Sacrilegium cum *Moniali* commiserit, vel Matrimonium cum ea contrahere attentaverit, mortis supplicio punitur, & bona delinquentis jubentur applicari Monasterio, in quo Monialis degebat. *Novell. 123. cap. 43. & l. si quis. 5. De Episcop. & Clericis*. Quibus consonat *Canon. si quis rapuerit. 36. caus. 27. q. 1. & can. si quis non dicat. 3. caus. 36. q. 2*. Confer *Menochium. De arbitr. judic. cas. 389. n. 27. & Barbosa in cap. sicut. 2. De privilegiis. n. 3*. Observat tamen *Farinacius. loc. cit. n. 11*. quòd etsi is, qui sacrilegium cum *Moniali* commisit, etiam hodie pœnam capitis

pitis lucat; equidem bona illius non Monasterio Monialis, sed delinquentis hæredibus relinqui soleant, per *Authent. Bona damnatorum. C. De bonis proscriptorum. Excipe nisi raptus aut violentia in Monialem intervenisset.*

69. Ex juris Canonici dispositione, *Laicus* Monialem violans, excommunicatur; *Clericus* verò non solum beneficio privatur, sed etiam ab ordine depositus, in Monasterium ad agendam inibi poenitentiam detrudi mandatur. *can. si quis Episcopus. 6. & can. si que Monacharum. 28. caus. 27. q. 1.* Monialis porrò, que in illud scelus liberè consensit, ad agendam poenitentiam in arctius Monasterium detrudenda est. *cit. can. si que Monacharum. & can. si quis raperit. 30. caus. 27. q. 1.* vel, quòd magis convenit, ad perpetuos carceres sui Monasterii condemnanda est. *can. impudicas. 11. caus. 3. q. cit. Vide Menochium. De arbitrar. judic. cas. 289. n. 26. & Farinacium. loc. cit.*

70. De Sodomia incidenter supra locuti fuimus, Sodomia autem à *Sodoma* (civitate una scil. ex iis quatuor, quas mare vulgò *mortuum* abligurivit, & in qua nefandum illud vitium adèd grassabatur, ut igne cœlitus delapso concremata fuerit, prout legitur *Genes. cap. 19. v. 4*) nomen traxit.

Sodomia autem propriè: est coitus carnalis non servatà debita diversitate sexûs, dum videlicet masculus cum masculo, aut foemina cum foemina, suo modo coit. Prout cum *D. Thoma 2. 2. q. 154. art. 1.* tradunt communiter Theologi.

71 Sodomitæ sicut olim jure divino, mortis supplicium luebant, *Levit. cap. 20. v. 13.* ibi: *Qui dormiverit cum masculo, uterque operatus est nefas, morte moriatur.* Ita etiam de jure Civili, Sodomia propriè talis, ultimo punitur supplicio. *S. Item Lex Julia. 4. Instit. De pu-*

blicis judic. Imperatores quoque *Constantinus* & *Constantinus* jusserunt infurgere leges, armari jura gladio ultore, in illos, qui adèd nefandum scelus perpetrare non exhorruerint. Vide *l. Cum vir. 31 Cod. Ad Leg. Jul. de Adult.* Unde consuetudo introduxit, ut Sodomitæ vel vivi, vel aliter justitiam passi, igne concrementur, quam comburendi consuetudinem observari mandavit *Carolus V. in Ordinat. crimin. art. 116.* Confer *Farinacium q. 48. n. 7. & Julium Clarum. §. Sodomia. n. 4.* Nuper tamen, non absque horrore intelleximus, hujusmodi inhumanæ veneris mancipia *Amstelodami* & in aliis *Hollandiæ* Civitatibus, aquâ suffocatâ, inversè in dolium undâ plenum misso capite, aut ligatis manibus & pedibus, in altum mare projecta fuisse.

Insuper Sodomitæ, ipsò jure, sunt infames etiam ante condemnationem. *cit. l. Cum vir. 31. jnnctâ Glossâ ibid. v. Infames.* Ipso quoque jure, privantur dominio rerum suarum, quæ *Fisco* addicuntur. *cap. Cum secundum. 19. De Heretic. in 6.* ubi notanda *Glossa. v. Perdant.* Vide *Clarum, loc. cit. n. 6. & Menoch. De Arbitr. jud. cas. 286. n. 19.* Quæ tamen poena teste *Claro*, non ubivis recepta est, & signanter non observatur in *Hollandiæ* Provinciis.

Dictum supra Sodomia propriè talis. Quamvis enim etiam impropriè talem (qualis intelligitur, dum vir cum foemina in vase præpostero seu ano, id est: *S. V. dans le fondement ou trou du derriere* congregitur) præfatis poenis subiacere velint & de facto punitam esse testentur *Jul. Clarus loc. cit. n. 2. & Menoch. loc. cit. n. 33. & seq. Sylvester tamen Verb. Luxuria. q. 1. Azor. part. 3. lib. 3. cap. 20. q. 4.* cum aliis, probabilius docent, hujusmodi imperfectam Sodomiam [præfertim inter conjuges] extra-

ordinariis & mitioribus pœnis subjacere. *Arg. l. 1. §. 2. De extraordinariis criminib. ibi: Perfecto flagitio, puniuntur capite. Ratio est; quia etsi hujusmodi congressus, ad peccatum Sodomix, meritò reducatur; equidem, quia saltem debita sexûs differentia observatur; non censetur esse Sodomia perfecta, nec Proinde locus esse pœnis ordinariis, præsertim, cùm in iis infligendis benignior sententia amplectenda sit.*

72. Abominabile hoc facinus, jure Canonico punitur in laïcis: 1mo. *Excommunicatione. cap. Clerici. 4. de excessib. Prælat. 2do. Infamiâ. can. Infamis. 3, q. 7.* Porro, uxor divortium facere potest & discedere à Marito sodomita sicut ab Adultero. *Arg. Can. Omnes. caus. q. 7.* Clerici verò hoc scelere se contaminantes, nedum privantur Beneficiis, sed & statu, & Ordine Clericali dejiciuntur. *cit. cap. Clerici.*

Contra nefandum hoc crimen, in Germania minus, quàm in aliis Regionibus notum, rigorosam edidit Bullam S. Pius V. quæ incipit: *horrendum.* estque 72da. inter Constitutiones ejusdem Divi Pontificis, quæ habetur, *Tom. 2. Bullarii Cæserubini.* Ad hanc Bullam videri meretur *Barbosa. in cap. Clerici. 4. De excessib. Prælat.* Jam de Raptu non *rerum*, sed *mulierum.*

73. RAPTUS est violenta abductio virginis, vel alterius fœminæ honestæ sive solutæ sive ligatæ, libidinis exercendæ gratiâ, in locum *moraliter* diversum. Ita Doctores passim *arg. l. unic. C. De Raptu Virgin.*

Exponitur definitio. *Dicitur 1mo: Violenta abductio.* Si enim puella *sui juris*, seu sub nullius potestate amplius constituta, liberè in sui abductionem consentiat; Raptus non est, prout cum *D. Thom. 2. 2. q. 154. art. 7.* unanimiter tradunt tam

Theologi, quàm Canonistæ, moti *Arg. cap. Cum causa. 6. De raptorib. Incendiariis, &c.* Ubi *Summarium* sic habet: *Raptus non dicitur, ubi volens abducitur.*

Nec in contrarium URGET *cit. l. unic. De Raptu virg.* ubi dicitur: quod huic pœnæ subjaceat, *qui sive volentibus sive nolentibus virginibus, sive aliis mulieribus,* tale facinus perpetraverit. Non Urget inquam in contrarium textus ille, quia supponit fœminam abductioni consentientem fuisse inductam vel minis vel importunis precibus aut promissionibus, vim quandam æquivalenter importantibus. Confer *Gutierrez. Canonicar. quæstionum. lib. 1. cap. 37, n. 21.*

Dicitur 2do: Virginis aut alterius honestæ fœminæ. Quia abductio etiam violenta fœminæ minus honestæ viventis v. g. meretricis popularis, non est propriè & strictè Raptus, ac propterea hujusmodi levis personæ abductio non nisi extraordinariè, judicis arbitrato castiganda venit, testibus *Claro. §. Raptus. n. 5, Farinacio. q. 145, à n. 135, & Didac. Covarruvia. variar. resolut. lib. 3, cap. 14, n. 2.*

Dicitur 3^{io}. De loco in locum moraliter diversum. Nam si honesta puella vel fœmina non ab una saltem domo, v, g. paterna, ad aliam; sed duntaxat ex una camera ad aliam ejusdem domûs; vel ex loco inibi patente, in locum secretum, occultandæ libidinis causâ abducatur; propriè Raptus non est, sed Stuprum. Confer *Farinacium. prax. crim. cit. q. 145, n. 74, & Jul. Clarum. §. Raptus. n. 1.*

Dicitur 4to. Libidinis exercendæ gratiâ. Siquidem, si ex alia quacunque causâ, virgo vel mulier rapiatur, in sensu nostro Raptus non est; Raptus tamen erit, si quis fœminam libidinis causâ rapiens, postea ab explenda libidine impediatur. Itaque si ob alium finem: v, g. ut fœmina Raptori vel alteri servire cogatur, aut

aut tanquam mancipium vendatur; non erit Raptus, sed furtum hominis, quod in jure vocatur *Plagium*. Porro, si quis abduxerit puellam volentem eo præcisè sine, ut parentes inviti, postea facilius consentiant in matrimonium; erit quidem verus Raptus subjectus pœnis à Concil. *Tridentino* statutis, non erit tamen Raptus, prout est species luxuriæ.

74. Jure *Civili*, in Raptorem statuta est mortis pœna, quinimò Raptor & omnes ad raptum opem conferentes, in ipso raptu deprehensi, à Parente, Marito, Cognatis aut Propinquis *Raptæ*, impune possunt occidi, capti vero & legitime convicti, ultimo possunt affici supplicio, non obstante ipsorum appellatione quacunque. Præterea, omnia tam mobilia, quàm immobilia Raptoris & eidem opem ferentium bona, mulieri per vim raptæ, addicenda sunt, prout expressè sancitum in *l. un. Cod. De Raptu Virgin.*

75. Jure *Canonico* Raptor violentus, si sit laicus, excommunicatur; si verò Clericus; à gradu & Ordine Clericali dejiciendus est. *can. 1, & seq. caus. 36, q. 1, & cap. Si quis 4, De purgat. canonica.* Novissimè à Concilio *Tridentino sess. 24. De reform. Matrim. cap. 6*, variæ *infra* referendæ, inveniuntur pœnæ statutæ contra Raptores; verùm, ut mox dicetur; pœnæ istæ non tam videntur decretæ contra raptum solius libidinis causâ factum, quàm contra illum, qui fit ex fine & intentione, raptam ducendi in uxorem, & ita cogendi illam ad nuptias, qua de re latius vide *Reiffensuel ad Decretal. lib. 4. tit. 1. §. 10. n. 377.*

76. Cæterùm; pœnæ à Concilio *Trident.* in Raptorem statutæ, & in conscientia obligantes, etiam ante judicis sententiam, sunt sequentes: *Prima.* Quòd Raptor ipse, ac omnes consilium, auxilium & favorem præbentes, sint jure ipsò, ex-

communicati ac perpetuo infames, omnium dignitatum incapaces. *2da.* Quòd inter Raptorem & Raptam, quamdiu ipsa in potestate Raptoris manserit, nullum possit consistere Matrimonium. Quod verum est, & obtinet, etiamsi Rapta postea poni nolit extra potestatem Raptoris. *3tia.* Quòd Raptor teneatur mulierem raptam, sive illam uxorem duxerit, sive non duxerit, decenter, arbitrio judicis, dotare. Ubi.

77. OBSERVANDUM *1mo.* Pœnas illas non incurrere fœminam, quæ rapit adolescentem. Quia cum Decretum *Concilii* tantum loquatur de *Raptore*, & non de *Raptrice*, & aliunde sit pœnale, non est ampliandum.

78. OBSERVANDUM *2do.* Prædictis pœnis subjacere illum, qui rapit fœminam vel repugnantem, consentientibus parentibus; vel consentientem, iis repugnantibus: siquidem in utroque casu intervenit verus raptus, aliqui tamen in hoc secundo casu, volunt non incurri pœnas *Concilii*, quia Concilium solum intendit conservare libertatem Matrimonii, quæ libertas non læditur, si fœmina consentiat in suâ abductionem.

79. OBSERVANDUM *3tio.* Raptum ob solam libidinem absque ullo Matrimonii prætextu, probabilius dirimere Matrimonium postea cum rapta contractum, ipsique annexas esse pœnas supra positas, quidquid dicat *Sanchez lib. 7. De Matrim. disp. 13. n. 3.* Ratio est, quia *Concilium* ibi punit, fautores etiam Clericus, hi autem non rapiunt Matrimonii causâ. Ergo. Vide tamen *Reiffensuel. loc. cit.* ubi contrariæ sententiæ favet.

80. OBSERVANDUM *4to.* Quòd sponsus abducens sponsam, ut ante nuptias libidinem expleat, aut etiam, ut illam, Matrimonium de præsentì contrahere recusantem, compellat; reverà sit Raptor,

tor, pænâsque taxatas incurrat, siquidem sponsæ aufert Matrimonii libertatem quam Concilium omnimodè conservare intendit.

81. Quòd si quis uxorem, tempore primi bimestris de amplectendo statu Religioso deliberantem violenter abducat ad Matrimonii consummationem; manebit quidem Matrimonium validum, poterit tamen uxor Religionem profiteri invito marito, qui vivente uxore, non poterit ad alias transire nuptias.

82. OBSERVANDUM 5to. Si sponsus abducat sponsam consentientem, non esse raptum, licet reclamant parentes, quia ratione sponsalium, habet jus quoddam in suam sponsam, cui dein in suâ abductionem consentienti, nulla fit injuria. Quòd facit cap. 6. *De raptorib.* ubi sic habetur: *Iste raptor dici non debet, cum habuerit mulieris assensum, & prius illam desponsaverit, quam cognoverit, licet parentes reclamant.*

83. Quid dicendum de peccatis contra naturam? Bifariam peccatum dici potest contra naturam. 1mo. Quatenus repugnat rationi naturali, & hoc sensu, omnia peccata contra legem naturalem, dici possunt contra naturam. 2do. Quatenus repugnat ordini; quem natura præscripsit in actibus generationi subservientibus. Ordo autem ille exigit 1mo. Duorum commixtionem, & ideo dum quis semen, sine maritali conjunctione, profundit, *pollutio* est. 2do. Eandem congrementum naturam, ita ut natura humana misceatur humanæ & non brutali, alias esset *Bestialitas*. 3^{io}. Sexum diversum, cujus defectu concubitus masculi cum masculo, aut fœminæ cum fœmina, est *Sodomia*. 4to. Vasa congrua: quamobrèm masculus congrementum cum fœmina in vase præposito, saltem improprie Sodomiam committit sicut *supra* dictum. 5to. Modum

debitum, ut videlicet non impediatur generatio, quod accidere posset, viro succumbente.

De Sodomia *supra* n. 70. actum. De pollutione & Bestialitate, pauca subjiciemus.

84. Pollutio sive *Mollities* est voluntaria feminis effusio extra concubitum; estque lethale peccatum singulariter naturæ oppositum, adeoque seclusâ omni Dei prohibitione, intrinsecè malum, ut patet ex *Genes.* 38. ubi peccatum *Onam* semen in terram fundentis, dicitur *res detestabilis*. Unde *Apostolus.* 1. ad *Corinth.* cap. 6. hanc tulit sententiam: *Neque Adulteri, neque Molles . . . Regnum Dei possidebunt.* Huc facit condemnatio hujus propositionis ab *Innocentio XI.* *Mollities jure naturæ prohibita non est; unde, si Deus illam non interdixisset, sæpe esset bona & aliquando obligatoria sub mortali.* Ratio est; quia mentiri ideo est contra legem naturalem, quia mendacium repugnat fini ad quem verba sunt instituta: atqui pollutio repugnat fini ad quem natura semen ordinavit. Ergo. Ex quo

85. SEQUITUR 1mo. Nullo unquam casu licitum esse se polluere. Quod enim intrinsecè malum est, nulla ratione potest cohonestari. Proinde potius moriendum esset, quam feminis jacturam sibi procurare actu venereo; quòd addo; quia si materia *spermatice* in corpore abundaret, posset evacuatio fieri per medicinam materię *spermatice* consumptivam, non autem pollutionis causativam.

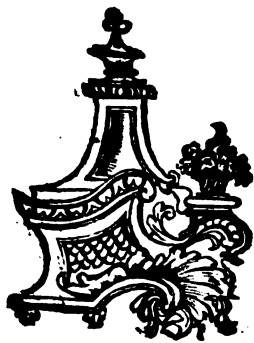
86. SEQUITUR 2do. Si constaret in corpore sive viri sive fœminæ, latere semen aliquod corruptum; posse sumi medicamenta etiam directè ad illius expulsiõnem tendentia; quia non reputatur amplius semen sed potius *lues* aut venenum.

87. *Bestialitas* est coitus cum bruto, estque omnium peccatorum contra natu-

ram gravissimum, ut patet consideranti. De hoc scelere juxta interpretes, loqui videbatur *Joseph. Genes. 27.* dum accusavit fratres suos apud patrem crimine pessimo. Abominandus ille coïtus *Levit 20.* sub pœna mortis prohibetur, statuiturque, ut bestia & homo, qui bestialitatem patravit, interficiantur, quod & hodierno usu observatur; scimus enim & hominem & bestiam, in ejus criminis detestationem flammis devoveri.

88. Ad bestialitatem accedit, imò illam superat concubitus viri aut sceminae cum Dæmone *succubo* vel *incubo*; sive interim Dæmon in corpore assumpto appareat sub specie viri, sive mulieris, sive alterius animalis. Tametsi enim formam

hominis assumat, verè tamen homo non est. Concubitus illum in quo commercium fit cum Dei humanique generis hoste infensissimo, esse enormissimum nullisque suppliciiis sat expiandum peccatum, nemo est qui dubitet. De hoc crimine, legi meretur *Martinus Del-Rio. in disquisitionibus Magicis.* Crimen itaque hoc ad Bestialitatem reducitur, si Dæmon apparuerit in forma bestiae, eritque peccatum illius speciei, ad quod fertur affectus; ita ut si vir misceatur Dæmoni tanquam masculo, sit *Sodomia*; si tanquam mulieri liberæ; sit *Fornicatio*; si tanquam consanguineæ aut affini; *incestus*: si tanquam conjugatæ; sit *Adulterium*.

CAPUT XI.

IN QUO

Trutinatur septimum Decalogi Præceptum.

Non furtum facies.

SUMMARIUM.

- I** *Uid Furti nomine, hoc Præcepto probibeatur?*
- 2** *Furtum non repugnat juri naturali absoluto, sed hypothetico.*
- 3** *Cur Deus furtum prohibuerit?*
- 4** *Furti definitio Theologica.*
- 5** *Furti gravitas, unde?*
- 6** *Respondetur ad objectionem.*
- 7** *Furti descriptio juridica articulatim exponitur.*
- 8** *Voluntas & propositum, maleficia distinguit.*
- 9** *Rem nullius aut pro derelicto habitam accipiens, non furatur.*
- 10** *In re incorporali vel immobili, in sensu juridico, furtum non committitur.*
- 11** *Furti reus est Dominus, qui rem suam alteri oppignoratam, accommodatam vel depositam fraudulenter aufert.*
- 12** *Nedum ipse rem alienam auferens, sed & auferri mandans aut consulens; item furem, cum re furtiva, scienter recipiens, furti tenetur.*
- 13** *Idem est de eo; qui rem furtivam scienter emit, aut in solutum, vel donò accipit.*
- 14** *Sciens & occultans furem, incidit in crimen furti, non verò, qui solùm scit, & non indicat.*
- 15** *Intellectus cap. Qui cum. 4. De furtis.*

- 16 *Etsi in sensu Theologico, filius-familias, à Patre; & servus à Domino quid auferens, furtum committat; in eos tamen Furti actio non datur.*
- 17 *Idem est de furto uxoris, respectu mariti.*
- 18 *Alii tamen actione Furti tenentur, qui ope consiliove, ad furtum filii-familias aut uxoris, concurrerunt.*
- 19 *Similiter Furti actione tenetur, qui rem alienam alicubi inveniens accipit & retinet animo non restituendi eam Domino comparenti.*
- 20 *SuffICIENTER igitur, Dominus rei inventæ, indagandus.*
- 21 *Quo post sufficientem perquisitionem non apparente, res inventa pauperibus, aut causis piis impendenda.*
- 22 *Quanquam in puncto juris, probabile sit, inventorem tali casu, posse titulo fortunæ, rem inventam retinere.*
- 23 *solvitur objectio.*
- 24 *Necessitas alia communis alia gravis, alia extrema.*
- 25 *Necessitas communis furtum non excusat.*
- 26 *Nec licitè in extrema necessitate, aufertur res à Domino, qui per ablationem rei suæ, in parilem necessitatem redigendus est.*
- 27 *Gravis necessitas, non facit rem communem.*
- 28 *Occurritur instantiæ.*
- 29 *Extremè indigens, absque furti*
- 30 *vitio, potest ex alieno, suæ consulere necessitati.*
- 30 *Extremè indigens, nedum licitè potest, sed & tenetur ex alieno accipere rem, ad vitæ suæ conservationem, necessariam.*
- 31 *Quinimò in casu extremæ necessitatis, potest quis Dominum resistentem vi repellere, & servato moderamine, occidere.*
- 32 *Diluitur objectio.*
- 33 *Tametsi extrema necessitas facultatem præbeat alienum occupandi, Dominus tamen non tenetur ex iustitia, sed solum ex charitate, rem suam egenti offerre.*
- 34 *Ac proinde Dominus non tenetur ad restitutionem illius rei, quam extremè indigenti non obtulit.*
- 35 *Dominus tamen absque injuria extremè indigenti subtrahere nequit rem ab eo jam occupatam.*
- 36 *Vir locuples satisfacit officio charitatis, si extremè indigenti succurrat mutuum dando, sub pacto restituendi; si ad meliorem pervenerit fortunam.*
- 37 *Non initò tali pacto, re & spe, extremè indigens, ita efficitur rei consumptibilis acceptæ Dominus, ut eà absumptâ, & cessante necessitate, nihil teneatur restituere.*
- 38 *Quod secus est; si re, aut non ipse, sed per accidens, hic & nunc fuerit indigus.*
- 39 *Aut: si res ablata, cessante ne-*

- cessitate, in sua specie perseveret; aut ante ingruentem necessitatem; alteri, ex justitia, fuerit debita.*
- 40 *Ad æstimandam furti gravitatem, valor rei ablatae; mensurari debet pretio pecuniario.*
- 41 *Furti gravitas haud rectè ponderatur ex respectu ad personam divitem vel pauperem, cui quid ablatum.*
- 42 *Dissolvuntur objectiones.*
- 43 *Depromitur verisimilior sententia, circa quantitatem, ad furtum mortale, sufficientem.*
- 44 *Qualitas personæ, cui quid ablatum, solum extrinsecè se habet ad furti gravitatem.*
- 45 *Lethaliter peccat, qui animo multa auferendi, successivè, plura modica, ab uno vel pluribus, surripit.*
- 46 *Qualiter peccent, qui continuatò vel interruptò propositò, per minutias, successivè multa auferunt?*
- 47 *Evertitur principale argumentum contrarium.*
- 48 *Furtum leve ultimum, an & quatenus coalescat cum prioribus?*
- 49 *Furtò mortali commissò, an postea modica auferens, toties peccet mortaliter?*
- 50 *Ablatorum restitutio [si Domini non sint reperibiles] facienda pauperibus, aut causis piis.*
- 51 *Plures communi consensu, ope vel consilio ad furtum concurrentes, aliis deficientibus, in solidum obligantur.*
- 52 *Quid, si quis solò exemplo suo, aliis præbuerit furandi occasionem?*
- 53 *In furtis minutis, quæ quantitas constituat peccatum lethale?*
- 54 *Occurritur objectioni.*
- 55 *Maritus bona dotalia aut alia uxoris dissipans, tenetur ad restitutionem.*
- 56 *Item de uxore dissipante bona mariti.*
- 57 & 58 *Adducuntur plures furti subdivisiones.*
- 59 *Pœna furti manifesti & nec manifesti.*
- 60 *Actio furti, cui, & contra quos competat?*
- 61 *Cur furtum manifestum gravius puniatur, quàm non manifestum?*
- 62 *Præter pœnalem furti actiōnem, datur Rei vindicatio & condictio furtiva.*
- 63 *Cui & contra quos, & in quid, dentur hæ actiones?*
- 64 *Pœnæ criminales furti.*
- 65 *Res furtivæ, fure apprehensò, dominis restituendæ.*
- 66 *Ante judicis sententiam, fur non nisi rem ablatam vel ejus commutationem restituere tenetur.*
- 67 *Episcopus potest sub pœna Excommunicationis præcipere furis aut rei furtivæ, denuntiationem.*
- 68 *Pœna furis notorii.*
- 69 *Sacrilegium qualiter committatur & puniendum sit?*

- 70 *Aliæ furti species adducuntur.*
 71 *Plagium quid sit, & quæ pœna ejus?* 72. *Quid Abigeatus?* 73 *Quid Peculatus.* 74. *Quid crimen de Residuis?* 75. *Quid crimen expilatæ hæreditatis?* 76. *Quid sepulchri violatio?* 77. *Amotio termini quid?*
 78 *An & qua ratione, licita sit occulta compensatio?*
 79 *Famuli, Operarii, aut Officia-*
- les; nequeunt uti occultâ compensatione, si credant, se justò minus mercedis aut salarii accipere pro servitiis aut operis suis alteri locatis.*
 80 *Excipe: nisi Dominus mercedem conventam injustè detrectaret persolvere.*
 81 *Quinam præterea Ethicè loquendo, furibus aut raptoribus accensendi sint?*

I Uemadmodùm sexto Decalogi præcepto *Non Mæchaberis*. nomine *Mæchiæ*, Adulterium propriè significante, reliquæ omnes luxuriæ species vetitæ intelliguntur; ita & hîc sub nomine *Furti*, propriè significantis ablationem occultam rei alienæ, invito Domino; comprehenditur etiam omnis injusta læsio vel damnificatio proximi in bonis fortunæ. Unde *D. P. Augustinus. lib. qq. super Exod. quæst. 71.* ait: *Furti nomine bene intelligitur omnis illicita usurpatio rei alienæ: non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit; sed utique à parte, totum intelligi voluit, quidquid illicitè rerum proximo auferitur.* Confer *Sylvium in 2. 2. D. Thomæ q. 66. art. 3.* ubi Ethymologiam furti, à *furvo*, seu *atro*; aut: à *fero*, seu *ferendo*, eò quòd fur aliquid ferat, seu auferat; derivari ait.

2 **NOTA** tamen, furtum non repugnare juri naturæ *absoluto*, sed *hypothetico*, quod præsupponit dominiorum distinctiōnem; quâ positâ, Furtum committi potest, non vero pro statu temporis, quomniâ erant communia. Pro cujus intellectu, noveris; aliud esse jus Naturæ *absolutum*, quod omni tempore obligat,

aliud esse *hypotheticum*, quod præsupponit factum humanum, eoque duntaxat positò, obligat. Sic: *Deum colere, honestè vivere*; sunt juris Naturalis *absoluti*: tenemur enim semper & absolute, Deum colere & honestè vivere. Furtum verò non facere, est juris naturalis *hypothetici* præsupponentis distinctiōnem dominiorum.

3 Divini hujus præcepti ratio est posita in Dei erga nos amore. Deus enim non modo duobus illis interdictis: *Non Occides. Non Mæchaberis*, quasi validis præfidiis, vitam corpûsque nostrum tueri voluit, sed etiam hoc præcepto: *Non furtum facies*. Tanquam *custodiâ*, facultates nostras voluit esse munitas & defensas.

4 Theologi *Furtum* definiunt; quòd sit: occulta rei alienæ ablatio, Domino rationabiliter invito. Ubi sub nomine ablationis, intelligunt detentionem & deteriorationem, imò omnem damnificationem, quæ proximo infertur in bonis fortunæ. Consonat *Sylvius. loc. cit.*

5 *Furtum* (idem à fortiori est de *Rapina*) esse peccatum mortale ex genere suo, & quidem contra jus naturæ *hypotheticum*, constat ex S. Scriptura 1. *ad Corinth. 6.*

ibi : *Neque fures . . . Regnum Dei possidebunt.* Dein Furtum graviter opponitur huic generali præcepto lumine naturali noto : *Quod tibi non vis fieri , alteri ne feceris.* Unde *Divus P. Augustinus , lib. 2. Confess. cap. 4. Furtum (inquit) certè punnit lex tua Domine , & lex scripta in cordibus hominum.* Porro furtum adversatur Charitati , justitiæ , & bono communi. Charitati quidem ; quia tenemur proximum , tum *in se* , tum *in suis* , diligere sicut nosmetipsos. *Justitiæ* ; quia hæc inclinatur hominem ad reddendum & relinquendum unicuique , quod suum est. *Bono* denique *communi* ; quia illud per furta & rapinas turbatur dissolviturque pax & tranquillitas societatis humanæ. Confer *Sylvium. loc. cit. art. 6.*

6 Nec Obest illud *Proverb. 6. Non grandis est culpa , cum quis furatus fuerit.* Nam , ut rectè in hunc locum , observat *Beda : Furtum non ex sui estimatione , sed ex comparatione peccati majoris , id est : Adulterii ; non grandis esse culpa perhibetur.*

7 Jurisperiti describunt Furtum , quòd sit : *contrectatio rei alienæ fraudulenta , lucri faciendi gratiâ ; contrectatio inquam , vel ipsius rei , vel etiam usûs ejus possessionisve.* Per *l. 1. §. fin. ff. De furtis.*

Explico descriptionem : Dicitur 1mo. Contrectatio id est acceptio , quâ res de loco in locum actu movetur. l. possideri. 3. ff. De acquir. possess. liquidem in foro externo , solo animo vel conatu , furtum non committitur , nisi actu contrectetur res aliena , & de loco in locum transferatur : Quocirca ; qui furti faciendi causâ , conclave intravit nondum fur est. l. 1. §. 7. ff. De furtis. Dixi : in foro externo. Nam in foro interno & coram Deo , jam furti reus est , qui furari solùm intendit , licet actu nihil auferat. can. si propterea. 29. Dist. 1. De pœnit. ibi ; intus fecisti ,

in corde fecisti , furti teneris , nihil tulisti.

DICITUR 2do. Fraudulenta : id est ; injustè , cum fraude & dolo , voluntate & animo turandi facta. Quia furtum , sine affectu turandi , non committitur. §. placuit. 7. instit. De obligat. quæ ex delicto &c. Quamobrèm , qui rem alienam , bonâ fide , accipit , rationabiliter existimans , Dominum consensurum , vel non fore invitum , si hoc sciret ; in neutro foro , reus est furti. l. inter omnes. 46. §. 7. ff. De furtis. ibi Rectè dictum est , qui putavit se Domini voluntate rem attingere , non esse furem. & l. qui re. 76. princ. ff. eod. ibi : Qui existimavit , se non invito Domino id facere , furti non tenetur. In dubio tamen Dominus dissentire præsumitur ; præsertim , si res contrectetur insueto modo. Arg. l. qui vas. 48. §. 3. ff. eod.

DICITUR 3to. Lucri faciendi gratiâ. Nam , qui rem aufert injuriæ causâ vel eam destruit , in ignem vel flumen projicit ; non furti sed injuriæ ac damni dati , reus est , & eatenus conveniri potest. l. Qui injuriæ. 53. princ. ubi hæc redditur ratio ; quòd voluntas & propositum , maleficia distinguat. Proinde , si non sit voluntas lucri faciendi ; furtum non erit.

DICITUR 4to. Rei : scilicet alienæ & quidem corporalis ac mobilis. Quia , cum rei propriæ , quisque moderator sit & arbiter. l. in re C. mandati & eâ uti & abuti possit. l. sed etsi 25. §. 11. ff. De petitione hæred. consequenter rei propriæ , furtum non datur. Quocirca etiam à furto immunis erit , qui aufert rem alienam , putans esse suam. Arg. §. 1. Instit. De vi bonor. rapt. præsertim , cum in tali contrectatione , etiam desit fraus & dolus , seu furandi animus , sine quo non datur furtum. §. Placuit. 7. Instit. De obligat. ex delicto. Quòd si tamen postea resciat , rem fuisse alienam ; & nihilominus detineat , & injustè eam possidere velit ; non qui-

quidem accipiendo, sed detinendo, furti reus fit. Sicut econtra, qui malâ fide, per errorem accipit rem reverâ suam, putans esse alienam; comperto errore eam detinens; accipiendo tantum, non retinendo, furti committit malitiam.

8 Quia, sicut dictum, voluntas & propositum maleficia distinguit; ideo, si quis intendens parum furari, auferat marsupiolum seu bursam, quam reperiat aureis nummis refertam; auferendo peccat tantum *venialiter*; detinendo vero *mortaliter*. Econtra; si intendas multum furari, parum autem reperias, & detineas; auferendo peccasti *graviter*, detinendo vero *leviter*.

9 Defectu rei alienæ, furtum non committit, qui accipit rem, quæ nullius est Domini, vel à Domino, pro derelicta habetur. *l. Falsus. 43. ff. De furt.* siquidem hujusmodi res, sunt primò occupantis. *l. Pro derelicta. 2. §. l. si id 5. ff. Pro derelicto.* Confer *Sylvium loc. cit. art. 5. per tot.*

10 Similiter, cum res *incorporalis* contrectari ac tangi non possit; furtum in sensu juridico, respectu illius non datur, neque in hoc sensu, furtum habet locum in re immobili. *l. Verum. 25. ff. eod. §. Quod autem Instit. De usucap. §. l. Quam rem. 38. ff. eod.* Siquidem hæc propriè occultari, & de loco in locum moveri nequit. *l. Possideri 3. §. 18. ff. De acquir. possess.*

II DICITUR *fito. Vel etiam usus ejus possessionisve.* Verum enim furtum committit, non tantum, qui rem alienam fraudulenter contrectat; sed etiam, qui usum vel usumfructum vel possessionem alicui de jure competentem, auferit. Ex quo resultat; furti reum esse Dominum, qui rem suam, alteri *pignori* datam, iniquè auferit. *§. unde. 14. Instit. De obligat. ex delicto. l. Itaque. 12. §. 2. ff. De furtis.*

Item, qui rem alicui accommodatam, locatam, depositam, clam fraudulenter auferit. *§. 15. §. seqq. Instit. De obligat. ex delicto. l. cuius interest. 10. l. Tum is. 11. l. Itaque. 12. l. inter omnes. 46. §. 1. ff. De furtis.* Prout econtra, etiam furti reus reputatur commodatarius, usufructuarius &c. qui re commodatâ vel in usumfructum concessâ, diutiùs vel aliter, quàm Dominus concesserit, fraudulenter utitur. Item est de eo, qui re in depositum vel pignori acceptâ fraudulenter utitur. *§. 6. Instit. De obligat. ex delicto. l. Qui jumenta. 40. l. si pignore. 54. princ. ff. De furt.*

12 Furtum ex communi tam juris-petitorum, quàm Theologorum sententia, committunt, & furti actione conveniri possunt, non solum illi, qui per seipos, rem alienam fraudulenter auferunt, sed etiam, qui id mandant; item; qui consilium aut auxilium ad id præbent. *§. interdum. 11. Instit. De obligat. ex delicto. junctâ l. in furti. 50. ff. De furt.* Confer *Farinacium. prax. crim. q. 168. n. 23. §. seqq. Tuschum. Verb. Furtum. concl. 562. n. 1. §. 2. & Ratio* est; quia hi saltem *moraliter* contrectant fraudulenter rem alienam. Unde ob rationis paritatem, etiam furti reus est, qui furem cum re furtiva scienter recipit & occultat, per jura citata. Junctâ *l. Qui vas. 48. §. 1. ff. De furt.* ibi: *Furem qui celat, furti tenetur.*

13 Non minus furtum committere censetur, qui rem furtivam scienter à fure emit; aut, qui rem furtivam in solutum vel alias scienter dono datam recipit. *§. 4. in fin. Instit. De obligat. ex delicto. l. incivilem. 2. §. l. Civile 5. C. de furt.* Junctò *cap. Qui cum fure. 4. eod. tit. in Decretalibus.* Confer *Harprecht. in §. fin. Instit. De obligat. ex delicto. n. 14.* Volunt tamen Doctores passim cum *Carpzovio. in prax. crimin. q. 87. n. 51.* cum receptoribus

bus rerum furtivarum, mitiùs agi, quàm cum illis, qui ipsi rem alienam abstulerunt, nisi & illi insuper consilium auxiliùmve præstiterint.

14 QUÆRI hîc posset; num furti teneatur, qui furem aut rem furtivam, scit, & non indicat? *Ratio dubitandi desumitur ex cap. Qui cum. 4. De furt. ubi sic habetur: Non fur solùm, sed ille reus tenetur, qui furti conscius, querente possessore non indicat. Verùm Resp. scientem furem & occultantem, reum esse furti non verò eum, qui simpliciter novit furem, cum tamen haud celans, non indicat. Per textum expressum in l. Qui vas. 48. §. 1. ff. De furt. ibi: Qui furem novit, sive indicet eum sive non indicet, fur non est; cum multum intersit, furem quis celet, an non indicet: qui novit, furti non tenetur: qui celat, hoc ipso tenetur.*

15 Nec contra facit dict. cap. Qui cum. Quia vel intelligitur de non indicante & simul particeps rei furtivæ, qui utique furti reus est; vel loquitur de non indicante ipsam rem furtivam; hanc enim, qui quæsitus non indicat, furti concepti, aut non exhibiti reus censetur. §. conceptum. 4. Instit. De obligat. ex delicto. Quod de illo, qui ipsam furis personam non denuntiat, intelligi nequit; cum sæpiùs magis expediat, ejus personam non manifestare, si videlicet absque ejus prostitutione, res furtiva reddi aut recuperari possit. *Arg. can. si quis. caus. 22. q. 2.* Nisi forsitan urgeret præceptum superioris manifestationem furis, ex causâ publica, præcipientis aut legitimè interrogantis. Tunc enim utilitas & autoritas publica postulans, ne delicta forsitan nimis frequentia, maneant impunita; prævalere deberet, uti bene passim observant Doctores.

16 Filius-familias à Patre & servus, id est Mancipium, à Domino fraudulenter quid auferens, in sensu Theologio,

verè & propriè furtum committit, attamen, quia Pater filium, & Dominus servum, propriâ autoritate corripere potest, actio furti contra eos non datur. §. Hi qui. 12. Instit. De obligat. ex delicto. l. Ne cum. 16. & l. servi & filii. 17. princ. ff. De furt. ibi: *Servi & filii nostri, furtum quidem nobis faciunt; ipsi autem furti non tenentur: usque enim, qui potest in furem stare, necesse habet, adversus furem litigare? Idcirco nec actio ei à veteribus prodita est.*

17 Similiter, etsi uxor, res mariti fraudulenter auferens, verum furtum committat; ob reverentiam tamen & honorem Matrimonii, famosa furti actio, contra eam non datur, sed tantum actio rerum amotarum. l. si quis. 52. ff. De furt. l. manifestissimi. 22. §. 4. C. eod. Ratio ibidem datur: *Quia lex ita atrocem actionem dare in personam, ita sibi conjunctam, erubuit.* De hac actione plenissimè videri mereatur Oldendorpius. De actionibus forensib. classe 7. act. 11.

18 Quanquàm autem contra filium & uxorem, actio furti non detur; nihilominus illi, qui ope aut consilio, ad hujusmodi furtum concurrerunt, actione furti omnio tenentur, pœnisque furti subjacent, prout circa furtum filiorum, disertè statutum reperitur. §. 12. Instit. De oblig. ex delicto. ibi: *Si verò ope & consilio alterius, furtum factum fuerit, qui utique furtum committit, convenienter illi, furti tenetur, quia verum est, ope & consilio ejus, furtum factum fuisse.* De iis autem, qui opem aut consilium præbent uxoribus furacibus, cit. leg. si quis. sic loquitur: *Si quis uxori res marito subtrahenti opem consiliùmve accommodaverit, furti tenebitur: sed etsi furtum cum ea fecit, tenebitur furti, cum ipsa non teneatur.*

19 Qui rem alienam alicubi jacentem inveniens accipit animo retinendi, & Domino

mino comparenti non restituendi, verè furtum committit & actione furti tenetur. Prout expressè deciditur in *l. Falsus. 43. §. 4. ff. De furt. ibi: Si alienum quid jacens, lucri faciendi causâ sustulit, furti obstringitur, sive scivit cujus sit, sive ignoravit; nihil enim ad furtum minuendum facit, quòd cujus sit, ignoret.* Si verò ejusmodi rem quis accipit, non lucri faciendi causâ, seu, quod idem est, non ut fraudulenter retineat; sed, ut ei, cujus est, reddat; à furto immunis est. *Cis. l. falsus. §. 7. ibi: Si tulit, ut non lucretur, sed redditurus ei, cujus fuit, non tenetur furti.*

20 Cæterùm; si quis rem jacentem invenit, ignorans cujus sit; tenetur rei Dominum debite & sufficienter indagare, v. g. per promulgationem ex Cathedra, vel Præconem, vel schedulam in loco publico affixam, juxta qualitatem & æstimationem rei inventæ; quam indagacionem, qui omittit & rem retinet, furti tenetur, quia juxta Doctores, animo retinendi, fraudulenter eam accepisse censetur.

21 Sed, quid; si post sufficienter factam indagacionem, non appareat nec repertus fuerit Dominus, cui inventor rem inventam libenter restituere paratus erat? *D. Thomas. 2. 2. q. 66. art. 5. ad 2. Covarruvias, Navarrus, Molina & alii cum Catechismo Romano. part. 3. cap. 8. §. 7.* volunt inventores rerum, si post diligentem perquisitionem spes non appareat Dominum compariturum, teneri, res hujusmodi inventas in pauperes vel causas pias erogare, cum hæc censeatur esse voluntas Domini.

22 Quanquam hæc sententia sit pia & omnium tutissima, satis tamen in puncto juris, possibile est, inventorem tali casu, posse titulo fortune, hujusmodi rem sibi retinere, distrahere vel consumere,

prout nominatim tradit *Castropalao. Tract. 31. disp. unica. n. 4. & seqq. & Zoësius. ad tit. Decret. De furtis n. 13.* Ratio est; quia si post sufficientem & debitam perquisitionem Dominus reperiri non potest; hujusmodi res pro derelicto habita, & Dominum amplius habere non censetur, ut proin bonâ fide accepta, furti materiam non ponat, sed occupantis fiat, saltem post sufficienter factam inquisitionem, præcipuè, quia nec naturali nec positivo jure, probari potest, res ita inventas erogari debere pauperibus.

23 Nec in contrarium urges *can. si quid. 6. caus. 14. q. 5. desumptus ex S. P. Augustino. lib. 50. homil. 9. & de Verbis Apost. Serm. 109. ibi: Si quid invenisti & non reddidisti, rapuisti. & can. multi. 8. ead. caus. & q. ibi: Multi sine peccato putant esse, si alienum quod invenerint, teneant, & dicunt; Deus mihi dedit; cui debeo reddere: discantergo, peccatum hoc esse simul rapinæ, si quis inventa non reddat.*

Respondetur enim hos Canones loqui de illis, qui vel Dominum inquirere nolunt vel si illos sciunt, res inventas illis non restituunt; minimè verò de illis, qui Dominum animo restituendi gnæviter indagârunt, & sufficienti inquisitione factâ, bonâ fide existimant, illum amplius non comparaturum.

Quousque autem inventor notitiam Domini exspectare, quantâve diligentiam illum indagare debeat; juxta circumstantias loci, ubi res inventa, item: juxta qualitatem ipsius rei inventæ, prudentis viri arbitrato dimetiendum erit.

24 QUÆRES: An liceat in necessitate, aliena furripere, & an surrepta sint restituenda?

Ante resolutionem NOTA: Triplicem assignari posse necessitatem; scilicet communem, gravem & extremam. Per com-

munem

munem intelligitur illa, quam passim patiuntur pauperes ostiatim mendicantes, sicut & homines infimæ plebis. *Gravis* illa intelligitur, quæ privat hominem suo statui necessariis, etsi non prematur fame aut nuditate. *Extremam* patiuntur illi, quibus defectu cibi; potûs, vestitûs, aut alterius rei, imminet hîc & nunc vitæ, infirmitatis incurabilis, membri, aut sensûs amittendi periculum. Hoc prænotato.

25 CERTUM est *1mò*. De necessitate *communi*, non posse controversiam procedere, cùm illa juxta omnes, non possit furtum excusare.

CERTUM *2dò*. Non licere etiam in extrema necessitate alienum capere, si humiliter petendo, laborando, aliòve licito modo, possit necessitati succurri.

26 CERTUM *3tîd*. Nec id licitum esse, si Dominus rei auferendæ, sit per ablationem rei, in æqualem necessitatem conjiciendus; is enim potius habet jus utendi re suâ, quàm quivis alius. Si tamen quis accepisset à proximo nondum extreme indigente; rem; non teneretur durante summâ necessitate, eandem restituere pristino Domino etiam in parilem egestatem delapso. Vide *P. Sporer. Tract. 5. in septimum Decalogi præceptum. sect. 4. n. 88.*

27 De gravi necessitate possit esse dubium, sed illud sustulit *Innocentius XI.* damnando hanc propositionem: *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.* Ratio est; quia gravis necessitas non facit res communes, nec tribuit alicui jus in bona aliena: cùm rerum divisio nullibi legatur sub tali conditione facta. & sanè; si hoc esset: innumeris furtis pateret aditus; plurimi siquidem sibi facîle persuaderent aut fingerent, se gravi pressos necessitate, ut alienum rapere possent. Unde hac in parte non

adstipulor *Sylvio*, qui loco mox citando, probabile fore censet; quòd non solum in extrema, sed etiam in valde gravi necessitate constitutus, possit clam accipere id quod necessarium est ad ejusmodi necessitatem sublevandam, quando non possit aliter se juvare.

Quocirca vir nobilis, qui non possit, nisi mendicando, suæ necessitati subvenire; haud licitè alienum, invito Domino raperet. Quia periculum honoris amittendi, non inducit *extremam*, sed *gravem* tantum necessitatem.

Pari modo, nequè id licitum est debitori, ne à creditoribus, ad *saccum & peram* excutiat; aut in *carcerem* conjiciatur. Idem dicendum de viro honorato, volente ex furto, filix suæ pauperi, constituere *dotem*.

28 Nec obest quod docente *D. Thomâ 2. 2. q. 66. art. 7. Res, quas aliqui superabundanter habent, ex jure naturali debeantur pauperum sustentationi.* Debentur enim pauperibus graviter indigentibus, non *ex justitia*, sed *ex charitate*; alioquin enim dans eleemosynam graviter indigenti, non exerceret actum *misericordiæ* sed *justitiæ*. Atque ita textum *D. Thomæ* intelligit *Sylvius* ad dictum *art. 7.*

29 De extrema necessitate, convenit inter Juris-peritos & Theologos, quòd illa excuset à furto; adeò; ut extrema necessitate presso, liceat sive occultè, sive manifestè surripere rem necessariam ad subveniendum hujusmodi miserix. Ratio omnium est, quòd rerum divisio, ad pacem inter homines stabiliendam, *jure* quidem *gentium* sit introducta; ast, sub tacita conditione; ut in extrema necessitate, quæ legem non agnoscit, omnia ad primordiale communionis statum redirent. Proinde, ut post *D. Thomam loc. cit. ad 2dum.* docet agmen Theologorum; in extrema necessitate quid rapiens, non

non tam *alienum*, quàm *suum* accipit.

30 Quinimò in necessitate extrema constitutus, nedum licitè potest, sed etiam, per se loquendo, tenetur auferre sibi ad vitam conservandam necessaria, nec potest abstinendo, sibi mortem consciscere; quia sic seipsum, absque justa causa, saltem *indirectè* occideret.

31 An licitum sit tali casu, Dominum sese opponentem aggredi, vulnerare imò occidere, quæri posset. Negat id *Lesfius* apud *Sporer. loc. cit. n. 89.* sed verius affirmant alii, dummodò id fiat servato justo moderamine. Quanquàm non sit negandum, extremè indigentem posse permittere mortem suâ corporalem, ad salvandam animam Domini injustè resistentis, conformiter iis, quæ *supra* diximus.

32 DICES: In nulla necessitate, etiam ad servandam vitam, licet *mentiri*, *fornicari*; ergo neque *furari*. *Resp. 1. Negando conseq.* Quia *mentiri* aut *fornicari* est *intrinsecè* malum & quidem *absolutè*; *furari* autem non ita est *intrinsecè* malum sed *ex hypothesi* seu suppositâ voluntate hominum res alioquin communes dividendum, quæ voluntaria divisio non potuit comprehendere casum extremæ necessitatis. Unde RESPONDERI potest *add. concedendo totum*; quia in extrema necessitate, non accipitur *alienum*, seu alteri proprium, sed *commune*.

33 Cæterùm; licet extrema necessitas tribuat egenti verum jus ut possit accipere rem apud alium existentem per modum *occupationis*; & occupans rei acceptæ dominium seu jus *in re* vel ejus *usu*, quantum necessitas postulat, acquirat; ideoque pristinus Dominus teneatur extremè egentem ac volentem necessitati suæ prospicere, non impedire; neque ab eo rem acceptam repetere vel extorquere; ne hoc modo ipsum *indirectè* saltem

A Hochkirchen, Ethic. Christ. Pars. I.

occidere videatur; Nequaquam tamen Dominus *ex justitia*, sed duntaxat *ex charitate* & misericordia licet strictissimè, obligatur, rem suam dare vel offerre proximo, in extrema necessitate constituto: prout solidè distinguit & inter se pugnantibus opinionibus conciliat *Diana. part. 2. tract. 3. Miscellan. resolut. 29. & Tamburinus. lib. 8. cap. 6. tract. 2. §. 2. à n. 4.* Ratio est; quia necessitas etiam extrema, non facit egenum actu Dominum rei alienæ, nec alios privat dominio rei suæ; sed solum tribuit indigenti jus occupandi & *suam* faciendi rem alterius, quasi in nullius bonis esset: hoc quippe sensu, extrema necessitas dicitur res facere communes. Sicut autem ad rem communem, *Titius* non habet actuale jus propriè dictum, ratione cujus ex justitia obligetur alter ipsi hujusmodi rem offerre, sed solum facultatem naturalem, illam occupandi, unde post occupationem, tandem consequatur jus illam retinendi; sic in propositio, ratione extremæ necessitatis, pauper non habet jus actuale in rem alterius, vi cujus alter privetur dominio rei suæ, vel cogatur alteri rem suam offerre, sed solum habet jus & titulum, ut eam per occupationem, possit facere *suam*, & vi cujus alter prohibeatur non impedire occupare volentem, & non extorquere ab ipso rem occupatam. Ex quo.

34 RESULTAT: Illum, qui proximo extremè indigenti non obtulit rem suam, non peccasse contra justitiam, sed solum contra charitatem & misericordiam, ac proinde non teneri ad restitutionem illius rei, quam ex virtute charitatis, debuisset dare, neque ad illius damni refarcitionem, si egenus moriatur, cum solius justitiæ violatio, obligationem restitutionis inducat, prout sæpius animadvertum.

35 Quando autem extremè egens, utitur jure suo, & defactò tentat rem proximi

mi occupare ; vel jam occupavit ; jam nemo absque injuria potest ipsum repellere vel impedire , aut ab ipso auferre rem occupatam , cujus factus est Dominus ; quod aded verum , ut capienti rem extorquens , teneatur ei de damno inde secuto. Quo sensu accipi debet illud *D. Ambrosii* : *Pasce fame morientem , si non pavisti , occidisti*. Cæterum , hîc.

36 DUBITARI Meritò potest , utrum tali casu , Dominus obligationi suæ ex charitate & misericordia satisfaciatur ; si pauperi non det *gratis* , sed *mutuò* , vel *creditò* ; vendendo scilicet rem necessariam , eâ lege , ut deinceps solvat , si ad meliorem fortunam , cessante necessitate , pervenerit ? & num pauper hujusmodi pacto inuito obligetur ? *Negant Sotus , Bannes , Medina , Valentia* & alii quos citat *Lugo , Disp. 16. sect. 6* moti hac *ratione* ; quòd præceptum eleemosynæ maximè obliget in extrema necessitate , eleemosyna autem debeat *gratis* dari , quod non fit in mutuo , ubi saltem fors reddenda. In *affirmativam sententiam* abeunt *Navarrus , Covarruvias , Tamburinus* & alii , quos sequitur *Lugo . loc. cit. sect. 7. n. 167*. quibus & nos subscribimus , *ex Ratione* ; quòd Charitas solum obliget ad subveniendum necessitati proximi , quod reverà fit , mutuuum dando , cum pacto restituendi tempore melioris fortunæ : maximè ; quia spes hujus restitutionis ab homine modò extremè indigente , valde exigua & incerta est , ut hujusmodi mutui datio , satis sapiat eleemosynam.

37 Cessante , aut non inuito tali pacto , si auferens in extrema necessitate rem alterius , sit *simpliciter* , id est ; *re & spe indigens* , & res accepta sit usu consumptibilis , post consumptionem nihil tenetur restituere. Tum quia , ut sæpe dicimus , pauper in extrema necessitate , rem

ita communem factam , occupando , Dominus ejus effectus est. Tum quia ex peccato divitis , pauperi extremè egenti necessaria denegantis , non debet diviti accrescere commodum & pauperi incommodum , cuiusmodi tam uni , quàm alteri adveniret , si pauper rem acceptam restituere teneretur , quam dives *gratis* dare debebat , & *gratis* datam repetere non potuisset.

38. DIXI : *Si auferens &c. sit simpliciter indigens*. Si enim extremè pro nunc indigens , *per accidens* hîc & nunc pauper sit , spe verò locuples ; utpote , si habeat alibi bona , aut sit in proximo habendi , sive per artem , sive per successionem , sive aliter ; sana postulat ratio , quòd non possit absolutè accipere alienum , sed cum onere & intentione , transactâ necessitate , restituendi ; eò quòd tunc non sit necessitas simpliciter auferendi alienum , sed potiùs emendi vel creditò accipiendi. Cui accedit ; quòd tali casu , nullus Dominus teneatur , aut credatur velle suum alteri dare *gratis* , ut rectè observat *Lugo . cit. n. 170*. Quocirca [inquit *P. Franciscus Henno . Tract. in Decalog. disp. 7. q. 5. concl. 3.*] exercitus auferens à Pistoribus in extrema famis necessitate omnes panes , tenetur acceptis stipendiis , damnum refarcire.

39 DIXI etiam : *Si sit usu consumptibilis*. Si enim res cessante necessitate , in sua specie perseveret , absque dubio , restituenda erit , cum tantum ipsius usus fuerit indultus. *Sylvius loc. cit. concl. 1.* Idem dicendum de eo , qui extremè indigens , absumpsit rem , quam ante necessitatem , alteri , *ex contractu* , debebat , eò quòd ingruente extremâ necessitate , obligatio non tam extincta , quàm sopita fuerit. Idipsum , à fortiori , dicendum de eo , qui rem alienam , ante necessitatem extremam , surripuit , vel injustè detinuit :

si-

liquidem, egenus rem illam seclusâ necessitate, alio titulo, debebat reddere Domino suo; neque hæc obligatio per supervenientem necessitatem etiam extremam, extincta, sed duntaxat suspensa intelligi potest, ut proinde eâ cessante, reviviscat. Ita *Sylvius loc. cit. concl. 3.* Confer *Lessium. lib. 2. cap. 16. n. 9.* contra *Julium Clarum. lib. 5. §. Furti.* & *Sylvestrum. V. Furtum.*

DIXIMUS: Furtum esse peccatum ex genere suo mortale, puta: si concurrat materia sufficiens, & animus adsit gravior nocendi proximo. Quanta autem requiratur materiæ gravitas ad Furtum mortale, & unde illa sumenda sit? Disputatur inter Theologos præsertim. Pro resolutione hujus altercationis.

40 SUPPONO: Omne Furtum à pecunia distinctum, debere commensurari pretio pecuniario, quanti scilicet res ablata, tali loco & tempore vendi posset, si vænum exponeretur?

41 SUPPONO etiam cum *Wiggers, Neesen* & aliis, malè constitui seu æstimari Furti gravitatem per respectum ad personam opulentam aut pauperem, quasi verò ad Furtum *mortale* respectu divitis, major requireretur quantitas, quàm respectu mediocris aut pauperis, cui quid aufertur. *Ratio* est, quia personæ, cui quid surripitur, qualitas, est merè extrinseca Furto, quod est ablatio rei alienæ, & solidus ablati à divite vel paupere (quod materiam Furti attinet) æqualis est ponderis. Si igitur

42 OGERAS *imò.* Magis damnificari pauperem ex ablatione unius *solidi* seu *libræ* unius, quàm divitem, ex ablatione *Aurei Hungarici.* RESP. Illam damnificationem majorem, non provenire ex natura & materia Furti, sed aliunde, & per accidens, ex circumstantia paupertatis, quòd videlicet pauper magis exinde contristetur, nec habeat, unde se vel per

unam diem alere possit, & consequenter à vicino, aut eleemosynam, aut cum rubore, mutuum petere debeat. Verùm, cum hæc damnificatio sit Furto planè extrinseca; non potest illud, in ratione Furti, aggravare, licet aggravet in ratione peccati distincti, puta: *crudelitatis, immisericordiæ* &c. Si

OGERAS *2dò.* Sartorem, cui surripitur acus unica, aut sutorem, cui subula unica, quam habet aufertur, majus damnum pati, quàm, si locupleti mercatori auferretur ulna panni valens tribus imperialibus; ac proinde personæ qualitatem in Furto considerari præcipuè debere. RESP. *Negando consequ.* Quia damnificatio major ex ablatione acûs vel subulæ unicæ, quâ Sartor vel Sutor sibi victum acquirere debet, verè oritur ex Furto, & ideo non est mirum, quòd illud aggravet in ratione Furti. Quòd autem pauper magis sit invitus, magisque doleat de ablatione rei, exigui pretii; quàm dives, de ablatione rei majoris momenti, extrinsecè se habet ad rationem Furti. Et sanè, si Furtum exinde augetur, quòd Dominus sit magis invitus & dolens; sequeretur, quòd, si Dominus ob ablationem unius *rapi,* aut *brassicæ,* vel *pomi,* esset maximè exacerbatus; Fur peccaret mortaliter; quod nemo dixerit. Imò, cum opulentiores, propter affectum inordinatum ad bona temporalia, non raro sint magis invitati, quàm pauperes; gravius delinqueret surripens quid à locuplete, quàm à paupere. Licet ergo ad rationem Furti intrinsecè concurrat dissensus Domini, ita, ut non nisi eo invito, Furtum ponatur; major tamen vel minor Domini exacerbatio, dolor aut displicentia, nihil confert ad rationem Furti, licet aliunde constituere possit novum peccatum in furante, sicut dictum.

43 Propius ad rem veniendo; non placet

cet sententia *Laymanni, Navarri, Bonacinae* & aliorum, quos citat & sequitur *Sporer loc. cit. §. 4. n. 29.* Volunt enim isti Authores, materiam Furti mortalis *absolutam* & respectu cujuscunque etiam Regis vel Principis potentissimi, esse valorem duorum circiter *ducatorum; respectivam* verò, esse quantiratem seu valorem sufficientem ad sustentationem seu victum unius diei, respectu personæ, cui res ablata est. Ita, ut lethaliter peccaret, qui v. g. à mercatore valde divite, duos circiter florenos *Rhenenses* auferret, à cive mediocriter divite, *florenum*; ab opifice, ex laboritio vivente, tres vel quatuor *pacios*, à paupere mendico, aliquot *cruciferos*.

Magis rationabilis mihi videtur sententia illorum, qui nullâ habitâ ratione personæ pauperis vel divitis, ad Furtum mortale requirunt & sufficere ajunt quantitatem seu valorem necessarium ad sustentationem diurnam honestæ personæ generatim acceptæ. Ita, ut is censeatur grave Furtum commisisse, qui in hac Regione, alteri abstulit tres circiter *solidos*, seu medium *Imperialem*. Ratio est; quia, cum Furti gravitas aut levitas constitui nequeat per respectum ad paupertatem vel divitias personarum, sicut ostensum; victus verò diurnus decens & ordinarius honestæ personæ, videatur quid notabile; ideo non incongruè illius æquivalentis ablatio, sufficere videtur ad peccatum grave. Confer *Sylvium. loc. cit. §. Quæritur, 1. per tot.*

44 Quanquàm autem ad Furtum intrinsecè constituendum, non sit habenda ratio personæ lætæ, an sit Rex, nobilis, dives vel pauper? in foro tamen *poli* seu *conscientiæ*, perpendendæ sunt hujusmodi circumstantiæ; cum aliunde novam & distinctam addant malitiam. Veluti, si Fur prævidit, aut prævidere debuit, do-

minum, ob rem ablatam, in gravem aut extremam necessitatem esse conjiciendum; cum uxore, prolibus aut domesticis rixaturum; blasphematurum; propter inopiam, pariter aliena rapturum; illicitum quæstum facturum &c. Sicut à gravitate materiæ *absolutè loquendo*, desumitur gravitas Furti; ita à materiæ parvitate aut levitate, hauritur ejusdem levitas. Sed QUÆRI potest; an ex pluribus Furtis minutis, confurgat unum grave.

45 Theologorum communis & vera sententia est, eum, qui animo multa furandi, plura modica successivè surripit, sive ab uno, sive à diversis, peccare *mortaliter* & quidem toties, quoties tali intentione, minuta surripit. Ratio est: quia, qui habet intentionem proximo nocendi in re gravi, peccat lethaliter, & media semper participant malitiam à fine intento: Talis autem habet & retinet, ut supponitur, intentionem nocendi proximo in re gravi, & singula Furta minuta, procedunt ex illa intentione. Ergo talis toties peccat mortaliter, quoties càm mente, minuta Furta committit. Ubi tamen OBSERVABIS, quòd non committat tot distincta Furta mortalia, quot fuerint Furta minuta, sed unum tantum *mortale*; quia omnia Furta minuta, simul sub una intentione principali junguntur tanquam continuata executio illius intentionis mortalis.

46 Atque exinde judicabis, qua ratione, peccet mortaliter is, qui mensuras & pondera falsificando, vino modicam aquam aliisve mercibus deteriore materiam admiscendo, notabile lucrum colligit. Quia in his casibus, unum est malignum propositum circa objectum successivè grave. Aliud est de eo, qui hodie ab uno, unum vel duos grossos furatus est & consumpsit, ac deinceps pœnitentiâ ductus, abstinere proposuit, nihilominus autem post aliquod

quod intervallum, iterum oblata occasione, duos grossos eidem vel alteri furripuit, & hoc modo sæpius, post propositum abstinendi, pervenit ad summam notabilem certò sufficientem ad mortale Furtum. Iste enim, cum non in eodem proposito perseveraverit; utique in singulis actibus, non commisit unum lethale peccatum, sed plura disjuncta *venialia*. Equidem, si minutim furando, pervenerit ad quantitatem notabilem, peccatum tunc incipiet esse mortale, si non ratione *ablationis*, saltem ratione *injustæ detentionis*, ut bene observat *P. Henno. Tract. in Decalog. disp. 7. q. 3. concl. 1. & P. Sporer. loc. cit. §. 3. n. 40. & seq.* Consonat *Sylvius loc. cit. §. 3.*

47 **OPPONES.** è peccatis venialibus etiam in infinitum multiplicatis, non confurgit unum mortale. Ergo. *Resp. Dist. Antec.* E peccatis venialibus *disparatis*, nullamque inter se connexionem sive *in materia*, sive *effectu causato* habentibus, (velut in cogitationibus inutilibus, verbis otiosis, mendaciis jocosis &c. non confurgit unum mortale *Conc.* Si autem ita sint connexa, ut in nostro proposito. *Neg.* Neque enim in nostro proposito, peccata venialia quæ talia in individuo, efficiunt unum mortale; sed ultimum Furtum, quod secundum se, esset merè *veniale*, hic & nunc præcedentibus furtulis adjectum, evadit *mortale*, ratione *rei acceptæ*.

REPLICABIS. Ultimus actus Furti est ejusdem rationis cum præcedentibus. Ergo venialis tantum. *Resp. Dist. Antec.* Est ejusdem rationis, *de se & ex objecto suo præcisè sumpto.* *CONC.* *Per accidens & considerato objecto relatè ad actus præcedentes.* *Neg.* Ratione enim connexionis cum præcedentibus Furtis, habet ultimus actus, aliquam circumstantiam completentem scilicet materiam seu damnum nota-

bile domini, quam non habent actus priores.

URGEBIS. Ultimum Furtum non plus nocet, quàm præcedentia; ergo & illud est æquè *veniale.* *Resp. Dist. Antec.* Non plus nocet *absolutè & secundum se sumptum.* *CONC.* Non plus nocet *respectivè*, & ut est conjunctum cum Furtis præcedentibus *Neg.* Siquidem ultimò Furtò minutò, completur materia ad Furtum lethale sufficiens. Ex his

48. **SEQUITUR 1mò.** Furtum leve ultimum, non coalescere cum prioribus, si defacto sint restituta, Nam, si coalesceret; vel id fieret ideo, quòd completeret grave damnum proximi; vel quia concurreret ad detentionem rei alienæ notabilis, quorum neutrum contingit, cum Furta priora, utpote restituta nec amplius noceant proximo, nec amplius sint apud Furem *formaliter*, vel *æquivalenter*, neque damnum vel detentionem rei alienæ possint augere. Ut ut igitur quis millies modica furripuerit; nunquam peccavit mortaliter, si singula minutatim ablata, priusquam ad summam notabilem excreverint, restituerit, aut abfuerit animus continuandi hujusmodi Furta.

49 **SEQUITUR 2do.** Illum, qui commisit Furtum mortale uno aut pluribus actibus, non toties peccare mortaliter, quoties postea modica furatur, nisi tunc explicitè vel implicitè renovet intentionem ablata non restituendi, sed retinendi notabilem quantitatem rei alienæ, majorem & majorem. Vide *P. Sporer. loc. cit. sect. 2. §. 2. n. 39.*

50 **SEQUITUR 3mò.** Illum, qui per modica Furta, tandem abstulit rem notabilem, teneri sub mortali ad restitutionem faciendam domino aut dominis, si possibile sit, alias pauperibus. *Ratio 1. p. est:* quia sive Furta modica fiant in rebus diversis, sive ejusdem rationis, sive Fur

Fur sit pauper sive dives; equidem omnia ablata coalescunt in ratione rei alienæ, & consequenter, dum hæc gravis evasit, gravis quoque resultat restituendi obligatio. Ut meritò *Innocentius XI.* hanc proscripserit propositionem: *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis, restituere, quod ablatum est, per pauca Furta quantumcunque sit magna summa totalis. Ratio 2dæ partis est; quia, dum restitutio non potest fieri dominis, utpote incertis vel ignotis aut nimium distantibus, pia ratio postulat, ut in illos usus expendatur res aliena, in quos dominus rationabiliter præsumitur velle rem suam expendi; voluntas autem domini ea censetur esse; ut, si res sua sibi non possit prodesse corporaliter, saltem profit spiritualiter ac proinde expendatur in pauperes aut pias causas, prout Doctores concludere solent de rebus inventis, ut supra animadversum. n. 22. Quòd si rem alienam ex Furto, aut mala fide tenentes, ipsimet forent pauperes; possent ipsis, prudentis viri arbitrato, pars, non totum, remitti; ita, ut pro parte remissa, gratiarum ergò, orent pro anima & salute domini, & memores peccati sui, ab iterandis Furtis deterreantur.*

Hic QUÆRI potest de Furtis minutis, factis eidem, à diversis. Exempli gratiâ. Plures transeuntes, vineam paucos botros decerpunt: plures intrantes cellam vinariam, modicum vini, furtivè bibunt; plures famuli, eidem domino esculenta aut proculenta, pecuniâve modicam surripiunt &c. ita ut omnia simul sumpta, conficiant quantitatem notabilem, in grave detrimentum domini. QUÆSTIO est; quantoperè singuli peccent & restitutioni sint obnoxii?

§1. Si plures communi consensu, consilio aut cooperatione, ita furentur; indubium est, singulos peccare mortaliter

& in solidum (aliis deficientibus) esse obnoxios restitutioni, eò quòd singuli sint causa moralis, totius damni.

§2 Quòd, si unus primò incipiens botrum v. g. decerpere, solo exemplò suò, aliis occasionem præbuit grave damnum inferendi, peccavit quidem mortaliter, non tamen ex justitia, sed duntaxat charitate, tenetur domino resarcire damnum à cæteris illatum, si ipsi restituere nolint. Confer *Layman. lib. 3. tract. 3. p. 1. cap. 1. n. 3. Ratio est; quia ex justitia nemo restituere tenetur, nisi jussu, communi consilio, aut aliter, verè influxerit in totum damnum, non verò, si aliis scandalum aut malum præbuerit exemplum.*

§3 Hic Observant Casuistæ, plus requiri ad Furtum mortale, si à pluribus minuta auferantur, quàm si ab uno; plus, si ab eodem diversis vicibus, quàm, si unico actu; plus itidem; si per longa intervalla; quàm, si eodem tempore; modo tamen absit animus ex illis ditescendi, aut ulterius Furta continuandi. Rationem dant: quòd, cùm Domini ex modicis illis insensibiliter ablati, vix aliquid damni percipiant; non censeantur illa tanti æstimare, ac, si simul & semel auferrentur. Nam dicente *D. Thoma. 2. 2. q. 66. art. 3. In bis, quæ minima sunt, homo non putat sibi nocumentum inferri.* Proinde, cùm ex nocumento gravi aut levi, Furti gravitas colligatur; sequitur [inquirunt] in Furtis illis plus requiri ad mortale, quàm in aliis; adeoque duplum aut ultra; juxta temporum intervalla aut personarum læsarum multitudinem. Si

§4 OGGERATUR: Tantum retinere de re aliena, qui tempore diverso, à diversis personis surripit v. g. medium imperialem, quàm, si simul ab eodem surriperet: atqui juxta dicta superius, n. 43. surripiens valorem medii imperialis peccat mortaliter. Ergo. ædent Casuistæ, tan-

tantum quidem retineri de re aliena, sed non *tanti æstimata*, Cùm enim (ajunt) à dominis pendeat, rerum suarum valorem minuere; eò ipsò, quo minoris eam æstimant, censentur res intuitu ipsorum, minoris valere.

Eodem tenore dicunt Casuistæ; quòd et si uxores, filii, famuli, domestici, Religiosi; in vitis Maritis, Parentibus, Dominis aut Prælatiis, quid surripientes, vera Furta committant; attamen, ut mortaliter peccent, requiratur major quantitas, quàm in Furtis in alios commissis. *Rationem* dant; quòd omnes illi, ex una parte verè contrectent rem alienam invito domino; ex alia autem parte, Paterfamilias v. g. non ita invitus sit, si res sua furripiatur à familiaribus aut domesticis, quàm, si ab extraneis auferretur; aut, si graviter invitus esse videatur, graviterque moveatur; plerumque tamen id contingat, non tam ratione rei acceptæ, quàm ratione modi accipiendi, scilicet *clam, furtim, non petita licentiâ*, aut ratione mali finis, v. g. ut *lusu, potatione* &c. absumant Vide latius *P. Sporer. Tract. 5. in VII. Decalogi Præcept. sect. 2. §. 1. à n. 51.*

55. Si maritus dissipet bona uxoris *paraphernalia* aut *dotalia*, vel etiam bona familiæ *communiâ*, utique pro materiæ gravitate peccat: & damnum uxori reparare tenetur. *Ratio* est; quia maritus bonorum *Paraphernalium* nec dominium nec administrationem habet; & licet *dotalium* sit Administrator & Usufructuarius; e quidem his ita frui debet, ut salva & integra maneat eorum substantia. Similiter, licet bonorum communium liberam habeat administrationem, ita, ut illa possit distrahere, & de illis contrahere; quia tamen solius medietatis dominium habet, utique jus lædit uxoris, si totum dissipet, & absque fortunæ vitio, aut necessitate, absumat.

56 Parili modo, uxor tenetur Furti, cum onere restitutionis, si ex bonis, quorum dominium aut administrationem maritus habet, notabilem quantitatem auferat. Plus tamen, ut dictum requiritur ad Furtum mortale uxoris, quàm alterius. Quinimò ab omni peccato uxore excusari potest in sequentibus casibus. 1. Si clam accipiat ad solutionem debitorum quæ maritus tenetur, & renuit solvere. 2. Si ad erogandas elemosynas suo statui proportionatas. 3. Si ad sustentationem familiæ, aut decentem suæ vel prolium ornatum, aut etiam honestam distractionem. 4. Si ad placandum Deum, aut ad avertendum familiæ aut ipsius mariti damnum sive temporale sive spirituale; puta: pro ipsius conversione, Elemosynas erogando. *57d.* Si ad succurrendum Patri aut Matri, aut etiam ad assistendum prolibus prioris thori, videlicet: si avaritia aut indiscretio viri tanta fuerit, ut defectum mariti uxor rationabiliter supplere debeat.

57 Furtorum duo sunt genera; aliud enim est *manifestum*, aliud non *manifestum*. *Manifestum* est; quando Fur deprehenditur cum re Furtiva, antequàm eò loci detulerit, quo destinârat eo die, quo Furtum fecit, manere cum re Furtiva. *l. 4. ff. De Furtis*. Perinde autem est, an deprehendatur in ipso actu furandi, sive in loco, in quo Furtum fecit, sive in alio; dummodo deprehendatur, priusquam ad locum destinatum pervenerit. Furtum *nec*, sive *non manifestum* est, in quo Fur tali modo non deprehenditur. Utrumque hoc genus Furti ex adjunctis ac circumstantiis, aliud vocatur in jure Civili *conceptum*, aliud *oblatum*. de quibus vide §. *Inst. De Furtis*. Aliud iterum dicitur *diurnum*, aliud *nocturnum*.

58 *Ex Ratione loci*, aliud fit in loco Sacro: & Canonum jure, est *Sacrilegium*,
li-

licet inibi res etiam *non Sacra* auferatur. Aliud fit in tumultu, v. g. incendii, ruinae, naufragii &c. & hoc gravius est cæteris, eò quòd tunc major sit occasio furandi, & minus à Domino res custodiri valeat. *l. 18. C. Eod.* Aliud fit in Balneo, unde dicuntur *Balnearii Fures*, videlicet: qui furantur vestimenta eorum, qui se in balneo lavant, quæ quoque species ob hanc circumstantiam, graviùs punitur.

Ex persona Furis aliud dicitur *domesticum*, quod scilicet fit ab aliquo de familia. v. g. ab uxore; quod, ut supra notatum, peculiariter *rei amovæ* nomine appellatur: vel à servis aut liberis. Aliud dicitur *non domesticum*, quod ab aliis committitur.

Intuitu rei ablatae, aliud est rei *Sacræ*, & est Sacrilegium, aliud rei *profane*, ut arborum *furtim cesarum*; *Gregis*, quod *Abigeatus* dicitur; *hominis*; quod *Plagium* vocatur. De quibus postea. Aliud *simplex*, aliud *qualificatum*. Aliud *iteratum* aliud *non iteratum*. Quæ distinctiones faciunt ad exasperandam vel minuendam poenam.

59 Poena Furti *manifesti*, de jure Civili, præter rei furtivæ persecutionem, est *quadrupli*; *non manifesti* verò *dupli* per text. expressum in §. 18. *Inst. De Actionib. & §. Pœnam. 5. Inst. De Obligat. ex delicto.*

60 *Actio Furti* datur domino rei, & illi cuius interest, Furtum non esse factum. *l. Cujus interest. 10. ff. De Furt. ibi: Cujus interfuit non surripi, is actionem Furti habet.* Illius autem interest, qui ob rem, quæ culpâ ipsius periit; à domino conveniri potest, sive ad rei restitutionem, sive ad præstandam ejus æstimationem. *l. Interdum. 49. ff. Eod.* Hæc actio contra Furem datur, licet res perierit. *l. Inter omnes. 46. Princip. ff. eod. ibi: Inter omnes constat, etiamsi extincta sit res fur-*

tiva, attamen Furti remanere actionem contra Furem, etiam impuberem doli capax l. Impuberem. 23. ff. Eod. Non tamen contra hæredes Furis; nisi fortè lis cum defuncto, dum vivebat, fuerit contestata. *l. 1. ff. De privat. delict. & §. 1. Inst. De perpet. & temporal. act. junctâ l. 1. 46. ff. De R. 7. ibi: Pœnalia judicia semel incepta, etiam in hæredes transmitti possunt.* Datur quoque contra eos, qui ad Furtum, consilio, auxiliòve concurrerunt, aut rem Furtivam receperunt, aut deniq; ejus participes facti sunt.

61 Cur Furtum *manifestum* graviùs, quàm *non manifestum* puniatur; *Ratio* est, quia præter læsionem proximi, Furtum manifestum, majorem impudentiam & temeritatem præsefert, nec caret suspicionem violentiæ. Confer *Schneiderwinum. ad §. fin. Instit. De obligat. ex delicto. n. 4. Harprecht. ad §. Pœnam. Inst. eod. n. 2. & 3.*

62 Præter pœnalem Furti actionem, qua non res ipsa ablata, sed *quadruplum* vel *duplum* respectivè ipsius rei petitur, dantur adhuc, ut antea intimatum, aliæ duæ actiones & remedia rei persecutoria, videlicet: *Vindicatio, & Conditio Furtiva.*

63 *Vindicatio* rei Furto ablatae, est actio realis competens domino, non tantum contra Furem, sed etiam contra quemcunque possessorem talis rei furtivæ. §. 1. *Inst. De Actionib. §. fin. Inst. De Oblig. ex delict. ibi: Rei vindicatio adversus possessorem est, sive Fur ipse possidet, sive alius quilibet.* Idque verum est, sive quis bonâ sive malâ fide, justo vel injusto titulo, rem furtivam possideat. *l. Incivilem. 2. C. De Furtis.* Quinimò talis possessor tenetur rem furtivam domino restituere; etiamsi hic nolit, illi pretium pro re furtiva fortè empta refundere. *dict. l. 2. ibi: Incivilem rem desideratis,*

ut agnitas res furtivas non prius reddatis, quam pretium fuerit solutum à Domino. Porro, hæc actio adhuc superest, post intentatam Furti actionem. *l. Si pignore. §. 3. ff. De Furt. ibi: Post solutam dupli aut quadrupli pœnam, salva est vindicatio & conditio.*

Conditio Furtiva, est actio personalis, quâ rei Furto ablatae restitutio, si exstat, vel, si non amplius exstat; ejus æstimatione, totumque interesse petitur. *l. Si condicatur. 3. & l. in re furtiva. 8. ff. De condict. Furt.* Competit autem soli domino. *l. 1. ff. Eod. contra Furem, vel Fures, si plures fuerint; & quidem contra omnes in solidum; ita tamen, ut, si unus plenè satisfecit, cæteri sint liberi. l. 1. C. De condict. Furt.* Datur insuper nedum contra Furem, verum etiam contra quoscunque ejus hæredes, non solum in id, quod ex re furtiva ad illos pervenit; sed etiam in solidum, quamvis nihil ad eos pervenerit; id quod singulariter in odium Furum fuit constitutum, ne scilicet Fures facile habeant hæredes. *§. fin. Inst. de Oblig. ex delict. l. Ex re furtiva. §. 1. Si pro Fure. 7. §. 2. ff. De condict. Furt.* Idque & obtinet, tametsi Fur ultimò supplicio fuerit affectus. Hæres enim ejus, nihilominus ad restitutionem rerum Furto ablatarum, aut præstandam æstimationem earundem rerum non amplius exstantium, hac conditionis actione compelli poterit per *Const. Crim. Caroli V. a. §. 1. 207. & 213.*

64 Pœnæ criminales Furti, ultra quadrupli vel dupli præstationem, variæ sunt, & in primis is, qui gravis Furti condemnatus est, infamiam notatur. *§. 2. Instit. De pœna temerè litig. & l. Athletas. 4. §. fin. ff. De his qui infamia notantur.* Et hæc pœna etiam tenet Clericos. Nam quicumque fit infamis secundum leges, etiam fit infamis secundum Canones. *Arg. can. Infames. caus. 6. q. 1.*

Δ Hochkirchen, Ethica Christi. Pars I.

Olim quidem ob simplex Furtum, prohibitum erat, furi mortem vel mutilationem inferre. *Auth. Sed. novo. C. De servis fugit. ibi: Sed pro Furto non, nec aliquod membrum abscindetur: sed aliter castigabitur. & Novell. 134. cap. 13. §. Pro furto. ibi: Pro Furto autem nolumus omnino quodlibet membrum abscindi aut mori, sed aliter eum castigari.* Verum, jure novo Cæsareo Friderici I. & Caroli V. præter antiquam quadrupli aut dupli pœnam, ob nimiam furtorum frequentiam Reipublicæ oppidò nocivam, etiam pœnæ mortis & mutilationis in fures statutæ fuerunt & hodieum ubique ferè observantur. Constitutio Friderici I. habetur, *lib. 2. Feudorum. cap. 27. in fine & sic sonat: Si quis quinque solidos valens, aut plus fuerit furatus, laqueo suspendatur, si minus; forcipe & scopis excorietur & iundatur.* Ubi per solidum intelligitur aureus seu ducatus nunc usualis.

Qualiter per novissimam Constitutionem pœnalem Caroli V. puniendi sint fures sive manifesti sive nec manifesti, ob furtum sive leve, sive grave, item ob furtum primum, secundum vel tertium; itidem ob furtum violentum, fusiùs videri poterit apud Julium Clarum. *§. Furtum. Farinacium. prax. crimin. q. 167. Carpzovium & alios criminalistas.*

65 Hic INDAGARI meretur, num res furtivæ apud furem à judice apprehensum inventæ, Fisco, Judici vel Officialibus aut Ministris justitiæ, cedant; vel potius veris dominis, à quibus fuerunt ablatae, restitui debeant? RESP. Res furtivas utique veris dominis, si de iis constet, restitui debere, prout expressè declaravit Carolus V. in dict. Constitutione criminali. *art. 207. & Ferdinandus 1. in Recessu imperii, de Anno 1559. §. Und nach dem abn etlichen.* & optimâ fanè ratione, Imperatores isti, statuta & consuetudines con-

trarias tanquàm intolerabiles abusus & corruptelas juri divino & naturali contrarias, reprobârunt. Quid enim iniquiùs & juri naturali magis aduersum; quàm, ut Fiscus aut quivis alius, cum iactura & damno alterius, locupletetur; & verus dominus citra factum aut culpam suam, re suâ priveretur? Futilis igitur est prætextus ille, quem avari & iniqui justitiæ ministri adinvenère & opponere solent; videlicet: capturam, custodiam, alimentationem & executionem furis, magnas requirere expensas, proinde res furtivas apud furem repertas, in compensationem hujusmodi expensarum, Fisco; vel pro mercede laboris, Officialibus justitiæ, meritò cedere. Frivolus inquam & iniquus iste est prætextus; quo nequaquam attento, *Carolus V. loc. cit.* disertè statuit: res furtivas, domino suo, absque diminutione, restitui debere; & meritò; quia Præfidi & cuivis judici ac magistratui, ex officio, incumbit, malis hominibus Provinciam expurgare & in illos pro qualitate delicti animadvertere. *l. Congruit. 13. ff. De Offic. Præsid.* Quod autem Judici ac Magistratui ex officio incumbit, hoc absque alterius privati damno aut præjudicio, præstare debet, præsertim, cum in hanc rem sufficiens salarium habere censeatur, aut ex publicis proventibus, hujusmodi expensæ solvi soleant.

66 Sicut autem jure divino, ita & humano Ecclesiastico, fures tenentur restituere res furto ablatas. *cap. Peccatum. 4. de R. 7. in 6.* Ita tamen, ut ante sententiam judicis plus non cogantur restituere, quàm abstulerint; licet post illam, in plus obligentur, cum teneantur parere justæ judicis sententiæ, eos ad solutionem *dupli*, vel *quadrupli* aut *interesse*, condemnantis.

67 Ut res furtivæ domino suo restituantur, potest Episcopus [non item

Prælati illo inferior, multò minus potestas sæcularis] contra injustum detentorem, sicut etiam contra eum, qui rem furtivam ab alio detentam non revelat, edere *Decretum generale*, in eoque debitis monitionibus præmissis, statuere, ut, qui intra certum terminum, rem furtivam magni momenti, non restituerit, vel eam sciens non revelaverit; ipsò factò sit excommunicatus, prout disertè sancivit Concilium *Trident. sess. 25. De Reform. cap. 3.* Ad quem textum notat *Engel. De sent. Excommunicat. n. 24.* Quòd vi illius, ad revelandum vel denunciandum non obligentur illi, qui absque sua vel suorum (contra quos testimonium ferre non coguntur, de quibus vide *Zoësum* ad tit. *De Testib.*) infamiâ aut gravi præjudicio, id facere nequeunt, sicut nec illi, qui rem certò non sciunt, & saltem furtum ne per unum testem probare valent. qua de re Confer *Barbos. De Officio & Potest. Episcop. Allegat. 69.*

68 Fur notorius aut furti condemnatus, canonum jure, nedum infamis, sed & irregularis efficitur. *Arg. can. Qui in aliquo. 5. dist. 51.* Vide *Navarrum* in *Manuali. cap. 17. n. 204.* & *Pirhing. ad Tit. de Furt. n. 27.* & hanc lituram, per abolitionem infamiæ, princeps sæcularis tollere nequit, sed opus est Papæ dispensatione ad ordines suscipiendos. *Arg. cap. Cum te. 23. De Sent. Excom. Quin & Clericus fur notorius, ab Officio & Ordine Clericali deponi debet. Can. Presbyter. 12. dist. 81. & Cap. Cum non ab homine. 10. De judiciis.* Qui, si non resipiscat, etiam excommunicari & Curie sæculari extradi debet. per *text.* expressum in isto *cap. 10.*

69 Sacrilegium, prout est species Furti, de jure Civili, tale non reputabatur, nec ordinariis Sacrilegii pœnis subiciebatur, quando furtum consistebat in rei

facræ è loco profano, vel rei profanæ è loco sacro, ablatione; quia leges Civiles, ad Sacrilegium requirebant ablationem rei Sacræ, è loco Sacro. l. Severus. §. & l. Sacrilegi. 9. §. 1. ff. Ad Leg. Jul. de pecul. Hodie tamen per Constitutionem criminalem Caroli V. art. 171. in foro etiam Civili, Sacrilegium consideratur juxta juris Pontificii definitionem. can. Quisquis. 21. caus. 17. q. 4. ibi: Sacrilegium committitur auferendo Sacrum de Sacro, vel non Sacrum de Sacro, sive Sacrorum de non Sacro scilicet loco.

Sacrilegium cum violentia & effractione Sacri loci commissum, verum constituit violatorem Ecclesiæ, & pœnis in violatores Ecclesiarum statutis plectitur, de quibus vide Canonistas ad tit. 17. lib. 5. Decretal. Si abque effractione patrat; excommunicatione ferendæ sententiæ, punitur. Arg. cap. fin. De furt. & cap. Conquestus. 16. De foro compet.

De jure Civili, ultra pœnam furti, Sacrilegium gravius punitur, prout videre licet apud Criminalistas.

70 Furti species constituunt Plagium, Abigeatus, Peculatus, Crimen de residuis, Crimen expilatæ hereditatis, Sepulchri violatio, & Amotio termini, de quibus Civilistæ in Pandectis agunt. Quia tamen crimina isthæc naturali etiam jure vetita noscuntur; paucis de illis agemus.

71 Plagium itaque est crimen publicum, quo quis dolosè surripit hominem sui juris existentem, vel etiam servum alienum, ut vel detineat illum, vel vendat, donet, permutet, vel alio modo, quo dominium rerum transfertur, alteri tradat. l. 1. & seq. ff. ad Leg. Fabiam. de Plagiariis. Ubi, ut notant Doctores, non committitur furtum, si homo sui juris surripitur. Quia libera persona sub nullo existit dominio. §. Item juris. Instit. De Inutilib. Stipul. Si verò proles sub pa-

tria potestate constituta ita surripitur, veri furti speciem facit. §. Interdum. Inst. De Obligat. quæ ex delict. Ita ut patri actio furti competat. l. Eum qui 14. §. Si Filius-famil. ff. De Furtis. Non item matri; quia hæc liberos in simili potestate non habet. l. Mater. ff. Eod.

Plagii pœna olim pecuniaria erat l. fin. ff. Ad Leg. Fab. de Plagiariis. Hodierno autem jure, est capitalis. l. Quoniam. 7. & l. fin. C. Ad Leg. Fab. De Plagiariis. juncto cap. 1. De furt. Quæ tamen pœna interdum in mitiorem convertitur, puta: exilii, metalli fodiendi &c. dict. l. fin. ff. Eod. Confer Zoës. ad istum tit.

72 Abigeatus, est quædam furti species, quam committunt Abigèi, id est illi; qui pecora ex pascuis vel armentis subtrahunt & quodammodo deprædantur, & abigendi studium, quasi artem exercent; equos de gregibus, vel oves de armentis abducentes. Prout dicitur in l. 1. ff. De Abigèis. Eodem Civili jure, qui de grege ovium minus, quàm decem; & de grege porcorum, minus quam quinque abducit; simplex fur reputatur, & Abigèus non habetur, licet Abigeatum ponat abductio etiam unius bovis vel equi. l. fin. ff. Eod.

Olim Abigèi pro varietate circumstantiarum, variè puniebantur. l. 1. & 2. ff. De Abigèis. Hodie tamen ad instar furum, pœnas luunt.

73 Peculatus est species furti, quo pecunia sive ad ærarium publicum, sive ad Fiscum Principis pertinens, surripitur ab eo, cujus fidei non est commissa. l. 1. & 4. §. fin. l. Sacrilegi. §. Labeo. ff. ad Leg. Juliam Peculatis. & §. 9. Inst. De Publ. Judic. Crimen itaque hoc committunt, qui pecuniam publicam auferunt, intercipiunt, in rem suam vertunt, aut faciunt, ut quis auferat, intercipiat, in rem suam vertat. dist. l. 1. Tenetur & hac lege, pecuniam publicam retinens, nec

in usum destinatos erogans *l. Sacrilegi. cit. §. Eum.* 6. Item ille, qui in tabulis publicis, minorem pecuniam, quàm quid vènerit, scripserit, aliudve quid simile commiserit. *l. 10. ff. ad Leg. Juliam Pecul.* Non tantùm, qui pecuniam publicam acceperunt, hac lege tenentur, sed & qui privatam exegerunt à Fiscis debitoribus, simulantes, se Fiscis creditores. *dist. l. 9. §. 3.* ut, si veri fuerint creditores, non teneantur eâ lege, eò quòd causam habeant exactæ pecuniæ.

Pœna hujus criminis est deportatio. l. Peculatus. 3. Eod. quæ ad mortem naturalem augetur in Magistratibus & Ministris eorum. *l. Judices. 1. C. De Crimine Peculatus.* Licet hoc crimen alioquin *quinquennio* extinguatur *l. Peculatus. ff. Eod.* non tamen morte *Ret.*, quia, cùm in hoc crimine, principalis quæstio de pecunia moveatur, & iniquum sit, hæredem ex isto crimine fieri locupletiores; ideo in ipsum quoque transit & datur actio, quòd ad rem seu pecuniam ipsam.

Sub *Peculatus* crimine continetur & furtum pecuniæ sacræ & religiosæ. *l. 4. ff. Eod.* ubi in *secunda parte* tituli seu *Rubricæ* illius, agitur de *Sacrilegis*. Tenentur itaque & isto crimine, qui rem sacram è loco sacro subtrahunt; donaria Dei auferunt, oratoria vel templa effringunt & expilant. *dist. l. 4. §. l. 6. §. 9. ff. Eod.* & *Pœna* hujus *Sacrilegi delicti*, capitalis est, ut patet ex *l. 6. ff. Eod.* Quanquàm, si *Peculatus*, crimen *Sacrilegii* non contineat; hodie dum furti adinstar puniatur.

74 *Crimen de Residuis*, est, quo tenentur Magistratus, qui pecuniam publicam, in usum, ad quem destinata erat, non insumpsit aut erogavit, sed vel retinuit, vel in alium usum convertit. *l. 2. §. 4. §. 3. ff. ad Leg. Jul. Peculatus.* Ille etiam, penes quem ex locatione, emptione, ali-

mentaria ratione, aliave causa, pecunia publica refedit, si eam ad ærarium non est professus, aut, si professus quidem; ultra annum tamen penes se retinuit, in crimen isthoc incidit.

Præter infamiam cunctis criminibus publicis communem, pœna criminis *de Residuis*, est; quòd eam ob rem damnatus, tertiâ parte amplius, quàm debet, seu detinuit, Fisco inferre debeat, adeò, ut, qui 90. v. g. florenos malè retinuit vel erogavit, 120. refundere debeat *dist. l. 4.*

Movetur hoc crimen etiam contra hæredem, in quo convenit cum *Peculatu*, à quo tamen rursus differt, quòd *Peculatus* crimen eum teneat, ad quem non spectat periculum pecuniæ, *de Residuis* verò eum teneat, cujus periculo pecunia est. Unde & levior huic proposita pœna, quia minus, pecuniâ sibi commissâ uti, quàm alienam surripere. De crimine *Peculatus* & *de Residuis*, itemque de iis, qui res administrationi & fidei suæ commissas & concreditas negligunt vel dolosè intercipiunt, aut in utilitatem propriam convertunt; & qualiter puniendi sint? agunt *Berlichius. part. 5. concl. 57. & Gilbansen in Arbitr. Crimin. cap. 2. tit. 28.*

75 *Crimen expilatæ hereditatis*, est; quo quis ante, vel post aditam hæreditatem, sed nondum possessam, rem hæreditariam *mobilem* surripit. Quia talis, furti reus censetur. *l. His enim. ff. De furtis.* Pœnâque illius est arbitraria, pro diversitate circumstantiarum infligenda. *l. 1. ff. Expilatæ heredit.*

76 *Sepulchri violatio*, est crimen; quo quis sepulchrum non tantùm dishonorat, sed etiam inde monumenta vel alia aufert, vel cadavera effodit & ornamentis spoliatur. *l. Prator ait. 3. l. fin. ff. De Sepulchro violato* Pœna illius est arbitraria, & subinde etiam *capitalis*, præsertim, si corpora

pora vel ossa eruantur. *d. l. Prætor' h'it.*
Et l. fin. ibi: Rei Sepulchrorum violato-
rum, si corpora ipsa extraxerint, vel ossa
eruerint, humiliores quidem fortunâ, ul-
timo supplicio afficiuntur, honestiores in In-
sulam deportantur: alias autem relegantur
aut ad metallum damnantur.

77 *Amotio termini*, est crimen, quo quis terminos vel lapides limitares *Granitz-stein, Marcksaulen oder Stocken* dolose eruit, aufert, mutat aut transfert, in finem, ut præcisè alteri noceat; vel, ut eidem aliquid de fundo detrahat & suo adjiciat; cujus criminis pœna est vel pecuniaria 50. aureorum. *l. lege Agraria. ff. De termino moto.* Vel etiam: relegatio aut fustigatio. *l. Divus Hadrianus. ff. Eod.*

De Speciebus Furti, jure naturali prohibitis, satis hæctenus egimus, nec inutiliter ponderavimus eorundem criminum pœnas jure tum civili, tum Pontificio, præstitutas; quia operam nostram non Paganis & gentibus, sed *Romano-præsertim Catholicis* consecramus, qui, cum utriusque juris legibus vivant & regantur; ignorare non debent, quid legislatores respectivè hac in re constituerint.

78 Una superest QUÆSTIO: An licita sit occulta compensatio, ut quis rem suam, aut sibi debitam recuperet vel obtineat? Qua in re certum est, semper illicitam esse hujusmodi compensationem, quandounque quis viâ juris, rem suam aut sibi debitam recuperare vel consequi potest; quia nemini licet, in propria causa, sibi jus dicere. Unde *D. Thomas. 2. 2. q. 66. art. 5. ad 3. ait: Peccat contra communem justitiam, dum ipse sibi usurpat rei suæ judicium, juris ordine prætermisso.* Quæstio igitur locum solum habet, dum, propter judicis iniquitatem, defectum probationis, debitoris præpotentiam & auctoritatem, creditoris verò inopiam, aliâve simili de causa, ægrè admodum quis suum

consequi valet. Certum quoque est, illum, qui occultè furripuit rem suam, aut sibi certò debitam, non teneri eam restituere, licet ob violatum juris ordinem peccasset. Quia ille reverà rem suam & non alienam detinet, prout post *D. Thomam. loc. cit.* docent communiter Theologi.

Ad propositam Quæstionem quidam scrupulosius RUDENT, volentes; licitam esse occultam compensationem in rebus duntaxat *ejusdem speciei*, puta: si pro penunia debita, clam surripiatur pecunia, pro granis, grana; pro vino, vinum &c. non verò in rebus *diversæ speciei*; veluti: si oves aut boves auferrentur pro vino, tritico &c. Ast tam inter Theologos, quàm juris-peritos, passim receptum; licitè quem sibi consulere per occultam compensationem, dummodò adsint certæ conditiones & adhibeantur debitæ cautelæ, de quibus mox. *Ratio* hujus conclusionis est; quòd quis occultè suum vel sibi certò debitum accipiendo, propriè sibi jus non dicat, sed deficiente juris Civilis subsidio, circa rem suam, juris naturalis facultate utatur. Neque talis acceptio, est vindicatio injuriæ, sed recuperatio vel consecutio illius, quod nostrum est, aut nobis debetur, & ab altero injustè detinetur. Quòd facit; quòd jure naturali, unicuique liceat, sine alterius jactura, se indemnem conservare; jam autem accipiens rem suam aut sibi debitam alias non consequendam, non facit injuriam debitori, ut patet: *Ergo.* Cæterum; ut occulta compensatio nihil vitii habeat; Opus est imò. ut debitum sit certum ac liquidum, & minimè dubium; æquitas enim non patitur, ut pro debito incerto, fiat solutio vel compensatio certa: quia in dubio, est melior conditio possidentis, & ipse judex tali casu, deberet rem adjudicare possessori. *2dò.* Opus est, ut id, quod occultè accipitur, sit *ex justitia &*

actu,

actu, hic & nunc, debitum, sive ex delicto sive ex injusta læsione, vel contractu aliquo v. g. empti-venditi, mutui, locati-conducti, commodati &c. Quamobrè justè surripi non potest, quod solum debetur *ex charitate vel gratitudine*; aut, quod debetur quidem ex justitia, sed nondum *hic & nunc* solvendum est, sed solum in futurum; si tamen spes sit fore, ut jure alterius finito, vel adveniente tempore faciendæ solutionis, commodè *tuum*, vel tibi debitum, consequi possis. Alioquin, si morale periculum appareat, quod postea rem tuam non sis recuperaturus, anticipatâ compensatione tibi consulere non prohiberis, v. g. mutuum, commodatum, locatum &c. ante tempus præfinitum, auferendo, aut aliud tanti valoris, ex bonis ipsius debitoris, præoccupando. Prout ex communi tradunt *Tannerus. disp. 4. q. 6. dub. 4. Tamburinus. lib. 8. tract. 2. c. 5. §. 1. Lugo. disp. 16. sect. 5.* Quia cuiuslibet licet, quando res sua est in periculo, illius asservationem quærere, seque indemnem servare. Quod, si tamen per hujusmodi anticipatam acceptionem debitori lucrum aliquod cessaret vel damnum emergeret, omnino illud deberet compensari: quia alioquin debitor subiret pœnam, priusquam moræ culpam commisisset. *3sid.* Opus est; ut accipiens faciat, quantum in se est [salvo sui periculo & gravi incommodo] ut debitor aut injustus detentor, iteratò non solvat, aut fortè ejus hæres; imò, ut non maneat in affectu non solvendi. Quocircà, occultè compensans allaborare debet; ut præcaveatur damno sive spirituali sive temporali debitoris. *Spirituali* quidem; ne debitor putans se necdum solvisse debitum, maneat in mala fide & conscientia peccati mortalis: *Temporali* verò; ne, ut dictum, ipse vel hæres ejus, iteratò solvat. Unde monen-

dus est debitor de extincta obligatione, aut de non petendo isthoc debito. *4sid.* Curandum est, ut compensatio fiat ad æqualitatem. Ut scilicet plus non accipiat, quàm debitum sit; alioquin auferens, peccaret contra justitiam commutativam, cum obligatione restituendi excessum. *5sid.* Præcavendum est scandalo & damno tertii. Unde; si justè mutuas; ne deprehensus, in foro externo, pro fure habearis, aut tanquàm rei alienæ violentus invalor puniaris, ac exinde familiares tui infamiam vel detrimentum patiantur; teneberis abstinere. Quod à fortiori, verum est; si ex occultâ tuâ compensatione, tertius de furto suspectus haberi, aut fortè *questionibus* subijci, & periculo infamiæ, flagellationis aut mortis exponi posset. Quia tamen damnum tertii, per accidens, & præter intentionem tuam sequitur; ideo non ex justitia, sed solum ex charitate, tali casu, ab occulta compensatione abstinere teneberis, maximè, si tuum debitum seu creditum, exiguum sit, probabile verò sit, furtum alteri imputandum esse cum periculo gravissimi damni; puta: infamiæ, fustigationis, relegationis vel mortis. Id ipsum, ob eandem rationem, obtinet in casu, quo debitor tuus, ob tuam occultam compensationem fieret non solvendo aliis anterioribus aut magis privilegiatis creditoribus suis: siquidem, hujusmodi aliorum creditorum damnum, per accidens sequitur tuam compensationem, & res quam accipis (ut supponitur) non mansit, nec adhuc facta est propria Creditorum, sed est res debitoris tui. Unde ordine charitatis, tibi præ cæteris prospicere poteris, sine injustitiæ peccato. Præferentia enim creditorum anteriorum aut hypothecariorum præ posterioribus aut chirographariis, non habetur ex jure naturali, sed civilis juris inventum est.

ad. Curandum est; ut compensatio fiat in bonis ipsius debitoris. Quocirca, si rem alicujus, apud tuum debitorem depositam aut oppignoratam accipis, furtum committis, cum non tuum, sed vere alienum surripias & quidem domino rationabiliter invito. Sed quid; si res debitoris tui, fuerit apud te deposita? Utroque quidem jure, ob bonam fidem, quæ in deposito exuberare debet, prohibita est compensatio in re deposita. Verum hæc prohibitio jure naturali incognita, vel solum respicit forum externum, vel certe intelligi debet, si compensatio in foro judiciali, absque magna difficultate obtineri potest. Confer *Dianam. p. 3. tr. 5. miscell. resol. 10. & P. Sporer. Tract. 5. in Decal. cap. 5. sect. 3. §. 3. n. 82. 7md.* Sollicitè curandum, ut compensatio, quantum possibile est, fiat in rebus ejusdem speciei, functionem inter se recipientibus. Hoc enim si fieri potest; injustè compensatio institueretur in re diversæ speciei, v. g. pro pecunia, auferendo equum, pro tritico, vinum, aut econtra: quia tunc absque justa causa, debitor invitus cogeretur ad alium contractum venditionis vel permutationis in eundem; præterquam, quòd tali ratione, difficilius attingatur æqualitas debiti & accepti, faciliusque gravetur debitor; cum compensans plerumque nolit accipere minus, & æquale difficulter attingat. Quòd, si tamen compensatio in eadem specie, fieri nequeat, ob defectum rei, vel impedimentum aliquod, ut sæpe accidit; jure saltem naturali (quidquid fit de jure civili) justè & licitè compensatio fieri poterit in rebus aliis, ejusdem saltem ordinis, servatâ semper æqualitate, considerando valorem rei debitæ & acceptæ. Vide *Vasquez de Restit. cap. 1. dub. 8.* Neque attendi meretur; an tali casu, debitor ob pretium affectionis, aut

aliam ob causam, grave damnum patiatur; sibi enim tale detrimentum imputare debet, dum in culpabili mora solvendi manet. Equidem; si damnum reale ejus, foret notabiliter majus, quàm tuum debitum; saltem ex charitate, abstinere deberes. Ex quibus ulterius.

RESULTAT 1. Possè te rem tui debitoris, pleno jure ad ipsum spectantem, apud alium tertium verò nudè depositam, in compensationem tui debiti alioquin non impetrandi, licite auferre; parum enim refert, ubi materialiter res tui debitoris inveniatur.

RESULTAT 2da. Te in compensationem tui debiti, non posse auferre rem alicujus tertii, apud tuum debitorem depositam, aut ei in pignus datam vel locatam aut commodatam; quia sic patenter alienum surriperes.

RESULTAT 3ta. Te non posse auferre rem tui debitoris apud alium tertium existentem, si ei, scilicet speciali aliquo jure, obligata sit, puta: si ipsi pignori data, commodata, locata &c. antequam ejus jus extinguatur. Tunc enim ipsi, qui nihil tibi debet, veram injuriam, imò damnum inferres, furtumque committeres, ut liquet ex supra posita furti expositione. Unde, si à Principe debitore tuo, debitum consequi nequeas; poteris quidem viâ occultæ compensationis, non solvere *Gabellas, telonia, accisas &c.* quod tamen non poteris, si Princeps Gabellarum hujusmodi proventus, alteri vendiderit vel locaverit, propter eandem mox datam rationem.

Hic de famulis, ancillis, operariis aut officialibus cohærenter QUÆRI potest; an occultâ compensationem sibi consulere possint, si credant: stipendium, quod accipiunt, non correspondere operis, laboribus aut servitiis suis? *P. Sporer. loc. cit. §. 4. cum Molina, Lessio, Layman & aliis,*

pu-

putat, posse famulos &c. servatis supra positis conditionibus, uti occultâ compensatione, si liquidò constet de inæqualitate stipendii, comparatione operarum, laborum & obsequiorum Dominis præstitorum, eò quòd famulis & officialibus ex justitia debeatur stipendium, sive merces suis laboribus correspondens. Verùm; quia hæc sententia homines non rarè lucri avidos & ad judicandum ineptos, constituit judices in propria causa, circa taxationem laboritii, servitii seu salarii competentis, ac proinde, infinitis furtis portam aperiret; Ideo generatim & in *Theſi* dicimus; nequaquam licere famulis, ancillis, operariis vel officialibus uti occultâ compensatione, ut ut credant, stipendium sive mercedem aut salarium esse infra æstimationem operarum, vel servitiorum suorum. *Ratio* est; quia etsi putent, salarium quod accipiunt, esse labori aut servitiis improporionatum; eundem, cum liberè desuper cum dominis convenerint, potuerintque vel plus exigere vel non contrahere, & alibi servitium quærere; sibi imputare debent, quòd non plus accipiant; adeò, ut his de minori stipendio vel mercede conquerentibus, regerere possit Pater-familias: *Amice, non facio tibi injuriam: nonne ex denario convenisti mecum? Tolle quod tuum est, & vade.* Unde *Innocentius XI.* meritò hanc proscripsit propositionem: *Famuli & famula domestica possunt occultè beris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod accipiunt.* Nec oppositam sententiam firmat, quòd famuli & ancillæ; item: alii operarii, in minorem mercedem sæpe consentiant, fame, & inopiâ compulsii. Etsi enim immites Domini, ob mercedem operariis defraudatam, peccatum in cœlum clamans committant, & ideo rationem Divino judici reddituri sint; nihilò

magis tamen inito contractu, famulorum judicio relinquitur, laboritii sui valorem taxare; præsertim, cum dominus potuerit justas habuisse causas, sic contrahendi, quas famuli ignorant. Sic fortè dominus, nisi mediocri salario famulum conducere potuisset, ipsemet opus vel operam perfecisset vel præstitisset. Fortè etiam aderant alii, qui simili stipendio contenti, servire volebant. Sicut autem multitudo mercium, minuit earum pretium; ita & multitudo famulorum aut operariorum minuit salarium.

80 Quòd si tamen dominus transacto tempore & præstitis operis aut servitiis, denegaret famulo aut operario mercedem, salariùmve; absque dubio, possent hi, servatis conditionibus & cautelis supra adductis, occultâ compensatione sibi consulere & tantum surripere è bonis domini, quantum ipsis ex contractu deberetur.

81 De Furtorum ac Rapinarum generibus seu speciebus, hæctenus pro instituti nostri ratione, satis actum; corollarii autem & supplementi loco, ex *Catechismo Romano. part. 3. cap. 8. §. 7. & 8.* Christi fidelibus inculcamus, quòd fures sint: 1. Qui res furto ablatas scienter emunt & retinent. 2. Qui in emendis vendendisque rebus, fraudes adhibent, quique fallaces & corruptas merces vendunt pro veris & integris, quive pondere, mensurâ, numero vel regulâ decipiunt emptores. Est enim in *Deuteronomio cap. 25. Non habebis in sacco diversa pondera.* & in *Levitico. cap. 19. Nolite facere iniquum aliquid in judicio, in regula, in pondere, in mensura: statera justa & æqua sint pondera: justus modius, æquisque sextarius.* & *Proverb. 20. Abominatio est apud Dominum pondus & pondus, statera dolosa & non bona.* 3. Fures aperti sunt: operarii & artifices, qui totam & integram mercedem ab iis exigunt, quibus ipsi

ipsi justam & debitam operam non præstitērunt. 4. Nec à furibus distinguuntur servi dominorum, rerumque custodes infidi, quinimò eò sunt detestabiliores, quàm reliqui fures, qui clavibus excluduntur, quod furaci servo nihil domi ob signatum aut occlusum esse soleat. 5. Furibus accenseri videntur, qui fictis simulatisque verbis, adeoque fallaci mendacitate, pecuniam extorquent, sicque mendacium furto accumulāt. 6. Illi quoque in furum numero reponendi sunt; qui, cum ad privatum aliquod, publicumve officium conducti sunt; nullam vel exiguam operam navantes, munus negligunt, mercede tantum aut salario fruētes.

Rapinæ quoque variis modis, *Ethicè* loquendo, committuntur. Nam qui debitam operariis mercedem non persolvunt, sunt rapaces, quos *S. Jacobus cap. 5.* ad poenitentiam invitat his verbis: *Agite nunc divites, plorate ululantes in miseriis vestris quæ advenient vobis;* cujus poenitentia causam subjungit: *Ecce enim merces operariorum, qui messuerunt Regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamavit, & clamor eorum in aures Domini Sabbaoth introivit.* Quod genus rapinarum, *Levit. 19. Deuteronom. 24. Malach. 3. & Tobie 4.* vehementer improbatur. Ejusmodi criminis Rei sunt, qui Ecclesiæ Præsilibus & Magistratibus, ea, quæ debentur ve-

ctigalia, Tributa, Decimas & reliqua hujus generis, non solvunt vel intervvertunt & ad se transferunt. Huc etiam referuntur foeneratores, qui miseram plebem expilant & trucidant ufuris. Item rapinas faciunt nummarii judices, qui venalia habent judicia, & pretio muneribusque deliniti, optimas tenuiorum & egentium causas subvertunt. Fraudatores creditorum & inficiatores, qui sumpto temporis spatio ad solvendum, suam vel alienam fide, merces emunt, neque fidem liberant, damnabuntur eodem rapinarum crimine. Quid de locupletibus illis dicemus, qui ab illis, qui solvendo non sunt, quod commodarunt, acerbius exigunt & pignora etiam ea auferunt contra Dei interdictum, quæ ad eorum corpus tuendum sunt necessaria? Inquit enim Deus *Exodi 21. Si pignus à proximo tuo acceperis vestimentum, ante Solis occasum reddas ei: ipsum enim est solum, quo operitur indumentum carnis ejus, nec habet aliud, in quo dormiat: si clamaverit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum.* Ex numero eorum qui raptores dicuntur, Teste *D. Ambrosio. lib. 3. Offic. cap. 6.* sunt; qui in frugum inopia, comprimunt frumentum faciuntque, ut suam culpam carior & durior sit annona, ad quos illa *Salomonis* pertinet execratio: *Proverb. 11. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis.*

CAPUT XII.

IN QUO

Delibatur Octavum Decalogi Præceptum.

Non Loquæris contra Proximum tuum
Falsum Testimonium.

S U M M A R I U M.

- 1 *Uid Octavo hoc prohibeatur Præcepto?*
- 2 *Vitio Linguæ omnes laboramus.*
- 3 *Cui Loquære usus hominibus inditus?*
- 4 *Mendacii definitio & expositio.*
- 5 *Mendacium à Theologis trifariam dividitur.*
- 6 *Restrictio purè mentalis, non differt à mendacio.*
- 7 *Probatur, mendacium esse jure Naturali prohibitum.*
- 8 *Solum mendacium perniciosum, ex genere suo, mortale est.*
- 9 *Refellitur Opinio Magistrum Sententiarum.*
- 10 *Mendacia perniciofa Professorum Theologiæ, Juris &c. Item Prædicatorum Verbi Divini maxime sunt lethifera.*
- 11 *Per solutionem argumenti oppositi, probatur, Mendacium jocofum vel officiofum esse juri naturali adversum.*
- 12 *Occultatio veritatis per restrictiones non purè mentales subinde nedum jure naturali permiffa, sed & præcepta est.*
- 13 *Joci ex modo loquendi patentes, non sunt mendacia. Idem est de locutionibus hyperbolicis, figuratis, Parabolicis, ironicis aut mysticis.*
- 14

- 14 *Usus scientiæ duplicis quatenus differat à restrictione purè mentali?*
- 15 *Promiscuus æquivocationum usus juri naturali adversatur maximè in Responſionibus ad interrogatoria legitimè proposita, dandis.*
- 16 *Juridica & legitima potest esse interrogatio super crimine occulto inducente inabilitatem consequendi officium publicum.*
- 17 *Diluitur Objectio.*
- 18 *Ad declinanda gravissima tormenta, nemo potest fateri crimen sibi falsè impositum.*
- 19 *Neque absque gravi piaculo, sibi quis imponit alterius crimen, ad ipsum morte eximendum.*
- 20 *Judicium temerarium mendacio affine, juri naturali repugnat.*
- 21 *Judicium temerarium quid?*
- 22 *Dubium & suspicio de malitia proximi, regulariter non excedunt limites peccati venialis.*
- 23 *Occurritur Objectiõni.*
- 24 *Indicia, quandonam sint sufficientia, ad judicandum absque temeritate.*
- 25 *Dubium & suspicio per accidens involvere possunt lethale peccatum.*
- 26 *Dubia quatenus in mitiorem partem interpretanda?*
- 27 *Dum de damno à nobis vel aliis cautè avertendo quæstio est, dubia hypotheticè in sequiorem partem accipere licet.*
- 28 *Detractio quid? 29 Fama quid & qualiter differat ab honore?*
- 30 *Qualiter rursum honor à cultu? 30 Laus & Gloria quid?*
- 31 *Inbonoratio alia negativa alia positiva. 32 Detractio quot modis fieri possit? 33 Est ex genere suo peccatum lethale. 34 Nisi occurrat materiæ levitas. Ubi ponitur Regula generalis.*
- 35 *Consilio, jussu, aliòve simili modo, alium inducens ad detrahendum, tam contra justitiam, quàm charitatem impingit. 36 Simpliciter tamen detractorem solum auscultans, charitatis læsereus est. 37 Idem est de eo, qui detractorem non corripit, dum cum fructu, & absque suo gravi incommodo, id facere potest.*
- 38 *Quidditas Contumeliæ declaratur. & ibid. n. 39.*
- 40 *Contumelia, Convitium & improprium quatenus differant?*
- 41 *Calumniæ, detractioe aut simplici contumeliæ peccatum gravius est 42 Quid sit Calumniæ judicialis?*
- 43 *Malitiosè denuntians, parùm differt à Calumniatore.*
- 44 *Pœna Calumniantium. 45 Pœna talionis in foro Civili ab usu recessit, secus in foro Canonico.*
- 46 *Justa causa vel error probabilis excusat à Calumniæ.*
- 47 *Accusatores nedum calumniando, sed & prævaricando & tergiversando delinquere possunt. 48 Quis Prævaricator?*
- 49 *Tergiversari quid? & quæ tergiversationis pœna?*

- 50 *Sufurratio quid & quale peccatum? 51 Irrisio quid?*
- 52 *Maledictionis descriptio. 53 Maledictum quotuplex?*
- 54 *Pœna Maledicti tum in privato, tum in summum Principem jactitati. 55 Quid, si in S. Pontificem jactitatum sit?*
- 56 *Judices sæculares rigorosè animadvertere debent in eos, qui Episcopis aut Sacerdotibus maledicunt. 57 Agitur de pœna Clericorum Maledicta evomentium in Superiores.*
- 58 *Blasphemia in Deum vel Sanctos, gravius in utroque foro punienda.*
- 59 *Interdum Blasphemia ex ebrietate vel justo alioquin calore profecta, lenius punitur.*
- 60 *Quis sit iudex competens in causa Blasphemiæ?*
- 61 *Revelans secretum proximi in grave ejus detrimentum, graviter quoque contra justitiam delinquit & restituendis damnis inde secutis obnoxius est.*
- 62 *Triplici tamen casu, potest quis inculpate proximi secretum revelare.*
- 63 *Qui captiosâ malitid, alterius secreta explorat, contra justitiam agit.*
- 64 *Parili modo delinquit, qui occultum defuncti crimen propalat.*
- 65 *Notorium, quid potest esse tripliciter. Scilicet, Jure, Facto & Famâ.*
- 66 *Quandonam quid sit Facto notorium?*
- 67 *Crimen per sententiam judicis publicatum, ubi vis terrarum absque injustitia divulgari potest.*
- 68 *Crimen tamen solo facto in uno loco notorium, in locis remotioribus sic nequit propalari.*
- 69 *Diluuntur Objectiones.*
- 70 *De crimine judicialiter probato, sed per sententiam necdum publicato; haud aliter loqui fas est, quàm de crimine factò notorio.*
- 71 *Crimen, quod scitur alteri falsò impostum, absque injustitia nequit divulgari.*
- 72 *Criminis quoque, temporis lapsu, oblitterati memoria, in alius opprobrium refricari nequit.*
- 73 *Infamatus de uno crimine, non potest infamari nec interrogari etiam judicialiter de alio crimine disparato & occulto.*
- 74 *An, & quando, alterius crimen occultum licitè patefacere, vel semetipsum diffamare liceat?*
- 75 *Injustè alium infamans, nedum famam, sed & damna realia inde exorta, reparare tenetur.*
- 76 *An, & quatenus verum crimen sibi in judicio objectum negans, teneatur Accusatori vel Testibus ad restitutionem?*
- 77 *Juxta communem Theologorum sententiam, adferuntur quatuor causæ, à reparatione famæ, excusantes.*
- 78 *Agitatur quæstio, an, si fama* [ob

[ob causam excusantem] re-
stitui non debeat; pecuniaria sit
facienda recompensatio?

79 Quis hoc præcepto, veniat Pro-
ximi nomine?

80 Hoc Præcepto nedum falsum ve-
tatur, sed & (si casus. exege-
rit) verum præcipitur testi-
monium perhiberi.

Quemadmodum septimo Deca-
logi Præcepto nedum rei alienæ
ablatio, sed & omnis pro-
hibetur actio, per quam in
bonis fortunæ lædi possit proximus; ita
hoc Octavo Præcepto, prohibetur omne
illud, quo proximus in honore & famâ
lædi potest; id, quod tribus modis fieri
potest: 1mo. In nobismetipsis, per iudicium
temerarium. 2do. In iudicio, per testimo-
nii falsitatem, & 3^{io}. Extra iudicium;
per detractionem, contumeliam &c.

Cæterum formaliter & primariò per
hoc Præceptum, quatenus explicitè in ter-
minis negativum est, prohibetur; ne quis,
dum in iudicio in testem vocatur, men-
tiatur in damnum alterius, & consequen-
ter, prout virtualiter & implicitè, affir-
mativum est, præcipitur; ut testis in iu-
dicio adhibitus, testimonium verum di-
cat. Porro secundariò per idem Præcep-
tum prohibetur omnis injusta proximi
læsio in bonis famæ & honoris, & conse-
quenter in bonis inde dependentibus.
Ratio est: quia ideo præcisè hoc præcep-
to naturali & divino prohibetur falsum
testimonium; quia exinde proximo injus-
tum nocumentum infertur in fama & ho-
nore ac bonis inde dependentibus, ergo
ex consequenti, omnis ejusmodi injusta
læsio famæ & honoris, eodem Præcepto
prohibita intelligenda est.

2 Peccatum hoc Præcepto explicitè
prohibitum, linguâ seu loquelâ perficitur.
Linguæ autem vitium, adeo latè patet,

ut Propheta Psal. 15. dixerit: Omnis ho-
mo mendax. Quasi hoc sit unicum pecca-
tum, in quod omnes labantur, ut Divus
Jacobus verè dixerit: cap. 3. Si quis in
verbo non offendit, hic perfectus est vir.
De mendacio itaque adeò communi pec-
cato, sub quo comprehenditur falsum te-
stimonium, detraçtio, calumnia &c. pri-
mò hic agemus.

3 Ad dignoscendam mendacii indolem
& definitionem, sciendum est; facultatem
loquendi, à natura homini peculiari-
ter inditam esse, non ob aliam causam,
quàm ad communicandum alteri, animi
nostri sensa, quatenus per hanc commu-
nicationem tanquam medium simpliciter
necessarium, homo assequatur finem sibi
præfixum, felicitatem scilicet naturæ ra-
tionali & humano generi propriam. Sicut
autem hæc felicitas recto loquelæ usu ma-
ximè promovetur, ita malo usu læditur
quàm frequentissimè. Cùm itaque facul-
tas loquendi non Dei, utpote corda pe-
netrantis, sed potissimum nostrî, aliorum-
que hominum causâ, nobis indita sit; eâ
uti oportet ad finem à natura & auctore
naturæ intentum. Puta, sic: ut ex fun-
damentali amoris, cuius naturaliter de-
biti, principio, obligemur animi nostri
sensa invicem communicare, eo modo,
quo nemini noceatur, sed naturæ finis
seu felicitas societatis humanæ, quantum
necessè est, promoveatur.

4 Mendacium formaliter & propriè ta-
le definitur à Divo P. Augustino. lib. 1.

De Mendacio cap. 12. Dicitur contra mentem, fallendi causâ. Ubi per ly dictum. intelligitur locutio *complexa*, quæ scilicet fit integra propositio. Nam, ut in *Dialectica* vidimus, veritas & falsitas, tantum in propositione *enuntiativa* inveniuntur, ejusque sunt proprietates. Proinde, sicut in una voce per se spectata, non potest dari veritas, ita nec mendacium. Per *ly dictum*, quod pro potiori sumitur, non excluduntur alia signa vel actiones, animi sensa declarantes. Quia mendacium non tantum potest committi sermone, sed etiam nutu, gestu, scripto &c. quod supra *cap. 3.* Idem S. Doctor insinuaverat dicens: *Ille mentitur, qui aliud habet in animo, & aliud verbis vel quibuslibet significationibus enuntiat. Tò contra mentem.* Indicat, quod mentiri, sit contra mentem ire. Quocirca, ad mendacium requiritur, ut illud, quod dicitur, falsum putetur. Fieri enim potest, ut falsum *in se* dicens, non mentiatur, si nempe credat, illud esse verum, & e contra mentiatur, qui id, quod *in se* verum, dicit, si dictum suum putet esse falsum. Audiamus hac de re Magnum nostrum Doctorem *Enchiridii cap. 18.* *Nemo (inquit) sanè mentiens judicandus, qui dicit falsum, quod putat verum: Quoniam, quantum in ipso est, non fallit ipse, sed fallitur . . . potiusque è contrario, quantum in ipso est, ille mentitur, qui dicit verum, quod putat falsum.* Theologi distinctiùs nostro ævo loquentes, ajunt: illum, qui falsum dicit, quod *invincibiliter* putat esse verum, non *formale*, sed *materiale* tantum mendacium, id est *falsiloquium*, committere. Sed quid, si quis falsum pro vero enuntiet, quod tamen verum opinetur? *Resp.* Si vincibiliter & culpabiliter erret, *temerarius* quidem dici potest: *mentiens autem non rectè dicitur, quia cor duplex, cum enuntiat, non habet, nec fallere cupit, sed fallitur inquit*

S. Pater loc. cit. Quòd si quis dicat verum, quod falsum arbitratur, *formale*, ut Theologi loquuntur, mendacium committit, quia actiones morales speciem sumunt ab objecto, non prout est *in se*, sed prout est in cognitione voluntati propositum. Quod insinuans *Magnus noster Patrens. loc. cit. cap. 3.* ait: *Potest verum dicere mentiens, si putat falsum esse, & pro vero tamen enuntiat: quia non ex rerum ipsarum veritate vel falsitate, mentiens aut non mentiens judicandus est.* Itaque particula illa *Fallendi causâ* ad essentialem spectat mendacii definitionem, neque, ut quidam opinantur, ad mendacium sufficit, quòd, quis duntaxat absque decipiendi animo, contra mentem loquatur. Siquidem *contra Mendacium lib. 1. cap. 1.* disertè definit, quod mendacium sit *falsa significatio cum voluntate fallendi.* Idem vult *Enchiridii cap. 22.* inquit: *Omnis autem qui mentitur, contra id, quod animo sentit, loquitur, voluntate fallendi.* Quamobrèm non mentiretur, qui animo duntaxat jocandi diceret: *Hodie fui in paradiso, & reversus sum in exilium.* quia tali sermone neminem, ut supponitur, decipere intenderet.

§ Mendacium ex mente SS. Patrum & consensu Orthodoxorum Theologorum, triplex est, scilicet: *perniciosum*, quod profertur animo fallendi *ut obfit.* & tale committunt illi, qui aliis falsa affingunt crimina, qui in commerciis, contractibus &c. fraudes adhibent. *Officiosum*, quo intenditur juvamen aut nocumentum ablatio, sine alterius injuria: ac proinde, ut alteri profit, profertur falsum animo tertium fallendi. *Jocosum* est, quo animo fallendi, falsum profertur, ut exinde delectatio hauriatur.

Licet autem mendacium *jocosum* non inferat alteri nocumentum, ideo tamen non desinit esse proprium mendacium,

cujus essentia in hoc consistit, quòd quid dicatur contra mentem animo fallendi, seu alteri errorem ingenerandi, sive deinde obfit, sive profit, sive etiam reapse alter in errorem abducatur sive non. Sufficit enim quod contra mentem loquens, fallere intendat teste *Divo P. Augustino. loc. cit. cap. 3.*

6 A mendacio propriè dicto, non discrepat *Restrictio purè mentalis*, seu interna, per quam intelligitur dictum & in se & per circumstantias determinatum ad unum sensum cùmque falsum, licet per aliquid, sola mente retentum, possit efficere sensum verum. v. g. Si interrogatus, an exhauserit hunc scyphum, id absolutè neget, mente retinendo: *Anno superiore. Ratio* est: quòd loquela nullatenus homines inter, per conceptus, sed per voces formetur; ac proinde ad propositionis vocalis veritatem, in mente audientis, attendantur verba, non conceptus à verbis alieni igitur docente *Magno Doctore nostro, duplex cor dicitur mentientis*, id est duplex cogitatio, una rei ejus, quam veram esse vel scit, vel putat & non profert; altera rei, quam pro ista profert, sciens esse falsum vel putans. Huc referenda est *Propositio 26. ab Innocentio XI. his terminis damnata: Si quis, vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causà, sive quocumque alio sine juret, se non fecisse aliquid, quod reverà fecit, vel aliam diem ab ea, in qua fecit, vel quodvis additum verum; mente retinet reverà non mentitur, nec est perjurus.* Ex cujus propositionis damnatione, certum evadit, restrictionem purè mentalem, indubitanter esse mendacium.

7 Mendacium autem qualecunque, quocumque in casu etiam utilitatis aut necessitatis extremæ, habità ratione materiæ, leviter vel graviter per se loquendo, extra casum invincibilis ignorantix aut

conscientiæ invincibiliter erroneæ, est jure Naturæ prohibitum. *Jure* inquam *Naturæ*: Siquidem certum est, quòd sit prohibitum jure Divino, quia *Christus Joan. 8. v. 44.* Authorem & Patrem mendacii, dicit esse *Diabolum*, eò quòd, ut *Divus Joannes. Epist. 1. cap. 2. v. 21.* ait: *Omne mendacium ex veritate non fit.* Ut rectè *Innocentius III. in cap. Super eo. De usuris.* definierit: *Ne pro vita quidem defendenda*, nobis licitum esse mentiri.

Hæc Assertio Christiana, est contra *Priscillianistas*, qui mentiendo, imò pejerando, hæresin suam occultandam esse existimabant; item contra *Origenem, Platonem, Cassianum* & quosdam alios, qui necessitatis summæ obtentu, mendacia, à culpa absolverunt, ut videre est apud *S. P. Augustinum. Epist. 11.* aut saltem culpæ expers judicarunt mendacium *jocosum*. Quibus omnibus opponimus *Magnum Doctorem nostrum. lib. De Mendacio. Ad Consentium.* Ubi sic indefinitè scribit: *Quisquis autem esse aliquod genus mendacii, quod peccatum non fit, putaverit, decipit se ipsum turpiter.* Et *Ratio* est; quia omne mendacium importat animum decipiendi, quod humanæ societati oppidò adversum. Nam felicitas humani generis in quantum dependet à conversatione mutua, humanoque commercio, debet importare securitatem absolutam, vi cujus nemo unquam ullis in circumstantiis, per mendacium possit licitè deludi. Secus enim nulla foret certò sincera conversatio, nullum fatistutum commercium humanum. Amor igitur naturalis, hunc in finem debet fulciri lege, quæ non tantum fundata sit in amovenda deceptione ejusque damno; sed etiam in amovendo deceptionis damni que periculo, securitati absolutæ præjudicio.

8 Nolim autem exinde *INFERAS*: omne mendacium esse peccatum *Letbale*.

Si-

Siquidem non nisi mendacium *perniciosum*, ex genere suo mortale est, & de illo solo capiendi sunt textus S. Scripturæ *Psalms. 5. Perdes omnes, qui loquuntur mendacium. & Sap. 1. Os, quod mentitur, occidit animam. Ratio est; quia mendacium Perniciosum nedum veritati sed & charitati opponitur, imò & quandoque justitiæ, quanquam ratione indeliberationis vel parvitatæ nocenti, possit esse veniale.*

9 *Magister sententiarum*, qui creditur esse *Petrus Lombardus*, voluit Mendacia jocosa & officiosa, in hominibus perfectis, esse peccata lethifera; sed deest ratio id sustinendi; siquidem mendacia isthæc nec secundum se, neque secundum finem intentum, opponuntur charitati. Non quidem *secundum se*; quia deceptio vel error, quem generant, nemini nocet: Non etiam *quod ad finem intentum*; cum ille sit vel delectatio vel utilitas proximi. Unde bene dixit *D. P. Augustinus*. in *Psalms. 5. Duo sunt genera Mendaciorum, in quibus non magna culpa est, sed tamen non sunt sine culpa, cum aut jocamur, aut, ut proximo profimus, mentimur. Quod autem hujusmodi mendacia nequidem in viris perfectis sint mortalia; ex eo patet; quod ob paritatem rationis, alioquin omnia venialia, in ipsis evaderent mortalia. Quanquam igitur vir perfectus, ratione scandali, facilius possit graviter peccare; equidem non reperitur aliud præceptum, circa mendacium, perfectis quam imperfectis impositum.*

10 Loquendo de Mendacio *Pernicioso*, certum est, lethaliter peccare Theologos, Juristas, Medicos &c. falsis principiis aut opinionibus imbuentes suos discipulos, si exinde grave nocumentum temporale vel spirituale, proximo imminuat. A fortiori *Concionator* falsa miracula deprædicans, falsas annuntians indul-

gentias, fingens vitam alicujus Sancti, & generatim, mentiens in materia doctrinæ Christianæ, mortaliter delinquit, tum ratione loci & officii, cum gerat personam Christi, & ejus vice loquatur, adeoque doctrinæ puritatem edicere debeat (vide *D. Thomam. 2. 2. q. 110. art. 4. ad ult. cui præluxerat Magnus P. Augustinus. lib. de Mendacio. cap. 21. inquit: Non est mentiendum in doctrina pietatis: magnum enim scelus est & primum genus detestabilis mendacii*) Tum quia talis exponit miracula, indulgentias, exempla Sanctorum & Orthodoxam doctrinam, ludibrio & contemptui.

Diximus: Omne mendacium esse saltem venialiter malum ac jure naturæ prohibitum. Sed

II *INQUIES*: Mendacium *jocosum* vel *officiosum*, nullatenus obest fini a natura intento, puta felicitati sive privatæ sive publicæ. Ergo videtur omni culpâ vacare. *Resp. Neg. Anteced.* Obest enim fini, quem natura immediatè intendit per sermonem; siquidem, finis iste est, communicatio conceptuum. Obest etiam fini ultimato per naturam intento, qui est securitas audientis ab omni deceptione, & deceptionis periculo. Jam autem si impune liceret jocosa vel officiosa proferre mendacia; tolleretur inter sermocinantes omnis securitas sinceritatis, & infinitis suspicionibus obnoxium redderetur humanum commercium.

URGEB. Interdum certis in circumstantiis mendacium potest esse medium necessarium ad promovendam nedum privatam, sed & publicam utilitatem atque felicitatem, aut saltem ad avertendum maximum malum. Potest enim per mendacium nemini perniciosum impediri ingens rixa inter conjuges, inimicitia inter familias, mors propria vel aliena. Quinimò totius Reipublicæ interitus. *RESP. Men-*

Mendacium in nullo casu esse medium simpliciter & determinatè necessarium ad procurandam felicitatem aut avertendam infelicitatem, cum semper in quibusvis casibus, suppetat medium aliud naturaliter licitum, celando scilicet veritatem per responsiones amphibologicas vel elusorias. Quod si demus, in aliquo particulari casu, Mendacium fore unicum medium determinatè necessarium, illi præponderare equidem deberet periculum & præjudicium commune, ex hujusmodi impunè mentiendi licentia, sequi natum, & infelicitas privata, postponenda foret felicitati communi, quam natura principaliter intendit.

REPLICABIS: Si adstruatur obligatio absoluta nunquam mentiendi, ergo, nullo juris ordine servato, interrogatus, necessitaretur dicendo veritatem, prodere arcanum suæ fidei commissum, vel proprium crimen etsi occultum. *Consequens* admitti non debet. Ergo nec *Antecedens*. *Resp. Neg. Illatum.* Etsi autem nemo in hujusmodi casu, teneatur dicere veritatem, sed illam modis licitis occultare possit; nulla tamen est mentiendi obligatio.

OBSISTES: Etsi homicidium sit intrinsicè malum & mendacio gravius, est tamen extra culpam, in casu vitæ aliter non servandæ à vi injusti aggressoris. Ergo in simili casu, mendacium vacabit culpâ. *Resp. Neg. Conseq.* Disparitas est, quod tali eventu, invaloris cædes non tam sit homicidium à natura vetitum, quàm necessaria justaque defensio sui ipsius, quam natura permittit, si ut supponitur, ad propriæ vitæ defensionem, sit medium determinatè necessarium. Jam verò mendacium nec exiit naturam mendacii, neque est medium unicè necessarium, cum per responsum amphibologicum, vel per usum scientiæ *duplicis*, possit occultari veritas, hic & nunc *non communicabilis*. Itaque

A Hochkirchen, Ethic. Christ. Pars I,

inter mendacium & veritatis occultationem, palmaris est disparitas. Mendacium enim falsum enuntiat, positivè intendendo seu ingenerando errorem; locutio autem ambigua, ex justa ratione, veritatem non aperit, neminem decipiendo, etsi malè interrogans in errorem inducatur, id quod sibi adscribere debet, cum imprudenter aut injustè interroget, ac indagare velit id, quod alter absque piaculo revelare non potest. Porro, secreti servatio magis conducit ad bonum conversationis & humani commercii, ad impedienda quandoque etiam gravissima mala, quàm error aut deceptio audientis, qui malè interrogando, aliud responsum exspectare non potest, quàm quod interrogatus licitè dare valet, adeoque se ipsum potius decipit, quàm decipiatur. Equidem, ut in casu servandi secreti naturalis, aut ad avertendum malum proximi, licitè occultetur veritas per locutiones ambiguas, nemo tamen dixerit, ubique, indiscriminata & semper, absque justa causa, locutiones æquivocas fore permissas, quia ejusmodi licentia æquè invehret periculum ac præjudicium in conversationem & humanum commercium, ac mentiendi libertas. Ex his

12 RESULTAT *imò.* Occultationem veritatis per restrictiones *non purè mentales*, aut locutiones ambiguas, certis in circumstantiis nedum esse jure naturæ permissas, sed interdum etiam præceptas. Veluti, si quis vel contra jus, vel absque juris ordine, interrogetur de suo vel proximi delicto: & generatim; quando veritas ab altero sciri, aut non decet, aut non prodest; aut non licet. Tunc enim veritatis occultatio vel prudens, aut saltem non aliena est ab amore sibi aut proximo naturaliter debito, & in felicitatis humanæ præjudicium nullatenus redundante: & cum amor sui naturalis,

Ddd

per-

permittat iniqui aggressoris interemptionem, servato moderamine inculpatæ tutelæ; quidnî à fortiori permittat alterius malè interrogantis deceptionem, non tam intentam, quàm solùm non impeditam, adhibendo ex gravi causâ, restrictionem facilè perceptibilem à sensato auditore.

RESULTAT 2dò. Jocos ex modo loquendi patulos, si absit animus fallendi, non fore mendacia, teste *Divo P. Augustino* supra citato. Idem est 1. de locutionibus *hyperbolicis*, juxta illud: *Multiplisabam semen tuum sicut stellas cæli, & arenam, quæ est in littore maris.* 2. De locutionibus *Mysticis*. 3. *De Figuratis*. 4. *De Ironicis*. 5. *De Fabulis & Parabolis*. Non enim omne, quod fingimus, mendacium est; si enim fictio referatur ad aliud significandum, non est mendacium, sed *figura veritatis*. 6. *De Rationabili veritatis dissimulatione*. 7. De locutionibus *ambiguis*. Juxta illud Christi: *Solvite templum hoc, & in triduo resuscitabo illud.* Item: *Lazarus amicus noster dormit.* Porro, omnium maximè & usitatissimè à mendacio excusat usus scientiæ *duplicis*, per restrictiones *non purè mentales*, quorum refertur illud Christi: *Vos ascendite ad diem festum hunc, ego non ascendo.* Videlicet: *aperitè* per miraculorum patrationem, ut desiderabant amici. Item illud *Salvatoris* effatum: *De die autem illa & hora, nemo scit &c. nisi Pater &c.* subaudiendo; quòd de die & hora illa, non fuerit discipulis utile aut necessarium scire quidquam, & quòd Christus hac de re habuerit scientiam *nemini communicabilem*, prout textum illum exponit *Divus P. Augustinus. lib. 1. De Trinit. cap. 12.*

14 Neque DICAS Usus scientiæ *duplicis*, nihil differre à restrictione *purè mentali*. Discrimen enim est, quòd *usus scientiæ duplicis*, certis in circumstantiis,

fit in humana conversatione usitatus ad eoque *advertibilis*, secus *restrictio merè interna*, aut ejus usus. Unde *S. P. Augustinus. loc. cit.* *Ex genere locutionis* (inquit) *nescire quilibet dicitur, quod occultat ... Neque enim aliquo genere loquuntur Scriptura, quod in consuetudine humana non inveniat, quia utique hominibus loquuntur.* Ex quibus verbis observat *Cardenas*, humana consuetudine receptum esse, ut verbum *nescio* sæpe sumatur pro *non scio nisi secretò. Non scio, ut manifestare possim.* In quo nulla relucet restrictio *purè mentalis*, quia verbum *nescio*, juxta morem loquendi, id ipsum significat, & facilè ab auditore adverti potest. quod secus est in restrictione *purè mentali*, ubi sensus obscurus & occultus, nullo modo est perceptibilis.

15 Dixi supra: æquivocationum & amphibologiarum usum promiscuum, absque causâ rationabili, esse juri naturali adversum; eò quòd sit conjunctus cum nimis præjudicio sinceritatis in conversatione mutua; ast id maximè procedit in quæstionibus circa fidem, aut factis ab eo, qui hîc & nunc jus interrogandi habet. Quia in Dei contemptum, nemo fidem dissimulare debet. *Qui enim me* (inquit æternæ verbum veritatis, *Luce 9. v. 26.*) *erubuerit & sermones meos, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in Majestate sua.* Et qui jus habet ad interrogandum, imponere quoque potest alteri obligationem ad respondendum congruenter interrogationi, idque juxta sensum ab interrogante intentum. Alioquin, si Reus vel testis super crimine occulto, à judice, *haud juridicè*, puta: nulla præcedente infamiâ, semiplenâ probatione, aut indicis æquivalentibus, interrogaretur; licitè uti posset restrictione non purè mentali, eò quòd istis in circumstantiis, satis significetur, nesciri de-

delictum, quod debeat tali iudicio subijci. Idem tam Theologi, quàm Jurisperiti de teste juridicè quidem interrogato; sed, qui absque notabili incommodo proprio, veritatem edicere nequeat, passim tradunt. Quò facit, quòd utroque jure, ut supra insinuavimus, prohibitum sit, ne quis contra parentes vel consanguineos cogatur testificari, excepto crimine hæresis vel conditionis patriæ.

16 Malè tamen sentiunt, qui dicunt: illegitimè promotum ad officium publicum, in formula juramenti præstare soliti, posse uti restrictione mentali, ut occultet crimen suum occultum, ut liquet ex propositione 28vâ ab *Innocentio XI.* damnata. Et si enim nullum præcedat indicium, interrogatio tamen utpote non ordinata ad puniendum delictum, sed merè ad avertendum damnum, ex ministri indignitate, in rempublicam redundans, legitima & juridica est; quia tunc non intenditur determinatè revelatio vel confessio criminis occulti; sed *alternativè* vel dimissio seu non acceptatio officii, vel criminis manifestatio, & quidem ob bonum publicum, quod commodo privato præponderare debet.

17 Nec OGGERAS: Præcepta humana universim non obligare cum onere humanitus insupportabili, quale esset obligatio occultum suum crimen confitendi, nullo præcedente indicio. Cùm enim optio detur, an quis tali casu, officium non acceptare, vel dimittere; an crimen, non ad pœnam evadendam, sed ad damnum à Republica amovendum, fateri velit; alternativa obligatio isthæc adeò gravis censeretur nequit, ut ei cedere debeat bonum publicum. Nec contrariam opinionem juvat, quòd per delicta nemo amittat jus famæ, quamdiu scilicet delicta manent occulta; & quòd etiam mœchus vel latro, ab alio invasus, vitam suam

defendere valeat; Hæc inquam non juvant, in nostra enim *hypothesi*, officium ambiens, famæ suæ consulere potest, si renuntiare officio, & privatum incommodum postponere velit (uti tenetur) præjudicio publico. Hallucinantur igitur, qui putant, *Innocentium Papam* damnasse *Thefin* negantium obligationem fatendi crimen occultum: siquidem in nostra *hypothesi*, interrogatio est justa, juridica & rationabilis, eò quòd non agatur de puniendo crimine, pœna scilicet *capitali*, quo casu plures sustinent, etiam *juridicè* interrogatum, posse negare crimen capitale, si super sit spes evadendi. Quia (inquit) etsi habitâ semiplenâ probatione, Reus *sub pœna* teneatur crimen suum fateri, & inficiens *Tortura* subijci possit; non tamen ad id sub *culpa Theologica* obligatur. Confer *Joannem Sanchez. in Select. disp. 43. à n. 32. Lugonem. tom. 2. de justit. disp. 40. sect. 1. n. 15. & Tamburinum. lib. 3. Decalog. cap. 4. §. 3. n. 5. Junge Patritium Sporer. tract. 5. in 8vum Decalog. Præcept. cap. 4. n. 15.* Si écontra

18 PETAS: Num quis ad evitanda gravissima tormenta, possit fateri crimen sibi falsò impositum? RESP. *Lessium lib. 2. cap. 11. dubit. 6. n. 41. Tannerum tom. 3. disp. 4. De justit. q. 5. dub. 4. n. 100.* & alios ab ipsis citatos contendere, ad evitanda gravissima tormenta, morte ipsâ acerbiora, posse, quem fateri crimen sibi falsò impositum, morte placendum; nec hoc faciendo, peccare mortaliter, eò quòd nemo teneatur cum tanto incommodo & cruciату, vitam suam tueri; perinde, sicut nemo tenetur ad vitam suam conservandam, pati abscissionem membri, cum ingenti dolore, aut uti medicinis extraordinariis nimium sumptuosis.

Verùm opposita sententia longè verior est, eò quòd per falsi criminis confessio-

D d d z nem,

nem, homo non solum mentiat, sed etiam verissime & positive concurrat ad injustam mortem suam, quod nullo casu licet. Aliud est de eo, qui non vult cum magno cruciatu, pati abscissionem membri alicujus principalis, puta: brachii, tibie &c. aut: qui non vult uti medicamenti exquisitissimis magni pretii; iste enim nullatenus positive cooperatur ad mortem suam, nec se interficit, sed duntaxat negative se habet, permittendo mortem suam ex morbo vel alia causa, naturaliter proveniente.

19 Verius quoque est, neminem citra peccatum mortale, posse sibi imponere alterius crimen, sive verum nocentis, sive falsum innocentis, ad ipsum morte liberandum. Ratio eadem est, quæ mox data. Malè igitur docet *Lessius. loc. cit. n. 41.* posse id absque gravi piaculo fieri ad liberandum à morte innocentem, v. g. Parentem, vel intimum amicum. Quamquam ob ignorantiam & excessivam charitatem id faciens, à culpa mortali excusandus videatur.

20 Mendacio affine est *judicium temerarium*, quod jure divino & naturali adversum. Juri quidem *Divino*, quia *Matth. 7.* dicitur: *Nolite judicare, ut non judicemini*, quod *Divus P. Augustinus, lib. de Serm. Domini in monte cap. 28.* intelligit, de *judicio temerario*. Juri autem *naturali*; quia temerè judicans, violat jus, quod alter habet ad suam famam, facitque alteri, quod nollet sibi fieri.

21. Est autem *judicium temerarium*, assensus firmus de malitia proximi, ex levibus indiciis procedens. Ubi per id: *Assensus*. distinguitur à *dubio* & *suspensione*. *Dubium* enim est animus in medio pendulus, nihil affirmando vel negando de malitia proximi. *Suspensio* autem, licet sit assensus; est tamen aded debilis, & cum tanta formidine de opposito, ut magis

videatur esse inclinatio ad malè opinandum, quam assensus ipse. Per *ly firmus*. *Judicium temerarium* differt ab opinione, qua quis circa malitiam proximi assensum præbet cum formidine de opposito.

22. *Dubium* & *suspensionem* de malitia proximi *regulariter*, seu *ordinariè*, non esse nisi venialia peccata, disertè docet *Magnus P. Augustinus. Tract. 90. in Joannem*, ubi ait: *Quamquam in his rerum tenebris humanarum, suspensiones vitare non possimus*. Ex quo *D. Thomas. 2. 2. q. 60. art. 3.* *scholasticè* tradit, suspensionem, ac proin à fortiori, dubitationem pertinere ad tentationem humanam, sine qua, *vita nostra non ducitur*. Per quod satis insinuat, suspensionem, & *dubium* de malitia proximi, non esse peccata *mortalia*, sine quibus vita hominis traduci potest. Ratio autem est; quod dubitatio & suspensio propriè non auferant famam proximi, cum non ponant firmum *judicium* de ejus malitia, ac proinde ejus bona existimatio haud graviter exinde lædatur. *Dubitans* enim, an *Titius* commiserit fornicationem, non contemnit ipsum graviter, quin potius, ne ipsum injustè contemnat, suspendit *judicium* suum.

23. Quod si *D. P. Augustinus. Epist. 137.* innuere videatur, suspensiones posse interdum esse peccata *lethalia*, non loquitur de suspensione levi, quæ excludat *positivum* assensum, sed de illa suspensione, quæ vergat in *opinionem*, importetque *judicium temerarium*, quod absque dubio, est peccatum mortale, si sit 1. *plene deliberatum*, non subitaneum aut momentaneum, absque reflexa approbatione. 2. *Judicium formale*. Quia sola objecti representatio, quæ nobis invitis pluries contingit, non est assensus mentis. 3. *De re gravi*: quæ gravitas non semper petenda ex eo, quod id, quod de altero temerè judicatur, sit peccatum *lethale*, cum

pos-

possit quis *graviter* peccare, temerè judicando de alterius peccato *veniali*, præsertim *habituali*. Puta: si judicaret Episcopus, aut sacerdotem gravem; esse mendacem: & écontra peccare *leviter*, arguendo aliquem peccati mortalis: puta judicando; quòd dissolutus adolescens foveat impudicos amores &c., sed petenda est ex eo, quòd spectatis ónctis personæ, loci & temporis circumstantiis, prudenter creditur hîc & nunc graviter lædere famam proximi, sive interim illud sit peccatum lethale sive veniale, sive etiam defectus naturalis, qui alteri temerè attribuitur.

24. 4. *Ex levibus conjecturis* seu indiciiis procedens. Si enim judicium ininitatur motivis rationabilibus & gravibus, nec temerarium, nec suspiciosum, proinde nec ullum erit peccatum, quanquam versetur circa alterius peccatum grande. Quando nam autem sint sufficientia vel insufficientia ad judicandum sine temeritate; propter casuum & circumstantiarum diversitatem; certâ regulâ definiri nequit. Ut ùt autem circa indicia nil determinari possit; hoc tamen certum est; quòd minora requirantur indicia ad dubitandum, quàm ad suspicandum; minora rursus ad suspicandum, quàm ad opinandum; minora porrò ad opinandum, quàm ad firmiter judicandum. Generatim loquendo, pro Regula discernendi in hac materia, perpendi conveniet, num indicia illa ex se, vel communi usu hominum, sint indifferentia aut rarò conjuncta cum tali effectu malo, qui judicii est objectum, si ita est; indicia meritò censentur improporcionata & insufficientia: si verò sint, ùt plurimùm conjuncta cum tali effectu malo, de quo quis judicat, suspicatur vel dubitat; pro proportionatis & sufficientibus reputanda erunt. Sic: si vides hominem juvenem & salacem noctu

intrare domum suspectam vel infamem, aut inde exire; cum sufficienti & proportionato fundamento judicabis, illum peccasse contra sextum Præceptum, & inibi non recitasse Rosarium. Ast si vides virum gravem & honestum v. g. Episcopum, Parochum, Senatorem bonæ famæ, clarâ die transire talem domum vel plateam, ubi meretrix habitat & Lupanar existit, indicio haud sufficiente judicabis illum esse scortatorem. Similiter, si vides hominem domui alienæ scalas palàm & de die admoventem; temerè judicas, ipsum esse furem aut flagitiosum. Non judicabis tamen temerè, si ipsum de nocte ac furtivè id facere conspexeris.

25. *Distum supra n. 22.* dubium vel suspensionem de malitia proximi, regulariter & ordinariè non excedere culpam venialem. Per accidens enim mortalem culpam involvere possunt, utpote *imò*. Si oriantur ex maligno affectu, vel odio, aut contemptu proximi. Veluti: si quis ex leviusculis indiciiis suspicans malum de proximo, ex odio delectetur de hujusmodi eventu, & ideo eum vituperet, quasi in talem casum incidisset. *2do*. Si quis ex hujusmodi temeraria suspicione in effectum externum proximo nocivum prorumpat. Ut: si judex ex sola suspicione Reum condemnaret; superior subditum puniret; aut ab Officio removeret; collegialis alteri hanc ob causam, suffragium suum in electione negaret; aut eundem, à consecutione boni alicujus notabilis, impediret. *3to*. Si quis suspensionem suam malam de proximo conceptam, cum magna ipsius infamia, vel damno, aliis patefaceret. Compertum enim est, quòd homines quempiam de crimine suspectum audientes, facilè in eandem suspensionem abducantur, & exinde moveantur ad illum vilipendendum. Quod si tamen quis alicui timoratæ conscientie viro prudenti,

ti, suam aperiret suspicionem, bonâ scilicet mente, ad capeffendum consilium: utique non peccaret mortaliter; quinimò nec peccaret ullatenus, si superiori ad inquirendum, avertendum vel præcavendum periculum mali eventuri, suspicionem suam patefaceret.

26. Ex verbis *Div. Patris Augustini: lib. 2. De Sermone Domini in monte.* Receptum inter Theologos est Axioma: *Dubia in meliorem partem interpretanda esse.* Unde exurgit quæstio; num existentibus utrimque motivis sufficientibus ad dubitandum de actione proximi; an bona scilicet sit vel mala? teneamur illam *positivè* in bonam partem interpretari? num verò fatis sit, illam sic interpretari *negativè*? Ubi Nota; quòd *positivè* aliquid in bonam partem interpretemur, dum absolutè judicamus factum proximi esse bonum, honestum justum &c. *Negativè* verò; quando nec bonum nec malum judicamus, sed suspendimus arbitrium nostrum.

Verisimilior sententia habet; quòd non quidem *positivè*, omnino tamen *negativè*, teneamur factum proximi dubium, in meliorem partem interpretari.

Ratio 1. p. est: Quia etsi teneamur mentem in meliorem partem inflectere, suppositò, quòd velimus judicare de actione proximi, eò quòd in dubio, melior sit conditio famam suam bonam possidentis, & ubi partium jura sunt obscura, favendum sit Reo; nullâ equidem lege cogimur de ejus probitate vel improbitate, stante dubio judicium ferre, nullamque proximus injuriam aut contemptum exinde patitur, quod actum judicii nostri suspendamus in casu, ubi natura objecti dubii, aliud non postulat.

Ratio 2. p. est: Quia, cum non teneamur, in dubio, *positivè* proximi factum judicare bonum, nec possumus illud *asser-*

tivè judicare malum, defectu indiciorum sufficientium; tenemur ad minus actum judicii suspendere, quæ suspensio dicitur, *negativa* dubii in meliorem partem *interpretatio*. Igitur illud *S. Patris* effatum, non est capiendum *affirmativè & absolutè*, quasi quis existentibus motivis ambiguis, non possit suspendere judicium, sed *positivè* existimare debeat proximum esse infontem à tali crimine vel vitio; alioquin enim teneretur quis cum periculo erroris intellectum suum inflectere in partem benigniorem, quod nulla lex præcipere potest. Debet ergo dictum illud intelligi *negativè* tantum, ita scilicet; ut in dubio de innocentia vel delicto alterius, judicium seu sententiam non feramus in deteriorem partem, cum quilibet potius præsumendus sit innocens, quamdiu non probatur nocens. Ob quam rationem, si quis stante dubio judicare velit, aut ex officii necessitate sententiam ferre debeat, in benigniorem partem inflectere debet intellectum; eò quòd in dubio satius sit falli bene opinando de proximo, quam malè opinando decipi. Prior enim error est tantum *speculativus*, hic autem foret *practicus* cum proximi injuria vel damno conjunctus.

27. Cæterum, si de damno à nobis vel ab aliis præcavendo agitur; possumus dubia quadantenus in deteriorem partem interpretari, non quidem *absolutè & definitivè* judicando, vel opinando proximum esse improbum, sed *ex hypothesi*, si fortè improbus esset, rebus nostris cautè prospiciendo. Sic enim agendo, non facimus alteri ignoto injuriam, neque is rationabiliter conqueri potest, cur ipsi cum damni nostri periculo non fidamus, eò quòd inter homines dentur probi & improbi. Unde quis licitè pecunias suas occludet, si famulos nec advenas, vel hospites ignotos domi susceperit; quia fieri po-

In octavum Decalogi Præceptum.

potest, quòd sint fures. Sic quoque licite filiae tuæ inhibebis, ne cum certo adolescente conversetur, quia fieri potest, ut ab illo seducatur. Pariter, arma tua, occurrente in sylva homine aspectu terribili & horrido, expedita licite habebis; quia fieri potest, quòd sit latro & te invadat. Princeps igitur quidam sapienter dixit: *in ordine prudentiæ ad cavendum malum, pejora supponenda fore, secus in ordine justitiæ & charitatis, ad exequendum.*

28. De judicio temerario, similibusque animi vitiis, transimus ad peccata externa ejusdem farinae, inter quæ primum locum tenet *detractio*, quæ est injusta & occulta famæ alienæ violatio. Ubi per *ly injusta* excluduntur casus, quibus justè & absque peccato, alterius famæ detrahitur. Veluti: si occultum crimen reveletur judici aut superiori, ad vindictam publicam, pro exemplo, necessariam bono communi, vel etiam; ut Reus, servato ordine charitatis fraternæ, emendetur, vel imminenti proximi malo præcaveatur. Per *id occulta* discrepat à *Diffamatione*, quæ importat publicam famæ sive propriæ sive alienæ dissipationem. Differt itidem à *contumelia*, quæ aut fit in præsentia illius, cujus honor læditur, aut saltem eo fine, ut in absentis notitiam perveniat. Additum: *famæ alienæ*. Pro quo

29. *NOVERIS* famam latè sumptam, esse multorum existimationem de vita & moribus alterius: sicque dividi in *bonam* & *malam*, quanquam, si strictè & absolute accipiatur, *bonam* importet multorum existimationem de vita & moribus alicujus, quo sensu definitur, in *l. cognitionum. ff. De variis & extraordinariis cognit.* Quòd sit: *Ille se dignitatis status, legibus & moribus comprobatus*. Et clariùs à *D. Thoma 2. 2. q. 103. art. 1. Fama est opinio seu existimatio de alterius excellentia*. Ita ut *infamia* sit mala de aliquo existimatio circa vitium aut crimen ejus.

De Dubiorum Interpretatione. 399

Fama differt ab *honore*, quòd honor sit *testificatio alienæ excellentiæ animo concepta*, ut loquitur *D. Thomas loc. cit.* Adeoque consistat in exhibitione reverentiæ, alteri, ob quandam ejus excellentiam, debitæ; sive interim excellentia fundetur in virtute, sive in doctrina, sive in officio vel alia qualitate. Unde honor supponit opinionem bonam, quam de altero concepimus, & consistit in testificatione, qua per signa externa notam facimus nostram bonam existimationem, quam de bono vel excellentia alterius, habemus. Quòd, si per signa externa non tantum nostram bonam existimationem, sed etiam subjectionem nostram, erga alterum, ob illius existimatam excellentiam, testemur, testificatio nostra *cultus* erit, qui non intelligitur exhiberi, nisi superiori in aliquo genere excellentiæ: cum honor etiam æquali & inferiori exhiberi queat.

30. Honoris species accidentalis est *laus*; dum videlicet solis verbis, nostram existimationem de alterius excellentia testificamur: Honor autem nedum verbis, sed quibuscunque signis, puta: capitis dejectione, inclinatione &c. exhiberi potest. Honoris effectus est *Gloria*, quæ definitur: *Clara cum laude notitia*. Nam ex eo, quòd de alterius virtute aut excellentia, multi verbis vel gestibus testificentur; clarescit ejus excellentia in existimatione plurium, & sic evadit *gloriosus*.

31. Læsiō ergo honoris, seu *inhonoriatio*, alia est *negativa*, & fit per *omissionem* honoris exhibendi: alia est *Positiva*, quæ proprie dicitur *contumelia*, quæque fit per *commissionem*, dum quid verbo, vel facto, signo vel scripto per convitium, irrisionemque, in dedecus alterius patrat.

32. *Detractio* duplex est, una *formalis*, altera *materialis*. *Prima* est quæ fit cum intentione famam alterius lædendi. *Secunda* est, quæ fit absque intentione lædendi
fa.

famam alterius, puta: ex garrulitate, loquacitate &c. licet interim in animo audientium diminuatur alterius existimatio. Hæc divisio, ut vides, tenet se ex parte *voluntarii*. Ex parte *modi* detrahendi; alia est *directa* alia *indirecta*. *Prima* dicitur, quâ quis *directè* & *positivè* lædit famam proximi, id quod fieri potest quatuor modis comprehensis hoc versu:

Imponens, Augens, manifestans, in mala vertens. Ubi per *to imponens*. intelligitur ille, qui alteri falsum crimen affingit. Falsi autem criminis impositio est modus detrahendi pessimus. *To Augens*. Indigitat illum, qui alterius verum vel falsum crimen, defectumve exaggerat. *To Manifestans*. Denotat illum, qui proximi crimen verum quidem, sed occultum pro palat aut detegit. *Ly in mala vertens*. Designat illum, qui alterius opus rectè factum sinistrè interpretatur, deque illo malevolè exterius iudicat. Secunda seu indirecta detractio est; quâ quadantenus *negativè* seu *obliquè* læditur fama proximi: & hæc etiam quatuor fieri potest modis. 1. Inficiando alterius dotes, merita, virtutes, rectè facta &c. 2. Eiusmodi alterius bona malevolè extenuando. 3. Dotes, virtutes, aut alterius merita malitiosè reticendo, in iis nempe circumstantiis, in quibus silentium pro tacita vituperatione, confessione, seu approbatione defectus alterius haberetur. Quod maximè contingeret, si quis signo externo ostendat se idem sentire, quod de alio probrosè dicitur, aut dissentire in eo, quod in alterius laudem profertur. Sic: si aliis proximo detrahentibus tu, sine displicentiæ signo, taceas; tacendo consentire & alterius infamiam approbare censeris. Pariter: si aliis proximum laudantibus, tu frontem vel os contrahas; satis indicas, te oppositam fovere opinionem. 4. Ita frigidè laudando, ut laus tua potiùs cedat in diminutio-

nem famæ alterius ejusque vituperium. Juxta illud *Gellii lib. 19. Turpius est, exiguè & frigidè laudari, quàm insectanter & graviter vituperari.* Hi quatuor modi, vulgato indicantur Versu:

Qui negat, aut minuit, reticet, laudatque remissè.

Sunt autem omnes modi isti, ejusdem speciei, cum in ratione læsionis famæ alienæ, tantum differant secundum magis & minus, & omnes opponantur charitati & justitiæ.

33. Quod detractio *formalis*, sive *directa*, sive *indirecta*, sit ex genere suo peccatum mortale, colligitur ex S. Scriptura *Prov. 24.* ubi detractor appellatur: *Abominatio hominum. Et Jacobi 4.* Ibi: *Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum, detrahit legi & iudicat legem.* Unde ad *Rom. 1.* detractores inter eos recententur, qui sunt morte digni. *Ratio* est; Quia omnis actio privans alterum injustè bono ei debito, adeoque injustum proximo damnum inferens, est peccatum contra justitiam commutativam, ex genere suo, mortale, còque gravius vel levius, quò majori vel minori bono injustè privat: Atqui detractio injustè privat proximum bono ei debito, scilicet famâ, quæ licet sit minus bonum, quàm vita & pudicitia; est tamen multò majus bonum, quàm illud, quod dicitur *fortune* juxta illud *Prov. 22. Melius est nomen bonum, quàm divitiæ multæ.* Et *Eccles. 41. Curam habe de bono nomine; hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille thesauri pretiosi & magni.* Igitur, si furtum est peccatum ex genere suo mortale, multò magis detractio erit tale; cum per furtum, tantum auferatur pecunia, aut pecuniâ æstimabile; per detractioem autem, auferatur fama, quæ præstat divitiis multis.

Perinde autem est, num detractio directè aut indirectè fiat, semper enim implicite saltè intenditur læsio famæ, dum prof-

proferuntur verba de se læsiva, & dum quis scire potest & debet prævidere, num hic & nunc, proximi fama lædatur. Hoc tamen damus, quòd detraçtio *indirecta*, facile possit esse *venialis* defectu advertentiæ & destinati propositi.

34 *Diftum* : EX GENERE SUO. Certum enim est, detractionem ob levitatem materiæ, levem quoque esse noxam. Ad dignoscendam autem materiæ gravitatem vel levitatem, Regula hæc fit generalis: *Quotiescunque manifestatur defectus proximo graviter probrosus, sive ille secundum se sit naturalis sive moralis, mortalis sive venialis, detraçtio est gravis, aliàs levis.*

Unde lethaliter peccaret, qui de gravi Sacerdote aut Viro Religioso diceret; esse amatorem puellarum, vel esse mendacem: venialiter verò delinqueret, qui idem diceret de Laïco. Ex ratione, quòd tale quid non esset, aut reputaretur ita probrosum Laïco, ac Sacerdoti.

Ad dijudicandum, an & quandonam detractionem audiens, peccet; advertere oportet; quòd quis tribus modis possit auscultare detractorem; scilicet: *inducendo, approbando, & non impediendo.*

35 Certè qui consilio, jussu, adulatione, interrogatione, aut alio modo, alium inducit ad detrahendum, aut detractionem continuandam; peccat tam contra justitiam, quàm charitatem. *Ratio 1. p. est*: Quia de ablatione famæ, & rei alterius alienæ, pariformiter ratiocinandum est: jam verò, qui est causa, cur auferatur res aliena, peccat contra justitiam, non minus ac ipse fur. Ergo à pari. *Ratio 2. p. est*; quòd detractori aures præbens, eidem simul præbeat scandalum, & occasionem ruinæ suæ spiritualis, ac proin in charitatis legem impingat.

36 Quòd, si quis auscultet detractorem, eum non inducendo, sed ex auditis, sibi duntaxat complacendo; non læ-
A Hochkirchen, Eibica Christ. Pars I,

dit quidem justitiam, cùm infamato nullam inferat injuriam, nec ad detractionem concurrat; lædit tamen charitatem, eò, quòd gaudens de malo proximi, ipsum implicite oderit; nisi quis præcisè delectetur de lepiditate, dexteritate, eloquentiâ aut acuminosa exaggeratione detractoris; qualis non videtur graviter ex hoc capite delinquere. *Dico: ex hoc capite*; quia aliunde, *non impediendo*, graviter peccare posset, ut mox dicitur. Si quidem:

37 Qui detractioni non cooperatur nec consentit, illam tamen non impedit, quando potest cum fructu & sine gravi sui incommodo; utique graviter delinquit contra charitatem; tum intuitu *infamantis*, cujus peccatum & ruinam spirituales non impedit eum fraternè corripiendo; tum prospectu *infamati*, cujus famam injustè dilacerari sinit: Argumentò illius, qui bona proximi injustè sinit auferri, qualis utique contra charitatem peccat.

DIXI 1mò. Cum fructu. Si enim quis prudenter prævideat, se nihil profuturum, vel: quia detractor est talis indolis, ut reprehensus atrociora sit dicturus, vel dicta juramento execratorio confirmaturus; vel: quia audiens, nullius est auctoritatis, inferiorisve longè conditionis; puta: pedissequus; tunc satis egerit; si vel discedat vel aliò sermonem convertat, tristémque vultum aut aversionem ab hujusmodi sermonibus ostendat. Tacita enim hujusmodi reprehensio plus operatur, quàm aperta correctio. Quòd collimat dictum *Salomonis Proverb. 25. Ventus Aquilo dissipat pluvias & facies tristis linguam detrahentem.*

DIXI 2dò. Et sine gravi sui incommodo. Si quis enim ideo timeat verbera, contumelias, rixas, convitia, &c. non tenetur detrahentem corripere, quia imprudenter id tentaret. E e c 38

38 A detractiōe differt *contumelia*, sicut furtum à *Rapina*. Est enim contumelia honoris alieni per verba aut facta verbis æquivalentia, injusta & aperta ablatio. Ubi, per *ly Honoris*. Contumelia discriminatur à detractiōe, quæ directè tendit ad famæ, non honoris destructionem. Qui enim clam alterius crimen revelat; adhuc personæ parcat, aut saltem directè non intendit ejus honorem labefactare; qui autem alteri in faciem & apertè crimen objicit, ipsius personam vilipendit, ejusque honorem lædit.

39 *Distum*: per verba aut facta &c. Est enim per verba directè & per se inferatur contumelia; cùm verba ad exprimendos conceptus sint instituta; eisdem & factis inferri potest. Veluti: si quis alterius effigiem conculcet, cornua ad ejus portam appendat; virum honoratum fuste aut alapâ percutiat. Quia tunc non considerantur facta, ut facta; sed quatenus induunt naturam verborum aut signorum, quæ honor alterius læditur.

Distum etiam: *injusta*. Si enim fiat exprobratio ex intentione corripienti inferiori, veluti: cùm Pater per verba contumeliosa objurgat filium, maritus uxorem, Prælati subditum, Dominus servum; non ponitur contumelia, quæ importet peccatum, de quali, hic sermo. Possunt enim Superiores ex justa causa, verbis alioquin contumeliosis uti ad subditorum correctionem. Sic & ipse *Cbristus Luca 24.* vocavit Apostolos *stultos & tardos corde ad credendum.* & *Paulus ad Galatas 3.* eosdem *Galatas* vocavit *insensatos*. Ratio est; quia, si disciplinæ & correctionis causâ, licitum est alterum verberare; utique licitum esse debet, verbis contumeliosis bono fine prolatis, alterum reprehendere. *Bono* inquam *sine*; scilicet: *causâ emendationis*, idque non abs-

que necessitate, nec sine prudenti discretione, ut correptus intelligat, hujusmodi exprobrationem non proficisci ex ira aut passione, sed ex recta & justa intentione. Alioquin, si prævideretur, fore; ut subditus potiùs exinde exacerbaretur, quàm emendarctur; satiùs utique à durioribus invectivis abstinendum foret. Regulariter itaque, haud impetuosè & clamorosè, sed blandè & paternè corripienti sunt subditi, ut superior magis ametur, quàm timeatur.

Distum porrò *Aperta*: per hanc enim particulam, Contumelia præcipuè differt à detractiōe. Detractor enim clam revelat proximi crimen, nec vult, ut ei detractio innotescat, cum écontra *Contumeliosus*, aut præsentem crimen objiciat; aut saltem eâ intentione manifestet, ut absentem ad confusionem notificetur. Hinc Author *libelli famosi*, maximè reputatur contumeliosus, cùm scripta magis divulgentur, & diutiùs memoriam refricent, quàm verba. Quamobrèm, si materiæ gravitas id exigat; jure Civili, pœnagladii statuta est in Authorem libelli famosi. De pœnis jure Ecclesiastico statutis in hujusmodi Authorem, videri possunt *Bullæ Pii V. incip. Romani Pontificis.* & *Gregorii XIII. incip. Ea est verum.*

40 Contumelia, convitium & improprium *formaliter* non differunt, cùm omnia eò tendant, ut evulgetur alterius defectus in detrimentum ejus honoris. *Materialiter* differre videntur, quodd contumelia sit objectio defectus moraliter culposi, veluti: si quis vocetur Hæreticus, Proditor, Fur, Mœchus &c. *Convitium* sit objectio alicujus defectus naturalis, ut: si quis vocetur idiota, homo exigui cerebri, imprudens, stultus, cæcus &c. *Improprium* verò sit objectio indigentiz præteritæ; veluti: si quis alteri ad ejus confusionem objiceret; quodd eleemosy-

nam

nam petere, ex aliorum beneficentia vivere &c. debuerit.

41 *Calumnia* rursus gravius est peccatum, quàm detractio aut simplex contumelia. Quia *Calumnia* est falsi criminis impositio, & *Calumniator* perniciosissimo utitur mendacio ad dilacerandam alterius famam.

Quia præcipuè hîc nobis agendum est de falso testimonio, quod in iudicio dari potest contra proximum; ideo quidditatem, & qualitates *Calumniæ judicialis*, quæ utique est falsi testificatio, limatiùs ponderabimus.

42 Est igitur *Calumnia* delictum, quo quis falsum crimen alteri in iudicio scienter & dolosè intendit, seu contra alterum proponit. Et *Calumniator* dicitur, qui hoc facit. *Arg. l. 1. §. Calumniari. ff. ad S. C. Turpilianum & Abolitionibus criminum.* Igitur non solùm ille, qui aliquem falsò accusat vel denuntiat, sed & quisunque alius, qui falsum crimen in iudicio contra alium proponit, *Calumniator* est, poenisque *Calumniantium* subjacet. *l. Ab accusatione. 6. §. fin. ff. Eod. ibi: Calumniæ causâ puniuntur, qui in fraudem alicujus, librum vel testimonium aliudve quid acquisivisse vel scripsisse vel in iudicium protulisse dicuntur.*

Quinimò, qui accusat alterum de crimine, quod probare non potest; hoc ipsò *Calumniator* præsumitur. *Arg. cap. 2. De Calumniatoribus. junctò Can. Calumniator. 2. caus. 11. q. 3. ibi: Calumniator si in accusatione defecerit, Talionem recipiat. & can. Qui non. 3. ead. caus. & quæst. ibi: Qui non probaverit, quod objecit, pœnam, quam intulerit, ipse patiatur.* Jure Civili, *Calumniatoris* pœna quoque est *Talio*; id est pœnæ similitudo, ut scilicet is, idem patiatur, quod alterum pati voluit. *l. 7. & fin. Cod. de Calumniatorib.* Olim ex lege *Remnia*, falsa crimina scienter

imponentibus inurebatur in fronte *littera K* quæ pœna hodie abrogata. Utroque igitur jure, pœna talionis recepta est, si autem similitudo pœnæ locum habere nequeat; verberibus, exilio, aut aliter supplenda. *cap. 1. De Calumniator. Ratio* hujus pœnæ est; quòd accusans paratas debeat habere probationes. *l. Qui accusare. C. de Edendo.* ut proinde in probatione deficiens, falsò & dolosè litem movisse censeatur. Confer *Gloss. in cap. 2. de Calumniatorib.* Isthæc tamen doli præsumptio non est *juris & de jure*, ut adversùs eam admittatur innocentia probatio.

43 Nedum accusans, sed & judicialiter, non ex officio denuntians alium, *Calumniari* præsumitur pœnasque *Calumniatoris* incurrit, si dolosè procedens in probatione criminis intentati defecerit. Nam; ut habetur in *l. Patronum. 10 ff. De jure Patronat. Qui nomen detulit, accusasse censendus est.* Ut proinde accusationis & denuntiationis culpa & pœna (*Talionis exceptâ*) quia *Denuntians* non tenetur se in crimen inscribere) parificentur per textum evidentem in *cap. 2. De Calumniatorib.* Ubi *Denuntiator* ad instar *Accusatoris Calumniantis* habetur, & puniendus erit, donec *Canonicè* suam purgaverit innocentiam, puta: quòd non *calumniandi animo ad hujusmodi crimina proponenda procefferit.* Idque: ut ceteri simili pœnâ perterriti, ad infamiam suorum facile non profiliant.

Dictum: *Non ex Officio.* Procuratores enim Generales sive Regii in Tribunalibus Principum, aut Curii Episcoporum; item: Fisciaut *Academiarum* Promotores, quibus ab officii necessitatem inscriptionis necessitas est remissa, *Calumniatores* non præsumuntur, neque *Calumniatorum* pœnas incurrunt, etsi in probatione deficiant. Excipe: nisi scienter

ter falsò denuntiassent, uti bene observat *Julius Clarus. in praxi criminali. q. 7. §. fin. n. 12. & Farinac. eod. tract. q. 16. n. 17.*

44 Non una est Calumniatorum pœna, imò. Enim tenetur Calumniator & quidem in foro *Poli* & ante omnem judicis sententiam, refundere Reo expensas litis & resarcire omne damnum inde ei fecutum. Confer *Farinacium in prax. criminali. q. 16. à n. 10. Menochium. De Arbitrar. cas. 321. n. 1. & seq. Jul. Clarum. q. 62. n. 4. Argumentò l. Eum, quem. 79. ff. De judiciis & l. Properandum. 13. C. Eod. junctò cap. Finem. 5. De dolo &c. Quamobrem meritò statuit *Carolus V.* quòd accusator idoneam præstare debeat cautionem de expensis litis refundendis & damnis resarciendis, si delictum alteri imputatum non probaverit. Vide *Constit. crimin. præfati Imperatoris art. 12.**

2dò. Calumniator per sententiam condemnatus de Calumnia, ipso jure est infamis. *l. 1. & 4. §. 4. De his qui notantur infamià. l. Nostis. 8. C. De Calumniator. & can. 1. caus. 2. q. 3. adeoque & irregularis efficitur, ita, ut nequeat Ordines suscipere aut susceptos exercere. can. fin. dist. 51. can. Infames. 17. caus. 6. q. 1. ac multo magis reddatur inhabilis ad beneficia ac dignitates Ecclesiasticas. *Arg. cap. Inter 11. De Excessib. Prælat.**

DIXI: Per sententiam: siquidem, ut dicitur in *cit. l. 4. §. 4. De his qui &c. Calumniator ita demum notatur, si fuerit Calumniæ causâ condemnatus, neque enim sufficit calumniatum. Nam si, ut habetur in l. 4. §. 4. ff. Ad S. C. Turpil. ita pronuntiaverit scilicet judex: NON PROBASTI: pepercit ei, si autem pronuntiaverit: CALUMNIATUS ES; condemnavit eum, scilicet Calumniæ. Ponderanda itaque sunt verba judicis sententiam ferentis, & considerandum, an judex pepercerit famæ Calumniatoris, nec ne.*

45 3tò. Ut supra intimatum, Calumniator, pœnæ Talionis fit obnoxius. Ubi Observandum; quòd inscriptio in crimen, usu non observetur, & pœna Talionis, contrariâ consuetudine in arbitrariam sit commutata, ex ratione; quòd propter metum Talionis, multi à justa accusatione fuerint deterriti, & sic delicta, cum gravi reipublicæ damno, manserint impunita, prout notârunt *Jul. Clarus. in prax. crimin. lib. 5. §. 2. q. 81. n. 3. Covarruvias. Variar. resolut. lib. 2. cap. 9. n. 9. Gailus: lib. 1. De pac. publ. cap. 9. n. 3. & Felinus. in cap. Super his. De Accusationib. &c. n. 5.* Si quis tamen convinceretur, quòd innocentem verè malitosè accusasset vel denuntiasset; pœnam Talionis adhuc in foro Ecclesiastico sustinere deberet vigore Constitutionis *Pii V. incip. Cum primum*: & quamvis Pontifex tantum loquatur de objectione criminum *Sodomie, Blasphemie & Concubinatus; Passerinus* tamen in *Tribunali Regular. q. 7. n. 44.* Constitutionem istam extendit etiam ad aliorum criminum delatores.

46 Cæterum; accusator vel judicialis Denuntiator in probatione deficiens, haud indistinctè præsumptæ Calumniæ reus censeferi debet. Quotiescunque enim quis justâ causâ vel errore probabili ductus accusavit vel denuntiavit; tam à Calumnia, quàm ejus pœnâ immunis est. *Arg. leg. 1. §. 3. ff. Ad S. C. Turpil.* Dispiciendum & indagandum igitur est, qua mente & quo motivo quis ductus accusaverit; ut, si liqueat justâ causâ id contigisse; absolvi debeat. *cit. l. 1. §. 3. ff. Ad S. C. Turpil.* Sic excusatur quis à Calumniæ nota imò. Qui, ut dictum, ex officii necessitate accusavit vel denuntiavit. 2dò. Qui saltem *semiplenè* v. g. per unicum testem omni exceptione majorem, delictum probavit. 3tò. Qui accusationem vel denuntiationem instituit super crimine, in dam-

damnum vel grave periculum Reipublicæ, redundante, v. g. super crimine læsæ Majestatis &c. Confer *Farinacium in prax. crimin. q. 16. n. 41. § 57. Menoch. De arbitr. judic. cap. 321. n. 17. § 18. § seq. Felin. in cap. 2. De Calumniatorib. Pirrhing. ad eund. tit. n. 5.* Ubi Authores isti ostendunt, quòd ex his & similibus causis, arbitrio judicis ponderandis, Accusator vel Denuntiator in probatione deficiens, à Calumnia excusandus sit, dummodò is justitiam causæ probaverit, in dubio enim non præsumitur, causam adfuisse justam. Unde in praxi, solet eidem præfigi terminus, intra quem, nisi causam justam legitimè probet, Calumniator præsumitur, pœnisque Calumniantium coerceri debet, ut bene observat *Farinacius. loc. cit. n. 38.* Ed quòd in contrarium militet juris præsumptio. *cap. 2. De Calumniatorib.* Quocirca Accusator in probatione deficiens, haud excusator à Calumniæ pœnis per hoc, quòd dicat, se à fide dignis viris, aut communi fama intellexisse, quòd *Titius* v. g. tale crimen commiserit, sed de hujusmodi fide dignorum hominum narratione, famàve communi docere debet.

Hic QUÆRI potest, utrùm recensitæ aut similes justæ causæ, nedum à nota & pœnis calumniæ, sed etiam ab *actione injuriarum*, immunem reddant accusatorem in probatione deficientem? RESP. *Affirmativè*; dummodo justa causa talis sit, quæ non solùm à dolo, sed etiam à culpa & temeritate excuset; alias enim accusatorem saltem actione injuriarum, quòd ad expensas, teneri, probat textus peripicuus in *l. eum qui. 79. ff. de judiciis.* Quotiescunque enim accusatio ex temeritate & culpa procedit, toties expensarum refusione mulctari meretur. Vide *Menoch. consil. 129. n. 14. Farinac. loc. cit. n. 67. § 71. Capol. in consil. criminal. 70. dub. 3.*

47. Accusatores non solùm calumniando, sed & prævaricando & tergiversando delinquere possunt, ut patet ex *l. 1. §. 1. ff. Ad S. C. Turpil. ibi: Accusatorum temeritas tribus modis detegitur, & tribus pœnis subjicitur; aut enim calumniantur, aut prævaricantur, aut tergiversantur.*

48. *Prævaricari* dicitur, qui vel verus vel simulatus accusatur existens, postea incipit cum Reo iniquè colludere, veras probationes delicti dissimulando seu omitendo, vel falsas aut frivolas exceptiones admittendo, sicque partes Rei, cujus adversarium se simulat, fovendo. Vide *l. 1. §. 6. ff. Ad S. C. Turpil. § l. 1. § 2. ff. De prævaricatorib.*

Prævaricatores contrahunt infamiam *juris. l. Si is. 4. ff. eod. Adeoque & irregularitatem. Can. Infames. Caus. 6. q. 1. ac præterea arbitrio judicis, extraordinariè puniendi veniunt. l. 1. § 2. ff. eod.*

49. *Tergiversari* seu tergum vertere dicitur, qui post litem contestatam, ab accusatione criminis, *citra abolitionem* desistit. *l. 1. ff. Ad S. C. Turpil. citra abolitionem*, inquam, quæ est accusationis institutæ peremptio, qua nomen accusati cum omni inscriptione jam facta, totaliter aboletur, remissà accusandi seu accusationem prosequendi necessitate. Alioquin, sine Principis aut Magistratûs indultu, post litem contestatam, non licet accusatori vel denuntiatori, ab actione desistere. *Arg. l. Si interveniente. 12. ff. eod.*

Pœna *Tergiversationis* est quinque librarum auri, per *l. 3. ff. De Prævaricatorib.* aut: juxta *l. 1. C. eod. quartæ partis omnium bonorum*, cum infamia; si videlicet accusator intra certum tempus ei à judice præfixum non comparuerit.

De detractioe, & contumelia supra actum, ad detractioem autem & contumeliam, accedit *surratio, irrisio, & maledictio*, de quibus pauca,

50. *Sufurratio* est locutio prava & secreta de malo proximi, ad tollendam vel lædendam veram amicitiam, discordiamque seminandam. Estque peccatum mortale ex genere suo, juxta illud: *Eccles. 28 Sufurro & bilinguis maledictus: Ratio est; quia amicitia, quam tollit sufurratio, est bonum honore & famâ præstantius, adeoque docente D. Thomâ. 2. 2. q. 74. art. 1.* Sufurratio est peccatum gravius detractio- ne & contumeliâ. Quod tamen capiendum de rigorosè accepta sufurratio: si quis enim mediis licitis, puta: detegendo certos defectus naturales aut etiam culpabiles publicos, niteretur alium excludere ab amicitia v. g. consulis, ut ipsemet in locum ejus succedat, absque eo, quodd inter alium exclusum & ipsum consulem fuscitetur inimicitia aut discordia, non videretur saltem peccare contra justitiam, cum nemini faceret injuriam: Amicitia enim est bonum gratuitum ex libera alterius voluntate dependens, & in alium pro lubitu amantis transferibile. Quocirca, sicut possum rogare *sempronium*, ut quod *Cajo* per testamentum relinquere intendebat, mihi relinquat; ita satagere possum, ut loco *Titii*, consul *me* in suam recipiat amicitiam.

Dictum in definitione. *Locutio prava & secreta*. Siquidem tam *sufurro*, quam *detractor* occultè *malum* dicit de proximo, vel certè, si *bonum*; tamen eo modo, eâ intentione eoque colore, ut appareat audienti malum, sicque amicitia rumpatur, & inimicitia causetur.

Dictum etiam: *Ad tollendam amicitiam*. Subintellige *veram*. Tollere enim amicitiam turpem aut inhonestam, non est peccatum, sed actus virtutis.

51. *Irrisio*, seu *illusio*, est verborum lusulus ex alterius defectibus, ut erubescat. *Irrisio* pro qualitate defectum alteri objectorum vel inderisum deductorum, item

pro qualitate personarum derisarum, aut derisionem audientium, est respectivè grave aut leve peccatum, vel contra justitiam, vel saltem contra charitatem proximi. Possit tamen omni vacare culpâ, si prudenter adhibeatur ad personæ illusæ correctionem, etiamsi fiat cum aliqua ipsius confusione, modò absit periculum jacturæ honoris aut famæ. Quinimò videtur esse actus virtutis *Eutrapeliæ*, si personæ ad ferendos honestos jocos comparatæ, leve quid objiciatur, licitæ recreationis causâ. Cæterum *irrisio* specie differt à *Detractione*, *Contumelia* & *Sufurratio*: Quia *Detractor* intendit famæ diminutionem, *Contumoliosus* honoris læsionem, *Sufurro* amicitie dissolutionem, *Irrisor* autem personæ illusæ erubescantiam, quæ sunt motiva specie diversa.

52. *Maledictio* est dictio mentalis vel vocalis, qua quis optat creaturæ rationali malum sub ratione mali. *Creature* inquam *rationali*, sicut enim creaturæ irrationales secundum se acceptæ, sunt incapaces boni vel mali, in ordine ad felicitatem vel infelicitatem; ita & maledictio in illas cadere non potest. Otiosum proinde & non nisi venialis noxa est, maledicere muribus, locustis, pluvix, calori, frigori &c. sicut & diei, in qua quis natus vel Matrimonio junctus; nisi certè intenderet per hoc maledicere parenti aut conjugi, quod mortale foret peccatum. Imò maledicere pluvix, grandini, tempestati &c. quatenus sunt opera Dei, est Deo maledicere, ac blasphemare. Unde, quando *Job* & *David* maledixerunt temporibus & loco, *Tropologicè* locuti sunt, quia non tam temporibus & loco, quam *peccatis*, quæ in ipsis contigerunt, maledixere. *Job* enim maledicendo *diei natiuitatis*, maledicebat peccato *originali*, & aliis miseriis inde resultantibus. *David* quoque maledicendo *montibus Gelboë*, maledicebat cædibus ibidem

patratis, quod nihil aliud erat, quam dolere de illis, in quo nulla peccati umbra.

DICTUM : Malum, *sub ratione mali*. Quia optare alteri malum sub ratione boni, licitum esse potest; veluti: si homini perverso quis malum imprecetur 1. *Intuitu justitiæ*, desiderando, ut malefactor à Deo vel Judice puniatur ad terrorem aliorum. 2. *Propter gloriam Dei*, quâ ratione Prophetæ sæpe mala precati sunt peccatoribus, exemplo *Elisæi*, respectu puerorum; *Noë* respectu filii ejus, &c. 3. *Ob commune bonum*: Quâ ratione, impunè & laudabiliter optamus, imò oramus, ut Hæretici, Schismatici, Pagani & alii peccatores vel convertantur, sicque nocere desinant Ecclesiæ sanctæ Dei: vel è medio tollantur. 4. *Prospectu boni honesti*, seu virtutis qualiscunque. Quò pacto puella ab Amasio impudico sollicitata, potest illi optare infirmitatem, ut respiscat.

Maledictionem ex animo deliberato profectam, perpensâ scilicet gravitate mali proximo exoptati, esse ex genere suo peccatum lethale, evincitur, ex 1. *Ad Corinth. 6. Neque maledici.... Regnum Dei possidebunt. Ratio* est; quia maledictio maximè repugnat charitati dictanti, non esse alteri optandum, quod nollemus nobis fieri.

Maledictiones generatim prolatae, non diversificant speciem; veluti: si dicatur: *Abi in malam crucem; sortem; malum tibi eveniat; sis maledictus*: si tamen pro objecto habeant malum particulare; ex diversitate illius, diversam fortientur speciem. Quocirca; si quis alteri exoptet incendium domûs; animo *incendiarius* est; si mortem; *Homicida*: si honorum ablationem; *fur*. Et sic de aliis.

§ 3. *Maledictum*, si latius capiatur, dispescitur in Detractionem, Calumniam & Blasphemiam. Quando enim quis de absente, malè loquitur, ejusque famam de-

nigrat aut minuit, dicendo v. g. quod sit fur, homicida, mendax, fallax &c. *Detrahtio & detractor* est. *Calumnia & Calumniator* est. Si quis alteri in faciem crimen falsum, aut non probabile objiciat. *Blasphemia & blasphemator* est; qui de Deo aut Sanctis perperam loquitur.

Maledictum ita acceptum, dirigi potest vel in privatum, vel in superiorem præsertim supremum, eumque vel sæcularem v. g. Imperatorem, Regem, Principem: vel Ecclesiasticum; puta: Papam, Episcopum, Prælatum.

Pœna maledicti in privatum commissi, præter reatum peccati & obligationem restituendi famam; est *Palinodia* seu *recantatio* petita per actionem injuriarum. *Arg. l. Item 15. §. generaliter. 27. ff. De jurejur.*

Olim maledicti in Imperatorem vel alium summum Principem sæcularem conjecti; pœna erat eadem cum illa, quæ in Reos læsæ majestatis statuta; jure tamen communi, est *arbitraria*, ut liquet ex *l. unic. Cod. Si quis Imperatori*. Ibi: *Si quis molestiæ nescius & pudoris ignarus, improbo petulantique Maledicto nomina nostra crediderit laceffenda & temulentia turbulētus obtrectator temporum nostrorum fuerit; eum pœnæ nolumus subjugare, neque durum aliquid nec asperum volumus sustinere: quoniam, si id ex levitate processerit, contemnendum est: si ex insania; miseratione dignissimum est: si ab injuria, remittendum. Unde integris omnibus, hoc ad nostram sententiam referatur, ut ex personis hominum, dicta pensemus & totum prætermitti, an requiri debeat, censeamus*. Equidem, si maledictum in ipsum Principis officium evomat, utique puniri & quidem graviter, debet. *Arg. cap. 1. De Maledicis*. Ibi: *Ut pœna illius, aliis terrorem incutiat. Quod à fortiori fieri debet, si maledicta, seditionem, turbas aliâsve periculo-*
sas

fas sequelas ciere nata essent. Confer *Menochium De Arbitr. Judic. cas. 377. n. 7. & seqq.*

55. Poena Maledicti in Summum Pontificem jactitati, jure communi, quoque arbitraria est, si tamen contra ipsam sedem Apostolicam, seu Dignitatem Pontificiam jaceretur; exemplari poenâ castigandum foret. Per *cap. 1. cit.* Itaque si in solam Papæ personam, præsertim ex levitate, temulentia, insania, vel animi commotione vehementiori fiat; mansuetudo Christi, cujus Papa in terris Vicarius Generalis est, omnino requirit, ut ipse Papa talem injuriam suæ personæ illatam, remittat. *Arg. Can. Inter querelas. 27. caus. 23. q. 4. & l. si quis. 10. Cod. De Episcop. & Cleric.* junctâ præclarâ lege unic. cujus textum suprâ adduximus. Si enim juxta hanc legem, ipse Imperator, suæ Majestati maledicentibus ignoscat; multò magis id facere debet Papa, qui Principibus sæcularibus, mansuetudinis & patientiæ exemplo prælucere debet. Hanc doctrinam insigni exemplo practicavit *Pius V.* qui famoso carmine, in sua persona, gravissimè offensus, Reum deprehensum ad se adductum sic affatus est: *Si tu mihi, ut summo Pontifici maledixisses, impune non ferres, verum; quia in Fratrem Michaelem (quod nomen gessit tanquam Religiosus) in Monachum Scarponensem &c. convitia jactitasti, liber abi, quò vis. Ego verò humilitatem generis mei, vitæ & habitus semper animo retinebo & libenter confitebor.* Vide *Barbosam* in *cap. 1. De Maledicis. n. 2.*

56. Quamvis autem Episcopus ob Maledictum in suam personam jactitatum, Maledicum punire non possit, per *Can. Inter querelas cit.* Eò quòd nullus superiorem agnoscens, in propria causa iudex esse possit, & aliunde mansuetudo & sanctitas Episcopi postulet, ut injurias suæ

personæ illatas remittat; nihilominus alterius judicis arbitrio, maledicus puniendus venit, ut bene observant. *Hosiensis* in summa. *Ad tit. De maledicis. §. Aliis maledicunt.* Et *Farinacius. Prax. criminal. q. 105. n. 402.* Quinimò judices sæculares ex officio punire debent illum, qui Episcopum, Sacerdotem vel Clericum etiam non accusantem, maledictò offenderit. Generatim enim judicibus sæcularibus injunctum est, ut quemvis puniant, qui locis aut personis sacris intulerit injuriam. Qua super re, præclara extat constitutio in *l. Si quis 10. Cod. De Episc. & Cleric.* quæ sic sonat: *Si quis in hoc genus sacrilegii proruperit, ut in Ecclesias Catholicas, Sacerdotibus Ministris, vel ipsi cultui locoque, aliquid importet injuriæ; quod geritur, à Provinciæ Rectoribus animadvertatur; atque ita Provinciæ moderator, Sacerdotum & Ecclesiæ ministrorum, loci quoque illius & cultus Divini injuriam, capitali in convictos seu confessos reos, sententiâ noverit vindicandum: nec expectet, ut Episcopus injuriæ propriæ ultionem poscat, cui sanctitas ignoscendi gloriam reliquit; sitque cunctis laudabile, factas atroces Sacerdotibus & Ministris injurias, veluti crimen publicum persequi, & de talibus Reis ultionem mereri.*

57. De Clericis Maledicis loquitur *Can. 5. Dist. 46.* his verbis: *Clericus maledicus [maximè in Sacerdotibus] cogatur ad postulandam veniam: si noluerit, degradetur, nec unquam ad officium absque satisfactione revocetur.* Quòd si Religiosi aliquem Ecclesiæ Prælatum maledictò impetiverint, aut eidem detraxerint; per expressum textum in *Clement. 1. §. Quibus etiam. De Privileg.* debent per duos menses illis subjacere poenis, quæ juxta Regulas vel statuta ipsorum, ob graviora crimina imponuntur. Quid Sacræ Ordinis nostri Constitutiones hac super re perhibeant videri potest. *Part. 6. cap. 12.*

58. QUÆRI hîc potest; quid & quotuplex, quibusque pœnis plectenda sit Blasphemia? Ante *Responsionem* OBSERVANDUM; Blasphemiam, quæ est mala, seu contumeliosa locutio in Deum, tripliciter contingere posse, scilicet: 1.º. Dum de Deo negatur aliquid, quod ei convenit; vel: aliquid de illo asseritur, quod eidem repugnat. Prioris Blasphemix exempla sunt hujusmodi dicta: *Deus non est omnipotens: Non scit omnia: Non est ubique &c.* Vide *D. Thomam. 2. 2. q. 13. art. 1. Farinacium loc. cit. q. 20. n. 11.* Posterioris exempla sunt dicta hujusmodi: *Deus est Tyrannus: est auctor peccati: est mendax, injustus &c. 2.º.* Quando quis Deum detestatur, aut malum ei imprecatur. v. g. *ut pereat aut moriatur; aut confundatur; vel non amplius cognoscat*, ne possit punire peccata. *&c. 3.º.* Si hujusmodi contumeliosa verba exhibentur in Deiparam Virginem vel Sanctos. Sicut enim Deus laudatur in Sanctis suis; sic & contumelia iis illata, in Deum redundat, Blasphemixque in Deum commissa reputatur, & quæ talis puniri debet, ut post *D. Thomam. loc. cit.* Tradunt *Covarruvias* in *cap. Quamvis. De pactis. CLARUS. §. Blasphemia. SYLVESTER. Verb. Blasphemia & alii passim Argum. cap. 2. De maledic.*

Quid sit Blasphemia; jam dictum. Dividitur autem, in *Hæreticalem & non Hæreticalem. Prima* est, quando aliquid articulis fidei contrarium, de Deo asseritur vel negatur; veluti, si diceretur: *Illum non esse omnipotentem*, vel: *non esse omniscium &c.* vel: *esse mortalem, mendacem &c.* *Secunda* est: quando quid fidei non oppositum, contra Deum effertur; ut: si per modum imprecationis vel detestationis, in eum quid conjiciatur. v. g. imprecando interitum, optando, ut non esset, aut ei maledicendo.

Blasphemix pœnæ, aliæ sunt de jure *A Hoabkirchen, Ethic. Christ. Pars. I.*

Canonico, aliæ de jure *Civili.* De jure Canonico: in primis, pœna Clerici blasphemantis, est *Depositio* ab Officio & Statu Clericali. *can. Si quis. 10. caus. 22. q. 1.* Laici verò, *Excommunicatio ferenda sententiæ.* *cit. can. Si quis. ibi: Si quis... Blasphemiâ contra Deum usus fuerit, si in Ecclesiastico ordine fuerit, deponatur: si Laicus, anathematizetur.* Quibus præterea pœnitentiis, eluenda sit Blasphemix culpa, describitur in *cap. 2. de Maledicis.* extantque variæ summorum Pontificum Constitutiones in Blasphemos, signanter *Leonis X. incip. Superne dispositionis. Julii III. incip. In multis. Pii V. incip. Cum primum.* Quæ habentur in *Bullario Cberubini*, inter Constitutiones istorum respectivè Pontificum.

Jure *Civili*, Blasphemia ultimo punitur supplicio, per *text. in Novella. 77. cap. 11.* ad exemplum legis Divinæ in veteri Testamento. *Levitic. 24. §. 16. ibi: Qui blasphemaverit Nomen Domini, morte morietur.* Quam mortis pœnam, pro enormi Blasphemia, præsertim in Deum, renovavit *Carolus V. in Constit. Crimin. art. 106.* pro leviori autem, præsertim, si non in Deum, sed Divam Virginem vel Sanctos facta, statuendo præcisionem vel mutilationem linguæ, fustigationem, carcerationem, multam pecuniariam vel aliam arbitrariam; pro diversitate circumstantiarum delinquentis & delicti. Quamvis autem justissimus pœnarum rigor contra Blasphemos, pluribus in locis exactè non observetur; monet tamen rectè *Jul. Clarus. §. Blasphemia. n. 3.* cum aliis ibi allegatis, id proficisci ex defectu justitiæ & Religionis, cum utraque hæc virtus exigat, ut nihil acrius puniatur & metu pœnæ extirpetur, quam Blasphemia. Memini tamen, *Viennæ in Austria*, Blasphemo linguam fuisse præcisam; & in nuperis *Gazulis* legi; in *Hungaria* Blasphemum,

mum, post linguam forcipe extractam, capite plexum esse. Quinimò non ita pridem in acatholico nunc prò dolor! *Anglia* Regno, rigorosum Edictum contra Blasphemos promulgatum fuit.

59 Observandum tamen, quòd, si quis in plena ebrietate, vel etiam ex calore & impetu iracundiæ, ex gravi & justa causa exortæ, blasphemaret; non ordinariæ pœnæ subjiciendus, sed mitiùs puniendus foret. Testibus *Claro*. §. *Blasphemia* n. 6, *Farinacio. Prax. crimin.* q. 20. n. 47. *Menochio. De Arbitr. judic. cas.* 37. n. 33. & aliis communiter *Arg. cap.* 2. *cit.* ubi ly *presumpserit*. importat deliberationem, quam nec ebrii, nec furore iracundiæ abrepti, habere censentur.

DICTIONUM: *Ex gravi & justa causa exortæ*. Non quòd justa unquam possit esse causa blasphemandi; sed, quod justa possit esse iræ aut commotionis causa. Veluti: si v. g. maritus uxorem in Adulterio deprehendat, & consequenter blasphemet: si enim iracundia ex levi vel etiam gravi quidem, sed injusta causa proveniat. v. g. si quis justè privatus Officio, aut alias graviter punitus, vel ob perditam lusu magnam pecuniæ summam, indèque irà commotus blasphemet; ordinariâ ultimi supplicii pœnâ plecti poterit. Confer *Pirbing. ad tit. De Maledicis* n. 11.

Neque ab omni saltem pecuniariâ pœna, in foro fori, absolvendi sunt, qui etiam sine respectu ad Deum vel Sacramenta, vel ex subitaneo motu, aut prava consuetudine, frequenter Sacramenta irreverenter ore volvunt. dicendo: *Gotts Sacrament: Gotts tausent million Sacrament &c.* Si

60 PETAS: Quis sit judex in causa Blasphemix? RESP. Respectu simplicis non Hæreticalis Blasphemix, tam sæcularis, quàm Ecclesiasticus judex procedere potest; ita, ut hoc crimen sit *mixti fori*, & detur locus præventioni, ita ta-

men, ut si unus v. g. judex Ecclesiasticus Blasphemum punierit, per hoc non impediatur judex sæcularis in suo foro procedere, ac écontra. *Farinacius. loc. cit.* q. 20. n. 39. *Barbosa de Offic. & Potest. Episc. Allegat.* 51. n. 93. *Arg. cap.* 2. *De Maledic.* ibi: *Per Episcopum pœnæ subdatur, & per temporalem potestatem mulsetur.*

DIXI: *Non Hæreticalis*. Si enim Blasphemia habeat conjunctam *Hæresin*, solus Ecclesiasticus erit judex, prout tradunt Doctores communiter ad *tit. De Hæreticis*. Quinquàm his in partibus, de consuetudine recepta, judices sæculares etiam toleant judicare & punire Blasphemiam Hæreticalem, eò quòd maledictum Hæreticale; v. g. *Deus non est justus*; magis animo blasphemandi, quàm Hæresin contestandi, proferri censetur.

Quia revelatio secreti est quædam locutio contra proximum; ideo in expositione hujus Præcepti, non incongruè hîc QUÆRITUR: An & quale sit peccatum, alterius secretum manifestare? Nolumus hîc loqui de sigillo *Confessionis Sacramentalis*, quod ex jure naturali & divino, nullo casu violandum est; sed intendimus agere, de quovis alio secreto, quod vel sequitur ex natura rei, puta: quando res uni aut alteri nota, postulat ex se manere occulta. vel: ad quod servandum, quis tacitè vel expressè scite obligavit.

61 Certè; si materia sit gravis; mortaliter delinquit, & quidem *contra justitiam*, qui secretum proximi, sibi soli, aut paucissimis aliis notum, in grave ejus detrimentum in bonis vitæ, famæ, aut fortunæ, revelat; quia ad conservanda isthæc bona, proximus verum jus habet. Idem à fortiori dicendum de eo, qui promisit servare secretum: quia promissio ab altero acceptata, ex justitia obligat. Quocirca, graviter delinquit cum onere restitutionis

tutionis damnorum, qui furibus aut raptoribus indicat locum, in quo alius thesaurum, pecuniam, aliâsve res abscondit. Pariter peccat, qui ex industria aut casualiter cognoscens Principis aut Consilii Bellici arcanum, illud hostibus patefacit.

62 Cæterùm, triplici casu, potest quis Secretum sibi notum aut commissum, absque peccato revelare. 1mo. Si res nullatenus Secretum mereatur, utpote, quia nulli prodesse aut nocere potest. 2do. si res sub secreto accepta, facta sit publica. 3to. Si justa adsit causa; veluti; si Secreti observantia vergeret in commune damnatum, aut alterius innocentis. Puta: si urbs esset hostibus prodenda, vel homo injustè occidendus. Lex enim charitatis postulat, ut præprimis Reipublicæ, tum innocentibus consulamus, etiam cum dispendio privati, malitiosè nocere volentis. Id quod & obtinebit, licet secretum foret cum juramento receptum. Quia jurans non intendit, aut saltem intendere non potuit, se obstringere ad silentium in iis circumstantiis, in quibus juramentum posset esse vinculum iniquitatis: neque Secretum etiam juratum obligat; si illius custodia graviter nocitura esset aut illi, qui Secretum commisit, aut illi; cui commissum est. Pone; quòd quis tibi sub Secreto dixerit, se velle nuptias cum impedimento dirimente contrahere; certè teneberis detegere ejus malevolum conatum, ut obvies ejus peccato & Sacramenti irreverentiæ. Sic & teneberis pravam alterius consuetudinem tibi sub Secreto commissam superiori manifestare, si non possis aliter ejus saluti consulere. Quia bonum animæ præponderat bono famæ. Similiter poteris aperire Secretum tibi commissum, si nequeas illud servare, nisi cum dispendio vitæ aut famæ tuæ; quia nemo censetur cum tali onere se obligasse ad Secretum servandum. Ex dictis

63 SEQUITUR; illum graviter contra justitiam peccare, qui malitiosè alterius Secretum expiscatur, incautum interrogando, ejus litteras aperiendo, aut clam, apertas & alicubi in loco secreto jacentes, leſitando. *Ratio* est; quia unicuique competit jus ad suum Secretum, ac proinde injuriam facit, qui illud extorquet ab invito, per fraudem aut calliditatem. EXCIPIE: Nisi id fiat in casibus, quibus diximus licere Secretum commissum revelare; sicut & si id fiat ad cognoscendos mores personæ, v. g. ad Officium, Beneficium, Prælaturam &c. promovendæ, aut in conjugem desponsandæ. Quivis enim jus habet, sibi præcavendi, ne decipiatur aut vincibiliter erret.

DIXI: qui malitiosè &c. licitè enim superior subditi sui litteras sive acceptas, sive alio mittendas, aperire potest; si id pro salute ipsius expedire judicaverit. Unde in omnibus ferè Religionibus, hæc facultas Prælati conceditur, dummodò non sit epistola Prælati majoris, v. g. Rmi Patris Generalis ad subditum, aut subditi ad eundem. Interceptio enim aut falsificatio hujusmodi litterarum in Ordine nostro inter gravissima crimina reputatur, ut liquet ex *part. 6. cap. 3. Sacrarum nostrarum Constitutionum*. Simili modo, Præsidibus Provinciarum aut Civitatum vel Fortalitiorum Gubernatoribus haud prohibitum, aperire litteras eò locorum allatas aut aliorum transferendas, si id nempe fiat, ad præcavendum gravibus periculis damnorum publicorum.

64 Traditum *supra*, Detractionem esse ex genere suo peccatum mortale. Unde & graviter contra justitiam, cum onere restitutionis, delinquit, qui occultum & grave crimen defuncti pro palat. *Ratio* est, quia defunctus corpore, sicut animâ; ita & famâ, in hominum existimatione & memoriâ vivere censetur, adeoque

possessionem bonæ famæ ac gloriæ suæ retinet. Peccant ergo graviter Historiarum scriptores, qui occulta defunctorum scelera nominatim divulgant. Confer P. *Aurelium Piette. p. 4. c. 8. q. 1.*

DIXI: *qui occultum &c.* Nam crimen jam notorium referre apud alios jam scientes, vel sine dubio, brevi scituros; secluso alio maligno affectu, vel effectu malo, sæpe nullum est peccatum, nequidem veniale.

65 Tripliciter autem potest aliquid esse notorium scilicet *jure, facto, & famâ.* Notorium *jure*, seu (ut ajunt) *notoreitate juris*, dicitur id; de quo aliquis in judicio vel condemnatus, vel confessus, aut sufficientibus probationibus convictus est. *In judicio* inquam, siquidem confessio *extrajudicialis*, vel etiam semiplena probatio, non constituit notorium notoreitate juris, sed *facti*. Notorium *facto* dicitur id, quod plurium hominum conspectui expositum, vel ita palam commissum, ut nulla tergiversatione celari possit. *Glossa in cap. Vestra de cohabitatio Cleric. & Mulier.* Notorium *famâ* illud vocatur, de quo rumor ad tot personas, talis conditionis & sexûs, & in talibus circumstantiis, perlatus est; ut moraliter loquendo, sit palam evulgandum. 7

66 Quot autem numero hominibus crimen debeat esse cognitum, ad hoc, ut possit dici notorium *notoreitate facti*, & ut aliis ex eadem communitate nondum scientibus enarrari absque peccato injustitiæ possit; Mathematicè vel Arithmeticè determinari nequit. Unde nimis laxè rem definit *Glossa in can. Unis. caus. 10. q. 3.* dum vult sufficere; si decem personæ ex qualibet, sive magna sive parva communitate, crimen cognoverint eò quòd decem personæ, faciant *Plebem*. Justò autem strictius, alii cum utroque *Navarro* exigunt, ut tota Communitas, vel ejus

major vel potior pars, crimen intellexerit. Rationabilior autem videtur hæc Regula moralis: ut, si res ita secreti limites egressa sit, ut attentâ quantitate Communitatis & qualitate hominum, prudenter videatur impossibile, quin in aliorum cohabitantium vel vicinorum notitiam deventura sit; tunc censeatur respectu illius Communitatis vel viciniæ, *notoria & publica*, adeoque amissa fama illius, de quo agitur.

67 Certè, crimen notorium *notoreitate juris*, postquam per sententiam judicis condemnatoriam, publicatum est; cunctis per totum mundum, absque justitiæ læsione, divulgari potest. *Ratio* est: Quia sicut Magistratus in criminis vindictam Reum vitæ & fortunæ bonis, ita etiam famâ privare potest, idque reapse facit, quando Reum publicâ sententiâ coram populo condemnat. Proinde, cum Reus in partem pœnæ, tunc prorsus amittat jus ad famam & existimationem bonam apud omnes; utique rei condemnati crimen divulgans, non facit illi injuriam, consequenter non peccat contra justitiam. Consonat Eximius P. *Piette part. 4. cap. 8. q. 1. pag. 479.* Non est tamen negandum, quidquid dicat *Pater Patritius Sporer. Traçt. 5. in Decalog. cap. 4. n. 69.* Vix absque peccato saltem veniali contra charitatem, ejusmodi crimen divulgari inter alios præsertim extraneos, cum tunc quis alteri faciat, quod sibi fieri nolle. Quinimò alterius condemnati crimen divulgans, non esset immunis à peccato lethali, si propalatio proficisceretur ex odio aut vindicta. Idem dicendum; si quis prævideret, quòd divulgando alterius crimen, in uno loco, v. g. *Aquisgrani*, per publicam sententiam, ferri candentis inustione & relegatione punitum, causaret ipsi infamato, *Londini* v. g. grave damnum ab infamia distinctum, puta: jacturam bonorum,

norum, novam ex urbe relegationem &c. Tenetur enim quilibet ex lege Charitatis, grave malum proximi impedire, ubi id sine gravi suo incommodo fieri potest. Non peccares tamen contra justitiam, nec esses obnoxius restitutioni; cum per criminis ita notorii divulgationem, non feceris injuriam infamato. Confer *P. Piette loc. cit. pag. 480.*

68 Quodd, si crimen alterius solum sit factò aut famâ notorium in uno loco, potest quidem absque injuria, illud in locis vicinioribus, non tamen remotioribus, aut ubique divulgari. *Ratio 1. part. est:* quia eò ipsò, quo quis publicè delinquit, censetur cessisse juri, quod habebat ad famam in illo loco, aut aliis ita vicinis, ut moraliter loquendo, fama delicti eò pervenire debeat. Quamobrè, viri etiam timorati, *dictis & scriptis*, in locis vicinioribus, sicut & extraneis adventantibus, absque ullo scrupulo, crimina publicè patrata nuntiant & narrant. *Ratio 2. p. est:* quia, ut ut publicè delinquens implicite cesserit juri famæ suæ, in locis vicinioribus; non tamen in remotioribus, quorsum moraliter loquendo, absque singulari factò hominis, rumor non deferretur. Et sanè, si occultè peccans, retineat jus ad famam suam; quidnî crimen hîc palàm patratum, occultum censerit debeat in alia mundi plaga, quò rumor criminis hîc commissi, nunquam perveniet? Quò facit, quòd absque injustitia, nemo crimen v. g. in hac urbe, coram duobus vel tribus duntaxat commissum, propalare etiam hîc possit; cum exinde non evaserit notorium *notoreitate facti*; ut idem dicendum sit de crimine hîc quidem palàm patrato, sed in locis multùm diffitis penitus ignoto. Consonat *P. Piette loc. cit.*

69 Nec OBEST 1mò. Quòd publicum crimen per sententiam condemnatoriam

possit ubivis divulgari. *Disparitas* enim est, quòd infamia universalis in primo casu, sit pars pœnæ per judicem impositæ, non verò in casu præsentis.

Nec OBEST 2dò. Quòd publicè facta ponantur passim in nuntiis seu *Gazulis publicis*, imò historiis. Nam non omnia, quæ in *Mercuriis*, seu relationibus publicis ponuntur, extra reprehensionem sunt. Unde, si *Gazularum* conflator expresso delinquentis nomine, crimen alicubi palàm perpetratum divulget; saltem contra Charitatem delinquit, nisi factum fuerit ita extraordinarium, ut sit probabiliùs ubivis divulgandum per mutuas hominum correspondentias. Porrò faciliùs possunt excusari Historici, eò quòd crimina & criminosos depingant, eo tempore, quo vel nemo est superstes, qui eos noverit, vel: quo infamatus aut ejus familiares exinde damnum vel opprobrium pati non possint. Quòd, si secus res se haberet; utique & illi tam contra justitiam, quàm Charitatem agerent, ac per consequens, tenerentur sic læso famam, & omnia damna ex diffamatione secuta, restituere, si videlicet facta in uno loco publica, in istas plagas, quorsum rumor nunquam alias pervenisset, referant. Ex his

70 SEQUITUR 1mò. Quòd ante judicis sententiam, quando videlicet crimen intra cancellos judicii duntaxat, vel per solam Rei confessionem, vel per testium depositiones, aliàsve probationes, notorium evasit; non possit sine injustitia propalari, sed de eo ita loquendum & sentiendum sit, sicut de crimine & criminoso notorio *notoreitate facti*. Vide *P. Piette. loc. cit.* *Ratio est;* quia tunc crimen in judicio detectum, censetur solum judici notum, ut Reum condemnare possit, non verò toti populo, ut de eo non aliàs, nisi post latam sententiam quivis loqui queat. Quòd si tamen crimen in ju-

judicio plenè probatum mox per ferendam sententiam divulgandum sit; non censebitur graviter contra justitiam deliquisse, qui criminis infamationem antevertit. Vide *P. Piette. loc. cit.* Quinimò, si justa subsit causa divulgandi hujusmodi crimen, aberit omnis culpa. Sic *Christus* peccatum *Jude*, animo ejus conceptum, sed brevi consummandum, manifestavit discipulis suis, *Joan. cap. 13.* dicendo: *Qui intingit manum &c.* Sic & *Petro* prædixit trinam negationem, priusquam gallus esset cantaturus.

71. SEQUITUR 2dò. Dicta procedere de crimine verè ab altero perpetrato, & notorio factò: nam crimen falsum alicui per calumniam impositum, quod ad infamiam innocentis divulgatum sit, ulterius propalare & scienter aliis ignorantibus enarrare, absque dubio peccatum ex suo genere mortale est contra justitiam.

72. SEQUITUR 3tò. Infamatum uno tempore, non posse sine injustitia infamari illo tempore, quo crimen ejus oblitteratum est. Eodem enim modo res se habet de crimine oblivioni dato, ac de crimine occulto, quod citra injustitiam non propalatur. Et *Ratio* est; Quia olim infamatus, saltem jus habet ad famam præsentem, quam honestè vivendo sibi comparavit. Atqui divulgando crimen oblitteratum, læditur alterius fama præsens. Ergo. EXCIPE tamen, nisi propter pœnitentiam exemplarem & vitam omninò Christianam, revelatio criminis oblitterati non fieret in alterius opprobrium, sed gloriam. Quo pacto licitè in Cathedralis etiam enarrantur peccata *S. P. Augustini* & aliorum Sanctorum, qui ridigà pœnitentiâ & virtutum exercitio, malefacta sua expiârunt.

73. SEQUITUR 4tò. Infamatum de uno crimine, non posse citra injustitiam, infamari de altero occulto, nisi secundum

crimen esset multum affine & ordinariè conjunctum cum primo. Unde *Jurisperiti* & *Theologi*, contra *Paludanum* communiter tradunt: Reum infamatum de uno crimine, non posse à Judice interrogari de aliis occultis, cum priore nullam connexionem habentibus. *Ratio* est: Quia fama est quid divisibile; seu: constat partibus diversæ rationis à se invicem independentibus, Proinde ex eo, quòd quis sit fornicarius, non sequitur; quòd sit Hæreticus, aut latro. Quinimò, nec placet *Sylvestri* universaliter concludentis sententia; non esse scilicet peccatum saltem mortale, infamare aliquem de crimine minori, si jam infamatus esset de majori, cum sæpe peccatum minus nullam prorsus habeat affinitatem cum majori, sicut de factò, non habet fornicatio cum Blasphemia; Furtum cum Parricidio &c. Contra autem non censebitur lethaliter delinquere, qui ex consuetudine ebriosum, dixerit rixosum, rei familiaris incurium &c. Quia similia sunt conjuncta, aut saltem non solent priorem infamiam notabiliter augere. Confer *P. Piette loc. cit. pag. 483.*

SEQUITUR 5tò. Quando excessus, vel crimen non est notorium absolutè, sed cum limitatione ad certam privatam communitatem, Collegium, Monasterium; Familiam, Domum vel Scholam; omnino graviter peccari contra justitiam, si crimen ejusmodi alibi & ulterius divulgatur. Siquidem, quæ ita limitatè sunt notoria, non sunt ita publica, ut cuivis indiscriminatim referri possint. Adde: quòd tali eventu, nedum privatæ personæ criminosa fama delaceretur, sed & injuria inferatur toti communitati, Collegio, Monasterio, Familiæ &c. Collegium enim, vel Monasterium moraliter una reputatur persona politica, ut vitium unus Collegæ, quadantenus redundet in opprobrium vel dedecus alterius: quod aliter,

ter se habet in communitate publica, Civitate; viciniâ totâ; cum inter incolâs, non censeatur esse tanta communitio & conjunctio.

74. SEQUITUR 6^{id}. Ad detractiorem, ut sit peccatum saltem lethale, maxime requiri injustitiam in revelando, ut nimirum fiat absque ulla justa causa necessitatis vel utilitatis gravis & præponderantis damno infamiae alterius. Causae autem justae revelandi verum alterius crimen occultum, ad quatuor capita commodè reducuntur, videlicet: 1. ad bonum ipsius referentis. 2. Bonum audientium. 3. Bonum ipsius delinquentis. 4. Bonum communitatis vel reipublicae.

Quamobrem 1^{id}. licitum est delictum proximi, vel injuriam sibi illatam detegere viro prudenti. amico; confessorio, consilii vel auxilii, aut saltem solaminis vel levaminis capeffendi gratiâ. Vide prælaudatum *P. Piette loc. cit. pag. 478. Ratio*: Quia nimis grave foret, si quis in sua injusta afflictione & perplexitate, non posset auxilium vel consilium quærere, sed mala sibi illata silentiò concoquere deberet. Proinde nemo cum tanto proprio incommodo obligatur studere famae alterius injustè lædentis conservandae. Ne tamen mentiatur iniquitas sibi; consilium aut auxilium implorans, curare debet, ut si fieri possit; non nominetur persona, quae deliquit, neque delictum manifestetur pluribus, si unius consilium vel solamen sufficiat, neque etiam id fiat ex affectu pravo, cum exaggerationibus, temerariis judiciis, mendaciis &c. sicut plerumque fit à mulierculis.

2^{id}. Ad sui vel proximi innocentis justam defensionem, licitum est alterius infamantis vel persequentis crimen occultum aperire, quatenus id necessarium est ad diminuendam ejus fidem & auctoritatem v. g. dicendo: *eum mentiri*, & sæpius

in simili casu, mentitum esse &c. servato semper moderamine inculpatae tutelae, ne plus noceatur, quam opus sit ad justam defensionem. *Ratio est*; Quia, si pro defensione vitae aut bonorum fortunae, prout supra ostensum, liceat injusto invasori eripere vitam, cur non etiam famam? Quinimò *Sa. Verb. infamare, Navarrus* & alii, haud graviter illicitum arbitrantur, alterius competitoris vitium aperire, ut tu (vel alius amicus tuus) Beneficium vel Officium consequaris, quod alter minus idoneus ambit.

3^{id}. Ad evadendam mortem vel gravia tormenta, licitum est alterius crimen occultum revelare, aut falsum alteri imponere, nec metu mortis ullatenus permittitur, prout insinuant duae propositiones ab *Innocentio XI.* damnatae, quarum prima, ordine 43^{ia}. sic sonat: *Quidni non nisi veniale sit, detrahentis auctoritatem magnam sibi noxiam, falso crimine elidere?* 2da Ordine 44ta sic habet: *Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam & honorem defendat: & si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.* Ex secundo capite.

4^{id} Licitum & sæpe meritorium est, proximi peccata vel defectus etiam occultos referre ad audientium instructionem aut cautelam, ut videlicet caveant, ne simili occasione labantur vel seducantur, aut ab aliis damnificentur.

Sic dixit *Christus Luca 12. Attendite à fermento Pharisaorum.* Quorum insuper vitia, *Matth. 23.* & alibi depingit ad audientium cautelam & instructionem. Sic quoque *Apostolus 1. ad Timoth. 1.* aperit vitia *Hymenaei*, & *Alexandri*, quos dicit se tradidisse *Sathanae*, ut discant alii &c.

Ratio est; quia salus & bonum præsertim spirituale innocentis, ordine charitatis,

tis, præferendum est famæ nocentis. Unde, quem nôsti furem, licitè manifestas iis, quibuscum habitat: Quem nôsti imperitum Medicum, Advocatum, Artificem &c. licitè, ad cautelam, detegis alteri, cui ex eorum imperitia damnum inferri potest: Quem nôsti homicidam vel furem occultum, licitè denuntias iudici, ut innocentem eo crimine accusatum liberes: Quem nôsti laborare occulto impedimento dirimente; meritò indicas Pastori, ne Matrimonium invalidè vel sacrilegè celebretur. Quinimò in huiusmodi casibus, sæpe etiam ex charitate obstringeris, alterius delictum aut defectum aperire; si nimirum ex manifestatione, nocenti minus malum eveniret, quàm innocenti ex occultatione. Semper tamen abesse debet pravus finis vel affectus, aut etiam effectus, ne videlicet ex manifestatione alterius delicti vel defectûs, gravius malum timeatur, quàm bonum speretur. Ex tertio capite

570. Ex vera & charitativa compassione, licitum est aliis pandere defectus occultos alterius, eo fine, ut audientes pro eo orent, aut ad ejus correctionem collaborent; vel, ut ipse peccator rubore confusus respiscat. Quæ tamen, ordine charitatis servato, capienda sunt, si videlicet secreta correctio vel adhibita, nihil profuit, vel adhibenda, nihil profutura noscatur. *Dixi: ex vera & Charitativa compassione.* Sæpissimè enim contingit, ut sub larva compassionis, alteri graviter detrahatur. Porro ex quarto capite.

670. Quilibet nedum ex Charitate, sed & justitia *legali*, tenetur aperire crimen occultum vel etiam defectum substantialem alterius, si id exigat salus & incolumitas, aut bonum communitatis vel reipublicæ. Hinc, si quis moliatur crimen Principi aut Reipublicæ perniciosum, puta: Hæresin, prodicionem, incendium &c. quæ

aliter impediri non possint, teneris alterius pessimum propositum tibi notum aperire Magistratui. Idem est, si quis occultè criminolus & planè indignus aut inidoneus, assumendus foret ad officium publicum. Illius enim facinus, aut indignitas, ne publicè noceat, licitè detegitur.

Incidenter hic QUÆRI posset; An interdum liceat seipsum diffamare? Sanè se ipsum sine rationabili causa diffamare, esse stultè agere, satis insinuat sacra pagina, quæ nobis summopere recommendat curam famæ bonæ. Sic *Eccles. 41.* dicitur: *Curam habe de bono nomine, hoc enim magis, permanebit tibi, quàm mille thesauri pretiosi; & magni.* Quinimo *Divus P. Augustinus. Serm. 49. De divers.* ait: *Qui fidens conscientie suæ, negligit famam suam, crudelis est.* Unde semoto alio detrimento, ad minus peccat *venialiter*, qui seipsum, sine causa rationabili, diffamat. Si enim bona fortunæ prodigens, non absque noxa veniali est. Quidni *venialiter* saltem delinquat, qui prodigit famam suam, divitiis multis præstantiorem?

DIXI 1mò. Saltem venialiter. Quia, cum dissipans famam propriam, nulli faciat injuriam, ed quodd sit dominus famæ sicut pecuniæ suæ; solummodò committit actum vitiosum prodigalitatibus. Si

DICAS 1mò. Homo tenetur seipsum ad minus diligere, sicut proximum suum: sed *mortale* est infamare proximum. Ergo &c. *12. Dist. maj.* Homo tenetur &c. in iis, quæ spectant ad salutem animæ. *C. in aliis N.* saltem *universaliter*; ut apparet in bonis fortunæ, imò & quandoque in bonis vitæ. Si

DICAS 2dò. Homo seipsum diffamando, facit injuriam Reipublicæ; cujus est membrum. Ergo, licet non peccaret graviter respectu sui, peccabit tamen graviter intuitu communitatis. *Resp.* Hominem magis nocere Reipublicæ dilapidando bona sua,

In Octavum Decalogi Præceptum. De Diffamatione Sui ipsius. 417

sua, in quæ Respubl. in casu necessitatis, habet dominium *altum*, quàm dissipandæ famam suam, in quam nullo casu dominium habet: Jam autem in dilapidatione bonorum aut nullatenus aut non nisi leviter Reipublicæ nocere intelligitur. Ergo &c. Si

REGERAS Textum *S. P. Augustini. lib. 1. De Civit. Dei. cap. 20.* dicentis: *Non minus Reus est, qui de seipso falsum fatetur, quàm si adversus proximum hoc faceret.* RESP. Divum Patrem *ibidem* de mendacio agentem, velle, quòd non minus Reus sit *in ratione mendacii seu falsi testimonii*, qui &c. non verò ratione dissipationis famæ propriæ, cujus dominus est, non alienæ.

DIXI 2dò. *Semoto alio detrimento.* Nam, si quis seipsum diffamaret in iis circumstantiis, quibus per hoc graviter noceret Communitati, Familiæ, Proximo, aut vitæ suæ; utique lethaliter peccaret: ut ut enim sit dominus famæ suæ, nequit tamen illam dissipare cum detrimento boni publici, famæ alienæ, aut vitæ propriæ, cum in illa nihil domini habeat. Quocirca Religiosus aut Paterfamilias seipsum ita diffamans, ut exinde resulteret gravis infamia vel aliud nocumentum in Communitatem, aut Familiam, lethaliter delinquit. Id quod à fortiori procedit in persona publica, puta Principe, Consule, Superiore Regulari; si ex ipsorum infamia frangatur regendi autoritas, cum magno utilitatis publicæ dispendio; præterquam, quòd persona publica, jactanter sua delicta patefaciens, aliis sit gravi scandalo, & subditos alliciat ad similia perpetranda. Quòd si quis absque rationabili causa & extra tormenta, aperiret crimen suum, unde ad mortem condemnaretur; indirectè saltem *Suicida* esset.

DIXI 3tid. *Absque rationabili causa.* Nam, sine alterius nocumento, ex causa
A Hochkirchen, Ethic. Christ. Pars I,

honestà revelare defectus suos, culpâ vacat, quin & actus virtutis esse potest. Potest enim quis velle illam sui confusionem, ad sui humiliationem, peccatorum vindictam & expiationem, exemplò *Magni Patris Augustini* & aliorum, qui etiam scriptis publicis, peccata sua non tam propalarunt, quàm deplorarunt. Id quod maximè meritorium, si absit hypocrisis.

75 Quod famæ alterius læsæ restitutionem attinet; Theologorum omnium uniformis sanæ rationi subnixa sententia est; injustam læsionem famæ alienæ, per detractionem, calumniam &c. inducere obligationem justitiæ *personalem* restituendi ipsam famam, item & *realem* compensandi alia damna realia inde secuta, habitâ ratione materiæ & culpæ commissæ: ita ut ob crimen alteri falsò impositum, fieri debeat congrua revocatio; ob criminis veri, sed occultè malè propalati, prudens correctio dictorum apud illos, qui *mediatè* etiam, in sequiorem opinionem de alio infamato, adducti sunt. Vide *D. Thomam. 2. 2. q. 62. art. 2.*

76. Quid, si quis crimen verum sibi in judicio objectum negans, indirectè infamet accusatorem vel testes, quippe, qui exinde de falsitate & calumnia notantur? Tenebiturne is restituere famam iis ablatam? Sic cum communi distinguendum est: aut Reus in haud judicio juridicè interrogatus, negat crimen objectum, & ad nihil tenetur accusatori vel testibus, eò quòd Reus haud juridicè interrogatus, non teneatur confiteri crimen suum occultum sibi objectum, objiciens verò aut testificans sibi imputare debeat, si sibi accersat infamiam ex hoc, quòd incautò alteri objecerit crimen, quod sufficienter probare nequit. Confer *Scotum in 4. dist. 15. q. 4. art. 5.* Aut Reus post infamiam vel semiplenam probationem, juridicè interrogatus, crimen negat; & tunc

G g g te

tenetur competenti modo, accusatori vel testibus restituere famam & damna inde secuta. Cùm enim Reus tunc teneatur fateri crimen; utique negando crimen objectum, injustam causam præbet infamiae accusatoris vel testium, ut restitutioni obnoxius fiat. Ita post multos alios, *Molina. tract. 8. disp. 43.* sed vereor, ne opposita sententia humanitùs loquendo, quo ad hoc punctum, probabilior & in praxi sequenda sit. Tum quia communiter ex hujusmodi inficiatione, non sequitur grave damnum vel infamia accusatori vel testibus: Omnes enim supponunt, Reum voluisse se cunctis modis, etiam minus licitis, se defendere, negando verum crimen suum, cùm vix sit unus, nisi forsitan tædio ærymnosæ vitæ affectus, qui aliter, quàm plenè convictus aut torturâ coactus, crimen suum fateatur. Tum præcipuè, quia Reus negando crimen, non est causa *passiva* infamiae accusatoris, sed *negativa* tantum, quatenus eum non adjuvat fatendo & verificando ejus delationem, ad quod ex justitia non videtur esse obstrictus, ut negando non videatur accusatori vel testibus inferre injuriam. Proinde in hoc casu, si quæ accusatori aut testibus oritur infamia; non tam oritur à Reo, quàm ab accusatione non probata: Non enim ideo accusatoris fama læditur, quia Reus præcisè negat, sed, quia Accusator proposuit id, quod plenè non probatur.

77 Quatuor præcipuè à Theologis adferri solent causæ à restitutione famæ vel honoris excusantes.

Prima & latè patens causa est, *cessatio damni ex tua detractioe, calumnia, contumelia &c.* Cessante enim causâ restitutionis faciendæ, cessat etiam effectus & obligatio ipsa: tota autem ratio & causa restitutionis faciendæ pro læsione famæ & honoris, est damnum illatum; Ergo ces-

sante damno, cessare & debet restitutionis obligatio.

Secunda causa certò excusans, est *condonatio* seu remissio læsi, quando videlicet ipse infamatus sponte, *expressè* vel *tacitè* infamatori (citra tamen præjudicium aliorum) hanc remisit obligationem. Nam, sicut quilibet est dominus famæ suæ, ut possit illam ipsemet absque gravi peccato prodigere, juxta dicta superioris n. 74. ita potest validè alteri condonare hanc obligationem, quatenus ejus infamatio non redundat in aliorum præjudicium vel injuriam, puta: Religionis, Familiæ, aut alterius complicitis.

78 Pro *Tertia causa excusante* adferri communiter à Theologis & Casuistis solet, *mutua compensatio*, quasi scilicet mutux diffamationes, compensatione tollantur. *Lugo, Toletus, Soto, Molina, Lessus, Layman, Diana* & alii, qui hanc defendentes opinionem, à simili sic ferè arguunt: Possum non restituere debitum pecuniarium creditori meo, compensando illud cum alio debito, quod is mihi ex contractu, delicto vel aliunde, liquidò præstare tenetur, & obtinere alioquin difficulter possem. Ergo possum non restituere tibi famam, seu non satisfacere tibi pro infamia à me tibi illata, si tu recuses mihi ex eodem capite satisfacere.

In hanc sententiam concedo, si cum grano salis & sub rationabilibus modificationibus capiatur. Nam, cùm Christiana doctrina perhibeat, non esse malum pro malo reddendum, certum est, nemini licere vindictæ ergò, diffamatorem suum vicissim diffamare, adeoque sententiam memoratam tantummodò procedere posse, si utrimque jam factæ sint diffamationes. Hoc enim eventum, si servata fuerit æqualitas, compensationi locus esse videtur. *Dico: si servata fuerit æqualitas.* Si enim enormiùs infamâsti cum,

eum, qui te sive antea, sive postea, minus graviter infamavit; certè non poteris uti compensatione, sed teneberis, quò ad excessum, ei satisfacere, si diversimodè detraxisti, & satisfactio partialis fieri possit. Quòd si nequeas quò ad partem satisfacere, puta: si unum indivisibile gravius crimen proximi divulgasti; non est juri adversum, posse te suspendere tantisper restitutionem. Ex paritate hujus rationis: sicut si accepisti ab altero annulum valentem centum florenos, potes illum retinere, donec alter tibi restituat vas argenteum, valens quinquaginta tantum.

Verius quoque & Christianæ doctrinæ conformius est, non licere saltem directè & præcisè in hac materia uti compensationis remedio. *Ratio à priori* est: quòd longè diversa sit ratio compensationis circa debita pecuniaria, ac famæ restituendæ obligationes. In prioribus enim compensatio ordinatur ad ponendam æqualitatem & recuperandum vel adipiscendum, quod nostrum est, vel nobis debetur: quod secus est in posterioribus obligationibus. Siquidem nedum alium infamando, sed & alterius famam ablatam non restituendo, nec *formaliter* nec *æquivalenter* recuperas famam tibi ablatam, sed ambo peræque manetis infamati apud audientes: proinde hujusmodi detentio seu non restitutio famæ alienæ, minimè tendit ad ponendam æqualitatem, seu ad rem recuperandam per modum compensationis, sed ad læsionem proximi continuandam, quò vindictæ & indignationi tuæ satisfiat. Extra controversiam igitur pono, quòd in hujusmodi compensationis finem, nequaquam permissum sit de novo infamare eum, qui te prius infamavit; quia scilicet per id non recuperas famam tuam, sicut non licet repercutere eum, qui te percussit: utrobique enim non ponitur compensatio, sed vindicta.

Dixi: Id saltem non licere *directè* per modum scilicet compensationis præcisè: siquidem per accidens & per modum *defensionis*, id interdum licere, inficiandum non est. Sic enim intra vel extra judicium infamatus vel infamari graviter, justè apprehendens, inculpate detegit occultum crimen infamatoris sui, non solum, quando id juvat ad enervandam & extenuandam ejus fidem, circa calumnias vel crimina, quibus te injustè infamavit, sed etiam eum in finem, ut compellatur desiderio famæ suæ recuperandæ vel retinendæ, ab alterius diffamatione desistere aut eidem condignè satisfacere. Quocirca, sicut in tuâ defensionem, potes alterum infamare vel famam ablatam non restituere, ad infirmandam ejus fidem; ita poteris ex eadem ratione eum infamare vel famam non restituere, ut resipiscat & cesset ab injuria tibi inferenda vel continuanda. Unde valet hîc argumentum à *simili* deductum ab eo, qui injustum aggressorem in sui ipsius necessariam defensionem percutit, tum ad eum debilitandum, ne possit gravius nocere, tum, ut ipse metu vulneris vel mortis sibi inferendæ, desistat ab injusta invasione.

Quarta porrò causa certò excusans à restitutione famæ, saltem ut differri possit, quamdiu durat, est *impossibilitas* nedum *Physica* (puta: si non existant amplius auditores, coram quibus detractio facta) sed etiam *moralis*, puta: si restitutio fieri nequeat absque notabiliter graviori proprio damno. Tunc enim alter nequit esse rationabiliter invitus, sed postulante charitatis lege, contentus esse debet dilatione restitutionis; quia in pari casu, ita secum humaniter agi vellet. Quamobrèm inter Doctores receptum; neminem teneri famam vel honorem restituere cum evidenti periculo vitæ propriæ, nisi eo solo casu, quo infamans, per calumniam falsum

crimen imponendo, infamatum in simile discrimen coniecisset. Rationem suppeditat & communis regula: *Bona inferioris ordinis non esse restituenda cum dispendio bonorum superioris ordinis*: jam autem vita, est bonum multò superioris & altioris ordinis, quàm fama; & hæc, quàm bona fortunæ. Ergo, sicut bona fortunæ non sunt restituenda cum gravi famæ detrimento; ita fama non erit restituenda cum periculo vitæ propriæ, intellige: si agatur de sola fama alterius; secus, si etiam agatur de vita alterius, per calumniam, injustè infamati: Tunc enim in pari causa, meliorem esse innocentis conditionem, sana suadet ratio.

Cæterum, circa Regulam mox adductam, non obiter observandum, quòd tunc duntaxat procedat; si videlicet jactura bonorum altioris ordinis in æstimatione prudentium, reputetur longè majus detrimentum, quàm jactura bonorum ordinis inferioris alioquin restituendorum. Secus enim regula isthæc fallit, exemplo adulteræ, quæ quidem cum periculo vitæ suæ, non tenetur crimen suum fateri, nisi, quando id necesse foret ad impediendum majus damnum commune imminens ex eo, quòd v. g. in Principatu vel Regno successurus esset filius adulterinus, qui per perditos mores suos, præcipue Hæresin, universum principatum vel regnum subversurus esset.

Ex eodem fonte colligunt Doctores, neminem teneri cum notabiliter graviore damno famæ propriæ, restituere alteri minoris notæ & conditionis, famam injustè ablatam. Sic (inquiunt) persona illustri vel superior, si ex restitutione famæ subdito vel plebejo injustè ablata, deberet subire infamiam cum detrimento authoritatis suæ, non erit cogendus ad restitutionem famæ, sed satisfaciet, aliis beneficiis vel officiis offensum demulcendo,

apud alios ipsum laudando, honorando, recommandando. Atque huc facit infigne dogma morale, quod *Magnus Pater Augustinus* tradit in *Regula nostra cap. 10* intuitu Superiorum, qui justam, in fratrum correctione, metam excessere aut etiam eos contumeliis affecere. *Non enim [inquit] à vobis, scilicet Prælati, exigitur, ut à vobis subditis, veniam postuletis, ne apud eos quos oportet esse subiectos, dum nimium servatur humilitas, regendi frangatur auctoritas.*

78. SCISCITARI hîc posses, num, quando fama vel honor non potest ullo modo restitui ob causam aliquam *ex adductis* excusantem; infamans teneatur ex justitia infamiam alteri illatam pecuniâ compensare? & utrum consequenter infamatus, peculiotenus infamiam sibi compensare possit, si videlicet ipsemet infamans hac viâ satisfacere nolit? Pro sententia affirmante stare videntur *D. Thomas. 2. 2. q. 62. art. 2. Scotus. loc. supra cit. q. 4. art. 1. Cajetanus, Sotus, Valentia & alii*, quos citat & sequitur *Tannerus Disp. 4. De justitia. q. 6. dub. 6. n. 150.* Fundamentum horum Doctorum, in hoc ponitur: quòd, qui restituere non potest quantum debet, restituere equidem debeat, quantum potest, veluti: Si quis non possit restituere mille aureos, quos debet, possit autem reddere centum, vel ducentos, teneatur eatenus saltem se exonerare: Ergo (ajunt) à pari; qui non potest alteri restituere ipsam famam ablatam, tenebitur ipsi arbitrio boni viri, infamiam æstimaturi, in pecunia satisfacere, proindeque eo satisfacere nolente, poterit infamatus sibi ipsi pecuniariâ compensatione consulere.

Verùm; ut hæc sententia quandam æquitatis imaginem præ se ferre videatur, solido tamen non subnititur fundamento, quia justitia *commutativa* suapte indole aliud non exigit, quàm, ut restituatur res.

abr

ablata in se vel in æquivalenti, puta: ut læsus recipiat id, quod ei ablatum, vel in specie, vel in valore: & Axioma illud: qui restituere vel solvere non potest, quantum debet, prestare tenetur, quantum potest, solum procedit, in rebus communi æstimatione functionem inter se recipientibus, seu æquivalentibus: Jam verò, pecunia nullatenus æquivalet famæ ablatæ, quæ inter res venales seu pretio æstimabiles, censi nequit: ergo. Quod facit, quod quantavis pecuniâ receptâ, infamatus nullo modo in hominum opinione recuperet, id quod ablatum, scilicet famam, sed maneat, sicut ante, infamis. Igitur infamans, non valens ipsam restituere famam, non tenetur ex justitia commutativa eandem compensare, nec consequenter infamatus poterit dicto modo, per compensationem sibi satisfacere. Et sanè, si id liceret, quantine quisque suam æstimaret famam, ut pecuniam infamantis consequi vel rapere posset?

Licet autem ex justitia *commutativa* & in foro *poli*, infamans non teneatur in pecunia, infamato satisfacere, non negamus tamen, quòd si infamatus *actionem injuriarum æstimatoriam* instituerit, & civiliter agendo, mediante juramento asseruerit, se calumniam aliãvve injuriam tanti v.g. æstimare; Judex verò infamatori *in pœnam* imposuerit pecuniariam satisfactionem, ex æquitate, infamato applicandam. Juxta §. *pœna autem* & §. *Arox injuria. Instit. De injur. & l. Constitutionibus. §. 1. ff. eod.* Neutiquam [dico] negamus; ex justitia *vindicativa*, tali casu, infamatorem teneri, post hujusmodi sententiam, in pecunia satisfacere infamato. Confer hac de re, quò ad praxin, *Oldendorpium. De actionib. Forensib. Classe 7. Actione 10. per tot.* Mukò minus inficiamur; per accidens, ex justitia etiam *commutativa*, infamatorem teneri infamato, pecuniâ compensa-

re damna temporalia ex infamatione præcisè subsecuta, veluti; si exinde officium, dignitatem, servitium vel lucrum amisit. Non est etiam negandum, quòd infamator ex Charitate & æquitate quadam naturali, teneatur infamato necessitatem patienti, in quandam recompensationem, plus quàm quivis alius, peculiariter assistere, ut ipsum consoletur & alleviet.

79. Regrediendo ad verba, quæ Deus Præceptum hoc octavum expressit; sciendum, quòd ex doctrina Salvatoris nostri *Luc. 10. Proximus* sit omnis ille, qui eget operâ nostrâ, sive ille propinquus sit sive alienus, sive civis, sive advena, sive amicus, sive inimicus. Nefas enim est existimare, contra hostes licere falsum aliquid dicere pro testimonio, quos jussu Dei ac Domini nostri, diligere oporteat: Quin etiam, quia sibi ipsi quisque maximè proximus censetur; nemini fas est, falsum in se testimonium dicere, prout supra ex *D. P. Augustino* ostensum. Porro

80. Præceptum, hoc præsertim testium officium & obligationem respiciens, non solum prohibet falsum ipsorum testimonium; sed & verum dari imperat. Est enim in humanis rebus maximus imò necessarius usus veri testimonii, cum sint res innumerabiles, quarum notitia carere deberemus, nisi ex testium fide, illas cognosceremus. Quare, nihil præquè necessarium est, quàm testimoniorum veritas in iis rebus, quas nec ipsi scimus, neque nobis licet ignorare. Quamquàm autem interdum extra judicium, verum tacere permissum sit; in judicio tamen, ubi testis legitime interrogatur à judice, veritas omnino patefacienda est. Cavendum tamen testibus, ne suæ memoriæ nimium confisi, quòd exploratum non habent, id pro certo asserent.

Huc spectat Advocatorum & causarum Procuratorum, officium; quo debite fungentur, »

gentur, si operâ & Patrocínio suo, in tempore non desint, & clientibus suis gnaviter inserviant: injustas causas non suscipiant defendendas, neque calumniâ lites protrahant, vel alant avaritiâ: salaria verò aut mercedes laborum suorum jure & æquo metiantur. Petitores quoque & accusatores cordi habeant, ne cuiquam amore, odio, vel cupiditate adducti, pericu-

lum iniquis criminationibus creent. Præcepti hujus yls etiam eò protenditur, ut in congressibus & colloquiis, verè semper, atque ex animo loquamur, nihil proferendo, quod alterius existimationi possit officere, cum simul membra ejusdem corporis in Christo. Confer *Catechismum Romanum part. 3. cap. 9. §. 12. & seqq.*

C A P U T XIII.

I N Q U O

Posteriora duo Decalogi Præcepta ponderantur

- 9, Non concupisces domum proximi tui: nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt. *Exod. 20.*

S U M M A R I U M.

1. *Uxta D. P. Augustinum, Nonum Decalogi Præceptum, aliud est à Decimo.*
2. *In quo convenient, & respectivè discrepent, hæc duo Præcepta?*
3. *Duo hæc posteriora Præcepta,*

- Sextum & Septimum dilucidant.*
4. *Quid ratione, Divina Præcepta differant à legibus humanis?*
5. *Non omnis concupiscentia, à Deo vetita.*
6. *Scopus horum postremorum Præceptorum.*

7. Quid explicitè probibeatur nono Præcepto?
8. *Affectus venerens, alius efficax, alius inefficax.*
9. *Delectatio morosa, quæ, & unde dicatur?*
10. *Cur speciatim Hebræis, nonum Decalogi Præceptum sit datum?*
11. *Incommoda noxiæ cupiditatis recensentur.*
12. *Domûs & Agri vocabulo, quid indigitetur in decimo Præcepto.*
13. *Quid nomine Bovis & Asini, ibidem importetur?*
14. *Quid insinuetur vocabulis: Servi & Ancillæ?*
15. *Cur Proximi fiat mentio in hoc Præcepto?*
16. *Hoc Præcepto generatim probibetur omnis injusta voluntas occupandi alienum.*
17. *Ex justo titulo, inculpatè concupiscitur res aliena.*
18. *Quinam præterea peccent contra Decimum Præceptum.*

1. Onum Decalogi Præceptum communiter sic effertur: *Non concupisces uxorem proximi tui. Decimum verò sic: Non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum & universa, quæ illius sunt.*

Licet autem in allegato textu *Exod. 20.* Utrumque hoc præceptum, per modum unius, proponatur; attamen *Divus P. Augustinus*, cui cum tota Ecclesia, adhæret Doctorum Catholicorum universitas, *quest. 72. in Exodum.* Demonstrat, aliud esse nonum aliud decimum præceptum, id quod quoque luculenter insinuat Concilium *Tridentinum sess. 14. cap. 5.* ubi, nonum & decimum, duo vocat *ultima Decalogi Præcepta.*

2. Hæc duo præcepta ideo conjunximus, quia non est dissimile eorum argumentum, quatenus utrumque de concupiscentia illicita agit; differentiam tamen inter utrumque, *D. P. Augustinus* hanc adfert *loc. cit.* quod una concupiscentia so-

lùm spectet, quid utile, quidve fructuosum sit? Altera verò tendat ad libidines & voluptatis carnis vetitas. Nam, qui fundum aut domum alterius concupiscit, is lucrum potius & quod utile est, consectatur, quam voluptatem; qui verò alienam appetit uxorem; non utilitatis, sed voluptatis cupiditate ardet.

3. Eorundem horum præceptorum hæc fuit necessitas, ut sexti septimique mandati sententia magis dilucidaretur. Etsi enim lumine naturæ non obfuscato, facile intelligi potuerit, vetitò adulterio, alienæ uxoris potiundæ cupiditatem prohiberi; plerique tamen Judæorum, peccatis obcæcati, adduci non poterant, ut crederent, id à Deo prohibitum esse; quin & cognitâ lege à Deo latâ, multi, qui se legis profitebantur interpretes, in eo errore versati sunt, prout liquet ex Sermone Domini apud *Matthæum, cap. 5. Audistis, quia dictum est antiquis: non machaberis. Ego autem dico vobis &c.*

4. Quæ his duobus præceptis divinitus præscribuntur, non solum cupiditates free-

nant

nant & reprimunt; verum singulariter ostendunt, legem Dei ejus esse naturæ, ut non externis solum munerum functionibus contenta sit; sed etiam intimo animi sensu, sit observanda. Ex quo eruitur discrimen inter humanas, divinæque leges, quod *illæ* factis externis expleantur; hæc verò; quoniam Deus eor intuetur; ipsius animi candorem postulent. Est igitur divina lex quasi speculum quoddam lucidissimum, in quo corruptæ naturæ nostræ vitia intuemur. Quò facit illud *Apostoli. ad Rom. cap. 7. Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces.* Cum enim concupiscentia, id est peccati fomes, qui ex peccato originali ortum traxit, perpetuò nobis infixus hæreat; ex hoc recognoscimus, nos in peccato nasci, ut ad Deum confugere necessum habeamus, qui solus potest nos à peccati sordibus eluere, & spiritum rectum in visceribus nostris renovare.

§ Sciendum autem est, non omnem concupiscentiam [quæ generatim est commotio quædam ac vis animi, quâ impulsæ homines, res jucundas, quas non habent, appetunt] esse peccaminosam. Quemadmodum enim reliqui animi nostri motus non perpetuò mali sunt; ita concupiscendi vis, non semper vitii est accensenda. Sic cibum potumve moderatè appetere, extra vitium est. hujusmodi enim concupiscendi vis, Deo Authore, à natura nobis indita est. Quancumquàm primorum parentum nostrorum peccatò factum sit, ut illa naturæ fines transiliens, usque adeò depravata sit, ut ad ea desideranda sæpe excitetur, quæ spiritui ac rationi adversantur. Naturalis itaque concupiscentia, si moderata sit finisque suos non egrediatur; hoc Præcepto non vetatur, multò minus spiritualis illa relictæ mentis cupiditas, quâ ad eorum desiderium incitatur, quæ carni repug-

nant. Ad hanc enim Sacræ litteræ nos exhortantur. *Sap. 6. Concupiscite sermones meos. & Eccles. 24. Tranfite ad me omnes, qui concupiscitis me.* Proinde hoc divino interdicto, non ipsa concupiscendi vis; quâ tum ad bonum, tum ad malum, uti possumus; sed usus pravæ cupiditatis, quæ carnis concupiscentia & peccati fomes vocatur, at, si animi consensum adjunctum habet, semper inter vitia numerari debet, omnino prohibetur. Ea igitur tantum concupiscendi libido vitia est, quam *Apostolus Ad Galat. 5. carnis concupiscentiam* vocat, quæque nullum rationis modum habet, neque finibus à Deo constitutis continetur. Hæc inquam concupiscentia damnabilis est, vel quia per se malum appetit, veluti: Adulteria, ebrietates, homicidia, & alia ejusmodi flagitia, de quibus loquitur *Apostolus 1. Ad Corinth. 10. Non sumus [inquit] concupiscentes malorum, quemadmodum & illi concupierunt.* Vel: quia fertur in id, quod occasionaliter, extrinsecè, seu ex accidenti, malum est; quo in genere, sunt ea, quæ ne possideamus, Deus vel Ecclesia prohibet. Nec enim ea appetere licet, quæ possidere vitium. Sic *Deuter. 7.* olim in veteri lege, Deus vetuit nedum possidere, sed vel appetere aurum & argentum, ex quibus Gentilium idola conflata erant. Præterea, cupiditas vitiosa enuntiatur, quâ appetuntur ea, quæ aliena sunt, veluti: domus, servus, ancilla, ager, uxor, bos, asinus, & his similia.

6 Horum igitur duorum postremorum præceptorum scopus est; ut nostras cupiditates à rebus alienis cohibeamus; alienarum enim rerum sitis inexplebilis est. Siquidem, ut habetur *Eccles. 5. Avarus non implebitur pecuniâ.*

7 Adducto textui: *Exod. 20.* in vim *Noni* præcepti, interpolatè immiscetur

Nec desiderabis uxorem ejus. Sicut autem sexto præcepto: *Non Mœchaberis.* nedum Mœchia, sed & omnis actus Luxuriæ, prohibetur; ita hoc nono præcepto, non solum uxoris alienæ, aut mariti alieni, sed & omnis affectus venereus, circa objectum illicitum, inhibetur.

8 Est autem affectus venereus vel efficax, vel inefficax, qui dicitur *delectatio morosa*. Primus, qui dicit ordinem ad ipsam executionem, respicit objectum secundum omnes condiciones & circumstantias, quas habet à parte rei, estque loquendum de illo, sicut de actu externo, à quo suam sumit specificationem, ita, ut, si desideres concubitus cum soluta; actus tuus habeat malitiam *fornicationis*; si cum maritata: *Adulterii*; si cum Deo sacrata; *Sacrilegii*, & sic de aliis. si autem affectus tuus efficax terminetur ad species luxuriæ imperfectas, veluti: ad pollutionem, tactum, aspectum impudicum, &c. eorum quoque malitiam imbibat. *Alter actus* omnino intra animam manet, neque transit ad volendum illum exequi exterius, adeoque dicitur *delectatio Morosa*, à mora rationis, eò quòd homo advertens aut advertere debens ad actus malitiam; delectationem admittat, illique consentiat.

9 DIXI: à mora rationis, non à mora temporis, cum possit quis habere delectationem per tempus notabile, quæ tamen non sit *morosa*, puta: si nullatenus ad ejus malitiam advertat, & econtra possit esse *morosa*, licet per unum alterumve instans duret, si nempe cum advertentia rationis, consensus accedat. Ubi, ut vides, *delectatio morosa*, nihil aliud est, quam *complacentia voluntaria de actu venereo representato*.

10 In veteri jam antiquata lege, ubi *libellus repudii*, propter duritiam cordis, *Judeis* permissus erat, facile eveniebat, *A Hochkirchen, Ethica Christi. Pars I.*

ut, quæ ab uno repudiata erat uxor, ab altero acciperetur; & ideò, ne aut mariti ad uxores relinquendas sollicitarentur, aut uxores se ita maritis insupportabiles redderent, ut repudiari sperantes, novum conthoralem consequi optarent; ideò Deus speciatim vetuit illum affectum libidinis, quo adulter alterius uxorem appetit, vel in suam (si repudiata fuerit) accipere gestit. Hoc in nova lege, gravius peccatum est, cum mulierem etiam à viro suo repudiatam, in uxorem accipere non liceat; nisi marito mortuo.

11 Ad hunc cupiditatis ardorem restringendum, juveni considerasse incommoda exinde sequi nata. Primum sane incommodum est: quòd dum ejusmodi cupiditati paremus, in anima nostra regnet peccati tyrannis. Ut meritò moneat nos *Apostolus. ad Rom. 6. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus.* Nam quemadmodum, si cupiditatibus resistimus, peccati vires concidunt; ita, si eis obtemperamus, Dominum à Regno suo expellimus, & in ejus locum, Sathanam introducimus. Alterum incommodum est, quòd ab hujusmodi fomite concupiscentiæ, veluti scaturigine quadam, plurima peccata manent, ut cum *Divo Jacobo. cap. 1. Docet S. Joannes. in Epistola sua 1ma. cap. 2. inquit: Omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Tertium incommodum in eo consistit; quòd effrenatis cupiditatibus, animi iudicium obscuretur. Homines enim cupiditatum tenebris obfuscati, honesta & præclara arbitrantur omnia, quæ ipsi perversè concupiscunt.

12 SCISCITARI posses, quid domus vel agri vocabulo significetur in decimo Præcepto? *Resp.* Nomine domus vel agri, universam hæreditatem vel facultatem

H h h

tem

426 *Liber I. Caput XIII. De duobus postremis Decal. Præcept.*

tem bonorum significari, prout ex divi-
norum scriptorum loquendi usu dignos-
citur. Igitur hac divinâ lege vetitum
nobis est, ne divitias avidius appetentes,
alienis opibus, potentîæ, nobilitati invi-
deamus; & écontra præcipitur, ut statu
nostro, qualisqualis ille sit, sive humilis
sive excelsus; contenti vivamus. juxta
illud *Apostoli 1. Ad Timoth. 6. Habentes
alimenta & quibus tegamur, his contenti
simus: nam, qui volunt divites fieri, in-
cidunt in tentationem & in laqueum diabo-
li, & desideria multa inutilia & nociva,
quæ mergunt homines in interitum & per-
ditionem: radix enim omnium malorum est
cupiditas.*

13 Quid (inquis) *Bovis & Afini* vo-
cabulis indigitatur? **RESP.** Insinuari; non
solum non licere concupiscere aliena
magni momenti, cujusmodi sunt: domus,
ager, nobilitas &c. sed nec licitum esse,
appetere parva, qualiacunque illa sint.

14 *Ly* autem: *Non servum, non ancil-
lam* capiendum est, tam de servis aut
ancillis bello captis & propriè dictis, quàm
de reliquo servientium genere. Liberos,
enim homines, qui vel mercede conducti,
vel amore observantiæque inducti, suâ
sponte aliis serviunt, nullatenus neque
verbis, neque spe, neque pollicitationi-
bus aut præmiis corrumpere aut sollici-
tare quis debet, ut eos deserant, quibus
ipsi voluntariè se addixerunt.

15 Porro *proximi* etiam fit mentio in
hoc præcepto, ut hominum vitium indi-
gitetur, qui vicinos agros aut proximas
domos, aliâque hujusmodi rem alienam

non longè distantem appetere solent. *Vici-
nitas* enim, quæ amicitiam fovere de-
beret, ab amore in odium, cupiditatis
vitio, traducitur.

16 Generatim igitur hoc decimo præ-
cepto prohibetur omnis injusta voluntas
alienum usurpandi, vel cum alterius dam-
no consequendi. Siquidem hoc præcepto
prohibetur desiderare, quod *septimo* prohi-
bitum facere: *Septimo* autem prohibe-
tur facere furtum aut aliter nocere pro-
ximo in bonis fortunæ. Ergo.

17 *Dixi: injusta voluntas.* Si quis enim
desideraret, alienum fieri *suum*, ex justo
titulo, puta: per donationem, emptio-
nem &c. non peccaret, planè, sicut nec
peccat is, qui considerans alterius divi-
tias, æquè ditescere cupit; cum tunc ob-
jectum istius desiderii, non sit res aliena.

18 Cæterùm prohibetur & hoc præ-
cepto, desiderium calamitatum aut miseri-
arum proximi, sub specie lucri proprii.
Unde docente *Catechismo Romano. part.*
3. cap. 10. §. 21. peccant graviter merca-
tores, qui, ut sua cariùs distrahant; pe-
nuriam annonæque raritatem expetunt.
Peccant & milites; qui bellum deside-
rant, ut ipsis prædari liceat. Peccant quo-
que medici, qui morbos desiderant, ut ex
iporum curatione locupletentur. Idem
est de Pastoribus, qui optant plures mo-
ri, ut ex *juribus stola*, lucrum reportent.
His accensendi sunt Jurisconsulti, Judi-
ces; Advocati, Procuratores, Actuarii,
seu Scribæ, qui causarum litiumve mul-
titudinem aut longitudinem concupiscunt.
Confer *Catechismum Roman. loc. cit.*

CAPUT XIV.

DE

Triplici Hominis Officio,

VIDELICET:

Erga Deum, Seipsum & Proximum.

SUMMARIUM.

- 1 *Riplex hominis officium Summatim indigitavit Apostolus.*
- 2 *In quo consistat finis hominis considerati in statu merè naturali?*
- 3 *Quoddam sit officium hominis erga Deum? de quo præcipuè infra, à n. 55.*
4. *Religio naturalis quædam suggerit principia moralia.*
- 5 *Naturalis verò Religio suggeritur ex dependentia hominis à Deo, atque ex cognitione quarundam Divinarum perfectionum.*
- 6 *Generalior de Deo notitia, præsupponitur quidem juri naturali; sed non ipsi naturali jurisprudentiæ.*
7. *Specifica de Deo ejusque Attributis cognitio cadit sub jus naturæ.*
- 8 *Circa generaliora de Deo dictata, jus naturæ versatur negativè; circa specificas verò notiones, affirmativè.*
- 9 *Religio naturalis importat etiam officia hominis practica.*
- 10 *Quæ pullulant ex amore Dei.*
- 11 *Thomasius ejusque asseclæ & Commentatores, perperam contendunt; cultum Dei externum non esse jure naturali præceptum.*
- 12 *Error iste refellitur.*
- 13 *Professores Protestantici rejiciunt divisionem potestatis in Sacram & profanam.*
- 14 *Gerrones isti erronea sua principia*

Hbb 2

pia

- pia hauserunt ex Puffendorffio, & hic ex Martino Luthero.*
- 15 *Quid, cujus formæ & potestatis, sit Ecclesia Christi, juxta commenta Puffendorffiana?*
- 16 *Latè referuntur & refutantur Hæreticorum in hoc puncto deliria.*
- 17 *Autonomica Religionis libertas, est omni juri contraria.*
- 18 *Ostenditur falsum esse, quod Regia & Sacerdotalis potestas, in lege gratiæ conjungi debeant.*
- 19 *Solidè & canonicè respondetur ad Novatorum objectiones.*
- 20 *Quod supra naturam est, non potest à jure naturali profluere.*
- 21 *Exponitur sanus sensus, quo in una Republica, duplex statuenda potestas suprema.*
- 22 *Puffendorffius & alii ejus sæcis Declamatores, Luthericè contendunt: in Veteri lege, Regibus competiisse jus circa sacra.*
- 23 *Diluuntur Objectiones depromptæ ex sacra scriptura, in reprobum sensum, contorta.*
- 24 *Quâ ratione bonus Rex sacra curare debeat?*
- 25 *Quatenus Josaphat & Salomon sacris se immiscuerint?*
- 26 *Reges Veteris Testamenti, equiparari possunt Regibus novæ legis, sed non est idem de Sacerdotibus.*
- 27 *Quamquàm vidè extraordinariè Deus in Veteri lege interdum Sceptro Regio conjunxerit Sacerdotalem dignitatem, ordinariè*
- tamen seculare Imperium, à spiritali fuit sejunctum.*
- 28 *Ecclesia Christi elevata est in specialem rempublicam sacram, à Civili prorsus distinctam.*
- 29 *Quid ex adverso blaterent Protestantici scioli?*
- 30 *Et quid ex ipsorum argutiis, Catholicè concludendum sit?*
- 31 *Puffendorffii nugamenta recensentur & exploduntur.*
- 32 *Quorsum paralogismi ejus colliment?*
- 33 *Iisdem opponitur Ecclesiæ Catholicæ dogma, quod & probatur.*
- 34 *Spiritualis potestas jurisdictionis externæ, à Civili Imperio prorsus discreta est.*
- 35 *Diluitur principalis Puffendorffii objectio, & evincitur: quod Ecclesiæ Christianæ Regimen spirituale, sit Monarchicum.*
- 36 *Cur supremum Ecclesiæ Christianæ caput visibile debeat esse unum & infallibile in materia morum & fidei?*
- 37 *Posito Monarchico Ecclesiæ Regimine, non dantur in eadem Republica duo summa imperia sibi opposita, prout perperam jactitant Puffendorffiani discipuli.*
- 38 *Falsissimum est, quod per separationem Ecclesiasticæ potestatis ab Imperio civili, turbetur pax & tranquillitas publica. Quod autem è contra Protestantica Religio sanguinolentas seditiones excitaverit, exemplis demonstratur.*
- 39 *Quid de Puffendorffii libello: De habitu*

- habitu Religionis Christianæ ad vitam civilem sentiendum?
- 40 Quænam officia sibi ipsi debeat homo, & unde illa profuant?
- 41 Quatenus homo justitiam erga semet exercere intelligatur?
- 42 Verum & fundamentale principium officiorum hominis erga se est rationabilis amor sui ipsius.
- 43 Circa quæ objecta, hominis officia erga se, versari debeant?
- 44 Puffendorffii Thesis in hac materia falsitatis arguitur.
- 45 Absona quoque est Thomassii opinio.
- 46 Qualiter jure naturæ, præprijis teneatur homo animum excolere?
- 47 Qualiter corporis curam habere debeat?
- 48 Cur edere, bibere usque ad satietatem, vel solius voluptatis causâ, sit leve saltem piaculum?
- 49 Jure naturæ, ingluvies, ebrietas; item: Antrophagia graviter prohibita.
- 50 Ratio damnationis quarundam in hac materia propositionum.
- 51 Thomassii error detegitur.
- 52 Et cum Velthufio, Epicuri sectator probatur.
- 53 Dogmata Christiana: de Indulgentiis, de Exomologesi, de Purgatorio &c. non adversantur juri naturali, prout Hæreticè calumniatur Puffendorffius.
- 54 De Officiis, quæ homo, proximo exhibere debet, remissivè.
- 55 Celebris & baud prætereunda proponitur quæstio: Num scilicet homo teneatur cunctas actiones suas deliberatas referre in Deum?
- 56 Ante resolutionem, quædam prænotanda.
- 57 Concluditur & refutatis adversariorum ratiunculis, probatur: deliberatas hominis actiones in Deum referri debere.
- 58 Quatenus peccet homo, non referens actiones suas in Deum?
- 59 Sensus propositionis damnatæ exponitur.
- 60 Opus ex objecto & aliis circumstantiis bonum, defectu relationis in Deum, non vitatur in se, sed vitium redundat in operantem.

I Riplex hoc officium, sive trianam obligationem naturalem, his verbis expressit *Apostolus*: *Sobriè, justè & piè vivamus in hoc sæculo. Sobriè scilicet & temperatè quò ad nos, justè, quò ad proximum, & piè quò ad Deum, utpote principium & finem actionum nostrarum. Ipsa ergo obligatio actiones dirigendi ad felicitatem naturæ*

rationali propriam, est hominis officium, quod, ut ritè expleatur; oportet, ut actiones, *ex debito*, conformentur legibus, ita, ut officia fundentur in legibus, & ex his fluant, non verò econtra, leges seu jura, nascantur ex officiis.

2. Quia autem hominis, in statu naturali considerati, finis est felicitas non qualiscunque, sed naturæ rationali propria, quæ sci-

scilicet primariò & formaliter sita sit in conjunctione cum Deo Creatore, per cognitionem & amorem statui huic proportionatum; *secundariò* autem & *integraliter* posita sit in animi tranquillitate ac pace cum proximo: planum est, officium hominis, in statu naturali, postulare; ut is actiones suas eò dirigat & quidem ex legis præscripto; ita, ut officii normam præscribat lex, quæ est vel *Divina* vel *humana*: item vel *Divina naturalis* vel *positiva*.

3. De officio hominis erga Deum, tanquam præcipuo, primùm acturi, *sciendum* est; quòd illud nihil aliud sit, quàm obligatio exercendi actiones conformiter legi naturæ præcipienti Religionem erga Deum, quatenus naturalis ratio eam assequi potest, quam certè potest assequi, generatim statuendo hæc principia: quòd de Deo, piè & rectè, semper sentiendum; & quòd actiones nostræ, ad ejus voluntatem, perpetuò sint componendæ.

4. Naturalis itaque Religio, suggerit tum Theorica, tum practica dictata, de notitia Dei ejusque cultu: scilicet de Deo rectè sentiendum, eumque debitè colendum esse. Qua de re actum supra *cap. 5.* ubi primum Decalogi Præceptum discussimus. Atque hæc naturalis.

5. Religio hominis erga Deum, suggeritur tum ex essentiali dependentia illius ab ipso tanquam Creatore, conservatore & gubernatore; ex quorum cognitione, nasci debet amor hominis erga Deum, & is amor naturaliter debitus, germinare rursus debet cætera Religionis officia. Tum ex cæteris Dei perfectionibus humanâ ratione attingibilibus, puta: *Misericordia, Justitia, Providentia* &c. Quæ Dei attributa non minus suadent, ipsum esse amore dignissimum & super omnia creata & creabilia colendissimum.

6. Cæterum generalior de Deo notitia, homini naturaliter insita atque ex primis

principiis immediate pullulans, juri quidem naturali est præsupposita, aut non ipsimet Jurisprudentiæ naturali. Argumento à simili. Sicut enim principia Syllogistica: *Dici de omni, dici de nullo. Quæcumque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se* &c. sunt quidem præsupposita ad *Syllogismum*, non tamen ad *Dialecticam*; Ita generalior de Deo notitia, v. g. *quòd Deus sit ens primum, ens supremum; conditor & gubernator mundi, legislator, justus, omniscius* &c. juri quidem naturali, dictanti faciendæ esse rationi consentanea, & vitanda opposita, præsupponuntur; non tamen ipsimet disciplinæ Jurisprudentiæ naturalis.

7. DIXI: *Generalior de Deo notitia*. Specifica enim de Deo ejusque attributis, scientia, studio acquirenda, cadit sub jus naturæ, præcipiens, ut non negligamus illa nôsse, quæ nos ad cultum & amorem Dei stimulare nata sunt. Et quanquam notitia hæc de Deo ejusque perfectionibus, quatenus spectat ad dirigendas actiones nostras, ex motivo devotionis, *ut pius in Deum*, sit Theologiæ naturali propria, est tamen propria Jurisprudentiæ naturali, quatenus respicit actiones Religionis *ex motivo justitiæ*, sive ut naturaliter debitas, in Deum dirigendas.

8. Jus Naturæ aliter versatur circa generaliora de Deo dictata, puta: quòd sit *ens supremum, independens, omnium conditor* &c. aliter circa specificam de Deo notitiam ratiocinio acquirendam. Circa primam enim dictata [prout liquet ex iis, quæ in expositione primi Decalogi Præcepti adduximus supra *cap. 5.*] Jus naturæ versatur *Negative* prohibendo *Atheismum*, vel *Polytheismum*. Circa pleniorẽ verò de Deo notitiam versatur *affirmative* seu *positive*, præcipiendo, ut adnitamur ex mediis obviis veram & necessariam de Deo ejusque perfectionibus scientiam acquirere.

tere. Dico: *ex mediis obviis*, cujusmodi sunt 1. Parentum instructio, aliorum testimonia, sensus communis. 2. Ratiocinatio ex creaturarum consideratione, rerum vicissitudine, experientia propria, aut motibus animi nostri deducta.

Porro, cur jus naturæ circa exactiorem de Deo notitiam facili studio acquirendam, versetur *Affirmativè*; Ratio est, quia jus naturæ postulat à nobis amorem, Deo, ut Authori, conservatori, & benefactori nostro naturaliter debitum; quomodo autem Deum debirè amabimus, si culpabiliter ejus perfectiones ignoremus.

9. Pars altera Religionis naturalis, importat officia hominis *practica* erga Deum; id est, cultum Dei rectum, sive cogniti Numinis venerationem, certis naturæ legibus, definitam; qui quidem cultus, alius est *internus*, mentis solum actibus conceptus, alius *externus*, exterioribus quoque signis manifestatus.

10. Uterque hic cultus, in quo consistunt officia hominis erga Deum *practica*, nascitur ex amore. Siquidem ex primis atque generalioribus principiis lumine naturæ notis de Deo, ut *Creatore*, hoc est omnis boni nostri authore & largitore, primo resultat amor ei naturaliter debitus, ex amore verò cætera profluunt Divini cultûs officia, inter quæ illud est primum atque generale, quod homo teneatur per suos actus, tendere ad finem sibi à Creatore præfixum, puta: ad felicitatem naturæ rationali propriam, quæ est conjunctio animæ cum Deo cognito & super omnia dilecto.

11. *Thomasius* in *sua Jurisprud. Divina lib. 2. cap. 1.* contendit; quod etsi justissimum sit, Deum coli ab homine cultu externo; ratio tamen sibi relicta nihil deprehendat respectu Dei, unde inferri debeat, Deum coli velle ritu externo; tum quia Deus non indiget hujusmodi cultu;

tum quia (inquit) licet signa externa laudationis, invocationis, gratiarum actionis &c. inter homines, aliorum actus internos, non penetrantes, sint necessaria, ratio tamen ista locum non habet in Deo omniscio & cordium scrutatore.

Thomasii errorem secutus est ejus commentator *Engelbrechtus Dunze*, qui *Disp. 4. ad finem Jurisprudentiæ Thomasiæ*, publicè hanc sustinuit THESIS: *Homo ex ratione sibi relicta, non potest demonstrare, Deum cultu externo esse prosequendum.* Eundem crassissimum errorem *Dietericus Kemmerisbius*, *Thomasii* sectator discipulis suis proposuit in *Elementis J. N. & G. cap. 4. ad §. 7.* ubi dicit: *Respectu Dei, ratio nullam cultus externi necessitatem videt, quia Deus est scrutator cordium, cui non opus est, interna animi sensa, per signa externa manifestari.*

12. *Contra* est imò. Quia licet Deus respectu sui non egeat nostro cultu interno vel externo *absolutè*; suppositâ tamen hominis creatione, non potest non exigere utrumque hunc sui cultum, eò quod hominem non produxerit *propter hominem*, aut alium finem extraneum, sed *propter se* & sui glorificationem. *2dò.* Quia ideo Deus vult actibus internis coli, quia creavit animam; sed non minus produxit corpus humanum: ergo, si amor Creatori debitus, postulat cultum hominis internum, postulat & externum.

Igitur sana ratio dicat hominem ex corpore & anima compositum, debere Conditorem, Conservatorem & Benefactorem suum colere officiis nedum *in sed & externis*, illum laudando, invocando; gratias ipsi agendo; subjectionem suam contestando, &c.

Hoc damus, quod cultus Dei externus *specialis*, seu, ut certis ritibus specificè definitus, sit juris Divini vel humani *positivi*, cum cognitus & introductus sit per
Dei

Dei revelationem vel hominum institutionem. Quocirca ritus Deum colendi per Sacrificia, etsi rationi non repugnet; sed ab omnibus pene Gentibus adoptatus & usu receptus sit; haud tamen præscriptus est à jure naturali, sed Juri Divino positivo, natales suos debet.

Sicut autem jus naturale, affirmativè præcipit, ut ex consideratione creaturarum, ascendamus ad necessariam cognitionem & dilectionem Creatoris; ita negativè mandat, seu prohibet, quidquid notitiæ Dei, cultuique ei naturaliter debito adversatur. Proinde generatim prohibet errorem & ignorantiam de Deo & ejus perfectionibus culpabilem & vincibilem, Prohibet quoque omnem irreverentiam, ac impietatem erga ipsum: atque speciatim vetat *Atheismum, Polytheismum, omnem Idolomaniam, omnem divinationem, vanam observantiam, irreligiositatem, blasphemias, perjuriam &c.* Quia hæc omnia diametraliter opponuntur amoris, Deo naturaliter debito, & ad pacem cum ipso habendam, simpliciter requisito.

13. *Protestantici* Professores, qui se Jurisprudentiam naturalem, à *Romano-Catholicorum* tenebris vindicasse, eique novum lumen attulisse passim blaterant; revera autem Auditoribus suis pestifera axiomata, loco sanioris doctrinæ imprimere conantur; à Religione *Naturali*, ritè dicunt argumentum duci ad Religionem *Christianam*, ac rejectâ divisione potestatis in sacram & profanam (quam Catholici ex jure Divino derivant) Hierarchiam Ecclesiasticam, velut figmentum *Papisticum*, subvertere remisvelisque contendunt. *Puffendorffius* in libello *Bremæ* anno 1713. edito, sub titulo: *De habitu Religionis Christianæ ad Vitam Civilem. Cardio dogmatum* (inquit) *è quibus Christianorum populorum intrinseca tranquillitas & unio, magnam partem dependet, in eo vertitur;*

*utrum Salvatori nostro, dum viam ad salutem mortalibus pandit, pariter introducere placuerit potestatem quampiam sacram, quæ idonea & sufficiens sit constituendo certo statui à vulgaribus civitatibus separato? Si enim [prosequitur Auctor ille, Lutheri Sectator] Numinis jussu, ejusmodi Regnum Sacrorum fuit constituendum, quale ab is, qui Episcopi Romani Sectam sequuntur, obtenditur, in quo huic soli Divinitus commissa sunt imperandi arbitria; reliquis omnibus obsequi, gloria est relicta, nec super est, quam ut duro quantumvis jugo, quod majores nostri excusserant, cervices iterum submittamus, ac superbis pedibus osculandis venerabundi advolvamur. Ita Puffendorffius, quem velut primipilum, sicuti sunt: *Tbomasius, Henniges, Gundlingius* & novissimè *Christophorus Matheus Pfaffius, Theosophus Tubingensis*, qui ex aureo, ut ait *Puffendorffii* libello: *de habitu Religionis Christianæ ad Vitam Civilem*, juris Ecclesiastici formam deducere allaboravit.*

14. Verùm, cùm Gerrones isti, speciosa verba sua à *Puffendorffio* ferè mutuatim sint, & ipsius plumis, cornicularum *Esopicarum* ad instar, superbiant; deplumbabimus ipsum *Puffendorffium*, & in ipso, reliquos ejus alumnos in scenam, veritate *denudatos*, producemus. Quòd autem ordine procedamus, sciendum est; quòd *Martinus Lutherus* Germaniæ pestis, prima suppetitaverit *Puffendorffio* ejusque fæcis Sectatoribus elementa, ex quibus erroneam suam conflagrè *Academiam*. En! infauftus ille *Martinus*. in libro *De Captivitate Babylonica* (Tom. 2. edit. latin. *Wittemb. Anno 1562.*) postquam imò. statuerat *solam fidem* esse necessariam & sufficere ad salutem; quasi nulla peccata præter illud *incredulitatis*, damnare possint hominem; add. Sustulit in Ecclesia potestatem legislativam *ibid. fol. 77.* impiè statuens: *Christianis nihil, ullo jure,*

posse imponi legum, sive ab hominibus, sive ab Angelis, nisi in quantum volunt: ed quodd (inquit) homines liberi sint ab omnibus. Cui infanissimo principio superinstruxit hanc falsissimam conclusionem; quod Neque Papa, neque Episcopus, neque ullus hominum, habeat jus unius syllabæ constituendæ super Christianum hominem, nisi id fiat ejusdem consensu, & aliter factum, spiritu tyrannico factum esse. Consequenter ibid. Papatum vocavit Babylonem, & Papam dixit AntiChristum, qui toties peccet in libertatem Ecclesiæ, quoties aliquid præcipere attentet. Idem Hæresiarcha, 3tid. Aequalitatem inter omnes Christianos introducere conatus est, effutiendo: Tomo 1. Jen. Germanicæ edit. de anno 1560. fol. 290. Das alles, was aus der Tauff gekrochen, sich rühmen könne, Priester und Bischoff zu seyn. i. e. Quod omne quod ex Baptismo prorepsit, gloriari possit characterē Sacerdotali ac Episcopali. Unde & audacter cit. lib. De captiv. Babylon. fol. 86. & alibi sæpius contendit: Omnes esse æqualiter Sacerdotes; hoc est: eandem in Verbo & Sacramento quocunq; habere potestatem, solâque opus esse Communitatis, seu Majoris vocatione. 4tid. Pari Diabolicâ temeritate abolevit Sacramentum Ordinis, jactitando; quod hoc Sacramentum Ecclesia Christi ignoret, inventumque sit a Papa. Vide quæ blasphemando scriptavit. Tom 6. Jen. Germ. edit. de anno 1651. fol. 101. Von der Winkelmess. ibi Er seye beruffen oder unberuffen, geweyht oder ungeweyht, der Teuffel oder sein Mutter. Unde dict. lib. De Captiv. Babylon. fol. 86. Sacram Ordinationem nihil aliud esse dixit, quàm ritum quendam, quo quis vocetur in Ministerium Ecclesiasticum. Neque [inquit] video, qua ratione, rursus nequeat Laicus fieri, semel Sacerdos factus, cum à Laicis nihil differat, nisi ministerio. Itaque 5tid. Po-A Hochkirchen; Ethic. Christ. Pars. I.

testatem clavium communem fecit, ita, ut quilibet frater cum proximo, & ipse secum dispensare possit. Ac denique 6tid. Omnem Hierarchiam Ecclesiasticam explodit. Hanc insaniam, ad confusionem omnium Protestantium, egregiè nuper in scenam produxit & refutavit R. D. Weislinger Pastor in Capellen. infra Rodeck.

Ex his abominabilibus Lutheri placitis, pro varietate Regnorum ac Regionum; item: pro diversitate Principum ac Magistratum, qui sibi directorum atque summam in Ecclesiasticis potestatem arrogarunt, varia prodiit Protestantium Ecclesiarum forma, seu potius *Babylonica* confusio. Si tamen *Sectarii* isti Authorem suum presso vestigio sequerentur; forma Ecclesiæ ipsorum deberet esse *Democratica*, aut potius *Anarchica*, ad normam Religionis in statu merè naturali, in quo quantum ad ritus & modum colendi Deum, fuisset, ad cujusvis placitum, Religio.

15 Cæterum heterodoxi Scriptores, cum & ex *Puffendorffio* contendunt: 1mo. Ecclesiam non esse statum jurisdictione seu imperio quodam instructum; sed *Collegium*, naturalis libertatis jure, constatum, ad cultum Dei publicum exercendum, cujus pactiones seu placita, sint leges Ecclesiasticæ. 2do. Jus Sacrorum esse duplex *Majestaticum* scilicet & *Collegiale*. *Majestaticum* ajunt profluere à summo Imperio, & consistere tum in suprema inspectione & *superintendentia* in Ecclesiasticum Collegium, pro conservanda quiete publicæ, tum in summa potestate determinandi cultum publicum, conferendi privilegia; disponendi de Beneficiis; dispensandi in gradibus consanguinitatis vel affinitatis, in ordine ad nuptias contrahendas; ac generatim exercendi jurisdictionem externam. *Collegiale jus*, ajunt nullatenus concernere conscientie libertatem omnimoda-

dam, sed respicere tantum directionem exteriorum Ecclesiarum, quod ad constitutionem ministrorum, bonorum Ecclesiasticorum administrationem: jejuniorum & feriarum indictionem, & à cœtu separationem, alienam tamen à vi externa. 3to. Hæc jura, ex naturali jure, Collegio competentia, ajunt esse delegabilia certis personis, quæ ideo appellari possint: *Ecclesia representativa*, & quia summi imperantes, *ratione Sacerdotii communis*, peræquè ad hæc jura habiles sunt; ideo (dicunt) ea plerumque in Principes esse translata; eò quod directioni huic externæ, mox civilem manum affundere possint; quanquam Principes hanc potestatem *subdelegare* soleant Doctorum confessui, qui *Consistorium* ideo audit. 4to. Jura hæc collegialia in Principem translata, non tribuere ipsi aut aliis ab eo subdelegatis, aliam auctoritatem in decidendis fidei controversiis, quam *merè historicam*, nullatenus verò *judicalem*. Quia, nullam, super terram, agnoscunt in spiritualibus jurisdictionem internam, *coactivam* scilicet; quovis sibi in judicem, quò ad credenda, sufficiente, sed merè duntaxat *suasivam*: neque discrimen faciunt inter Doctores & Auditores, nisi penes *charismata* & *ministerii exercitium*, jurisdictione externâ, suo modo, coactivâ, Magistratui sæculari reservatâ. Unde

Protestantici, Juris tum naturalis tum divini *deformatores*, concludunt; jus Sacrum, prout importat potestatem *Ordinis*, esse facultatem *moralem exercendi ea, quæ ad cultum Dei, sanctificationem & instructionem fidelium ordinata sunt*. Prout verò dicit potestatem *jurisdictionis*; esse: *Facultatem exercendi ea, quæ ad defensionem ac provisionem Ecclesiarum, uti & directionem Religionis Statúsque Ecclesiastici pertinent*. Hanc jurisdictionis externæ facultatem *stabiliter* (ajunt) & *irrevocabi-*

liter fore translata in summos Principes, & hanc translationem, per Pacem *Religiosam* atque *Westphalicam*, SIGILLUM CIVILE accepisse, ita ut cœtus illam ad se amplius retrahere nequeat. De his monstris falsitatibus, videri poterit *Puffendorf*. in libello: *De habitu Religionis*. §. 40. & seq.

Religionis internæ, naturali jure, omni imperio humano & potestate coactivâ liberæ, *Puffendorfio* doctore, argumenta hæc sunt:

16 *Imum*. Officium hominis erga Deum, seu Religio, sicut in statu naturæ, ita & gratiæ, est *personalis* in alium non transferibilis, eò quod animæ salus per alium non sit operabilis: ergò naturali jure, est libera, omnisque directionis & potestatis *externæ* incapax, ac proinde solo propriæ rationis dictamine, vel accedente *Divini verbi revelatione*, determinanda. RESP. *Dist. consequens*. Ergo religio est jure naturali libera, *libertate Autonomica* vivendi, Deumque, ut *lubet*, colendi. N. Libertate per leges, tum naturales, tum divinas, limitatâ vivendi, Deumque colendi, ut *debet* C. Porro; licet Religio foret incapax coactionis, in ordine *ad primam acceptationem*, non tamen *ad semel susceptæ retentionem* & dispositionem. Similiter, licet Religio sit determinanda ex dictamine rationis legibus conformi, & revelatione Verbi Divini *verè tali*, non tamen ex dictamine qualicunque, aut veræ revelationis *falsa interpretatione*, è Phantastico cerebro promanante. Et sanè; si juxta ipsummet *Puffendorium* in statu naturæ, Religio non fuit libera ad *Polytheismum*; nec Christiano est libera, ad *Judaismum*; *Epicurismum* &c. Si inquam, in sensu *Protestantium*, stabilito Ecclesiæ Collegio, non est cuius integritum, arbitrariâ & privatâ Verbi Divini interpretatione, determinare cultum

Di-

Divinum, sed ea potestas Principi, aut Synedrio seu Consistorio reservata manet; qua fronte nobis oggeri potest, quòd Religionis, cultusque Divini determinatio, sit posita in cujusvis arbitrio?

Argumentum 2dum. Religio dependet ab assensu mentis præstito veritati seu naturaliter, seu Deo revelante, cognitæ. Ergo nemo ad illam cogi potest per ullum imperium: Quòd facit illud *Lactantii: lib. 5. cap. 13. Quis mihi imponat necessitatem vel credendi, quod nolim, vel non credendi, quod velim?* cui consonat *S. Bernardus. Serm. 66. in Cantic.* ubi ait: *fidem suadendam, non imperandam.* RESP. Si Authore *Puffendorffio*, nemo ullatenus possit ad fidem cogi, quâ ratione, ipso docente, puniri possunt Christiani subditi, in *Judaïsmum* vel *Atheïsmum* deflectentes, vel Religionem summo Imperio adversam profitentes? Ipsemet profectò *Lutherus* hoc in passu, *Puffendorffio* sanior fuit, dum in suo Commentariolo, in *Psal. 82. Tom. V. Jenæ germ. edito. anno 1561. fol. 147.* tradit: *quòd homo, quidem potestate externâ non cogatur ad credendum, sed perversa solùm doctrina prohibeatur.* In forma igitur RESP. Neminem directè ad fidem cogi posse; posse tamen hominem, sub Christiani Principis imperio, viventem cogi indirectè, quatenus legibus Christianis, perversa proscribitur doctrina; & hoc sensu, capiendi sunt Patres Orthodoxi, dum ajunt: neminem ad fidem cogi posse.

Argumentum 3tium. Religio tam naturalis, quàm revelata, est independens ab omni statu civili: non enim institutæ sunt Respublicæ propter Religionem, quæ æquè à paucis ac multis, imò in statu naturali, ante omnem civitatem, quin & in statu nature elevata, absque omni statu civili, exerceri potest & debet. Ergo per statum civilem, alterari nequit Reli-

gio libera, neque homines in Rempublicam coëuntes, censerì possunt, quòd ad Religionem, se submisisse Principibus imperantibus; cùm quivis etiam in societate constitutus eligere & statuere possit modum, quo Deum colere velit, Exemplo *Danielis*, qui contra *Perfarum* morem, oravit, & trium puerorum *Hebræorum*, qui Statuam *Nabuchodonosoris* adorare recusârunt. Proinde spontè ex naturali libertate, in pactiones de modo colendi Deum concordantes; non Statum, sed Collegium formant in statu, omni potestate seu coactione externâ, liberum. Ita ferè *Puffendorff*, quem velut Oraculum, secuti sunt: *Henniges* & signanter *Thomafius*, qui, in sua *Jurisprudencia Divina lib. 3. cap. 6.* asserit; Principem, qui Religionem falsam in Republica tolerat, quæ non repugnet fini civitatis (id est tranquillitati publicæ) non peccare contra jus naturale & officium boni Principis, sed contra legem divinam positivam universalem, & Officium boni Christiani, quem defectum (ait) jurisprudentiæ naturalis, suppleri debere per *Theologiam*.

Ad hoc Argumentum RESP. retorquendo: juxta ipsùm *Puffendorffium* & ejus *Amanuenses*, inito semelque formato Ecclesiæ Protestanticæ Collegio, nemini privato fas est adoptare sibi singularem ritum colendi Deum; sed, ad id requiritur directio & dispositio Synedrii; imò exigente id necessitate, summi Principis summa potestas Ecclesiastica, suo modo refractarios coërcere potest. Quid igitur? Certè juxta ipsos *Protestantes*, Religio non est independens, saltem quòd ad directionem ac conservationem. Demus etiam Respublicas, non esse institutas, propter Religionem; saltem fatentibus ultrò Adversariis, verum manet, arctissimum societatis humanæ vinculum, esse Religionis uniformitatem. Verùm, cùm sum-

ma sit ratio, quæ pro Religione *non fita*, sed *vera*, facit; & quivis, rationis distante lumine, de adorando & debite colendo Creatore atque Benefactore suo, præprimis sollicitus esse debeat; quid nî Rerumpublicarum Conditores, veletiamnum Moderatores, subsidiariâ curâ solliciti esse debeant, de veri Dei, vero cultu? *Subsidiariâ* inquam *curâ*; siquidem principalis Sacrorum cura, non incumbit Principi sæculari, aut ei, qui summum civile in Republica tenet imperium, sed, cui Deus illam singulariter commisit. Adhæc; si fatente ipso *Puffendorfio*, Patribusfamilias, ex jure naturæ, competit cura de recto Dei cultu, saltem *suasivè* filii implantando, *ne* (ût ait) *suo instinctui relictî, peculiares revelationes caperent & in feritatem inemendabilem degenerarent*: Si eodem teste, in statu naturæ, Laicis imperantibus, ex jure naturali, competit cura Religionis saltem *naturalis*, ita, ut actus externos *Idolatriæ, Blasphemie, Magie* & similes, condignis pœnis coercere possint: Si demum Laicis imperantibus, ex eodem jure, competit potestas *Sacræ* jurisdictionis saltem *externæ* in Ecclesiam, ût ajunt *Collegiatam*; cur jure divino non possit talis potestas competere Præfuli Ecclesiastico, qualis est summus Pontifex, aut Episcopus?

17 Itaque *Autonomica à Puffendorfio* & ejus commentatoribus, tantoperè de prædicata *Religionis Libertas*, est directè opposita tranquillitati Reipublicæ Christianæ; est Christianæ subordinationis everfiva; est inventum *Cacodæmonis*, est contraria legi naturæ, scriptæ & Evangelicæ; est fidei destructiva; est via plana ad omnem Hæresin; ad *indifferentismum*; & *Atheismum*; proinde nedum ab Ecclesiæ Patribus, sed & Imperatoribus damnata, tanquam origo omnis ma-

li in Republica. Unde falsa & Reipublicæ exitialia sunt *Puffendorfiana* commenta; quòd *Autonomia* seu conscientiæ omnimoda libertas, sit licita & ubivis permittenda, tanquam Christiano Regimini neutiquam adversa: Quòdque Religio sit ab omni imperio libera; & *Autonomie* prohibitio, sit *tyrannis*. Quæ falsissima asserta nunquam probata nec probabilia, juventuti præsertim nobili blandè proposita, infinitos passim progerminant novos atque novos errores, *fidemq;* Christianam, in plurium corruptis animis, fecerunt *arbitrariam*, adeoque *nullam*.

18 *Lutherus* Hierarchiæ Ecclesiasticæ impugnator præcipuus, *Puffendorfio* aliisque hujus sæcis *Novatoribus*, detestandi hujus enthusiasmi ansam suppeditavit, jactitando: quòd Sacerdotium novæ legis, per Baptisma, cuivis Christiano factum sit *commune*, planè sicut in statu naturæ, Religionis officia, cujusvis in arbitrio erant relicta, licet Patresfamilias munus Sacerdotii sibi arrogaverint; aut illud, plurium familiarum consensu, uni alicui attributum fuerit. Igitur Authore *Luthero*, sic arguit cum *Puffendorfio*, *Henniges*. *De summa Imperantium potestate circa Sacra. cap. 2. fol. 25. In lege naturæ, potestas Regia & Sacerdotalis, ex nativa indole erant conjunctæ. Ergo etiam sic conjunctæ sunt in lege gratiæ; cum gratia non destruxerit naturam, nec lex Christi data sit ad tollendam legem naturæ, sed ad eandem perficiendam. Antecedens evincitur & probatur in Melchisedeço, qui fuit & Rex Salem & Sacerdos Dei altissimi. Genes. 14. v. 18. Item in Abrahamo, Jobo & aliis Patriarchis, qui tempore legis naturæ, simul erant capita familiarum & quadantenus Reges, & Sacrificia peragebant, adeoque nedum populo distabant jura, sed & Numini thura offerebant.*

RESP. Antecedens & consequens fallere.

An-

Antecedens quidem; quia in lege naturæ, potestas regia & Sacerdotalis, non fuit conjuncta *vi indolis nativæ*; seu; vi juris naturæ, ut blaterat *Henniges*; sed, vi juris humani, populo (penes quem pro statu *democratico*, summa potestas erat) facultatem hanc unà eum imperio, in Principem & primogenitos ipsius, transferente. Ubi observa ex *D. Hieronymo*: *Epist. 5. Ad Evagrium. & Ruperto: lib. 5. in Genesin.* quòd, licet Sacrificium & Sacerdotium aliquo modo sit de jure naturæ, adeoque mediante rationis dictamine, ac voluntate humanâ, è generalibus naturæ dictatis, profluxerit; equidem sacerdotium hac ratione institutum, nequaquam fuerit ex jure naturæ *præceptivo* his aut illis personis, puta: Regibus aut aliis primoribus attributum, siquidem, jure merè *positivo* definitum, quinam sacrificandi munus exercere debuerint, atque hoc modo, ante legem *Moyfis*, moribus populorum, ac quasi *gentium jure*, Regibus superaddita fuit Sacerdotii dignitas, qui mos, sicut in lege veteri, ex præscripto Divino, mutationem recepit; ita & in nova, ob Sacerdotii & Sacrificii excellentiam, mutatus dignoscitur. Porro Argumenti propositi *consequentia* fallit; quia illa, sive Patribusfamilias, sive Regibus, attributa potestas, Sacrificia Deo offerendi, non fuit *specialis ac supernaturalis potestas Ordinis*, uti in lege gratiæ; sed fuit duntaxat ministerium sacrificandi & intercedendi pro populo, quod quivis, vel sua sponte, vel populi consensu, præstare poterat; siquidem, pro illo tempore, Deus nihil in specie, de Sacerdotio aut ritu sacrificandi determinaverat; sed mortales, in immortalis Dei recognitionem, suamque subjectionem, Sacrificia offerre consueverant. Unde *Anacletus Papa. Epist. 2. negat Melchisedebum, Abrahamum*, vel alios illius tem-

poris viros, *Sacerdotali autoritate*, utpote pro tunc necdum à Deo institutâ, Sacrificia obtulisse. Cæterùm, in lege veteri, sicut Deus determinavit sacrificandi ritus; ita & determinavit, & quidem absque populi consensu, Sacerdotes & Sacerdotium. Id quod in lege gratiæ, longè excellentiore modo Christus perfecit, instituendo Ecclesiam, per modum *unius corporis mystici* per totum orbem diffusi, in quo unitas fidei & concordia, in substantiali ritu Religionis, ad Dei cultum, hominùmque sanctificationem, ordinato, perpetim conservari possit, quod certè non posset, nisi *infallibilis*, in decernendis fidei quæstionibus, potestas atque *inappellabilis* autoritas supremo Hierarchici ordinis capiti, divinitus data & confirmata fuisset.

19 DICES *imò. Teste D. Isidoro. lib. 3. Sententiar. seu: De summo bono.* Deus dedit Principibus Præsulatum pro regimine populorum. Unde passim dicuntur regnare *gratiâ Dei*, quin & adorantur in terris, tanquam Vicarii Dei. Ergo, sicut Deo, ita & summo Principi ejus Vicario, competit potestas circa Sacra; cum Vicarii præcipuum officium sit, procurare honorem & cultum Principali suo debitum, & divinitus in Sacris Litteris præscriptum. Quòd facit; quòd Reges in S. Scriptura, sæpè vocentur *Pastores & Patres populi*; &: quòd Teste *Divo P. Augustino*; *omnes Reges culpentur, qui populo Dei non prohibuerunt, nec everterunt, quæ contra Dei præcepta, fuerunt instituta, laudentur verò, qui talia prohibuerunt. & everterunt.* RESP. Ex his omnibus, sano sensu, nihil aliud inferri posse, quàm quòd Principes sint Vicarii Dei *in temporalibus*, non verò *spiritualibus*: & quod regnent *gratiâ Dei, regimine politico & civili*; eò quòd & hæc legitima potestas regnandi, sit *immediatè vel mediatè* à Deo: non verò regnent regimine *Sacro* aut *Ecclesiastico*.

clesiastico. Itaque Deus, qui est Rex Regum & Dominus Dominantium, duplicem in terris Vicarium constituit, unum *in temporalibus*, alterum *in spiritualibus*, prout præclare expressit Innocentius III. *in Epistola ad Imperatorem Orientis* textu relato *in cap. Solitæ. De Majorit. & Obed.* ibi: *Ad firmamentum Cæli, hoc est universalis Ecclesiæ, fecit Deus duo luminaria magna, id est, duas instituit dignitates, quæ sunt Pontificalis auctoritas & regalis potestas: sed illa, quæ præest diebus, id est spiritualibus, major est; quæ verò carnalibus, minor, ut quanta est inter Solem & Lunam, tanta inter Pontifices & Reges differentia dignoscatur.* Non minus celebris & vera est sententia Nicolai Papæ, in litteris ad Michaelcm Imperatorem, textu relato, *in can. Cùm ad verum. 6. Dist. 96.* ibi: *Cùm ad verum ventum est, ultra sibi nec Imperator jura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatoris usurpavit, quoniam idem Mediator Dei & hominum Christus Jesus, sic actibus propriis & dignitatibus distinctis, officia potestatis utriusque discrevit, propria volens medicinali humilitate sursum efferrî, non humanâ superbiâ, rursus in infernum demergi, ut & Christiani Imperatores pro æterna vita, Pontificibus indigerent, & Pontifices, pro cursu temporalium tantummodò rerum, imperialibus legibus uterentur; quatenus spiritualis actio à carnalibus distaret incurfibus, & ided militans Deo, minimè se negotiis sæcularibus implicaret, ac vicissim non ille rebus Divinis præsidere videretur, qui esset negotiis sæcularibus implicatus.* Ex quibus resultat; quòd Principes sæculares, modo in Sacris Scripturis expresso, debeant, non usurpare jus circa Sacra, sed exercere jus *Advocatiæ*, Ecclesiam defendendo, & Ecclesiæ ministros protegendo, ut imperturbatè & competenter, munia sua obire queant. Hoc inquam

sensu, Principes fideles, sunt *Vicarii Dei, Pastores, Patres & Nutritii populi.* Verbò: cùm Deus populum suum duplici regimine gubernari, duplicique pastu corporali scilicet & spirituali refici voluerit; duplicem quoque Vicarium, Pastorem, nutritiùmque eidem præposuit, corporalem scilicet & spiritualem. Quòd, si Reges aut Principes, ob cultum, Deo à se & suis, redditum, laudentur, & ob ejus neglectum reprehendantur; non ideo est; quòd ipsis principalis cura Sacrorum incumbat; sed quòd, quò *ad se*, pii vel impii fuerint, exemplòque suo, bono vel malo, populum ædificaverint vel scandalizaverint: quivis enim in Regem, oculos animùmque convertit, ejusque mores sive bonos, sive malos, facile imitari solet.

DICES 2dò. Principes habent imperium in omnes sibi subjectos, & *Apostolus* jubet, ut etiam fideles, subditi sint potestati sæculari. Ergo subditi iis, etiam *in sacris*, obtemperare debent. *Resp.* Principes habere Imperium *in civilibus & temporalibus* in omnes sibi subjectos, non verò *in sacris & spiritualibus.* Et sanè, si summo Principi jus competeret *in sacra*, Reges & Imperatores Ethnici, hujusmodi juris prætextu, potuissent Christianos adigere ad *Idololatriam*, quod nemo dixerit. Pro solutione argutiarum, quas *Henniges, Passius* & alii ex *Puffendorfii* heterodoxa *Moralis* consarcinare solent;

20. Notandum 1mò Quòd *de jure nature* nequeat esse, quod est *supra naturam*, neque à communitate humana profluere vel in alium derivari possit, quod est ordinis altioris, cujusmodi est jus *circa sacra.*

21. Not. 2dò. Nos discernendo jus *circa sacra*, à jure, *circa profana*; non statuere duplex Imperium in eodem, sed *diverso genere*, sacro scilicet & profano. Unde, quod jaçant *Puffendorfiani Scholasticæ*,

ſæ; vitandum eſſe *ſtatum in ſtatu*, *Principatum in Principatu*, *Rempublicam in Republica*; capiendum eſt de ſtatu in ſtatu, *ejuſdem generis & ordinis*, ne in eadem Republica, duo ſint ſummi Principes *non ſubordinati & independentes*, qui facile contraria jubendo, turbas ciere poſſent; non verò de ſtatu in ſtatu, generis & ordinis omnino diverſi; quo duo Principes iurisdictionem toto genere diſtinctam, ſuiſque limitibus circumſcriptam, abſque mutuo præiudicio, exercent, & à ſæculis exercuere. Quòd, ſi interdum inter has duas ſupremas poteſtates conflictus enatus fuerit & ſuccenſa exinde fuerint ſanguinolenta bella; id utique contigit ex eo, quòd teſtibus hitoriis, quidam Principes ſæculares ius *Advocatiæ* longiùs, quàm oportuit, extenderint, & è Defenſoribus Eccleſiæ, facti ſint perſecutores & invaſores.

22. *Puffendorſius* ejuſdemque furfuris ſycophantæ, ut ſacra miſceant profanis, & læicali Imperio adſcribant poteſtatis ſpiritualis iura; ex veteri lege, argumenta, in rem ſuam, depromere conantur. Sic *Puffendorſius* in ſuo libello: *De habitu Religionis*. §. 9. fol. 37. ait: Religionem *judaicam*, fuiſſe jure Divino, ſtatui politico eatenus innexam, ut *poteſtas Ordinis* fuerit quidem penes ſolam Tribum *Leviticam*: poteſtas tamen *iurisdictionis*, manſerit penes Reges. Parili tono paralogizat cum reliquis Proteſtantibus, *Henniges*. *De ſumma poteſtate circa ſacra*. Cap. 2. n. 8. fol. 47. Ubi veteris Teſtamenti Regibus, jure Divino, omnem iurisdictionis, *circa ſacra*, poteſtatem adſcribit, ſolo miniſterio *Levitis* reſervato. Verùm; ſi textus, quos Sacræ Scripturæ maleſeriatu interpretes iſti; pro baſe *ſectæ* ſuæ diſformis, congerunt; ad trutinam veritatis expendantur; clarum evadet, quòd etiam in veteri lege, Regibus, jure ipſis proprio, alia non fuerit poteſtas *ſumma*, quàm in

temporalibus, & quanquàm in *Moyſe*, *Heli*, *Samuele*, *Nehemia* & *Machabæorum* ætate in *Matathia*, extraordinariâ Dei diſpoſitione, ob ſingulares circumſtantias temporum iſtorum, utraque poteſtas, ſacra & profana, conjuncta legatur; equidem exinde ſolidum formari nequit argumentum, ad probandum; quòd ex *natura rei*, ſeu *ordinariè*, læicali poteſtati cohærere debeat juſ *circa ſacra*.

23. Nec contra facit, quòd [prout legitur 2. Paralip. cap. 14. v. 3. & 4. *Rex Aſa ſubverterit Altaria peregrini cultus, & confregerit ſtatuas lucosque ſucciderit, ac præceperit Judæ, ut quereret Dominum Deum Patrum ſuorum & faceret legem & univerſa mandata*. Item: quòd *Ezechias Rex 4. Reg. 18. v. 4.* pariter dicatur *Diſſipâſſe excelsa, contriviſſe ſtatuas, ſuccidiſſe lucos & confregiſſe ſerpentem æneum, quem fecerat Moyſes*. Nam *Rex Aſa* non fecit hæc, ex poteſtate, quam directè habuerit in *ſacra*; ſed ex Regia præeminentia, cura, protectione; ac zelo *pro ſacris*. Si quidem, docente *M. P. Auguſtino lib. 3. contra Creſconium Grammaticum, cap. 51. in hoc Reges, ſicut eis divinitus præcipitur, Deo ſerviunt, in quantum Reges ſunt; ſi in ſuo regno, bona jubeant, mala prohibeant; non ſolum quæ pertinent ad humanam ſocietatem, verùm etiam ad Divinam Religionem*. Proinde dum *Aſa* idolomaniam juri naturali maximè repugnantem eliminare ſtudit, ac *Judæ* præcepit, *ut quereret Dominum &c.* non niſi boni Principis partes explevit, quia ipſi *ex officio* incumbit, non ſolum peccata adverſus legem Dei ac naturæ punire; ſed etiam cultum ac honorem Divinum pro viribus promovere, populum ad virtutem, morum honeſtatem ac pietatem, verbo exemploque animando, eumque ad ſalutem & beatitudinem æternam perducendo.

Porrò, licet ſerpens æneus, juſſu Divino,

vino, ad præfigurandum crucis & passionis Christi mysterium, erectus primùm fuerit; Quia tamen carnalis Hebræorum Gens, Serpenti æneo *latriæ* cultum irreligiosè exhibebat, illumque in idolum vertebat; ac proin contra mandatum Dei, *sculptile* adorabat; ideo Regia quoque iustione confringi poterat; quia eatenus Rex obtemperabat legi præcipienti: *confringite statuas lucosque succidite.*

24. Plura alia exempla & veteris Testamenti passus, *Protestantici Gerrones*, in rem suam cumulare solent; verùm ex his nequaquam evincunt, quòd Regibus quà talibus, competierit unquam spiritualis iurisdictionis aut specialis potestas, in his, quæ cultum Dei, seu veram Religionem concernunt, sed insinuant duntaxat; quòd bonus & fidelis Rex, debeat esse Divini cultus ac veræ Religionis defensor ac promotor, pro viribus allaborando, ut omnes errores & superstitiones contra orthodoxam fidem ac Religionem tollantur. Quia in parte, Christiani Reges: *Constantinus, Carolus Magnus* sexcentique alii, laudibus celebrandi sunt, quòd extirpatâ gentilium impietate aut Hæreticorum pravitate, veræ Religionis cultum promoverint, non per hoc attribuentes sibi spirituales in sacris potestatem, sed profitentes, se esse Ecclesiæ filios, Advocatos, & protectores. Unde, si cum *Puffendorfi* commentatoribus.

25. DICAS *imò*: Quòd in lege veteri, Reges miserint Principes, Sacerdotes & Levitas ad populum in lege Domini erudiendum; Item: constituerint iudicia & iudices sacros, prout signanter de Rege *Josaphat* testatur Scriptura. 2. *Paralip. cap. 17. v. 7. & seqq.* ac *cap. 19. v. 8. 2dò*: Quòd *Salomon* Rex nedum ædificaverit famosissimum illud Jerosolymæ templum; sed illud etiam Regi Regum, multis victimis & sacrificiis, octiduanâ solem-

nitate dedicaverit. *3dò*: Quòd idem Rex *Salomon* statim initio sui regiminis, eiecerit *Abiathar*, ut non esset Sacerdos. 3. *Reg. cap. 2. v. 27.* Quæ omnia probant, Regibus competiisse sacram, in sacris, potestatem.

RESP. *Ad primum.* Reges misisse Sacerdotes &c. Missionem & constitutionem ipsis competente, puta: illos nominando, sustentando, ab injuriis vindicando seu protegendo; non verò missionem & constitutionem propriè sacrâ, conferendo ipsis potestatem sacram aut judicariam in causis sacris. Nam, ut disertè insinuat 2. *Paralip. cap. 19. v. 11.* Ea, quæ pertinent ad Deum, non Regis, sed Pontificis imperio adscribuntur.

Ad 2dum RESP. *Salomonem* eatenus templum Jerosolymitanum ædificasse, dedicasse, Sacrificia obtulisse; quatenus sumptus suppeditavit, & Sacerdotum ministerio, dedicationem peragi ac sacrificia, se præsentè, offerri fecit; non verò, quasi actione sacrâ aut religiosâ, propriè, templi peregerit consecrationis solemniam aut propriis manibus, hostias immolaverit. Quò facit; quòd 3. *Reg. cap. 8.* Sacer textus, eandem dedicationem & sacrificiorum immolationem, perinde populo, ac Regi, attribuat; Ibi: *Et dedicaverunt Templum Domini, Rex & filii Israel.* Et iterum: *v. 62.* Igitur Rex & omnis Israel cum eo, immolabant victimas coram Domino. Utique per Sacerdotes.

Ad 3tium RESP cum *Theodoro*, *Procopio* & aliis, quos sequitur *Bellarminus*; quòd *Salomon* Divino instinctu impulsus, & potestate extraordinariâ sibi à Deo datâ, eiecerit *Abiathar* Sacerdotem impium. Dicit enim sacer textus *loc. cit.* quòd *Salomon* id fecerit; ut impleretur sermo Domini, quem locutus est super domum *Heli* in *Silo*. Qualis sermo haud dubiè fuit, quo Deus dixit. 1. *Reg. 2. v. 35.* *Et suscitabo mibi*

mibi Sacerdotem fidelem, qui juxta cor meum & animam meam faciet. Scilicet *Sadoch*. Hæc est verisimilior sententia, quanquam teste *Suarezio in defens. lib. 3. cap. 26. n. 1.* Divus *Bonaventura, Abulensis & alii*, hoc argumento moti, concesserint, in veteri Testamento, Reges fuisse Pontificibus eminentiores. Quod & tradidit *D. Thomas* aut quiscunque alius author *Tractatus de Regimine Principum. lib. 1. cap. 14.* Ex ratione, quod, cum Sacrificia istius temporis, non fuerint nisi carnalia & præfigurativa sacrificii nostri spiritualis & incruenti; consequenter Pontificatus minus fuerit sacer, adeoque in atrocioribus criminibus, puta: *perduellionis, læsæ Majestatis &c.* Pontifices substrati fuerint Tribunali Regio. Quæ omnia ex opposita ratione, aliter se habent in Sacrificiis & Pontificibus legis novæ. Alii ajunt; *Salomonem*, in facto allegato, non exercuisse directam in sacris potestatem, positivè deponendo Summum Pontificem; sed duntaxat indirectam; separando *Abiathar* ab usu, seu potius abusu muneris, soli *Sadoch* (qui simultaneè illud antecedenter exercuerat) summum Sacerdotium adscribendo, & quidem ob notam *conspirationis*, quam fecerat cum *Adonai*, contra *Salomonem*. Confer *Suarez loc. cit. n. 7.*

26. DIXI: hæc omnia aliter se habere in lege nova: etsi enim potestas Regum, in lege nova, non sit inferior potestate, quam specialiori modo Deus contulit veteris Testamenti Regibus; potestas tamen Pontificia, per Dei filium, ad longè eminentiorem gradum elevata noscitur in lege nova. Siquidem Mosæico Pontifici, nequaquam datæ fuerunt *claves Regni Cælorum*, seu potestas ligandi atque solvendi, neque ejusmodi summo Sacerdoti, absoluta ac prorsus illimitata tradita fuit cura pacendi Oves, qualis commissa fuit *Divo Petro* ejusque Successoribus.

A Hochkirchen, Ethic. Chrif. Pars I,

27. Quanquam etiam in veteri lege, subinde viâ extraordinariâ, utraque potestas à Deo fuerit cumulata in una persona; veluti in *Moyse, Psal. 98. v. 6.* in *Gedeone. Judic. 6.* in *Samuele. 1. Reg. 3. v. 7. 8. 10. & 16.* Viâ tamen ordinariâ, semper sæcularis potestas, à spirituali, discreta fuit, ut patet ex *lib. 2. Paralip. cap. 26. v. 17.* Item: ex *lib. Deuteronomii cap. 17. v. 12. & 17.* Unde *Hugo Gratius*, inter A catholicos, famosissimus potestatis Regiæ circa sacra Patronus, in Tractatu speciali, quo imperium circa sacra, Summæ potestati civili operosè asserere conatur. *cap. 2. §. 5.* abnuere non potest; quod mos conjungendi imperium sæculare cum Sacerdotio, multis in locis, seriùs usurpatus, in populo Dei, lege Divinâ positivâ fuerit abrogatus. Quò facit; quòd in lege veteri, Regibus nequidem fas fuerit, ad Sacra illius temporis manum extendere; ita, ut illi, qui ausu temerario Sacerdotum ministeria occupare præsumpserunt, cœlitus puniti fuerint, ut patet in *Saule. 1. Reg. 13. v. 13. & seq.* ac in Rege *Ozia*, quò incensum adolere volente super altare Thymiamatis, statim ingressus post eum *Azarias Sacerdos, & cum eo Sacerdotes Domini, octoginta viri fortissimi, qui restiterunt Regi atque dixerunt: non est tui officii, Ozia! ut adoleas incensum Domino, sed Sacerdotum, hoc est filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad hujusmodi ministerium: egredere de sanctuario, ne contempseris, quia hoc non reputabitur tibi in gloriam à Domino Deo. Iratùsque Ozias tenens in manu turibulum, ut adoleret incensum, minabatur Sacerdotibus, statimque orta est lepra in fronte ejus &c. Paralip. cap. 26. v. 17.* quòd factum expendens *S. Chrysostronus, Homil. 4. De verbis Isaie*, sic Regem affatur: *Mane intra terminos tuos, alii sunt termini Regis, alii Sacerdotis.* Si ergo

28. PETAS: Num Religio Christiana,

Kkk

jure

jure Divino novi Testamenti, efficiat *statum* à Civili penitus distinctum, sive: An Ecclesia nostra à Christo sit elevata ad quandam *Republicam*, *Regnumve* peculiare, quod potestate propria à Civili prorsus discretâ & independente, gubernandum sit? *RESP.* *Affirmativè* cum omnium temporum orthodoxis Doctoribus contra improbos *Lutheri* Sectatores & Novatores, qui Scholarchâ *Puffendorffio*, contendunt, religionem Christianam non nisi *collegium* efficere in statu civili, & quidem tale Collegium, quod naturali fidelium voluntate coalitum, expers sit potestatis propriæ externæque jurisdictionis, quam ajunt competere Imperio Civili. Vide infra lib. 2. cap. 7. à n. 42. usque ad 102.

29. Ad eliminandum ex Orbe Christiano Imperium Ecclesiasticum, ajunt: Christum nullius imperii fuisse conditorem, cum semper declinaverit regios honores, nihil territorii, sibi vel discipulis suis, adscripserit; populos etiam non Homagiis, neque vi aut imperio, sed doctrinâ & funiculo charitatis, attraxerit; de cætero autem *Tributa* Cæsari solvere præceperit, ac semetipsum Tribunali civili subjecerit.

Præterea [inquiunt] Christus non misit Apostolos ad fundandum statum, aut stabilendam Imperii alicujus sedem, ad conciliandam potentiam, ad munimenta extruenda; sed duntaxat misit eos in omnem terram, ad docendum, & quidem sine *pera* & *calceis*, vetando avaritiam atque ambitionem, quin & jubendo; ut sine vi opposita, perferrent persecutiones. Ergo (concludunt) nullum agnoscitur Christianæ Ecclesiæ Regnum super terram.

30. *RESP.* Ex his similibusque Novatorum argutiis nihil aliud concludi, quàm, quòd Christus non fuerit fundator Imperii vel statûs civilis & politici ad felicitatem corporalem & temporaneam colli-

mantis, licet innegabile sit, quòd fundaverit *Regnum spirituale* seu statum Ecclesiæ novæ, & quidem in finem salutis supernaturalis animarum. Sic quoque; licet Christus non ablegaverit Apostolos ad stabilendum *Regnum temporale*, misit tamen eos ad firmandum spirituale imperium.

31. Contra urget *Puffendorffius*. De habitu Religionis. à §. 12. & seqq. Si Ecclesia Christiana probaretur esse status, seu societas hominum independens, summo imperio instructa; id evinceretur ex potestate Apostolis à Christo tradita: sed hoc non: ergo nihil. *Probat minorem. 1. mo.* Etsi enim [inquit] potestas Ecclesiæ Divinitus concessa fuisset independens à summis imperantibus; fuit equidem non nisi mera potestas docendi, omnis expers imperii; utpote; quâ datum quidem fuit, illud compelle; sed evangelicum, non compellendo intrare vi & obtorto collo; sed vi; qualis invitationi ad convivium quadrat rogando scilicet, hortando, convivii illecebras ostendendo; majestatem invitatoris exhibendo. 2. do. Licet etiam Apostolus Paulus 1. Corinth. 11. §. 2 & cap. 12. §. 29. videatur fidelibus præcepta dedisse; tamen id non fecit ex quodam imperio, aut potestate quadam legislativâ, sed vi muneris docendi 3. do. Quia potestas clavium Apostolis data, nihil imperii olet, cum hæc consistat in remissione vel retentione peccatorum Dei nomine facta, & hæc remissio vel retentio, reverà fiat, non per modum jurisdictionis, sed annuntiationis; ita, ut, remissio vel retentio, sit mera declaratio, peccata credenti esse per fidem in Christum, in cælo, remissa; non credenti fore retenta; proinde claves nil aliud denotent, quàm doctrinam Evangelii de remissione peccatorum per fidem in Christum, potestas verò ipsa clavium, nil importet, nisi prædicationem hujus doctrinæ, quam proponendo credentibus vel non credentibus; dicuntur

cuntur Apostoli peccata vel remississe vel retinuisse, ferè, sicut iidem dicuntur *salvare* homines, quibus *credentibus* annuntiant Evangelium, & écontra. Ita Lutherizat *Puffendorffius*, qui *loc. cit. §. 23. pag. 84.* è suo cerebro addit; quòd peccatorum remissio vel retentio, sit remissio vel retentio actionis, quam offensus Deus, proximus vel communitas, habet contra peccantem. Qua in re, certum esse, *ait*: Apostolos non habuisse potestatem remittendi peccata *nomine proximi vel communitatis*, utpote ipsis nullibi communicatam. *4to.* Quia reliqua potestas Apostolis data, nihil jurisdictionis vel Imperii importat. Quinimo illud tantoperè jactitatum: *super hanc Petram*. Non denotat ullam *Petri* prærogativam, *Petrâ* nihil præter Doctrinam Evangelicam indicante. Neque illud: *fit tibi sicut Ethnicus & Publicanus*. Jurisdictionem demonstrat, sed modum ostendit dirimendi controversias, *per compromissum vel tolerantiam*, juxta illud: 1. *Corinth. 6. v. 6. & Matth. 5. v. 40.* Ubi jubemur in temporalibus, judicio non contendere, sed potiùs alteri etiam tunicam relinquere *&c.* Porro *Paulus* tradendo *Sathana* incestuosum, non patefecit jurisdictionis imperium, *sed libertatem communem* cuivis propriam, declinandam conversationem alterius sibi noxii, salvâ conditione, quâ *idem* in civitate gaudet. *Puffendorff. loc. cit. §. 2. 6. & 27.* Quis amabo adèd fit demens, ut non advertat, hæc impudentissima asserta, fore solidæ & limpidissimè declaratæ veritati Evangelicæ, diametraliter opposita, & sacrilego S. Scripturæ abusu, Hæreticè pronuntiatar. Profectò in his Pseudopoliticis conspicitur sensus ille reprobis in quem dati, veluti *Verbi Divini laniones*, profanis illotisque manibus, irruunt in sancta Sanctorum soli Sacerdotio pervia.

32. Piget fusiùs recitare ineptissimas

Puffendorffii argutias, quæ summatim collimant ad duo, videlicet: *1mo.* Regnum Christi spirituale in terris stabilitum, non fore *externum & visibile*, sed Ecclesiam esse quemvis cœtum solâ fide coalitum, omni potestate externâ *saltem coactivâ* destitutum, constantem solis Doctoribus & Auditoribus, solâ differentiâ charismatum, distinctis, absque subordinatione unius cœtus ad alium, nisi ad Christum tanquam caput & authorem fidei, *add.* Non extare Ecclesiam universalem, neque caput visibile, nec opus esse giudice universali ac infallibili, *solâ Scripturâ sufficiente ad dirimendas fidei quæstiones.*

Hæc obsoleta & millies refutata *Wiclistarum, Hussitarum & Lutheranorum* nugamenta, novo sed inanissimo fucò linivit & in unum libellum, mordaci stylo, congescit *Puffendorffius*, qui ideo in Protestantium Scholis, tanquam præcipuus moralis Doctrinæ *reformator* colitur & prælegitur.

33 Hujusmodi perverfis ac sacrilegis argutiis, opponimus.

Christianum Ecclesiæ Catholicæ dogma; quòd scilicet in Ecclesia Christi existat vera, spiritualis jurisdictionis *externæ & quadantenus politicæ* potestas.

Probatur hoc Dogma ex claris S. Scripturæ textibus: *Matth. 18. v. 18. Quæcunque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo, & quæcunque solveritis super terram, erunt soluta & in cælo.* Item: *Actor. 20. v. 28. Attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Et rursus: *Matth. 18. v. 17. Si Ecclesiam non audierit, fit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus &c.* Denique: 1. *ad Timoth. 6. v. 13. & cap. 4. v. 11. Præcipio tibi coram Deo. Præcipe hæc, doce.* Ex quibus textibus sic arguitur: Ligare solvere, regere, ut *Ethnicos* rejicere, præcipere *&c.* non sunt:

sunt actus merè interni, quò ad forum conscientiaë, sed externi, quò ad forum Ecclesiasticum, in ordine ad gubernandam convenienter pro animarum salute, Rempublicam Christianam: Adeoque datur in Ecclesia Christi jurisdictio externa & quantenus politica; id quod SS. Patres & orthodoxi interpretes, unanimi calculo semper docuerunt, ex illo *Divi Pauli*, 2. *Corinth.* 13. *Ÿ.* 10. *Hæc absens scribo, ut non præsens durius agam secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem &c.*

Huc facit; quò Christo fuerit promissum à Patre Regnum, non modo perpetuò duraturum in cœlis; sed in tempore inchoandum in terris, ut patet, tum ex *cap. 2. & 7. Danielis*, ubi prædicatur Regnum Christi post alia Imperia inchoandum & perpetuò duraturum. Tum ex *cap. 37. Ezechielis* ubi sic habetur: *Faciám eos in gentem unam in terra, in montibus Israel, & Rex unus erit omnibus imperans, & non erunt ultra duæ gentes.* Quæ verba de Christo & ejus regno in terris inchoando, manifestè intelligenda sunt, ut liquet ex contextu. Jam verò, quale istud foret regnum in quo nulla daretur spiritualis gubernandi potestas? Licet ergo Regnum Christi non fuerit *de hoc mundo*, hoc est merè temporale; fuit tamen *in hoc mundo*, quò ad imperium in animas, ut exponit *Divus P. Augustinus. Tract. in Joan.* inquit: *Non ait: Regnum meum non est in hoc mundo, sed; non est de hoc mundo: nec dicit: non est hîc; sed non est hinc. Hîc est enim usque ad finem sæculi.*

34. Cæterum; hanc potestatem spirituales jurisdictionis externæ, fore à temporali seu civili imperio prorsus distinctam; colligitur *imò. ex fine.* Siquidem potestas spiritualis seu Ecclesiastica, ordinatur ad æternam salutem in cœlis consequendam, ut liquet ex verbis *Pauli*, ad *Hebr.* 13. *Ÿ.*

17. Ubi jubet nos obedire Præpositis nostris pervigilantibus, utpote pro animabus nostris, Deo rationem reddituris. Potestas autem temporalis tendit ad servandam pacem & moralem honestatem in Republica; proinde non requirit pro mediis sibi proportionatis, bona spiritualia ad statum supernaturalem. 2dò *Ex originis ratione*: Potestas enim temporalis, orta est à Deo, ut *Authore nature*; Ecclesiastica verò potestas, natales suos debet Christo Dei filio, ut *Authori gratiæ.* Ut colligitur ex textibus: *Pasce oves meas: Sicut misit me Pater, & ego mitto vos &c.* Proinde hæc potestas, est supernaturalis & cœlestis, altera verò terrestris & naturalis.

35. DICES. Aut penes Christum privatè est Monarchica Ecclesiæ potestas, ejus vicem supplente Spiritu Sancto, quem à Patre mittendum promiserat; aut nulla datur; præsertim, cum non expediat dari *Monarchiam universalem*, uno homine non sufficiente ad gubernanda omnia mundi Regna, ut meritò senserit *D. P. Augustinus. in cap. 16. Joannis Ÿ. 16. feliciores fore res humanas, si omnia Regna essent parva.* RESP. Penes solum Christum tanquam Rectorem Ecclesiæ *invisibilem, primarium & principalem*, stare Monarchicam Ecclesiæ potestatem; verum, cum Ecclesia constet ex membris visibilibus, non est excludendus Rector *visibilis*, habens potestatem *vicariam, secundariam, participatam & subordinatam.* Vide *infra lib. 2. cap. 7. à n. 42.* Licet etiam Christus promiserit Spiritum Sanctum, qui internam virtutem, illustrationem & suggestionem veritatis fidelibus conferat; equidè ad gubernandam Ecclesiam visibilem, præterea requiritur potestas, quæ per moderatorem visibilem exerceatur. Porrò, quanquam ad conservandum statum mundi politicum,

NON

non fit neceſſè, nec utile, neque conveniens, ut in diverſiſſimis mundi partibus, eædem obſerventur leges & conſuetudines, neceſſè tamen eſt ad conſervationem Eccleſiæ, ut omnes in eadem fide, iisdem præceptis, ritibus, Sacramentis &c. concorditer vivant, & Deum colant; quod ut tantò certius & expeditius fiat, & Schiſmatis tollatur occaſio; ideo Chriſtus voluit corpus univerſum Eccleſiæ ſuæ, gubernari per unum Generalem Vicarium, qui poteſtatem Regiminis ſui exerceat per alios miniſtros ſubordinatos, ubi id expedire judicaveſit. Et certè, ſi Chriſtus Dei filius in hunc finem miſerit in orbem univerſum Apoſtolos ſuos, & mediantibus iſtis dilataverit & gubernaverit Eccleſiam ſuam, cur *Petrus* ejuſq; Succeſſores idem facere nequeant? Igitur, quia juxta institutionem Chriſti, atteſtante *Gentium Apoſtolo*, Eccleſia debet eſſe unum corpus, unus ſpiritus, atque in ea debet eſſe una ſpes vocationis, unus Dominus, una fides, unum Baptiſma; Ideo Authore Chriſto, Regimen Eccleſiæ debet eſſe Monarchicum. Quò facit illud ejuſdem *Apoſtoli*. 1. ad *Corinth.* 1. v. 10. *Obſecro vos Fratres per nomen Domini Jeſu Chriſti, ut id ipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis Schiſmata, ſitis autem perfecti in eodem ſenſu & in eadem ſententia* Quæ ratione autem hujus corporis myſtici unitas, in *Ariſtocratico* vel plane *Democratico* ſtatu conſervari poſſet, ſi juxta reprobum Novatorum ſenſum, poteſtas circa Sacra, foret penes Reges, Principes, imò penes quemvis baptizatum, ut blaſphemat *Lutherus*. Profectò ſæcularis Regum & Principum poteſtas, ſicut multiplex eſt, & juxta Regnorum & Regionum diverſitatem, varia eſt; ita regnante & prædominante ſpiritu privato, multiplex Eccleſia, fides ac religio enaſci deberet, id quod triſti experientiâ probatum conſpicitur

in vicinis provinciis, ubi viget Religionis Proteſtantica libertas.

36 Adhæc: Cùm ex institutione Chriſti, Eccleſia ſit columna & firmamentum veritatis, adeò, ut portæ inferi contra eam non ſint prævalituræ; neceſſum eſt, in illa ſit judex æquè unus ac univerſalis & infallibilis, eò quòd non ſolum in materia fidei, ſint *quædam difficulta intellectu, quæ indocti ac inſtabiles depravant*; ſed etiam in materia morum, sæpe occurrat via, quæ videtur homini juſta, noviſſima autem ejus deducunt ad interitum. Quid enim, ſi Reges, ſi Principes; imò, ſi quivis privatus, in definiendis fidei & doctrinæ Chriſtianæ controverſiis, judicium ferre poſſet? Ad obviandum hujusmodi Babylonicæ confuſioni, teſte *Apoſtolo* Gentium. 1. ad *Corinth.* 12. v. 28. Deus (ad ſtabiliendum Hierarchicum Ordinem) in Eccleſia ſua poſuit primùm Apoſtolos, deinde Prophetas, tum Paſtores & Doctores, ubi, ut arguit *Card. Bellarminus*, lib. 1. *De Rom. Pontif. cap. 7.* Reges & Principes non modò Apoſtolis non præferuntur; ſed ne nominantur quidem, ut indicaretur, illos non eſſe moderatores Eccleſiæ, ſed Magiſtratus ſæculares. Quamobrèm Concilium *Nicanum* 1. can. 39. ſic definiit: *Ipſe* [ſcilicet Pontifex Romanus] *eſt primus, ſicut Petrus, cui data eſt poteſtas in omnes Principes Chriſtianos & omnes populos eorum, ut, qui ſit Vicarius Domini noſtri Jeſu Chriſti ſuper cunctos populos, & univerſam Eccleſiam Chriſtianam.* Parili modo, ſoli ſummo Pontifici, nulli verd ſæculari Principi, Eccleſiæ primatum adjudicat *Conſtantinopolitanum* 1. can. 3. *alias 5. Ephemum* 1. in *Epift. ad Cæleſtinum Papam.* imò in Concilio *Romano III.* Laicis, quamvis Religioſis & potentibus, interdicitur in quacunq; civitate, quolibet modo aliquid decernere de

Ec-

Ecclesiasticis facultatibus, quarum solis Sacerdotibus disponendi, inconcussè à Deo cura commissà docetur. Ut meritò (prout legitur in Actis septimæ Synodi) Gregorius III. Leonem *Isauricum* sic affatus sit: *Scis Imperator! Sanctæ Ecclesiæ dogmata, non Imperatorum esse, sed Pontificum, quæ tutò debent prædicari. Idcirco Ecclesiis sunt præfecti Pontifices, à Republicæ negotiis abstinentes, ut Imperatores similiter ab Ecclesiasticis abstineant, & quæ sibi commissæ sunt, capeant.* Confer Suarez in *defens. lib. 3. cap. 16. n. 4.* & *Petrum De Marca De concordia Sacerdotii & imperii lib. 2. cap. 6. n. 3.* Ubi plurimis Conciliorum & SS. Patrum auctoritatibus, probant, nec jure divino, nec humano, Regibus aut Principibus Laicis, competere jus Sacrorum. Id quod Christiani Imperatores olim ultrò confessi sunt, ut patet in Justiniano *Authent. Quomodo oporteat Episcopos.* in *prin.* ubi hoc Christiano Principe dignum fudit oraculum: *Maxima quidem in omnibus sunt dona Dei, à superna collata clementia, Sacerdotium & Imperium: illud quidem Divinis ministrans, hoc autem humanis præsidens: eo uno eodemque principio utraque procedentia, humanam exornant vitam.* Unde *Constantinus M. Teste Ruffino lib. 1. Historiæ additæ ad Euseb. cap. 2.*) Judicium inter Episcopos ferre recusans, dixit: *Deus vos constituit Sacerdotes, & nobis à Deo dati judices estis, & conveniens non est, ut homo judicet Deos, sed ille solùm, de quo scriptum est, Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos judicavit. Psal. 81. v. 1.* & *Theodosius in Epist. ad Synod. Ephesinam, quam refert Adrianus Papa scribens ad michaelem Imperatorem*) illicitum est (inquit) *Eum, qui non sit ex Ordine Sanctissimorum Episcoporum, Ecclesiasticis immisceri tractatibus.* Confer rursus Suarez *loc. cit.* ubi in ejusdem verita-

tis confirmationem, plurium Christianorum Principum congerit elogia. Ex dictis 37 COLLIGITUR *1mò.* Contra *Puffendorffium* & Protestanticæ scholæ Declamatores, falsum esse, quòd per Monarchicum Ecclesiæ regimen, orientur in eadem civitate, duo summa imperia in eodem genere sibi opposita, quòdque nascantur obligationes civium sibi invicem repugnantes, cum, ut dictum, tendant ad diversa objecta & fines.

38 COLLIGITUR *2dò.* Frivolè asseri, quòd separando Ecclesiasticam potestatem à civili imperio; convellatur compages vitæ civilis, & turbetur tranquillitas publica. Constat enim jam à *Caroli Magni* temporibus, Catholicorum Principum imperia substituisse & nunquam felicius floruisse, quàm dum Reges, à Sacris, manus cohibuère, nec Ecclesiarum Prælati, fasces sæculares ambivère. Unde mendacissimè calumniatur *Puffendorffius* asserens: Religionem Catholicam, per se & ex natura sua, disponere ad turbas & exitiales morbos in civitate excitandos: cum écontra pateat; quòd Protestantica Religio, tam quò ad suum authorem, quàm quò ad pestifera principia sua, considerata; sub prætextu Evangelii, ab initio & in hæc usque Tempora, gravissimas & sanguinolentas turbas, contra legitimos Principes, Magistratus & superiores concitaverit. Cui argumentò est: *1mò. Tumultus rusticanus, anno 1524.* suscitatus, ex quo innumeræ cædes, rapinæ & clades in Imperio Romano-Germanico pullularunt. *2dò.* Tumultus ille in *Austria* à rusticis protestantibus causatus. *3tid.* *Fœdus Schmalcaldicum*, quòd primum & perniciosissimum fecit statum in statu Imperii Romano-Germanici, ac subinde in seditiosissimos contra Cæsarem ausus, cruentaque certamina, cum ingenti Germaniæ de-

forma-

formatione erupit. 4to. *Fœdus Bobemicum*, quod secundum fecit statum in statu, & rursus cruenta bella & Regionum devastationem produxit. 5to. *Liga Heilbrunnensis, Lutbero-Calviniana*, item *Lauenburgensis, Dano-Saxonica, & Lipsiensis Protestantico-Suecica*. Ex quibus conjurationibus, tricennale bellum postea exarsit & tota Germania pene usque deque versa fuit. Qui tristia fata civitatis nostræ *Aquensis* intelligere cupit, legat *Noppium* in *Chronica Aquensi, lib. 2. pag. 247. & 249. in Notis ad annum 1614. & 1616. & R. D. Petrum à Beeck. in historica narratione. cap. 13. ac novissimè Joan. Jacob. Moser: in Seinen Staats-Recht des H. R. Reichs-Statt Aachen. cap. 1. à §. 9. usque ad §. 50.*

Ex his inquam tragicis historiis, quibus, cui mens sana est, perspicuè capiet, quod scissa in partes Religio, quod Lutero-Calviniana Sacrorum profanatio, quod denique Novatorum inter se minimè consonans Ecclesiæ reformatio, fatalium dissensionum, rebellionum ac bellorum Cæsares inter & Reges Germaniæque Proceres, principalis & adæquata causa fuerit.

39 Porro, si de reliquo ponderetur *Puffendorffii* libellus, *De habitu Religionis Christianæ ad vitam civilem*; patebit, illum non mereri dici *aureum* sed minus, quàm *plumbeum*, utpote variarum antilogiarum, inscitiarum, atque impudentissimarum calumniarum in Christi Ecclesiam jactitatarum, *infame Compendium*.

40 Huc usque de Officiis hominis *erga Deum*; jam de Officiis, quæ homo *sibi* impendere debet. Per hæc sanè indignantur actiones hominis, quibus ordinatè fertur in amorem suum, juxta dictamen rectæ rationis. Licet autem amor suum, in ordine ad se curandum & conservandum, homini sit à natura inditus simpliciter & in genere; quò ad modum tamen, seu

quò ad excessum vel defectum, regulatione rationis subjacet, & maxime quidem, quò ad subordinationem respectu finis, ad quem homo est conditus. Unde liquet; qua ratione amor brutorum ipsis innatus & ad unum determinatus, non subiaceat juri naturali; amor verò hominis cadat sub jus naturale; cùm homo ordinatè vel inordinatè, per excessum vel defectum, se amare possit.

41 Nec attendi meretur, quòd justitia in omni rigore accepta, requirat *alteritatem* subjectorum, & quòd homo respectu suum ipsius, actum justitiæ, in sensu *Justiniano* exercere nequeat; *Erbis* enim hic loquimur, & ad justitiam intellectum morali sumptam, sufficit, quòd officia hominis *erga se*, participare possint honestatem naturalem, & fundentur in subjectione creaturæ erga creatorem, qui utique est *alter*; præsertim, cùm homo non tam suum dominium, quàm usumfructum habeat, bonorumque animi & corporis, potius sit *depositarius* quàm *Dominus*; dominio absoluto, penes Deum residente. Adde *1mo*. quòd in eodem homine, anima tanquam Domina, præsideat corpori tanquam famulæ, juxta illud: *Et tu dominaberis illius. 2do*. Quòd homo non tam sibi, quàm Reipublicæ, & præprimis Deo, ejusque servitio, natus sit; ac proinde sive respectu suum, sive respectu Dei aut Reipublicæ, cujus est membrum, injurius dici possit. Si

PETAS: Quòdnam sit verum & fundamentale principium officiorum hominis *erga se*?

42 RESP. Illud esse rationabilem amorem suum ipsius. *Rationabilem* inquam: Ratio enim dictat, quòd per se loquendo, quis se magis quàm alterum privatum diligere, totius etiam communitatis bonum, propriis commodis anteferre; obsequia autem Deo debita, cunctis rebus creatis

creatis præponere debeat. Dicitur quoque naturalis ratio, quodd homo in officiis *respectu sui*, culturam animæ anteponebat debeat culturæ corporis; eò quòd anima sit pars præstantior. Itidem: quòd ordine amoris servato, ex pluribus bonis, quæ simul assequi non possumus, præstantius magisque necessarium, eligendum sit, ac proinde, animo potiùs excolendo, quàm corpori conservando incumbendum sit. Ex quibus

Ulteriùs FLUIT: quòd salvâ subordinatione ad Creatorem, officia hominis ERGA SE, *primò* versari debeant circa bona animi, puta culturam voluntatis & intellectûs. Quia homo non tam cognoscendi, quàm bene moraliter agendi causâ, conditus est. *Secundò*. Circa corporis bona seu culturam corporis exteriorum. *Tertiò*. Circa totius subjecti conservationem, per defensionem vitæ, famæ & fortunæ, contra vim injustam.

44 Falsa igitur est *Puffendorffii* Thesis, quam ponit in *tract. De Officio hominis. cap. 3. §. 13. & cap. 5. §. 1.* asserendo, quòd, si homo servus Dei & membrum societatis humanæ non esset; nulla ipsius erga semet officia intelligi possent. Nam cultura animi & honestas interna, item corporis conservatio, præscindendo ab officiis Deo & societati humanæ debitâ, per se est appetibilis, adeoque homo secundum se spectatus & sese reflexè considerans, adhuc sanæ rationi conveniens judicaret, non esse negligenda bona tum corporis tum animi.

45 Non minus absona est *Thomasi* sententia, qua in sua *Jurispr. Divina. lib. 2. cap. 2. à n. 7.* tradit, officia hominis, ex solo socialitatis principio, derivanda esse. Siquidem per se loquendo arctius quisque sibi obligatur, quàm aliis; & quivis etiam extra societatem humanam constitutus, tenetur vitam suam conser-

vare, quin & abstinere ab inquinamentis animi, etsi non turbent vitam cum aliis tranquillam.

46. Missis hisce erroneis Pseudomoralistarum hypothesebus, jure naturæ, tenetur homo præprimis animum excolere, acquirendo necessariam de Deo, semetipso, & proximo, notitiam, ut non ignoret Deum esse creatorem universi, præmiatorem bonorum & vindicem malorum, omniscium, justum, &c. circa seipsum verò noverit, animam non esse mortalem cum corpore, sed ad præmium suppliciumve, manere superstitem &c. Tandem quòd ad proximum, intelligat; neminem lædendum, sed jus suum cuique tribuendum &c.

47. Tenetur deinde homo habere rationabilem corporis sui curam, adeoque sanitatem, membrorum integritatem, vitæ ac virium refectionem procurare; puta: per *media* licita, & ad *finem* honestum. Non enim omne, quod sensibus arridet, quòdque palato sapit, in corporis culturam assumendum est.

48. Sic Orthodoxi moralistæ tradunt, jure naturæ, *leviter* saltem prohibitam esse refectionem corporis, usque ad satietatem seu nauseam. Item: cibi potûsque summationem, *soliùs voluptatis causâ*. Ratio est: quòd mensura cibi & potûs, sit *necessitas*, finis verò refectionis, sit corporis *sustentatio*, non verò *voluptas*, alioquin enim posset quis licitè frui, quin & quiescere in actibus ebrietatis, libidinis &c. Ratio *rationis* est, quòd ob solam voluptatem intenta relectio, nequeat dici *moderata*, utpote ad finem sustentationis, non necessaria sed superflua. Ex quo tamen malè intuleris, omnes sensuum actus, puta: olfactum rosæ, aspectum objecti pulchri, auditionem musicæ &c. Solius delectationis causâ, fore *leviter* peccaminosos. Siquidem in *similibus*, delectatio vel est indistincta

distincta à fine seu animi relaxatione per naturam intenta; aut certe non est ita sensualis & periculosa, finique à natura intento opposita.

49. Rectè tamen dixeris, jure naturæ, per se loquendo, graviter prohibitam esse omnem ingluviem & ebrietatem, rationis & sanitatis everzivam. Idem dicito de *Anthrophagia*, seu humanæ carnis commestione. Quia homo non est pecudum instar, ad alimoniam alterius, à Deo conditus.

50. Ex eadem ratione *Innocentius XI.* meritò damnavit quorundam Authorum opiniones quibus insinuârunt imò, *mollitiam* spectato jure naturæ, haud esse prohibitam, sed quandoque bonam, imò obligatoriam. 2dò. Neque *fornicationem* esse malam secundum se, sed solum, quia à Deo prohibita est. 3tò. Idem sentiendum esse, de intemperie *Sodomitica* & *Bestiali*. Has absurdissimas, impudentissimorum Juris naturalis Depravatorum *Theses* supra *cap. 10. à n. 84.* Satis refutavimus, & quivis, cui mens sana est, facilè intelligit, quòd omnis actus libidinosus ad solam voluptatem tendens, adversetur naturæ ordini & fini.

51. Unde prorsus abominabilis est *Thomasii* error. *instit. jurisprud. Divin. lib. 3. cap. 2. à n. 143.* quasi meris rationibus naturalibus demonstrari non posset, memorata flagitia, juræ naturæ, fore prohibita. Dato enim, quòd in scortatione haberi posset finis *secundarius*, libidinis nempe extinctio; equidem, quia non sedaretur libido, modo debito, scilicet conjugali, sed inordinato; nempe extra matrimoniali proli ac propagationi humanæ, imò societati civili, præjudicioso; ideo scortatio nequit intelligi, jure naturæ permessa. Et quanquam etiam membrorum usus ad alium finem, quam natura instituerit; non sit semper inhonestus, veluti gutturis usus *A Hochkirchen, Ethica Christ. Pars I.*

ad vomitum: nihilominus; mulo & equo insipidior est, qui membrorum abusum ad ejusmodi spurcicias, non judicaret esse vetitum.

52. Idem *Thomasius*, Epicuri Sectatorem se prodit, dum argumentis ex *Vestibusio* depromptis, probrosa sua dogmata, de omni specie Veneris, Juventuti proponit. *loc. cit. cap. 3. à n. 71.* neque satis ipsi fuit, omnem libidinem, veluti jure naturæ permissam deprædicasse; sed & insuper immortalitatem animæ rationalis, velut lumine rationis merè solum probabilem, è jurisprudentiæ naturalis ambitu expunxit.

53. Parili tenore, *Puffendorfius loc. cit. §. 3.* inter opiniones, quibus, velut naturali juri adversantibus & vitæ sociali perniciosis, animus sit expurgandus; collocat Dogmatica Christiana; de *Indulgentiis. De exomologesi, ac absolutione Sacramentali, De institutis monasticis. De purgatorio, & aliis orthodoxæ fidei articulis, quæ dogmata, licet ex jure naturali, directè non prosuunt & ad juris naturalis pertractationem minimè spectent; immeritò tamen à Novatoribus, tanquam juri naturali repugnantia, exploduntur, quatenus incautæ juventuti, pestiferæ doctrinæ suæ reconditum aconiton insensibiliter instillent.*

De officiis, quæ homo ex amoris innati principio, sibi præstare debet, quò ad vitæ, bonorum & famæ defensionem; affatim actum supra *cap. IX.*

54. Similiter de officiis, quæ homo, sive ex charitate aut æquitate; sive ex justitia; proximo impendere debet; prolixè tractatum, supra à *cap. 12. usque ad cap. 13. inclusivè.*

55. De triplici hominis officio, potissimum contra supra citatos Pseudo-Moralistas, locuti sumus; celebris autem superest quæstio, inter Ascetas & Theologos Orthodoxos, in scholis controversa; num

scilicet homo actiones suas deliberatas teneatur referre in Deum tanquam finem ultimum? Ut status quæstionis, & veritas Augustianæ nostræ resolutionis, limatè percipiatur.

§6. Prænotâsse juvabit: trifariâ capi posse intentionem, qua actiones nostræ in Deum, ut finem ultimum, referibiles sunt. Intentio quippe ista aut esse potest *actualis*, *virtualis*, vel *habitualis*.

Intentio *actualis*, est actus voluntatis, quo de præsentî movemur in finem.

Intentio *virtualis*, est actus, quo movemur in finem, vi intentionis actualis antea formatæ, & in suæ virtutis vigore subsistentis; vi cujus ita simus comparati; ut interroganti: cur hanc illâmv actionem ponamus; ex templo, veridicè responderemus; nos operari propter Deum tanquam finem ultimum.

Intentio *habitualis*, est: qua quis nec actualiter, nec virtualiter, movetur in finem; ita tamen dispositus est; ut, si occurreret de tali fine cogitatio; actum suum in eundem referret. Verùm cum hæc intentio nec actu, nec virtute existens, in opus non influat; hinc in moralibus, attendi non solet.

Prænotandum quoque est: quòd hic non quærat; utrum homo teneatur cunctos actus suos deliberatos referre in Deum ex amore Dei *intensivè summo* super omnia; hoc enim saperet rigorosissimum vix humanitus practicabilem. Sed indagamus duntaxat; num homo teneatur actiones suas deliberatas, ex benevolo quodam pietatis, gratitudinis, aut subjectionis affectu, seu: ex aliquo amore imperfecto, saltem *appretiative summo*; referre in Deum; ita, ut etiam ipsi peccatores, id est; in peccato mortali existentes, & gratiâ habituali, seu sanctificante, destituti; huic obligationi satisfacere queant? Atque, ut hîc mox intelligas: quo sensu Divi Thomas &

Bonaventura cum aliis Patribus, interdum dicant: actiones nostras, non esse de præcepto, ex charitate, referendas in Deum: *Noveris*; Illos per charitatem, intelligere, non quemcunque pium, in Deum, affectum; neque quemcunque amorem Dei benevolum; sed vel amorem Dei super omnia *intensivè summo*; vel charitatem *habitualem*; vel charitatis actum, ab isto habitu, proficiscentem; sive: quod idem est: gratiam *sanctificantem*, vel actum, *in* & *ex* gratia tali, elicatum. Proinde, cum negant, actiones nostras necessariò referri debere in Deum, ex charitate; idem volunt, quod nos; scilicet: actiones nostras, non debere de præcepto, & ex stricta obligatione, referri in Deum, ex charitate aut gratia *habituali*, vel ex amore Dei *intensivè summo*.

Cæterùm; dum, ut mox resolvemus; contendimus: cuncta opera nostra deliberata, debere referri in Deum; non asserimus: actiones omnes indiscriminatim, in Deum non relatas, ideo semper *in se*, *ex objecto*, *ex fine propinquo* & *immediate*, seu *in substantia*, malas esse. Opus enim *ex officio* & *objecto* bonum, manet bonum, honestum & laudabile; esto defectus relationis in Deum, concomitetur, & sic ei adhæreat peccatum non *commissionis*, sed *omissionis*. Sic: ut exemplo obvio, utar; largiens eleemosynam, non præcisè ex amore Dei, de quo actu non cogitat; sed ex compassione erga pauperem; non peccat eleemosynam dando; sed omittendo relationem in Deum. Adedque non malè loquuntur; qui dicunt; quòd actio hujusmodi, *ex officio* & *objecto* bona, sed ad Deum non relata, sit actio *informis*, *Philosophico-Ethicè* bona; planè, sicut Theologi dicunt: fidem informem, esse in substantia, bonam, licet *informitas* sit mala. Sic (ajunt Theologi) bonus est timor servilis, tamen *servilitas* sit mala.

Ut

Ut limatiùs penetres mentem Magni Patriarchæ Augustini; sedulò observa- mare discrimen, inter *uti* & *frui*. *Frui* (inquit *lib. 1. De doctrin. Christ. cap. 4.*) est, amore inherere alicui rei propter seip- sam. *Uti autem, quod in usum venerit, ad id quod amas obtinendum, referre.* Et clari- us *lib. 11. De Civit. Dei. cap. 25. Eâ re* [inquit] *frui dicimur, quæ nos non ad aliud referendo, per se ipsam delectat: Uti verò eâ re, quam propter aliud quærimus. Ut juxta Ethicos, frui, sit alicui rei inhære- re, eam non referendo aliorum, uti verò sit, aliquam rem prosequi, haud inhæren- do ipsi, sed eam aliorum referendo. Jam disce ex Ethicæ Christianæ Primicerio loc. cit. cap. 3. quòd sint res aliæ, quibus fru- endum est; aliæ; quibus utendum ... illæ, quibus fruendum est, beatos nos faciunt, istis, quibus utendum est, tendentes ad bea- titudinem, adjuvâmur, & quasi adminicu- lamur, ut ad eas, quæ nos beatos faciunt, pervenire, atque bis immorari possimus. Un- de, omnis humana perversio est; fruendis uti velle, atque utendis frui. His præmissis.*

57. Orthodoxè concludimus: Teneri hominem, cuncta opera sua deliberata re- ferre in Deum. Id quòd Doctor Gentium docuit, *Epist. 1. ad Corinth. cap. 1. inde- finite dicens: sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Quæ verba aded plana, per- spicua & universalia sunt, ut absque ex- ceptione, comprehendant actiones gene- ratim omnes, etiam in edendo & bibendo consistentes, adeoque quàm maximè usua- les.

Falleris certè, si dixeris Apostolum, *loc. cit.* consilium dare, non verò naturale & divinum præceptum evangelizare Chri- sti fidelibus, Utitur enim, ut ex textu li- quet, verbo IMPERATIVO: *facite.* Quod, ubi materia patitur, & circumstantiæ non obstant; in sensu naturali, proprio & ob-

vio, imperium & præcepti vim, impor- tat. Quò facit; quòd idem Gentium Do- ctor, bene distinguens consilium à Præ- cepto, *loc. cit. cap. 7. de cœlibatu agens, & consilium non præceptum intimans; postquam dixit: noli quærere uxorem; illicò subjunxerit; se duntaxat suadere, non præ- cipere cœlibatum, ajens: Præceptum Do- mini non habeo, consilium do: non peccat, si nubat &c.* At verò, dum dixit: *sive man- ducatis sive bibitis &c.* nil prorsus adjecit, quo verbum imperativum *facite*, mitiget, trahátque ad significandum merum con- silium. Quinimò Apostolus, cùm ibidem prohibuisset esum *idolotyrbi* coràm infir- mo, seu fragili scandalum inde passuro; generatim quasi enumeratis multis parti- cularibus; ad quotidianos actus descen- dens, concludit: *sive ergo manducatis, sive bibitis &c. omnia in gloriam Dei facite.* Huic doctrinæ suæ coheret dictum ejus- dem Gentium Doctoris, *ibid. cap. 16. Omnia vestra in charitate fiant.* Ubi, ut exponit Doctor Angelicus *lect. 3. in eum locum; Apostolus nullum excipit actum, nullam ad certa tempora, quibus hoc fa- ciendum sit, ponit limitationem. Omnia* (inquit Doctor Angelicus) *referri debent ad finem charitatis, ut scilicet fiant propter Deum.* Nec rursus *Dicas:* inibi de con- silio, non præcepto, agi; siquidem Mag- nus P. *Augustinus, lib. de corrept. & grat. cap. 3. præcepti vim agnoscens, ait: Præ- cipit Apostolus dicens: omnia vestra in cha- ritate fiant.* Id quòd S. Doctor rectè col- ligit ex imperativis Apostoli verbis: *Vigilate, stete in fide: viriliter agite: omnia vestra in charitate fiant.* Sicut enim vigi- lare, stare in fide, & viriliter agere; est præcepti; ita, & omnia in charitate fa- cere.

Multò absurdior est illorum expositio, qui citata Apostoli verba intelligi volunt, *negativè; perinde, ac si dixisset: nihil*

contra Deum facite. Præterquam enim, quòd illam interpretationem rejecerit *Divus Thomas* in 2. *dist.* 40. *art. ult. ad 7.* Si locus iste adeò perspicuus, in sensum adeò alienum, detorqueri posset, quidnì & textum *Matth. 5. Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos,* negativè capiendus erit, ut alius non sit sensus, quàm, non esse persequendos inimicos nostros, duntaxat: ne eis noceamus; haud præcipi verò, ut positivum aliquem affectum erga eos geramus, aut beneficio aliquo, ipsos afficiamus, quæ expositio falsa est.

Cæterùm, conclusio nostra eruitur ex primo & maximo illo mandato: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c.* Siquidem diligere Deum, ex toto corde, nihil aliud est, quàm totum cordis amorem, in Deum velut finem ultimum referre. Si autem hac ratione in Deum totus cordis nostri amor referendus est, quidnì in ipsum referendæ quoque sint cunctæ actiones nostræ? Si enim non refertur vel unica, jam certè non refertur totus amor cordis nostri. Præclarissimè igitur Magnus Pater *Augustinus, lib. 1. de Doctrina Christiana.* de hoc primo mandato dogmatizat, his verbis: *Hæc regula dilectionis Divinitus constituta est: Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, ut omnes cogitationes, & omnem vitam, & omnem intellectum, in illum conseras, à quo habes ipsa quæ conseras; cum autem ait: ex toto corde &c. nullam vitæ nostræ partem relinquit, quæ vacare debeat, & quasi locum dare, ut alia re velit frui; sed quidquid aliud diligendum venerit; illuc rapiatur, quo totus dilectionis impetus currit.*

Huc etiam facit illud monitorium 1. *Joan. cap. 2. Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt.* Quo indigitatur & inhibetur; ne quampiam rem creatam, propter se ipsam, diligamus, id est: in ea

finem ultimum constituamus; quod fieret, si actionem ullam non referremus ad Creatorem. Unde identidem inculcat *Divus P. Augustinus lib. 1. de Doct. Christi. cap. 3. & 4. Solo Deo fruendum esse.* Atque hanc Doctrinam repetit *lib. 1. De morib. Ecclesiæ. cap. 14.* inquit: *Non arbitror, cum de moribus & vita sit quæstio; amplius esse requirendum, quod sit hominis summum bonum, quòd referenda sunt omnia: id enim esse patuit, & ratione, quantum valuimus, & et, quæ nostræ rationi antecellit, auctoritate Divinâ, nihil aliud, quàm ipsum Deum. Nam quid erit aliud, optimum hominis, nisi, cui inherere, est beatissimum? Id est solus Deus, cui herere certè non valemus, nisi dilectione, amore, charitate.*

Audiamus iterum *Augustinum* triumphantem contra *Julianum.* En! *Julianus* extollebat virtutes Philosophorum & Romanorum: *Augustinus* verò eas deprimebat, ac probabat: eas plerumque non fuisse veras virtutes. Gentiles quippe in eo peccârunt, quòd fide destituti, & idololatræ, non eò retulerint, quò referri debebant, opera sua. *Noveris* (inquit *ibid. S. Pater*) *non officiis, sed finibus, à vitiis, discernendas esse virtutes. Officium autem est, quod faciendum est, finis verò, propter quod faciendum est. Cum itaque facit homo aliquid, ubi peccare non videtur, si non propter hoc fit, propter quod facere debet, peccare convincitur. Absit autem, ut virtutes veræ cuiquam serviant, nisi illi, vel propter illum, cui dicimus: Deus virtutum converte nos. . . Quidquid autem boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri, vera sapientia præcipit, etsi officio videatur bonum, ipso non recto fine, peccatum est.* Ubi vides Magnum Patrem, ad hoc, ut quis non peccet; requirere; ut non solum agat id, quod ex officio bonum est, sed insuper, ut agat propter eum, ob quem agendum est, scilicet Deum: alioquin enim operi

ut ut ex officio & in substantia bono & honesto, accedet culpa & inordinatio quædam defectu relationis in debitum finem. Quamobrè D. Pater lib. 4. contra Julian. cap. 3. sic concludit: *sine amore Creatoris, nullis quisquam bene utitur creaturis . . . Finem attende, in finem canta, quo sine facias, vide. Si ideo facis, ut tu glorificeris, hoc prohibui: si autem ideo, ut Deus glorificetur, hoc iussi.*

Divo P. Augustino concinit S. Ambrosius in verba Malachie sic differens: *Qui est Christianus, semper debet Patri suo ac Domino laudes dicere & in ejus gloriam, omnia procurare, sicut ait Apostolus dicens: sive manducatis sive bibitis, omnia in gloriam Dei facite.* Et S. Gregorius lib. 25. moralium. cap. 7. *Altare (inquit) Dei, est cor nostrum, in quo jubetur ignis semper ardere, quia necessè est, ex illo ad Dominum charitatis flammam indefinenter ascendere.* Neque aliud docuit unquam D. Thomas, qui 1. 2. quæst. 102. art. 6. ad 7. sic ait: *Cœlestis intentio, omnibus operibus nostris debet adungi.* Quæ cœlestis intentio, utique est illa, quæ à terrenis abstracta, in summo bono se figit. Atque hanc mentem suam, clariùs aperuit Doctor Angelicus in quæstionibus disputatis. Quæst. unicâ. De Charitate. art. 11. ad 2. ubi ita differit: *Omnia actu referre in Deum, non est possibile in hac vita, sicut non est possibile, quoddam semper cogitetur de Deo: hoc enim pertinet ad perfectionem patriæ; sed, quoddam omnia virtute referantur in Deum, hoc pertinet ad perfectionem charitatis, ad quam omnes tenentur.* Et ad 3. ibidem: *Aliud est, habitualiter referre in Deum, & aliud virtualiter. Habitualmente enim refert in Deum etiam, qui nihil agit, nec aliquid virtualiter intendit, ut dormiens: sed virtualiter aliquid referre in Deum, est agentis propter finem ordinantis in Deum.* Unde habitualiter referre omnia in Deum, vadit sub præcepto charitatis. Unde E. mus

Cardinalis Bona, nostram, utpote communem Theologorum sententiam approbans, libro, cui titulus: *Principia vitæ Christianæ. part. 1. §. 19.* inquit: *Theologi, licet unanimi consensu asserant, quasdam actiones humanas nec bonas nec malas esse [puta ex objecto.] quales sunt: ambulare, comedere, dormire: docent tamen, eum peccare, qui reipsâ dormit, edit, ambulat; & hæc non refert ad ultimum finem.*

Ratio peremptoria est; quia, cum Deus sit Alpha & Omega, principium & finis. Isaie 48. & omnia propter semetipsum operatus sit Proverb. 16. Quinimò, in ipso vivamus, moveamur & simus, atque ab ipso acceperimus & vitam & inspirationem & omnia. Act. 17. sana ratio dicat: quoddam vitam & actiones nostras, in Deum, ultimatè dirigere debeamus, ut non tam poëtice, quàm Ethicè cecimerit bene S. Paulinus:

*In te composita mihi sit spes unica vitæ,
Tu mihi principium, tu meta & terminus idem.*

§8 Posses hic petere; an sub mortali, vel veniali peccato, teneatur homo actiones suas deliberatas referre in Deum? RESP. ex mente Divi Patris Augustini locis supra citatis, hominem peccare mortaliter, si positivè & ultimatim inhæreat creaturæ, & eâ, tanquam summo bono, frui intendat; atque hoc modo, delinquat committendo, & actum Deo injuriosum exercendo: venialiter verò; si ex humana fragilitate, hic & nunc, immoderatiùs quidem creaturam amet, & debitam relationem omittendo, unam alterâve actionem exercent, absque hoc, quoddam ad cor reversus, desinat Deum tam intensivè, quàm appetitivè diligere super omnia.

DICES: Tenetur homo sub lethali peccato, habere Deum pro fine ultimo: sed, qui etiam unum actum non refert in Deum; non habet Deum pro fine suo ultimo;

tis; talis enim fruitur creaturâ, & hæret in ea: frui autem creaturâ & in ea hærecere, importat gravem inordinationem. Ergo. *RESP.* in forma. *Disting. maj.* Tenetur homo sub lethali peccato, habere Deum pro fine *simpliciter* ultimo; seu, ut Phrasi *Augustinianâ* loquar; pro fine *vitæ & cordis. Conc. Maj.* Tenetur habere Deum pro fine suo *secundum quid*, & *proximè ultimo*, sive: pro fine *ultimo cuiuslibet operis sui. Neg. maj.* Pariformiter *Disting. min.* sed, qui etiam unum actum non refert in Deum, non habet Deum pro fine ultimo *secundum quid* nempe pro fine ultimo istius operis, quod ex negligentia & *omissivè* non refert in Deum. *Conc. min.* Non habet Deum pro fine suo *simpliciter ultimo*, sive pro fine vitæ & cordis sui, *Neg. min.* Ad id quod probationis gratiâ, additum; *RESP.* similiter *sub distinctione*: Talis fruitur creaturâ, fruitione *strictè* sumptâ, & in ea hæret, hæsiione vitæ & cordis sui, *Neg.* Fruitur creaturâ utcunque, *per transennam*, ac hæret in ea tantisper, ex humana fragilitate, & vi operis. *Transseat.* licet autem in huiusmodi operatione, reperiatur inordinatio & defectus; ille tamen defectus non immeritò numeratur inter eos, quibus etiam justus *septies* in die peccare potest.

59 OBJICERE posses contra principalem resolutionem nostram, hoc modo: Propositio hæc damnata est: *omnia opera infidelium, sunt peccata.* immeritò autem damnata foret; si nostra vera foret assertio; siquidem, infideles Deum ignorantes, nulla referunt opera in Deum verum.

RESP. I. Tametsi infideles Filium Dei incarnatum ignorare possint; Deum tamen saltem invincibiliter ignorare nequeunt, licet *Deitatem* ibi quærant, scilicet *in idolis.* ubi non est. *Hæc enim* (inquit *D. P. Augustinus tract. 106. in Joan.*)

est vis veræ Divinitatis, ut creatura rationali non omnino ac penitus abscondi possit.

RESP. 2dò. Allatam propositionem pluribus ex causis, proscriptam fore; eò quòd varios habeat sensus peræque falsos. Primus esse potest; quòd omnia opera infidelium, etiam *indeliberata*, sint peccata. Quod utique falsum est. Secundus sensus potest esse; quòd omnia infidelium opera, sint etiam *ex objecto* peccata, quod non minus falsum est, cùm infideles possint exercere opera moraliter bona; puta: juvare proximum, servare æquitatem naturalem, temperanter vivere, revereri parentes, defendere patriam, &c. quæ non solum non sunt peccata, sed écontra sunt laude digna & rectæ rationi consentanea. Ut ut autem huiusmodi opera, à pagânis non referrentur in Deum; non ideo tamen mox peccata, dicenda sunt ex objecto & fine propinquo operis, licet ob defectum fidei, gratiæque sanctificantis, suo destituantur merito salutis æternæ. Tertius porrò sensus potest hic esse; quòd infideles peccent in omni opere. Qui & sensus ideo damnabilis est; quia infideles possunt actus aliquos bonos elicere & exercere, eosque ad Deum, ex amore aliquo imperfecto & inchoato dirigere; eò quòd nonnunquam Deus tenebras illorum illuminet, animosque ipsorum, interiore rore gratiæ suæ irriget, excitet & salubriter commoveat. Ex quo fundamento damnata quoque fuit hæc propositio: *Pagani, Judæi, Heretici, alique huius generis homines nullum accipiunt à Jesu Christo influxum, adeoque bincrectè inferes; in illis esse voluntatem nudam & inermem sine omni gratia.* Ex his

60 COLLIGES: Opus aliunde *ex objecto* & aliis *circumstantiis* bonum, non vitari *in se*, ex eo, quòd non referatur in Deum. Ratio est: quia defectus relationis, non redundat in ipsum *officium*, seu

in ipsum opus; sed merè *in operantem*: neque enim opus bonum debet seipsum referre, sed obligatio tantum incumbit operanti, ex parte verò *operis*, solum requiritur; ut sit *referibile*: Atqui vitium seu defectus relationis redundat tantum in eum, cui incumbit obligatio referendi: ergo officium seu opus ex natura ac fine suo intrinseco bonum & honestum, manet tale, licet non referatur in finem

ultimum sibi extrinsecum totusque defectus, in operante, est rejiciendus. Atque de tali operante, cum Divo Patre *Augustino* dici potest: *bonum malè facit*. Donet autem nobis omnipotens Deus, ut suâ excitante & concomitante gratiâ, nedum *bonum*, sed & *bene*, ad ejus gloriam & nostram salutem constanter & finaliter operemur.

A M E N.

Österreichische Nationalbibliothek

+Z184379303

Digitized by Google

